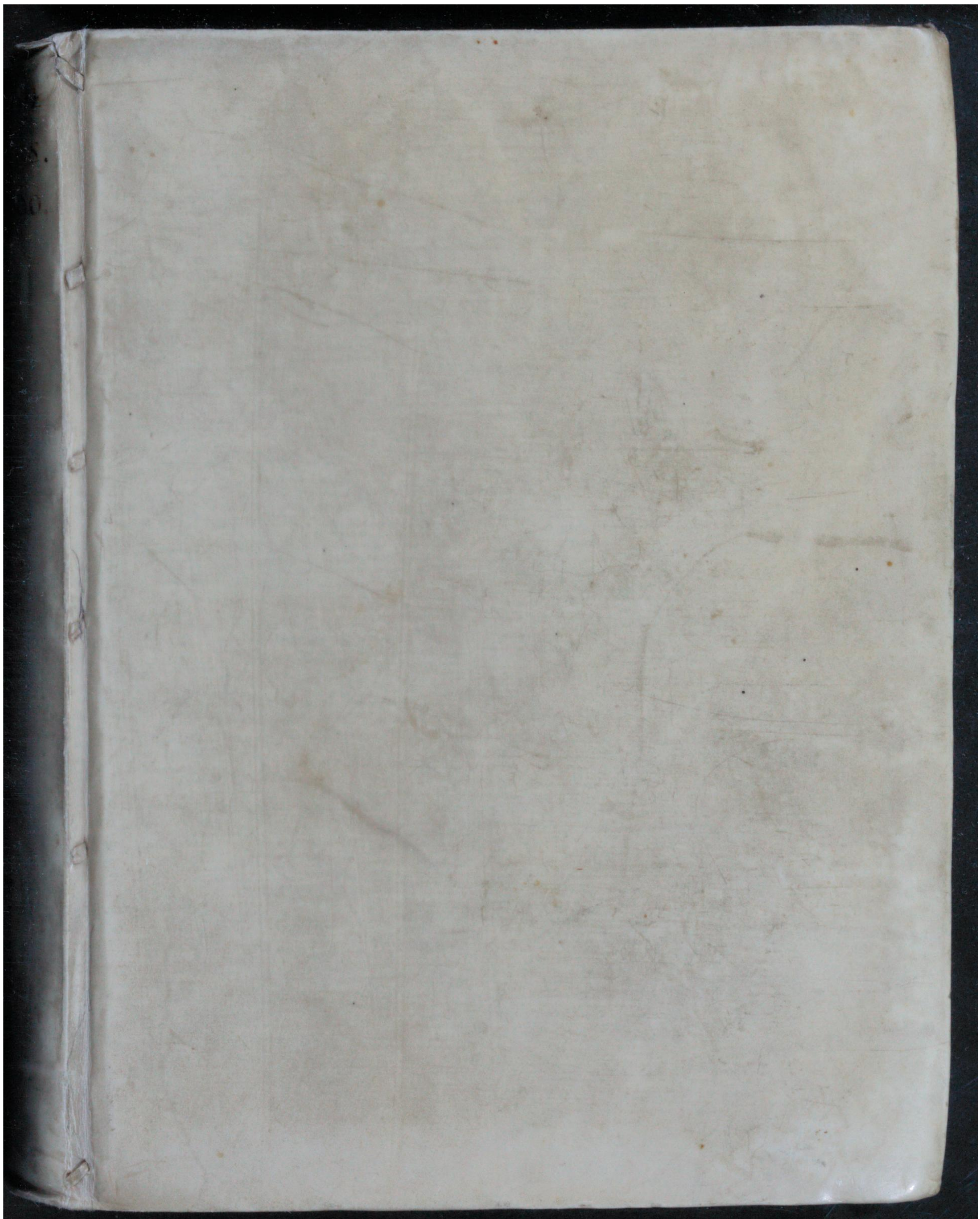
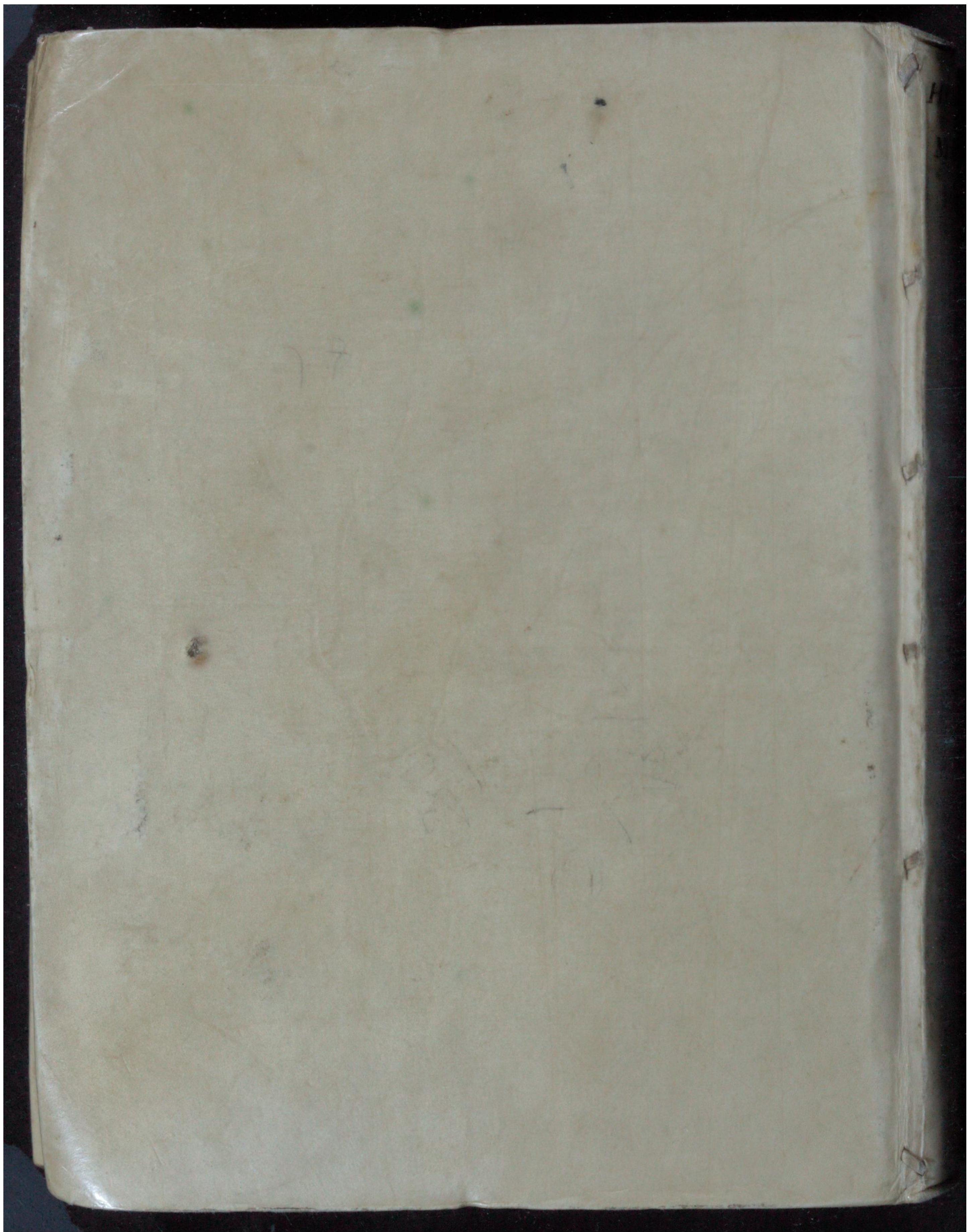
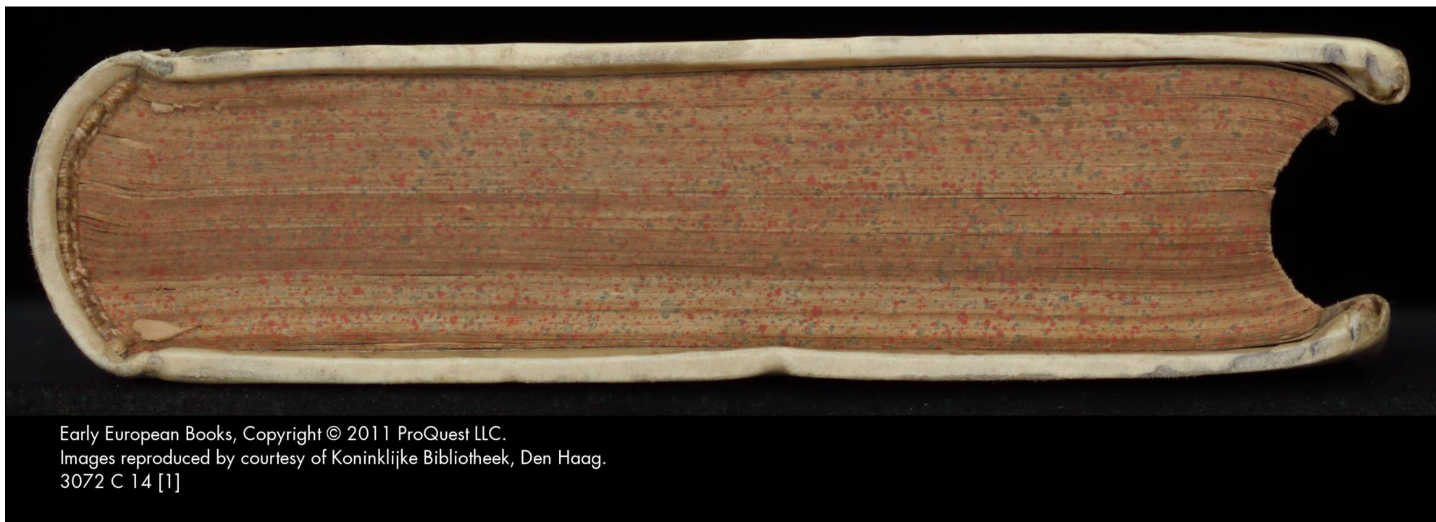

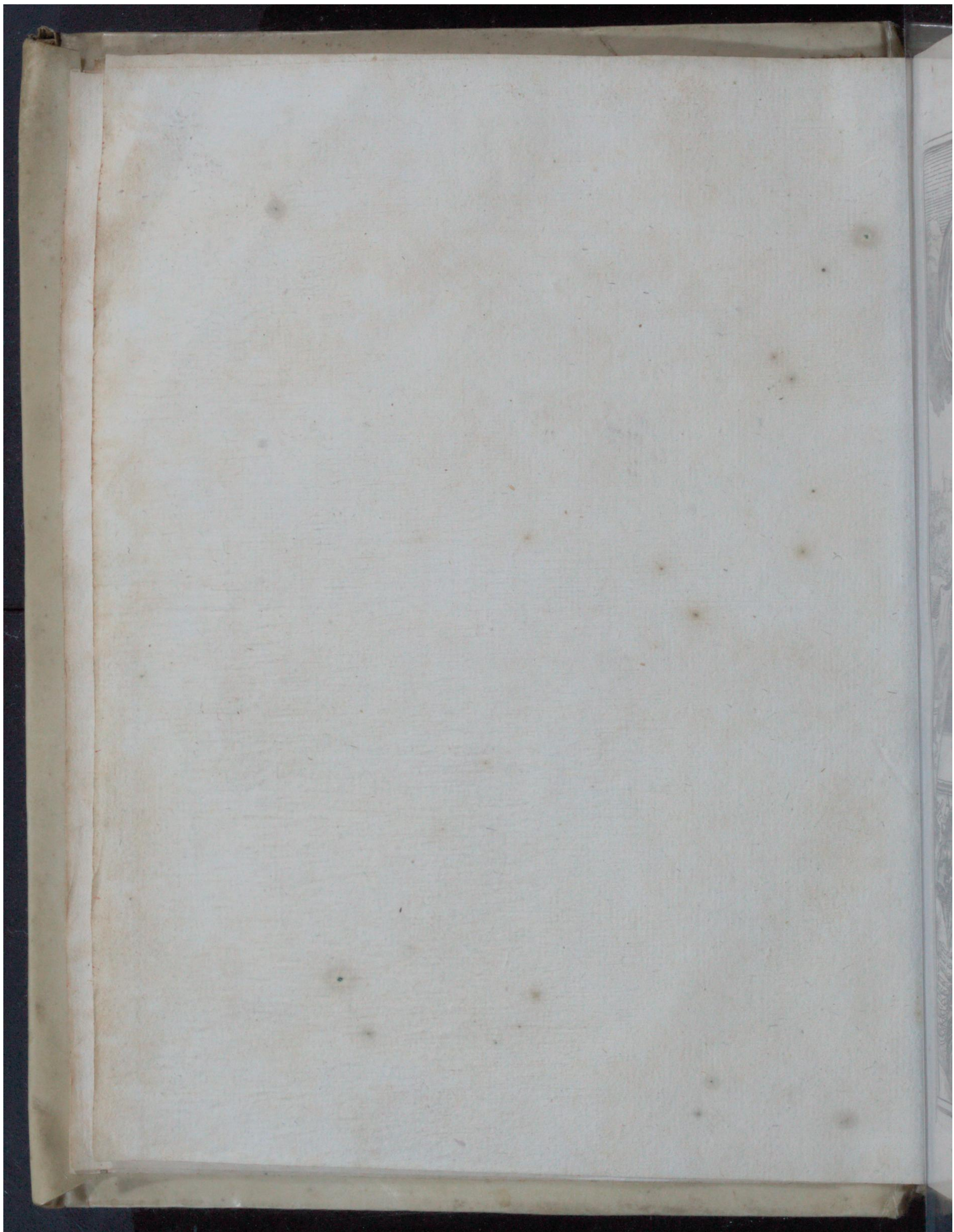

MERCURIUS,
3072
C
14

HOLLANDSCHE MERCURIUS.
ANNO
Tot Haërlem bij Abraham Casteleÿn.
1690.
BON.
MENTS.
LONDONDERRY.

HOLLANDSE
MERCURIUS,

Verhalende de voornaemste

SAKEN van STAET

EN

OORLOG,

Die in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1689

Zijn geschiet.

Het Veertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stads-Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1690.

Goetgunstige Leser:

ERCUUR schuyft de Gordijnen van sijn Verhael open met het kroonen van WILLIAM en MARIA, Prince en Princesse van Orange, tot Coningh en Coningin van Engelant, Vranckrijck ende Yrlant en het verheffen van hare Majesteyten tot den Throon van Schotlant, en vervolgt met het Heyl, voor de verknochte Bontgenoten daer uyt gesproten, terwijl d'opgeblasen Alderchristelijksten Coning, in den laetsten Oorlog gewoon, overal sijne Grensen uyt te breyden, selfs na het eyndigen gedurig met dien Lust bevangen, met dat dertel Geluk overgoten en daer door te gretiger, sijne onrechtvaerdige Wapenen op nieu te roeren, bedruckt het uytputten sijner Schatkisten, het verswacken ende verminderen sijner Vrunden en het overrompelen sijner uytterste Voormuuren moet aensien; in Yrlant (werwaerts hy den afgesetten Engelssen Coningh sent en daer hy den Zetel der Oorlogh met Groot-Brittannien poogt te planten) door de Moet en Saguntische Stantvastigheyt der Ingesetenen van Londonderry, en na haer redding door den

 Hertog

Hertog van Schomberg (voorheen ſijn Veltheer) met het onderbrengen van een wijde Streeck van dat Rijck; ter Zee door de byeen gevoegde Vlooten met het onbruyckbaer houden der ſijne; in het Hert van Duytslant, daer hy tegen alle Trou en Woort de Paltz verwoeſt, door den Hertog van Lottharingen, Ceurvorſten van Beyeren en Saxen, &c. met het herwinnen van Mentz; beneden door den Ceurvorſt van Brandenburg met het ſuyveren van 't gantſche Aerts-Sticht Ceulen; in het Noorden door de belang hebbende Vorſten met het vereffenen der Verſchillen tuſſchen Denemarcken en Holſteyn; in Catalonien door den Hertogh van Villa Hermoſa met het ſtuyten van d'Ondernemingen des Hertogs van Noailles; in Italien door den Grave van Fuenſalida met het ſlechten van Guaſtalla, van Frans Gelt gebout en de Dwangh van 't Milanees; in Piemont door de Dalluyden met het neſtelen in haer oude Wooningen en 't derwaerts locken van de Savoyſſe Benden ende veel Frans Volck; in de Spaenſſe Nederlanden na 't trecken van Luyck in de belangen van het Gemeene-Beſt door den Prince van Waldeck met het knellen van Humieres, wanneer hy ſig d'eenigſte Reys van 't Jaer voor een gedeelte uyt ſijn begrave Verſchansſingen vertoonde, en door den Marquis de Gaſtanaga met het doen verhuyſen van Calvo en het vereffenen der Linien, tot bedecking van 't Vyantlijck Vlaenderen opgeworpen;

geworpen; ja ſelfs in Bulgarien door den Prins Louys van Baden met het verjagen van 't Turckſe Leger en het beſetten van een meenigte Steden over de Morava; ſulcks dat Europa, noch voorleden Jaer ſoo benaeut en voor een Slaverny bekommert, te recht met de Woorden van Turnus by Maro mag ſingen:

Multa Dies variusque Labor mutabilis Ævi
Rettulit in melius.

OF:

De Tijt heeft menigmael gekeert ten langen leſte
Door ſijn Verandering de Saken ver ten beſte.

Onder deſe groote Verwiſſelingh ſterft de wackere Innocentius XI., wien het Duytſe Rijck voor ſijn getrouwe Sorg grootelijcks verplicht was en, ſchoon Hooft der Roomſſe, beter ſagh, dan dat hy Vrankrijks Verdichtſelen, als of d'Euangeliſche het uytroeyen ſijner Stoel en het dempen ſijner Kerck op 't Oog hadden, Geloof gaf; maer in tegendeel ſoo wel, als d'overige Chriſtenheyt, halsreckte na den dag, op welcke die Kroon genootſaeckt magh werden, te betuygen en bloot te ſtaen, gelijck Asdrubal, na het verbrijſelen van Annibals Macht door Scipio tot 't afbidden van Carthagos Uytroeying nevens andere Geſanten na Romen geſtuurt ende door een der Raeds-
heeren

heeren van de Heerſchappy afgevraeght, *by welcke Goden ſy de Vrede wilden ſluyten, daer ſy de geene, by wie de vorige ingegaen was, bedrogen hadden?* opentlijck beleed: *By deſelve, die op de Trouverbreeckers ſoo vertoornt zijn.*

Het

Het Veertigste Deel
Van den
HOLLANTSEN MERCURIUS,
Van den Jare 1689.

E Conventie of Byeenkomst in Engelant versamelde volgens Uytschrijven des Prince van Orange den eersten van Sprockelmaent en bestónt (gelijck gewoonelijck de Parlementen) uyt twee Huysen; het Hooger uyt twee Aerts-Bisschoppen / vier-en-twintigh Bisschoppen (uytgesondert de gestorve; de siecke / daer onder Cantelbergh; de vluchtige / en om andere redenen afwesende) de Hertogen / Marckgraven / Graven / Onder-Graven en Barons / en het Lager uyt de Afgesondenen der Graefschappen / Steden / Hooge Schoolen / Burgten en Vijf Havens van 't Coninckrijck / door het wijcken van de Soldaten uyt de Plaetsen / wanneer de Verkiesing geschiede / met volkomen Vryheyt aengestelt : Dese laetste (want de Pairs zijn 't uyt Hoofde van haer Geboorte en de Waerdigheyt / by haer bekleet) waren voor een groot gedeelte deselve / die als Leden in de yverigste Parlementen onder Carel II. gedient hadden; d'overige niet minder bekende Voorstanders van de Protestantsen Godsdienst / en onder haer voor de Stad Londen Patience Ward / Robert Clayton / Alderman Love en Thomas Pilkington.

't Hoogerhuys verhefte gemackelijk den Marckgraef van Hallifax; maer het Lager met eenige tweespalt den Heer Henry Powle tot Voorsitters of Sprekers; want den Heer Seymour / welcke de meeste Leden den 31 van Louwmaent voornamentlijck op 't oog hadden / wiert even voor de Stemming by veele verdacht / dat hy van voornemen was / de saken tot het inroepen van den Coningh te beleyden; oock tegen Powle aenstonts na sijn Verhooging by Smeeckschrift geklaegt / dat hy niet wettigh voor Windsor verkoren was; maer 't door het Huys verworpen : Veele / die het Smeeckschrift in den be-

ginne door een Papier van Jacobus II. aensagen / riepen / met hem niet te willen handelen. Beyde de Huysen ontfingen d'onderstaende Brief / het nootsakelijcke verandert / van den Prince van Orange.

Brief van sijn Hoogheyt , den Heere Prince van Orange , aen de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords , in de tegenwoordige Conventie den eersten February , 1689 , vergadert.

MYLORDS:

ICk heb na mijn uytterste vermogen getracht , het geen op my tot besorging van d'algemeyne Rust en Veyligheyt versocht is; en Ik weet niet, dat iets, 't geen tot præservatie van deselve soude konnen dienen , nagelaten is , zedert dat het Bewint van Saken in mijn Handen gestelt wiert: Het staet nu aen U L., de Gronden van een vaste Securiteyt voor Uw Religie , Uw Wetten en Uw Vryheden te leggen.

Ick twijffele niet , of by soo volkomen en vryen Representatie van de Natie , als nu vergadert is, sullen de oogmercken van mijn Declaratie bereyckt werden. En, aengesien het God behaegt heeft , tot nu toe mijn goede Voornemens met soo grooten Succes te zegenen , vertrou Ik op hem , dat hy sijn eygen werck sal volbrengen, een Geest van Vrede en Eendracht senden en in uwe Raedslagen doen invloeyen , op dat geen interruptie aen een geluckige en langdurige Schicking toegebracht werde.

De gevaerlijcke Conditie van het Protestantse Intrest in Yrlant , vereysschende een rijckelijcke en spoedige hulp , en de tegenwoordige Staet van de Buytenlantse Saken verplichten my , U L. voor te dragen , dat , behalven het gevaer van ontijdige Tweespalten tusschen U eygen selven , niets soo fatael kan zijn , als het langh dilay in uwe Raedslagen. De Staten , door welcke Ick bequaem gemaeckt ben, dese Natie te verlossen , sullen de quade effecten daer van haest gevoelen , soo door het te langh ontbloot wesen van den dienst harer Troupen , welcke nu hier zijn , als van uwe spoedige Hulp tegen den Machtigen Vyant , welcke den Oorlog tegen haer gedeclareert heeft En, gelijck Engelant by Tractaet reets verbonden is , haer in alle sulcke Voorvallen te helpen , vertrouwe Ick vastelijck , dat haer blymoedige Concurrentie tot præservatie van dit Coninckrijck met soo grooten gevaer voor haer selven met alle erkentenissen van Vruntschap en Assistentie beantwoort sal werden: 't geen van U L., als Protestanten en Engelsse, altijt, als haer Conditie het sal vereysschen, verwacht kan werden. Gegeven te St. James, den 1 February , 1689.

Aen de Geestelijcke ende Wereltlijcke Lords, in dese tegenwoordige Conventie vergadert.

WILL. H.,
PRINCE D'ORANGE.

't Hogerhuys besloot / een Adres aen den Prince over te leveren ; een Dankdagh uyt te schrijven en tot beyde de toestemming van 't Lagerhuys te versoecken: Dit toonde sig aenstonts bereyt. De Hertogen van Nortfolck en Ormont vroegen sijn Hoogheyt / wanneer hem d'Opwachting der Conventie gelegen quam ? en kregen tot bescheyt / als het haer luste. Den eygensten morgen ging sy in haer geheel Lichaem het volgende te St. James overreyckien.

Het

Het Adres van de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Commons, in de tegenwoordige Conventie op Westmunster vergadert, aen sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orange.

DIE MARTIS, 1 FEBRUARII, 1689.

WY, de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Commons, te Westmunster vergadert, ten hoogsten gevoelig over de groote Verlossing van dit Coninkrijck van Papery en Arbitraire Macht en dat onse behouding naest God Uw Hoogheyt toebehoort, komen Uw Hoogheyt, als het Glorieuse Instrument van soo grooten Zegening over Ons, onse seer onderdanige Dancksegginge en Erkentenissen opofferen.

Wy erkennen verder de groote sorg, welcke het Uw Hoogheyt behaegt heeft, door d'Administratie van de Publijcke Affairen tot dese tijt toe te dragen: En wy versoecken seer onderdanig aen Uw Hoogheyt, dat Gy op U het bewint van de Publijcke Affaires, beyde Civil en Militair, en de dispositie over de publijcke Revenuen voor de Præservatie van onse Religie, Rechten, Wetten en Vryheden en de Vrede van de Natie gelieft te nemen, en dat Uw Hoogheyt uwe bysondere sorgh wil laten gaen over de tegenwoordige Conditie van Yrlant en trachten, door de meeste spoet en krachtigste Middelen de gevaren, die dat Coninckrijck dreygen, voor te komen. Alle het welcke wy Uw Hoogheyt versoecken, aen te nemen en uyt te voeren, tot dat de vordere Schicking by ons gemaeckt sal wesen; het welcke met alle mogelijcke vaerdigheyt geschieden sal; en sullen wy oock onse uytterste pogingen in het werck stellen tot het depescheren van de Saken, door Uw Hooghheyts Brief aen ons gerecommandeert.

Den Prince ontfing haer minnelijck en seyde haer sijn Antwoort in't kort toe: Dit quam den 2 in de Huysen en op desen sin uyt.

Antwoort van sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orange.

MYLORDS EN EDELLUYDEN:

ICk ben blijde, dat, 't geene Ik gedaen hebbe, U behaegt heeft. En, nademael U L. op my begeert, de Administratie der Affairen te continuëren, ben Ik willig, het aen te nemen. Ik moet de overweging der Buytenlantse Saken U L. recommanderen, als welcke voor U L. dienstig sal zijn tot het voltoyen uwer Saken; niet alleen tot het maken van een Schicking binnen 's Lants op een goeden gront; maer oock tot Veyligheyt van geheel Europa.

De Uytschrijvinge van den Danckdag / tegen welcke de Bisschoppen van Rochester / Norwich / Ely / Bath en Wells / Peterborough / Lincoln en St. Asaph door de Pairs bevolen wierden / Gebeden op te stellen / was dese.

Ordre van de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en de Commons, in dese tegenwoordige Conventie te Westmunster vergadert.

MARTIS, 1 FEBRUARII, 1689.

IS door de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Commons geordonneert, dat Donderdag, den 10 February naestkomende, geappointeert sal werden, gelijck by desen geschiet, voor de Stad Londen en binnen tien Mijlen tot een Dagh van publijcke Dancksegging aen God Almachtig, voor dat hy sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orange, het glorieuse Instrument van de groote Verlossing van dit Coninckrijck van Papery en Arbitraire Macht gemaeckt heeft: En dat Donderdag, den 24 February daer aen volgende, tot een Publijcke Dancksegging door het gantsche Coninckrijck over het selve subject aengestelt sal werden; gelijck by desen geschiet.

Wijders wiert door de Pairs de nevensgaende Ordre beraemt.

IS by de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords, te Westmunster vergadert, bevolen, dat niemant, Paeps-gesint of voor Papist geacht, sig sal onderwinden, gedurende de Sitting van dese Conventie in de Lobby, de Geschilderde Kamer, het Hof der Requesten of Westmunster-Hall te komen. En is vorder geordonneert, dat dese Ordre gedruckt, gepubliceert en aen de Deuren van de voorsz. Plaetsen geplakt sal werden.

Het eerste werck, dat men ter hant nam, was het voornaemste en betrof het Opper-gesag. Verscheyde bleken de gevoelens hier omtrent, hoewel de meeste daer op uytkomende, dat men alle gedachten tot het versoenen met den Coning, by welcken doch alle beloften uyt dwang souden geschieden en 't Hert voor oprechte Genade en Goetgunstigheyt gesloten blijven, most verwerpen en den Prince van Orange een behoorlijcke Erkentenis voor sijne Weldaden doen erlangen. Niet luttel hielp hier toe het vlijtigh waernemen en 't voeren van het Roer der Regeeringe; want sijn Hoogheyt had, geen oog in de Staetssaken luykende, by Placcaten de Onroomsse Vrede-Rechters en andere Bedienden tot nader ordre bevestigt; 't versamelen der Coninckliјcke Inkomsten bevolen; de Bootsgesellen en Soldaten voor haer Achterstallen gerust gestelt; tot verval van de nodige kosten een machtige Somme Gelts van de Hooft-Stad op Intrest genomen, en ondertusschen tot voldoening der Engelsse Kerck den 9 van Louwmaent 't H. Sacrament uyt handen van den Bisschop van Londen ontfangen, en nader de Roomsse Londen en Westmunster, en 10 Mijlen in het ronde, ontsegt; dan ondertusschen Paspoorten aen de geene, die 't Rijk wilden verlaten, vergunt, en op de Spaensse en Keyserse Ministers begeert, hare Heeren en Meesters sijnent wegen te versekeren, dat hy, schoon sijne Vyanden de Werelt veele Valsheden poogden in te boesemen, geensints het uytroeyen der Roomsgesinden op 't oog had; maer in tegendeel haer, soo sy haer binnen de Palen van billijcke Gehoorsaemheyt hielden, met alle mogelijcke sachtigheyt

heyt te doen handelen. 't Lagerhuys verbood / op dat hare Raedsplegingen te geheymer mochten blijven / tegen de gewoonte het drucken van hare Handelingen en verklaerde den 7 in een Committé van 't geheele Huys / dat Coningh Jacobus II., getracht hebbende, de gestaltenis van het Coninckrijck door de schending van het Oorspronckelijck Verdragh tusschen den Coning en het Volck om te keeren, en door den Raed van de Jesuyten en andere Verderffelijcke Menschen de Gront-Wetten verbroken en sig buyten het Rijck begeven, de Regeeringh daer door afgestaen had en de Throon open gevallen was. Het liet door Mr. Hampden de bysprinnging van 't Hogerhuys versoecken; oock den 8 tot haer besluyt / dat de veyligheyt en 't welvaren der Natie niet konnen dulden, een Coningh, van den Roomssen Godsdienst Belijdenisse doende, te hebben, en dat geen Prins van die Religie voortaen tot de Kroon toegelaten soude werden.

De Pairs oordeelden wel / dat de klem der Regeeringh nu by haer en de Gemeentens stont; maer sagen niet wel tot yders genoegen het Recht tot de Kroon tusschen den Prince en Princesse van Orange en de Princesse van Denemarcken te beslechten. Sy deeden Robert Atkins / John Holt (en / doe dese Lid van 't Lagerhuys wiert / Mr. Wallop) Mr. Bradbury / Mr. Petty / William Dolben / Creswel Levin / Mr. Montagu / Mr. Nevil en Mr. Whitlock in plaets der Groote Rechters in haer Vergadering verschijnen en brachten den 8 in ombraeg / of het stellen van 't bewint over de Coninckliјcke Macht in handen van een Regent onder den Naem en den Titul van Jacobus II. gedurende sijn Leven de beste en veyligste wegh was tot behouding van de Protestantse Godsdienst en de Wetten van het Coninkrijk? dan stemden met 52 tegen 49 Stemmen van neen. Den 9 overwogen sy / na dat 's ochtents de twee Huysen de Verjaring van de Doot van Carel I. plechtig geviert hadden / het Besluyt van 't Lagerhuys: 44 / daer onder alle de Bisschoppen op een na / eyschten 5 uuren lang d'Uytschrabbing van de Woorden / door de schendingh van het Oorspronckelijck Verdrag tusschen den Coning en het Volck: maer 55 Leden deeden se blijven: alleen wiert met eenparigheyt het Woort afgestaen in verlaten verandert. Den 10 spraken sy van het laetste gedeelte van de Voorslag der Gemeentens en vonden by meerderheyt van 14 Stemmen goet / dat de Throon open gevallen was, af te laten / alsoo sy door 't Woort open het afbreken der Successie verstonden. Doe droegh men voor / den Prince en de Princesse van Orange te kroonen; maer haelde met 5 Stemmen over / de Successie te handhaven en de Princes alleen tot de Throon te brengen / en hielt het daer by / alschoon den Lord Lovelace den 12 een Smeekschrift voor 't kroonen van beyde de Princelijcke Personagien overhandigde; want dit bleef / wijl het niemant ondertekent had / ongelesen. Den selven dag quam oock een van de eygenste inhout in 't Lagerhuys. Sijn Hoogheyt verbood / soo haest hy daer van onderricht was / diergelijcke Geschriften meer voor den dag te brengen. Van de meeninge der Lords en van 't eenparigh goetkeuren harer opinie / dat geen Rooms-gesinde Coningh behoort te zijn, kreegh het Lagerhuys den 12 kennis en teffens / gelijck oock de Lords (die even te voren bevolen

hadden / den Danckdag van den 16 / op welcke Jacobus II. tot de Throon quam / niet te vieren) een Brief van den gewesen Coning: D'een en d'ander wierpen se ongeopent op de Tafel: De Pairs ontboden den Lord Preston / eertijts Secretaris van Staet / die se aen haer gestuurt had / en vroegen hem / hoe hy'er aen geraeckt was? Preston antwoorde / dat se eenen Hayes / even uyt Vranckrijck aengelant / hem gebracht had: Hayes wiert weynigh dagen daer na gehaelt en op 't seggen / dat hy door ordre van sijn Majesteyt Vrankrijk verlaten / maer van den Lord Melfort weynig vroeger de Brieven ontfangen had / en op het ontdecken van sijn Verblijfplaets ontslagen. Sonder verder gewag van den Brief te maken / nam het Lagerhuys 't overgebrachte van de Lords in overleg; dan geen behagen daer in; maer den 14 voor / een minnelijcke Samenspraek door wedersijts Commissarissen in de Geschilderde Kamer te houden: De hare gaven daer in de onderstaende Redenen over.

TOt d'eerste ontworpe Verbetering wegens het insereren van 't Woort *verlaten* voor *afgestaen* konnen de Commons niet verstaen, dewijl het Woort *verlaten* niet volkomen exprimeert de Conclusie, die nootsaeckelijck volgen moet op de Premissen, welcke uwe Lordschappen geaggreërt hebben: Want uwe Lordschappen hebben geapprobeert, dat Coning Jacobus II. getracht heeft, de Constitutie van 't Coninckrijck door het breecken van 't Originele Contract tusschen den Coning en 't Volck te subverteren, de Fondamentele Wetten gevioleert en sig selven uyt het Coninckrijck geretireert: Het Woort *verlaten* nu reflecteert alleen op het retireren; maer het Woort *afgestaen* op het geheel; om welcke reden het Lagerhuys dat oock verkoren heeft.

Het Lagerhuys kan tot de tweede Verbetering, om uyt te schrabben de Woorden, *dat de Throon daer door open is*, niet verstaen: 1. Om dat het oordeelt, dat, wanneer het soo veel van haer eygen Vota afstaet, als uwe Lordschappen goet gevonden hebben, dat Coningh Jacobus II. de Regeeringh *afgestaen* heeft ende de *Throon daer door open geworden is*, en, wanneer 't uwer Lordschappen Verbetering, dat hy de Regeering *verlaten* heeft, admitteert, echter daer uyt sal volgen, *dat de Throon open is*, wijl Coningh Jacobus II. (de Regeeringh *verlatende* geen goede constructie zijnde) de Throon *verlaten* heeft. 2. Om dat het Lagerhuys acht, dat het aen uwe Lordschappen niet behoeft te bewijsen, dat de Throon oock voor een ander Persoon vaceert, aengesien uwe Lordschappen sulcks, gelijk het oordeelt, alreets toegestaen hebben door Uw Addressering aen den Prince van Orange op den 7 January laetstleden, om op hem het Bewint van Publijcke Saken, beyde Civil en Militair, en het Coninckrijck van Yrlant in sijn voorsorg tot de Vergadering van dese Conventie te nemen en sijne Brieven tot de Byeenkomst van dese Conventie af te senden, en door Uw vernieuwingh van 't selve Adres aen hem en door het appointeren van publijcke Dancksеggingen door dit Coninckrijck: Alle welcke daden de Commons sustineren, mede te brengen, dat uwe Lordschappen gevoelden, *dat de Throon open was*, en het selve krachtigh aen het Volck van dit Coninckrijck wilden ontdecken. 3. Om dat het die, welcke op de Throon van Engelant sitten (wanneer'er soo een is) zijn, van welcke het Volck van Engelant

lant Protectie behoort t'ontfangen en aen welcke het gehoorsaemheyt daer voor schuldigh is: Maer dat nu niemant gevonden wert, van welcke het Volck een Coninckljjcke Bescherming kan verwachten en aen wien het de gehoorsaemheyt van Onderdanen kan toebrengen; weshalven het Lagerhuys gevoelt, dat de Kroon *open* is.

Het Hogerhuys/ wedergekeert/ besloot met 55 tegen 51 Stemmen/ het Lagerhuys niets in te ruymen; en het laten staen van de Woorden/ dat de Throon open was, **verhinderde een Heer. Den 15 vernieuden sy de Samenspraeck met Leden van 't Lagerhuys en vertoonden haer 't volgende.**

De Redenen van het Hogerhuys, den 15 February in een Conferentie overgelevert.

HEt Hogerhuys insisteert op de eerste Verbetering van het Woort *verlaten* in plaets van *afgestaen*. 1. Om dat de Lords niet vinden, dat 't Woort *afgestaen* een Woort is, bekent in de gemeene Wetten van Engelant, en dewijl de Lords hopen, dat het Lagerhuys sal goetvinden, alleen sulcke Woorden, welckers meening volgens de Wetten verstaen kan werden, ende niet soodanige, welcke tot twijffelachtige Uytleggingen getrocken konnen werden, te gebruycken. 2. Doordien in de aldergemeenste applicatie in de Civile Wet *Afstaninge* een vrywillige expresse Daet van Renunciatie is, die men in dit geval niet vint noch nootsaeckelijck volgen moet op de præmissen, dat Coning Jacobus II. sigh geretiteert heeft, na dat hy getracht had, de Constitutie van de Regeeringh door het breken van het Originele Contract tusschen den Coning en het Volck en het schenden van de Fondamenteele Wetten om te keeren; want dat sulkx gevoeglijcker *afgestaen*, dan *verlaten*, gesegt kan werden.

Het Hogerhuys blijft by de tweede Verbetering, om uyt te schrabben: *En dat de Throon daer door open geworden is:* Aengesien dat, schoon de Lords verklaert hebben, dat den Coning de Regeering *verlaten* heeft, en sy daerom aen den Prince van Orange versocht, de Administratie van de Regeering op sigh te nemen, ten eynde, om voor de Rust en Veyligheyt van het Coninckrijck te waecken, daer uyt nochtans niet anders geinfereert kan werden, als de Exercitie van de Regeering, door Coning Jacobus II. open gelaten; want dat de Lords de Natie tegens de wederkomst van den voorschreven Coning in dit Coninckrijck wilden ende noch willen verseeckeren; maer niet, dat sulcken Alteratie ofte sulcken Vacantie in de Throon was, dat de Kroon daer door Electif geworden is: Tot het welcke sy niet konnen verstaen. 1. Doordien volgens de Constitutie van de Regeeringh de Monarchy Hæreditair, en niet Electif, is. 2. Dewijl geen Daet van den Coning alleen het Recht van sijn Erfgenamen tot de Kroon kan vruchteloos maecken ende verydelen. En dat daerom op de derde Reden, door het Lagerhuys geallegeert, of de Throon by Jacobus II. *open* is, tot antwoort dient, dat de Gehoorsaemheyt sulcke Persoonen, als het Recht van Successie het doet toebehooren, toekomt.

Het Lagerhuys volharde / d'eerste Verbeteringh der Lords met groote Eendracht en de tweede met 285 tegen 151 Stemmen te verwerpen / en liet den 16 Sr. George Treby/ Sr. John Holt/ Sr. Thomas Lee / Mr. Hampden / Mr. Pollexfen / Coll. Birch / Mr. Sacheverel en Mr. Summers nader met Commissarissen van't Hogerhuys in Mont-gesprek treden en op het doen overvallen van de Pairs tot haer Besluyt dringen; gelijck oock / soo haest weder in 't Hogerhuys na 't eyndigen der Onderhandeling gerept wiert / geschiede met 65 tegen 45 Stemmen : dese versochten / dat haer strijdig gevoelen (doch sonder dat sy'er haer tegen aen wilden kanten) nevens haer Namen opgeschreven mochten werden / en waren Somerset / Exeter / Clarendon / Bisschop van Winchester/ Aerts-Bisschop van Jorck/ Bisschop van Lincoln / Aylesbury / Bisschop van Norwich / Bisschop van Chichester/ Bisschop van Bath en Wells/ Bisschop van St. Davids / Bisschop van Peterborough / Bisschop van Glochester / Nottingham / Litchfield / Rochester / Feversham / Berkley / Bisschop van Landaff / Dartmouth / Griffin / Bisschop van Bristol / Pembrooke / Ormont / Beaufort / Brook / Germayne / Scarsedale / Maynard / Northumberlant/ Arundel/ Chandois/ Leigh / Delawere / Grafton / Abingdon en Craven. Het laten staen van de Woorden afgestaen en 't open wesen der Throon doorgehaelt / wiert gevraegt / of men den Prins en de Princesse van Orange tot Coning en Coninginne van Engelant soude uytroepen en kroonen / en eenparig ja besloten : Tot 't selve verstont het Lagerhuys oock eendrachtig den 18; en van d'eene en d'andere kant stelde men het volgende op.

DINGSDAG, DEN 22 FEBRUARY, 1689:

De Verklaringh van de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren en Gemeentens, te Westmunster vergadert.

AEngesien de laetste Coning, Jacobus II., door de hulp van verscheyde quade Raedsluyden, Rechters en Ministers, door hem gebruyckt, getracht heeft, de Protestantse Godsdienst en de Wetten en Vryheden van dit Coninckrijk om te keeren ende uyt te roeyen:

Door het aennemen ende in gebruyck stellen van de Macht van het ontlasten ende opschorten der Wetten en de uytvoering der Wetten sonder verlof van het Parlement.

Door het gevangen setten ende vervolgen van verscheyde Eerwaerdige Prelaten over 't onderdanig versoecken, dat sy van 't byspringen tot de voorsz. aengenome Macht verschoont mochten werden.

Door het uytgeven en doen uytvoeren van een Last onder het Groote Zegel tot het oprechten van een Hof, genaemt: *Het Hof der Bewintsluyden over Kerckelijcke Saecken.*

Door het lichten van Gelt voor en tot gebruyck van de Throon op voorwendsel van Voorrecht, voor een andere tijt en op een andere manier, als sulkx door het Parlement vergunt was.

Door het lichten ende op de been houden van een gedurige Armee binnen dit Coninckrijck

ninckrijck in tijde van Vrede sonder verlof van het Parlement en het huysvesten van Soldaten tegen de Wet.

Door het veroorsaken, dat verscheyde goede Onderdanen, Protestanten wesende, ontwapent wierden ter selver tijt, als de Papisten beyde gewapent en gebruykt zijn tegen de Wet.

Door het schenden van de Vryheyt der Verkiesing van Leden tot het dienen in het Parlement.

Door Vervolgingen in het Hof van 's Conings Banck over Materien en Saken, alleenlijck door 't Parlement t'overwegen, en door verscheyde andere eygenwillige en onwettige Handelingen.

En, vermits in de laetste Jaren partijdige, omgekochte en onbevoegde Persoonen voor Jurys in Rechtstellingen gebruyckt zijn ende gedient hebben, en bysonderlijck verscheyde Gesworenen in Rechtshandelingen over Hoog Verraet, welke geen Vryluyden waren.

En buytensporige Borgtochten van Persoonen, over Misdadige Saken gevangen, geëyscht zijn tot bespotting van de Weldaet der Wetten, voor de Vryheyt der Ondanen gemaeckt.

En veel te hooge Boeten afgevordert.

En onwettige en wreede Straffen aengedaen.

En verscheyde Vergunningen ende Beloften van Boeten en Verbeurtverklaringen gegeven voor eenige Overtuyging of Vonnis tegens de Personen, van welke deselve gelicht stonden te werden.

Al 't welke t'eenemael en rechtsdraets tegen de bekende Wetten en Statuyten en de Vryheyt van dit Coninckrijck strijt.

En, aengesien de voorsz. laetste Coning Jacobus II. de Regeering afgestaen heeft, en de Throon daer door opengevallen is,

Heeft sijn Hoogheyt, den Prince van Orange (welcken het den Almachtigen God behaegt heeft, het roemwaerdige Instrument van het verlossen deser Coninckrijcken van de Papery en Willekeurige Macht te maecken) op den Raed van de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren en verscheyde voorname Persoonen van de Gemeentens Brieven aen de Geestelijcke en Wereltlijcke Protestante Lords ende andere Brieven aen de bysondere Graefschappen, Steden, Hooge Schoolen, Burghten en Vyf Havens doen schrijven tot het verkiesen (om haer te verbeelden) van sulcke Persoonen, welcke Recht hebben, in het Parlement gesonden te werden, om den eersten van Sprockelmaent in dit Jaer 1689 te Westmunster te vergaderen en te sitten tot sulcken Vaststelling, waer door haer Godsdienst, Wetten en Vryheden niet weder in gevaer, van omgekeert te werden, mogen geraken.

Op welcke Brieven de Verkiesingen vervolgens geschiet

En de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens volgens haer bysondere Brieven en Verkiesingen nu in een volle en vrye Verbeelding van dese Natie vergadert zijnde, de beste middelen tot het bereyken van de voorsz. eynden in haer seer ernstige overlegging nemende, verklaren sy voor eerst (als hare Voorsaten in diergelijcken geval gewonelijk gedaen hebben) voor de Hanthaving en Versekering van haer oude Rechten en Vryheden:

Dat de gewaende Macht van het opschorten der Wetten ofte de Uytvoe-

ring der Wetten op Conincklijcke Authoriteyt sonder verlof van het Parlement onwettig is.

Dat de gewaende Macht van het ontslaen van Wetten of d'Uytvoering van Wetten op Coninckliјck Gesag, gelijck het by den laetsten aengenomen en gebruyckt is, onwettig is.

Dat de Last tot het oprechten van het jongste Hof van Bewinthebbers over Kerkelijcke Saecken en alle andere Lasten en Hoven van de eygenste Natuur onwettigh en verderffelijck zijn.

Dat het lichten van Gelt voor of tot gebruyck van de Kroon op voorwendsel van Voorrecht sonder verlof van het Parlement voor langer tijt of op een andere manier, als 't selve vergunt is of sal werden, onwettig is.

Dat het 't Recht van den Onderdaen is, den Coning te versoeken, en dat alle Gevankenissen en Vervolgingen over sulcken Versoecking onwettig zijn.

Dat 't lichten en houden van een gedurige Armee binnen 't Coninckrijk in tijt van Vrede, ten zy met verlof van het Parlement, tegen de Wet is.

Dat d'Onderdanen, welke Protestanten zijn, na haer gelegentheyt, en gelijk door de Wet toegestaen is, Wapenen tot haer Bescherming mogen hebben.

Dat de Verkiesing van Leden tot het Parlement vry behoort te zijn.

Dat de Vrydom van spreecken ende Overleggingen of Handelingen in het Parlement in geenig Hof of Plaets buyten het Parlement beschuldigt of in twijffel getrocken behoort te werden.

Dat overtollige Borg niet geëyscht noch te sware Boete gevordert noch wreede en ongewoone Straffen aengedaen behooren te werden.

Dat Geswoorenen billijck verkoren ende verklaert moeten werden en Geswoorenen, welke voor Mannen in Rechtstellingen van Hoogh Verraet gaen, Vryluyden wesen.

Dat alle Vergunningen en Beloften van Boeten en Verbeurtverklaringen van bysondere Personen voor Overtuyging onwettig en ydel zijn.

En dat tot Redres van de Beswaringen en tot Verbetering, Bekrachtiging en Bewaring der Wetten dickwijls Parlementen gehouden behooren te werden.

En sy eysschen, begeeren en dringen op alle ende elck van de bovenstaende als haer ontwijffelbare Rechten en Vryheden, en dat geen Verklaringen, Vonnissen, Handelingen of Rechtsplegingen tot nadeel van het Volck in eenige van de voorsz. bovenstaende op eeniger wijse hier na in Gevolg of tot een Voorbeelt getrocken sullen behoren te werden.

Tot welk versoecken van hare Rechten sy bysonder aengemoedigt zijn door de Verklaring van sijn Hoogheyt, den Prince van Orange, als d'eenigste middelen tot het verkrijgen van een volkomen Redres en Remediëring daer in.

Hebbende derhalven een volkomen vertrouwen, dat sijn voorsz. Hoogheyt, den Prince van Orange, de Verlossing, door hem soo seer gevordert, wil voltoyen en haer t'eenemael van de Schending harer Rechten, welcke sy hier bevestigt hebben, en van alle andere ondernemingen op haer Godsdienst, Rechten en Vryheden bewaren:

Hebben de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens, te Westmunder vergadert, besloten:

Dat

Dat William en Maria, Prince en Princesse van Orange, zijn en verklaert werden Coning en Coningin van Engelant, Vranckrijck en Yrlant en de Domeynen, daer onder behoorende, tot het besitten van de Kroon en de Conincklijcke Waerdigheyt van de voorsz. Coninckrijcken en de Domeynen voor haer, de voorschreve Prince en Princesse, gedurende hare Levens ende het Leven van den langstlevende van haer; en dat de eenige en volkomene Uytvoering van de Conincklijcke Macht sal wesen ende bestiert werden door den voorsz. Prince van Orange op de Namen van de voorsz. Prins en Princes gedurende haer gesamentlijcke Levens; ende na haer overlijden de voorsz. Kroon en Conincklijcke Waerdigheyt van de voorsz. Coninkrijcken en Domeynen zijn voor de Erfgenamen van het Lichaem van de voorsz. Princes; en by gebrek van sulken Afkomst voor de Princes Anna van Denemarcken en de Erfgenamen van haer Lichaem, en by gebrek van soodanigen Afkomst voor de Erfgenamen van het Lichaem van den voorsz. Prince van Orange.

En de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens versoecken de voorsz. Prince en Princesse van Orange, deselve vervolgens aen te nemen.

En dat de Eeden, hier achter gemelt, door alle Persoonen, van welcke de Eeden van Allegiance en Supremacy door de Wet vereyscht werden, in plaets van deselve afgelegt mogen werden en de voorsz. Eeden van Allegiance en Supremacy afgeschaft.

ICk A. B. belove en sweere oprechtelijck, dat Ik getrouw wil wesen ende ware Gehoorsaemheyt toonen aen hare Majesteyten, Coningh WILLIAM *en Coningin* MARIA.

SOO HELPE MY GOD.

ICk A. B. sweere, dat Ik uyt mijn Hert afschricke, vervloecke en afsweere, als Goddeloos en Ketters, dese Verdoemelijcke Leer en Stelling: Dat Princen, door den Paus of eenig Gesag van den Stoel van Romen gebannen of berooft, door haer Onderdanen of iemant anders, wie hy zy, afgeset of vermoort mogen werden. *En Ik verklare, dat geen Uytheemsse Prins, Persoon, Prælaet, Staet of Potentaet eenige Kerckelijcke of Geestelijcke Jurisdictie, Macht, Superioriteyt, Præeminentie of Gesag in dit Coninckrijck heeft of behoort te hebben.*

SOO HELPE MY GOD.

JO. BROWNE,
CLER. PARL.

Weynigh dagen later sagh men een Verdediging van het beslootene by de Conventie in 't licht komen en was dese.

Der Lords en Gemeentens Redenen en Justificatien wegens het afsetten van Jacobus de Tweede van de Imperiale Throon van Engelant; zijnde tot volle satisfactie aen alle Princen van Europa en een Antwoort op alle Domestijcque en Uytheemsche Objectien.

WAnneer de grootste Veranderingen in Staten soodanig, als de Mutatie van Imperiale Princen, zijn gemaeckt, moeten de grootste Redenen en meest krachtigste Argumenten werden gefurneert tot soodanige importante Conseils en Decreten; maer, als het redenerende deel van het Menschelijcke Geslacht soo different ende opposant in hare Oordeelen en determinatien is, die gegeven werden in soo wichtigen saecke, rijsen de Gronden van sulcke onversoenelijcke Dissentien, in hare Opinien ontstaen, eenighlijck van hare verscheydene Vaststellingen van den Oorsprong des Gouvernements; want, dewijl sommige zijn strijdende voor het *Jure Divino* ende andere voor de Humane Constitutien der Monarchie, leyden haer dese tedere en verre Speculatien soo hoog ende tot sulke differente Sourcen van des Conings Macht, tot datse ophouden in materie van Argument en haer termineren in een pure Materie van Geloof; en, wanneer het soo verre komt en de Menschen, als generalijck in de tederste Poincten van Geloof, alleenlijck geloven ter oorsaeck en door de drift van sommige onrekenbare Overwegingen, konnen sy niet meerder, als geloven : de Reden is dan verstomt en alle het overige opgenomen alleen voor vertrouwen.

Derhalven sullen de Argumentatien daer over, als in dat, alle ydel zijn; want ter oorsaeck van yders Overwinninge moet het grootste ende sterckste (publijckelijck en visibel) Support en Authoriteyt, daer toe wy onse toevlucht moeten nemen, zijn het laetste toevlucht, beyde van Wet en voorgaende Æquiteyt: Het geene gedaen is geworden op rijpe Deliberatien en Consent van geheele Coninckrijcken hier bevoorens in gelijcken cas dient hier voor een Voorbeelt, wat nu mag werden gedaen.

Tot Exempelen van welcke Natuur

Heeft alreede seer wel geurgeert het geval van Sigismond de III., Coning van Sweden, gedeposeert by de Staten van Sweden, in sommige respecten so wonderlijck parallel tot de laetste quade Administratie in Engelant.

Maer, gelijck voorgaende saecken minst satisfactoir ofte minst confronderende tot obstinate Opposanten zijn, mag, waer die alleen dienen voor een Party, een Paepsche Sigismond, gedeposeert over quade Administratie in een Protestants Coninckrijck, misschien niet krachtig genoeg werden geacht, te dragen de suffisante Justificatie met de Romanisten, en daerom behoorden de Bladeren te werden omgekeert en de Balance gemaeckt by Parallellen van haer eygen sijde, en sal de prudentste weg van bestrijding en versekering van Victorie in dese saecke zijn, de Zetel van Oorlog te leggen in des Vyants Lant.

Om derhalven te wederleggen en te doen swijgen alle de Roomse Prætentien van degout en murmureringe tegens de Injustitie van soodanige Deprivatien door Exempelen van Paepse Deposals van quade Protestantse Administreringen, sullen wy beginnen met Heury de Navarre, naderhant Hendrick de IV. van Vranckrijck.

De vermaerde Heylige Ligue, ingegaen by den Paus selfs en soo meenige machtige Geallieerden, te samen met al de Roomsche Subjecten van Vranckrijck, tegens den ontwijffelbare Erfgenaem van de Kroon van Vranckrijck ende ter dier tijt by Successie haren gerechtigden Coningh, is soo notoirlijck aen de Werelt bekent, dat alle de tædieuse particulariteyten van de Historie impertinent souden wesen.

Laet het genoeg zijn, dat men sig dese Prins, die de ontwijffelbare Erfgenaem van de Kroon van Vranckrijck was, actuëlijck by alle openbare ende hostile middelen (en alle sulcke Hostiliteyt geavoüeert ende beschermt en sijn ware Geboorte recht geëxcludeert by den Paus selfs) opposeert ende belet sijne Accessie tot den Throon uyt geen andere onqualificatie, als het zijn van Hugenoot, dat is, van een Geloof, contrarie aen de geëstablisseerde ende regeerende Roomsche Religie in Vranckrijck, zijnde in alle verdere respecten erkent voor een seer Excellent Prince; in soo verre, dat boven alle andere ineffectuële betrachtingen tot recouvreringe van sijn Geboorte-recht hy geen middelen gelaten heeft, om sijn Exclusie en Verwerpinge van de Throon te niet te doen; selfs by sijn Abjuratie van de Gereformeerde Religie en Wederkeering tot den Roomschen Godsdienst.

Dit geval van Hendrick de IV. in plaets van een Parallel tot het onse komt niet tot de helft van de Justificatie van de tegenwoordige Mesures van Engelant, dewijl hier was een Souvereyn Prins, onder de Privatie om geen ander default, als het punt der Religie: Want dese Hendrick de IV., zijnde alsdoen maer in sijne Intredinge tot het Rijck, was, of waerlijck dat, gevolglijck noch ten minsten (wat sy doch mochten vresen) onder geen Dilemmas van de geringste breuk van Compact met sijn Volk, geen Verbeurte over quade Administratie ofte Violatie van de Wetten van het Lant of Rechten van sijn Subjecten; hare Dangers als dan zijnde alleenlijck Apprehensien: Soo derhalven de meer private Opinie van een gekroont Hooft, different van de geëstablisseerde Religie van het Lant, is van gewichte genoegh geweest (dat selfs alleen) in haer eygen Schalen te overwegen het Geboorte-recht van Princen, en een Barriere maeckt tegen het Rijck; en dat oock soo solemnelijck geconfirmeert en geratificeert, selfs by de Apostolique Sanctien, de Decretalen van Romen selfs, wat Objectien of Allegatien konnen onse Roomsche Disputanten (het zy Vremde of Domestijcque) maken tegens gelijcke Limitatie van Regeeringe na soo notoiren en actuëlen quade Administratie in het tegenwoordige geval van Engelant, sulke al te visible Rupturen van de Wetten van 't Lant, en in spijt van alle Obligatien, Engagementen, Verbonden, Woort, Eer of Eeden selver.

Het naeste Exempel, dat ick hem sal toevoegen, is dat van den laetsten Portugeesschen Coning, die by de Ordonnantie van de Staten van Portugael, geratificeert by het Paepsche Consent, gedethroneert ende sijn Broeder in de Souverainiteyt geïnvesteert is, ende niet alleenig dat, maer sijn ware Coningin boven dien oock van hem genomen, gescheyden ende by een Dispensatie getrouwt aen sijn Broeder. De Gronden van dit deposeren zijn alleenlijck dese, dat den Coning somtijts sufachtigh was, overvallen met frenetique Accessen. Indien soodanige Personele Infirmiteyt een suffisante reden was, de Kroon te versetten, heeft niet het Volck ofte Gemeente van Engelant, in een Convocatie vergadert, soo veel Recht aen haer zijde tot het deposeren van een Coningh over een veel grooter Infirmiteyt (van de twee een meerder violente Uytsinnigheyt) sijn lang beproefde ende ingewortelde

Incapaciteyt, om gehoudem te werden door de Verbonden ofte Banden van Eer, Wetten ofte Eeden. Hier is het oneyndige onderscheyt tusschen de Outrages van den eene en den andere, als dat een Prins, soo vervoert ofte betovert, resolveert tot de Introductie, recht ofte onrecht, van sijn eygen Religie; en is het te meer dangereus ende frenetijcq, dewijl sijne Superstitieuse Frenesie hem magh aenporren tot Violentien, dewelcke heele Natien schadelijck zijn; waer en tegen de Outrages van de ander alleenlijck Personeel konnen wesen; ende, indien men recht geoordeelt heeft, dat de Handen van desen Lunatique Portugeesschen mosten werden gebonden met geen minder Schaeckels, als hem wegh te nemen beyde sijn Coninckrijck en Coningin, wie sal de Wijsheyt van de Engelsschen beschuldigen over haer Coningh te depriveren van sijn Coninckrijck (wat aengaet sijn Coningin, laet hem daer mede wel varen) onder een oneyndig grooter Capaciteyt ende dangereuser genegentheyt tot quaetdoeninge, ende over sulcken doen? Wat Authoriteyt sal haer manqueren, wanneer de tegenwoordige ongeforceerde Afstaning van den Coning ende Quitering van de Roem der Regeeringe de macht van Decisie in dat Poinct gestelt heeft in haer eyge Handen ende hem alle Recht van Appel tegens de Alienatie doet verliesen?

Ick sal wagen, hier by te voegen een laetste consideratie; te weten de Bul van Paus Pius Quintus tegens Coningin Elisabeth; by welcke den Paus haer depriveert van allen Titul tot de Imperiale Kroon ende alle Dominien, Digniteyten en Privilegien, hoedanig die mochten wesen; verklarende, alle de Noblessen, Subjecten en het Volck van Engelant, ende alle andere, welcke in eenigen soorte aen haer hadden gesworen, voor altijt te zijn geabsolvert van eenige sulcke Eeden en alle maniere van Plicht van Dominien, Allegiancie en Obedientie, &c., en alle verboden, haer of hare Vermaningen, Mandaten of Wetten te obediëren, op pœne van Anathema. Vide Bisschops van Lincoln Brutum Fulmen p. 6.

Ik recitere dese injuste Depositie van een Wettige Coningin by de geprætendeerde Authoriteyt van den Paus niet anders, als om de Werelt te laten weten, dat de Roomsche Party niet heeft de minste reden in de Natuur, te klagen over de Deprivatie van Princen: die, wiens infallible Leytsluyden soo insolentelijck ende arbitrairlijck gekroonde Hoofden konnen plaetsen ofte verplaetsen (niet om te mentioneren de Illegaliteyt van des Paus Interpositie in die Affaires in eenige soort) om datse alleenlijck volgens de Wet ageren in saken van Religions Vergaderingen (want soodanige waren alle Ecclesiastique Alteratien van die Coningin by de ontwijffelbare Authoriteyt van de Actens van het Parlement) kan maer qualijck gefurneert zijn met Argumenten tegens de presente Deprivatie, gedaen by de geheele Gemeente van Engelant voor soodanige violente Mesures en Fondatien, alrede geformeert en begonnen tot de Subversien van Kerck en Staet tegens alle Wetten.

Gedurende de Handelingen in Engelant sont den Prince van Orange tot het af halen van syn Gemalinne den Admirael Herbert met ettelijcke Oorlogschepen en Jachten na Hollant. Herbert verscheen den eersten van Sprockelmaent in 's Gravenhage en de Princes verstendigde haer Vertreck aen den Staet: De Staten van Hollant wenschten den 5 haer Coninckl ijcke Hoogheyt

heyt door Gedeputeerden geluck op Reys : Den Heer ten Hove / het Raed-Pensionarisschap bekledende / voerde een cierlijcke Reden en betuyghde de hoogachting en genegentheyt, door de Staten haer altoos toegedragen, met hoop, dat sy daer aen soude gedencken. De Princes antwoorde / 't noyt te sullen vergeten, en de Liefde en Dienstbereytwilligheyt tot den Staet en het Lant, waer in sy soo veel Vruntschap genoten had, soo diep in haer Hert geprent te hebben, dat sy 't altoos als haer eygen Vaderlant meende te achten. Haer Hoog Mog: / d'andere Collegien en Personen van Staet leyden d'eygenste Plichtplegingen af. De Princes verliet den 18 's Gravenhage / verselt door de Heeren van Obdam / Aleweijn / Valckenier en Steenhuysen / Gedeputeerden van Hollant; dan kon haer niet onthouden / in 't aenschouwen van een tallelose menigte Menschen Tranen te storten en te verklaren het wee / dat haer deed het ruymen van een Lant / waer in sy de Humeuren met het hare soo overeenkomend gebonden had. Een Caros met twee Paerden bracht haer te Maessluys; een Binnenlants Jacht in den Briel / daer de Hollantse Gedeputeerden nochmaels afscheyt namen / en een Conings / waer mede sy den 20 's middaghs ten half tween uytliep / den 21 voor Marygate / den 22 te Greenwich en wijders onder de toeloop van duysenden Engelsse en het lossen van 't Geschut op den Cour in 't voorby varen te Withal / door haer Gemael en de Princes van Denemarcken verwelkomt.

Den Hertog van Nortfolck droeg den nieuwen Coning den eygensten dagh volgens last van 't Hogerhuys voor / wanneer hy en de Coningin de Opwachting van de Byeenkomst begeerde / en wiert tegens 's anderendaegs ten 10 uuren op Banquettinghouse verdagvaert.

Den 23 reden de Lords en Gemeentens in hare Koetsen van Westmunster na Withal : Uyt de Caros en in Banquettinghouse / daer de Hellebardiers van wederzijden stonden / gestapt / boden sy aen den Prince en de Princesse van Orange / twee a drie schreden voorwaerts tredende / haer Besluyt / dat de Klerck van 't Hogerhuys las / en versochten / volgens desselfs inhout de Kroon te willen aenvaerden : Haer Hoogheden toonden een volkomen vergenoegen / voldeden de begeerte en den Prince voerde dese Reden.

Sijn Majesteyts genadige Antwoort op de Declaratie van beyde de Huysen.

MYLORDS EN EDELLUYDEN:

DIt is sekerlijck de grootste Preuve van vertrouwen, dat U L. op ons hebt, welcke gegeven kan werden : dit doet het ons te dierbaerder achten : En Wy nemen danckbaer aen, het geen U L. ons aengeboden hebt. En, gelijck Ick geen andere meening in mijn herwaertskomst had, als Uw Religie, Wetten en Vryheden te bewaren, kont U L. versekert zijn, dat Ik sal trachten, deselve te ondersteunen, en willig wesen, tot al, het geene tot het beste van 't Coninckrijck sal strecken, te concurreren en alles, dat in mijn Macht is, tot het voortsetten van de Welvaert en de Glorie van dese Natie te doen.

De twee Huysen / voorgegaen van hare Spreeckers / elck door een Sergeant der Wapenen opgewacht / keerden na Withalgate / daer de Herauten der Wapenen / de Sergeanten der Wapenen / de Trompetters en andere Bedienden door bevel van den Hertog van Nortfolck / Grave Mareschal van Engelant / versamelt stonden. Terwijl Thomas St. George / Knight Garter / voornaemste Coning der Wapenen / de Coninckliicke Herauten en Pursuivants der Wapenen haer tot het uytroepen van de nieuwe Coningh en Coningin voor de Poort van 't Hof veerdigden / staken driemael de Trompetten en schaterde een groote menighte Volcks de laetstemael een louter Vreugde-gejuych. Stilte gebooren / las de eerste Coningh der Wapenen de Uytroeping met korte Redenen / en Robert Devenish / Esq. / York Heraut / d'outste Heraut / bromde se uyt met dese Woorden.

PROCLAMATIE.

ALsoo het den Almachtigen God gelieft heeft, Ons door sijne groote Genade over dit Coninckrijck te verschaffen een miraculeuse Verlossinge van het Pausdom ende Arbitraire Macht; ende, alsoo Wy onse behoudenisse (naest God) schuldig zijn aen de Resolutie en Conduite van sijne Hoogheyt, den Prince van Orange, dien Godt verkoren heeft, te wesen het glorieus Instrument van sulcken onwaerdeerlijcken Geluck voor Ons ende Onse Posteriteyt; ende, alsoo Wy hooglijck gevoelig ende volkomen gepersuadeert zijn van de groote ende eminente Deugden van hare Hoogheyt, de Princesse van Orange, wiens yver voor de Protestantsche Religie ongetwijffelt een Zegen met haer over ons sal brengen, ende, alsoo de Lords ende Commons, nu tot Westmunster vergadert, een Declaratie gemaeckt ende gepræsenteert hebben aen de geseyde Prins en Princesse van Orange, en daer in haer versocht, de Kroon te accepteren, gelijck deselve die oock vervolgens geaccepteert hebben: publiceren ende proclameren Wy, de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords ende Commons van dit Coninckrijck, met een volkomen consent ingevolge van de voorseyde Declaratie WILLIAM ende MARIA, Prins ende Princesse van Orange, om te zijn Coningh ende Coninginne van Engelant, Vranckrijck en Yrlant met alle de Domeynen en Landen, daer aen behoorende, die gevolgelijck soo gesalft ende aengenomen sullen werden door alle 't Volck van de voorseyde Coninckrijcken en Domeynen, 't welk van nu voortaen verbonden sal zijn, haer daer voor te erkennen en haer te bewijsen alle Trouwe en Gehoorsaemheyt: Biddende God, door wien de Coningen regeeren, den Coning WILLIAM en de Coninginne MARIA te zegenen en een lange Reex van geluckige Jaren over ons te laten regeeren.

GODT zegene den Coningh WILLIAM
ende de Coningin MARIA.

Was geteeckent,

JO: BROWN, PARLEMENTS KLERCK.

Dit

Dit volgden het Trompetten-gespeel en een vernieut Gegalm der Engelsse. Van hier troch de Stoet tot de Uytroeping na Temple-Bar / Cheapside en de Coninckljjcke Beurs in dusdanigen Ordre.

Voor af de Uytroepers van de Vryheden van Westmunster: De Constapels van deselve / alle te Voet/ met den Hoog-Constapel/ te Paert: de Hoog-Baillju van Westmunster en sijn Volck met witte Staven tot het opruymen der Wegen: De Bedienden van de Knight-Marschals te Paert: 9 Trompetters/6 twee aen twee en drie achter aen met den Sergeant Trompetter/ die sijn Staf op de Schouder had/ alle te Paert: Een Pursuivant der Wapenen: Een Pursuivant en Sergeant der Wapenen: 2 diergelijcke: 4 Herauten der Wapenen achter elkanderen / yder met een Sergeant der Wapenen aen de linckerhant: De Herauten en Pursuivants der Wapenen waren alle in hare rijcke Kleederen van de Coninckljjcke Wapenen en de Sergeanten der Wapenen hadden hare Staven op de Schouders/ t'samen te Paert: Garter/ Coning der Wapenen / in sijn rijck Wapen-Kleet / dragende de Uytroepingh/ verselt door Thomas Duppa/ Ridder/ Edelman/ Deurwaerder van de swarte Roede/in sijn Carmosijne Mantel van de Ordre der Kousseband en de swarte Roede / oock te Paert: Den Markgraef van Hallifax/ Spreker van 't Hogerhuys/ in sijn Koets/ door Roger Harsnet/ outste Sergeant der Wapenen/ met sijn Staf/ opgewacht: Henry Powle/ Esq./ Spreker van het Lagerhuys/ in sijn Koets / gedient door John Topham / Esq. / Sergeant der Wapenen van dat Huys: Den Hertog van Nortfolck/ Grave Marschal en eersten Hertogh van Engelant / in sijn Koets en de Marschals Staf in de Hant: De Pairs; en eyndeljjck de Gemeentens in hare Koetsen. Temple-Bar naderende en te Maypole op het Strant gekomen/ verboegden haer twee Bedienden der Wapenen en een Sergeant nevens twee Trompetters naer Temple-Bar: Den Lord Major/ Aldermans en Sherifs/ bynа ter selver tijt gekomen / deeden de Poorten sluyten: De Heraut der Wapenen klopte en betuygde aen de Sherifs / die derwaerts reden / dat hy op last van de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren / te Westmunster versamelt/ de Inkede in die vermaerde Stad versocht tot het uytroepen van William en Maria tot Coning en Coningin van Engelant / Vranckrijck en Yrlant en de Domeynen en Territoiren/ daer onder hoorende/ en derhalven een spoedig Antwoort begeerde: De Sherifs belasten/ de Poorten te openen: De gantsche meenigte behalven de Hooft-Baillju/Constapels en Uytroepers van Westmunster volvoerden haer Intocht en wierden door den Lord Major in sijn Koets/ van den Swaertdrager en sijne verdere Officiers opgepast/ de Aldermans/ Recorders en Sherifs / te Paert/ en gesamentlijck in hare plechtige Kleeden / minneljjck ontfangen en door haer in de tweede Uytroeping tusschen de twee Bruggen verselt: Verders togen sy naer Cheapside: ettelijcke Trompetters van de Stad en de Liverey-Luyden van den Lord Major baenden den Weg: Den Lord Major/ Aldermans/ &c. schickten haer onder de rest: By Woodstreet (daer Cheapside-Cros eertijts stont) geschiede de derde en by de Coninkljjcke Beurs ten twee uuren de vierde

selve vulden de Blijtschaps Galmen van de
Uytroepingh : Onder yder der Het Stads O-
Menschen/ die op de Straten en Vensters waren / de Lucht :
rangie Vaendel ontdeckte sig middelerwijl te Temple-Bar en in Fleetstraet in
twee Rijen aen wedersijden de Straet / 't Groene te Ludgate en te St. Pauls-
Church-Yard / het Blaeuwe te Cheapside en het Witte te Cornhil.
De Conventie bedanckte den Coningh by Adres voor het aennemen der
Kroon ; ooch de Stad Londen en de Geestelijckheyt : de laetste kreegh tot
Antwoort :

EDELLUYDEN:

ICk ben t'eenemael voldaen over Uw voortreffelijcke Conduite in dese laetste tijden en acht my selfs ten hooghsten verplicht, U nu soo veel gemack toe te brengen, als Ik kan: En Ik geve U alle mogelijcke Versekeringen van mijn Toegenegentheyt en Affectie tot de Engelsse Kerck; en U L. kont U hier volkomen gerust op stellen.

Van sijn Verheffing gaf den Coning door dese Brief kennis aen den Staet.

Missive van sijn Coninckclijcke Majesteyt van Engelant aen haer Hoog Mogende, de Staten Generael.

HOOG MOG: HEEREN:

WY hebben niet willen onderlaten, sonder uytstel aen Uw Hoog Mogende kennisse te geven, dat beyde de Huysen, soo Pairs, als de Commons, tot Westmunster wettelijck vergadert, op huyden hebben geresolveert, Ons en de Princesse, Onse seer waerde en lieve Gemalinne, te verklaren en op morgen te sullen laten proclameren Coning en Coninginne van Engelant, Vranckrijck en Yrlant, mitsgaders van alle de Domeynen, daer van dependerende. Gelijck Wy ten vollen zijn gepersuadeert, dat om het deel, het welck Uw Hoog Mogende altijt hebben getoont, te nemen, in het geen Ons aengaet, als oock uyt andere consideratien, aen deselve gants aengenaem sal wesen, dat Wy tot de Kroon zijn geroepen, soo willen Wy Uw Hoog Mogende oock verseeckeren, niet alleen, dat Wy daer door niet en sullen verminderen de Genegentheyt, dewelcke Wy altijt hebben gehad, en de Sorge, die Wy altijt hebben gedragen over de Behoudenisse en Welstant van de Republijcque; maer dat Wy oock bequaem sullen wesen, om de Functie, dewelcke Wy in deselve bekleden, te konnen exerceren tot meerder Dienst en Avantage van den Staet; en mede, om met meerder Gewicht en Vrucht te konnen bevorderen al, het geen sal konnen strecken tot dessells beste, ende om die tegens alle Onheylen van buyten te konnen beschermen ende bewaren. Wy hopen mede en sullen het aen de eene en aen de andere sijde daer toe soecken te dirigeren, dat gedurende Onse Regeeringe tusschen onse Koninckrijcken en de Vereenighde Nederlanden meer ende meer mag aengroeyen ende werden geëstablisseert een oprechte ende vertroude goede Intelligentie en werden gemaeckt en onderhouden een onverbreeckelijcke Verbintenisse ende Vruntschap tusschen wedersijts

dersijts Ingesetenen ende Onderdanen tot verseeckeringe van de Rust en Vrede in beyder Landen, mitsgaders tot beveylinge en maintien van de ware Protestantsche Religie; het welck wil geven den Almachtigen Godt; in wiens gunstige Protectie Wy, Hoog Mogende Heeren, Uw Hoog Mogende beveelen, &c.

Tot Withal den 22 February, 1689.

Uw Hoog Mogende goede Vrunt,

WILLIAM REX.

Sijn Majesteyt nam nevens de Coningin sijn Verblijf op Withal; ving terstont aen/ de Regeering in behoorlijke gestalte te schicken/ en verkoor allereerst tot sijn Geheyme Raden sijn Coninckltjcke Hoogheyt / den Prince George van Denemarcken; den Aerts-Bisschop van Cantelberg; den Grave van Danby / Voorsitter van den Raed; den Hertogh van Nortfolck; den Marckgraef van Winchester; de Graven van Lindsey / Devonshire / Dorset en Middelsex / Oxford / Shrewsbury / Bedford / Bath / Maclesfield en Nottingham; de Onder-Graven Fauconbergh / Mordant / Newport en Lumley; den Bisschop van Londen; de Lords Wharton / Montagu / Delamere ende Churchil; den Heer Benting; den Heer Sidney; den Ridder Robert Howard; den Ridder Henry Capel; den Heer Henry Powle / ende de Heeren Edward Russel / Richard Hampden en Hugo Boscawen. Sy bevalen den 26 / voortaen te bidden ('t geen zedert de Versamelingh der Byeenkomst in 't algemeyn voor 't Coninckltjck Huys in deselve geschiet was) voor Coning William / Coningin Maria / Coningin Weduwe Catharina / Princesse Anna van Denemarchen en de rest van 't Coninckltjck Huys.

Sijn Majesteyt verhief wijders den Prince George van Denemarcken tot Hertogh van Cumberlant / Grave van Kendal en Baron van Ockingham; den Mareschal van Schombergh / dien het Parlement nevens Prince George / Bentingh ende andere het Inboorlings Recht vergunde / tot Hertogh van Schombergh / Markgraef van Harwich / Grave van Brentford en Baron van Teyes / Ridder van de Kousseband / Generael van 't Leger / Groot-Meester der Artillery en Meester der Ordonnantien; den Grave van Danby tot Markgraef van Camarthen; de Graven van Shrewsbury en Nottingham tot Geheymschrijvers van Staet; de Lords Mordant en Lumley / de Ridders Robert Howart en Henry Capel en den Heer Witlocke tot Commissarissen der Thesaury; den Heer Benting tot Grave van Portlant / Onder-Grave van Woodstocke / Baron van Cirencester en eerste Edelman van 's Conings Bedkamer; den Onder-Grave van Fauconberg tot Grave van Fauconberg; den Lord Mountagu tot Grave van Mountagu en Onder-Grave van Mount Hermer; d'Esq. Henry Sidney tot Onder-Grave Sidney van Sheppey en Baron van Milton; den Onder-Grave Lumley van Waterford in Yrlant tot Onder-Grave van Lumley Castel in Durhamshire; den Onder-Graef van

Cholmondley van Kellis in Yrlant tot Baron Cholmondley van Witchmalbanck of Namptwich in Cheshire ; den Heer van Ouwerkerck tot sijn Groot-Stalmeester ; den Heer van Zuylesteyn tot Groot-Stalmeester der Coningin ; den Grave van Lindsey tot Groot-Kamerling van Engelant ; den Grave van Dorset en Middelsex tot Kamerlingh ; den Onder-Graef Newport tot Thesaurier van sijn Huys ; den Grave van Wiltshire tot Groot-Kamerling van haer Majesteyt ; den Grave van Devonshire tot Ridder van de Kousseband en Groot-Meester van sijn Huys ; den Admirael Arthur Herbert tot Grave van Torrington ; Baron van Torbaey/ en nevens den Grave van Cerbery / de Ridders Michiel Wharton / Thomas Lee en John Chichely en den Heer Sacheverel tot Commissaris over het waernemen van't Admiraelschap; den Markgraef van Winchester tot Hertog van Bolton ; den Lord Churchil tot Grave van Marlboroug ; den Hertogh van Ormont tot Ridder van de Kousseband ; den Lord Mordant tot Grave van Monmouth ; tot Lord Luytenants der Provintien/ over Bedford den Grave van Bedford ; Berks den Hertogh van Nortfolck ; Bucks den Grave van Bridgwater ; Cambridge den Grave van Bedford ; Cheshire Mylord Delamere; Cornwal den Grave van Bath ; Cumberlant den Grave van Carlisle ; Derby den Grave van Devonshire ; Devon den Grave van Bath ; Dorset den Grave van Bristol ; Essex den Grave van Oxford ; Glocester en Hereford den Grave van Macklesfield ; Hereford den Grave van Shrewsbury gedurende de Minderjarigheyt van den Grave van Essex ; Huntingdon den Grave van Manchester ; Kent den Grave van Winchelsey ; Lancaster den Grave van Derby ; Leicester den Grave van Rutlant ; Lincoln den Grave van Lindsey ; Middelsex den Grave van Clare ; Monmouth den Grave van Macklesfield ; Nortfolck den Hertog van Nortfolck ; Northumberlant Mylord Lumley ; Northampton den Onder-Grave Mordant ; Nottingham den Grave van Kingston ; Oxford den Grave van Abingdon ; Salop den Onder-Grave Newport ; Soummerset den Onder-Grave Fitzharding ; Southampton den Markgraef van Winchester ; Stafford Mylord Paget ; Suffolck Mylord Cornwallis ; Surrey den Hertog van Nortfolck ; Sussex den Grave van Dorset en Middelsex ; Warwick den Grave van Northampton ; Westmorland den Ridder Lowther van Lowther ; Wilts den Grave van Pembroke ; Jorck / Oost-zijde / den Grave van Kingston ; Noord-zijde den Onder-Grave Falconbergh ; West-zijde den Grave van Danby / en Zuyd- en Noord-Wales den Grave van Macklesfield ; den Bisschop van Londen tot Deken van de Coninckltjcke Capel ; Dr. Burnet tot Bisschop van Salisbury ; George Treby tot Procureur en John Summers tot Solliciteur Generael ; de Spreecker van 't Lagerhuys / Powle / tot Registermeester ; den Ridder John Holt tot Opper-Rechter / William Dolbin / William Gregory en Giles Eyres tot Rechters van het Hof van 's Conings Banck ; den Ridder Henry Pollexsen tot Opper-Rechter / John Powel / Thomas Rokesby en Peyton Ventris tot Rechters van de Common-Pleas ;

Pleas; Robert Atkins tot Opper-Baron/ Eduard Nevil/ Nicholas Lichmore en John Turton tot Barons van de Exequer; John Trenchard tot Hooft van 't Gerecht te Chester/ &c.

Sijn Majesteyt verscheen den 28 in 't Coninckllijck Gewaet met de Imperiale Kroon op 't Hooft/ door d'Officiers van Staet opgewacht/ op sijn Throon in 't Hogerhuys (welckers Leden oock haer plechtige Klederen aen hadden) ontbood door Thomas Duppa/ Edelman en Deurwaerder van de swarte Roede/ het Lagerhuys/ en deed de volgende Aenspraeck.

Sijn Majesteyts seer Genadige Aenspraeck.

MYLORDS en EDELLUYDEN:

ICk hebbe U L. laetst betuygt, hoe gevoelig Ik van Uw beleeftheyt ben en hoe hoog Ik het vertrouwen, dat U L. op my gestelt hebt, estimere.

En Ik ben hier gekomen, om U L. te versekeren, dat Ik noyt iets, 't geen uwe goede gedachten van my in het minste met reden soude konnen doen verminderen, sal aenvangen.

Ick achte nootsakelijck, U voor te dragen, dat de Staet van onse Buytenlantse Bontgenoten, en bysonder die van Hollant, soo gestelt is, dat, ingeval men geen spoedige sorg voor haer draegt, sy grooter gevaer sullen lopen, als U L. soud wenschen, haer blootgestelt voor te sien.

U L. moet by U selven gevoeligh zijn, dat de gestalte van de saecken alhier uwe ernstige Overweging vereysschen, en dat een goede Schicking van binnen nootsaeckelijck is, niet alleen tot uw eygen rust; maer oock tot support van het Protestants Intrest, beyde van binnen en van buyten; en bysonder, dat de Staet van Yrlant soo gevonden wert, dat de Gevaren te hoog gewasschen zijn, om se met eenige slappe middelen tegen te gaen.

Ik moet aen U L. laten, de krachtigste wegen te overleggen tot prævenering van d'Inconvenienten, die uyt Dilayen souden konnen spruyten, en tot het oordeelen, wat form tot het schicken van dese dingen meest sal dienen ten besten van de Natie; 't welcke Ick vertrou, in uwer aller Herten te wesen, en 't geen Ick van mijn kant altijt gereet sal zijn, te vorderen.

De twee Huysen bedanckten den Coningh voor sijn Aenspraeck/ en het Hoger keurde dien dag/ 't Lagerhuys na eenige verandering en den Coning den 5 van Lentemaent voor goet een Acte/ hier nevens gaende.

Acte tot wegneming en voorkoming van alle Quæstien en Disputen, betreffende het vergaderen en het sitten van het tegenwoordige Parlement.

TOt voorkomingh van alle twijffelingen ende scrupulen, welcke omtrent het vergaderen, sitten en procederen van het tegenwoordige Parlement eenighsints souden konnen reysen, wert door de seer Voortreffelijcke Majesteyten van de Coning en Coningin op en met het Advys en Consent van de

Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Commons, nu vergadert, en met Authoriteyt van deselve verklaert en vastgestelt:

Dat de Geestelijcke ende Wereltlijcke Lords en Commons, den eersten February in het Jaer onses Heeren 1689 te Westmunster t'samengekomen ende den 23 February daer aen volgende aengevangen hebbende te sitten, de twee Huysen van het Parlement zijn ende sullen wesen, en hier by verklaert, vastgestelt en geadjudiceert werden, soo te zijn tot alle voornemens, ooghmercken en eyndens. hoedanig, niettegenstaende eenig manquement van Geschrift of Geschriften van Summeringen ofte eenig ander defect van form of gebreck, hoe het zy, als of sy volgens de ordinaire form beroepen waren geweest: En dat de tegenwoordige Acte ende alle andere Actens, op welcke de Coninckljjcke Goetkeuring t'eeniger tijt voor de naeste Prorogatie zedert den voorschreven 23 February gegeven sal werden, in Wetten verstaen, genomen ende geoordeelt sullen werden, te beginnen ende aen te vangen op den voorsz. 23 February; op welcken dag hare voorsz. Majesteyten op het versoeck ende het advys van de Lords en Commons de Kroon en Coninckljjcke Waerdigheyt van Coningh ende Coninginne van Engelant, Vranckrijck en Yrlant en de Domeynen en Territoiren, daer aen behorende, aengenomen hebben.

Ende verder is door de voorgemelde Authoriteyt vastgestelt, dat de Acte, gemaeckt in het 30ste Jaer van Coning Carel II., geintituleert een Acte tot te krachtiger Behoeding van 's Coninghs Persoon en Regeering door het onbequaem maecken van de Papisten tot het sitten in een van de Huysen van het Parlement, ende alle andere Acten van het Parlement, welverstaende sulcke Acte ofte Acten alleen, als betreffen het presteren van de Eeden van Supremacy en Allegiance of een van haer, in de voorsz. Acte of Acten respectivelijck gemelt, door eenig Lid of Leden van een van beyde de Huysen van het Parlement met relatie tot haer Sittingh en Stemming in het Parlement, hier door tot alle oogmerken en eyndens gerappelleert sullen werden en zijn; niettegenstaende iets in de voorsz. Acte ofte Acten ter contrarie gevonden mocht werden.

Ende verders is besloeten, dat het afleggen van de Eeden, in desen hier achter uytgedruckt, ende het maecken, onderteeckenen en herhalen van de Declaratie, in de voorsz. Acte van het 30ste Jaer van Coning Carel II. gemelt, by elck Lid van yder Huys van het tegenwoordige Parlement van ende na den 11 Maert naestkomende op sulcken manier, als het afleggen van de voorsz. Eeden van Allegiance en Supremacy ende het maecken, onderteeckenen en herhalen van de voorsz. Declaratie, in de voorsz. laetstgemelde Acte vereyscht, tot alle oogmercken en eyndens goet en krachtig gehouden sal werden, als of de voorsz. Eeden van Allegiance en Supremacy geprest eert waren en de voorschreve Declaratie gemaeckt, onderteeckent ende herhaelt op sulcken manier en soodanigen tijt, als door de voorsz. Acte ofte Acten of een van haer vereyscht wert. En dat in de toekomende Parlementen de Eeden, hier achter gementioneert, en de Declaratie, in de voorsz. Acte, gemaeckt in het 30ste Jaer van Coning Carel II., gemelt, afgelegt, gemaekt, onderteeckent ende herhaelt sullen werden by elck Lid van yder Huys van het Parlement binnen den tijt ende op deselve manier en form en onder deselve Pœnaliteyten en Dishabiliteyten, als de voorsz. Eeden van Allegiance en Supremacy en

en de voorsz. Declaratie in de voorsz. Acte van het 30ste Jaer van Coningh Carel II. gelimiteert, geordonneert en geappoincteert hebben, dat afgeleght, gemaeckt, onderteeckent en herhaelt souden werden, en niet op een andere tijt noch op een andere manier haer bequaem maecken, in het Parlement te sitten ende te stemmen; niettegenstaende iets in de voorsz. Acte of Acten ter contrarie gevonden mocht werden.

En wert hier by verder op de voorsz. Authoriteyt vastgestelt en verklaert, dat de Eeden, hier boven door dese Acte geappointeert, dat voor en in plaets van de voorsz. Eeden van Allegiance en Supremacy afgelegt sullen werden, in de volgende Woorden sullen bestaen, en niet anders.

(Hier op volgen dan van Woort tot Woort de twee voorheen gemelde nieuwe Eeden.)

Nochtans wert verstaen en verklaert, dat het tegenwoordige Parlement op de gewonelijcke wijse gedissolveert sal mogen werden, als of 't by Geschrifte ontboden en beroepen was.

Tot de Krooning quam dese Proclamatie in 't licht.

Proclamatie tot het kroonen harer Majesteyten.

WILLIAM R.

ALsoo wy geresolveert zijn, onder de Genade en Zegen van God de Solemniteyt van onse Coninckliicke Krooningh te celebreren in ons Paleys van Westmunster op den 21 der aenstaende Maent April, en dat volgens de oude Costuymen van dit Coninckrijck, als oock uyt kracht van de Possessie van verscheyde Leenen, Landen ende andere Erf-Goederen, veele van onse beminde Onderdanen prætenderen ende in der daet gehouden zijn, op dien dagh en gedurende den tijt van de Krooningh verscheyde dingen te doen en sekere Diensten waer te nemen, gelijck haer Voor-Ouders en de geene, uyt welckers Naem sy sulckx prætenderen, hier voormaels op de Krooningen van onse Voorsaten, de Coningen en Coninginnen van dit Coninckrijck, gedaen hebben, hebben wy, willende sorg dragen, om de Wettige Rechten en Erf-Goederen van onse beminde Onderdanen, aen dewelcke deselve mogen toebehooren, te conserveren, goetgevonden, onse Resolutie daer over te verklaren ende te publiceren; gelijck wy doen by desen tegenwoordigen. Ende wy verklaren oock door dese onse Proclamatie, dat wy door onse Commissie, gezegelt met ons Groot Zegel van Engelant, genoemt, gestelt ende geauthoriseert hebben onsen getrouwen en welbeminden Neef en Raedsheer, Thomas, Graef van Danby, Præsident van onsen Raed; onsen getrouwen ende welbeminden Neef en Raedsheer, George, Marquis van Halifax, Bewaerder van ons Geheyme Zegel; onsen getrouwen ende welbeminden Neef en Raedsheer, Hendrick, Hertogh van Nortfolck, Graef-Marschalck van Engelant; onsen getrouwen ende welbeminden Neef en Raedsheer, Carel, Marquis van Winchester; onsen getrouwen ende welbeminden Neef en Raedsheer, Robert, Graef van Lindsey, Groot-Kamerling van Engelant; onsen getrouwen ende welbeminden Neef en Raedsheer, William, Graef van Devonshire, Groot-Meester van ons Huys; onsen getrouwen ende welbeminden Neef en Raedsheer, Carel, Graef van

van Dorset en Middelsex, Kamerling van ons Huys; onsen getrouwen ende welbeminden Neef en Raedsheer, Carel, Graef van Shrewsbury, onsen Secretaris van Staet; onsen getrouwen ende welbeminden Neef en Raedsheer, Francis, Burg-Graef van Newport, Thesaurier van ons Huys; den seer eerwaerdigen Vader in God, Hendrick, Bisschop van Londen; onsen getrouwen ende welbeminden Raedsheer, Radolf, Baron van Montague, Groot-Meester van onse Guarderobbe; onsen getrouwen ende welbeminden, den Ridder William Dolben, een der Rechters van ons Hof van des Conings Banck, en onsen getrouwen ende welbeminden, den Ridder John Powell, een der Rechters van ons Hof der Common-Pleas, of drie of meer van haer, om te ontfangen, te hooren ende te termineren de Requesten ofte Prætentien, die aen haer daer over door eenige van onse geliefde Onderdanen gepræsenteert sullen werden. Ende wy beveelen ten dien eynde aen onse geseyde Commissarissen, te vergaderen ende haer Sittingen te houden in de Geschilderde Kamer van ons Paleys van Westmunster voor de eerstemael op den 7 April des morgens ten negen uuren, ende vervolgens van tijt tot tijt by-een te komen ende te sitten soo, als sy het raedsaem sullen oordeelen, om onse geseyde Commissie te executeren: het welck wy bekent maecken door dese tegenwoordigen, op dat alle de geene, die daer eenigh Intrest by mogen hebben, weten, wanneer ende waer sy haer konnen addresseren ende haer Requesten præsenteren en haer prætentien raeckende de bovengemelde Diensten, welcke sy op onse Krooningh moeten betoonen, exhiberen. Ende wy laten door dese tegenwoordigen aen allen en een iegelijck van onse Onderdanen, die daer eenig belang by hebben, weten, dat wy willen, begeeren ende ordonneren expresselijck aen alderhande Persoonen, van wat Rang, Qualiteyt ofte Conditie sy mogen wesen, die, het zy door onse gezegelde Brieven, aen haer geaddresseert, het zy uyt kracht van haer Ampten, Leenen, Erf-Goederen ofte anders, gehouden zijn, ons op dien dagh, of ten tijde van onse Krooning, eenigen Dienst te doen, volgens haer Plicht te komen ende aldaer te dienen in alle dingen, gelijck sy verbonden zijn, in de Toerusting en met het Gevolg, het geen een soo groote Solemniteyt vereyscht ende over-een-komt met de Waerdigheyt, Ampten of Bedieningen, welcke sy of een iegelijck van haer besitten: En noch sy noch iemant van haer mogen hier in manqueren, ofte sullen andersints daer voor moeten verantwoorden tot haer pericul en gevaer, ten ware wy haer op plausibele redenen, door haer geallegueert en die wy door een Acte, geteeckent met onse Hant, approbeerden, van haer Diensten dispenseerden. Gegeven in ons Hof te Withal, den 26 Maert, 1689, en van onse Regeeringh het eerste Jaer.

Wegens den Eed / door hare Majesteyten af te leggen / nam 't Parlement dit Besluyt.

In het eerste Jaer van WILLIAM en MARIA.

Acte tot vaststelling van den Eed der Krooning.

AEngesien door de Wet ende het out gebruyck van dit Coninckrijck desselfs Coningen en Coninginnen ten tijde van hare respective Krooningen een plechtelijcken Eed op de Euangelisten afgelegt hebben, dat sy de Statuten, Wetten

Wetten en Costuymen van't voorsz. Coninkrijk en al't Volk en Inwoonders van dien in hare Geestelijcke en Burgerlijke Rechten en Eygendommen souden maintineren:

Doch, alsoo den Eed selfs, in sulcken gelegentheyt bedient, tot nu toe op twijffelachtige Woorden en Expressien met relatie op de oude Wetten en Constitutien, ter deser tijt onbekent, gebout is:

Versoecken wy ten eynde, op dat een eenparige Eed ten allen tijde door de Coningen en Coninginnen van dit Coninckrijck afgelegt en aen haer respectivelijck op de tijden van haer en yder van hare Krooningen geadministreert werde,

Aen uwe Majesteyten, dat vastgestelt mag werden; en het is by de seer voortreffelijcke Majesteyten van den Coningh en de Coningin, met ende op het Advys en Consent van de Geestelijcke ende Wereltlijcke Lords en de Commons, in dit tegenwoordige Parlement vergadert, en op Authoriteyt van deselve vastgestelt, dat den Eed, hier in gementioneert ende hierachter uytgedruckt, aen haer Voortreffelijckste Majesteyten, Coning William en Coningin Maria (welcke God lang beware) geadministreert sal moeten werden ten tijde van haer Krooning in de præsentie van alle Persoonen, welcke dan ende daer tegenwoordig sullen zijn in het solemniseren van dien door den Aertsch-Bisschop van Cantelberg, of den Aerts-Bisschop van Jorck ofte eenigh ander Bisschop van dit Coninckrijck, welcke 's Conings Majesteyt daer toe sal appoincteren ende hier door daer toe respectivelijck geauthoriseert wert: Welken Eed volgt en op dese manier geadministreert sal werden; dat is te weten:

Den Aerts-Bisschop of Bisschop sal seggen:

Wilt Gy plechtelijck beloven ende sweeren, het Volck van dit Coninckrijck van Engelant en de Domeynen, daer toe behoorende, volgens de Statuten, in het Parlement vastgestelt, en de Wetten en Costuymen van het selve te regeeren?

De Coning en Coningin sullen seggen:

Ick belove plechtelijck, soo te doen.

Den Aerts-Bisschop of Bisschop:

Wilt Gy na Uw Macht besorgen, dat de Wet en Gerechtigheyt in Genade in alle uwe Oordeelen geëxecuteert werden?

De Coning en Coningin:

Ick wil.

Den Aerts-Bisschop of Bisschop:

Wilt Gy naer uw uytterste vermogen de Wetten van God, de Ware Professie van het Euangelium en de Protestantsche Gereformeerde Religie, by de Wet vastgestelt, maintineren? En wilt Gy voor de Bisschoppen en Geestelijckheyt van dit Coninckrijk en de Kercken, tot haer Laste gecommitteert, alle sulcke Rechten en Privilegien bewaren, als door de Wetten aen haer en yder van haer behooren of sullen behooren?

De Coning en Coningin:

Dit alles belove Ick te doen.

Hier na sullen de Coning en Coningin, haer Handen op de H. Euangelien leggende, seggen:

Dese dingen, welcke Ick hier vooren belooft heb, wil Ick volbrengen ende nakomen: Soo helpe my God.

Dan sullen de Coning en Coningin het Boek kussen.

Ende het is verder vastgestelt, dat de voorschreve Eed op deselve manier aen yder Coningh ofte Coningin, welcke tot de Keyserlijcke Kroon van dit Coninckrijck sullen succederen, op hare respective Krooningen door een van de Aerts-Bisschoppen of Bisschoppen van dit Coninckrijck van Engelant, in der tijt wesende, daer toe door sulcken Coning of Coningin respectivelijck geappoincteert, en in de tegenwoordigheyt van alle Persoonen, welcke soodanige hare respective Krooningen sullen opwachten, daer in assisteren of andersints tegenwoordig zijn, geadministreert sal werden; niettegenstaende eenige Wet, Statuyt of Gebruyck, desen contrarie.

Hare Majesteyten verdoegden haer den 21 van Grasmaent 's morgens omtrent 7 uuren langs de geheyme Trappen van Withal in een seer rijckelijk opgepronkte Bark; voeren na Westmunster; gingen in de naeste Kamer van 't Hogerhuys / het Princen Logement genaemt / en wierden na een weynig rustens in 't bysijn der Adeldom met de Coninklijcke Tabbaerden van Carmosijn Fulp / met kostelijcke Hermijne Vellen geboert / omhangen. Tot meerder luyster van de Statie waren 68 Ridders van de H. Drievuldigheyt / anders Ridders van 't Bath / 6 Graven en soo veel Barons aengestelt; de eerste verciert met root Lint / en daer aen gevoegt een Medaille van de drie Kroonen / door elckander gevlochten / en de Woorden / Tria juncta in uno, *Drie in een gevoegt*; spelende op de drie Kroonen / onder Jacobus I. aen elkander gehecht; daer haer Sinspreuck te vooren luyde / Tria Numina in Uno, *Drie Goddelijcke Personen in een.* Dese en de Edelen van sijn Majesteyts Kamer versamelden in 't Hof der Versoeckschriften : Den Coning der Wapenen bracht haer in ordre. Den Adeldom trock met haer lange Tabbaerden en Kornet-Bonnetten in Westmunsterhal by malkander. De Staetsbedienden in de Groote Zael gekomen / wierden de Swaerden en Sporen / en even daer na door de Deken en Canonnicken van Westmunster de Kroonen en andere Regalien aen hare Majesteyten overgelevert en door deselve in handen van de Heeren / tot het dragen verkoren / gestelt. D'Optocht begon ten 10 uuren uyt de Zael in 't Hof van 't Paleys door de Conings Straet langs de groote Sanctuarie tot het West-eynde van d'Abdy-Kerck over blaeu Laken / van de Zael te Westmunster tot aen de Trappen van d'Abdy-Kerck gespreyt / in deser voegen:

Voor aen de Tambours / vier naest malkander : Een Tambour Majoor : De Trompetters / vier by den ander : Een Sergeant-Trompetter : De ses Klercken der Cancelery / in Tabbaerden van swart geblomt Satijn met swarte Zijde Litsen en Quasten : De Capellanen / die Bedieningen hadden / in Scharlaken en Sluyers / met vierkante Mutsen in hare Handen : Tien van des Konings Capellanen / daer toe uytgesocht : De Sherifs en Aldermans van Londen : De Meesters van de Cancelery : Des Konings Rechtsgeleerden : Des Konings Solliciteur : Des Konings Procureur : Des Konings eerste Sergeant der Wapenen : Des Lijfs Schiltknapen : De

De Meesters der Requesten / vier in 't Gelit : De Edellupden van de Geheyme Kamer/vier naest elkander : De nieuwe gemaeckte Ridders van de Trinity of van Bath : Den Lord Hoogen Baron: Den Lord Hoogen Rechter van de Gemeene Saecken : Den Registermeester : Den Sergeant van de Guarde Robbe : De Schiltknapen van 't Lichaem / in kostelijck Gewaet : De Edellupden van de Geheyme Kamer: De Baronnen van de Exequer en de Rechters van beyde de Bancken / in Rechters Tabbaerden van Scharlaken: Den Lord Opper-Baron en den Lord Opper-Rechter van de Common-Pleas / in Scharlake Tabbaerden met hare Halskragen / vergult: De Meester van de Rollen / in een kostelijcke Tabbaert : Den Lord Opper-Rechter van des Konings Banck / in een Scharlaeckén Tabbaert met sijn Kraegh : De Kinderen van het Choor van Westmunster in Choor-kleeden : De Sergeant van de Vestry en de Sergeant Portier / in Scharlake Tabbaerden : De Kinderen van de Capel / in Scharlake Mantels : 't Choor van Westmunster/in Choorkleeden : De Edellupden van 's Konings Capel / in Scharlake Mantels : De Onder-Deken van 's Konings Capel / in een Scharlaken Tabbaert met swarte Fluwele Opslagen : De Prebendarissen van Westmunster / in Choorkleeden en kostelijcke Kappen : De Meester van 't Juweel-huys / in een Scharlaken Tabbaert : De Geheyme Raden van Engelant / geen Pairs / in haer gewoonelijcke Habijten : Twee Pursuivants van de Wapenen : De Baronessen / twee bezijden malkanderen/in hare Tabbaerden met hare Kroontjes in hare Handen : De Baronnen/ in hare Tabbaerden : op deselfde wijse de Bisschoppen : Twee Pursuivants van de Wapenen / als voren : De Onder-Gravinnen / twee bezijden malkanderen / in hare Tabbaerden met hare Kroontjes in hare Handen : De Onder-Graven / in hare Tabbaerden op d'eygenste manier : Twee Herauten / in hare kostelijcke Rocken en met Kragen : De Gravinnen / twee naest elkanderen / in hare Tabbaerden met hare Kroontjes in de Handen : De Graven / in hare Tabbaerden op gelijcke wijse : Twee Herauten / als voren : De Marck-Gravinnen / in hare Tabbaerden met hare Kroontjes in hare Handen : De Marck-Graven / in hare Tabbaerden op deself de manier : De Hertoginnen / twee bezijden den anderen / in hare Tabbaerden en hare Kroontjes in hare Handen : De Hertogen / die de Regalia niet droegen / in hare Tabbaerden op gelijcke wijse : De twee Provintiale Koningen der Wapenen / in hare prachtige Rocken en vergulde Kragen / met Medalien en Kroontjes in de Handen : Den Drager van het Geheyme Zegel : Den Lord Aerts-Bisschop van Jorck : Den Lord Voorsitter van den Raed : Den Prince George van Denemarcken / hebbende sijn Sleep gedragen door sijn Meester van de Tabbaerden : Twee Personen / verbeeldende de Hertogen van Aquitanien en Normandien / namentlijck Sr. Purbeck Temple en Sr. Eduard Sutton / Bar. / in Carmosijne Fluweele Mantels / beset met Bont / met Ermynen gespickelt ; hebbende elck een Muts in de Hant van Goud Laken / met Bont

geboert en met Ermynen gevult : St. Edwards Staf/ gedragen door den Graef van Manchester : De Goude Spooren/ door den Lord Grey van Ruthin : Des Koningins Scepter met het Kruys / door den Grave van Clare : Des Konings Scepter met het Kruys / door den Grave van Northampton : Het derde Swaert / door den Grave van Pembroke : 't Swaert sonder Punt/door den Grave van Shrewsbury: 't Swaert met een Punt/door den Grave van Derby : Den Lord Major van Londen / torssende de Stads Staf/in een Tabbaert van Carmosijn Fluweel/ met sijn Halsbant en Juweel aen : Garter / voornaemste Koningh der Wapenen / met sijn Halsbant en Juweel om en sijn Kroontje in de Hant : Sr. Thomas Duppa / met de swarte Roede in sijn Hant: Den Lord Grooten Kamerling/in sijne Tabbaerden met sijn Kroontje en sijn witte Staf: Den Hertog van Nortfolck/Graef Marschalk van Engelant/ in sijne Tabbaerden met sijn Kroontje en Graef Marschalks Staf; 't Swaert van Staet/opgehouden door den Grave van Oxfort/en den Hertog van Ormont/Hooge Constapel/in sijn Tabbaerden met sijn Staf en Kroontje; alle drie naest elkander en nevens haer en den Kamerling Sergeanten der Wapenen: Des Koningins Scepter met de Duyve/gedragen door den Grave van Bedford : Des Konings Scepter met de Duyve/door den Grave van Rutlant : Des Koningins Globe/door den Hertogh van Bolton : Des Konings Globe / door den Hertog van Grafton : Des Koningins Kroon/door den Hertog van Somerset : Des Konings Kroon / door den Lord Hoogen Steward : Het Dekfel der Kelck/door den Lord Bisschop van St. Asaph : De Bybel / door den Lord Bisschop van Londen : De Kelk/ door den Lord Bisschop van Rochester : Het Gehemelte boven de Koningh en Koninginne / door 16 Baronnen der Vijf Havens : De Coningin / in Carmosijn Fluweele Tabbaerden / op haer Hooft een Cirkel van . . . . ; haer Sleep opgehouden door de Hertogin van Somerset / omstuwt van de Ladys Elizabeth Pawlet / Diana Vere / Elizabeth Clavendish en Harriot Hyde ; ondersch raegt door den Lord Bisschop van Bristol / en ter zijde desselfs Loontreckende Edellupden : Den Coningh / in Carmosijne Tabbaerden / met een Muts op 't Hooft van deselfde Stof / beyde met Bont geboert en met Ermynen gespickelt / sijn groote Halsbant en de Ordre van St. George ; sijn Sleep gedragen door den Meester der Tabbaerden / bygewoont door de Lords Eland / Willougby / Landsdowne en Dunblaine : Ondersteuner van sijn Majesteyt was den Lord Bisschop van Winchester/en ter zijde desselfs Loontreckende Edelluyden : Een Staetjuffer van de Slaepkamer : Een Edelman van de Slaepkamer : Twee van des Coningins Oppassers : Twee Oppassers van de Slaepkamer : De Capiteyn van de Jongelieden der Lijfwacht : De Capiteyn van sijn Majesteyts Lijfwacht : De Capiteyn van de Loontreckende Edelluyden/den Lord Lovelace : De Vendrig en Luytenant van de Jongelieden van de Lijfwacht ; En de Jongelieden der Lijfwacht/ vier bezijden malkander.

Niemants Sleep was gedragen / dan die van den Coningh / Coninginne

en Prins George van Denemarcken; en alle de Ridders van de Kousseband hadden hare Halsbanden en Ordres van de Kousseband aen.

Soo haest men in d'Abdy-Kerck gekomen was / trad elk een door de Rijen der Choor-Sangers op twee opgerechte Galderyen: aen de Noort-zijde den Lord Major en Aldermans van Londen met d'Edelieden van de lange Tabberts / de Choor-Sangers van Westmunster / de Edelen en Kinderen van 's Conings Capel / uytgesondert 12 Edelen / 4 Kinderen en een Organist / die nevens d'Edelen van sijn Majesteyts Geheyme Kamer op die ter Zuydzijde saten. De Coning / de West-deur van d'Abdy-Kerck instappende / wiert onder een lieffelijck gelupt van Stemmen door de Choor-Sangers van Westmunster ontfangen en door den Deecken en Canonnicken aen de Stoel / daer de Kussens tot het knielen lagen / gebracht. Na 't singen van d'eerste / vierde / vijfde en sesde Versen van den 122 Psalm knielde sijn Majesteyt voor de Voetbanck / in 't stil biddende / en ging door het Choor na de groote Throon / daer men een Zetel / Voetbanck en Kussens met Gout Laken sagh. Op een weynigh rustens volgde het wandelen van den Bisschop van Londen / die in plaets van den Aerts-Bisschop van Cantelbergh de Plechtelijckheyt volbracht / Hoogen Constapel / Grooten Mareschal / Opper-Kamerlingh / Verbeelder van den Hoogen Cancelier en Huys-Schatbewaerder na de Zuyd-West en Noord-kanten der Throon / uytroepende: Dat sy WILLIAM III. en MARIA, wettigh gekoorne Coningh en Coningin, den Volcke voorstelden en vroegen, of 't Hulde, Manschap en alle Plichten aen haer wilde afleggen? Ondertusschen rees den Coningh over eynde. 't Volck betuygde met groot geschreeu haer bewilligingh. Deselve Vraegh geschiede met d'eygenste uytslag aen den gantschen Adel. Sijn Majesteyt trad / onderstut door de Bisschoppen van Durham en Bath en Wells / van de Throon na het Autaer; werwaerts den Bisschop van Londen sig met d'Edelen en Bisschoppen / die de Regalia droegen / begaf. Den Coning knielde op een Kussen en wende na het aenbieden van den Gouden Bijtel na de Zuyd-zijde en den Zetel van Staet. Hier op overhandigden d'Edelen alle hare Regalia aen den Bisschop by 't Autaer: Hy plaetste se daer op en bad. Na 't singen der Litanien door twee Bisschoppen / 't lesen van den Epistel / 't Euangelie en het Geloof van Niceen predikte den Bisschop van Salisbury uyt de 3 en 4 Versen van het 23 Capittel uyt het tweede Boek Samuels: De God Israëls heeft gesegt; de Rotzsteen Israëls heeft tot my gesproocken: Daer sal zijn een Heerscher over de Menschen, een Rechtvaerdige, een Heerscher in de Vreese Gods: En hy sal zijn gelijck het Licht des Morgens, wanneer de Sonne opgaet, des Morgens sonder Wolcken, wanneer van den Glans na den Regen de Grasscheutkens uyt der Aerde voortkomen.

Den Coning / tot die tijt ongedeckt / sette sijn Bonnet van Carmosijn-root Fulp met een Hermine Rant op / omheynt van de Ministers van Staet / en in de Galderyen de Leden van 't Lagerhuys en d'Uytheemsse Ministers. Na 't Sermoen ontblootte sijn Majesteyt 't Hooft en droeg den Bisschop van

Londen / of hy en de Coningin gereet waren, den Eed, door 't Parlement bevolen, afte leggen? Sy antwoordden / ja, en besworen se.

Na den Eed wierden hare Majesteyten op de Coninckljjcke Zetels gebracht; de Spooren en 't Swaert gegeven; met de Ringen en Scepters begiftigt; gesalft / en stipt op 't slaen van 4 uuren onder het geluyt van Tambours en Trompetten / onder het gejuych van 't Volck en onder 't lossen van 't Geschut de Kroonen op de Hoofden geset; 't geen de Pairs en Pairesses met de hare / welke sy tot dien tijt toe in de Handen gehad hadden / nabootsten. William en Maria raeckten met de Lippen na de Zegeningen de Bybel / haer aengeboden / en bleyden haer op den Throon: De Bisschoppen / en na haer d'andere Geestelijcke Heeren / deeden haer Hulde en kusten se beyde aen de lincker Wang: Ondertusschen wierp de Schatbewaerder van 's Conings Huys de Penningen van de Krooningh onder de Gemeente. Sy eyndigde met het communiceren door hare Majesteyten en de laetste Gebeden van de Bisschoppen. Alles volbracht / weken de Coningh en Coningin in de Capel van St. Eduard / en / daer in 't Violet Velours gekleet / in de Groote Zael van Westmunster met haer rijcke Kroonen van Staet op het Hooft: De Heeren en Dames / met de hare pronkende / gingen aen de toebereyde Tafels sitten: Aldereerst diste men op die van hare Majesteyten; de Groote Officiers / de Groot-Constapel / de Groot-Seneschael en den Grave-Mareschal traden voor de Spijsen. Tusschen d'eerste en tweede Dienst deed Charles Dymoke / Campioen van de Coning en Coningin / den Groot-Constapel en den Grave-Mareschal naest sig hebbende / tot driemael de gewone Uytdaging tegen de geene / die 't Recht harer Majesteyten tot de Kroon mochten willen ontkennen; wierp sijn Hantschoen neder / en ontfing se / wijl niemant se opraepte / weder uyt Handen van den Heraut. Na 't afloopen der Maeltijt vertrocken hare Majesteyten met groote Luyster en deftigheyt 's avonts ten 10 uuren na Withal.

De Vreugdevuuren / 't luyden der Klocken en andere Blijtschaps-tekenen sagh men eyndeloos.

't Lagerhuys begroete den 22 hare Majesteyten en den Spreecker voerde haer te gemoet:

Aenspraeck van Henry Powle, Esq., Spreecker van het Lagerhuys, aen hare Majesteyten.

Uwe seer getrouwe ende gehoorsame Onderdanen, de Commons van Engelant, in dit tegenwoordige Parlement vergadert, hebbende tot haer onuytspreeckelijcke Vreughde uwe Majesteyten op de Keyserlijcke Throon van dit Coninckrijck geplaetst gesien, hebben ter deser tijt toelating tot uwe Conincklijcke tegenwoordigheyt versocht, om uwe Majesteyten by dese gelegentheyt te begroeten en uwe Majesteyten een lange en geluckige Regeeringh toe te wenschen met alle de Zegeningen, die oyt op een Kroon vloeyen.

Wy

Wy zijn alle seer gevoeligh, dat Uw Majesteyts Grootheyt de securiteyt van uwe Onderdanen is. Het is van uwe Macht, dat wy op ons deriveren een versekering, dat wy tegen onse Vyanden beschermt sullen werden, en van uwe Rechtvaerdigheyt, dat wy een volkomen genot van onse Wetten en Vryheden verwachten: Maer, het geen onse Geluckfaligheyt voltoyt, is de ondervinding, die Wy van Uw Majesteyts gedurige sorg voor de Beschermingh van de Protestantsche Religie hebben; sulckx dat wy niet langer voor eenigh gevaer, van berooft te werden van die onwaerdeerlijcke Zegen, het zy by heymelijcke Practijcken of openbaer gewelt, konnen duchten.

(Aen den Coning)

DE Goddelijcke Voorsienigheyt, welcke tot noch toe Uw Majesteyt in de grootste Gevaren gepræserveert en U soo meenigmael Victorie over Uwe Vyanden gegeven heeft, kroone Uwe Ondernemingen volkomen met Succes.

(Aen de Coningin)

EN dese gadelose Deughden, welcke Uwe Majesteyts Coninckliicke Persoon vercieren, verstrecken een Verwondering voor de tegenwoordige Eeu en een Voorbeelt aen de toekomende.

Och of de Luyster van beyde Uwe Namen soo ver de Glorie van Uwe Voorsaten overtroffe, dat de Gedachtenis van haer grootste Daden vergeten mochten werden en Uw Volck niet langer de Vaststelling van hare Wetten en Vryheden van de Dagen van St. Edward dagtekenen; maer van de seer geluckige Regeering van Coning William en Coningin Maria.

Den Coningh bedanckte haer aldus:

Sijn Majesteyts Antwoort.

EDELLUYDEN:

WY bedancken UL. hertelijck voor de toegenegentheyt en het respect, dat UL. in alle occasien aen ons beyde betoont hebt. Wy sullen naer onse meeste Macht voor de saecken, die ten nutte van het Coninckrijck strecken, sorg dragen; en Ick twijffele niet, of Wy sullen door de hulp van God en UL. in korten tijt bequaem wesen, U een bloeyend Volck te maken.

Toonden de Engelsche Blijtschap/ de Seven Provintien weecken haer niet. Haer Hoog Mogende schreven tegen den 30 van Lentemaent een Algemeynen Danck- Vast- en Bededag over haer geheele Gebied uyt ende hielden onder de Krooningh van den 21 van Grasmaent een Vierdagh: In 's Gravenhage voerde op de laetste den Heer Bidlo/ Professor van de Anatomie/ in de groote Kerck een cierlijcke Reden. 's Namiddaghs van twee uuren loste den Brantmeester Molevelt met 13 Stuckjes Geschut op het Eylantje in de Vijver/ het Swanenhuysje genaemt/ 18 Salvoos/ uytmakende 234 Schooten. Van 4 tot 10 uuren balderden onder het Klockengeluy 25 Canons. Ten vier uuren verscheenen oock onder haer Hooftmans

de

de drie eerste Gelederen van yder der Compagnien Burgers / sterck omtrent 160 Man/alle Musquettiers/op de Groenmarkt/trocken naer 't Stadhuys/ deeden ettelijcke Lossingen en daer na op de Vijverberg andermael. Op een groote Stellage in de Vijver wierden door den Major van der Myl van wegen de Staten van Hollant ende West-Vrieslant vertoont de Namen van William en Maria, Rex & Regina (*Coning en Coningin*) door malkander gevlochten/ met de Coninklijke Kroon daer boven in Christal Vuur/met Pyramiden van 25 Voet hoog en hare Pedestallen/ waer op de Wapenen van Engelant / Vranckryck/ Schotlant en Yrlant; op de twee zijden van de Pyramide een staende Leeuw met de Wapenen der Steden van Hollant / en rontom de Stellage Vuur-Pijlen / Mortiers / Byswermers en andere verscheyde Lust-Kogels en Fonteyn-Vuur : ettelijcke Kokers / elck met 50 Vuur-Pijlen / aerdigh nevens meer Vuur-wercken op het Water speelende. Voor aen op het Buyten-Hof sagh men een Arcke Triumphael met de Woorden : Rex Guilhelmus, Vindex Angliæ : Nunquam Libertas gratior extat, quam sub Rege Pio : Senatus Regius posuit : *Coning Willem, Redder van Engelant : De Vrijheyt is noyt aengenamer, als onder een Godvruchtigen Coning : De Coninclijcke Raed heeft dit opgerecht*, boven de Wapenen van Engelant / Vranckrijck / Schotlant en Yrlant. Onder haer loken op de Voorsichtigheyt / Wijsheyt / Gerechtigheyt/Tijt/en aen weder sijden Festoenen van Groente/daer de Wijn uytliep. De Raden van sijn Majesteyt onthaelden de voornaemste Dames met een treffelijck Collation. Wegens de Regeering dier Plaets waren op de groote Kerks-Toorn 6 Pyramiden met de Wapenen van Engelant / Vranckrijck/ Schotlant en Yrlant / mitsgaders die van Hollant en 's Gravenhage: tusschen de Pyramiden de Namen van den Coningh en de Coningin met de Kroon daer boven/en rontom aen de Boventop der Toorn de Namen van hare Majesteyten door elkander in klaer Licht / mede met verscheyde Kokers vol Vuur-Pijlen : Op de Gerechts-Plaets ter sijde aen het Stadthuys blonckken de Namen van hare Majesteyten in een / de Coninckliјke Kroon en de Woorden : Hic Vina Coronant : *Hier wert de Wijn gekroont* : daer onder een Festoen met Groente en Orange-Appelen ; in het midden een Leeu / aen de eene zijde een Eenhoorn en aen de andere een Oyevaer / uyt alle welcke Wijn stroomde.

Tot Haerlem rees op de Marckt een Zegen-Standaert / Pyramidael ter Hoogte van 75 Voet opgerecht / met twee Circulen Peck-Tonnen / van onderen op getoyt met Festoenen van alderhande Levendige en Kunst-Bloemen. Van boven / waer uyt een Orange-Boom sproot / woey een Coninckliјcke Engelsse Vlag met sijn Majesteyts Devijs : Je maintiendray : *Ick sal beschermen.* De Religie en Vrijheyt proncken in Orange Tacken met Opschrift : Reddebat Avita : *Hy gaf ons de Goederen van onse Voorvaderen wederom.* Hier onder stont de Keyserlijcke Kroon van Groot-Brittannien op het Cijffer van hare Majesteyten / boven de Werelt verheven : daer beneden een groote Inscriptie met cierlijcke Festoenen : Donec vertantur in unam : *Tot dat alle*

vier

vier de Kroonen tot een werden : Wat lager de vier Scepters van sijn Majesteyt met het By-schrift : Juncta quis enervet ? *Wie kan dese, t'saem verknocht, verkrachten?* Rontom de Standaert vertoonden haer vier af hangende Standaerts : de eerste voor Engelant met Roode en Witte Roosen en de Woorden: Intumuêre Rosæ Hujus ab Intuitu : *Met een Opslagh van sijn Majesteyts Oogh herstelden haer de Roosen* : de tweede voor Vranckrijck met drie doode Padden / het oude Wapen / drie verslenste Lelien en daer by : Nec Vires nec Virus habent : *Haer Krachten en Gift zijnse quijt:* de derde voor Schotlant met een Distel Bloem en: Si quis me forte lacessat, non impune feret : *Wee, die my tornt*; en de vierde voor Yrlant met een byna ontstelde Harp nevens de Woorden : Dissona concordet: *Och of sijn Majesteyt de quade Snaren verstelde.* Rontom ontdeckten haer vier andere Vreugde-Standaerts / elck met een Kroon van de vier Rijcken opgetopt en mede Pyramidaels gewijse met Pick-Tonnen verciert. Boven yder deser Kroonen woey een Vlag / geschikt na de groote der Victory-Staken : de eerste van Engelant met dit By-schrift aen het Wapen : Focos servabat & Aras: *Sijn Majesteyt bewaerde onse Godsdienst en Have* : Aen die van Vranckrijck : Sic nostrum pelle Tyrannum : *Drijft oock soo onsen Tyran uyt* : Aen die van Schotlant : Causa Populi & Dei est : *Hier staen schrap de Sake Gods en het welzijn van het Volck:* En boven die van Yrlant : Frustra, si Numina tentant : *Het is al vergeefs, wat sy tegen God ondernemen.* Daer by waren twee groote halve Circuls Picktonnen / in 't midden en eynde met seer hoge en rijckelijke Picton-Pyramiden / opgerecht. Hier wierden na het verbranden der Tonnen veel konstige en cierlijcke Vuurwerken afgestoken. Onder dese Statelijkheyt hoorde men 't lossen van al het Geschut en Musquetten / 't steken der Trompetten / 't slaen der Ketel-Trommels / 't luyden der Klocken / &c. De Toorn van de Groote Kerk was met ontallijcke Lantarens van buyten / en van binnen met het aensteken van alle de Kaerssen onder een lieffelijck Orgel en verder Musijk opgetopt en de gantsche Stad met alderhande uytmuntende Konst- en Lust-Vuren gevult.

Tot Amsterdam luyde men driemael de Klocken ; loste men het gewoone Geschut op de toegangen van't Amstelhuys / Nieuwe-Brug / &c. ; stak men de Vlaggen en Wimpels op de Schepen in het Y ; behingh men 's avonts de voornaemste Toorns met lichtende Lantarens / en brande men onder 't geluyt van Musijck op den Dam voor de Heeren van de Regeering en door de gantsche Stad voor de Huysen van de Magistraet en desselfs Bedienden / de Heeren van de Admiraliteyt / Oost- en West-Indische Maetschappyen / Engelsse / Spaensse / Portugeesse / Deensse / Brandenburgse en overige Ministers Picktonnen / Flambeauwen / Konst en Vuurwercken. Den Grave en Admirael Tromp munte uyt. D'Engelsse Kooplupden hadden op twee Plaetsen menigtens Vuur-Pijlen / Fonteynen / Raderen / Slag-Swaerden / Water-Ballen / &c. De eerste / talrijck / bebonden haer op de Cleveniers Doelen / hadden een groot Admiraliteyts Jacht met eenig ander Vaertuygh voor de halve Maens Brug in den Amstel met Engelsse en Hollantsche Vlaggen / Wimpels / Lantarens / Trompetten / Trommels / &c. In de rode Vlag

stont met witte Letters: For the Protestant Religion and the Liberty of England: *Voor de Protestantse Religie en Vrijheyt van Engelant*: Boven de groote Zael op de Gevel een wijde Arke Triumphael / in 't midden een Cijffer-Letter van William en Maria, met drie Kroonen gekroont en Orange en Roose Tacken omblocchten; in de Hoecken de Wapens van Engelant / Schotlant / Vranckrijck en Yrlant; aen beyde de sijden een Scepter en Swaert / kruyswijs over malkander / en onder de Woorden: Fidei Defensores: *Beschermers van het Geloof*: Sy verteerden oock een Casteel van Vuurwercken / den Tour van Londen verbeeldende / &c.

Voor de Schotten viel meer kommer / als voor d'Engelsse / ter oorsaeck van de Tweespalt in den Godsdienst tusschen de Bisschoppelijcke Kerck / als nu gebruyckt / en de Presbyteriaensse / de outste zedert de Reformatie / en de bysondere belangen / daer uyt spruytende. Afgesondenen uyt dat Rijck overhandigden den 20. van Louwmaent te St. James aen den Prince van Orange een Adres van de nevenstaenden inhout.

WY Pairs en Edelluyden van Schotlant bedancken Uw Hoogheyt ootmoedig en hertelijck voor Uw Godvruchtig en Edelmoedig Voornemen tot Behoedinge van de Protestantse Religie en Herstelling van de Wetten en Vryheden van dese Coninckrijcken: En tot het bereycken van dit oogmerck is ons ootmoedig Gevoelen en Versoek, dat Uw Hoogheyt het Bewint van de publijcke Affaires, soo Burgerlijck, als Militair, mitsgaders van de Gemeene Inkomsten en Vestingen des Coninckrijcks van Schotlant, op sig gelieve te nemen en alle verdere nodige dingen te besorgen tot behoudenis van de Vrede van 't Coninckrijck tot de generale Byeenkomst der Staten van de Natie, die Wy Uw Hoogheyt ootmoedelijck versoecken, te beroepen, om op den 24 Maert toekomende tot Edenburg gehouden te werden, en volgens Uwe Brieven of Proclamatie, op het Marckt-Cros aldaer en andere voorname Plaetsen der differente Provintien en Stewartschappen, als een genoegsame Intimatie aen alle de geene, die daer aen gelegen is, volgens het gebruyck van 't Coninckrijck te doen publiceren; en dat de gemelde Publicatie van dese Uwe Brieven of Proclamatie geschiede by den Sherif en Stewart, Klercken voor de Vryhouders, die genoegsame Landen volgens de Wet besitten, om Electien te doen, en dat de Stads Klercken van de differente Burghten de gantsche Burgery van de respective Burgten doen vergaderen, om hare Electien ten minsten 14 dagen voor het byeenkomen der Staten tot Edenburg te maken; dat oock de geseyde respective Klercken Intimatie geven ten minsten 10 dagen voor de Byeenkomst der Verkiesers, en dat de Generale Verkiesers en Leden van de geseyde Vergadering tot Edenburgh, gequalificeert als boven, wel expresselijck Protestanten sullen zijn, sonder eenige andere Exceptie of Limitatie, om te beraetslagen en besluyten, het geene tot Securiteyt van de Protestantse Religie en Herstelling van de Wetten en Vryheden van 't Coninckrijck, ingevolge van Uw Hoogheyts Declaratie, sal dienen te werden gedaen. Tot St. James, den 24 January, 1689.

Sijn Hoogheyt antwoorde :

MYN HEEREN EN EDELEN:

INgevolge van Uw Advys sal Ick tot de Byeenkomst der Staten in Maert aenstaende soodanige Ordres aengaende de saecken van Schotlant stellen, als tot het beroepen van de geseyde Byeenkomst, de Behoudenisse van de Vrede, het aenleggen der publijcke Inkomsten tot de hoogdringenste nood en het aenbevelen der Vestingen in handen van Personen, op dewelcke de Natie een rechtvaerdigh betrouwen kan hebben, nodig sal zijn: En ick verseeckere U verder, dat U L. My altijt bereyt sult vinden, met U in al, het gunt tot Veyligheyt van de Protestantse Religie en Herstellingh der Wetten en Vryheden van de Natie raedsaem sal wesen, aen te spannen.

Den Hertogh van Hamilton / gewoon / de Bisschoppelijcke Party te streelen / doch echter in hoogachting by de Presbyterianen / had d'eerste het Adres geteyckent; maer sijn outste Soon / den Grave van Arran / het geweygert en / schoon de Verplichting der drie Rijcken aen sijn Hoogheyt voor het bevrijden van haer van 't Pausdom betuygende / geseght / te meynen / dat men sig van den Coning, Wettigen Souvereyn, niet behoorde te vervremden, en dat men hem most versoecken, weder te keeren; door sijn Authoriteyt een Wettigh Parlement te beroepen, en tegens de Wanhebbelijckheden, een tijt lang herwaerts geresen, te voorsien: Hy / te Londen gekomen / sleet onder de Vergadering van de Conventie en 't Parlement ettelijcke Maenden in den Tour / voor dat hy sijn Ontslaging verworf.

De Conventie begon den 24 van Lentemaent vry talrijck t'Edenburgh / en wel Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens / maer al t'samen na de stijl van dat Coninckrijck in een Huys / begrijpende. Den Bisschop der Hoofdstad deed de Gebeden en daer invloeyen / dat hy God smeeckte, medelijden met Coningh James te hebben en hem te herstellen. Tot Voorsitter der Vergadering wiert door de Bisschoppen en andere den Marquis van Athol voor / maer by meerderheyt van 40 Stemmen den Hertogh van Hamilton die Waerdigheyt opgedragen. Een der Leden voerde de volgende Reden.

WY zijn nu te samen beroepen door sijn Hoogheyt, den Prince van Orange, om te beraedslagen en te overleggen, welcke Methoden de gevoeghlijckste sullen zijn voor 't secureren van onse Religie, Wetten en Vryheden; om 't welcke uyt te voeren d'eerste saeck, die ons te considereren staet, de vaststelling der Souvereyne Macht is.

Ick twijffele niet, of U L. zijt volkomentlijck overtuygt, dat Coningh Jacobus de Sevende door sijn meenighvuldige Violentien der Fondamentele Wetten ende door sijne trachting, om een Despoticale ende Arbitraire Macht op te stellen ende het Pausdom in te voeren (hoewel hy selfs alle de Wetten, die ten faveur der Protestantsche Religie waren gemaeckt, geconfirmeert heeft) de Constitutie

het onderste boven gekeert ende, op dat onse Ellenden onverhelpelijck souden zijn, ons geen tijt overgelaten heeft, wanneer wy sijne Protectie meest van noden hadden. De Oogen van geheel Europa zijn op ons; ende het staet in onse Macht, ons ende onse Nakomelingen geluckig ofte ellendig te maecken, het sy door den selven Coning Jacobus weder in te roepen ende noch eens alles, dat ons lief en waert is, te hazarderen ende aen sijne Genade op te offeren, of de Regeeringh aen iemant anders op te dragen, onder wien wy gerust en vreedsaem mogen leven sonder een gedurige vreese, van verslonden te werden door het Pausdom en een Arbitraire Regeering, die alle vroome Menschen verhoopten, dat nu gebannen waren: Ende nochtans sien wy, dat'er op nieus een Spruyt is te voorschijn gekomen, die yverigh voor die beyde pleyt, hoewel onder de verkeerde Namen van schuldige Plicht en Gehoorsaemheyt. Het is vreemt, dat iemant soo ver kan ontaerden, dat hy Slaverny voor Vrijheyt soude præfereren, en op sijne Ketenen soo verlieft zijn, dat, wanneer hy'er met Eere van ontslagen was, hy dan weder uytsinniglijk soude toelopen, om op nieus geboeyt te werden; even eens als of de Ottomannische en Fransse Regeering soo bekoorlijck in ons Lant was, dat wy sonder deselve niet souden konnen leven, hoewel wy noch onlangs onder den jammerlijcken last daer van gesucht hebben.

En men soude oock hebben mogen vermoeden, dat selfs de geene, die Instrumenten geweest zijn tot het verslaven van hare Mede-Broederen ende haer gemest hadden, door het Bloet der Natie uyt te zuygen, een andere Methode souden genomen hebben tot haer Versoening, dan door ons te persuaderen, dat wy hare Veyligheyt tot soo dieren prijs souden kopen, gelijk de Ruine van drie vierdeparten der Natie sekerlijck soude zijn.

Indien wy onse gedachten maer een weynig laten gaen op de Motiven, welcke dese Luyden, door haer eygen Interest verblint, gebruycken, om de Natie alsoo bedriegelijck tot een Gerustheyt te brengen, die haer byna doodelijck is geweest, ende dat wy de selve vergelijcken met de krachtige Redenen, die wy hebben, ons te ontraden, dat wy ons daer door souden laten bedriegen, sullen wy bevinden, datse soo swack ende impertinent zijn, dat wy het byna onmogelijck moeten oordeelen, ons tweemael te laten misleyden. Ende, indien de Ervarentheyt onser voorige Ellenden, die ons soo onlanghs noch over het Hooft gehangen hebben (de gedachten alleen van welckers wederkeering alle Vroomen doen zidderen) ons niet wijser gemaeckt heeft ende niet krachtig genoeg is, ons af te schricken, van noch eens een andere Schipbreuck te wagen en ons selven ten anderen male aen de Discretie der Roomsch Catholijcken te exponeren, is 't meer waerschijnelijck, dat God ons verlaten en overgegeven heeft, om vreemde Delusien te geloven.

Ten eersten: Sy trachten ons wijs te maecken, dat de Coningen van Straffe hier op Aerden bevrijt zijn, en dat niets van het geene, dat sy doen, door hare Onderdanen mag betwist werden; 't welck waerlijck met eenige Redenen onder de Turcken soude konnen doorgedreven werden, die niet van de Macht harer Sultans onthouden, en alwaer het de Doot is, soo iemant sijn Bevel bedisputeert, al was het noch soo Arbitrair en Tyrannisch. Maer, met wat onbeschaemtheyt kan men ons sulke dingen opdringen, die onse Coningen noyt ter Regeeringe admitteren, voor

dat

dat sy beswooren hebben, ons volgens de Wet, ende anders niet, te regeeren? De Wetten zijn de eenige Securiteyt, die wy voor onse Levens ende Eygendommen hebben; ende, indien onse Souvereynen die subverteren, konnen de Onderdanen niet geblameert werden, wanneer sy haer bedient hebben van de ordinaire Middelen, van haer te præserveren: en, dewijl dat niet geschieden kan, sonder hare Gehoorsaemheyt van soo een Overheyt te onttrecken, die het daer op toe legt, om haer te destruëren, kan van soo een Daet niet eygentlijck gesegt werden, dat wy hem straffen, aengesien wy hem niets ontnemen, waer toe hy rechtmatige prætentie had, maer alleenlijck de occasie vermijden, van ons selven ellendig te maken. De speculative Leere van Passive Gehoorsaemheyt heeft al te veel Quaet onder ons uytgerecht; en, het geene den Coning is overgekomen, mag men met Recht daer op wijten; want, nadien hy geloofde, dat het hem vry stont, alles, wat hem beliefde, sonder tegenstant te mogen doen, heeft hem dat aengemoedigt, soodanige Mesures te nemen, die alle dese Ongelucken over sijn Hooft hebben gehaelt.

Ten tweeden: Andere zijn soo goet, dat sy gelooven, dat wy ons selven konnen secureren, door den Coning te herroepen, behoudelijck dat men hem soo bepale, dat het niet in sijn Macht staet, ons te beschadigen. Dese Luyden considereren niet eens, wat een gering Compliment dit soude zijn voor een Persoon van des Conings Temperament, dat hy van een absolute Vorst, gelijck hy sigh geliefde in te beelden, dat hy was, sigh soude vernoegen met den blooten Titul van Coning, en hoe ondragelijck hem die Verandering soude vallen, indien hy, van Meester van alles te zijn, gedwongen soude wesen, sigh te voegen naer duysent Meesters, ende aensien, dat sijn Throon een Gevanckenisse geworden was. Maer, hoe beuselachtig is het, sig in te beelden, dat de Coning sig door eenige Restrictien van ons Maeksel soude laten binden? Want het is ten hoogsten seker, dat sodanige Verbintenissen niet vrywillig sullen toegaen; en al, wat gedwongen en door gewelt geschiet, wort door de Wet verklaert, nul en van geender waerde te zijn; en, als daer dan noch des Paus Dispenserende Macht by komt, souden dese Simsons Zeelen haest uyt malkander zijgen en de Coninklijcke Macht met alle haer Vigeur en Luyster weder herleven.

Ten derden: De Coningh is van een Religie, die in een beroemt Concilie besloten heeft, dat men de Ketters geen Woort behoeft te houden; veel min dan sulcke Onderdanen, die hy als Rebellen aenmerkt ende niet nalaten sal, haer als soodanige te handelen, soo dra sy'er hem maer gelegentheyt toe geven; want selfs de geene, die het meeste werck van hem maecken, sien hem voor sulk een grooten Sanct niet aen, dat hy niet allerhande middelen soude in het werck stellen, om sigh over soo een groot Affront te wreecken en sigh selven op onse kosten te secureren voor diergelijck een Tractement in het toekomende. En de vreese voor soodanig een Ressentiment sal soo een schrick in de Gemoederen der Menschen baren, dat niets haer sal konnen beletten, alles tot een Versoeninge op te offeren; en, indien sy haer Leven maer konnen behouden, mits dat 't Pausdom en de Slaverny ingevoert werden, sullen se denken, dat sy'er noch goet koop af komen. Alsdan sullen wy onse Ellenden wel mogen beklagen; maer 't sal niet in onse Macht staen, ons te redden; want daer sal altijt geen Prince van Orangie gereet zijn,

ons te verlossen met sulcke groote kosten en pericul voor sijn Persoon; en, indien onse Dulheyt ons soo ver verruckte, verdienen wy sijne Ontferminge eerder, dan sijn Ressentiment.

Ten vierden: Wat redenen heeft den Coningh, zedert dat hy ons verlaten heeft, gegeven, om ons te persuaderen, dat hy in het toekomende sijn Woorden ende Eeden getrouwer sal nakomen, dan hy tot noch toe heeft gedaen? Seght hy niet uytdruckelijck in een Brief, die onlangs gedruckt is, dat hy soodanigh heeft geregeert, dat hy geen oorsaeck van klachten aen iemant sijner Onderdanen gegeven heeft? Is die selfde Brief niet getekent door een Persoon, die sijn Conscientie en Eere aen sijn eygen Belang heeft opgeoffert? wiens pernicieuse Raet hem tot sijne Ruine heeft aengedreven; hoewel dat alles, wat'er is gedaen geweest, hem daer van niet gevoelig kan maken? Zeker, de Ketters weder aen den Roomschen Stoel onderdanig te maken, is nu niet weyniger een verdienstig Werk, als het te vooren geweest is; en Coning Jacobus VII. door het scheppen van de Fransche Lucht niet min hart Paeps geworden, dan hy eerst was: 't Soude Dromery zijn, indien men sig dat soude willen inbeelden; want, soo lang 't Vaticaen haer Excommunicatie uytdondert tegen alle, die haer uytterste best niet doen, om de Kettery uyt te roeyen, moet een Rooms Catholijck gantsch geen Religie hebben, indien hy voor deselve niet schrickt.

De vierde Reden, daer sy sig van bedient hebben, om de geene, die tot Leden van de Conventie verkoren zijn ofte noch souden mogen verkooren werden, te persuaderen, dat het haer Interest is, den Coningh weder in te roepen, is, dat de Vrede ende Geluckfaligheyt der Natie anders niet kan gesecureert noch de Factien ende Verdeeltheden gedempt werden. Maer wat voor Factien siet men anders, dan sulcke, die sy selfs fomenteren met Voordacht, om onse Eendracht te stooren? Nu dit alles soude aenstonts gedaen zijn, indien wy maer eens onse Regeering hadden vastgestelt op de soodanige, die het best verdient hebben. Want, indien dese Zotte-bollen dan noch evenwel voortgingen, het Pausdom en de Tyranny te lief-kosen, souden se gestraft werden als Ontrusters der gemeene Vrede. Dese Reden mag men met Recht retorqueren; want, indien den Coning wederkomt, sullen wy tot een Vlamme uytbersten; en Engelant, dat sigh albereyts heeft verklaert, ons haest op het Lijf vallen; zijnde al te Machtigen ende Volckrijcken Vyant, alwaer het dat wy alle eendrachtigh waren. En, behalven 't gevaer, waer aen sulcke Proceduren ons sullen exponeren, snijden wy alle hoop van Eenigheyt met die Natie af en beroven ons selven daer door van een onuytsprekelijck Voordeel, 't welck alle soorten van Menschen souden genieten ende alleen het rechte middel zijn, om een verarmde en te gronde gaende Natie te ondersteunen.

Voorts is dit de eenighste Inconvenientie niet, hoewel die nochtans seer groot is: Want, indien wy ons tegen Engelant aenkanten, door den Coningh te herstellen, dien het verworpen heeft, is'er niet aen te twijffelen, of hy sal alle sijne krachten inspannen tot het weder bemachtigen van dat Coninkrijk, welkers verlies soo considerabel voor hem is. Aengesien het derhalven beuselachtig soude wesen, te geloven, dat de Schotten alleen suffisant souden zijn, most hy nootsaeckelijck sijn toevlucht nemen tot de Fransse en de Yren, welckers Religie soodanig

soodanig is, dat sijn Majesteyt sigh volkomender op haer kan betrouwen, dan op eenige andere. Dese zijn het derhalven, die wy in onsen Boesem sullen moeten ontfangen; en, dewijl Schotlant de bequaemste Plaets is, om Engelant t'invaderen, sal 't het Tooneel van al het Bloet en de Confusie moeten zijn, dewelcke dese Melancholijcke Gedachten ons van verre in het Verschiet vertoonen. Ende wat voor Tractement konnen sulcke huychelachtige Protestanten verwachten van de soodanigen, die anders hare Vrunden ende Bontgenoten souden zijn? Ende wat Figuur beelden sy haer in, dat sy sullen konnen maecken, wanneer sy haer begeven tot een afgesondert Interest van alle de Geconfedereerde Protestanten in de Werelt.

Eyndelijk bidde ick U L., te overwegen, wat voor Personen het mogen wesen, die U dit Fenijn trachten in te geven; ende gy sult bevinden, dat het driederley slagh van Menschen zijn. Voor eerst sulcke, die, het algemeene Best der Natie achterstellende, gantschelijk door haer eygen Interest aengedreven werden; considererende, dat in een Regeeringe, alwaer Gerechtigheyt en Genade egael floreren, de Deugt en de Verdiensten, en geen Villonye, met heerlijke Beloninge vergolden werden. Ten tweeden soodanige, die onkundig zijn van de Nature der Regeeringe en die noyt de moeyte genomen hebben, haer selven te informeren, hoedanig een Bepalinge de Wet der Nature en der Natien gestelt heeft aen de Gehoorsaemheyt der Menschen; maer verstoort zijn, doordien alles dwars tegen haer wilt Begrip aenloopt; willende niets goet keuren, schoon noch soo redelijck en overtuygend, indien sy het met haer bot Verstant niet konnen bevatten. De derde soort zijn sulcke, die Wercktuygen geweest hebben, om haer Vaderlant in Slaverny te brengen, en sorgen, indien sy tot Reeckenschap gevordert werden, dat sy Straffe naer Verdiensten sullen ontfangen: Indien de soodanige haer Desseyn niet konnen uytvoeren, hopen sy ten minsten, datse in een algemeene Confusie over het Hooft gesien sullen werden; en daerom laten sy niets onversocht, 't welck sy maer denken, dat tot haer Veyligheyt kan strecken: So den Hemel haer begeeft, sy roepen de Helle te hulp: Niet dat de Liefde tegens haren Prince haer aenprickelt; maer 't is enckel Staetsucht en eygen belang, dat dese Misdadigen tot sulcke Aenslagen ophitst: Oock kan men haer niet veel beschuldigen, indien sy op dien Voet Verdeeltheden onder ons trachten te sayen. Maer geen Persoon van Verstant en Oordeel, noch eenig vroom Mensch, die een oprecht Protestant is en 't welvaren van sijn Lant behertigt, sal sig so grovelijck laten misleyden door sulcke Stokebranden, die hare toekomende ingebeelde Grootsheyt willen bouwen op de Ruine van onse Religie, Wetten en Vaderlant.

Het geluckig Succes, het welck de Onderneminge van den Prince gehad heeft, heeft een considerabele Verandering in de Affaires van Europa gemaeckt: want de groote Vyant der Protestanten, en der Christenheyt selfs, die sigh selven niets minder had voorgestelt, dan een Universeele Monarchy, en dien de aldervaste Verbonden en Contracten niet konnen verbinden, soo dat hy, sonder eenig reguard op God of Mensch, alle sijn Gebuuren met de uytterste Destructie dreygde, die selve, segh ick, is nu door het veranderen des Toneels onder ons reets soo veel vernedert, dat hy van een hoogmoedigen ende verwaenden Vyant een Smeecker om Vrede geworden is: wel voorsiende, indien Brittannien sig vereenight

met

met die andere Princen, welcke hy door sijn Moetwil, Wreetheyt en Gierigheyt met Recht tegens hem gewapent heeft, dat dan sijne Ruine onvermijdelijk staet. Sulcks dat, ingeval onse Gemoederen al te bekrompen souden wesen, om dese groote Zegeningh te konnen genieten, ende wy soo gemackelijck scheyden van die Glory, van noch eens de Scheytslieden van Europa geweest te zijn, laet ons ten minsten soo veel Christelijcke Liefde hebben voor de Naburige Natien van onse Gesintheyt, dat wy haer niet bloot stellen aen de nootwendige Participatien deser Plagen, welcke onse gemeene Vyanden voor ons bereyden en die sekerlijk in ons aller Verderf sullen eyndigen.

Den Aenvang der Overleggingen beoogde de Veyligheyt van de Conventie en bemachtiging van 't Casteel/ voor 't welcke de Stad bloot lag en 't geen in handen was van den Hertog van Gordon/ een Man/ voor Rooms-gesint gekent: Dese Acte wiert opgestelt/ voor goet-gekeurt en door de Graven van Lothian en Tweddale aen hem gebracht.

Acte van de Conventie van Schotlant aen den Hertog van Gordon.

EDENBURG, DEN 24 MAERT, 1689.

DE Vergadering der Staten van dit Coninckrijck, considererende, dat den Hertog van Gordon en eenige andere van de Paepse Religie onder hem, dewelcke het Casteel van Edenburg is aenbetrout, niet gequalificeert zijn volgens de Wet van dit Rijck, vergunt een Warrant aen de Graven van Lothian en Tweddale, om haer aenstonts na 't Casteel van Edenburg te vervoegen en hem en andere van sijn Persuasie aldaer aen te seggen in de Naem van de Staten van dit Coninkrijck, dat hy binnen 24 uuren na dese verwittiging uyt het Casteel sal hebben te trecken en 't Commando daer van over te laten aen de naeste commanderende Officier, die een Protestant is. En, wanneer hy en sy soo sullen doen, geven de Staten Versekering, dat hy en sy ontlast en gesecureert sullen werden ten opsicht van alles, dat sy in die of eenige andere Staet tegen de Wet, als Papisten, hebben gedaen.

De Conventie verkoor ter selver tijt 15 Commissarissen over de Verkiesing/ uyt yder Staet vijf: 't geen gelegentheyt gaf/ t'ontwerpen/ of de Geestelijcke Lords een bysondere Staet uytmaken; maer dit geraekte/ wijl 't Huys tot het lochenen helde/ in stilte. By 't aenstellen der Commissarissen begon men alrede gissing op de uytslag der Vergadering te maken; want van de 15 helden ten minsten 12 Heeren na 't opvolgen van de Voetstappen der Engelsse: Daer-en-boven verwierp de Conventie met meerderheyt van 26 Stemmen een Protestatie van den Marquis van Athol tegen de Verschijning van den Grave van Argyle/ voor dat het Vonnis tegen sijn Vader vernietigt soude wesen/ en besloot/ het Volck/ uyt alle kanten van het Rijck na Edenburg gevloeyt/ te doen vertrecken; doch/ het geen de Leden medegebracht hadden/ in Dienst te houden. Voor 't besorgen der Rust nam sy Commissarissen. Den 26

bracht eenen Cran/ een Engelsman/ sigh een Dienaer noemende van de Coningin/ in Vranckrijck gevloden/ een Brief van den ouden Coning: Den Lord Voorsitter verhaelde/ een andere van den nieuwen Coning van Engelant aengekomen te wesen. Den Grave van Lowthian stemde terstont/ dat de Brief van den Regeerenden Coningh/ op wiens versoeck de Conventie versamelt en die onmachtig was/ haer te scheyden/ eerst gelesen most werden: D'overige Leden keurden het voor goet: Sy was van desen inhout.

Aen de Vergadering der Staten van Schotlant.

MYLORDS EN EDELLUYDEN:

WY zijn seer gevoelig over de genegentheyt ende het belang, het geen veele van Uwe Natie jegens ons ende onse Onderneming voor de Bescherming van de Religie en Vryheyt, welcke in soo blijckelijcken gevaer waren, getoont hebben; en wy konnen in het alderminst aen Uw vertrouwen op ons niet twijffelen, na't sien, hoe ver veele van Uw Adel en Edeldom onse Declaratie haer geëygent hebben door het byspringen en concurreren met ons in onse betrachtingen en 't begeeren, dat wy het Bewint van de Civile en Militaire Saken op ons souden nemen en tot securering van de Protestantse Religie, d'Oude Wetten en Vryheden van dat Coninkrijk een Vergadering der Staten beroepen; 't geen wy ingevolge van dien gedaen hebben.

Nu staet het aen U L., sulcke Raedslagen by der hant te vatten, als U L. het waerschijnelijckst op seeckere en vaste Gronden konnen stellen; welcke wy hopen, dat U L. met alle behoorlijcke vaerdigheyt sult voortsetten met reguard op het publijcke Welwesen en het generale Intrest en Inclinatien van het Volck, op dat 't na soo veel onlust en swaer lijden geluckelijck in Vrede magh leven, en dat U L. alle Animositeyten en Factien, die soo goeden werck souden konnen verhinderen, aen een sijde sult stellen.

Wy zijn blijde, gevonden te hebben, dat soo veele van den Adel en Edeldom, doen sy haer hier te Londen onthielden, soo seer voor een Vereeniginghe van beyde de Coninckrijcken geinclineert waren, en dat sy deselve aensagen als een van de beste middelen tot besorging van de Welstant deser Natien ende tot het vaststellen van een onverbreeckelijcke Vrede tusschen haer, welcke voordeeligh voor beyde soude wesen, aengesien sy in het selve Eylant leven, deselve Tael hebben ende het selve gemeen Intrest van Religie en Vryheyt; bysonder in dese Conjuncture, terwijl de Vyanden van beyde soo rusteloos zijn en pogen, Jalousyen en Verdeeltheden, die sy gereet sullen wesen, tot haer eygen voordeel en de Ruine van Brittannien voort te setten, te verwecken en te doen toenemen. Wy, van het selve gevoelen voor de Nuttigheyt van dese Vereeniging en niets meer voor oogen hebbende, als de Glorie van God, de vaststelling van de Gereformeerde Religie en de Vrede en 't Welvaren van dese Natien, zijn geresolveert, onse krachtighste betrachtingen te stellen in 't onderschragen van al, 't geen tot Uytvoering van dien kan strecken. Soo wenschen wy U L., wel te varen.

Uyt ons Hof te Hampton den 17 Maert, 1689.

Sic subscribitur

WILLIAM R.

Doen geschiede een ombraeg/of het lesen van de Brief van Coning James behoorde te volgen? Lowthian droeg tot een middelweg voor/ van ja; mits dat de Vergadering eerst haer Handen onder de volgende Acte sette.

Aengesien'er een Brief van Coning James VII., aen de Vergaderingh der Staten gepræsenteert, gevonden wert, verklaren ende stellen wy voor de Opening van dien vast, dat, onaengesien in die Brief iets tot haer dissolvering of beletting harer Procedure begrepen mocht wesen, sy echter een Vrye ende Wettige Vergadering der Staten zijn en ongedissolveert sullen blijven, tot dat sy de Protestantse Religie, de Regeering, Wetten en Vryheden van't Coninckrijck versekert sullen hebben.

Dese wiert genoegsaem door de geheele Vergaderingh ondertekent en daer op de Brief gelesen.

Aldus gesuperscribeert.

JAMES R.

Mylords en Edelen. Aengesien wy onderrecht zijn geworden, dat U L., de Pairs en de Verbeeldende van de Graefschappen ende Burgten van dat ons out Coninckrijck, t'eeniger tijt in dese tegenwoordige Maert in onse goede Stad Edenburg door de geusurpeerde Authoriteyt van den Prince van Orange staet t'samen te vergaderen, achten wy dienstig, U L. te laten weten, dat wy altijt op de Getrouwigheyt en Toegenegentheyt van U L., ons oude Volck, soo seer gesteunt hebben, dat wy in onse grootste ongelucken voorheen onse toevlucht tot Uw hulp genomen hebben, en sulcks met goet Succes voor onse Saken. Soo versoecken wy nu wederom op U L., ons Coninckllijck Intrest te onderschragen, en verwachten van U L, gelijck gehoorsame en getrouwe Onderdanen, Edelmoedige en Eerlijcke Mannen, past, dat U L. noyt sult dulden, dat U L. in eenigen Daet, rechtsinnige Schotten wanvoeglijck, blindelijck ingeleyt ofte gedrongen wert, en dat U L. tot grootmaecking van de Eer van de Natie het laffe Voorbeelt van ongetrouwe Menschen sult verachten ende Uw Naem vereeuwigen door een Getrouwigheyt, de meenigvuldige Belijdenissen, die U L. aen ons gedaen hebt, waerdig; door het doen van 't welck U L. 't gevaer, dat U L. nootsakelijck moet ondergaen; de Schande en Verachting, die U L. in dese Werelt, en de Verdoemenissen, op Wederspannigen passende, die U L. in de toekomende op U staet te brengen, sult konnen vermijden en U L. insgelijcks gelegentheyt hebben, voor U selfs en Uw Nakomelingschap te verseeckeren de genadige Beloften, die Wy soo meenigmael voor de Bescherming van Uw Religie, Wetten, Eygendommen, Vryheden en Rechten gedaen hebben en welcke wy volkomen geresolveert zijn, so haest het ons mogelijck sal wesen, U L. veylig in een Parlement van ons oude Coninckrijck te vergaderen, te volbrengen. Schroomt ondertusschen niet, U L. te verklaren voor uw Wettigen Souvereyn, die niet mangelen sal, van onse kant aen U sulcken spoedigen ende machtigen Hulp te geven, als U L. niet alleen bequaem sal maecken, U selfs tegen eenige vremde Onderneming te beschermen; maer oock U in staet te stellen tot het verseeckeren van ons Recht tegens onse Vyanden, welcke het selve door de snootste der Usurpatien, de alderonrechtvaerdighste soo wel,

wel, als de onnatuurlijckste, van alle Voornemens, verdruckt hebben: God Almachtig kan dat voor een tijt toelaten en de Boosen Voorspoet geven; maer moet dan op sulcke Werckers der Onrechtvaerdigheyt een Verwarringe brengen. Wy laten U L. verder weten, dat wy alle sulcke, welke in haer Plicht voor den 10 van de aenstaende Maent inclusive sullen keeren, willen pardonneren en alle soodanige, als in de Rebelly tegens ons en ons Gesag sullen volharden, na de gestrengheyt van onse Wet straffen. Derhalven twijffelen wy niet, of U L. sult U voor ons verklaren en al 't geen, dat sig tegen ons Intrest kant, onderdrucken, en U L. sult eenige van uw getal met een Verhael van uwe Naerstigheyt en de gestalte van onse Saecken tot ons senden. Vervolgens wenschen wy U hertelijk, wel te varen. Gegeven aen 't Boort de St. Michiel, den 11 Maert, 1689.

Door sijn Majesteyts Bevel,

MELFORT.

In plaets dat de Gemoederen door den Brief/ gelijck sommige haer ingebeelt hadden/ met bewegen door den ouden Coningh aengedaen souden werden/ sagh men in het algemeyn een grooter verbreeding; selfs soo ver/ dat een Sergeant der Wapenen den Brenger op last der Conventie voor een korten tijt in bewaring nam/ hoewel hy daer na met een Paspoort vertrock/ en 't Huys niettegenstaende d'onwilligheyt van twee Bisschoppen (van welke maer vier gesien wierden) besloot/ de Heeren/ die 't Adres aen den Prince van Orange overgelevert hadden/ te bedancken/ haer daer mede te vereenigen en op desselfs Brief een Antwoort over te stuuren: De meeste onderschreven het den 2 van Grasmaent en schickten den Lord Ross in Persoon met een Afschrift na Londen: 't Was dit.

Antwoort der Conventie van Schotlant op den Brief van sijn Coninck-lijcke Majesteyt van Engelant.

SIRE:

GElijck de Menschen niets dierbaerder in de Werelt hebben, als haer Religie, haer Vryheyt ende haer Wetten, moet het gevoelen van de uytterste Gevaren, waer voor dese saecken blootgestelt zijn geworden, diepe Dankseggingen van het Coninckrijck van Schotlant aen uw Majesteyt, dien wy met alle bedenckelijcke oprechtigheyt en danckbaerheyt erkennen, naest God onsen Grooten en Eenigen Verlosser geweest te zijn, voortbrengen: En wy volvoeren te gretiger desen Plicht, om dat God uw Majesteyt begenadigt heeft, het doorluchtig Werck-tuyg van de Behouding van sijn Waerheyt te wesen, en dat hy uw Ondernemingen met een geluckig Succes begunstigt heeft door de considerabele voortgang, welcke Gy in onse Verlossing en in de Conservatie van de Protestantse Religie en onse Familien gemaeckt hebt.

Wy bedancken uw Majesteyt seer onderdanig, voor dat Gy het bewint over onse Publijcke Affairen aengenomen ende de Staten van dit Coninckrijck beroepen hebt. Wy sullen uwen Brief, soo haest het ons mogelijck sal wesen, in onse se-

rieuse Deliberatie brengen : En wy hopen , onder Gods Genade Resolutien , die U aengenaem sullen wesen ; de Protestantsche Religie verseeckeren ; de Regeering , Wetten en Vryheden van dit Coninckrijck op vaste Gronden stellen ; ten gemeene Beste strecken , en de Genegentheden van 't Volk beantwoorden , in het kort te sullen nemen.

Wat aengaet de Voorslag van de Vereeniging , twijffelen Wy niet , of uw Majesteyt sal dese saeck so schicken , dat men in Engelant een egale Dispositie sal vinden, omse als een van de beste middelen tot het versekeren van het Welvaren van dese Natien en de vaststelling van een goede en durabele Vrede te ontfangen.

Wy hebben tot nu toe alle krachten ingespannen ende sullen voortvaren , het te doen , om de Animeusiteyten ende de Vooroordeelen , die onse Deliberatien souden konnen verhinderen , te vermijden , op dat Wy , gelijck Wy het gemeene Welwesen wenschen , arbeyden , dat Wy het voor de Natie met de concurrentie ende algemeyne Approbatie van het Coninckrijck verkrijgen. Wy bidden Uw Majesteyt , sijn sorgen en sijn bescherming in al , het geen ons betreft , jegens ons te willen continuëren ; waer van de obligeante Expressien , waer mede uw Brief opgevult is , ons volkomene Verseeckeringen geven. Geteeckent uyt de Naem van ons , welcke de Staten van het Coninckrijck Schotlant uytmaecken , door onsen Præsident , welcke is ,

SIRE,

VAN UW MAJESTEYT

De seer Onderdanige , de seer Getrouwe en de seer Gehoorsame Onderdaen,

Edenburg , den 2 April , 1689. HAMILTON.

Op dese Missive quam Ross in korte dagen met de volgende te rugh.

MYLORDS EN EDELEN.

WY hebben van Mylord Ross een volkomen Verhael van Uwe Proceduren ontfangen ; en zijn daer over t'eenemael vergenoegt , en hebben daer door en door Uw Brief , met hem gesonden , een evident bewijs van Uw groote toegenegentheyt tot ons en vertrouwen op ons.

Wy blijven volkomen in het selve gevoelen , dat Wy U in onsen voorigen Brief verklaert hebben.

Wy twijffelen niet , of door Uw goede sorg en voorsichtigheyt sal 't groote Intrest van uw Natie tot een geluckig besluyt gebracht werden.

Wy hebben reets Oorlog-Schepen tot een Wacht op Uwe Kusten geordonneert en de Regimenten , welcke Wy U stuuren , om met een considerabele vermeerdering gerecruteert te werden , geappointeert.

Wy hebben Regimenten te Paert naer het Noorden van Engelant gesonden , om naby te zijn ; van waer U L. een supplement sult konnen ontfangen , indien U L. het van noden hebt ; en Wy sullen in niets , dat in onse Macht is en tot Uw veyligheyt en voldoening kan strecken , nalatig wesen.

En soo wenschen Wy U hertelijk , wel te varen. Gegeven in ons Hof te Hampton den 12 April , 1689.

Tot het fatsoeneren der Regeering nam de Conventie 24 Commissarissen/ de Bisschoppen uytgesloten: Sy klaegden den 6 (doe dese Heeren d'eerstemael saten) in de volle Conventie en gevoelden/ dat sommige van haer/ als een gedeelte van de drie Staten/ onder de Commissarissen mosten geweest zijn; dan vonden luttel ingang: Een versocht/ na gewoonte een Gebed uyt te storten: Geen genegentheyt; maer den Hertogh van Hamilton voerde de Versameling te gemoet:

MYLORDS EN EDELLUYDEN:

DE gront van uwe klachte en weygeringh, haer te hooren bidden, wert veroorsaeckt, doordien sy in hare Gebeden op de Regeering en onse Proceduren reflecteren: Ick versoecke, hoort dese Edelluyden van daeg bidden, en U L. sult niet verder in het toekomende met haer Gebeden ontrust werden.

't Liep weynigh dagen aen/ dat de Conventie met 85 tegen 32 Stemmen haer om haer ongeseggelijckheyt en weerbarstigheyt verbood/ voeten meer in de Vergadering/ die voortaen Presbyterianen gebruyckte/ te setten.

De Commissarissen over de Regeering verklaerden/ dat Coning Jacobus (de Sevende van die Naem onder de Schotse Coningen) door de Inbreuck in de Gront-Wetten en Costuymen van het Coninckrijck de Regeering *ferlit* (of verloren) had. De Vereenigingh met Engelant baerde een lang krackeel: Sommige meenden/ dat sy voor diende te gaen; doch de meeste/ dat na het Voorbeelt der Engelsse de Regeering eerst te schicken viel. De Conventie maeckte in 't Woort ferlit veranderingh en rechte dit Instrument der Regeering op.

Instrument van de Regeering tot het brengen van de Kroon van Schotlant op William III. *en* Maria II.*, Coning en Coningin van Engelant, aen hare Majesteyten wegens de Staten van Schotlant te presenteren.*

EDENBURG, DEN 21 APRIL, 1689.

NAdemael Coningh Jacobus VII., een openbaer Papist, de Coninckelijcke Macht aengenomen ende als Coning gehandelt heeft, sonder oyt den Eed, door de Wet vereyscht, waer by yder Coningh op sijn aenkomst tot de Regeering verplicht is, te sweeren, de Protestantse Religie te beschermen en het Volck na de prijsselijcke Wetten te regeeren, af te leggen; en op 't Advys van quade ende bose Raetsluyden de Fondamenteele Constitutie van dit Coninckrijck geinvadeert en het van een Wettelijcke bepaelde Monarchy in een Arbitraire Despotijcke Macht verandert; en in een publijcke Proclamatie een Absolute Macht, om alle de Wetten te casseren, annulleren en ontsenuwen, bysonder door het beschuldigen van de Wetten, die de Protestantse Religie vaststellen, geassereert, en die Macht geëxerceert tot Subversie van de Protestantse Religie en tot schending van de Wetten en Vryheden van dit Coninckrijck.

Door het oprechten van publijcke Schoolen en Societeyten der Jesuyten en het niet

niet alleen toestaen van het publijck doen van de Mis; maer oock 't veranderen van de Protestantse Capellen en Kercken in publijcke Mishuysen, contrarie de expresse Wetten tegen 't doen en hooren van de Mis.

Door het vergunnen, dat Paepse Boecken gedruckt en verstroyt werden door Gifte aen een Paepse Drucker, hem tot Drucker van sijn Majesteyts Huyshoudingh, Collegie en Capel aenstellende, contrarie de Wet.

Door 't nemen van de Kinderen van Protestanten Adel en Edelluyden; haer buyten 's Lants sendende, om als Papisten opgevoet te werden; groote Fundatien en Donatien aen Paepsche Scholen en Collegien buyten 's Lants doende; aen Priesters Pensioenen gevende, en de Protestanten van haer Godsdienst treckende door aenbieding van Plaetsen, Avancementen en Pensioenen.

Door het ontwapenen der Protestanten, terwijl hy ter selver tijt Papisten in de Plaetsen van de grootste Aengelegentheyt, Civil en Militair, gebruyckte; als die van Cancelier, Secretarissen, Geheyme Raden en Lords van de Sessie; de Protestanten uytstotende, om Plaets voor de Papisten te maken, en de Forten en Magasijnen in haer handen stellende.

Door het invoeren van Eeden tegen de Wet.

Door 't geven van Giften en Vergunningen tot 't lichten van Gelt sonder Consent van 't Parlement of de Conventie der Staten.

Door het werven ende op de been houden van een vaste Armee in tijt van Vrede sonder Consent van het Parlement: welcke Armee Plaetsen, vrye en dagelijckse Quartieren exigeerde.

Door het gebruycken van de Officiers van de Armee als Rechters door 't Coninckrijck en door 't invoeren van haer, alwaer Officien en Jurisdictien gehouden werden; door welcke veele van d'Onderdanen sommierlijck sonder Wettige te Rechtstelling, Jury of Getuygenis ter Doot gebracht zijn.

Door het ordonneren van exorbitante Boeten tot de Waerde van de Parties Estates, het afperssen van extravagante Borgtochten en 't disponeren van Boeten en Verbeurtverklaringen voor eenig Proces of Overtuyging.

Door 't gevangen setten van Personen, sonder de reden uyt te drucken, en het dilayeren van haer te Rechtstelling.

Door het veroorsaecken van Vervolg en Verwijsingen van verscheyde Persoonen door d'uytbreydingen van de oude en verslete Wetten op frivole en swacke Voorwendselen, op lamme en defecte Bewijsen, als particulier den laetste Grave van Argyle, tot schandael en verwijt van de Justitie van de Natie.

Door het subverteren van het Recht van de Coninckljjcke Burgten, de derde Staet van het Parlement; haer niet alleen Magistraten opdringende, maer oock de geheele Stads Raed en Klercken tegens de Vryheden en expresse Charters sonder het voorwendsel noch van Sententie, Overlevering noch van Consent; soo dat, de Commissarissen tot de Parlementen door de Magistraten en Raden verkoren werdende, de Coning in effect ook die geheelen Staet van 't Parlement kon nomineren: Vele van de voorsz. Magistraten, door hem aengestelt, zijn bekende Papisten, en de Burgten gedwongen geworden, voor de Brieven, die dese onwettige Magistraten en Raed haer opdrongen, Gelt te betalen.

Door het senden van Brieven aen de Opperste Hoven van Justitie; de Rechters niet

niet alleen beveelende, op te houden en te desisteren *sine Die* met het termineren van Saecken; maer oock haer ordonnerende en commanderende, hoe sy in saecken, voor haer hangende, sullen procederen, contrarie de expresse Wetten; en door het veranderen van de Natuur der Rechters Giften *ad Vitam aut Culpam* ende het geven van hare Commissien *ad Beneplacitum*, om haer tot het opvolgen van Arbitraire Handelingen te disponeren en haer, wanneer sy se niet volbrengen, van hare Officien af te setten.

Door het vergunnen van Personeele Protectien voor Civile Schulden tegen de Wet.

Al 't welcke ten hooghsten en direct aenloopt tegen de bekende Wetten, Vrydommen en Statuten van dit Coninckrijck.

Derhalven vinden ende verklaren de Staten van het Coninckrijck Schotlant, dat Coning Jacobus VII., een openbaer Papist, de Coninckljjcke Macht aengenomen heeft ende als Coning gehandelt, sonder oyt den Eed, by de Wet vereyscht, afgelegt te hebben, en op 't advys van quade en boose Raedslieden de Fondamenteele Constitutie van dit Coninckrijck geinvadeert en het van een Wettige bepaelde Monarchy in een Arbitraire en Despotijcke Macht verandert, en deselve geëxerceert tot omkeering van de Protestantsche Religie en schending van de Wetten ende Vryheden van het Coninckrijck; alle de oogmercken van de Regeeringh omkeerende; waer door hy het Recht tot de Kroon verbeurt heeft en de Throon vacant geworden is.

En, nademael sijn Coninckljjcke Hoogheyt, William, doen Prince van Orange, nu Coning van Engelant, wien het God Almachtig behaegt heeft, het glorieuse Instrument van de Verlossing van dese Coninckrijcken uyt Papery ende een Arbitraire Macht te maecken, op 't advys van verscheyde Lords en Edelluyden van dese Natie, doen ter tijt te Londen, de Staten van dit Coninckrijck beroepen heeft, om op den 24 Maert laetstleden te vergaderen, met ordre tot sulcken Vaststelling, als waer door haer Religie, Wetten en Vryheden niet meer in gevaer sullen wesen, van gesubverteert te werden, verklaren de voorsz. Staten, nu vergadert in een volkomen Verbeelding van dese Natie, de bequaemste middelen tot verkrijging van de voorsz. oogmercken in haer seer ernstige Overweging nemende, voor eerst, gelijck haer Voorvaders in diergelijke gevallen tot Hanthaving en Versekering van haer oude Rechten en Vryheden gewonelijck gedaen hebben:

Dat volgens de Wet van dit Coninckrijck geen Papist Coning ofte Coningin van 't Coninckrijck kan zijn; noch eenig Ampt, hoedanig, daer in bedienen, noch eenig Protestants Successeur de Coninckljjcke Macht exerceren, voor dat hy of sy de Kroonings-Eed besworen heeft.

Dat alle Proclamatien, assererende een Absolute Macht, om de Wetten te cassèren, annulleren en ontsenuwen; 't oprechten van Scholen en Collegien voor Jesuyten; 't verkeeren van de Protestante Capellen en Kercken in publijcke Mishuysen, en 't vergunnen, dat Mis gedaen wert, tegen de Wet is.

Dat het vergunnen, dat Paepse Boecken gedruckt en verstroyt werden, tegen de Wet is.

Dat het nemen van Kinderen van den Adel, Edelen en anderen; het senden en brengen van haer buyten 's Lants, om als Papisten opgequeeckt te werden; het

het doen van Fundatien ende Donatien aen Paepsche Schoolen ende Collegien; het geven van Pensioenen aen Priesters, ende het aftrecken van de Protestanten van haer Religie door aenbiedingen van Plaetsen, Avancementen en Pensioenen tegen de Wetten is.

Dat 't ontwapenen van de Protestanten en 't gebruycken van Papisten in de Plaetsen van de grootste aengelegentheyt, beyde Civil en Militair; 't uytstoten van de Protestanten, om plaets voor de Papisten te maken, en 't vertrouwen van de Forten en Magasijnen van 't Coninckrijck aen de Papisten tegen de Wet is.

Dat het invoeren van Eeden sonder Authoriteyt van het Parlement tegen de Wet is.

Dat 't geven van Giften en Vergunningen tot 't lichten van Gelt sonder Consent van 't Parlement of de Conventie der Staten tegen de Wet is.

Dat 't gebruycken van Officiers van het Leger als Rechters door het Coninckrijck; of het aenstellen van haer, daer verscheyde Officien en Jurisdictien zijn, en het brengen van de Onderdanen sommierlijck ende sonder eenige Wettige te Rechtstelling, Jury of Getuygenisse ter Doot tegen de Wet is.

Dat het invoeren van extraordinaire Boeten, het afvorderen van exorbitante Borgtochten en het disponeren van Boeten en Verbeurtverklaringen voor de Sententie tegen de Wetten is.

Dat 't gevangen setten van Personen, sonder 't uytdrucken van de reden van dien, en 't dilayeren van haer te Rechtstelling tegen de Wet is.

Dat het veroorsaecken, dat Persoonen door de Uytbreydingen van oude ende verslete Wetten vervolgt en verwesen werden op frivole ende swacke voorwendselen, op lamme en defective bewijsen, als particulier den laetsten Grave van Argyle, tegen de Wet is.

Dat 't nomineren en verkiesen van Magistraten, Raden en Klercken in Burgten tegen de Vryheden en expresse Charters tegens de Wet is.

Dat het senden van Brieven aen de Hoven van Justitie, beveelende de Rechters, op te houden of te desisteren van 't termineren van saecken, of haer ordonnerende, hoe sy in saken, voor haer hangende, sullen procederen, en 't veranderen van de Natuur van der Rechters Giften *ad Vitam aut Culpam* in Commissien *durante Beneplacito* tegens de Wet is.

Dat het vergunnen van Personeele Protectien voor Civile Schulden tegen de Wet is.

Dat 't dwingen der Onderdanen, tegens haer selven in Capitale Misdaden te getuygen, schoon de Straf gerestringeert wert, tegens de Wet is.

Dat het gebruycken van Torture sonder bewijs of in ordinaire Misdaden tegen de Wet is.

Dat het senden van een Armee op een Vyantlijke Manier in eenig gedeelte van het Coninckrijck in een vreedsame tijt en 't afvorderen van Plaetsen en eenige manier van vry Quartier tegen de Wetten is.

Dat het belasten van de Onderdanen met Lawburroughs op 's Conings begeeren en het invoeren van Bands sonder Authoriteyt van het Parlement en 't suspenderen van d'Advocaten van hare Employen, als sy niet compareren, wanneer sulcke Bands geoffereert werden, tegen de Wetten is.

Dat

Dat het leggen van Guarnisoenen in Huysen van Private Menschen in een tijt van Vrede sonder Consent of de Authoriteyt van het Parlement tegen de Wetten is.

Dat de opinie van de Lords van de Sessie in de twee volgende Gevallen tegen de Wetten is. (1.) Dat het dencken op een Versoeck tot hulp van een verwesen Persoon, schoon noch niet gedaen, Verraet is. (2.) Dat Persoonen, weygerende, te ontdecken, hoe haer private gedachten ende oordeelen met relatien op poincten van Verraet of de Actien van andere Menschen bestaen, schuldig aen Verraet zijn.

Dat het in Boete beslaen van Mannen voor haer Vrouwen, om dat sy uyt de Kerk blijven, tegen de Wet is.

Dat Prelady ende Superioriteyt van eenig Officie in de Kerck boven Predicant is ende geweest is een onverdraeglijcke last en moeyelijckheyt voor dese Natie en contrarie de Inclinatie van het Volck in het generael gedurig zedert de Reformatie, alsoo sy door Predicanten van de Papery gereformeert zijn; en dat sy derhalven geaboleert behoort te werden.

Dat het 't Recht en de Privilegie van 't Volck is, tot remediëring van de Wetten aen den Coning en 't Parlement te protesteren tegen Sententien, by de Lords van de Sessie gepronuncieert; wel verstaende, dat 't selve de Executien van de voorsz. Sententien niet verhindere.

Dat 't een Recht van Onderdanen is, den Coning te petitioneren, en dat alle Gevanckenissen en Vervolgingen over sulcke Petitien tegens de Wetten zijn.

Dat tot redres van alle beswaring ende verbetering, versterckingh ende bewaring van de Wetten Parlementen meenighmael vergadert moeten werden ende toegelaten, te sitten, en de Vryheyt van spreecken ende debatteren voor de Leden verseeckert.

En sy eygenen, eysschen ende insisteren op alle en yder van de Præmissen, als haer ongetwijffelt Recht en Vryheden, en dat geen Declaratien, Daden of Proceduren tot nadeel van het Volck in een van de voorsz. Præmissen in eenigerley wijse hier na in consequentie en tot een Voorbeelt getrocken sullen konnen werden; maer alle Verwijsingen, Boeten, Verliesingen van Officien, Gevanckenissen, Bannissementen, Vervolgingen, Persecutien en rigoureuse Executien geconsidereert en de gesaiseerde Partyen geredresseert.

Tot welck versoeck van de Rechten en redressering van hare Grieven sy bysonder door de Declaratie van sijn Majesteyt, den Coning van Engelant, van den . . . October laetstleden voor het Coninckrijck Schotlant aengemoedigt zijn geworden; als wesende de eenigste middelen tot het krijgen van een volkomen redres en verbetering daer van.

Hebbende dienvolgende een volkomen vertrouwen, dat sijn Majesteyt, den Coning van Engelant, de Verlossing, door hem soo ver geavanceert, sal voltoyen en haer volkomen van de schending van hare Rechten, die sy hier geassereert hebben, ende van alle andere Ondernemingen op haer Religie, Wetten ende Vryheden bewaren:

Resolveren de voorschreve Staten van het Coninckrijck Schotlant, dat William en Maria, Coningh en Coningin van Engelant, Vranckrijck en Yrlant verklaert

klaert zijn ende sullen werden Coning en Coningin van Schotlant; de Kroon en Coninckliјcke Waerdigheyt van het voorsz. Coninckrijck van Schotlant voor haer gedurende haer Leven en de langstlevende van haer beyde houden, en de eenige en volkomene Oeffening van de Coninckliјcke Macht alleen in hem de voorsz. Coning zijn en by hem geëxerceert werden op de Naem van de voorsz. Coning en Coningin gedurende haer gesamentlijcke Levens, ende na haer overlijden de voorsz. Kroon en Coninckliјcke Waerdigheyt van het voorsz. Coninckrijck zijn voor de Erfgenamen van het Lichaem van de voorsz. Coningin; welcke ontbrekende, voor de Princes Anna van Denemarcken en d'Erfgenamen van haer Lichaem, en welcke insgelijx manquerende, voor d'Erfgenamen van 't Lichaem van de voorsz. William, Coning van Engelant.

En sy versoecken de voorsz. Coningh en Coningin van Engelant, deselve dien conform aen te nemen.

En dat den Eed, hier achter gemelt, van alle Protestanten, van welcke den Eed van Allegiance en eenige andere Eeden en Declaratien door de Wet vereyst mogen zijn, in plaets van dien afgelegt sal werden: En dat de voorsz. Eed van Allegiance en andere Eeden en Declaratien geabrogeert zijn.

IK A. B. belove en sweere oprechtelijck, dat Ik getrou sal zijn en ware Getrouwigheyt aen hare Majesteyten, Coning WILLIAM *en Coningin* MARIA, *bewijsen.*

SOO HELPE MY GOD.

Na dat Instrument verklaerde de Conventie met groote Eendrachtigheyt, behalven weynige afwesende Leden, William en Maria op d'eygenste manier, als in Engelant, tot Coning en Coningin van Schotlant en gingh, verselt door den Provoost en andere nieuwe Magistraten en Leden van de Stads Raed van Edenburg (want de oude, die haer de Staten niet onderwerpen wilden, waren afgeset) in hare Statie-Klederen, voorgetreden door Lyon (Coningh der Wapenen) de Herauten, Pursuivants en Trompetters te voet, den eygensten 21 uyt het Huys na de groote Marckt en verkondigde met alle bedenckelijcke Plechtelijckheyt, Splendeur ende Acclamatie de Verheffing harer Majesteyten: De Hertogen van Hamilton en Queensbury, de Marquisen van Athol en Douglas en meer Pairs (daer onder veele, kort te vooren uyt de Vergadering geweken geweest) stonden by den Provoost en overige Magistraten op 't Kruys. De Proclamatie klonck dusdanigh.

PROCLAMATIE,

Waer by William *en* Maria, *Coning en Coninginne van Engelant, verklaert werden, te wesen Coningh en Coninginne van Schotlant.*

DE Staten van het Coninckrijck van Schotlant volgens Acte van dato deses besloten hebbende, dat WILLIAM en MARIA, Coningh en Coninginne van Engelant, Vranckrijck en Yrlant, souden zijn en sullen verklaert werden

werden Coning en Coninginne van Schotlant, om deselve Kroon en Coninckli jcke Waerdigheden van 't gemelte Coninkrijk van Schotlant voor haer, de voornoemde Coning en Coninginne, gedurende haer Levens, en oock de langstlevende van deselve, te behouden; mitsgaders dat de eenige en volkome Oeffeninge van de Coninckli jcke Macht eeniglijck by en door den selven Coningh in den Name van de gemelde Coningh en Coninginne gedurende haer beyder Levens soude verblijven; en de Staten mede hebbende geresolveert en opgemaeckt seecker Instrument van Regeeringe of Toeeygeninge van Recht, omme neffens de Kroon aen de gemelte Coning en Coninginne te werden aengeboden: Soo statuëren en ordonneren deselve, dat WILLIAM en MARIA, Coningh en Coninginne van Engelant, Vranckrijck en Yrlant, ingevolge van dien aenstonts tot Coningh en Coninginne van Schotlant by het Marckt-Kruys van Edenburgh door den soo genaemden Lyon, Coning der Wapenen, of sijnen Gedeputeerde, dessels Confraters, Herauten, en op en in alle Hooft-Burgten der Lantschappen, Bannen en Jurisdictien deses Coninckrijcks door Bodens van Wapenen geproclameert sullen werden.

Geëxtraheert uyt het Minuyt-Register der Vergaderinge van State

DOOR MY,

JA: DALRYMPLE, KLERCK.

God beware Coning William *en Coninginne* Maria.

's Avonts luydden de Klocken en stont Edenburgh door Vreugdevuuren in heldere Vlam. De nevensgaende Proclamatie quam weynigh dagen later in 't licht.

PROCLAMATIE.

DE Staten van het Coninckrijck van Schotlant, hebbende WILLIAM en MARIA, Coningh en Coninginne van Engelant, Vranckrijck en Yrlant, tot Coningh en Coningin van Schotlant verklaert, hebben dienstig geoordeelt, door een publijcke Proclamatie aen het Volck te laten weten, dat niemant sig sal hebben t'onderwinden, James VII., voorheen Coning, voor sijn Coning t'erkennen; of eenige Commissien of Ordres, door hem gegeven, te gehoorsamen, accepteren of ontfangen; of op eenigerhande andere manier met hem te correspondeeren, of de Vryheyt te nemen, op pœne van de grootste Gevaren t'ondergaen, om met Monde of Geschrift, Predikende of hoe het zy, de Coninckli jcke Authoriteyt van WILLIAM en MARIA, Coning en Coninginne van Schotlant, te bestrijden of t'ontkennen; maer dat alle d'Onderdanen van dit Coninckrijck alle soorten van Eer en Gehoorsaemheyt aen hare Majesteyten sullen bewijsen, en niemant sig verstouten, de Handelingen van de Staten qualijck te duyden en Jalousyen of Tweespalten in de Regeering te verwecken; maer alle Ministers van het Euangelium in dit Coninckrijck voor Coning WILLIAM en Coningin MARIA, als Coningh en Coningin van dit Rijck, bidden. De Staten ordonneren aen de Ministers deser Stad, toekomende Sondag, den 24 van dese lopende Maent April, de tegenwoordige Proclamatie van hare Stoelen na 't eyndigen van het Ochtent-Sermoen af te lesen,

lesen, en aen de Ministers, haer verblijf aen dees sijde de Rivier de Tay houdende, deselve den volgenden Sondagh, den eersten Mey, te lesen, en aen die over de Rivier, den 8 van de eygenste Maent op de eygenste Pœne; ontlastende d'eene en d'andere, de Proclamatie van den Raed, den 26 van September, 1686, gedaghtekent, te lesen. En de Staten verbieden aen alle Personen, van wat Qualiteyt en Conditie sy mogen wesen, eenige Injurie aen de Ministers van het Euangelium toe te brengen, 'tzy in de Kercken of de Conventiculen, welcke tegenwoordigh aldaer het Besit van haren Dienst hebben; mits dat sy een gedracht, met de tegenwoordige Regeering over-een-komende, houden; en sy beveelen, dat dese Proclamatie op 't Marckt-Cruys van Edenburg gepubliceert sal werden, op dat niemant Reden van Onwetentheyt voorwende.

Den Grave van Argyle / den Ridder James Montgommery van Skelmorley en den Ridder John Dalrymple vertrocken als Commissarissen der Conventie na Engelant en wierden den 21 van Bloeymaent / derselve door de voornaemste Schotten in en omtrent Londen / 's namiddags ten 3 uuren door den Ridder Cotterel / Ceremonie-Meester / uyt de Raed-Kamer na Banquettinghouse geleyt: Den Coningh en Coningin begaven haer derwaerts / gevolgt van veele Personen van aensien: Mylord Cardros droeg 't Swaert. Sy beyde op den Throon geseten / overhandigden de Commissarissen een Brief van de Conventie/van inhout: Dat de Staten hare Majesteyten tot Coning en Coningin van Schotlant uytgeroepen en by d'aenbieding der Kroon 's Volks Recht en eenige Beswaernissen, om verbetert te werden, gevoegt hadden; sy versochten, dat hare Majesteyten deselve geliefden te verbeteren, en derhalven ootmoedig op haer begeerden, op het aennemen der Kroon de Kroonings Eed te besweeren tot 'er tijt, dat haer gewichtige saecken mochten dulden, na Schotlant te komen, om gekroont te werden, &c. By de Brief quamen het Instrument der Regeeringh; 't Geschrift met de Beswaernissen / schoon in 't Instrument der Regeering genoegsaem begrepen / en een Adres over de Veranderingh van de Conventie in een Parlement. Soo haest sy gehoort waren / sprack den Coningh:

WAnneer Ick my in dese Ondernemingh ingewickelt heb, heb Ick bysonder Reguard ende Consideratie voor Schotlant gehad, ende derhalven een Declaratie soo wel met relatie op dat, als dit, Coninckrijck in het licht gegeven ende van voornemen geweest, deselve voor het eene ende het andere te volbrengen en krachtdadig te maecken. Ick ben ten hoogsten aen Schotlant verplicht, dat het soo grooten Vertrouwen op my stelt en soo grooten Genegentheyt tot my heeft. 't Sal my bereytwillig vinden, haer in alles, het geen het Welvaren en het Intrest van dat Coninckrijck betreft, door het maecken van sulcke Wetten, als voor de Securiteyt van haer Religie, Rechten, Goederen en Vryheyt van noden sullen wesen, t'assisteren en haer, van 't geen haer waerlijck tot een last streckt, te verlossen.

Hier

Hier op las den Grave van Argyle den Eed van de Krooningh / door de Coning en Coningin van Woort tot Woort herhaelt / terwijl sy haer Rechter Hant (een Schotse Gewoonte) om hoog hielden. De Commissarissen verklaerden / doe sigh 't Articul van de Ketters opdeed / dat de Conventie haer gevolmachtigt had, aen hare Majesteyten voor te dragen, dat die Clausule haer volkomen Uytroeying niet vereyschte, en dat volgens de Wetten van Schotlant niemant om sijn bysonder Gevoelen vervolgt en de hertneckigste Ketters en die overtuygt zijn, soo te wesen, niet, als voor Wederspannelingen, verklaert of wegens halsterrigheyt verwesen en haer roerende Goederen verbeurt konnen werden. Sijn Majesteyt betuyghde / dat hy door het afleggen van die Eeden geen Vervolger dacht te wesen; en op 't antwoort der Commissarissen / dat de meening en inhout van dien Eed het niet medebrachten, noch de Wetten van Schotlant iets diergelijcks wilden seggen, opentlijck / dat hy haer Commissarissen en alle andere tegenwoordige Personen tot Getuygen nam, dat hy den Eed geensints met die meeningh deed. Hy en de Coningin tekenden den Eed en dulden de Schotse Lords tot de Hant-kus.

Na de Voetstappen van Engelant rechte sijn Majesteyt in Schotlant een nieuwen Raed op uyt dese Personen: Den Prince George van Denemarcken; den Hertog van Hamilton; de Marquisen van Douglas en Athol; de Graven van Drumlanrig / Argyle / Crawford / Erroll / Marschal / Mar / Sutherland / Glencairn / Eglington / Cassills / Tweddale / Annandall / Lothian / Levin / Dundonnald en Kintore; de Lords Yester / Ross / Cardros / Melvin / Chatmichal en Ruthen; Mrs. Forbes en Melvil; Srs. James Dalrymple van Stairs / John Dalrymple (sijn Soon) John Maitland / James Montgomery / Patrick Hume van Polwart en Hugh Campbell van Colder; de Lairds van Steevenstown / Grant / Blackbarryon / Maxwell van Pollock / Ormistown en Brodie; den Major Generael Mackay / en den Provoost van Edenburgh in der tijt. Den Lord Melvil bequam wijders het Secretarisschap van Staet.

Den Raed vont een moeyelijcken Intrede in haer Bewint door de Wederspannelingen / die / beter haer voordeel by de laetste / als tegenwoordige Regeeringe / vindende / de Wapenen aengenomen hadden. Door den Hertogh van Gordon was op de Acte van de Conventie tot het inruymen van 't Casteel van Edenburg geantwoort.

Op 't Casteel van Edenburg, den 25 Maert, 1689.

IK ben gewillig, my te onderwerpen aen de Commissie, die Ik ontfangen hebbe door de Graven van Lothain en Tweddale, ten opsicht van mijn vertrek uyt het Casteel van Edenburg, hoewel ick dat niet kan doen, als een Papist, om dat het gevaerlijck is en ick niet daer van overtuygt; want ick hope, dat in Bedieninge te zijn, sonder de Test gepresteert te hebben tegen een Acte van het Parlement, geen overtuyginge van Papery is.

Niet lang geleden heb ick een Brief ontfangen van den doenmaels wesende Prince

van Orange, begeerende, dat ick het Casteel soude verlaten, 't welck ick beloofde, te doen; maer verwachte eerst, dat my eenige redelijcke Saken voor my selfs ende mijn Guarnisoen toegestaen sullen werden.

Ick hope, dat ick my soo qualijck tegens mijn Vaderlant niet gedragen heb, dat men my het Casteel niet soude mogen vertrouwen soo lang, tot dat'er een Antwoort op mijn Brief komt, het welck ick alle uuren verwacht; maer, indien het niet kan toegestaen werden op mijn belofte, van niemants Persoon te molesteren of te beschadigen, insonderheyt sulcke, die tot dese Illustre Vergadering behoren, beloof ik, Borg te sullen stellen ter waerdye van 20000 Ponden Sterlings voor mijn vreedsaem Comportement.

Anders verwacht ick voor mijn vertreck. : 1. Een algemeene Indemniteyt voor my selven en mijn Vrunden, soo wel Protestanten, als Papisten; desgelijcks een absolute Veyligheyt voor onse Levens en Goederen in het toekomende, met verseeckering, dat het selve in het naestvolgende Parlement geratificeert sal werden. 2. Securiteyt voor alle Protestanten van het Guarnisoen, die genegen zijn, daer in te blijven en in haer Employ te continuëren; en voor my selven en de geene, die met my sullen uyttrecken, het zy Papisten ofte Protestanten, Vryheyt, om over de Zee te gaen of in dit Coninckrijck te vertoeven, na dat sig de gelegentheyt sal voordoen. 3. Dat 't Guarnisoen ten volle af betaelt wert van alle achterstallige Gage en Vryheyt mag hebben, van hare Goederen hier in 't Casteel te disponeren na haer believen.

Was geteeckent,

GORDON.

De Conventie verwilligde ten deele sijn Versoeck door desen Brief.

Edenburgh, den 25 Maert, 1689.

DE Vergadering van de Staten, geconsidereert hebbende een Geschrift, gesonden en geteeckent door den Hertogh van Gordon, als een Antwoort op haer Ordre, verklaert, dat het de meening niet is van dese Vergadering, dat des Hertogs Bediening, als Gouverneur van het Casteel van Edenburg, of eenig ander Employ of sijn quiteren van 't Commando by dese tijt soude strecken voor eenige Bekentenisse of Convictie tegen hem of de gene, die onder sijn Commando staen, als of hy of sy Papisten zijn.

Desgelijcks is geresolveert, dat dese Vergadering niet sal toestaen, dat de gemelde Hertog het Gouvernement van het Casteel sal inhouden op belofte van Borg ofte Gyselaers voor sijn vreedsaem Comportement, ter tijt toe, dat hy een Antwoort ontfangt op den Brief, die hy aen den doenmaels wesende Prince van Orange geschreven heeft.

Is oock geresolveert, dat d'Indemniteyt, die door dese Vergadering van Staten aengeboden wert, sig alleen sal uytstrecken tot de geene, die tot 't Guarnisoen behoren en hare Dienstboden, 't zy Protestanten of Papisten; dat de Personen, die het voordeel van deselve Indemniteyt sullen genieten, expresselijck sullen werden genoemt, indien de Hertog het begeert, en dat d'Indemniteyt, die door dese Vergadering

ring sal toegestaen werden, een Clausule sal behelsen, dat sy door het naest-komende Parlement geratificeert sal werden.

Ten opsichte van het laetste Articul is vergunt, dat die van het voorseyde Guarnisoen, welke met den Hertog willen weg trecken, Vryheyt sullen hebben, uyt het Coninckrijck te gaen ofte daer in te blijven, soo als het haer goet dunckt, en dat sy van hare Goederen sullen vermogen te disponeren ende vry Geleyde genieten tot dien eynde, indien het versocht wert voor het dissolveren van de Vergadering van de Staten: Maer dat sy niet sullen vermogen, Wapens, Ammunitie of Proviant met haer te nemen, als alleen 't geen sy sullen konnen doen blijcken, dat eygentlijck tot haer Lichaem behoort.

Ten laetsten is geconsenteert, dat aen d'Officieren en Soldaten haer achterstallige Gelderen betaelt, maer haer geen versekering gegeven, dat sy in hare Employen gecontinueert sullen werden.

Den Hertog/ die sijn Eysch te swaer en onaennemelijck voor de Conventie gewaent had/ aerselde op het hooren van de al te groote redelijckheyt en vorderde noch 12 dagen uytstel voor sijn bedenckingh. De Staten belasten hem door de Herauten/ in haer Statie-Klederen/ het Casteel op pœne van Hoogh Verraet aenstonts in te ruymen en riepen op sijn weygering hem en sijn Helpers voor Verraders en Rebellen uyt. Hy maeckte menigmael mijnen/ van over te geven; niet met ernst (want hy vierde ondertusschen met alle uytgelatentheyt de Geboorte van den ouden Coningh) voor dat den Generael Major Mackay met Hulp-Troupen uyt Engelant en Schotse Opgesetenen hem een tijt lang besloten had gehouden/ een soort van Belegering begonnen en/ schoon hy selfs na 't Noorden opbracht/ de hoop tot Ontset verdween. Doe verworf hy den 23 van Somermaent dit Verdragh.

Articulen, tusschen den Hertogh van Gordon en Sr. John Lanier, Major Generael van sijn Majesteyts Troupen, wegens 't overgeven van het Casteel van Edenburgh den 23 Juny, 1689, aengegaen.

DEn Hertogh van Gordon respecteert soo seer alle de Princen van de Familie van Coning Jacobus VI., dat hy met geen van haer om sijn particulier Intrest eenige Condition wil maken: derhalven geeft hy sigh volkomen aen de Discretie van Coning William over.

I.

Dat de Luytenant Collonel Windram, Luytenant Gouverneur van het Casteel, sig de Goede Wille van Coningh William submitteert, mits dat sijn Leven verseeckert wert; en al de rest van het Guarnisoen sal oock het Leven, haer Vryheyt en haer Goederen geassureert hebben; ende men sal aen de geene, die sullen sweeren, de Wapenen niet tegen de tegenwoordige Regeering te dragen, Paspoorten geven.

II.

Men vergunt aen 't Guarnisoen, met de Degens en de Bagage, haer eygen, uyt te trecken.

III.

Dat alle de Volontairen, Domestiquen en andere van het Guarnisoen van deselve Capitulatie, als de rest van 't voorsz. Guarnisoen, sullen jouïsseren.

IV.

Dat alle soorten van Persoonen, welcke met die van het Casteel Correspondentie gehouden hebben, ende niet in de Wapenen geweest zijn, het voordeel van het eerste Articul sullen genieten: En de geene, die tegenwoordig t'Edenburgh of in 't selve Graefschap haer bevinden, geindemniseert werden en de Weldaet van dese Capitulatie hebben.

V.

Dat de Siecke Soldaten de Vryheyt sullen hebben, te gaen, daer 't haer goetdunkt; haer na behoren dragende.

VI.

Dat alle d'Officiers, Edelen, Domestiquen en Soldaten deselve weldaet, als d'andere, mits dat sy in Vrede leven, sullen verkrijgen.

VII.

En dat een considerabele Post in het Casteel aenstonts in handen van de Machten, die den Major Generael Lanier commandeert, gestelt sal werden, na dat men aen het Guarnisoen voor de bovengemelde Articulen Securiteyt gegeven sal hebben.

JOHN LANIER. GORDON.

Gordon wiert ettelijcke dagen bewaert.

Nu was dit Casteel wel uyt de wegh en de Quaetaerdige haer grootste steunsel quijt; maer echter niet gedempt. Den Onder-Graef van Dundee, in de Conventie in den aenvang verscheenen, heymelijck in Mont-gesprek met Gordon geweest en na 't Noorden geweken, trock sijn en sijner Vrunden Macht t'samen en had ondertusschen de Staten door de volgende Brief Sant in d'Oogen gepoogt te werpen.

Met believen van Uw Genade.

DE komste van een Heraut en Trompetter, om een Man de Wapenen te doen afleggen, die vreedelijck in sijn Huys woont, dunckt my een seer extraordinaire saeck ende vertrou, dat het alle sal doen verwonderen, die sulcks hooren: Gedurende dat ick in de Conventie te Edenburg was, klaeghde ick dickwils, dat'er soo veel Volcks, ja selfs de Wilde Bergluyden sonder authoriteyt in de Wapenen waren; alle het welck notoir en ruchtbaer genoeg was; doch deselve, op pœne van Verraet, noyt zijnde aenbevolen, de Wapens neder te leggen, vont ick my selven niet verseeckert genoeg, langer daer onder te wesen; ende, om dat eenige mijner Vrienden my de gunst hebben gedaen, my uyt het bereyck van soodanige Moordenaers te convoyeren, ende dat Mylord Levingston benevens eenige andere Officieren ter selver tijt de gelegentheyt waernam, om mede weg te raecken, most dit een, zijnde in Wapenen, genoemt werden: wy excedeerden het getal niet, dat by de Vergaderingh der Staten is geoorloft: Mylord Levingston ende Ick mochten yder 10 Man by ons hebben,

en noch vier a vyf andere Officieren, die by ons waren, mede een feecker menigte : Ick ben geruft, dat het getal vry kleynder geweeft is, als waer mede men Mylord Lorne heeft fien marcheren; en neemt, het was alfoo, dat ick talrijcker of ftercker, als ordinair, was vertrocken, wie kan my blameren, daer het Deffeyn, van my te vermoorden, foo publijck was; buyten dat een iegelijck weet, dat, alvoorens wy 16 Mijlen van hier quamen, Mylord Levingfton van ons fcheyde ende figh naer het Huys van fijn Broeder, Mylord Strathmor, begaf ; ja de meefte Officieren ende verfcheyde van het Gefelfchap vertrocken naer hare refpective Huyfen ofte Vrienden; en, of fchoon eenige van haer my tot aen mijn Huys geleydden, moet dit genoemt werden, in de Wapenen te zijn? Seeckerlijck, indien Uw Genade dit aen de Vergaderingh van de Staten fal komen te vertoonen, fal defelve foodanigh een ongegronden Vervolg opfchorten : buyten dat ick, indien het oock nodigh was, de Vergadering felfs in Perfoon op te wachten, fulcks met een vry Gemoet ofte Geruftheyt niet foude konnen doen, alfoo ick voor vaft onderrecht ben, dat'er allenthalven gewapende Luyden ende vreemde Troupen op de Paffagie leggen; en, niet wetende, welcke defelve zijn ofte wat ordre fy hebben, kan de Vergadering in my niet misprijfen, dat ick niet overkome. Uw Lordfchap oock fiende, dat defe Sommatie en Dagvaerding op een ongegront Verdichtfel is gedaen, kan defelve Vergadering het mede niet onredelijck oordeelen, dat ick mijn Huysvrou in foodanigen Staet ende Conditie, als waer in defelve tegenwoordig is, verlate; doch, indien'er echter iemant is, niettegenftaende alle het geene ick gefegt heb, die dunckt, dat ick nootfaeckelijck moet overkomen, verfoecke ick maer alleenlijck de gunft, van fulcks te mogen uytftellen, tot dat mijn Huysvrou verloft ende in het Kraembed fal bevallen wefen : middelerwijl ben ick bereyt, Borg te ftellen of mijn Parole te geven, van de Vrede niet te fullen verftooren of verbreken. Befpeurende dan, dat defe pourfuite ongegront is ende foo redelijcke Præfentatien gedaen werden ; dat oock de Vergadering beftaet in foo veel voorfichtige Mannen, Mannen van Eer en Reputatie, en dat Uw Genade by defelve is præfiderende , hebbe ick geen oorfaek, eenige verdere moeyelijckheden te duchten. Ick ben,

Met believen van Uw Genade, Uw onderdanigfte Dienaer.

Was getekent,

DUNDEE.

P. S. Ick verfoeke, dat Uw Genade defe in de Vergadering gelieft te doen lefen, om dat defelve alle mijn Verdediging inhout : Ik heb noch eene van Dumblein aen Uw Genade gefchreven met de oorfaken van mijn vertreck uyt Edenburg : Ick weet niet, of defelve Uw Genade ter hant is gekomen.

De Conventie verklaerde hem Rebel; volmachtighde den Hertogh van Hamilton / alle verdachte Perfonen te faiferen / en bracht de weerbare Mannen van het Coninckrijck in de Wapenen; waer toe den Grave van Argyle niet weynig hielp.

Dundee toogh omtrent 't laetft van Gras- of 't begin van Bloeymaent alderеerft uyt fijne Landen met 70 a 80 Ruyters de Spey over in 't Graef-

schap Murray na Elgin en verder na Forres / daer hy met groote verwondering vernam / dat in plaets van gehoopte byspringing Cluny Mac Pherson alle Personen van sijn Naem / Vrunden en Gunstelingen ten getale van 500 by een gewonnen had en schier even veel van de Naem Grant tot sijn hulp stont te krijgen. Dit verhaeste sijn hertret over de Spey. Tot sijn ondersteuning landden kort daer na ruym 300 Yren onder Collonel Canon / die Mackay met de meeste Macht van voor het Casteel van Edenburgh / waer van hier boven gewag gemaeckt is / deeden aftrecken en ettelijcke Personen van Naem / en selfs Krijgs-Bedienden / die / haer onder de Coninckliјcke Manschap mengende / verstant met de Wederspannigen hielden / gevangen nemen.

Den Major Generael Mackay vertoefde ettelijcke dagen te St. Johnstown; brack den 5 van Oogstmaent met 4000 Voetknechten en 4 Compagnien Ruyters en Dragonders op; vernachte te Dunkel; verstont den 6 / dat den Onder-Graef van Dundee / die Canon nu by hem en in 't geheel 6000 Man had / afquam; kreeg hem twee Mijlen aen de Edenburgse kant van de Blair van Athol in 't gesicht / en schickte sijn Benden. De Voortocht van Dundee was slap en weeck / tot dat sy by de rest / die bedeckt lagh / geraeckte : 't Gevecht ving 's achtermiddags ten 5 uuren aen en duurde een tijt lang hartneckigh : De Opgesetenen van Athol / by Mackay gevoeght / droegen haer trouloos en liepen (hoewel Athols Soon stantvastigh bleef en naderhant verklaert heeft / haer tot sijn leetwesen niet te hebben konnen tegenhouden) tot Dundee over. Dit sloopte 't gewelt der Coningse en nootsaeckte Mackay / op d'Aftocht te dencken : Over de 600 Man liet hy'er sitten en den Collonel Balfour (naderhant vermoort) nevens den Luytenant Collonel Mackay gevangen. 't Verlies der andere was wel minder in getal; maer van het uytterste belang door den Persoon van Dundee / die / doodelijck gewont / kort na 't Gevecht overleed; want sijn Broeder / Grave van Dumferling / en den Collonel Canon matigden yder haer 't Opper-Gesag aen; d'eerste uyt kracht van sijn Geboorte en Gegoetheyt in Schotlant / en de laetste uyt hoofde van sijn Krijgskunde. 't Verschil bequam den ouden Coning tot sijn beslechting; maer / voor dat hy 't deed / was de Party van malkander / buyten staet / Dumferlingh gevangen en Canon / na het vergeefs laten bespringen van Dunckel / na 't Eylant Mull met kleynen Aenhang gevloden : Hy verwierp se echter alle beyde en gaf dien Twist-Appel / waer door sy in haer eygen verderf gewickelt waren / aen eenen Evan Cameron / een Man / van goede Begaestheden berucht. Tot dit verval bracht groot gewicht de volgende Proclamatie.

PROCLAMATIE.

Edenburg, den 24 Augusti, 1689.

AEngesien hare Majesteyten, Coningh William ende Coningin Maria, ten hoogsten begeerigh zijn, de Vrede van dit haer oude Coninckrijck te herstellen ende alle hare Onderdanen in een blymoedige Gehoorsaemheyt aen

aen hare Regeering te vereenigen, heeft het haer goetgunstelijck behaegt, tot dese, welcke misleyt ende averechts ingeboesemt zijn, in openbare Wapenen en Rebelly tegen haer Authoriteyt op te staen, haer Genade uyt te strecken, ende sijn Majesteyt door sijne Koninckliicke Brief, den 18 deser te Hamptoncourt gedateert, aen sijn Geheymen Raedt gesonden, deselve geauthoriseert ende gevolmachtigt, aenstonts een Proclamatie van Indemniteyt te doen uytgaen voor alle de geene, welcke nu in het Koninckrijck van Schotlant tegen harer Majesteyten Authoriteyt in Rebelly zijn, voor soo veel binnen de dagen, hier achter gespecifiïceert, de Wapenen ter neder leggen ende haer harer Majesteyten Authoriteyt onderwerpen ense erkennen, den Eedt van Allegiance afleggen ende voor haer goede Conduite in het toekomende Borg stellen. Ende, op dat dese harer Majesteyten genadige Voornemens dat effect bekomen, dat de Gemoederen van dese Persoonen gerust gestelt mogen werden van de vreesen ende apprehensien, dat men haer de rechtvaerdige Straffen, door hare Misdaden verdient, sal infligeren, indemnifiëren, verseeckeren ende pardonneren derhalven de Heeren van sijn Majesteyts Geheymen Raedt door sijn Majesteyts bysonder Bevel ende op harer Majesteyten Naem ende Authoriteyt alle soodanige Persoonen, welcke in dit Koninckrijck in openbare Wapenen ende Rebelly zijn ofte daer toe geholpen hebben door het converseren, handelen ende omgaen met ofte het assisteren op eenigerhande manier van de Rebellen; welverstaende nochtans, dat de voorschreve Persoonen binnen acht dagen naer de Publicatie van dit Pardon op de Marckten van de Hooft-Burgten van de Provintien, daer sy in woonen ofte haer voor dien tijt bevinden, hare Wapenen sullen nederleggen, en dat tot bewijs van haer onderwerping aen ende erkentenis van sijn Majesteyts Authoriteyt alle Edelen, Overstens van de Geslachten, Eygenerfden en Officiers haer sullen vervoegen naer den Major Generael Mackay, Commandeur en Chef van sijn Majesteyts Machten, en den Eed van Allegiance aen hare Majesteyten voor hem sweeren ende onderteeckenen tusschen dit en den derthienden dag van September in dit tegenwoordige Jaer van God, 1689, ofte voor de Heeren van sijn Majesteyts Geheymen Raed te Edenburg tusschen dit en den 20 van de voorschreve Maent van September, en sulcke Borg, als sy bequaem zijn, voor haer goet Comportement in het toekomende stellen; ende dat alle verdere Menschen en sulcke, welcke beneden de trap van Eygenerfden ofte Officiers zijn, voor de Sherifs van de respective Provintien, waer in sy woonen, of haer Gedeputeerden of sulcke andere Persoonen, die door den Raed aengestelt sullen werden, sullen verschijnen, ende voor haer harer Majesteyten Authoriteyt erkennen ende den Eed van Allegiance sweeren ende onderteeckenen. En de Heeren van sijn Majesteyts Geheymen Raedt verseeckeren ende verklaren, dat alle soodanige Persoonen, die hare Wapenen sullen nederleggen en de bovengemelde Conditien volbrengen, volkomen vry, veylig en secuur sullen wesen voor alle soort van Straf, Pœnen ende Pœnaliteyten, welcke wegens openbare Rebelly, Vyantlijcke Daden of eenige manier van Accessie tot de Rebelly tegens hare Majesteyten haer geinfligeert konnen werden: En dat de geene, die naer de aenbieding van soo grooten Genade en Gunst hartneckig en onverbeterlijck blijven, als Verraders en Rebellen naer de uytterste Gestrengheyt van de Wetten gestraft sullen werden. En sy begeeren op

ende beveelen aen alle Rechters en Ministers van de Wet, dit tegenwoordige Pardon op de gunstighste manier te interpreteren: Verklarende nochtans, gelijck hier by wel duydelijck verklaert wert, dat dit tegenwoordige Pardon sig niet sal uytstrecken tot of helpen aen eenige gevange Persoonen, welke in sijn tegenwoordige Majesteyts Betaling geweest zijn en schuldig aen een van de bovengemelde Misdaden. En sy ordonneren, dat dese tegenwoordige gedruckt en op de Marckt van Edenburg en op alle Marckten van de Hooft-Burgten van de Provintien van dit Coninckrijck door de Herauten, Stafdragers, Pursuivants of Messengers der Wapenen gepubliceert sal werden.

Geëxtraheert door my,

GILB. ELIOT, CLS. STI. CONASLIN.

(Hier op volgt de Eed van Allegiance; gemelt achter 't Instrument der Regeering, pag. 50.)

GOD beware Coning WILLIAM en Coningin MARIA.

Op dese beloften quamen ontallijcke Hooghlanders / van welcke by Menschen gedencken noyt meer t'Edenburg gesien zijn / haer Onderwerping aen den Raed betuygen en d'Eed bes weeren.

Echter had den ouden Coning geen Konstenaryen tot het locken der qualijk vergenoegde onbeproeft gelaten en gesocht / door 't overschicken van Brieven aen de welmeenenste / haer of te winnen of verdacht te maken: Argyle en Mackay ontfingen'er selfs; de laetste met aenmaning / sig / gelijck den Generael Monck voorheen gedaen had / als een Instrument tot het inbrengen van den afgesetten Coningh in het Rijck te gebruycken: Hy en Argyle verwaerdigden se geen Antwoort; maer stuurden se aen den Raed.

By die sachte middelen quamen Verraderyen: Al in Grasmaent achterhaelde de Conventie de onderstaende Brieven van den ouden Coningh en den Lord Melfort aen den Lord Balcarras.

Brief van den gewese Coningh.

J. REX.

WY zijn door Collen geinformeert aengaende Uwe Getrouwigheyt ende Affectie tot Ons en Onse aengelegentheyt: Wy laten U weten, dat Wy Ons niet alleen in een goede Staet binnen dit Coninckrijck bevinden, om 't selve te defenderen; maer selfs, om U assistentie te konnen doen: Oock zijn Wy voornemens, soo haest het met eenige gerustheyt kan geschieden, in Persoon over te komen. Wy senden U een Commissie, om een Regiment te Paert en een te Voet te lichten. Wy sullen U ook 5000 Man te Voet, 100 Paerden en 100 Dragonders stuuren, soo dra Wy Uw antwoort, 't welck Wy spoedig verwachten, sullen hebben ontfangen. Laet Ons weten het getal Onser getrouwe Edelluyden; waer die vergaderen; waer sy haer onthouden, en van bestaen en subsisteren. Wy hebben aen de Hooglanders geschreven, en sullen oock eenige van Onse gereguleerde Officieren aen U senden. Wy vinden geraden, dat de Getrouwe Lords en Bisschoppen en alle de Baronnen en Stedelingen, die noch in Onsen Dienst zijn, tot haer beroepen werden ende haer in Onse Name een Conventie noemen. De Presbyterianen plegen

gen altoos quade Meesters van de Regeeringe te wesen ende sullen nu vry boser zijn, als voorheen; gemerckt haer private Revengien ende Wraecksucht. Wy verseeckeren ende assureren aen onse Onderdanen de Vryheyt van de Protestantsche Godsdienst, hare Wetten ende Privilegien. De soo genaemde oude Cavalliers Party sal bevinden, dat sy het eenige Basis of Steunsel van de Schotse Monarchy is.

Brief van den Lord Melfort.

MYLORD:

NU is de dag, lang door ons te gemoet gesien, gekomen. Onse Glorieuse Coning, Jacobus, bevint sig tegenwoordigh hier in Yrlant; heeft een groote Armee, en wil by U zijn, soo haest hy veylig kan. Adviseert my de Staet tegen sijn verwachte aenkomst aldaer op het spoedigste. Ik weet, Gy sult twijffelen, hoe de Armee gemaintineert sal werden; maer vreest niet, soo lang'er Rebellige Staten overig zijn; want wy sullen met de grootste beginnen ende met de kleynste eyndigen en se alle voor ons slepen, &c.

Na het lesen seyde de Voorsitter:

MYLORDS EN EDELEN.

NU moet U L. hant aen het werck slaen of sterven; want U L. siet, dat Uw Vonnis en Sententie reets gevelt zijn.

Dit wroeght het in vasten Dienst nemen van eenige Soldatesque. Den Hertogh van Hamilton openbaerde naderhant op den 19 van Hoymaent aen het Parlement / dat hy desen Brief van een onbekende Hant ontfangen had.

Copy van de Brief, gebracht aen den Commissaris, gedateert den 16 July, 1689.

Met believen van Uw Genade.

DEsen Nacht omtrent de Klock ses uuren ben Ick onderrecht van sommige averechts-gesinde Persoonen, welcke seeckerlijck eenige bose Onderneming in het sin hebben: Wat se is, weet Ick niet; maer de particuliere Persoonen, tot het Casteel hoorende, zijn dese; namentlijck Winster, Scot, Dunbar van Leith, Innes, eenen Telster, eenen Wrywhart met veele andere, daer in geconcerneert door een onderteeckent Papier, het geen sommige van haer hebben. Daer is eenen Collonel Wilson, Butler en Dunbar met sommige andere Engelssche en Yrssche Officiers, in de Stadt in Black Fuer-wynde verscholen; als mede Capiteyn Douglas, Kellheads Broeder, Lees Pringle en diverssche meer. Ick ben'er seeckerlijck van geinformeert; het geen Ick in Conscientie mijn Plicht achte, aen Uw Genade te openbaren, op dat door des Heeren Voorsienigheyt hare verderftelijcke Desseynen door tijdige voorkoming van deselve gefrustreert mogen werden. Ick kan seggen, dat na de Informatie, die Ick heb, sy se Morgen ofte uytterlijck

uytterlijck Maendag in 't werck meenen te stellen. Laet Uwe Genade dese waerschouwinge niet verachten; want Ick versekere Uw Genade, dat het niet mangelen sal, g.lijck men sal sien, of het sal haest ter executie gebracht werden. Ik heb my selfs byna daer in geëngageert; 't geen my de Waerheyt doet weten. Ik laet de sorg hier van aen het wijs beleyt van Uw Genade en sal altijt bidden voor het duuren van de Protestantsche Religie, schoon Ick voor een tijt misleyt ben geweest en my self onderschreven heb tot verder kennis.

Was ondertekent

J. 3. a K.

's Conings Commissaris seyde verder / dat hy en de Heeren van den Raed gevangen hadden doen nemen den Hertog van Gordon; den Grave van Hume; de Lords Orenford en Lochare met dessels Knecht; de Luytenant Colloneis Middleton en Wilson; de Capiteyns Douglas / James Dawchap / Wilson / Dunbar met syn Knecht en Butler; den Laird van Larg; den jonge Gourvon van Auchintrat; de Vaendragers John Louthian / Windrim en Sandiland; den Corporael Ratray; den Minister Mr. Forrester; de Waerden James Irwin / Al. Bortwick en Alr. Wilson; Burnet van Craigmile; Sinclaire van Gelstoun; Ja. Cockbourn / Goutsmith; John Cockbourn / Quartier-Meester; John Compson en William Scot / Soldaten; Robert Dunbar / Busschieter; Mr. William Sym / Advocaet; Mr. Will / Minister te Campsie; John Machy / Soon van Henry Machy; Alex. Mackfell / Soldaet; William Urwhart; Alexander Ogilby; Mr. Will. Southerland; Mr. J. Macklean / Schrijver; Jo. Perverse / Knecht van den Lord Dundee / ende eenen Baerf. Ramsay: Dat sommige van haer reets voor den Raed beleden hadden / dat haer voornemen was / sijn Majesteyts Commissaris ende meest of alle de Leden van het Parlement en den Geheymen Raed te versekeren ende verder de geene / die sy wisten / voor hare Majesteyten geneygt te zijn / op het Lijf te vallen; ter selver tijt (waer toe Sondagh Nacht te vooren bestemt was) Edenburg aen seven of acht Plaetsen in de Brant te steecken; wijders tot de Rebellen over te gaen / waer toe sy haer vleyden / dat sy twee a 3000 Man door gewelt of beloften in en omtrent de Stad souden hebben konnen bewegen; doch alvoorens de Talboth ende overige Gevanckenissen open te breecken ende de t'Samenspannelingen / door de Armee van den Generael Mackay gevangen genomen / en verdere Gevangens op vrye Voeten te stellen; en dat hy aen het Parlement voordroeg / of het niet dienstigh was / dat den Raed van die Persoonen sulke / als sy nodig achte / op de Pijnbanck soude leggen: Dit Versoeck wiert door de Staten ingewilligt en ten dien eynde een Acte opgerecht.

Eer dit laetste voorviel / had de Conventie tot het veranderen van haer in een Parlement desen Brief ontfangen.

WILLIAM

WILLIAM REX.

MYLORDS EN EDELEN.

DE Commissarissen, door UL. gesonden, hebben aen ons gepræsenteert Uwen Brief met Uw Versoeck ofte Eysch van Recht, de Grieven ende uw Adres, om U in een Parlement te veranderen, welcke alle in onse tegenwoordigheyt gelesen zijn; na't welke de Coninginne en Wy den Eed, door Uwe voorsz. Commissarissen ons voorgestelt, die Wy met Gods hulp religieuselijck willen onderhouden, afgelegt ende onderteeckent hebben. Doe Wy ons in dese Onderneming eerst inwickelden, hadden Wy bysondere consideratie voor Schotlant, en derhalven gaven wy in het licht een Declaratie soo wel voor dat, als dit, Coninckrijck, welcke Wy geresolveert zijn, aen U krachtdadig en werckstellig te doen wesen; en UL. sult ons altijt gereet vinden, U te beschermen; ende in het maecken van sulcke Wetten, als uwe Religie, Vryheden en Eygendommen konnen verseeckeren, te assisteren, en, het geen U rechtvaerdelijck tot last streckt, te voorkomen of te redresseren. Wy sullen noyt geloven, dat het ware Intrest van het Volck en de Kroon tegen malkander gekant kan staen ende altijt onse grootste Prærogative reeckenen; sulcke Wetten, als de Waerheyt, Vrede en Welvaren in onse Coninckrijcken konnen voortsetten, vast te stellen. Op Uw Versoeck hebben Wy geresolveert, UL. (dewelke de volkomene Representative van de Natie zijt) in een Parlement te veranderen; maer, aengesien de Instructien voor onsen Commissaris en andere nootsaeckelijcke dingen voor den 31 deser, tot welcken UL. geadjourneert zijt, niet verwacht konnen werden, authoriseren Wy UL., U selven te adjourneren tot den 15 Juny naestkomende, tegen welcken tijt UL. versocht wert, alle Uwe Leden tegenwoordig te doen zijn, op dat UL. dan met Eendracht ende Naerstigheyt moogt procederen tot het depescheren van de saecken, welcke tot de rechte Vaststelling van de Natie het meeste konnen dienen. En, gelijck Wy UL. van onse kant verseeckeren, dat Wy de Voordeelen, die de Kroon mag hebben, niet in Ballans met het ware Intrest van het Koninckrijck willen stellen, verwachten Wy van de Uwe, dat UL. (alle Animeusiteyten ende privateIntresten aen een sijde geset) blymoedig met ons sult concurreren tot het bevestigen van het Welvaren van het Coninckrijck door soodanige Wetten, die Uw Geluckaligheyt konnen uytwerken en het publijke Welwesen vaststellen. En so wenschen wy UL. hertelijck, wel te varen. Gegeven in ons Hof te Hamtoncourt den 27 Mey, 1689. In het eerste Jaer van onse Regeering.

Door sijn Majesteyts Bevel

MELVILL.

De Conventie gaf dese Verkondiging in't Licht.

EDENBURG DEN 3 JUNY, 1689.

NAdemael 's Conings Voortreffelijcke Majesteyt door een Brief, met sijn Coninckljjcke Hant onderteeckent, aen de Vergaderingh der Staten van dit Coninckrijck bekent gemaeckt heeft, dat sijn Majesteyt op haer Versoeck

soeck geresolveert heeft, haer in een Parlement te veranderen, en haer geauthoriseert, haer selven t'adjourneren tot den 15 Juny naestkomende, tegens welken tijt sy geappointeert zijn, aen alle hare Leden te versoecken, tegenwoordig te wesen, op dat sy alsdan mogen treden tot het depescheren van de Affaires, welcke het meest tot de rechte Vaststellingh van de Natie konnen strecken, hebben de Staten van dit Koninckrijck conform sijn Majesteyts Warrant dese Vergaderingh der Staten tot den 15 Juny aenstaende geadjourneert en ordonneren ende begeeren op alle Leden, dien dagh tegenwoordig te zijn ende op te wachten tot het eynde, in sijn Majesteyts voorschreve Brief gemelt, ende beveelen aen de Herauten, Stafdragers of Pursuivants, immediaet na de Marckt van Edenburg te gaen en aldaer onder het geluyt van Trompetten de tegenwoordige te publiceren, op dat niemant eenige Ignorantie mag prætenderen. Geëxtraheert uyt de Registers van de Vergadering der Staten door my,

RO: MACKENZIE, CLS.

't Parlement sat den 15: Den Hertog van Hamilton openbaerde/ dat de Coning hem tot het verbeelden van sijn Persoon voor Lord Hogen Commissaris verkoren had/ en bevestigde het met de Brief en Lastgevingh van sijn Majesteyt. Den Grave van Crawford wiert in sijn plaets tot Voorsitter der Vergadering verheven en brack uyt: Dat sy tegenwoordig in een anderen Staet waren, dan sy te vooren geweest hadden, te weten het Hoogste Hof van het Coninckrijck, en geluckigh, een Coningh te hebben, die de Gerechtigheyt en het Intrest van sijn Volck sette voor sijn eyge Voorrechten en van haer niets vorderde, als 't geen diende, om haer geluckigh te maecken. Dat, sy derhalven bysondere Animeusiteyten en particuliere Verschillen aen een zijde stellende, het Gemeene-best de eenigste Beweegreden en 't oogmerck van alle haer Daden behoorde te wesen: Welcke dingen, alhoewel altijt vereyscht, echter in die Conjuncturen, waer in de Godsdienst, Regeeringh van de Kerck en 't Recht en Gerechtigheyt vielen vast te stellen en alle Grieven te redresseren, bysonder nodig waren. Dat de Leere der Christelijcke Eenigheyt, de Begeerten van sijn Majesteyt en de tegenwoordige Gestalte van tijt en saecken het selve onvermijdelijk nootsakelijk maeckten, en hy sulcks van de Goddelijcke Genade verwachte. Dat den Coning het in hare Macht hadde gestelt, soodanige Wetten op te rechten, als meest tot Versekering van de Godsdienst en Beveyliging van haer Personen en Goederen konden helpen; 't welcke, indien het niet geschiede, haer eygen schult soude zijn. Dat de Oogen der Vyanden op haer daelden en afwachtten, hoedanig sy haer souden gedragen; en dat'er niets was, dat deselve meer konde aenmoedigen en verstercken, dan de Driften en Verdeeltheden, die onder haer mochten wesen of komen te ontstaen.

De Vergadering rechte een Acte op/ van inhout: Dat de drie Staten, vergadert den 15 van Somermaent, 1689, bestaende uyt Lords, Edelen en Burgers, een Wettig en Vry Parlement in allerhande opsichten waren en al, die de Waerdigheyt en 't Gesagh van dat Parlement, op wat voorwendsel het ware, niet erkende, in twijffel trock of bestreed, aen Hoog Verraet schuldig soude zijn. **Sy vernietigde**

nietigde de Verbeurtverklaringh der Goederen van den gewesen Grave van Argyle; beval kort daer na het afleggen der nieuwe Eeden door de Staets-Bedienden/ en besloot/ dat alle/ die het qualijck stuuren der Saken onder de laetste Regeeringh geholpen en onder dese haer tegen de voornemens der Staten tot herstelling van de Godsdienst/ Wetten en Vryheden gekant hadden/ onbequaem tot het bedienen van Ampten waren.

Veele Ministers van d'Engelsse Kerck/ onwillig/ voor de nieuwe Coning en Coningin te bidden/ raeckten haer Bedieningen quijt; die in handen van Presbyterianen/ en de Inkomsten der Bisschoppen voor een Jaer aen behoeftige Weduwen en Weesen van Predicanten besteet.

Het Parlement scheyde den 12 van Oogstmaent tot den 18 van Wijnmaent; dan bleef 't gantsche Jaer onvergadert: Den Hertog van Hamilton begaf sig na 't Hof en nam te Londen sijn Plaets in den Geheyme Raed. Verscheyde Schotse Edelen/ hem gevolgt/ vertoonden dit Smeeckschrift aen den Koning.

Aen des Konings Voortreffelijcke Majesteyt.

De Ootmoedige Remonstrantie van de Lords, Gedeputeerden uyt de Lordschappen en Burgten van het Coninckrijck van Schotlant, en de Leden van dit tegenwoordige tot den 18 van October naestkomende geadjourneerde Parlement.

DE groote en algemeene Ontsetting van dit soo lang benaeude en tegenwoordig ontstelde Koninckrijck over het laetste adjourneren van Uw seer getrou Parlement voor soo langen tijt en in soo kommerlijcken gesteltheyt van saken, en waer in Uw Koninckliјck Belang soo diep ingewickelt is, heeft ons aenleyding gegeven tot dese soo nootsaeckelijcke Petitie. Het vertragen, van Uwe goede Onderdanen te verlossen en te versterken, dat sy by desen tijt sekerlijk hadden verwacht en welkers contrarie duysenden van deselve in consternatie gebracht en moedeloos heeft gemaekt, mitsgaders de Voordeelen, die de Vyanden van Uwe Majesteyt soo binnen, als buyten, 't Koninkrijk uyt soodanige Interruptien souden mogen trecken, zijn de eenige Redenen en Motiven, dat wy niet konnen noch durven swijgen. Om derhalven dese soo quade Gevolgen voor te komen, protesteren wy voor alle dingen ende verklaren in de tegenwoordigheyt van God en de Menschen onse volstandige ende onverbreeckelijcke Getrouheyt en Aenkleving tot Uwe Majesteyt, Konincklijcke Tijtel, Gerechtigheden en Intresten, soo vry en blyhertig in dit lopende Parlement by ons getoont; wenschende en biddende voor geen ding meer onder de Son, als voor Uw lange en voorspoedige Regeering; gelijk het geene, waer in de seeckerheyt van onse Levens en Vryheden bestaet en de genieting van onse Heylige Religie, dierbaerder, dan die beyde, seeckerlijck ingesloten is. Het was de Overtuyging van de Gerechtigheyt soo wel, als de nootsaeckelijkheyt, van Uw Majesteyts Helddadige Onderneming, om dese Coninckrijcken te verlossen; mitsgaders de Goddelijcke Bystant, die men in dese glorieuse Successen bespeurde, die ons het meeste, indien niet geheel ende al, deeden trachten ende

van Herten in de laetste Staets-Vergadering concurreren tot het bevorderen ende stellen van Uw Majesteyt op den Throon, wanneer andere haer ongenegentheyt lieten blijcken ende opentlijke Beletters en Opschorters van dat goede Voornemen waren; en 't is uyt deselve suyvere genegentheyt en yver en om alle misverstanden, die Uwe Vyanden by dese Gestaltenisse van tijt sullen trachten uyt te werken, dat wy de bovengem. Protestatie doen.

Wy zijn niet minder gerust op Uwe Majesteyts oprechte ende genadige Meeningen, om, het geen de Staten van het Coninckrijck voor desen hebben geëyscht en als nootsaeckelijck tot verseeckering van de Protestantsche Godsdienst, herstelling van de Wetten en Vryheden en redresseringh van hare Grieven vertoont, op het naeuste te volbrengen ingevolge van Uwe Majesteyts Declaratie, aen dit Coninckrijck verleent. Noch wy konnen ons niet imagineren, dat soo wijse en rechtmatige Coningh, als Uw Majesteyt, oyt soude overreed werden, dat sulken getrouwen Parlement, als dit tegenwoordige, sig oyt soude laten induceren, van eenige vermindering omtrent Uw ware Belang of Prærogativen te wenschen ofte daer na te staen; doch sulcke, die de Arbitraire Macht en Tiranny slaefs hebben gedient ende geflatteert, sullen, om een quaet eynde te ontgaen, altijt bedacht zijn, een tweederley belang tusschen Coning en Onderdaen te doen plaets hebben; een Practijck, die wy ter goeder trouwen voor Uwe Majesteyt verfoeyen.

Doch, op dat Wy ons by dese gelegentheyt en tot volkomen voldoening van Uw Majesteyt souden mogen verklaren en alle Beschuldigingen door dese of geene, by Uw Majesteyt gedaen, wederleggen, sullen wy voor Uw Majesteyt de Votes, in dit tegenwoordige Parlement gepasseert en waer op 't Coninckljjck Consent niet is gevolgt, met so korte Reflectien herhalen, als, om omtrent die alle overtuygelijk te zijn, doenlijck is.

De eerste Acte, by Meerderheyt van Stemmen in het Parlement gepasseert, is die, waer in het nomineren ende ordonneren van Committées van bequame Persoonen wert verklaert, een Privilegie van de Staten des Parlements te wesen; sluytende daerom alle Staets-Bedienden, ten zy door haer verkoren, uyt; en overslaende, het geene het Parlement alreede van haer Vote aen Uw Majesteyt heeft vertoont, is seer wel te begrijpen, dat dese Acte naeukeuriglijck is t'samen gestelt tot extendering van de Grieve, die nevens andere in het Instrument van Regeering versocht wiert, dat by Ons in het Parlement geredresseert soude mogen werden.

De tweede is een Acte, waer by de Acte van het Parlement, 1669, tot vaststelling van des Coninge Opperhoofdigheyt over alle Persoonen en in alle Kerckelijcke Saecken gemaeckt, wert vernietigt; zijnde dese Acte soo volkomen conform het tweede Artijckel van de bovengementioneerde Grieven en gemelde Acte van Supremacy in sigh selven soo gevaerlijck voor de Protestantsche Godsdienst, als onbestaenlijck met de Vaststelling van eenige Kerckelijcke Regeeringh, dat wy geensints konnen twijffelen, of Uw Majesteyt sal immers alles approberen, dat in desen gevoteert is.

De derde is een Acte tegens soodanige Persoonen, die in geen publijcke Bedieningen behooren geëmployeert te werden; zijnde seecker, dat de Verwoestingh en

Verarming van dit Coninckrijck van de daer in gementioneerde Persoonen is afgedaelt; insonderheyt sulcke, die door haer overleggingen ende het concurreren voor de Dispenserende Macht onse Godsdienst in een uytsteeckend gevaer hebben gebracht ende alle Beschuttingen voor onse Vry ende Eygendommen omgekeert; welckers getal wy met goede Redenen geloven, dat door het Parlement maer tot eenige weynige soude gebracht geweest zijn: En Uw Majesteyt heeft deselve Persoonen, in dese Acte aengewesen, soo rechtmatelijcken in Uwe Declaratie quade en bose Raedgevers genoemt, dat wy ons gepersuadeert houden, dat Gy gemelde Acte, om de beooghde eyndens van Uw Majesteyts loffelijcke Onderneming tot onse Verlossing te bereycken, sult vinden, absoluyt nootsakelijck te wesen.

De vierde is een Acte aengaende het nomineren van de ordinaire Lords van de Sessie en de Verkiesing van den Præsident; te weten, dat deselve in een nieuwe Beroepingh van al de Leden door het Parlement ondersocht, geadmitteert ofte verworpen ende in een bysonder Beroep van een der selve door de andere Lords geëxamineert, toegelaten ofte gerejecteert moeten werden, en den Præsident, volgens het oude gebruyck en een uytdruckelijck Statuyt daer van, by de Lords selfs verkoren. En is dese Acte soo overeenkomende met de gepractiseerde Wetten en Actens van 't Parlement, mitsgaders so nootsakelijk voor een ware en billijkmatige Bediening van de Justitie (de grootste sekerheyt van alle Coninckrijcken) dat Uw Majesteyt deselve buyten alle bedencken sal approberen.

De vyfde en laetste is een Acte, waer by de Herstelling van de Presbyteriaensche Predicanten, die zedert den eersten January, 1661, om datse haer met de Prælature niet hebben konnen conformeren noch naer het beloop van de tijt voegen, verstoten ende noch in Leven zijn, wert geordonneert. En dese Acte is in sig selven soo rechtmatig en overeenstemmende met den Eysch van het Recht, als convenierende met Uwe Majesteyts Declaratie, dat na gewoone billijckheyt niet minder kan gedaen werden. En gelieve Uw Majesteyt desen aengaende te considereren, dat, de Prælature door de Wet nu geaboleert zijnde, so lang als dese weynige Predicanten, niet boven de 60 sterck, by faute van 't Coninckljck Consent op gemelde Acte niet zijn herstelt, sy van alle de Presbyteriaensse wettig verkore Predicanten in Schotlant moeten onderhouden werden.

't En is Uw Majesteyt oock niet onbekent, wat Verwarringen ende Wanordres in dese Landen onder de Prælature, en by derving van dessels oude Presbyteriaensche Regeering, geweest hebben en hoedanig het gantsche Westen en verscheyde andere Deelen van Schotlant desolaet en van Predicanten gedestitueert zijn; hebbende alleen Predicanten, ingevolge van de laetste Vryheyt door de Gemeente beroepen, sonder eenige Beneficie, om van te leven, of bequame Plaets, om in te prediken. Dit is soo seker, dat'er veel honderden Personen gevonden werden, die (als welkers Goederen verbeurt zijn) verwachten, herstelt en hervestigt te werden naer eysch van 't Recht en Uw Majesteyts genadige Instructie dien aengaende.

't Is waer, de laetste Saeck, by Uw Majesteyts Commissaris in het Parlement geproponeert, was, dat'er eenig Gelt mocht bewilligt werden tot onderhout van de Krijgsmachten, soo hoognodig voor onse tegenwoordige Defentie; en wy souden ons ondankbaer tegens Uw Majesteyt en ontrou omtrent ons eygen Belang en Sekerheyt

heyt getoont hebben, indien wy het selve absoluyt hadden geweygert; maer, alsoo'er een genoegsaem en seker Fonds was gemaeckt tot onderhout van de Krijgs-Troupen en andere opkomende Lasten van 't Coninckrijck voor eenige Maenden, was al, het geene wy eyschten, dat eenige dingen, die sichtbaerlijck nootsakelijk tot voldoening van de Lantsaten waren en dienden, om haer te beter tot 't opbrengen van gemelde Subsidie te disponeren, eerst mochten afgedaen werden. Wy vertrouwen derhalven, dat de Votes van het Parlement, welcke alleen tot een kort Uytstel strekten, Uwe Majesteyt geen de minste gront van Belediging sullen geven.

En nu hebben wy Uwe Majesteyt alle dese dingen enckel en alleen volgens onse Plicht met alle ootmoedige Onderwerping, en om daer door alle quade Aenslagen van Uwe Majesteyts Vyanden te voorkomen, als voor onse eygen rechtmatige Bevrijding, wel willen voorleggen; uwe Geheylighde Majesteyt ootmoedelijck smekende, het geen in dese door ons voorgestelt is, genadelijck te willen overwegen en soodanige Mesures nemen, als Uwe Coninckliјcke Wijsheyt, soo om gemelde Actens van het Parlement te passeren, als onse andere Grieven te herstellen, bequaemst sal duncken: Ende wy, Uwe Majesteyts seer ootmoedige Supplianten en verplichte Onderdanen, sullen, gelijck wy schuldig zijn, altoos bidden voor Uwe lange en voorspoedige Regeering over ons.

Oock sonden de Presbyterianen drie Gedeputeerden na Londen/ die in Wintermaent met goede hoop tot het volkomen invoeren van haer Kerckelijcke Regeering by 't naeste sitten van 't Parlement t'huys keerden.

Met Yrlant kreeg den nieuwen Coningh de handen vol wercks. Den ouden had den Grave van Tyrconnel/ uyt het Huys van Talboth en Normandyen oorspronckelijck/ tot Onder-Coning aldaer gelaten/ en dese op de opeyssching van William/ doe noch Prince van Orange/ door Collonel Hamilton in Louwmaent geantwoort/ het goetvinden van sijn Meester te moeten weten; ondertusschen een aensienelijcke Krijgsmacht op de been/ en behalven Coleraine/ Inniskilling en Londonderry genoegsaem 't gantsche Rijck onder sijn gewelt gebracht; de Protestanten ontwapent; de voornaemste by de kop gevat/ en by Proclamatie afgekondigt/ dat niemant acht op de Beveelen, die uyt Engelant quamen, had te geven; maer sijn ouden Heer getrou te blijven, en dat hy Yrlanr wilde beschermen en selfs na Engelant en Schotlant, indien het begeert wiert, Volk senden. Daer-en-boven verbaerdigde den gewesen Coning met hulp van die van Vranckrijck een tamelijck geral Schepen af. Hy quam in Persoon/ afscheyt van 't Fransse Hof genomen en sijn Gemalinne nevens den Prince van Wales in bewaringh van het selve gelaten hebbende/ den 5 van Lentemaent te Brest/ verselt door den Grave de Mailly/ welcke hem op alle Plaetsen van sijn Doortocht deftig deed onthalen. Hy vont daer den Grave d'Avaux/ geschickt/ voor extraordinaris Fransen Ambassadeur met hem na Yrlant te gaen/ en de Burgery in de Wapenen. Den 7 's achtermiddags stapte hy op 't Schip de St. Michiel onder Monsr. de Gabaret/ een wacker Zeeman en Hooft der Overtocht/ en had by hem 600000 Fransse Kroonen/

Kroonen / door Lodewijck hem geschoncken; veele gevluchte Engelsse / Schotten en Yren; tot Hoog-Bewinthebbers over haer Fransse / en onder dese Mrs. Rose / de Puisignan / Boisselau / Maumont en de Pointy. De Fransse Vloot stack voor sijn Zee kiesen de Engelsse Vlaggen op: Door de Tegenwint kon se niet voor den 17 uytlopen en anckerde den 22 in de Haven van Kingsale / daer het Regiment van den Grave van Tyrconnel tot Besetting lag. Den Coning besagh den 23 de Sterckte en beval se te verbeteren; vertrok na twee dagen toevens na Corck / daer den Grave van Tyrconnel hem verwelkomde en tot belooning van sijn volhardentheyt den Titul van Hertog genoot / en verder na Dublin; alwaer den Grave d'Avaux weynig dagen na sijn aenkomst sijn eerste Audientie had / opgehaelt met 20 Carossen van 6 en ettelijcke van 4 Paerden door Tyrconnel en rijdende door de Soldaten / die langhs de Straten in ordre stonden. James sat op een Throon onder een Verhemelt; had ter lincker-hant den Cancelier met de Zegels / en was door veele Mylords omstuwt. Den Ambassadeur sprack hem aen:

SIRE:

HEt belangh, 't geen den Coningh, mijn Meester, neemt aenal, het geen Uw Majesteyt raeckt, heeft hem bewogen, my te bevelen, deselve in soo grooten en soo wettigen Onderneming te volgen, om daer door aen hem te betuygen d'Eendracht en de Vruntschap, welcke hy ten allen tijde en in alle Plaetsen met hem onderhouden wil; gelijck 't hem oock behaeght heeft, door alle de Hulp, die van hem af hangt, te betoonen de begeerte, die hy heeft tot het onderbrengen van Weerspannige Onderdanen en het zegenpralen over sijne Vyanden.

Ick gelove niet, Sire, dat het nootsakelijck is, dat Ik nieuwe Verseeckeringen daer van aen Uw Majesteyt geve: Hy is door sijn eygen selfs van de Meeningen van den Coningh, mijn Meester, onderrecht geworden: Hy heeft gesien, met welken Vreugt en met welken Vaerdigheyt hy de gelegentheyt tot het ondersteunen van de Rechtvaerdigheyt van soo goeden Saeck omhelst heeft; en Ik kan niet twijffelen, of Uw Majesteyt is overtuygt, dat den Coningh, mijn Meester, van de goede Voortgangen uwer Ondernemingen niet minder gevoelig sal wesen, als van de Welstant van sijn eygen Coninckrijck.

Hy neemt in der daet, Sire, Uwe Belangen soo seer ter Herte, dat Ik hem niets behaeglijcker kan overschrijven, als de goede Staet, waer in de Saecken van Uw Majesteyt in dit Coninckrijck zijn; d'algemeyne Toejuychingen van alle Uwe Volckeren, en bysonder de ongewoone Betuygingen van Vreugt, Liefde en Aenklevingh, welcke dese Hooft-Stad op de aenkomst van Uw Majesteyt bewesen heeft.

Desen Yver, Sire, van Uw Volck van Yrlant, gestadigh haer God en Coningh aenhangende; de Getrouwigheyt, Voorsichtigheyt en Stantvastigheyt van een Hooft, welcke in dit Coninckrijck alle de Beleydingen van Uwe Vyanden heeft weten te verbreken, en de algemeyne Geschiktheyt, waer in Ik alle Uwe Getrouwe Onderdanen sie tot het vrywillig opofferen van hare Levens voor soo goeden Prince, zijn ontwijffelbare Panden van de Voorspoet, welke Uwe Wapenen sullen hebben.

Ik versekere my oock, dat, gelijck Uw Majesteyt dit met den Heyligsten van alle de Coningen gemeen heeft, dat hy sigh niet alleen door een byna algemeyne Verlating van sijne Onderdanen bloot gestelt vint, maer oock d'Aenstokers van de Wederspannigheyt in sijn eygen Familie gesien heeft, hy oock het eygenste geluck, dat die wijse Prins gehad heeft, sal genieten en sig door het weynig getal der Onderdanen, dat hem getrou gebleven is, spoedigh in sijne Staten herstelt aenschouwen.

Den Coning, mijn Meester, heeft, als de beste Vrunt van Uw Majesteyt, gewilt, dat sijn Onderdanen deel aen dese Glorie hebben, en aen U ten dien eynde gegeven de geene, die hy het bequaemst geoordeelt heeft tot het ondersteunen van den Yver uwer getrouwe Dienaers: Dit zijn Opper-Bevelhebbers, van welke hy de Bequaemheyt en Verdiensten kent en die gereet zijn, haer Leven voor den Welstant van Uw Majesteyt bloot te stellen.

Voor my, Sire, wien den Coningh, mijn Meester, met den Caracter van sijn Extraordinairen Ambassadeur by Uw Majesteyt vereert heeft, Ik hebbe niet soo veel den Last van een Bedieningh, soo seer boven mijn krachten, geacht, als mijn eygen Genegentheyt gevolgt en de Lust, die Ik heb, om aen Uw Majesteyt te bewijsen alle de Diensten, die Ik bequaem ben, voldaen.

Met dit opsicht sal Ik, Sire, alle mijne Applicatie tot de Bedieningen van mijn Ministerschap maken, als wel versekert, dat Ik niets behaeglijcker voor den Coning, mijn Meester, kan doen, als den Prince des Werelts, die hy het allermeest acht, considereert en bemint, na al mijn vermogen te dienen.

Na de Reden bood sijn Excellentie de Hooft-Officiers aen behalven Puisignan en Boisselau/ reets na de Soldatesque vertrocken. Den Coning antwoorde met groote beleefthejt; beschreef een Parlement tegen den 17 van Bloeymaent te Dublin/ en besichtigde Personelijk in 't Noorden (daer hy Coleraine gemackelijck inkreegh) de Staet van de aenmerckenswaerdige Belegering van Londonderry; van welcke de volgende Vertellingen van d'eene en d'andere kant een net Verhael geven: Die van de Yrsse/ of eerder Fransse/ sijde (hoewel niet tot den eynde toe streckende) is dese.

Uyt het Leger voor Londonderry, den 11 *Mey,* 1689.

SYn Brittannische Majesteyt, welcke geloofft had, dat sijn tegenwoordigheyt de onderbrenging van de Rebellen deser Provintie soude voortsetten, had sigh naer Straban, een groot Dorp, omtrent tien Mijlen van dese Stad ende op deselve Rivier gelegen, met lange Dagreysens begeven: Aldaer verstont hy, dat de Vyanden in seer aensienelijken getale aen de andere kant van het Water waren. Den Luytenant Generael Hamilton, den Hertog van Berwijck en Monsr. de Puisignan, Velt-Mareschal, trocken alleen met vier Esquadrons en een Battaillon langs de Rivier, om te trachten, haer van een Brug, Claren genaemt, vier Mijlen van Straban, Meesters te maecken. Sy vonden de Brug gebroocken en de Vyanden aen de overkant der Rivier in Bataille gerangeert: Ondertusschen besloten sy, die over te trecken ende haer aen te tasten. De Ruytery swom met de

LONDONDER RY.
1 de Dom-Kerck.
2 Wapin
3 De Boom.
4 De Kaey.
5 Keting-boom
6 Culmore Reduyt
7 Ierse approches
8 Franse approches
9 Ontset.
LOUG

Generale Officiers aen het Hooft over en de Infantery passeerde half over de stucken van de Brugh, waer over men in allen haest eenige Plancken gelegt had, en het overschot door het Water, haer aen de Staerten der swemmende Paerden vasthoudende. De Voetknechten der Vyanden, welcke wel omtrent 5000 Man uytmaeckten, beschootense ongemeen hevig gedurende de Overtocht; maer der selver Ruytery, schoon de helft stercker, als die van den Coningh van Engelant, dorst se niet inwachten; wende, soo dra onse Troupen over geraeckt waren, ende weeck in wanordre langhs de Rivier. In dese Actie, buyten twijffel seer stout, sneuvelden niet boven drie a vier Ruyters, even veel Soldaten ende verdronck een Major der Cavallery; maer van de Vyanden bleven wel hondert op de Plaets.

Ondertusschen onderwonden Messrs. Rose, de Maumont en Girardin, welcke met twee Benden Ruyters ende een Battaillon aen den Oever van het Water te Straban lagen, de Vyanden van de andere kant siende komen, sonder te weten, wat te Claren voorgevallen was, ende simpelijck gelovende, dat dese Volckeren haer in Londonderry wilden werpen, haer, tot het verstroyen der selve de Rivier te doorwaden ende voor een kleyn gedeelte te doorswemmen; 't geen sy met haer twee Benden Ruyters en haer Battaillon geluckig volbrachten; en de Vyanden, hebbende een sware Laeg op haer gelost, ontvloden en verstroyden haer soodanig, dat weynige hebben konnen hersamelen.

Sijn Brittannische Majesteyt, ter selver tijt tyding ontfangen hebbende, dat een Engelssche Vloot (van welcke men wel een Landing kon vresen) voor Kingsale verscheenen was, ende daer-en-boven siende, dat hy most besluyten, Londonderry te belegeren, het geen mogelijck van langen nasleep soude wesen, en dat de aennaderende Vergadering van het Parlement hem niet toeliet, lang daer te blijven, sloeg op weg te rug naer Dublin, Messrs. Rose en Girardin met hem nemende ende het Gesag over sijne Troupen en de Bestiering der Belegeringh aen Mr. de Maumont, en onder hem aen Hamilton, den Hertog van Berwijck en Puisignan, overgevende. Wanneer hy te Charlemont, twee groote Daghreysens van Straban afgelegen, aenquam, ontfing hy een Expresse, door welcken den Hertog van Berwijck hem liet weten, dat op het uytsenden van Gedeputeerden door de Rebellen, om te vernemen, wat Verdrag men aen haer wilde vergunnen, de Generale Officiers haer verseeckert hielden, dat de tegenwoordigheyt van sijn Majesteyt aen dese onderhandeling vruchtbaer konde wesen. Derhalven draeyde hy schielijck sijn weg te rug ende verscheen selfs tot op de Hoogte by Londonderry; maer men vermoede, wanneer de Rebellen op eenige Troupen, welcke eer by geval, dan met voornemen, genadert waren, speelden, dat de Saeck soo haest niet voltoyt soude werden; en derhalven hervatte sijn Brittannise Majesteyt op het selve oogenblick, na Dublin te keeren, de Saken in de schicking, daer hy se reets in gebracht had, latende.

Gedurende dit alles hadden de Engelsse Schepen, van welcke men gelooft, dat drie van Oorlog waren, en die 1500 Man op hadden, om se in Londonderry te werpen, aen de Mont van de Rivier dier Stad geanckert geweest; maer alle dese hulp, vermits d'Engelsse geëyscht hadden, dat de Burgers aen haer, in de Stad komende, de Regeering souden afstaen en de Burgers se begeerden te houden, sigh te rug begeven.

Mau-

Maumont sijn Quartieren rontom de Stad genomen hebbende tot het inwachten van sijne Munitien en de nootsaeckelijckheden tot het beginnen van de Belegering, deeden de Vyanden Sondag, den eersten deser Maent, een Uytval ende quamen het Quartier langs de Rivier in het afdalen aenvallen. Haer Ruytery, wel 300 Paerden sterck, reed langs het Drijf-Sant ende haer Voetknechten, omtrent 1500 Man uytmaeckende, streckten haer ter linckerhant uyt op Berghjes, door hooghgedreve Aerde afgesneden; ende op dese manier wiert dat Quartier dicht aen de Stad, het geen niet boven 80 Paerden soo Ruyters, als Dragonders, en 300 Soldaten beschermden, overstroomt. Alle de Generale Officiers, welcke haer aldaer by geval te samen vonden ende wel sagen, dat nergens, als in een vigoureuse Afkeeringh, heyl openstont, wijffelden niet, die by der hant te vatten. Sy wierpen haer Voetvolck in oude vervalle Muuren achter Heggen ende gingen aen het Hooft van haer kleyn getal Ruyters die van de Vyanden bespringen: Dese, over de stoutigheyt verbaest, wendden Toom ende vlogen met vollen Ren naer de Stadt, gevolgt door de Infantery, welcke met de eygenste verbaestheyt weeck; maer sulcks had niet konnen geschieden, sonder dat de onse een ongemeen Vuur uytstonden; waer door alle de Generale Officiers buyten uytsonderingh gedoot ofte gewont zijn ofte Paerden onder haer verloren hebben en de twee derden van de Ruyters en Dragonders of hare Paerden sneuvelden: Maumont bleef op de Plaets: Hamilton kreeg onder hem een doot Paert; den Hertog van Berwijck twee, en Puisignan een: Sheldon wiert door een Zabelhou aen 't Hooft gequetst, en verscheyde mindere Officiers op deselve manier gehandelt. Men moet loven, het geen het verdient. Dese Uytvoering was manhaftig en treffelijck en de Generale Officiers hebben haer boven al daer in met Dapperheyt, alle Eere waerdig, gedragen.

Ick quam den 3 van dese Maent aen den Hoeck, daer men my geseght had, de Artillery geplant te wesen, recht over de Stad aen de andere sijde der Rivier en soo gemackelijck gelegen, dat de geheele Stad van beneden tot boven gesien kan werden; maer Ick vont soo weynig ten gebruycke voor drie Canons en twee kleyne Mortiers, waer in dese gantsche Artillery bestont, dat Ick ondienstigh achte te beginnen, voor dat een weynigh Munitien, die Ik wist, onderwegen te wesen, my in Staet gebracht hadden tot het konnen toonen, dat Ick aengekomen was.

Het gebreck aen Vaertuygen ende het quaet We'er beletteden my, naer het Quartier van Hamilton, Opper-Hooft geworden, te gaen, voor Donderdagh ochtent. Ick ontfing onderwegen een Biljet, dat hy my sont en daer in hy my bad, aenstonts derwaerts te spoeyen, alsoo het van het uytterste belang was, dat wy, over het geen te doen stont, besluyt namen. Ick ging hem in de geavanceerde Post vinden: daer wachte hy my met den Hertog van Berwijck en Puisignan; en, op dat wy te gemackelijcker kennis van de Plaets souden konnen nemen, hadden sy achter opgeworpe Aerde kleyne Wachten Voetknechten tot dicht onder de Stad voortgestuwt. Eenige Belegerden verjoegen een der selve in een Uytval en de Dragonders, daer omtrent tegenwoordig, haer; maer, wanneer wy daer verscheenen, beschouden wy een grooter meenigte uyt de Poorten trecken en oock achter Hoogtens, aen haer sijde soo wel, als de onse, voortkruypende: dese speelden van naby op ons. Den Hertog van Berwijck bequam door een Musquetschoot een Wont tus-

schen

ſchen de Schouders, welcke alleen het Vel ſchilde, en Ik mijn Paert gewont. Men dreef haer nochtans eenige Paſſen te rug; en, alſoo wy ſagen, het geen wy te ſien hadden, dat deſe Musquettery geen vrucht baerde, trocken wy alle die kleyne Troupen tot aen het Hooft van ons geavanceert Quartier. De Vyanden, welke mogelijck waenden, dat dit door ſchrick gebeurde, grepen moet; ſulcks dat ſy, wel 2500 ſterck, gelijck wy naderhant ontdeckten, uytvielen ende op de Gront, door ons verlaten, ſommige Huyſen verbrandden. Wy bevonden ons ſoo dicht by elckander, dat ſonder de Hoogtens, waer van wy ons wederſijts met gelijck voordeel bedienden, veel Volcks geſneuvelt ſoude gehad hebben. Vermits wy alle oogenblicken de Benden ſagen aenwaſſchen en ons Quartier, waer in geen 600 Voetknechten en omtrent 200 Paerden, Ruytery en Dragonders, ſoo in de geavanceerde Poſten, als op de achterſte Hoogte, lagen, gevaer van Overrompeling liep. ſteeg Hamilton op een Hoogte aen onſe Rechter ſijde tot het van daer oordeelen uyt de geſtalte der Vyanden, wat hem by der hant te vatten ſtont. Puiſignan en Ick, die aen het Hooft van het kleyn Esquadron ('t geen de uytgeſtelde Wacht waernam) gebleven waren, vertrouden op het beſpeuren, dat de Vyanden geheel beneden langs de Rivier kropen, haer af te konnen ſnijden, wanneer wy over eenige Breſſen, by deſe Hoogtens, daer Ick van geſproocken hebbe, overtogen; en met dat voornemen voerden wy het kleyn Esquadron met de Degen in de Vuyſt aen; maer naulijcks lag de eerſte Bres achter ons, of de Vyanden, aen alle kanten verſtroyt, gaven een ſeer hevig Vuur; en Puiſignan, die ſig aen mijn Rechterhant vervoegde, ontfing een Musquetſchoot in de holte van de Maegh, die in de Nieren uytgangh vint; waer van hy waerſchijnelijck niet ſal opkomen. Het Esquadron hielt echter ſtant; en Ik deed het de tweede Bres winnen; dan op deſe tweede Gront draeyde het Esquadron, doordien het Vuur merckelijck aenwies; Mylord Abriecorne, die my volgde, door het doot nedervallen van ſijn Paert tuymelde, en de Capiteyn, welcke de Wacht aenleyde, door een Musquetſchoot aen de Deye gequetſt wiert, kort ter linckerhant tot het winnen van een daer leggende Bres ende den Oever, daer het waende, in veyligheyt te ſullen weſen. Ick volgde, om het haer te beletten; maer het was te laet; want een andere kleyne Bende Ruytery, die wacker aen het werck quam, had de Paſſage reets beſet; en wy keerden alle geſamentlijck naer de Vyanden; doch naulijcks hadden wy het midden van de Gront onder de Voeten, of deſe twee Troupen wierden door het Vuur, dat vloog, gelijckelijck gebroocken en ſochten in volle Ren tot haer Vlucht deſelve Bres; ſulcks dat Sr. Dameton, Aide de Camp, alleen by my gebleven, my vraegde, of hy met de Voetknechten wilde aendringen, als ſonder het welcke hy niet ſag, dat men immermeer dat Volck ſoude hebben konnen dwingen: Ick rade hem, wijl Ick my met het gevolg van die Saeck niet wilde belaſten, veel liever kennis daer van aen Mr. de Hamilton te geven. Hamilton, die van de Hoogte al het voorgevallene beſchout had, quam van ſijn kant in alle ſnelheyt lopen. Wy waren ſoo dicht by de Vyanden, dat wy gemackelijck achter hare kleyne Verſchanſſingen konden ſien, wat vlijt ſy tot de aftocht toonden; en het is ſeecker, dat, by aldien de Ruytery niet gewent en tot aen de kleyne Verſchanſſing, welcke te ſuyveren, het haer niet onmogelijck was, gekomen had, die Volckeren afgeſneden ſouden zijn geweeſt en ſoo veel, als ons geluſt had, gedoot; maer ſy, door onſe wijcking

Moet grijpende, bleven schieten. Mijne Klederen wierden aen veele kanten doorboort en Ik kreeg een Musquet-schoot aen 't rechter Heup-Been, tot aen de Nieren voortschietende; 't geen my nergens anders op, als op mijn vertreck, deed dencken. Ondertusschen was Hamilton aengekomen; had alle de kleyne Posten van sijn Quartier wel laten voorsien, en sijn Ruytery op de achterste Hoogte in Battaille gestelt. De saken volhardden een tijt lang in dien Staet, tot dat Rainsey, Brigadier van het Voetvolck, wiens Quartier over de Stad legt en wien men had laten aenseggen, op te breecken, de Vyanden, van achteren bykomende, soo verschrickte, dat sy in groote wanordre in haer Stad vloden. In dien gantschen dagh bleven niet doot boven een Capiteyn van de Ruytery, een van d'Infantery en 6 Soldaten, en wierden twee Capiteyns der Cavallery gequetst en 5 Ruyters gedoot of gewont nevens veele Paerden. Indien het schoone We'er, dat begint, duurt, sullen wy eyndelijck Munitien bekomen. De groote meenigte Volcks, welcke in de Stad legt, sal door het effect van de Bomben en het Geschut de Verovering verlichten; en, wanneer Londonderry gewonnen is, gantsch Yrlant in rust wesen en versekert voor den Coning van Engelant, welcke daer na sijne voornemens sal konnen opvolgen.

P.S. Puisignan is overleden.

Naderhant is men uyt overweging, dat alle de misnoegde Protestanten binnen Londonderry geweken waren en een Leger, soo men tot een volkomen Belegering trat, voor de Stad te spillen, van besluyt verandert en van voornemen geworden, in plaets, van 't Bloet der getrouste Onderdanen van den Coning te vergieten, Londonderry door Honger te dwingen, en ten dien eynde een Boom aen d'engste Hoeck van de Rivier (100 Vadem breet en 8 diep) gemaeckt; de twee eyndens met Reduyten en Batteryen, die Waterpas schieten; oock Verschanssingen, niet boven een Pistool-schoot ver, voor Musquettiers voorsien, en een andere Boom, wat verder afgelegen, welcke niet sonder groot gevaer bemachtigt konnen werden; want, daer by te seylen, is onmogelijck, als met de Wint van achteren, en dan byna ondoenlijck 't wederkeeren.

Echter wiert den 30 van Somermaent de Loopgraef geopent en in 7 dagen met verlies van 7 Man tot aen de Voet van 't Contrescharp genadert; dan 's Conings Leger van genoegsaem Geschut tot het schieten van Bressen en Bomben-Mortiers op twee na verstoocken gehouden. Op het gerucht van aennaderende machtige Engelsse Hulp, in het Leger verspreyt, rade yder eenstemmig in een Krijgs-Raed, de Belegering aenstonts op te breecken en het Volck, dat den Coningh tot het uytvoeren van andere Voornemens van noden mocht hebben, niet langer ennut te verquisten; maer Mr. de Pointy, die het gewelt der Boomen kende, hielt staende, dat sy niet winbaer waren, en dreef door, dat de Officiers, yder na sijn Post, keerden, de Rivier het versorgden en haer ter weer stelden.

Dat men de Plaets niet bemachtigt heeft, wijt men het verstroyt leggen van het Leger op de tijdinge, dat den Hertogh van Schombergh stont over te komen en te landen, en dat men door een ander gedeelte 5 a 6000 Protestanten, die in het Noorden veel Spul maeckten, most laten bewaken.

Het Dagh-Register van de Engelsse kant / door den Gouverneur Walker opgestelt / bestont in de volgende Woorden.

Pertinent Dag-Verhael van de Belegering van Londonderry door Mr. George Walker, Rector van Donoghmoore in 't Graefschap van Tyrone en laetst Gouverneur van Londonderry.

OVerstemt zijnde, om een Verhael te geven van de Belegeringe van * Londonderry, sal 't niet ondienstigh zijn, voor af te verhalen, hoe dese Stad den Yren is afhandigh geworden in een tijt, wanneer alle de Plaetsen van eenige Sterkte of Consideratie in 't Coninkrijck door haer vermeestert waren. Het beliefde God, de Raedslagen van den Lord Tyrconnel soo te verdwasen, dat, wanneer de 3000 Man na Engelant gesonden waren, om sijn Meester tegen de Invasie des Prince van Orange te assisteren, hy bysonderlijck besorgde, dat het gantsche Regiment, dat in en om de Stad ingequar'iert lag, weg-gesonden wiert: Hy sag sijn Misslagh wel haest en poogde, deselve te vergoeden, door den Lord Antrim derwaerts te senden met een Regiment, bestaende uyt een talrijcke Swerm van Yren en Hooglanders. Op den 6 December waren sy in hare Marsch in en omtrent Newtown, een Marckt-Steedje, toebehoorende Col: George Philips, 12 Engelsse Mijlen van Derry. Col: Philips, hier van kennisse hebbende; en vreesende daer beneven voor een generale Opstant, die de Yren voorhadden, te beginnen op den 9 December; en considererende, dat Derry soo wel, als de andere Plaetsen, door de Yren terstont soude ingenomen zijn geworden, en hebbende informatie ontfangen en oock eenige gevangen gekregen, die de Vreese en Jalouzy, die hy hadde, bekrachtigden en sijne Suspitie deeden toenemen van eenig vervloeckt Desseyn tegen de Britten van die Gewesten, sont hy aenstonts een Brief aen den Alderman Norman,

* Het fatsoen der Stad komt nader aen een langwerpig, dan recht vierkant: dessels Situatie in de lengte is Noord-West en Zuyd-Oost, en een Linie, getrocken van de Kerck door 't Marckthuys tot op het Magasijn, omtrent Zuyd en Noord: De lengte der Stad door het midden van de Bisschops Poort tot aen de Scheeps-Kaey-Poort by de 300 Schreden of 1500 Voet: De Wal aen de West-zijde van de Stad 320 en aen de Oost-zijde omtrent 380 Schreden: De breedte aen het Noord-West-end 140 en aen 't Zuyd-Oost-end 120: Van de Slagers-Poort tot aen de Schou-Kaey-Poort, alwaer de Stad op sijn breedst is, 180: De Wal doorgaens 7 of 8 Voet dik; maer de buytenkant daer van, die van Steen is en boven de vlacke Gront oprijst, niet meer, dan twee Voet: De vier Hoecken hebben elck een Bolwerck: op de lange zijde van de West-kant zijn twee Bolwercken, en op de zijde Oostwaerts een Bolwerck, een half Bolwerck en twee andere Wercken, die doorgaens platte Formen genaemt werden: Men vint'er vier Poorten; de Bisschops-Poort aen 't Zuyd-Oost-end; de Scheeps-Kaey-Poort aen 't end daer recht tegen over; de Slagers-Poort aen de Noord-Oost-zijde, en de Schou-Kaey-Poort daer recht tegen over: In 't midden van de Stad legt een Vierkant, genaemt de Diamant, alwaer 't Markt-huys staet; 't welck gedurende de Belegering tot een Wachthuys is gebruyckt geweest: Aen 't Zuyd-West-end van de Stad staet de Kerck, op welckers Top, een Plat zijnde, twee Stucken gestelt waren, die grooten dienst deeden, om den Vyant te beschadigen: In de Zuyd-Ooster-Hoek van de Stad was 't voornaemste Magazijn: Binnen de Stad daelden oock verscheyde Putten: Voor de Bisschops Poort was een Ravelijn opgeworpen door Collonel Luncy: De Gront na de Wintmolen-Bergh door de Belegerden ter distantie van 260 Schreden van de Stad af ingenomen; als oock omtrent op deselfde verte het Lant, dat dwars voor de Rivier legt; en, op dat de Vyant het selve niet bemachtigen sou, een Linie getrocken van de Zuyd-Wester Hoeck der Stad tot aen de Rivier, om de Aftocht te secureren. Het getal van het Canon, op de Bolwercken ende Linie geplaetst, was 8 Stucken en 12 halve Veltslangen. De gantsche Stad staet op een schuyne Hoogte; soo dat meest alle de Huysen voor des Vyants Canon bloot lagen.

Norman, gevende hem een Verhael van de ſaken en ſijn Gevoelen dies aengaende, en hem radende, met de beſcheydenſte Perſonen van de Stad Raed te plegen en haer 't gevaer voor Oogen te ſtellen, 't welck 'er in ſtak, indien men ſulke Gaſten ontfing. 's Anderendaegs ſchikte hy hem een Expreſſen, dat hy de Poorten der Stad ſoude doen ſluyten, met toeſegginge, dat hy den naeſten dag met ſijne Vrunden by haer ſoude komen en haer met Goet en Bloet aſſiſteren. De Alderman Norman en de andere aenſienlijkſte Burgers vonden haer in groote Verbaeſtheyt en Disordre; niet wetende, wat te reſolveren. Een van de Compagnien was alreede in 't geſicht van de Stad en twee van de Officieren daer binnen: Maer het jonge Volck, dat ſelden ſoo traegh in hare Reſolutie is, rotte by een ende liep met groote haeſt naer de voornaemſte Corps de Guarde; nam de Sleutels, en ſloot aenſtonts de vier Poorten en 't Magaſijn toe. Op den 9 quam Col. Philips in Londonderry: hy was wel eer Gouverneur van de Stad en 't Fort Culmore geweeſt ten tijde van Koning Karel: dies verſochten de Inwoonders op hem, dat hy het Gouvernement weder ſoude aenvaerden, en leverden hem daer op aenſtonts de Sleutels van de Poorten en het Magaſijn over. Hy, goede kenniſſe hebbende van de Proceduren in Engelant, ſont met Advys van de voornaemſte der Plaets Mr. David Kerns derwaerts als Agent, om hare Staet en Reſolutie te vertoonen en eenig ſpoedig Ontſet te verwerven.

Na dat te Dublin de tyding van deſe Revolte (gelijck ſy 't noemen) gekomen was, wiert de Lord Montjoy met ſijn Luytenant Collonel, Lundy, en ſes Compagnien derwaerts geſonden, om de Plaets weder tot Gehoorſaemheyt te brengen. De Gouverneur had alreede 8 Compagnien braef Volck in de Stad opgerecht en deſelve uyt de Magaſijnen gewapent, de Factien en Tumulten geſtilt en alles in een goede ordre gebracht; ſoo dat'er eendrachtigh beſloten was, om 't uyt te ſtaen ter tijt toe, dat'er beſcheyt op haer Adres uyt Engelant keerde. Mylord Montjoy quam ondertuſſchen voor de Stad: Sijn Intreſt onder ons en de conſideratie van onſe eyge ongelegentheyt, ſoo dat'er geen apparentie was, haeſtig Ontſet uyt Engelant te krijgen, noch oock geen Voorraet in de Stad en, 't welck noch 't ſtimſte was, dat men maer twee Tonnen Buskruyt in 't Magaſijn had, 't welk de Lord Montjoy wel moſt weten, om dat hy Meeſter van 't Geſchut was, deed raedſaemſt ſchijnen, na een Verdragh te luyſteren: dies accordeerde de Gouverneur met Conſent van de Stads Vroetſchap op ſeeckere Capitulatien; te weten, dat maer twee Compagnien in de Stad ſouden trecken, die alle Proteſtanten moſten zijn; dat de Stads Compagnien hare Wapenen ſouden behouden en haer Plicht neffens de andere betrachten, en dat geen Vremdeling in de Stad ſoude gelaten werden ſonder verlof van den Gouverneur en de Sherifs. Hebbende dus ſulcke gemackelijcke en voordeelige Conditien bedongen, wiert Mylord Montjoy ingelaten, die daer op den Luytenant Collonel, Lundy, tot Gouverneur van de Stad maeckte.

De Edellieden van de andere gedeelten van het Noorden van Yrlant, wel onderrecht zijnde van de Proceduren te Dublin, als dat'er particuliere Commiſſien waren verleent, om veel duyzenden Yren het gantſche Coninckrijck door te werven, en dat die alle voor den tijt van drie Maenden ſouden gemaintineert werden ten koſte van hare Officieren, die nochtans onmachtig waren, haer ſelven te onderhouden, hadden groote reden, desgelijcks beducht te zijn, dat men dit niet voorhad tot hare Veyligheyt ofte Behoudenis; en daerom reſolveerdenſe

doorgaens,

doorgaens, haer selven soo goet in postuur te stellen, als het haer mogelijck was, tegen soodanige ongelegentheden, als diergelijcke Methoden haer aen souden mogen onderwerpen. Sy hielden verscheyde Beraetslagingen met hare Gebuuren; ende eenige voorname Persoonen waren niet achterlijck, haer Raet ende Aenmoediging te geven. Daer was iemant, die eenige Instructien toeschikte aen Mr. George Walker, Rector van Donagmore in het Graefschap van Tyrone, recommanderende hem de nootsaeckelijckheyt, om Dungannon te secureren door een Guarnisoen ende die Stadt desgelijcks te victualiëren; ten welcken eynde Mr. Walker sag, dat het niet alleen verschoonlijck, maer oock nodig was, om'er sig mede te bemoeyen en Volck te werven, waer uyt hy een Regiment mocht formeren ende alles, wat hem mogelijck was, tot præservatie van die Plaets aen te wenden. Gorden O Neale, die præparatien bespeurende, sont sijne Priesters, om te vernemen, wat men hier mede voor had; het welck hem wel haest wiert aengedient; namentlijck, dat'er soo veel Yren in het Lant gewapent waren; weshalven men het nodigh oordeelde, sigh in postuur van Defentie te stellen tegen het perijckel, waer aen men sig geëxponeert sagh. Het Volck klaegden ondertusschen over gebreck van Buskruyt; maer door de practijck van een Officier wiert'er een Sak met Mostaert-Zaet op een Wagen geleyt, welcke door de gelijckenis daer van voor een Sack Buskruyt passeerde en de Soldaten aenstonts moet gaf.

Om nu een Correspondentie met Londonderry te onderhouden, reed Mr. Walker naer die Stad ende pleegde Raet met Collonel Lundy; want de opinie, die men had van sijn Ervarentheyt in den Oorlog ende sijn Yver voor de Saek, die men maintineren most, gaf aen alle Menschen groote Verwachtinge en Hope van sijn Conduite. Hy prees het Desseyn; gaf'er Aenmoediging toe, en sont twee van sijne Ryen, wel geoeffent Volck, na Dungannon, en daer na noch twee Troupen Dragonders.

Op den 14 Maert wiert'er van Collonel Lundy ordre gestuurt aen Collonel Steward, die seer considerabel onder ons was, dat het Guarnisoen van Dungannon soude opbreecken; doch sommige, oordeelende de voordeelige Situatie der Plaets ende de groote quantiteyt der Provisie, die men opgeleght had, en hoe seer het verlaten van deselve den Vyant soude verstercken, betoonden eenige ongewilligheyt, om haer te onderwerpen aen een Bevel, het welck soo veel verscheelde van de Mesures, die sy tot noch toe genomen hadden; maer eyndelijck consenteerden sy, om na Colrain of Derry te marcheren volgens d'ordres van Collonel Lundy.

Den 17 Maert trocken wy tot aen Strabane ende bequamen aldaer Last van Collonel Lundy, ons naer Omagh te begeven en na Rash, werdende vyf Compagnien van 't bovengemelde Regiment te Rash geinquartiert onder 't Commando van Mr. Walker en vyf te Omagh onder 't Commando van den Luytenant Collonel Mervin. Veertien dagen daer na ontfingen wy een Patent, om na St. Johnstown, 5 Mijlen van Derry, te marcheren.

Den 20 Maert arriveerde Capiteyn James Hamilton uyt Engelant met Ammunitie en Wapenen, 480 Tonnen Buskruyt en Wapenen voor 2000 Man ende een Commissie van den Coning en de Coningin aen Collonel Lundy, om Gouverneur

van de Stad te zijn, benevens Instructien wegens den Eed van alle Militaire en Civile Officieren, en een verseeckering van spoedige Hulp uyt Engelant. De Coning en Coningin wierden publijck geproclameert met groote Blijtschap en Solemniteyt. Omtrent desen tijt deeden de Yren een Inval in Ulster ende verdreven een groote meenigte van arme Protestanten, die haer daer op naer Colrain en Londonderry begaven.

Den 23 Maert wiert Collonel Philips na Engelant gesonden aen den Coning, om spoedige Onderstant te versoecken.

Collonel Lundy ging oock na Colrain, om sijn advys en assistentie aen die Plaets te geven. 't Overige van dese Maent en 't begin van de naestvolgende wiert toegebracht met præparatien tegen den Vyant, die sig nu Meester had gemaeckt van Colraine en alles voor sig verdreef tot aen Clody-Brug toe; waer van alrede een Verhael gegeven is.

Den 13 April ontfing Mr. Walker tyding, dat de Vyant op Londonderry aentrock; en daer op reed hy in alle haest daer na toe, om Collonel Lundy het selve aen te dienen: Maer de Collonel geloofde, dat het maer een loos Allarm was: Mr. Walker ging dan van hem na Lyfford, alwaer hy Collonel R. Crofton aentrof. De Vyant quam ondertusschen te Clody-ford: den gantschen Nacht gaven wy en den Vyant Vuur op malkanderen; en in den morgen vatte Mr. Walker Post by de lange bestraette Weg; gelijck hem door Collonel Lundy bevolen was; latende Collonel Crofton, om de Post tegen den Vyant te bewaren; 't welk hy met een goede Resolutie volbracht.

De Soldaten, alle hare Ammunitie quijt zijnde, hebbende elck drie Charges gedaen, waren genootsaeckt, te wijcken; en Major Stround rangeerde de Paerden, om het Voetvolck te beter te redden. Het Regiment aen de lange Straetweg was eenigsints in gevaer; hebbende al te lang naer ordres gewacht; maer 't raeckte'er noch af onder het beschutsel van eenige Paerden, en volghde de Armee, die 10000 Man sterck was en een goede Aftocht deed naer Derry; zijnde Collonel Lundy en verscheyde Personen van Qualiteyt aen 't Hooft daer van. Mr. Walker vont de Poorten voor hem en sijn Regiment gesloten, en bleef de geheele nacht buyten de Poort: 's anderendaegs raekten se naer eenige moeyelijckheyt en gewelt op de Schiltwacht daer binnen. Mr. Walker wachte Collonel Lundy op en preste hem, om 't Velt in te nemen; maer, hy niet voldaen zijnde met 't comportement van sijn Armee des voorigen daegs, accordeerde niet met Mr. Walkers Sentiment, die sig verplicht oordeelde, by sijn Volck, 't welck hy van hare Huysen gebracht had, te blijven en haer niet voor den Vyant bloot te stellen, door haer te ontslaen.

Den 15 April quamen Collonel Cnnningham en Collonel Richards op de Rivier uyt Engelant met twee Regimenten en andere behoeftigheden tot onderstant van Derry.

Men soude hier noch wel verscheyde aenmerckenswaerdige Voorvallen konnen byvoegen betreffende de geene, die van Drumore en Colrain quamen; maer, gelijck als Ick niemant iets wil verwijten, kan Ick oock alleen geen Recht doen; en, schoon de moeyelijckheyt van die Plaetsen haer in eenig ongeluck deed vervallen, was echter het Comportement der geene van haer, die in

in het Guarnisoen van Derry bleven, soodanig, dat sy haer niet wegens eenig Misdrijf behoeven te verantwoorden; want het is seecker, dat'er geen beter Volck in de Werelt kan zijn; en vele van de geene, die ons verlieten, zijn Berispinge onderworpen geweest; maer ick hoop, dat men soo veel billijckheyt in de Werelt sal vinden, dat'er geen oordeel gevelt sal werden over dingen, die in so een Confusie gedaen wierden.

Den 17 April vont op de tyding, dat d'Armee van Coning Jacobus in Aentocht naer Londonderry was, Collonel Lundy, onsen Gouverneur, geraden, een Krijgsraet te beroepen, en dat Collonel Cunningham en Coll. Richards, die uyt Engelant tot onse Assistentie gesonden waren, Leden daer van souden zijn. Volgens dit Besluyt quamense dan t'samen en maeckten met Assistentie van eenige andere Messieurs, die desgelijcks onkundig waren van de Staet der Stad of de Neyginge en Resolutie des Volcks, dese navolgende Ordre.

ALsoo het na gedaen ondersoeck blijckt, dat'er in het Guarnisoen van Londonderry voor de tegenwoordige Besettingh en de twee Regimenten aen Boort geen Provisie is voor meer, dan een Weeck of tien dagen op het hooghst, en, dewijl het consteert, dat dese Plaets het niet kan uythouden tegen een welgestelde Armee, is het besloten ende geresolveert, dat het ongeraden is voor sijn Majesteyts Dienst, dat de twee Regimenten onder het Commando van Collonel Cunningham en Collonel Richards, nu aen Boort op de Rivier van Loughfoyle, souden landen. En gemerckt de tegenwoordige omstandigheden der Saecken en de apparentie, dat de Vyant sigh haest Meester van dese Plaets sal maecken, is het dienstighst geoordeelt, dat de principaelste Officiers haer heymelijck weg packen soo wel tot haer eygen behoudenisse, als op hoope, dat de Inwoonders door een tijdige Capitulatie te beter Accoort met den Vyant sullen bedingen; en dit oordeelen wy het gevoeglijckst te zijn voor sijn Majesteyts Dienst en den tegenwoordigen Staet der Affaires.

Naer dat dese Resolutie genomen was, wiert'er een Schrift vervaerdight, om onderteeckent te werden door de Messieurs van den Raed en aen Coning Jacobus gesonden, die selfs in Persoon met sijn Armee soo verre, als St. Johnstown, geavanceert was; en 't noch met dese aenmoedigingh gerecommandeert, dat'er geen twijffel aen was, of Coning Jacobus soude op 't overgeven der Stad een Generael Pardon vergunnen en alles, dat geplondert was, weder doen restituëren. Eenige Messieurs wierden uyt dese Consideratien bewogen, het te onderteeckenen, en anderen weygerden het niet alleen; maer begonden oock Jalouzyen tegen haer Gouverneur op te vatten; en sommige, hoewel sy maer eenige gissingen hadden omtrent hare Proceduren, droegen haer veel ruwer; dreygende, niet alleen den Gouverneur, maer oock den Raed, op te hangen. Capiteyn White wiert na den Coning gestuurt, om Propositien van hem te ontfangen; en men accordeerde ter selver tijt met den Luytenant Generael Hamilton, dat hy met de Armee niet marcheren soude tot op 4 Mijlen na aen de Stad.

Niettegenstaende had men Coning Jacobus doen geloven, dat de Stad op sijn Majesteyts nadering sig ongetwijffelt aen hem soude overgeven, en dat het bloot Gesicht van soo een ontsaglijke Armee haer sulck een schrick soude aenjagen, dat sy sig

daer

daer door soude onderwerpen. Derhalven avanceerde hy op den 18 April met sijne Armee voor onse Wallen met vliegende Vaendels; denckende sijn Majesteyt, dat het Discretie was, sig te bedienen van 't Beschutsel van een Party Paerden aen het Zuyt-eynde van Derry-hill, om te veyliger te konnen observeren, wat Groetenis sijne Troupen van 't Guarnisoen ontfingen.

Daer was ordre gegeven, dat niemant sigh soude onderstaen, los te branden, tot dat men 's Conings Eysch eerst verstaen had door een andere Bode, die sijn Majesteyt tot dien eynde soude senden. Maer ons Volck op de Wallen verwonderde sig, te sien, dat de Luytenant Generael Hamilton (tegen sijn belofte, dat hy tot op vier Mijlen na niet aen de Stad soude komen) na de Wallen quam toe trecken in sulk een ordre, dat sy geloofden, datse op de eene of de andere wijse verraden waren: dies oordeelden sy 't billijck te zijn, op haer eygen veyligheyt te letten en den Vyant af te houden door 't Canon aen te steken; gelijck sy oock deden.

De Vyanden, die t'eenemael onbedreven waren omtrent sulck een Exercitie, konden hier op door hare Officieren niet in ordre gehouden werden; maer stelden het op het lopen of schoolen haer weg, en veele van haer wierden gedoot. Coningh Jacobus was hier over eenigsints ontstelt, en daer benevens seer verwondert soo wel over het Comportement van sijn Armee, als over dat van de Belegerden, het welk soo veel verscheelde van den Character, dien hy van die beyde ontfangen had. Eenige waren beducht voor 's Conings Ongenade op sulck een te leurstellinge; en sy sonden den Aertsch-Diaken Hamilton en Mr. Nevil, om sijn Majesteyts Vergiffenisse te versoecken, voor dat sy hem tot sulck een gevaerlijcke ende onvoorspoedige Tocht gebracht hadden, en hem met een bekent te maecken, hoe swaer het was, sulck een oproerigh en onhandelbaer Gepeupel te commanderen ende tot eenige Matigheyt ofte Onderwerpinge te brengen: Maer, indien sijn Majesteyt met sijn Armee aftrock, tot dat die Messieurs wederkeerden en versekeringh brachten, dat sijn Majesteyt daer self tegenwoordig was (waer aen sommige noch twijffelen) hadden sy geen bedencken, of men soude haer wel tot beter gedachten brengen.

Dien avont toog Koning Jacobus noch met sijn Armee na St. Johnstown. Ondertusschen vont Mr. Muckeridge, Stads Klerck, het absoluyt noodig, eenige Kundschap te geven van de Proceduren in de Krijgsraed, die men niet publijk socht te maken, schoon het yder een betrof; zijnde dit het Besluyt, dat Collonel Cunnigham met sijn Schepen, Volck en Provisie weder na Engelant soude keeren en alle Edellieden en andere, die in de Wapenen waren, het Guarnisoen quiteren en met haer gaen: doe dit uytquam, ontstont'er groote Beroerte en Disordre in de Stad; welcke scheen, een swaren Uytslag te sullen nemen op den Gouverneur en sommigen van sijn Raed. Het verweckte oock een groote Furie en Gewelt onder de Besetting, doe sy hoorde, dat men den Lord Kingston en sijn Party soo verongelijckt had door de indirecte Mesures van eenige binnen onse Wallen; want sy lieten haer niet minder aen hem gelegen zijn, als hare verwachtingen van hem groot waren.

Den Gouverneur en sijn Raed, aldus bevindende, dat sy weynig Interest in de Stad hadden en dat sy daer geen meerder Dienst konden doen, vonden geraden, te retireren en de saeck niet verder aen te dringen. Sommige van die Messieurs verlieten

verlieten ons in alle die Confusie en ontvloden na de Schepen te Kilmore, hoewel niet sonder eenig pericul; want de Soldaten waren seer misnoegt, dat sy geabandonneert wierden door de geene, welke haer in die swarigheden hadden gewickelt, waer onder sy nu waren; en men kon haer qualijk bedwingen, dat sy 't selve niet met eenig Gewelt op sommige Personen lieten blijcken: Maer daer waren andere, die haer best deeden, haer niet alleen binnen de Palen der Matigheyt te houden en te beletten, dat sy geen Gewelt pleeghden; maer haer oock tegen alle Mismoedig inge een Hert in 't Lijf te spreecken.

Sir Arthur Royden protesteerde tegen de Proceduren der Krijgsraed en soude de Stad niet gequiteert gehad hebben, indien hy niet gevaerlijck siek was geweest en genootsaeckt, het selve te doen door den Raed van sijn Doctor en sijn Vrunden.

Den Gouverneur Lundy kon 't soo gemackelijck niet ontkomen; want het wiert geoordeelt, dat hy schuldiger was, als iemant anders; maer hy vont noodigh, sijn Kamer te houden; alwaer een Raed aengestelt wiert en Mr. Walker en Major Baker, hem daer vindende, versochten, dat hy in sijn Gouvernement wilde continuëren; hem toeseggende, dat hy versekert mocht zijn van alle de Assistentie, die sy hem souden konnen geven; doch hy weygerde ront uyt, sigh verder daer mede te bemoeyen. De Commissie, die hy had, beneffens haer Respect voor sijn Persoon deed het een schuldige Plicht voor haer zijn, alles, wat sy konden, tot sijn veyligheyt te contribuëren; en, bevindende derhalven, dat hy genegen was, het pericul van sulck een Tumult te ontvlieden, lieten sy toe, dat hy sig vermomde en in een Uytval tot Ontset van Culmore in een Schuyt gingh met een Pak Lont op sijn Rug; waer van daen hy op de Schepen quam.

Den 19 April begon het Guarnisoen, siende, dat het verlaten en sonder Gouverneur was, en nochtans geresolveert, de Stad te verdedigen ende voor den Vyant te beschermen, te dencken aen eenigh Persoon, waer op het sigh soude mogen betrouwen in 't bestieren deser Affaires; ende daer op resolveerde het eendrachtighlijck, Mr. Walker en Major Baker tot Gouverneurs gedurende de Belegeringe te verkiesen: Maer dese Heeren, considererende soo wel de importantie, als de onsekerheyt van sulk een Ampt, gaven door een Brief aen Collonel Cuningham (diens werck sy dachten, dat het was, sorgh voor haer te dragen) kennisse van dese saeck en versochten hem, dien Last op sig te willen nemen; dan, alsoo hy door sijne Instructien gehouden was, de Ordre van Collonel Lundy te gehoorsamen, oordeelde hy 't dienstigh, andere Mesures te nemen: Derhalven namen sy 't Gouvernement van de Stad aen. Dese Messieurs verkoren acht Collonellen en schickten de Regimenten aldus:

Col. Walker 15 Compagnien: Col. Baker 25: Col. Crofton 12: Col. Michelbourn, eertijts Col. Skivington, 17: Col. Lance 13: Col. Mountro, eertijts Col. Whitney, 13: Col. Hamil. 14; En Col. Murrey 8 Compagnien.

In alles 117 Compagnien; bestaende yder Compagnie uyt 60 Man; zijnde t'samen 7020 Man, 341 Officiers.

Dit was ons vol getal, na dat wy ons selven, als reets gemelt is, geformeert hadden; maer de menigte van Mannen, Vrouwen en Kinderen in de Stad omtrent 30000: waer van'er ons 10000 verlieten op een Verklaring van den Vyant, dat hy alle, die ons wilden verlaten en weder tot hare Wooningen keeren, soude ontfangen

fangen en protegeren. Daer na waren'er noch al veele, die moede van ons wierden; en van Sieckte sturven'er wel 7000.

Dien selfden dagh besichtigden onse Gouverneurs de Voorraet en gaven nodige Ordres en Directien. Inmiddels namen sy de beweginge des Vyants waer, en dat sijn Geschut soo geplaetst was, dat sy niet konden uyttrecken na haer gewoonlijke Plaets van Exercitie: derhalven verdeelden sy de buytenste Linie in achten, en yder Regiment had sijn eygen Plaets en elcke Compagnie kende sijn eygen Ravelijn. De Tambours waren altemael belast, haer Quartier in een Huyste houden, op dat sy op de minste Kundschap haer mochten begeven by de respective Rendevous der Compagnie, waer onder sy behoorden: En op alle Allarmen quamen alle de Officieren en bysondere Personen tot haer eyge bescheyde Plaetsen sonder de minste Disordre of Confusie.

Daer waren 18 Predikers in de Stad van de Gemeenschap der publijcke Kerck, die op hare beurt, wanneer men niet in Actie was, alle dagen Gebeden en een Predicatie deeden. De 7 Nonconformiste Predikers hielden haer desgelijks sorgvuldig voor haer Volck en 't selve in Gehoorsaemheyt en Ruste; veel verscheelende van 't Comportement van haer Broeder, Mr. Osborn, die een Spion over 't gantsche Noorden was en door den Lord Tyrconnel geëmployeert wiert; als oock Mr. Hewsen, die sig seer moelijck en lastig droeg en niet wilde toelaten, dat iemant voor de Protestantse Religie soude strijden, voor dat hy eerst het Convenant had afgelegt.

Na dan alle Partyen belast te hebben, dat sy hare Distinctien souden vergeten en als een Man vereenigen tot Defentie van 't Intrest van Coningh William en Coningin Maria en de Protestantse Religie tegen de Vyanden van die beyde, begaven wy ons selven eerst volgens ordre tot onse verscheyde Devotien, recommanderende ons en de saeck, die wy ondernomen hadden, aen de Protectie en Sorg des Almachtigen; want wy konden doe waerlijck seggen met de Kerck in de Liturgie: *Daer is niemant anders, die voor ons strijt, dan gy alleen, ô God!* Het verweckte eenigsints een Wanordre en Confusie onder ons, wanneer wy om ons sagen en bemerckten, wat wy doende waren, terwijl onse Vyanden rontom ons lagen en onse Vrunden ons verlieten. Wy hadden een Guarnisoen opgerecht uyt een party arme Menschen, die door schrick uyt hare Huysen verjaegt waren en bequamer scheenen, haer te verbergen, dan den Vyant het Hooft te bieden. Wanneer wy considereerden, dat wy geen Menschen, in den Oorlogh ervaren, onder ons hadden; dat selfs die Personen, welcke gesonden waren, om ons te assisteren, soo weynig betrouwen op de Plaets hadden, dat sy'er naeulijcks ter dege ingekomen waren, of al voort weder een besluyt namen, deselve te verlaten; dat wy maer weynigh Paerden hadden, om mede uyt te vallen, en geen Vouragie; geen Ingenieurs, om ons in onse Wercken te onderrechten; geen Vuurwercken, ja niet soo veel, als een Hant granaet, om den Vyant te beschadigen; niet een welgemonteert Stuck Canon in de gantsche Stad; dat wy soo veele Monden te spijsen hadden, en niet boven tien dagen Provisie daer voor na 't gevoelen van onse vorige Gouverneurs; dat'er alle dagen verscheyde ons verlieten, en gedurigh Kundschap aen de Vyanden gaven; dat sy so veele gelegentheden hadden, ons te verdeelen, en het soo dickwils poogden te doen en de Gouverneurs te verraden; dat sy soo talrijck waren en haer Armee soo machtig en wel voorsien, en dat wy na alle waerschijne-

ſchijnelijckheyt niet dencken konden, dat wy in minder gevaer leefden, dan de Iſraëliten in de Roode Zee; wanneer wy dit alles overwogen, bleeck het klaer genoegh, wat een gevaerlijcke Aenſlagh wy ondernomen hadden: Maer de Reſolutie en Couragie onſes Volcks en de Noot, waer onder wy waren, mitsgaders het groot Vertrouwen en Toeverlaet, het welck wy op God Almachtig ſtelden, dat hy voor ons ſoude ſorg dragen en ons bewaren, deed ons alle die ſwarigheden over 't hooft ſien. En 't beliefde God, ons tot die geluckige Inſtrumenten van de behoudeniſſe deſer Plaets te maken, en hem geven wy'er de Heerlijckheyt van: derhalven behoeft niemant te trachten, tot verkleyninge van die geene te ſpreecken, welcke hy beliefde tot ſoo groot een Werck te verkieſen. Wy willen gaern toeſtaen, dat wy'er ſoo onbequaem toe waren, als ſy'er ons voor uyt konnen maken, en dat God alleen ſigh ſelven verheerlijckt heeft in 't uytwercken van ſoo groot een Wonder met ſijn eygen Rechterhant en ſijn Heyligen Arm, om de Overwinninge voor hem ſelven te verkrijgen.

Op den 20 April marcheerde een gedeelte van den Vyant na Penyburnhill, zijnde omtrent een Mijl van de Stad afgelegen aen de zijde van de Rivier, en ſloegh daer hare Tenten op; verhinderende alſoo alle Paſſagie ende Correſpondentie met Culmore.

Wy ſonden Mr. Bennet uyt het Guarniſoen, met Ordre, na Engelandt te gaen en daer Opening te doen van onſe Reſolutie, om de Stad tegen den Vyant te defenderen. Ons Volck had laſt, na hem te ſchieten, op dat de Vyant mocht dencken, dat hy ons verlaten had.

Dien dag quam de Lord Strabane by onſe Wallen, doende ons veele Voorſlagen en ons ſijns Konings Pardon, Gunſt en Protectie aenbiedende, indien wy de Stad wilden overgeven; maer die ſchoone Woorden hadden geen ingang by 't Guarniſoen. Ter ſelver tijt, dat hy dus met ons capituleerde, bemerckten wy, dat de Vyant ſig van die gelegentheyt bediende, om ſijn Canon op een bequame Plaets te brengen. Wy verſochten derhalven op ſijn Lordſchap, dat hy ſoude gelieven te wijcken, of dat wy anders de vrymoedigheyt ſouden nemen, op hem Vuur te geven: Maer ſijn Lordſchap continueerde met ſijn Complimenten, tot dat wy hem duydelijck ſeyden, dat wy noyt de Stad aen iemant anders ſouden overgeven, dan aen Koning William en Koningin Maria of haer Ordre; ſulcks dat Mylord, na alles, wat hy kon, voortgebracht te hebben, eyndelijck genootſaeckt was, te retireren. Verſcheyde Trompetters wierden ons desgelijcks van den Vyant toegeſchickt; maer met immer ſoo weynig Succes.

Den 21 April plante de Vyant een halve Veltſlang 180 Roeden van de Stad aen de overzijde van 't Water en ſpeelde daer mede op de Huyſen in de Stad; maer deed weynig of geen ſchade; dan aen 't Marckthuys.

Dien dag viel ons Volck uyt ſoo veel, als'er wilden, en alle Officiers, die ledig waren; doch in geen goede ordre; en niet-te-min ſloegen ſy meer, dan 200, van den Vyant doot beneffens Mommune, de Franſſe Generael, en verſcheyde andere Officieren, welckers Namen in de Lijſt hier achter gemelt zijn. Een Party Paerden quam met groote furie op de Uytvallers en dwong haer, te wijcken; 't welck ſy deeden met verlies van vier Man en een Luytenant, Mac. Phedris, dien ons Volk medebracht; en, hebbende doe meer ledigen tijt en oock meer getroffen door

het verlies, dan naderhant op diergelijcke voorvallen, begroeven wy haer met eenige Ceremonie. Wy hadden te deser tijt 50 Paerden, gecommandeert door Collonel Murry, op wien sy in 't eerst soo hart drongen, dat'er eenige van sijn Paerden tot aen de Poorten toe geslagen wierden; sulcks dat Mr. Walker het noodigh vont, op een van de Paerden te stijgen, haer weder in ordre te brengen en Collonel Murry, die hy omringt sag van den Vyant en daer op met groote couragie aenviel, te ontsetten. In dese Actie namen wy drie Vaendels.

Den 23. April plantten de Belegeraers vier halve Veltslangen aen de Voet van Mr. Strongs Bogaert, byna 80 Roeden van de Stad en tegen over de Scheepskaey-Straet: dese, sonder ophouden speelende, beschadigden verscheyde Luyden in hare Huysen en sloegen de Muuren en de Solders aen stucken; soo dat niemant boven in de Huysen veylig was. De Belegerden bleven haer daer op niet schuldigh; maer, losbrandende van de Bolwercken, doodden sy de Luytenant Fitz Patrick, Luytenant Collonel O Neale, twee Sergeanten en verscheyde Soldaten, en daer-en-boven noch twee Monnicken in haer Habijten, tot groote droefheyt des Vyants, dat het Bloet van die Heylige Mannen door sulck Kettersch Gespuys (gelijck sy ds Belegerden noemden) vergoten wiert.

Den 25 April stelden sy hare Mortieren in de gemelde Bogaert en speelden daer uyt met kleyne Bomben, die weynig schade in de Stad deden, doordien dat se alle op de Straet nedervielen behalven een, die een oude Vrou op een Vlieringh doode. Van deselfde Plaets wierpen sy oock veel grooter Bomben: d'eerste daer van plofte in een Huys, terwijl verscheyde Officiers aldaer over de Maeltijt waren; vloog op het Bed in de Kamer, alwaer sy saten, sonder iemant van haer te raken, en daelde in een lager Vertreck, alwaer de Huysheer daer door gedoot en d'eene zijde van 't Huys geruineert wiert; soo dat'er een ruyme Opening gemaeckt was voor de Gasten, om uyt te gaen, in plaets van de Deur, die toegedamt lag.

Den 28 April deden de Belegerden een andere Uytval en doodden verscheyde van den Vyant op Penyburn-hil; maer waren genootsaeckt, te retireren; zijnde door des Vyants Ruytery, die van alle kanten chargeerde, besprongen. In dese Actie verloren wy maer twee Man en kregen 8 of 10 Gequetsten, die in weynigh dagen weder genesen en, om Dienst te doen, bequaem waren. Dien dag wiert door een schoot van onse Bolwercken des Vyants Busschieter gedoot en een van haer Stucken gebroocken.

Den 5 Mey maeckten de Belegeraers 's Nachts een Trenchee dwars voor de Wintmolen-Bergh van het Moeras tot aen de Rivier en begonden aldaer een Battery op te werpen; van waer sy onse Wallen poogden te beschadigen; maer die waren te sterck voor 't Geschut, dat sy gebruyckten; en ons Volck schroomde niet, haer te raden, dat sy al die moeyten en kosten wel mochten besparen, dewijl sy de Poorten altijt open hielden, en die Passagie wel gebruycken, indien sy 't soo goet vonden; want die was wijder, dan eenige Bresse, die sy in de Wallen souden konnen maecken.

Den 6 Mey hielden sy Raed, alsoo de Belegerden beducht waren, dat die Battery dat gedeelte van de Stad, het welck'er naest by lag, mocht beschadigen, hoe de verdere voortgangh van dat werck best te stuyten was. Mr. Walker trock daer op een Detaschement van 10 Man uyt yder Compagnie, en viel, na dat hy haer in de

beste

beste ordre gestelt had, die haer ongedult wilde toelaten, met alle bedenckelijcke stilte ter Schou-Kaey-Poort met haer uyt 's morgens ten vier uuren: Een gedeelte van haer sloeg des Vyants Dragonders uyt de Heggen, terwijl andere haer Meester van hare Trencheen maekten. Het Dispuyt was haest over en de Vyanden, schoon een seer considerabel Detaschement, wierden door de drift van ons Volk soo geprest en door 't gesicht van soo veele van de hare, die gesneuvelt waren, soo flaeuhertig, dat sy wegvloden en ons 't Velt lieten beneffens eenige Buyt behalven het plonderen der Lijcken.

De Uytvallers doodden in dese Actie wel 200 van 's Vyants Volk, die meest door de Borst of 't Hooft geschooten waren, en 500 wierden 'er gequest; waer van 'er 300 binnen weynig dagen aen hare Quetsuren sturven; gelijck wy onderrecht wierden door de Boden en Gevangenen, die wy naderhant kregen. De Officieren, die in dese Actie gedood of gevangen raeckten, sal men in de bygevoegde Lijst vinden. Van onse kant verlooren wy 3 Man en hadden maer 20 Gequetsten. Wy bequamen ter selver tijt vijf Vaendels.

Wy sonden daer na een Tambour tot 't versoeken aen de Vyanden, dat deselve een Officier met 14 Man souden stuuren, om haer Dooden te begraven; het welck sy deden; doch seer slordig; bedeckende de Lijcken naeulijcks met Aerde.

Na dit Voorval veroorsaekten des Vyants gebrek van couragie en onse schaersheyt aen Paerden, dat'er in eenige Weken weynigh voorviel, dan Schermutselingen; waer in Capiteyn Noble seer actijf en geluckig was, afmakende verscheyde van sijn Officieren en dickwils Brieven by haer vindende, die ons eenige Kontschap gaven en bysonderlijck onderrechteden wegens de Overgave van Culmore; maer, op wat Conditien en voor hoe veel Gelt, konden wy niet verstaen.

Onse Uytvallen begonnen veeltijts maer met kleyne Partyen: Capiteyn Noble en somtijts andere Officieren vielen, wanneer sy den Vyant sagen aenkomen, dikwils uyt met tien of twaelf Man en schermutseerden een poos met haer: Als dan de Belegerden sagen, dat sy hantgemeen en in eenig gevaer waren, volgden sy met een grooter getal, om haer te ontsetten, en quamen altijt weder met een groote executie op den Vyant en weynig verlies van de hare.

In alle die Uytvallen misten wy niemant van aensien, dan de Luytenant Douglas en Capiteyn Cunningham, die de Vyanden gevangen namen en na gegeven Quartier snoodelijk vermoordden. Wanneer men haer dit merckelijck exempel van hare Wreetheyt en Woort-verbreeckinge verweet, hadden sy onbeschaemtheyt genoeg, het te ontkennen met een meenigte van schrickelijcke Eeden en Protestatien; doch het wiert al te blijkbaer door 't Getuygenis van haer eyge Officieren en Soldaten, die wy naderhant gevangen kregen. Maer dese manier van handelinge was seer gemeen by haer en 't quam wel over-een met het geene, dat ons verhaelt wiert, dat sy haer met Eeden verbonden hadden, dat sy ons geen Woort houden en alle Articulen, die sy met ons maeckten, weder verbreecken souden: 't welck een Gevangen (die in sijn Conscientie ontrust was, om dat hy sig met soo een Godloos en trouloos Volck had verbonden) aen ons ontdeckte.

Wy wierden van de waerheyt hier van overtuygt door eenige Exempelen, die sy ons daer na noch verschaften: Eens staken sy een witte Vaen op, om ons tot een Handeling te noodigen: Mr. Walker waeghde het daer op, uyt te gaen en met

den Lord Lowth en Collonel O Neale in Gespreck te treden : in 't passeren wierden'er wel hondert schooten op hem gelost ; doch hy trof een Huys aen tot beschutsel, en, verwijtende haer hare trouweloosheyt, seyde hy, dat sy haer Volk souden bevelen, stil te houden, of hy anders last geven, dat al het Geschut van de Wallen op haer soude losbranden. Sy ontkenden, dat sy'er iets van geweten hadden ; en dat was al de satisfactie, die men van Luyden, die sulcke Grontreguls hadden, verwachten kon. Op een andere tijt versocht den Vyant, dat eenen White verlof mocht hebben, by haer te komen : De Belegerden sonden hem daer op in een Schuytje met twee Man op Parole ; 't welck sy seer oneerlijck braken ; houdende de Mannen en de Schuyt. 't Verlies van de Schuyt was seer considerabel voor ons ; want de Messieurs, die ons verlaten hadden, waren met alle onse Schuyten doorgegaen en hadden se doe maer laten drijven ; en dit was de eenigste Schuyt, die ons noch overig was gebleven.

De Vyanden trocken met haer voornaemste Heyr van St. Johnstown en sloegen haer Tenten op Belyugry-Heuvel, omtrent twee Mijlen van Derry Zuyd-Zuyd-West: Sy stelden Wachten aen alle zijden van de Stad ; soo dat het voor de Belegerden onmogelijck was, eenige Kuntschap te ontfangen of te geven ; en 't viel haer seer moeyelijck, by de Bronnen om Water te komen ; want sy mosten'er dickwils om vechten met verlies van haer Bloet. Seecker Monsieur wiert de Kan eens voor sijn Mont weg geschooten ; en, dewijl 't Water in de Stad soo modderig was en door het gestadig schieten en gedurige toegang tot het selve drabbigh wiert, waren wy genootsaeckt, dat pericul te lopen.

Den 4 Juny deden de Belegeraers een Aenval by de Wintmolen-Berg met een Troup Voetvolck en Ruytery : de Paerden waren in drie Esquadrons gedeelt ende besprongen ons aen de kant van de Rivier met laeg Water : 't Voetvolk attacqueerde de rest van onse Linie : de voorste van de Paerden bestonden uyt Messieurs, die haer met Eede verbonden hadden, dat sy onse Linie souden bemachtigen : sy wierden aengevoert door Capiteyn Butler, tweede Soon van den Lord Montgarret. Ons Volk stelde sig binnen onse Linie in drie Reyen soo voordeelig, dat d'eene Rey altijt gereet was, te marcheren en de andere te ontsetten en successivelijck op den Vyant te chargeren ; 't welck (daer het nochtans vremt is, dat sy andere gedachten souden hebben) haer seer verbaesde en ontsette ; want het scheen, dat sy verwacht hadden, dat wy maer een enckelde Charge souden doen, en dat sy dan op ons souden ingevallen hebben. Haer Voetvolck had Tackebossen voor haer gelegt tot beschutsel voor onse Kogels, en sy en de Ruytery begonden met een luyt getier van *Huzza* ; 't welck gevolght wiert uyt alle kanten van haer Leger met een vreeslijck getier en gekrijsch van een menigte Gespuys, 't welck den Vyant verselde : Doch die met haer Tackebossen waren niet machtigh, tegen ons stant te houden ; maer genootsaeckt, hare nieuwe Borstweering te quiteren en wegh te lopen. Capiteyn Butler beklom ondertusschen ons Werck, 't welk maer een droog Dijckje was van seven Voet hoog aen de Waterkant, en wiert gevolgt van dertig sijner gesworene Ruyters. Ons Volck verwonderde sig, dat sy al soo veel Kogels verschooten hadden, sonder dat'er een van haer gesneuvelt was ; dan Capiteyn Crooke bemerckte, dat sy Rustingen aen hadden, en beval daer op, dat men na de Paerden soude micken ; 't welck soo wel geluckte, dat maer drie van dese onver-

zaegde

zaegde Gaſten het met groote moeyte ontquamen. Wy verwonderden ons, dat het Voetvolck volgens hare gewoonte niet harder liep, tot dat wy ſagen, dat ſy in haer Aftocht de Dooden op haer Ruggen genomen hadden, om haer eyge Lichamen voor ons ſchieten te beſchutten; 't welk een grooter Dienſt was, als ſy in haer Leven gedaen hadden.

De Vyanden verloren in deſe Actie 400 van haer Krijgsvolck: de meeſte van hare Officiers waren gedoot, en Capiteyn Butler gevangen nevens verſcheyde andere, die in de Lijſt genoemt zijn. Wy miſten van onſe kant ſes gemeene Perſoonen ende een Capiteyn, Maxwel: twee van de onſe wierden door een Canon-Kogel van de overſijde van het Water tegen over de Wint-Molens Wercken gedoot.

Dien Nacht ſpeelde den Vyant uyt de Bogaert met ſijne Bomben, die yder 273 Pont ſwaer woegen en veel Ponden Buskruyt in haer hielden: ſy braken'er onſe Straten mede aen ſtucken ende ruineerden de Huyſen; ſoo dat men niet langs de Straten kon paſſeren of in de Huyſen blijven; maer yder begaf ſig naer de Wallen en de verſte Hoeken van de Stad, alwaer wy veylig verbleven; doch veele Siecken wierden gedoot, om dat ſy onmachtig waren, uyt hare Huyſen te gaen. Sy beſtoockten ons des daegs ſoo fel met haer Geſchut en des nachts met de Bomben, en somtijts oock wel by daeg, dat men niet ruſten kon; maer van plaets tot plaets moſt wijcken; het welck het Guarniſoen ſlap en ſieck maeckte en veele deed ſterven; ſoo dat het getal op den 15 van deſe Maent al op 6185 Man gekomen was. Deſe Bomben deden ons echter noch eenig voordeel; want wy hadden gebreck van Brant, en door 't ruineren der Huyſen verſchaften ſy ons overvloet van Hout.

Den 7 Juny quamen'er drie Schepen aen 't Kilmorefort en ſchooten op het Caſteel; trachtende de Rivier op te komen; maer een daer van geraeckte ongeluckig aen de Gront en lag daer een poos ter genade van 's Vyants Geſchut, ſonder te konnen wijcken; doch eyndelijk ſagen wy met vermaek, dat 't vlot raekte ſonder veel ſchade of verlies, ſo ons dacht.

Den 15 Juny ontdeckten wy een Vloot van dertig Zeylen in de Rivier, welcke wy geloofden, dat uyt Engelant quam tot ons Ontſet; maer wy wiſten niet te bedencken, hoe wy Kuntſchap van haer ſouden konnen krijgen, en wy vreesden, dat het onmogelijk ſoude zijn voor haer, by ons te komen; want de Vyanden begonden ons nauwer te bewaken: ſy wierpen Batteryen op tegen over de Schepen en beſetteden de Rivier van wederſijden met meenigte Snaphanen: voorts brachten ſy haer Canon naer het Fort Charles, een Plaets van eenige Sterckte, alwaer de Rivier ſmal was en daer de Schepen voorby moſten. Alhier practiſeerden ſy een houte Boom, door Kettingen te ſamen gevoegt, ende bewondenſe met een Kabel van twaelf Duym dick: Sy maeckten deſe Boom eerſt van Eycken; maer die wilde niet drijven en wiert oock haeſt door de kracht van het Water gebroocken: doe formeerden ſy'er een van Denne-Boomen, die haer oogmerk beter beantwoorde: deſelve wiert aen het eene eynde vaſt gemaekt aen een Boog van een Brug en aen het andere aen een Pael, die in de Gront geſlagen ende met Steenwerck verſterckt was. Dit Verhael, het welck wy van de Gevangenen hadden, ontruſte ons geweldig en liet ons naulijcks eenige hoop over. Wy deeden verſcheyde Tekens

kens aen de Schepen van den Toorn, en sy weder aen ons uyt de Schepen; maer wy konden elckanderen weynig onderrechtinge geven. Ten laetsten quam'er een Bode by ons, eenen Roch, van den Major Generael Kirke afgesonden, die aen de overkant van het Water tegen ons over was gekomen en doen de Rivier over-swom. Hy verhaelde ons, wat Schepen, Volck, Provisie en Wapenen tot ons Ontset gearriveert waren, en de groote bekommering, waer in den Major Generael sig om onsent wille bevont, benevens sijne sorg en wensch, om met sijne Schepen tot aen de Stad te naderen. Hy sont noch een andere Bode met dit selfde bescheyt, eenen Crumy, een Schotsman, om met een door hem te mogen verstaen den Staet van ons Guarnisoen; maer hy wiert gevangen genomen, ende hy en de Vyant het haest eens; soo dat sy hem bepraetten, ons een Bootschap te doen, die veel van des anderens verscheelde. Sy staken een witte Vlag op en nodigden ons, tot een Gespreck te komen; seggende, dat wy seer misleyt waren wegens den Major Generael en in onse verwachtinge van Ontset uyt Engelant bedrogen; want dat alles daer in confusie was, en dat wy ons nader mochten informeren van de Bode, die sy gevangen genomen hadden. Wy stuurden dan eenige tot dien eynde heen; maer sy ontdeckten het bedrog wel haest en brachten ons bescheyt van sijne Trouloosheyt.

Wy ontfingen noch nader Kuntschap door een kleyne Jongen, die seer aerdig ons tweemael een Brief behandigde van den Major Generael te Inch. Een Brief bracht hy in een Kousseband gebonden, en een andere op sijn tweede komst in een Lakense Knoop. Wy sonden ons eerste Antwoort aen hem in een stuck van een Blaes, gefatsoeneert als een Set-Pil, en hem soo in het Lijf gestoocken; ons tweede Antwoort droeg hy in de Ployen van sijn Broek, en, vervallende in handen van de Vyanden, slockte hy 't Briefje deur uyt vreese, van ontdeckt te sullen werden; en, na dat hy een poosje was vast gehouden geweest en dat se getracht hadden, iets uyt hem te trecken, raeckte hy los en quam weder by den Major Generael.

Brief van den Major Generael Kirke aen Mr. Walker.

MYN HEER.

IK heb den uwen te Inch ontfangen: Ik schreef voorleden Sondagh aen U, dat ik alle bedenckelijcke vlijt tot Uw Ontset soude aenwenden; doch langs de Rivier bevinde ik het onmogelijk; het welck my een Party naer Inch heeft doen senden, alwaer ik self naer toe ga, om te onderstaen, of ik haer Heyr kan opslaen ofte haer diverteren; soo datse U niet mogen lastigh vallen. Ik heb Officieren, Ammunitie, Wapenen, grof Geschut, &c. naer Inniskilling gesonden, die 3000 Man te Voet, 1500 te Paert ende een Regiment Dragonders hebben ende belooft, tot Uw Ontset te komen; ende ter selver tijdt sal ick den Vyant by Inch aenvallen. Ik verwachte yder oogenblick noch 6000 Man, die al over acht dagen zijn t'scheep gegaen, uyt Engelant. Ik heb Provisie en Victualie voor U L. en ben geresolveert, U te ontsetten. Engelant en Schotlant zijn in een goet postuur, en alles staet daer wel. Weest suynig met uw Victualie; ende met Gods hulpe sullen wy dese Barbarische Menschen wel overwinnen. Laet my soo dickwils van U hooren, als gy kont, en de Bode sal soo veel tot Loon hebben, als hy begeert. Daer zijn verscheyde

scheyde Overlopers van den Vyant by my gekomen, die my alle verseeckeren, dat sy 't niet lang sullen konnen uythouden. Ik versta van Inniskilling, dat den Hertog van Berwijck geslagen is: God geve, dat 't waer mag zijn; want dan sullen sy niet konnen verhindert werden, haer by U of My te vervoegen.

MYN HEER,

Aen Mr. GEORGE WALKER.

Uw Getrouwe Dienaer:

J. KIRKE.

Maer, om weder tot ons Verhael te keeren, de Belegerden sagen meenighmael met groot verlangen naer de Schepen uyt; want haer Rantsoen was seer kleyn; gelijck hier achter op de Lijst te sien is. Sy timmerden dan een Boot met achtpaer Riemen ende bemanden deselve wel, met voornemen, na de Vloot te varen en den Major Generael onsen droevigen toestant bekent te maecken. Sy staken af met de beste Wenschen en Gebeden, die wy voor haer doen konden; maer waren genootsaeckt, te reverteren, vermits 't onmogelijck was, den Hagelbuy van Kogels, die van beyde de sijden der Rivier op haer aengevlogen quamen, te wederstaen.

Den 18 Juny toog Capiteyn Noble de Rivier op met 20 Man; van gedachten zijnde, het Visch-huys te beroven; maer hy wiert belet door een Allarm van des Vyants Boots: niettemin geraeckte hy met haer in een Gevecht en doode een Luytenant, een Vendrig, vijf gemeene Personen en nam 14 gevangen beneffens beyde de Booten: Wy præsenteerden, haer de Booten weder te geven en de beste Gevangens, die wy hadden, indien sy ons wilden toelaten, een Bode na de Schepen te senden; maer wy konden haer daer toe niet krijgen. Wy hadden over 't Rantsoen van den Lt. Collonel Talbot geaccordeert voor 500 Pont, en wy beloofden hem sijn Vryheyt met quijtscheldinge van 't Gelt; doch wy mochten dat faveur niet verwerven. Kort hier na storf de Luytenant Collonel van sijn Quetsuuren en wy verlooren 't voordeel van ons Contract, niet-tegenstaende wy alle mogelijcke sorgh gedragen hadden, om hem in 't Leven te behouden; latende hem sijn Chirurgijn en Kost van den Vyant op tijden, daer toe bestemt, toekomen; zijnde gunsten, die wy alle de Gevangenen toestonden, terwijl wy selve Honger leden; hoewel wy die gunst juyst soo hoogh niet waerdeerden; maer de Vyant verdiende het soo niet aen ons. Ter deser tijt was Gouverneur Baker gevaerlijck kranck; weshalven Collonel Michelburn verkooren wiert, om Gouverneur Walker te assisteren, op dat, wanneer d'eene in de Uytvallen commandeerde, d'andere sorgh voor de Stad mocht dragen, en, indien d'eene sneuvelde, de Stad dan niet sonder Gouverneur en tot hasard van nieuwe Verkiesingen gelaten werden.

Den 24 Juny was Coenraed de Rosen, Marschalck Generael van de Yrsche Troupen, in 's Vyants Legers gekomen; en, bevindende, hoe weynigh den Vyant op ons gevordert had, voer hy in groote furie tegen ons uyt en swoer by Gods Buyk, dat hy onse Stad soude verwoesten en ons in dessels Puyn begraven, ende sonder insicht op Ouderdom of Sexe alles door het Swaert vernielen; ja de uytgesochtste Tormenten bedencken, om de Ellende en Pijn van alle, die hy obstinaet of hantdadig in 't wederstreven van sijn Bevelen vont, te verlengen. Maer dese Dreygementen,

als oock sijne Beloften, in dewelcke hy seer welspreeckende was, vonden weynig vermogen op ons; want God had ons in alle onse swarigheden een Geest en Resolutie verleent, die ons voerde boven alle vreese en temtatie tot eenige Laf hertigheyt, nademael wy ons Leven hadden opgeoffert tot Defentie van onse Stad, onse Religie en 't Intrest van Koning William en Koninginne Maria: En uyt vreese, dat iemant iets mocht practiseren tot Overgave van de Stad of 't selve aen 't Guarnisoen voorstellen, maeckte den Gouverneur een Ordonnantie, dat'er niets van sulcks soude mogen gerept worden op Pœne des Doots.

Dagelijcks was'er d'eene of d'andere uyt ons Guarnisoen, die overliep; soo dat de Vyant gedurig Kontschap van ons kreeg: Dit veroorsaeckte ons eenige moeyte: Wy verplaetsten daerom onse Ammunitie dickwils en practiseerden andere diergelijcke Listen. Onse Ysere Kogels waren nu alle verschooten: dies maeckten wy Kogels van gebacke Steen, met Loot overtogen en op deselfde Calibre, als onse Ysere Kogels geweest waren. Onse Constapels gaven haer niet voor groote Konstenaers uyt; en nochtans wiert'er sel den een Schoot geslaekt, die niet een merckelijcke Uytwerckinge deed.

Den Marschalck de Rosen ordonneerde drie Mortieren ende verscheyde Stucken Canon tegen de zijde, daer de Wintmolen stont; twee Veltslangen tegen over de Slagers Poort, en maeckte een Linie uyt de Moerassige Weg tot op tien Roeden na aen het halve Bolwerck van die Poort, om alsoo een voorbereydsel tot de Mijn te formeren: Hy vervaerdigde ook Approches na onse Linie, met voornemen, 't Ontset van onse Buytewachten te verhinderen en ons in 't Water-halen van Colum-Kils-Bron te stooren: Hy besette sijn Linie met een stercke Wacht, op hoop, van onse Buytewercken te bemachtigen, indien wy t'eeniger tijt achteloos op onse Posten waren en versuymden, goede Wacht te houden. Door de practijck van onsen Gouverneur en Collonel Michelburn en de directie en sorgh van Capiteyn Schomberg, of liever, onderrecht door de werckinge, beweginge en 't voorbeelt van den Vyant, soo veel wy vernemen konden, mineerden wy tegen den Vyant aen voor de Slagers Poort ende den Gouverneur practiseerde iets, om onse Wercken voor des Vyants Battery te bewaren. De Vyanden schooten gedurig uyt hare Trencheen, en wy bleven haer niet schuldig tot haer merckelijck verlies; want daer passeerden weynige dagen, of eenige van haer beste en voorbarigste Mannen sneuvelden door onse Wapenen en Geschut.

Den 30 Juny quam den Lord Clancarty 's avonts ten 10 uuren aen 't Hooft van een Regiment en bemachtigde onse Linie, schickende sommige Mineurs in een diepe Kelder onder 't halve Bolwerck: Daer op vielen Capiteyn Noble, Capiteyn Dunbar en verscheyde andere Messieurs volgens ordre ter Bisschops Poort uyt en slopen langs de Wal, tot dat sy dicht by des Vyants Wacht quamen: Ons Volck liet haer ongestoort met schieten begaen, tot dat 't recht tegen haer over stont, en doe brande het op haer los; en ons grof Geschut van 't Bolwerck en de Musquetten van de Wallen secondeerden het schieten der Uytvallers soo treffelijck, dat sijn Lordschap genootsaeckt was, sijn Post te quiteren en sig na 't Leger te spoeden, latende sijn Mineurs en wel 100 van sijn beste Mannen op de Plaets doot leggen behalven verscheyde Officiers en Soldaten, die gequetst waren en weynigh dagen daer na van hare Wonden sturven, soo als wy geinformeert wierden. 't Was ons dickwils gesegt,

segt, dat dese Lord iets groots soude uytvoeren; en sy hadden een Prophetie onder haer, dat eene Clancarty aen de Poorten van Derry soude kloppen. De Lichtgeloovigheyt en Superstitie van sijn Lant beneffens de Ydelheyt van sulck een braven Aenslag en wat goede Dranck moedigden hem aen tot dese stoute Entreprise: Maer ondertusschen sien wy, hoe weynigh men de Yrsche Prophetien en de Couragie, daer op steunende, behoeft te achten.

Den 30 Juny sturf Gouverneur Baker: Sijn Doot viel ons een uyttermaten gevoelig Verlies, en doorgaens wiert hy seer beklaegt; want hy was een dapper Krijgsman, en in alle sijne Actien onder ons betoonde hy een seer groote Couragie, Manhaftigheyt en Beleyt: En, indien het met een Dag-verhael over-een quam, soude men een groot gedeelte van dit Tractaet met sijne Heldhaftige Daden konnen vervullen.

En seker, daer wierden sulcke treffelijcke Daden verricht door alle onse Officieren en Volck, en dat soo dickwils, dat het onmogelijck is, die alle te vertellen; maer het is gewis, dat noyt eenig Volck in de Werelt sig beter gequeten heeft: En by andere voorvallen, alwaer het meer tot haer voordeel mag dienen, dan hier, sal men niet konnen nalaten, 't selve te melden.

Omtrent desen tijt præsenteerde den Luytenant Generael Hamilton Conditien aen 't Guarnisoen, waer na het sig geliet, te luysteren, terwijl het ondertusschen die gelegentheyt gebruyckte, na Provisie tot dessels Nootdruft om te sien: Want het was nu tot die uytterste noot gebracht, dat 't genootsaeckt was, Paerde-Vleesch, Honden, Katten, Ratten, Muysen, Kanen van een Jaer out, Kaers-Smeer en Stijffsel, waer van het noch wel voorsien was, als oock gesoute en gedroogde Huyden, &c., te nuttigen; en nochtans had het eendrachtigh beslooten, liever eerst de Yren, en dan malkanderen, op te eeten, als sig aen iemant anders, dan Coningh William en Coningin Maria, over te geven. Ons Antwoort aen den Luytenant Generael behelsde: *Dat wy seer verwondert waren, hoe hy sig kon inbeelden, dat wy hem souden betrouwen, die soo snoodelijck sijn Trou met onsen Coning verbroocken had: Dat men hem eens edelmoediglijck betrout had, en hy nochtans trouloosliјck gehandelt; en dat wy niet konden geloven, dat hy in 't Yrsche Leger meer Oprechtigheyt geleert had.*

Generael Rosen sont ons een Brief van desen inhout: *Dat, indien wy de Stad niet aen hem overleverden tegen ses uuren 's achtermiddags op den eersten July volgens de Propositien van den Luytenant Generael Hamilton, hy ordre soude geven tot aen Balishanny, Charlemont, Belfast en de Baronny van Inishowen, alle de Protestanten, so wel geprotegeerde, als ongeprotegeerde, die 't met ons of onse Factie hielden, te plonderen, en dat men se soude drijven onder de Wallen van Derry, alwaer se souden vergaen, ten zy se door de Belegerden geret wierden.* Hy dreygde, *al ons Lant te sullen verbranden en verwoesten, by aldien het eenigsints soude blijcken, dat'er Troupen tot ons Ontset quamen: Doch, indien het Guarnisoen Loyalisten* (gelijck sy 't noemden) *wilde worden en de Stad op behoorlijcke Conditien overgeven, soude hy haer voor ongelijck beschermen en begunstigen.* Maer de Belegerden ontfingen alle dese Voorstellingen met Verachtinge en eenige Gramschap; 't welk den Marschalck oock ontstelde en vry wat vertoornde.

Onder de Bomben, in de Stad geworpen, was'er mede een Schulp met een Brief daer in; verklarende aen de Soldaten de Propositien, die den Luytenant Generael gedaen had; want sy beeldden haer in, dat se onwetende waren van hare Vergunningen en dat hare Officieren 't selve aen haer niet wilden bekent maken: Oock

M 2 waren'er

waren'er eenige Schelmen, die Copyen van dese Voorslagen hier en daer in de Stad verspreydden; maer al te vergeefs; want men wilde niet de minste gedachte van Overgave plaets vergunnen; en, daer van maer te spreecken, soude iemant 't Leven gekost hebben: soo wiert het versoeyt.

Den 2 July dreef den Vyant de arme Protestanten volgens sijn dreygement onder onse Wallen, soo wel de geprotegeerde, als ongeprotegeerde; zijnde Mannen, Vrouwen, Kinderen en alle in een groote Benauctheyt. Ons Volck wist in 't eerst niet, wat het te seggen was, dat'er sulck een groote menigte aenquam, en, vreesende, dat het Vyanden waren, schoot het'er op in; maer het moeyde ons, wanneer wy de Misslag bemerckten; doch tot onse Blijtschap bevonden wy, niemant van haer door ons Geschut geraeckt te wesen; 't welk door de Bestieringe der Goddelijcke Voorsienigheyt (gelijck als of een ygelijck Kogel sijn Commissie hadwat hy doen soude) haer verschoont en drie van den Vyant gedoot had; welcke eenige van de geene waren, die dat arme Volck in sulck een groot pericul dreven. Daer verscheenen eenige duysenden ende sy verweckten een groot medelijden in ons; maer ondertusschen wierden wy daer door tot een nieuwe Furie tegen den Vyant opgehitst; sulcks dat wy aenstonts in 't gesicht van haer Leger een Galg oprechteden en haer deeden weten, dat wy geresolveert waren, hare Vrunden, die by ons gevangen lagen, daer aen op te hangen, indien sy die arme Menschen niet weder na hare Wooningen lieten gaen.

Wy gaven de Vyanden oock te verstaen, dat sy de Gevangens vryelijck Priesters mochten toesenden, om deselve op haer eygen manier ter Doot te bereyden. Wy verweeten haer het breecken van Belosten; en de Gevangens mosten selfs bekennen, dat het een Barbarische Handelingh was, seggende: *Dat sy ons niet blameeren konden, indien wy haer ter Doot brachten, aengesien haer Volk sulke Strengheyt en Wreetheyt tegen onse arme Vrunden, die sy in hare Bescherminge genomen hadden, pleegden.* Sy versochten verlof van den Gouverneur, aen den Luytenant Generael Hamilton te mogen schrijven; want sy hadden een beter gevoelen van hem, dan wy: niettemin stonden wy toe, dat een Bode de volgende Brief van haer aen Hamilton soude brengen.

MYLORD:

DOor de harde bejegening, die de geprotegeerde so wel, als overige, Protestanten ontfangen hebben, zijnde onder de Wallen gesonden, hebt gy den Gouverneur en andere van dit Guarnisoen so vertoornt, dat wy alle door een Krijgsraet verwesen zijn, op morgen te sterven, ten zy men die arme Menschen laet gaen. Wy hebben ons geaddresseert aen den Marschalck Generael de Rosen; maer, geen Antwoort ontfangen hebbende, doen wy ons Versoeck aen U (als wetende, dat gy een Persoon zijt, die geen vermaeck schept in het storten van onnosel Bloet) op dat gy onsen Staet aen den Krijgs-Generael soudet gelieven te vertoonen. Het Leven van 20 Gevangenen is in 't uytterste gevaer; en daerom versoecken wy uwe vlijt en sorg. Wy zijn alle gewillig, met het Swaert in de Hant voor sijn Majesteyts Dienst te sterven; maer het Leven te laten als Quaetdoenders valt swaer; en nochtans konnen wy ons Bloet het Guarnisoen niet te laste leggen; want den Gouverneur en andere hebben ons met alle bedenckelijcke Civiliteyt getracteert. Wy blijven,

Uw Onderdanigste en stervende Vrunden,

Aen den Luytenant Generael HAMILTON.

* *Netervill. E. Butler. G Aylmor. Mac. Donnel. ---- Darly.* Uyt de Naem van alle anderen.

* Geschreven door een andere Hant, also hy de Vingers van sijn rechter Hant verloren had.

Den Luytenant Generael, om sijn groot Belangh voor sijn Vrunden te toonen, schreef dit Antwoort op den Brief onser Gevangenen.

MESSIEURS:

DEsen dient tot Antwoort op den uwen. 't Geene die arme Luyden na alle apparentie lijden sullen, mogen sy haer selven danck weten, alsoo 't haer eygen schult is; en sy souden het konnen voorkomen door 't aenvaerden der Conditien, die haer gepræsenteert zijn; en, indien gylieden daerom lijden moet, wy konnen 't niet helpen; maer sullen 'er Wrake over nemen op veel duysenden van dat Volck, schuldig of onschuldig, soo wel binnen, als buyten de Stadt.

DEN UWEN: R. HAMILTON.

Niet-te-min het gesicht van onse Galg en de Importuniteyt van sommige Vrunden der geene, die men'er aen opgeknoopt soude hebben, werckten soo veel uyt by den Luytenant Generael, dat die arme Protestanten op den 4 July verlof kregen, weder na hare respective Wooningen te gaen. Daer op braken wy de Galgh af en schickten de Gevangenen na hare gewoonelijke Appartementen. Ons Guarnisoen bestont nu uyt 5709 Man; en, om ons getal te verkleynen, schickten wy 500 van ons onnut Volck onder de Protestanten, die onder de Wallen waren, welke ongemerkt doorpasseerden, onaengesien de Vyanden eenig vermoeden daer van kregen en waenden, dat sy se door de reuck wel souden konnen onderscheyden. Wy bequamen oock in ons Guarnisoen sommige Mannen uyt de hare, die, hoewel se in seer armhertigen Staet waren, echter van ons niets meer vreesden, dan onse Ontferminge over haer, en onse gewilligheyt, haer in te nemen; biddende ons met gebogе Knien, dat wy haer doch niet in de Stad souden houden, alsoo sy liever onder onse Wallen wilden sneuvelen, dan haer neffens ons hazarderen.

Den Gouverneur ontfing verscheyde onderrechtingen door een Vrunt van hem in 's Vyants Leger, dat hy wel op sigh selven soude toesien, dewijl hem onheyl gebrouwen wiert. Kort daer na verstont hy, dat'er eenige Jalouzy onder de Soldaten was, als of hy een groote menigte van Provisie in sijn Huys had verborgen; en sommige uyt het Guarnisoen maeckten daer soo veel praets van, dat'er in der daet pericul was van een Muytery onder 't Volck; sulcks dat hy doe begon te dencken op de Waerschouwinge, die hem gegeven was: Maer men bracht te weeg door de Instructien, die hy aen seker Soldaet gaf, die prætenderen most, deselfde suspitie te hebben, dat het Huys in stilte ondersocht wiert: Hier door wiert hare curieusheyt voldaen en sy kregen weder een goet gevoelen van den Gouverneur.

Hy wiert oock gewaer, dat den Vyant het Guarnisoen had trachten wijs te maken, dat hy de Stad verraden ende in handen van Coningh Jacobus overleveren soude, en dan voor dien Dienst tot groote Staet verheven werden. Hier door wierdense indachtig de Bootschap, die door eenen Mr. Cole in het begin van Mey laetstleden aen Mr. Walker belast was; ende, hoewel men het doen smoorde, quam het nu weder voor den dag; waer door den Gouverneur in eenigh gevaer geraeckte. De Saeck was dus: Mr. Cole, van den Vyant genomen ende eenigen tijt gevangen gehouden zijnde, wiert eyndelijck toegelaten tot een Discours met den Luytenant Generael, die hem in het particulier afvroeg, wat voor een Persoon Mr. Wal-

ker was ende wie ſijn vertroutſte Vrunden ? Mr. Cole noemde daer op onder verſcheyde van Walkers Vrunden oock ſig ſelven, hopende, door dat middel met een Bootſchap aen hem afgeſonden te werden en ſoo ſijn Vryheyt te verkrijgen. Den Luytenaet Generael vroeg hem daer op, of hy een Dienſt wilde doen aen Coning Jacobus ende eenige Propoſitien, die hy ordre had, op te ſtellen, aen Mr. Walker brengen ? Hy antwoorde ja; ende daer op wiert hem aenſtonts een Pas verleent ende hy afgevaerdigt met een Bootſchap aen Mr. Walker. Mr. Cole, dus behouden in de Stadt gekomen zijnde, wiert met groote Blijtſchap ontfangen ende was over ſijne Vryheyt ſoo wel in ſijn ſchick, dat hy ſijn Bootſchap vergat en alleen by geval in het ſpreecken iets daer van aen het Guarniſoen verhaelde.

Mr. Walker, een wijl daer na verſcheyde van haer ontmoetende, wiert met de eene of de andere hooge Naem of Titul begroet: Hy bemerckte hier uyt wel, dat hy niet buyten gevaer was; en, verſtaen hebbende, dat 't ontſtont uyt de Discourſen van Mr. Cole, liet hy hem terſtont in Hechteniſſe nemen; en, daer op geëxamineert zijnde, ontwarde hy 't Geheym en beſorgde aen yder een Satisfactie; ſoo dat'er geen onbenoegen tegen den Gouverneur meer overbleef.

Ende onder deſe ende diergelijcke andere ſwarigheden kreegh den Gouverneur eyndelijck, niet ſonder eenige moeyte, ſijn Credit weder by het Guarniſoen, 't welck God beliefde te bewaren in ſpijt van alle de Uytvintſelen en Deſſeynen des Vyants.

Wy konden van onſe Wercken met den Vyant praten; en veele van ons Volck verhaelden, dat ſy een groote weerſin ende haet tegen de Franſſche betoonden; vervloeckende die verdoemde Geſellen, die in Koffers (meenende hare Stevels) wandelden en welcke alle de Bedieningen kregen, die'er in 't Leger open vielen, nemende haer 't Broot uyt de Mont; ſoo datſe geloofden, dat ſy haer eyndelijck het geheele Coninckrijck ſouden toe-eygenen.

Het Guarniſoen was nu geſmolten den 8 July op 5520, den 13 op 5313, den 17 op 5114, den 22 op 4973 en den 25 op 4892 Man.

Deſen dagh deeden de Belegerden weder een Uytval, welcke aldus toegingh: 's Daegs te vooren hielden wy een Krijgsraet ende ſwoeren alle, het Beſluyt geheym te houden; het welck was, dat'er 's anderendaegs 's morgens ten drie uuren 200 Man de Biſſchops Poort ſouden uytvallen en 200 Man uyt de Slagers Poort, en 1100 tot een Waerborgh binnen het Ravelijn gereet ſtaen. Ons Deſſeyn was, eenigh van des Vyants Vee te bekomen: derhalven daelde men in des Vyants Trencheen; alwaer een Regiment in goede ordre ons tegen troek; maer ſy hadden maer drie brandende Lonten: wy quamen op haer aen tegen over de Slagers Poort ende doodden 300 Man van haer Volck behalven de Officiers: En wy ſouden'er noch veel meer afgemaekt gehad hebben; maer veele van ons Volk waren ſoo door Honger afgemat, dat ſy machteloos wierden, haer na te jagen; want ſommige vielen door haer eyge Slagen. Wy moſten dan wederkeeren, ſonder eenigh Vee bekomen te hebben: dies bedachten wy een andere Practijck, die gemackelijcker was: wy hadden noch een Koe: die bonden wy aen een Pael en ſtoockten'er Vuur by; want wy hoopten, als ſy loeyde en bulckte, dat dan des Vyants Vee tot haer Ontſet ſoude hebben komen aenlopen; en het begon ſigh al

te

te bewegen en de Staert op te steecken; soo dat wy schier meenden, dat wy 't al gewonnen hadden; maer de Koe raeckte los, en daer volgde niet op, als 't perijckel, van haer te verliesen.

Den 27 July was het Guarnisoen gemindert tot op 4456 Man en wy in de uytterste noot door gebreck van Leeftocht; 't welck blijcken kan uyt dit Opstel, door seker Monsieur uyt 't Guarnisoen opgenomen.

't Pont Paerde-Vleesch wiert verkocht voor 18 Stuyvers: Een Bout van een Hont, gemest met het Vleesch der doode Yren, 3 Gulden: Een Honts Kop een Gl., 7 St.: Een Kat twee Gl., 10 St.: Een Rat 11 St.: Een Muys 5 St., 8 Penningen: Een kleyne Floock, in de Rivier gevangen, voor geen Gelt te koop en niet te krijgen, als voor een seeckere quantiteyt Meel: Een Pont Kanen 11 St.: Een Pont Kaerssmeer twee Gl., 4 St.: Een Pont gesoute Huyden 11 St.: Een Mingele Paerde-Bloet 11 St.: Een Paerde-Beuling 5 St., 8 Penningen: Een Hant vol Zeewier twee St.: Een hant vol Muur een St.; en een Kop Meel, als het ergens te vinden was, 11 Stuyvers.

Wy waren nu tot sulck een noot gebracht, dat wy niet meer bekomen konden, als het geene wy malkanderen afroofden. Een seecker swaerlijvige Monsieur oordeelde, dat hy groot perijckel liep; want hy beelde sig in, dat verscheyde van het Guarnisoen hem met een greetig Oog aensagen: Hy vont het derhalven geraden, sig drie dagen lang te verbergen. Onse Dranck was anders niet, als Water, het welke wy seer duur mosten betalen ende niet sonder groot perijckel konden krijgen: Wy mengden'er Gember en Annijs-Zaet onder, waer van wy noch overvloet hadden. De Compositie van Kaers-Smeer en Stijffel, dat wy uyt noot aten, verstreckte ons niet alleen tot Voetsel, maer oock tot een onfeylbaer Geneesmiddel voor de Loop; waer door veele, die seer door die Quael aengetast waren, genesen en andere daer voor bewaert wierden. 't Was aenmerckelijck, dat in 't midden van dese uytterste noot de Couragie en Moet van ons Volck noch soo groot was, dat men 't dickwils met eenige hevigheyt hoorde twisten, of 't haer achterstalligie Gagie in Yrlant of in Vranckrijck soude ontfangen, daer 't haer selven nochtans geen 12 uuren Leven konde beloven.

De Gouverneur, met goede Reden beducht zijnde, dat dese wederwaerdigheden eyndelijck die Resolutie, waer in het Guarnisoen soo langh gecontinueert had, souden overwinnen, was bedacht op allerley bedenckelijcke middelen, haer te ondersteunen; en, bevindende sig selven noch in dat vertrouwen, dat God naer sulck een lange en miraculeuse Bewaringe niet soude toelaten, dat sy tot een Roof van hare Vyanden wierden, predickte hy in de Dom-Kerck en moedigde haer aen, stantvastig te blijven en niet te beswijcken; ten welcken eynde hy haer indachtigh maeckte verscheyde Exempelen der Goddelijcke Voorsienigheyt, die sy gehad hadden, zedert dat sy daer ter Plaetse eerst quamen; en van hoe grooten belang sy te deser tijt voor de Protestantse Religie waren, en dat sy niet behoefden te twijffelen, of God soude haer eyndelijck verlossen uyt de Swarigheden, waer onder sy nu gedruckt lagen.

Op den 30 July, omtrent een uur na de Predicatie, zijnde tot de hoogste noot gebracht, sagen wy eenige Schepen op de Rivier na ons toe komen ende wierden wel haest gewaer, dat het de Schepen waren, die de Major Generael Kirke ons gesonden

sonden had volgeus sijne belofte, dat, wanneer wy 't niet langer konden uytstaen, hy ons seeckerlijck ontsetten soude, met sigh selven, sijn Volck ende Schepen te hazarderen.

De Montjoy van Derry, Capiteyn Browning, en de Phœnix van Colrain, Capiteyn Douglas, beyde geladen met Proviant, wierden geconvoyeert door het Fregat de Dartmouth. Den Vyant schoot van het Fort Culmore en van d'eene en andere zijde der Rivier schrickelijck op haer: sy bleven hem niet schuldigh; maer speelden moedigh en furieus wederom. De Montjoy bleef wat stil leggen by de Boom; 't welck veroorsaeckt wiert door de terugstuyting, na dat het deselve aen stucken geseylt had; rakende daer door aen de Gront. Hier op hieven de Vyanden een seer luyde kreet op van *Huzza*, soo vreesselijck, als wy 't noch oyt gehoort hadden, en sy schooten alle hare Stucken daer op af en maeckten hare Booten gereet, om 't Schip aen boort te klampen. Onse ontsteltenis over dit droevig Gesicht is niet wel uyt te drucken; maer de Goddelijcke Voorsienigheyt wilde, dat se op 't Schip een volle Laeg afschooten; 't welck een schok gaf, dat het vlot raeckte en de Boom passeerde. Capiteyn Douglas was al dien tijt in Actie, en de Dartmouth gaf den Vyant desgelijcks lustigh werck. Eyndelijck quamen de Schepen by ons tot onuytspreeckelijke Blijtschap en Vreugde van ons benaeut Guarnisoen; want wy rekenden, noch maer twee dagen te konnen leven; hebbende niet meer, dan negen magere Paerden en onder ons alle voor elck een Pint Meel. De Hongersnoot en de Moeyelijckheyt des Krijgs hadden ons soo afgemat, dat'er van 7500 Man, die onse Regimenten uytleverden, niet meer, dan omtrent 4300, in het Leven waren; waer van ten minsten een vierde part geen Dienst meer kon doen.

Dese treffelijcke Onderneminge, gevoegt by het groot Succes, waer mede God ons in alle Aenslagen gezegent had, deed den Vyant den Moet soo ontvallen, dat deselve op den laetsten July des nachts doorging ende verscheyde Mijlen rontom alles plonderde en verbrande; latende de Boeren niets behouden, als 't geene sy de nacht te vooren verborgen hadden; waer in sy soo vlijtigh waren geweest, dat de Eetwaren daer na overvloedig wierden.

's Anderendaegs 's morgens, na dat ons Volck sig met dessels Part van onse nieuwe Proviant wat ververscht had, trock het uyt, om te sien, wat van den Vyant geworden was: het sag haer dan marcheren en vervolgde se een weynig te verre; soo dat de Arrierguarde van des Vyants Ruytery omwendde en, op 't selve aenvallende, seven Man doode.

Sy legerden haer te Strabane; maer, hoorende van de Nederlaeg van hare Troupen onder den Lt. Generael Maccarty door die van Inniskilling, trocken sy voort en vonden geraden, haer met'er haest verder te begeven; braken derhalven vier van hare groote Stucken, en wierpen wel twaelf Wagens, vol van Wapens en Ammunitie, in de Rivier.

Aldus behaegde het God Almachtigh, na dat wy 105 dagen lang streng belegert waren geweest by na door 20000 Man, alsoo'er gestadig versch Volk van Dublin quam, ons in onse uytterste noot Ontset toe te senden tot verwondering en blijtschap van alle vrome Menschen en tot groote ontsteltenis en tegen de verwachtinge van sulck een machtige en verbitterde Vyant, wiens Reputatie niet minder, als sijn Intrest, daer aen hing, sig Meester van de Stad gemaeckt te hebben.

De

Den Vyant had wel tusschen de 8 of 9000 Man voor onse Wallen verlooren en 100 van sijn beste Officieren volgens de naeuste Calculatie, die wy maken konden uyt de Informatie, die de Gevangenen ons gaven. De meeste sneuvelden door 't Swaert of Kogels, en een party was oock gesturven aen Koortsen, de Loop en de Spaensse Pocken; waer van men klare blijcken sagh aen verscheyde van de Lichamen der doode Officieren en Soldaten. Wy waren nu in groot verlangen, om den Major Generael Kirke, onsen Verlosser naest God, te sien.

Op den eersten Augusti ordonneerde den Gouverneur aen Capiteyns White, Dobbin, J. Hamilton, Jenny en Mr. Jo. Fox, beyde Geestelijcken, den Major Generael tot Inch op te wachten, hem van onsent wegen te bedancken en te versoecken, dat hy geliefde te komen en het Guarnisoen over te nemen. 's Anderendaegs sont den Major Generael ons Collonel Steward en Coll. Richards, den Ingenieur, om ons Geluck te wenschen over onse Verlossinge. Op Sondag quam den Major Generael in de Stad ende wiert door den Gouverneur en 't gantsche Guarnisoen met de grootste Blijtschap en Toejuychinge ontfangen. Den Gouverneur præsenteerde hem de Sleutels; maer hy wilde se niet aennemen. 's Anderendaegs hielt den Gouverneur met verscheyde van sijne Officieren het Middagmael met den Major Generael te Inch: Hy bood den Major Generael sijn Regiment aen, op dat hy, na den Coning alle de Dienst gedaen te hebben, die hy kon, weder tot sijn eygen Beroep mocht keeren: Doch den Major Generael versocht hem, dat hy na sijn believen daer van soude disponeren: dies gaf hy 't aen Capiteyn White tot een teken van sijn respect en diens Edelmans Verdienste.

Wy beriepen dan een Raed te Derry en overstemden den Gouverneur, dat hy na den Coningh soude gaen en een Adres van 't Guarnisoen præsenteren; 't welck nu van acht Regimenten tot ses gemaeckt was: Hy, daer op verseeckering van den Major Generael ontfangen hebbende, dat hy sijn Volk, en bysonder sijn Regiment, in sijn sorgh soude nemen en begunstigen, nam sijn Afscheyt van haer en embarqueerde na Engelant.

Aen de seer Voortreffelijcke Majesteyten van William en Maria, Coningh en Conninginne van Engelant, Schotlant, Vranckrijck en Yrlant, Beschermers des Geloofs.

Het Ootmoedig Adres van de Gouverneurs, Officieren, Geestelijckheyt en andere Messieurs in de Stad en 't Guarnisoen van Londonderry.

WY, de Onderdanigste en Getrouste Onderteeckenaers van dit Adres, betuygen hier mede uyt een diep gevoel van onse onlangs ellendigen Staet en Conditie onse behoorlijcke Erkentenisse aen den Almachtigen God en Uwe Geheyligde Majesteyten, en naest U aen de onvermoeyde Sorg van den Major Generael Kirke, voor ons onverwacht Ontset ter Zee in spijt van allen tegenstant van onse wercksame, doch bloedige en onversoenelijcke, Vyanden: Welck Ontset niet min wonderlijck, als ter rechter tijt, ons toegebracht wiert; wanneer wy (die veele duysenden, welcke van Hongersnoot gedurende de Belegering gestorven waren, overleeft hebben) op het Punt stonden, om afgesneden te werden en te sneuvelen door de Handen van barbarische, wreede en onmenschelijcke Gasten, die niet soo dra vernamen.

vernamen, dat wy verlost waren en sy hare boose Desseynen niet souden konnen uytvoeren tegen Uwe Majesteyts Stad en ons Leven, waer na sy gedorst hadden, of sy sette den aenstonts het gantsche Lant rontom in de lichte Vlam, na dat sy alle de Protestanten aldaer (so wel de geene, die sy Protectie belooft hadden, als andere) geplondert, beroooft ende uytgeschut hadden. Wy verblijden ons derhalven oprechtiglijck en van gantscher Herten en loven God voor alle sijne sonderlinge en herhaelde Barmhertigheden en Verlossingen, en sullen de Godlijcke Voorsienigheyt eeuwiglijck eeren, voor dat Uwe Majesteyt soo gerechtiglijck en vreedsaem tot de Rijcks-Kroon deser Coninckrijcken gekomen is; waer van de Proclamatie na behooren in dese Gewesten met een algemeene Blijtschap geschiet is. En wy presenteren aen Uwe Geheyligde Majesteyt met alle nederige Onderwerpinge onse ongeveynsde Getrouwigheyt; de waerdigste Schatting, die wy konnen geven of die Uwe Majesteyt van ons kan ontfangen. En, nademael die selfde Godlijcke Voorsienigheyt door groote Difficulteyt ons so geluckigh gemaeckt heeft, dat wy Uwe Onderdanen geworden zijn, komen wy met deselfde Nederigheyt en werpen ons gantschelijck voor Uwe Coninckliicke Voeten neder en præsenteren van Herten en met een volle Resolutie, ons Leven en Middelen in Uwen Dienst te besteden. Verder zijn wy eenmoediglijck vereenigt in een vaste en onveranderlijcke Belofte en Voornemen, alle occasien waer te nemen, in hoedanigh een Staet het God en Uwe Majesteyt oock magh believen ons te stellen, Uwe Majesteyt Dienst te doen; en wy sullen ons selven aen alle Periculen en Extremiteyten exponeren, om Uwe Majesteyt tegen den gemeenen Vyant te helpen. Van alle welcke Beloften en Diensten wy alle gesamentlijck sonder eenige Exceptie of Achterhoudinge toeseggen, niet te sullen afwijcken, soo lang wy leven. Tot een Getuygenis hier van hebben wy dit met onse Namen ondertekent. In Londonderry, den 29 July, 1689.

George Walker, John Michelbourn, Richard Crofton, Thomas Lane, Hugh Hamill, Charles Kinaston, William Campbell, Gervase Squire, Henry Monry, Henry Campsie, Adam Morrow, John Dobbin, Alexander Steward, Thomas Gughtredge, Thomas Johnston, Thomas Newcomen, Edward Davyes, John Hamilton, Thomas Ash, Robert Boyd, Ralph Fullerton, Michael Cunningham, Robert Bayley, William Grove, John Mc. Clelland, James Graham, William Thomson, James Young, Richard Cormach, Oliver Apton, Alex. Knox, Patt Moore, John Humes, Robert Dennison, Marmaduke Stewart, James Fleming, Andrew Grigson, Christopher Junny, Thomas Smyth, Bartholomew Black, John Campbell, Robert Morgan, Michael Clenaghan, Richard Fane, Joseph Johnston, William Hamilton, Robert Rogers, James Galtworth, Richard Islen, Arthur Hamilton, Michael Rullack, James Stiles, James Cuningham, Archibald Mc. Culloch, Francis Obre, Alexander Sanderson, Archibald Sanderson, Arthur Noble, Philip Dunbarr, George White, Thomas White, Ja. Gledstanes, John Maglin, James Tracy, John Halshton, Joseph Gordon, James Hairs, Andrew Hamilton, Adam Ardock, Robert Wallace, George Church, Richard Flemin, Henry Cust, John Crofton, Benjamin Wilkins, Thomas Lane, James Blair, Dudley Philips, John Buchanan, Edward Curling, William Church, Dalway Clements, Stephen Godfrey, Matthew Cocken, Thomas Brunett, William Stewart, Franc. Wilson, Matt. Mc. Clellany, George Crofton, William Babington, Robert King, John Logan, Alexander Rankin, Edmund Rice, Robert Walker, James

mes Mc. Carmick, John Cochran, James Mc. Cartny, Warren Godfrey, John Cunningham, Henry Lane, George Walker, Hannlton, Andrew Bailly, Daniel Monf. Cuiftion, John Bailly, Robert Lyndfie, Francis Boyd, James Carr, William Montgomery, James Moore, Nicholas White, John Fuller, Thomas Key, Frederick Kye, Thomas Baker, John Hering, James Hufton, Adam Downing, Abraham Hilhoufe, Albert Hall, Robert Bennet, William Dobbin, George Garnet, James Barrington, Henry Pearfe, Alexander Ratliffe, Thomas Odayre, John Hamilton, Henry -verett, Daniel Fisher, John Crofs, William Crofs, John Mucholland, Bernard Mulhollan, David Mulhollan, Thomas Conlay, Robert Skinner, Robert Robinfon, Robert Maghlin, Matthew Clarke, John Clements, William Manfon, Theophilus Manfon en James Manfon.

Declaratie van de Inwoonders van Derry.

AEn alle Chrifte Menfchen, tot welke defe tegenwoordige fullen komen, de Major, Sherifs ende Burgers der Stad Londonderry, Saluyt. Onderrecht zijnde van verfcheyde geloofwaerdige Perfoonen, dat'er een Opftant door de Yrffche Papiften voorgenomen is, ende vervolgens een algemeene Maffacre der Proteftanten in dit Coninckrijck, dewelcke foude uytgevoert werden op den 9 defer lopende Maent December, en, zijnde geconfirmeert in onfe vreefe ende jaloufy van foo een horribel Deffeyn door veele taftelijcke Infinuatien, twijffelachtige Expreffien, waerfchouwende Brieven ende pofitive Informatien, alle ftreckende en medehelpende, om in ons een t'zidderende vreefe te verwecken voor een fchielijcke ende onvermijdelijcke Ruine en Deftructie, hebben wy ons felven gefchickt tot een geduldige en gerufte Overgevinge aen de Goddelijke Voorfienigheyt, hopende op eenige Verloffinge en Diverfie van defe naeckende Ellende, ofte anders foodanig een mate van Stantvaftigheyt en Couragie, die ons bequaem mocht maecken, onfe Zielen in Lijtfaemheyt te befitten en onderdaniglijck den Uytflag van foo een ftrenge Beproevinge af te wachten. Het gebeurde dan op den 5 defer, dat een gedeelte van den Grave van Antrims Troupen aenquamen, om Poffeffie van defe Plaets te nemen; fulcks, dat wy ons felven aenfagen, als Schapen voor den Slachter, en haar als de Executeurs van Wrake over ons: echter poogden wy, niet anders in 't werck te ftellen, dan de Vlucht, om met alle fchielijcke haeft onfe Huysgefinnen naer andere Landen en Plaetfen te vervoeren. Maer het beliefde God, die over ons waeckte, de Saecken foo te ordonneren, dat, wanneer fy gereet ftonden, de Poorten in te trecken, een groot getal van het jonge Volck en eenige van de geringfte foort der Inwoonders geluckiglijck na de Poorten toeliepen en defelve toefloten; weygerende overluyt den ingang aen die Gaften en hartneckig gefet zijnde, ons niet te gehoorfamen. In 't eerfte ftonden wy verbaeft over die Onderneminge en waren beducht voor veele quade omftandigheden en gevolgen, die uyt fulck een voorbarig Opfet fouden mogen fpruyten: Maer, hebbende daer na verfcheyde malen Waerfchouwingen van een algemeen Deffeyn ontfangen en particuliere Informatien, die ons met reden het felve mogen doen geloven, en zijnde geloofwaerdig verfekert, dat onder prætext, van fes Compagnien

 by

by ons te inquartieren, een groote Swerm van Hooglanders en Yrsse Papisten op weg was, om naer ons toe te komen, en dat eenige van de Paepsche Geestelijckheyt dicht by ons Wapenen opgekocht en haer van een ongewonelijcke Toerusting van Ysere Kettingen tot Breydels versorgt hadden, zijnde 60 daer van op een Plaets besproken en eenige daer van oock gearresteert en nu in onse bewaringe, begonden wy het als een bysondere blijck van Gods Barmhertigheyt jegens ons te considereren, dat wy niet tot een Roof aen haer waren overgegeven; maer dat het hem belieft had, de Gemoederen des Volcks soo onverwacht op te wecken, voor hare en onse gemeene Veyligheyt en Behoudenisse sorg te dragen. Wy verklaren en remonstreren derhalven aen de Werelt, dat, gelijck als wy geresolveert zijn, op onse hoede te wesen, onse Wallen te defenderen ende niet toe te laten, dat eenige Papisten by ons inquartieren, wy vastelijck ende oprechtelijck besloten hebben, te volharden in onse Plicht en Getrouwigheyt tot onsen Souvereynen Heer, den Coning, sonder de minste breuck door Muytery of eenige oproerige Oppositie tegens sijne Coninckiijcke Beveelen. En, dewijl geen andere Motiven ons tot dese Resolutie bewogen hebben, als de behoudenisse onser Levens en om voor te komen de Verraderyen en Machinatien der Vyanden van de Protestantsche Religie, zijn wy geëncourageert, te hopen, dat de Rijcks-Regeering onse Proceduren gunstiglijck ende ten besten sal duyden en dat alle sijn Majesteyts Protestantsche Onderdanen ons sullen te hulpe komen met hare Gebeden tot God, hare Sollicitatien by den Coning en haer Advys en Assistentie in dese extraordinaire en schielijck opkomende occasie, welcke niet alleen een Influentie heeft op de rest des Coninckrijcks; maer oock waerschijnelijck 't Intrest der Protestantse Religie betreft en wel een gunstig reguard verdient van alle de Belijders desselfs in sijn Majesteyts Heerschappyen. GOD BEWARE DEN KONING.

Een Ordre van den Krijgsraed voor de Nederlaeg te Claudyford.

LONDONDERRY, DEN 31 APRIL, 1689.

IN een generale Krijgsraet, nu gehouden, is eendrachtiglijck besloten, dat op Maendag naestkomende 's morgens ten tien uuren alle Officieren ende Soldaten, soo Ruytery, als Dragonders, Voetvolck en alle andere gewapende Persoonen van onse Troupen en Vrunden, ingeschreven of niet ingeschreven, die konnen ende willen vechten voor haer Vaderlant en Religie tegen de Papery, sullen verschijnen op de bequaemste Lant-streeck by Claudyford, Lifford en Long-Kawsey, die het naest soude mogen zijn by hare respective Quartieren, om aldaer in Battaillions te vergaderen ende gereet te wesen, tegen den Vyant te vechten ende ons Leven en alles, wat ons lief en waert is, voor haer te beschutten. En alle Officieren en Soldaten, 't zy te Paert of te Voet, benevens Dragonders ende verdere, die gewapent zijn, werden belast, aldaer te komen tot uytvoeringe van het gemelde voornemen, ende haer ten minsten voor een Weeck te provianderen en soo veel Voeder voor de Paerden mede te brengen, als sy konnen.

Propositien

Propositien, door den Major Stroud gedaen aen den Collonel Lundy, Gouverneur van Derry, den 13 April.

I. DEn Major stelde den gemelden Gouverneur voor, het Casteel van Raphoe te defenderen of demoliëren.

II. Hoe inconsiderabel alle Troupen en Compagnien waren, die onder den naem van Troupen en Compagnien gingen; brengende tot een Exempel by het Regiment van den Lord Mount Alexander, die doe alle verstroyt waren behalven sijn eygen en Capiteyn Uptons Troup, die beyde, t'samen gevoegt, geen goede Compagnie souden konnen uytmaken.

III. De gemelde Major projecteerde aen den Gouverneur, dat men Eggen in de Ondiepten most werpen, of by gebreck daer van de Instrumenten, die men Ront-hoofden noemt en 't selfde oogmerck souden bereyckt hebben; en, vreesende, dat die Voorstellingen dien nacht mochten versuymt werden, schreef de gemelde Major Stroud oock op den selfden sin aen den Gouverneur; werdende de Brief bestelt door Capiteyn Whaley; en, indien die Propositien waren nagekomen geweest, soude den Vyant de Ondiepte niet hebben konnen passeren: Maer, sulcks niet waergenomen zijnde en den volgenden Maendag bevindende, dat den Vyant aen d'andere zijde van 't Water in goet postuur stont, komende met de Battaillons na de Ondiepte toe, versamelde hy soo veel van sijn Volck, als hy kon, om Wederstant te bieden; maer het riep, dat het gebreck van Kruyt en Wapenen hadde; en, wanneer den Major na 't Fort by Claudy Bridge trock, schreeude het desgelijcks, dat het mangel van Kruyt leed; en, keerende hem van daer na de Ruytery, bevont hy, dat deselve sig van een had gescheyden, ende, na een Mijl geweken te hebben, overstemde hy se, haer weder te rangeren en 't Voetvolk af te halen, voornamentlijck Antrims Regiment; 't welk daer op oock geschiede.

Declaratie van een Unie, den 21 Maert, 1689.

NAdemael door de Dwaesheyt of Slaphertigheyt der Vrunden of de List en Stratagemen der Vyanden eenige geruchten onder 't Volck verspreyt zijn, dat de Lord Blaney, Sir Arthur Rawdon, de Luytenant Collonel Maxwel en andere Messieurs en Officiers van Qualiteyt geresolveert zijn, Protectie van de Yren aen te nemen en de algemeene Dienst tot Defentie der Protestantse Party in dit Coninckrijck te verlaten tot groot discouragement der geene, die soo weekhertig zijn, dat sy geloof slaen aen sulcke valsche, schandaleuse en quaetaerdige geruchten: Soo wert alhier tot weering van sulke Uytstroyselen en bevrijdinge der Gemoederen van alle Protestantse Vrunden van alle Suspitien en Jalousyen dies aengaende eenmoedigl ijk gedeclareert, geprotesteert en gepubliceert aen alle Menschen door Col. Robert Lundy, Gouverneur van Derry, beneffens den gemelden Lord Blaney, Sir Arthur Rawdon en andere Officieren en Messieurs, die hare Namen hier onder geschreven hebben, dat sy en hare Troupen gantschelijck onder malkanderen vereenigt zijn en volkomen en absoluyt geresolveert, den Yrschen Vyant met haer uytterste macht te wederstaen en tot den laetsten toe den Oorlogh tegen den

den selven te continuëren tot haer eygen en aller Protestanten Behoudenisse in dit Coninckrijk: En de Committées van Londonderry verklaren, betuygen en maken hier nevens voor haer selven en voor alle de Burgers der gemelde Stad aen een yder kont, dat sy van Herten en oprechtelijck vereenigt zijn met den gemelden Col. Robert Lundy, den Lord Blaney, Sir Arthur Rawdon en alle andere, die haer by dese gemeene Saek vervoegen, en dat sy met alle hare Macht en uytterste Vermogen sullen trachten, den selven Oorlog voort te setten. En, indien het soude gebeuren, dat onse Party soo verdruckt mochte werden door den Yrschen Vyant, dat sy genootsaeckt wierde, in dese Stad tot een Schuylplaets te retireren ('t welck God verhoede) sullen de gemelde Lord Blaney, Sir Arthur Rawdon en hare Machten en alle andere Protestantse Vrunden geredelijck in dese Stad ontfangen en na al ons vermogen geholpen en ondersteunt werden.

Gegeven in Londonderry, den 21 Maert, 1689.

Robert Lundy, Blaney, William Stewart, Arthur Rawdon, George Maxwell, James Gurry, John Forward, Hugh Mac. Gill., William Ponsonby, H. Baker, Chich. Fortescus, James Brabazon, John Hill, Samuel Norman, Alexander Tomkins, Matt. Cocken, Horas Kennedy en Edward Brookes, Sherifs, *Alexander Lecky, Francis Nevill, James Lennox, Frederick Cowsingham, John Leslie, Henry Long, William Crookshanks, Massareene, Clot. Sheffington, Arthur Upton, Samuel Morrison, Thomas Cole, Francis Forster, Ed. Cary, John Cowan, Kilner Brasier, James Hamilton en John Sinclare.*

Uyt het Schip de Zwaluw, by Red-Castle, den 15 April, des namiddags ten twee uuren, 1689.

MYN HEER,

GEhoort hebbende, dat gy in het Velt zijt, om den Vyant te bevechten, heb ick het nodig geacht, U tot sijn Majesteyts Dienst te laten weten, dat hier twee welgeoeffende Regimenten aen Boort zijn, die ten langsten in twee dagen haer by U sullen konnen vervoegen. Ick ben verseeckert, dat sy op allerley Occasien van grooten Dienst sullen konnen wesen; maer bysonderlijck, om onbedreven Volck aen te moedigen; gelijck ick geloof, dat de uwe meestendeels zijn. Ick ben derhalven van gevoelen, dat gy de Passagie des Vyants over de Watten van Finn dient te stuyten, tot dat ick by U kan komen: indien het daer naer nodig is, Slag te leveren, sult gy in veel beter postuur zijn, dan te vooren. Ick moet U om Vergiffenis bidden, indien ick al te vrymoedig in mijn advys ben; want volgens 't Prospect, dat ik van verre daer van hebbe, schijnt my dit 't gevoeglijkst te zijn: Maer, gelijck als sijn Majesteyt de gantsche directie der Saken aen U gestelt heeft, sult gy oock bevinden, dat niemant U blymoediger sal gehoorsamen, dan

Uw Ootmoedighste Dienaer,

JOHN CUNNINGHAM.

Ordres en Instructie voor onsen Getrouwen ende Welbeminden John Cunningham, Esquire, Collonel van een van onse Regimenten te Voet, en by sijn afsterven ofte afwesen aen Collonel Salomon Richards of den voornaemsten Officier met de Regimenten, waer van sy Collonellen zijn.

WILLIAM R.

GY sult U sonder uytstel begeven na de Quartieren van 't Regiment onder Uw Commando en sorg dragen, dat 't gereet is, na Leverpole te marcheren op den tijt, die gy daer toe sult aenstellen.

Daer op sult gy naer Leverpole gaen, om te vernemen, wat Schepen daer in de Haven leggen, om de twee Regimenten, waer van gy en Salomon Richards Collonellen zijt, naer Londonderry over te voeren; ende of het Fregat, tot haer Convoy gedestineert, daer al gearriveert is. En soo dra, als de gemelde Schepen en het Fregat gereet sullen zijn, t'zeyl te gaen, ende met alle nodige Proviant voor de gemelde Regimenten op de heenreyse na de voorsz. Stad en, des noots zijnde, oock voor de wederomreyse voorsien, sult gy Collonel Richards Regiment doen t'scheep gaen en ter selver tijt last geven aen het Regiment, waer over gy Collonel zijt, na Leverpole te marcheren en met alle spoet te embarqueren.

Ende, dewijl wy een duysent Wapenen na Leverpole hebben doen vervoeren, sult gy sulck een getal van Wapenen, als'er in de gemelde Regimenten te kort komen, aen haer doen behandigen; en het overschot der Wapenen en Ammunitie, 't welck aldaer staet ingescheept en na Londonderry gevoert te werden, sal daer tot onsen dienst werden gebruyckt, soo, als de Gouverneur van de gemelde Stad het sal goetvinden.

En, dewijl wy oock geordonneert hebben, dat een Somme van 2000 Ponden Sterlings aen U te Chester sal betaelt werden door Mattheus Anderton, Esq., Collecteur van onse Convoy-Gelden aldaer, zijt gy hier geauthoriseert ende gelast, de selve Somme aldaer te ontfangen ende daer van te disponeren tot nootsaeckelijcke Onderstant van de gemelde Regimenten en tot Defentie van de Plaets, reparerende en versorgende het geene, dat daer in manqueert, en 't selve voorts te besteden tot soodanige andere Diensten, als gy met den Gouverneur der Stad, met wien gy een goede Correspondentie en Vruntschap dient te onderhouden, sult nodig bevinden tot onsen Dienst; van alle welke uytgave gy ons Rekenschap sult moeten doen met d'eerste gelegentheyt.

Wanneer de Particulariteyten, tot uwe Reyse noodig, ten vollen vaerdigh sullen zijn, sult gy, We'er ende Wint dienende, met de Regimenten onder uw Commando de beste wegh naer Londonderry nemen; en, daer of dicht daer by gearriveert zijnde, onderstaen, of deselve Stadt noch in handen der Protestanten is en of gy onse gemelde Regimenten veylig in de selve kont brengen, ende, indien soo, aenstonts den Luytenant Generael Robert Lundey, onsen Gouverneur van die Plaets, of den Commandant, die'er dan soude mo-

gen

gen zijn, kennisse geven van onse sorg in het senden van die Regimenten en Ammunitie; en tot verder verlichtinge van onse Protestante Onderdanen in die Gewesten sult gy, wanneer gy hem onse Brieven en Ordres sult hebben overgelevert, de gemelde Regimenten en Ammunitie aen Lant helpen ende sorg dragen, dat sy wel werden geinquartiert en gedisponeert in de gemelde Stadt; volgende soodanige Directien, als gy gedurende uw verblijf aldaer sult ontfangen van onsen Gouverneur en Luytenant Collonel, Robert Lundy, in alles, dat onsen Dienst betreft.

Gy sult de Gouverneur en Inwoonders van Londonderry verseeckeren van verder en grooter Secours van Volck, Wapenen, Gelt en Krijgs-Ammunitie, die spoedig tot haer Onderstant en Beveyliging van die Gewesten uyt Engelant staen te komen: En middelerwijl sult gy U soo wel, als gy kunt, defenderen tegen alle Persoonen, die haer sullen onderstaen, de gemelde Stad te belegeren of onse Protestantse Onderdanen in deselve te beledigen.

Gy sult ons kort naer uw Arrivement aldaer, ende soo vervolgens van tijt tot tijt, adviseren van den Toestant der Plaetse, de Fortificatien, het Getal, de Qualiteyt en Affectie des Volks, der Soldaten en andere aldaer of in het Lant daer omtrent; en wat Quantiteyt van Proviant van allerley soort voor Ruyters, Voetvolck en Dragonders aldaer tot onsen Dienst sal konnen opgekocht werden, sonder dat men het van Engelant derwaerts behoeft te brengen, ingeval men meer Troupen soude oversenden.

Gy moet ons informeren, of Capiteyn James Hamilton te Londonderry is gearriveert, ende hoe hy van het Gelt en de Ammunitie, dat hem is aenbetrout geweest, heeft gedisponeert. En voorts moet Gy ons bescheyt laten weten van alles, het welck gy volgens uw Directie sult dencken, tot onsen Dienst nodig te zijn.

Ingevalle gy sult bevinden, dat het niet veyligh is, de gemelde Regimenten te Londonderry of daer dicht by aen Lant te setten, omse in de Stad te krijgen, het welck gy door alle gevoeglijcke en voorsichtige Middelen moet trachten te doen, sult gy deselve niet aen eenig extraordinary Perijckel hasarderen; maer sorg dragen, dat sy in deselve Schepen en onder het selve Convoy met deselve Wapenen, Ammunitie, Gelt en Proviant voornoemt naer Carrickfergus gevoert werden, alwaer gy haer sult trachten, aen Lant te brengen, indien het veyligh geschieden kan, of anders te Strangford; op welcke beyde Plaetsen gy deselve Cautie gebruycken en soo na, als het mogelijck is, deselve Directien volgen sult, die U hier nevens ten opsicht van Londonderry gegeven zijn. Maer, by aldien gy het niet oorbaerlijck voor onsen Dienst sult vinden, de meergemelde Regimenten aen Lant te setten op eenige der voorschreve Plaetsen, sult gy besorgen, datse weder te rugh gebracht werden in de Haven van Leverpole, en ons daer van dan spoedig kennisse geven, op dat gy onse Ordres diesaengaende verder moogt verstaen. Gegeven in ons Hof te Withal, den 12 Maert, 1689. In het eerste Jaer van onse Regeeringe.

Door sijn Majesteyts Bevel,

SHREWSBURY.

Mr. Osburns

Mr. Osburns Brief aen Sir Arthur Royden.

HILSBURG, DEN 9 MAERT, 1689.

MYN HEER:

OP den 6 deser wiert ick door Mylord Granard geintroduceert ter præsentie van Mylord Deputy in het Casteel van Dublin, en ick heb sijn Pas, om naer Ulster te gaen en weder te rug te komen; en, hoewel ik sijn Excellenties directe Commissie niet heb, verseeckere ick UE. echter, dat ick ten minsten door den Lord Deputy gepermitteert ben, aen de voornaemste ende andere van de Ulsterse Associatie kennisse van sijn Discours met my te geven, 't welck omtreat hier op uytquam.

I. Dat sijn Excellentie geen vermaeck schept in het Bloet en de Verwoestinge van die Provintie; maer dat hy nochtans ten hooghsten gebelgt is, dat sy de Wapenen heeft opgenomen en daer in continueert, hebbende daer door sijn Majesteyts Gouvernement geaffronteert en onbetamelijckheden gepleegt tegen de laetste Proclamatie van Clementie, gedateert den . . . .

II. Des niettegenstaende is hy gewillig, de gemelde Provintie in sijne Protectie te nemen, mits dat sy aenstonts aen sijne Armee voor sijn Majesteyts Dienst overgeve hare Wapenen en dienstige Paerden ende daerenboven aen sijn Excellentie overlevere dese drie Persoonen . . . indien sy in dit Coninckrijck gebleven en noch te bekomen zijn.

III. En tot verder betooninge, dat sijn voornemen is, Bloetstortinge voor te komen, is hy gewilligh, Vrygeleyde te vergunnen selfs aen die drie Persoonen ofte iemant anders van haer Party, om te komen ende te gaen tot ende van sijn Excellentie ofte tot ende van den Luytenant Generael Hamilton, Commandant van een gedeelte sijner Armee, hier na genoemt, indien sy een vreedsame ende redelijcke Handelinge voorhebben; maer ondertusschen wil hy daerom noch ergens anders om den Aentocht van het gemelde gedeelte der Armee niet stuyten; ja niet soo veel als een uur. En, indien het in soo een Onderhandeling sal blijken, dat sy de Wapenen maer opgenomen hebben tot haer eygen Behoudenisse, sal hy selfs die drie Personen pardonneren; maer 't is niet te verwachten, dat men dat sal konnen doen blijcken, aengesien veele van haer alrede Commissien van den Prince van Orange ontfangen hebben en sijne Vaendels in 't Velt laten waeyen; gelijk sijn Excellentie geloofwaerdig onderrecht is.

IV. Indien dese Conditien niet aenstonts ingewilligt werden, sal hy met een gedeelte van sijn Armee op haer aenvallen; welcke hy meent, dat op Maendagh, den 11 deser, te Newry sal zijn, om van daer te marcheren na Belfast, en daer van daen na Colerain en Londonderry: En de Lant-Yren, die niet tot de Armee behooren, Mannen, Wijven en Jongens, die nu alle in de Graefschappen van Cavan, Monaghan, Tyrone, Londonderry, &c. met halve Piecken gewapent zijn, sullen op 't aennaderen der Armee, indien men Wederstant biet, aenstonts een Massacre ondernemen op de Britten van de gemelde Graefschappen; welck gewelt van 't Gepeupel sijn Excellentie segt, niet te konnen bedwingen.

Dit zijn de Hooftpuncten volgens mijn beste Geheugenisse, die ick als uyt sijn Excellenties Mont kan aendienen : Maer ick dencke hier desen Nacht te blijven, alwaer, indien gy 't soo goetvint, ik verder met U van alle de gemelde Particulariteyten sal discoureren ; waer van ik hoop, dat gy aenstonts kennisse sult geven aen alle in uwe Wijck, die 't voornamelijck betreft. Dit in haest van

Uwe seer ootmoedige Dienaer,

ALEXANDER OSBURN.

Koenraed de Rosen, Marschalck Generael van alle sijn Majesteyts Troupen:

VErklaert hier nevens aen alle de Bevelhebbers, Officieren, Soldaten en Inwoonders van de Stadt Londonderry, dat, ingevalle sy niet tusschen dit en Maendag naestkomende ten ses uuren in de achtermiddag, zijnde den eersten July, in het Jaer onses Heeren 1689, accorderen, om de gemelde Stadt Londonderry over te geven aen den Coningh op sulcke Conditien, die haer mogen vergunt werden volgens de Instructien en Macht, die den Luytenant Generael Hamilton voortijts van den Coningh ontfangen heeft, hy aenstonts ordre sal geven van de Baronny van Innishowen en de Zee-Kusten daer rondom af tot aen Charlemont toe, om die van hare Factie, het zy datse geprotegeert zijn of niet, by malkanderen te vergaderen ende haer aenstonts naer de Wallen van Londonderry te brengen ; alwaer het geoorloft sal wesen voor de geene, die in de Stadt zijn, ingevalle sy noch eenige Ontferminge over haer hebben, de Poorten te openen ende haer in de Stad te ontfangen, of anders sullen se moeten aensien, dat hare Vrunden ende Magen alle van Honger vergaen, dewijl hy geresolveert is, niet een van haer t'Huys te laten nochte oock haer eenig Onderhout te vergunnen. Ende tot benemminge van alle Hoope van Secours door het landen van Troupen uyt Engelant in dese Gewesten verklaert hy verder, dat, ingevalle sy weygeren te submitteren, hy terstont het gantsche Lant sal doen verwoesten, op dat, indien'er eenig Secours naer desen uyt Engelant soude mogen gesonden werden, het benevens haer door Gebreck van Voetsel sal moeten vergaen. Daer en-boven heeft hy een seer considerabele Armee, soo wel om haer op alle Plaetsen, daer men het nodig sal oordeelen, te wederstaen, als tot Protectie van alle sijn Majesteyts dienstwillige Onderdanen, welckers Goederen ende Have hy (verdelgende alle het overige) belooft te securеren, en, het welk niet bequaemlijk en op sulcke Plaetsen sal konnen gebracht werden, als hy nodig sal oordeelen, te bewaren; verbrandende in tegendeel de Huysen en Molens niet alleenlijck der geene, die in actuele Rebelly zijn ; maer oock van hare Vrunden ende Adhærenten, op dat'er geen hoop van ontkominge voor iemant mag overblijven : beginnende van desen dagh, de nodige ordres af te senden aen alle Gouverneurs ende andere Commandanten van sijn Majesteyts Troupen te Colerain, Antrim, Carrickfergus, Belfast, Dunganon, Charlemont, Belturbat, Sligo ende aen Collonel Sarsefield, commanderende een vliegende Armee aen geen sijde van Ballishany ; aen Collonel Sutherland, commanderende een andere omtrent Inniskilling, en

aen den Hertog van Berwijck by Fynwater, dat sy alle de Mannen, Vrouwen en Kinderen, die eenigsints in Gemeenschap staen met die van Londonderry ofte andere, welcke in opentlijcke Rebelly zijn, aenstonts tot dese Plaets sullen doen brengen, sonder eenige hope, van verder in het Coninckrijck te sullen mogen wegtrecken: Ende, by aldien sy, eer de gemelde Maendag, den eersten July des Jaers 1689, geexpireert is, geen Gyselaers ende andere Gedeputeerden senden met een volkome en suffisante Macht, om met ons te handelen wegens de Overgave der gemelde Stadt Londonderry op redelijcke Conditien, sullen sy naer dien tijt niet geadmitteert werden tot eenige Onderhandelinge, en de Armee met de Belegeringh continuëren ende met Godes Hulp haer t'onderbrengen; sullende ordre hebben, ingevalle sy door Gewelt de Stadt inneemt, geen Quartier te vergunnen noch eenige Ouderdom ofte Sexe te verschoonen. Maer, indien sy wederkeeren tot de Gehoorsaemheyt, die sy haer Natuurlijcken Vorst schuldigh zijn, belooft hy haer, dat de Conditien, die haer in sijn Majesteyts Naem vergunt werden, ongeschonden sullen werden geobserveert van alle sijn Majesteyts Onderdanen, ende dat hy selfs sorg sal dragen, haer in alle occasien te beschermen ende het voor haer op te nemen, indien haer eenige Belediging contrarie het Verdrag soude wedervaren; stellende sig selven verantwoordelijck voor de nakominge der Conditien, waer op sy sullen accorderen, om de gemelde Plaets van Londonderry aen den Coningh over te leveren. Gegeven met Onderteeckeninge van mijn Hant op den 30 Juny in het Jaer onses Heeren 1689.

Le Mareschal de Rosen.

Collonel Hamiltons Propositien.

1. DAt Collonel Oneil Macht heeft van den Generael Hamilton, met de Gouverneurs van Derry te discoureren, gelijck blijckt door sijn afsenden van dit nevensgaende.

2. Dat den Generael volle Macht heeft, blijckt by sijne Commissie.

3. Dat den Generael Rosen geen Macht heeft van den Koningh, om sigh te bemoeyen met het geene den Luytenant Generael Hamilton doet ten opsicht van de Belegeringe, zijnde maer alleen gesonden, om het Engelsch Secours te wederstaen, en dat alle Conditien en Gesprecken van Overgave gelaten zijn aen den gemelden Luytenant Generael Hamilton. Dat ten opsicht van de Articulen; die souden mogen geaccordeert werden, sy door des Conings Authorisatie mogen sien, dat hy volle Macht heeft, deselve te confirmeren. Nochtans, indien sy dit niet suffisant dencken, sal hy alle redelijcke Securiteyt geven, die sy konnen begeren. En, belangende 't landen der Engelse, behoeven sulcke, die Commissie van den Prince van Orange hebben, niet beducht te zijn, dewijl 't's Conings Interest is, soo wel sorg te dragen voor sijne Protestante Onderdanen, als voor iemant anders, nadien hy geen Distinctie van Religie maekt.

4. Aengaende het Volck van Inniskillingh, het sal deselve Conditien hebben, als die van Derry, indien het sigh onderwerpt, dewijl de Coning

gewillig is, Genade aen alle sijne Onderdanen te tonen en sijne Koninckrijcken in Rust te brengen.

5. Dat den Luytenant Generael niets liever wenscht, dan dat het aen al 't Guarnisoen mag gecommuniceert werden, alsoo hy boreyt is, soodanige t'employeren, die vrywillig sweeren willen, dat sy sijn Majesteyt getrouwelijk sullen dienen; en alle sodanige, die genegen zijn, in de Stad te wonen, sullen Protectie en Vryheyt van Goederen en Religie hebben.

Eyndelijck, de geene, die van sin zijn, weder naer hare Huysen te keeren, sullen benevens Victualie tot haer Behoefte een nodige Guarde hebben, om haer tot aen hare respective Woon-Plaetsen te geleyden; alwaer sy weder sullen herstelt werden in alles, dat sy te voren beseten hebben; niet alleen door de Sherifs- en Vrede-Rechters; maer oock door de Gouverneurs ende Officieren der Armee, die haer van tijt tot tijt sullen Recht doen en haer Represalien geven van Vee op de geene, die haer 't selve hebben afgenomen en na 't Gebergte gevoert.

In 't Leger voor Derry, den 27 Juny, 1689. RICH. HAMILTON.

Lijst van de Officiers, die gedoot en gevangen genomen zijn door de Belegerden in Londonderry gedurende de Belegeringe in het Jaer 1689.

By Penny-burn-Molen.

GEDOOT,

Generael Mommune, een Fransman,
Major Tafe,
Major Waggun,
Major Generael Pusignan,
Capiteyn Fitzgerald,
Quartiermeester Cassore, een Fransman.

By de Wintmolen, den 6 Mey.

GEDOOT,

Brigadier Generael Ramsey,
Capiteyn Fleaming,
Capiteyn Fox,
Luytenant Welch,
Luytenant Kelly,
Vendrig Kadel,
Capiteyn Barnwel,
Vendrig Barnwel.

GEVANGEN,

Sir George Aylmer,
Luytenant Collonel Talbot,
Luytenant Netervel,
Luytenant Newcomen.

By de Wintmolen, den 14 Juny.

GEDOOT,

Luytenant Collonel Farwel,
Twee Fransse Capiteyns,
Adjutant Fahey,
Quartiermeester Kelley,
Vendrig Noris,
Capiteyn Graham,
Luytenant Burcke,
Vendrig Arthur.

GEVANGEN,

Capiteyn Butler, tweede Soon van den Lord Montgerret, Aenvoerder van de Waeghalsen te Paert,
Capiteyn Mac. Donnell,
Capiteyn Mac. Donogh,
Capiteyn Watson,
Luytenant Eustice,
Sergeant Peggot,
Een Fransse Luytenant.

In de Aenval by de Wallen, den 28 Juny.

GEDOOT,

Een Fransse Luytenant Collonel,
Capiteyn Mac Carlie,
Capiteyn O Breayen,
Een Fransse Capiteyn,
Een Engelsse Capiteyn,
Een Engelsse Luytenant.

GEVANGEN,

Een Corporael en Schildwacht.

Officieren.

Officieren, gedoot in verscheyde Plaetsen om de Stad.

Luytenant Fitz Patrik in de Bogaert aen de andere zijde van de Wallen,
Luytenant Collonel O Neale,
Vendrigh Conelly gedoot in een Schuyt en 13 gevangen genomen,
Twee Monnicken gedoot in hare Habijten in deselve Bogaert,
Vendrig Ambrosius op 't Gebergte,
Luytenant Talbot sijn Arm afgeschoten te Culmore van de Schepen.
Verdroncken in 't overkomen te Liford.
Major Nangle,
1 Vendrigh.

1 Generael,
1 Brigadier Generael,
1 Major Generael,
3 Luytenant Collonels,
5 Majors,
16 Capiteyns,
9 Luytenants,
6 Vendrigs,
1 Sergeant,
1 Corporael,
1 Collonel,
2 Quartiermeesters,
1 Adjutant.

In alles 48 en twee Monnicken.

Een Opstel van 't Rantsoen, aen de Soldaten gegeven, en hoe veel Compagnien en Regimenten het ontfingen.

	Compagnien.		Compagnien.
Col. Baker	25	Col. Lance	13
Col. Walker	15	Col. Mountro	13
Col. Crafton	12	Col. Hamill	14
Col. Skiventon (Michelbourn)	17	Col. Morea	8

In alles 117 Compagnien.

Yder Compagnie, bestaende uyt 60 Man: In alles 7020 gemeene Soldaten, en 351 Officieren.

Den 20 April aen yder Compagnie gegeven een Ton Vleesch en een Bol Meel: In alles 117 Tonnen Vleesch en 117 Bollen Meel.

Den 27 aen yder Man 4 Pont Vleesch, 4 Kop Meel en 3 Pont Salm: In alles 21060 Pont Salm, 28080 Kop Meel en 28080 Pont Vleesch.

Den 4 Mey aen yder Compagnie een Ton Vleesch, 120 Pont Meel, een half Centenaer Botter: In alles 117 Tonnen Vleesch, 14040 Pont Meel en 58 heele en een halve Centenaer Botter.

Den 11 ses Pont Meel voor ieder Man: T'samen 42020 Pont Meel.

Den 18 twee Pont Tarw aen yder Man: In alles 14040 Pont.

Den 24 een halve Ton Vleesch aen yder Compagnie, 120 Pont Meel en een halve Ton Garst: In alles 58 heele en een halve Ton Vleesch, 58 heele en een halve Ton Garst en 14040 Pont Meel.

Den 1 Juny aen yder Regiment 5 Ton Tarw en 5 Ton gemale Haver ongebuylt: In alles 40 Ton Tarw en 40 Ton gemale Haver.

Den 8 aen yder Man anderhalf Pont Meel en aen yder Compagnie een halve Ton Garst: In alles 9530 Pont Meel en 10530 Pont Garst.

Den 15 een halve Ton Garst aen yder Compagnie en een Pont Meel aen elck Man: In alles 58 heele en een halve Ton Garst en 7020 Pont Meel.

Den 19 een Pont Meel en anderhalf Pont Tarw aen yder Man.

Den 21 anderhalf Pont Tarw aen yder Man.

Den 25 aen yder Man een Pont Kaers-Smeer, een Pont Meel en een half Pont Vlees; bestaende de Besetting uyt 6185 Man.

Den 4 July, het Guarnisoen bestaende uyt 5709 Man, aen yder Man een Pont Meel, een Pont Fransse Botter, ende aen yder Compagnie twee Pont Gember, zijnde 114 Pont Gember.

Den 8, het Guarnisoen bestaende uyt 5520 Man, aen yder Man een Pont Meel en een Pont Fransse Botter, en aen yder Compagnie twee Pont Annys-Zaet, zijnde 117 Pont, en noch een vierendeel Pont Taback.

Den 13, 't Guarnisoen bestaende uyt 5334 Man, aen yder Man een half Pont Meel, een half Pont ongebuylde gemale Haver en een half Pont Vleesch.

Den 17, 't Guarnisoen bestaende uyt 5114 Man, aen yder Man een half Pont Meel, een half Pont ongebuylde gemale Haver, een half Pont Kaers-Smeer en 3 Pont gesoute Huyden.

Den 22, het Guarnisoen bestaende uyt 4973 Man, aen yder Man een half Pont Stijffel en een vierendeel Pont Kaers-Smeer, en een Pont Annys-Zaet aen yder Compagnie, zijnde 117 Pont.

Den 25, het Guarnisoen bestaende uyt 4892 Man, aen yder Man een half Pont Kaers-Smeer, een half Pont ongebuylde gemale Haver en drie vierendeel Pont drooge Huyden.

Den 27, het Guarnisoen bestaende uyt 4556 Man, aen yder Man een half Pont Meel, anderhalf Pont Vleesch en aen yder Compagnie, zijnde 117, twee vierde Vat bruyn Sout.

Den 30, het Guarnisoen bestaende uyt 4508 Man, aen yder Man, 3 Pont Meel, twee Pont Vleesch en een Pint Erweten.

Rantsoen der Officieren.

Den 5 Mey aen d'Officieren van Mr. Skiventons Regiment 4 Tonnen Vleesch, vier Tonnen Meel en 4 Kinnetjes Botter.

Den 15 aen yder van d'Officieren van Collonel Montro 4 Pont Vleesch, 3 Pont Salm en 4 Pont Meel.

Den 25 aen d'Officieren van Collonel Hamil yder een Kinnetje Botter.

Den 5 July aen 288 Officieren yder twee Pont Meel en twee Pont Salm.

Den 13 aen 351 Officieren yder twee Pont Meel en anderhalf Pont Botter.

Den 23 aen . . Officieren yder een Pont Tarw en een Pont Gort.

Den 26 aen 260 Officieren yder een half Pont Taback.

Den 27 aen 352 Officieren yder anderhalf Pont Vleesch en anderhalf Pont Garst.

De Namen der Predicanten, die in Londonderry geweest zijn gedurende de Belegeringh in 't Jaer 1689.

Van 't Sticht van Derry.

Mr. G. Walker, Gouverneur van Londonderry,

Mr. Mich. Clenakan, Predicant daer van,

Mr. Seth Whittel van Bellioghy, doot,

Mr. James Watmough van Arigal, doot,

Mr. John

Mr. John Rowen van Belteagh, doot,
Mr. Rich. Crowther, Curat van Comber, doot,
Mr. Tho. Sempel, Curat van Donaghmore,
Mr. Robert Morgan, Curat van Cappy.

Van 't Sticht van Armagh,

Mr. Tho. Jinny, Domheer van Mullahbracke,
Mr. John Campbel van Segoe,
Mr. Moses Davies van Stewart Town,
Mr. Andrew Robison van Stewart Town,
Mr. Bartholomew Black, Curat van Aghalon,
Mr. Ellingsworth van dicht by Newry, doot.

Van 't Sticht van Clogher,

Mr. John Knox, Predicant van Glascogh, &c.
Mr. . . . Johnson van . . . .
Mr. Christy, Curat van Monghan.

Van 't Sticht van Kilmore,

Mr. William Cunningham van Killishondra.

Beneffens seven Nonconformiste Predikers; waer van vier in de Belegeringh gestorven zijn.

Het getal der Bomben, in de Stad Londonderry geworpen gedurende de Belegeringh.

		Groote.	Kleyne.
April	24.		3
	25.		3
	27.		18
Van den 27 April tot den 4 Mey op verscheyde tijden			6
Juny	2.	3 -------	1
	3.	28	
	4.	37	
	5.	22	
	6.	30	
	7.	6	
	8.	36	
	11.		28
	13.	26	
	21.		21
	24.	6	
	27.	13	
	28.	22	
	29.	10	
July	2.		22
	3.		28
	4.	14	
	5.	3 -------	6
	6.	5	
	7.		18
	8. en 10.		24
	11.		4
	14.		28
	15.		4
	16.		16
	17.		14
	18.		12
	19.		22
	21. 28.		28
Tot den 22 July		261 ---	326.
In 't geheel			587.

Een van de groote Bomben woeg op de Schael 272 Pont, na dat'er 17 Pont Kruyt uyt genomen was: En een van de kleynste, ledig gemaeckt, 34 Pont.

Den 22 July wierden 's morgens voor 9 uuren 42 Canon-Kogels in de Stad geschooten, en dien avont noch 6, wegende yder 20 Pont.

Den 23 voor de middagh noch 20 stucks.

Een

Een Brief, geschreven door een Persoon van Inniskilling aen iemant in Derry wegens het ongelijck, dat den Lord Kingston gedaen wiert, door hem van 't Guarnisoen te Sligo te trecken.

MYN HEER:

HEbbende dese gelegentheyt, vinde ick het goet, U te doen weten de sware ende beklaeghlijcke toestant, waer onder wy vervallen zijn. Mylord Kingston wert leelijck gehandelt van uwe Officieren: sy hebben hem gehaelt uyt het Guarnisoen van Sligo, het welck hy soo braef gefortificeert en waer in hy soo veel wel geoeffent Volck, soo Ruytery, als Soldaten, had, en die soo wel gewapent, dat hy niet anders kon, als goeden Dienst, daer mede gedaen ende die Post tegen den Vyant beschermt hebben. Maer Collonel Lundy schreef hem, dat het Bloet van alle de Protestanten van het Noorden op hem soude komen, indien hy het Guarnisoen van Sligo niet verliet ende tot haer Assistentie quam. Hy marcheerde dan daer op van Sligo ende ontfing te Balishanny een Brief van Collonel Lundy, meldende, dat'er geen Proviant voor hem in Derry was en dat hy daer most blijven. Mylord nam daer op een Paert en reed wel twintigh Mijlen in de Nacht, om te verstaen, wat de meening hier van was; maer hy bevont, dat de Vyant alle de Passagien naer Derry beset had: dies keerde hy weder na sijn Volck en verstont, dat Sligo al door den Vyant ingenomen was. Gy kunt U licht verbeelden, hoe ons dit ontstelde; maer wy baden Mylord seer ernstig, dat hy na Engelant soude gaen, om van daer Ontset te versoecken, en zijn ondertusschen geresolveert, Inniskilling tot onse Schuylplaets te nemen. Indien ons iets quaets overkomt, mogen onse Kinderen, indien sy ons overleven, uwe voornaemste Mannen daer over vervloecken, &c.

Walker quam in 't eerst van Herfstmaent te Londen; wiert door de Stads Regeering met een Beurs van 1000 Guinees vereert/ en door den Coning mildelijck beschoncken; en in tegendeel Collonel Lundy/ in Engelant overgebracht/ gevangen geset.

Den 17 van Bloeymaent sat het Yrsse Parlement: Den oude Coningh verscheen en begroete het/ als volgt.

MYLORDS en EDELEN.

DE exemplaire Getrouwigheyt, welke dese Natie betoont heeft ten tijde, dat andere mijner Onderdanen haer soo trouweloos ten mijnen Opsichte gedragen ofte my soo laf hertig verraden hebben, en de efforten, die U L. door het byspringen van mijnen Deputy gedaen hebt in de Moet, die hy tot het staende houden van mijne Rechten gehad heeft, ende het stellen van hem in een weerbaren Staet, hebben my doen besluyten, herwaerts te komen en mijn Leven met U te wagen tot het beschermen van uwe Vryheden ende mijn eygen Goet. En seeckerlijck Ik kan tot mijn groot Vergenoegen seggen, dat Ik U L. niet alleen vaerdig gevonden heb, my te dienen; maer oock, dat uwe Stantvastigheyt uwen Yver geëvenaert heeft. Ik heb my altijt tot voordeel van de Vryheyt van

Gewisse

Gewisse en tegen de geene, die haer aenmatigen Eygendommen, van wie hy sy, verklaert; my te binnen brengende het seggen van de Heylige Schriftuur : *Doet, gelijck gy wenscht, gedaen te zijn; want dat is de Wet en de Propketen.* Dese Vryheyt van Gewisse, welcke Ick gegeven hebbe, heeft mijne Vyanden in mijne Staten ende in vremde Landen verbaest; voornamentlijck, wanneer sy gesien hebben, dat Ik van voornemen was, deselve in alle de Landen van mijn Gebied door de Wetten vast te stellen. Sy is de oorsaeck, dat sy haer tegen my gewapent hebben; maer uyt verscheyde Drang-redenen : Sommige vreesden, dat, als sy eens ingevoert was, mijn Volck te geluckigh, ende andere, dat het al te machtigh soude werden. Van dese Redenen hebben sy haer bedient tot het bewegen harer Volckeren, om sig by haer te voegen, en tot het inwickelen van veele mijner Onderdanen, om my op de manier, door de gantsche Wereld bekent, te handelen. Niettemin sal geen Voorval my van gedachten ten desen opsichte doen veranderen; en Ik ben van voornemen, overal, daer Ik Meester sal wesen, deselve met Gods hulpe door de Wet vast te setten ende geen onderscheyt van Persoon, als door den Regel van Getrouwigheyt, te maecken. Ick verwachte, dat UL. my in dit Christelijck Werck sult byspringen ende tegen Prophanen en Gedebaucheerden Wetten maecken. Ik sal van gantscher Herte toestaen, dat UL. sulcke Wetten oprecht, als tot voordeel konnen strecken van de Natie, tot vermeerdering der Koophandel ende tot verbetering van de Onbillijckheden, de geene, die door de laetste Actens van Settlement geleden hebben, toegebracht, voor soo veel sy met de Reden, de Rechtvaerdigheyt ende het Welwesen van mijn Volck over-een-komen. En, gelijck Ick met alle mijne krachten aen uwe rijck en geluckigmakingh sal arbeyden, twijffele Ik niet, of UL. sult my helpen, my in Staet te brengen tot het wederstaen van de onrechtvaerdige Pogingen mijner Vyanden, en dese Natie doen bloeyen. Ende, op dat UL. te meerder Moet moogt grijpen, bid Ik UL., te overwegen, met hoe veel Edelmoedigheyt ende Toegenegentheyt den Alderchristelijksten Coningh sijne Armen voor de Coninginne, mijne Gemalinne; voor mijn Soon, en voor my opengehouden heeft. Herdenckt, dat die Prins Ons, genootsaekt geweest, uyt Engelant te wijcken, in sijn Coninckrijck ontfangen ende beschermt; dat hy kloeckmoedig mijn Intresten omhelst, en dat hy my alle soorten van Hulp verleent heeft; my in Staet gebracht hebbende, om herwaerts te komen. Sonder desen Bystant soude Ik niets konnen doen; ende Ik ben hem daer voor soo veel te meer verplicht, aengesien hy se my gegeven heeft en se sal voortsetten in een tijt, dat hy soo veel machtige Vyanden het Hooft heeft te bieden. Ik eyndige met dat geene, waer mede Ik begon, met U te verseeckeren, dat Ik voor de Teeckenen, die UL. van uwe voortreffelijcke Getrouwigheyt gegeven hebt, soo gevoeligh ben, als Ick kan zijn, ende U te betuygen, dat Ick mijn werck sal doen wesen, UL. ende alle mijne Onderdanen soo geluckig te maecken, als't my mogelijck sal zijn.

't Voornaemste / door dit Parlement uytgerecht / is geweest het onafhanckelijck verklaren van Yrlant van de Coninckrijcken van Engelant en Schotlant; 't vernietigen van de Acte van Settlement, waer door de Goederen van de Rebellen van het Jaer 1641 verbeurt waren; 't geven van 20000

Ponden Sterlings 's Maents voor 13 Maenden aen den Coning; 't afkeuren van de Beroepen van Donnissen / door de Vysse Hoven gewesen/ na Engelant; 't krachteloos uytkrijten van de Besluyten van 't Engels Parlement omtrent Yrlant; 't inwilligen van een soort van Vryheyt van Gewisse / en 't bequaem maecken van de Yren tot het bedienen van alderhande Ampten.

Het verwarde Yrlant stremde de hooge gedachten van de Krijgs-ondernemingen tegen Vranckrijck / en wel aldermeest aen de sijde van haer Hoog Mog: / die haer genootsaeckt gevonden hadden / op de onredelijcke Fransse Oorlogs-verklaringh de hare op welgegronde Fondamenten te laten volgen: Sy was de onderstaende.

Declaratie van Oorlog; mitsgaders Placcaet van de Hoog Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, houdende Verbodt tegens de Ingesetenen der selver Landen, en rakende de Navigatie en Commercie van Neutralen op de Havenen van Vranckrijck; als mede de Waren van Contrabande en Asseurantien van Schepen en Goederen, de Subjecten van den Coningh van Vranckrijck toebehoorende.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden. Allen den geenen, die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt: *Doen te weten*: Dat Wy in den Jare sesthien hondert twee en t'seventigh, sittende in een volkomen Rust ende Vrede met soodanigen sinceren Vertrouwen op de Tractaten van Vrede, Vruntschap ende Alliantie, die tusschen den Coning van Vranckrijck ende desen Staet intercedeerden, dat wy ons selven vonden gedestitueert van alle, het gene tot onse Defentie konde dienen, om soo een machtig Coning te konnen resisteren, indien deselve ons met een Oorlog soude willen aentasten, dewijle wy niet hadden konnen vermoeden, dat den Coning van Vranckrijck de voorschreve Tractaten, sonder eenige rechtvaerdige Reden daer toe te hebben, soude hebben willen verbreecken, echter tegen alle verwachting door den Coning van Vranckrijck met een seer hevigen Oorlog onvoorsiens zijn aengetast geworden, soo verre, dat door desselfs groote Macht, afkomende op een weerloosen Staet, in weynig tijt onsen Staet byna het onderste boven wierde gesmeten, ende wel licht t'eenemael t'ondergebracht soude zijn geweest, ten ware wy, onse Oogen slaende op de redenen, die den Coning van Vranckrijck voorgaf, hem tot den voorschreven Oorlog te hebben bewogen, namentlijck alleen de vermeerderinge van desselfs Eere en Glorie, ons hadden laten voorstaen, dat God de Heere om soo onrechtvaerdige redenen onsen Ondergang niet en soude gedogen; dat wy daer door waren aengemoedigt, om in een desperaten Toestant van Saecken onder het Hoogwijs Bestier van sijne Hoogheyt, den Heere Prince van Orange, de Moet niet verloren te geven ende alle Extremiteyten uyt te staen, om de ware Gereformeerde Religie, de Vryheyt ende het lieve Vaderlant tegens soo onrechtvaerdig Gewelt te beschermen; dat God de Heere, sijne Genade over den Staet uytstortende, eyndelijck, na dat veel onnosel Bloet was vergoten ende onse Ingesetenen veele wreede ende onge-

hoorde Actien van de Fransschen hadden uytgestaen, gelieft heeft, desen Staet weder aen den anderen te verheelen ende den voorschreven Oorlogh door een Tractaet van Vrede, Commercie, Navigatie ende Marine, in den Jare 1678 met den Coning van Vranckrijck tot Nymegen opgerecht, te doen eyndigen. Dat wy van onse sijde de voorsz. Tractaten niet alleen exactelijck en religieuselijck, gelijck het oock alsoo betaemde, hebben willen nakomen, ende sulcks aenstonts hebben afgestelt alle soodanige Belastingen op de Fransche Waren, Manufacturen ende Gewassen ende meer andere Beswaringen, als den Koning van Vranckrijck konde prætenderen, door ons by forme van Retorsie opgestelt te zijn tegens de exorbitante Belastinge, die den Coning van Vranckrijck op de Navigatie en Commercie van desen Staet eerst hadde gelieven te heffen, om deselve t'eenemael te bederven ende te ruineren; dat wy oock alle occasien hebben vermijt en veele verongelijckinge gedissimuleert, ende, om niet wederom in onmin met den Koningh van Vranckrijck te vervallen, alle onse Actien soodanigh hebben gereguleert, dat aen den Coning van Vranckrijck egeen rechtvaerdige Redenen van misnoegen gegeven mochten werden; daer ter contrarie aen de andere zijde den Coningh van Vranckrijck by publijcq Edict mede wel heeft gerevoceert de exorbitante Belastinge, op de Navigatie ende Commercie van desen Staet geleyt, en het selvige Edict wel in eenige Poincten ende op eenige Plaetsen heeft laten executeren; maer het selve op andere Plaetsen buyten Executie is gebleven; dat den Coning van Vranckrijck daer-en-boven van tijt tot tijt onse Navigatie ende Commercie soo binnen, als buyten, Europa in alle manieren heeft getracht, te troubleren, het nemen van Schepen en Goederen gefavoriseert ende, voor soo veel in hem is geweest, direct en indirectelijck de voorsz. Navigatie ende Commercie t'eenemael gesocht te bederven; selfs onse Schepen van Oorlog niet latende ongemolesteert; maer deselve met Gewelt heeft gedwongen, haer te laten visiteren, en oock Vyantlijck in volle Vrede heeft aengetast ende bevochten; gelijck oock den Coning van Vranckrijck eyndelijck aen de Ingesetenen van desen Staet door nieuwe Belastingen en Vexatien het Debit van hare Manufacturen ende het Provenu van hare Visscheryen in Vranckrijck wederom heeft belet ende aen deselvige soodanige ongehoorde en ongeoorlofde Belemmeringe op frivole Prætexten toegebracht, dat het niet mogelijk was, daer mede eenige Negotie op Vranckrijck te drijven, ende voorts veele en verscheyde Contraventien tegens de voorsz. Tractaten bedreven, die den Staet om gevoegs wille heeft gedissimuleert; dat, hoe menigmael daer tegens Redres versocht is geweest, de Instantien t'elckens met groot Mespris zijn afgewesen, ende door het verweygeren van de Eere, die altijts de Ministers van desen Staet in Vranckrijck hadden genoten, het Respect van den Staet in kleynachtinge heeft soecken te brengen; dat den Coningh van Vranckrijck, de schrickelijcke Persecutie tegens die van de Gereformeerde Religie in sijne Rijcken hebbende ondernomen, de Ingesetenen van desen Staet, die haer alleen in sijn Rijck tot het doen van de Commercie ter neder hadden gestelt, onder deselve Persecutie mede heeft begrepen, de Vrouwen van de Mannen gescheyden, de Kinders van haer Ouders; ja niet ontsien, de Consuls van desen Staet op een ongehoorde en wreede maniere te handelen, en aen alle deselve tegens alle Volckeren Recht ende den expressen Text van de Tractaten haer Vertreck te weygeren ende met alle rigeur van Gevanckenisse ende

anders effectivelijck te beletten : Dat Wy, al kort naer het maecken van de Vrede vermerckende de ongenegentheyt van den Coningh van Vranckrijck tegens desen Staet door de Bewegingen, by den selven Coning omtrent onse Frontieren ondernomen, genootsaeckt zijn geweest, een seer kostelijcke Militie aen te houden en swaere Equipagien ter Zee te doen, uyt vreese, van op nieus te sullen overvallen werden; daer door den Koning van Vranckrijck oogenschijnlijck getracht heeft, de Finantie van den Staet soodanig te verswacken, dat deselve, in hare Commercie, Navigatie, Manufacturen, Visscheryen ende Finantie zijnde geruineert, soo veel lichter overmeestert soude konnen werden : Dat den Koningh van Vranckrijck somtijts wel met soete Woorden en solemnele Verseeckeringen, oock door aenbiedinge van Alliantien, Ons heeft soecken in slaep te wiegen ende te diverteren, om onse Gerustheyt en Securiteyt van andere kanten te bevorderen; maer, soo haest ende soo menigmael, als Wy in alle Eenvoudigheyt hebben willen vigileren, om door Defensive Alliantien, tot niemants Offensie streckende, de Nimmeegse Vrede te verseeckeren, den Koning van Vranckrijck sig daer tegens heeft geopposeert, niet-tegenstaende, sulcks te mogen doen, by het twintigste Articul van het Tractaet van Vrede wel expressselijck was bedongen, ende selfs den Staet daer over met eenen nieuwen Oorlogh heeft gedreygt : Dat eyndelijck den Koningh van Vranckrijck contrarie de Articulen van de voorsz. Tractaten, tot mutuele Securiteyt van wedersijts Ingesetenen ter neder gestelt, in volle Vrede heeft gedaen saiseren ende in Arrest nemen de Schepen, Personen, Goederen ende Effecten van onse goede Ingesetenen, welcke op de solemnele publijcque Trouwe van de Tractaten haer onder desselfs Gebied tot drijvinge van hare Commercie hebben bevonden, en voorts mede alomme in volkome Vrede heeft doen aentasten, veroveren ende opbrengen de Schepen en Goederen van de Onderdanen deser Landen, en de Relaxatie van alle deselve niet alleen heeft afgewesen; maer de Schippers ende Matroosen mishandelt, gedreygt, geperst, om haer Geloof te versaecken, in de Gevanckenisse gesmeten ende deselve alsnoch daer is houdende; voorts de Schepen verkocht; alles niet-tegenstaende by het vijfthiende Articul van het Tractaet van Vrede ende het acht-en-dertigste van Navigatie, Commercie ende Marine geaccordeert is, dat selfs by opkomenden Oorlogh ses ende negen Maenden respective aen wedersijts Onderdanen gelaten souden werden, om hare Personen, Goederen en Effecten te transporteren; oock aldaer te verkoopen, sonder daer in verhindert te werden, nochte dat men binnen de voorschreve tijt der selver Personen ofte Goederen met eenige Arresten soude mogen belemmeren : Dat ten laetsten daer op gevolght is, dat den Coning van Vranckrijck heeft konnen goetvinden, door desselfs Troupes verscheyde Dorpen onder het Gebied van den Staet te doen uytplunderen ende verbranden, voor dat de Publicatie van Declaratie van Oorlog was geschiet, ofte ten schoonsten op den selvigen dagh, als die tot Parijs was gepubliceert ende hier in 't minste niet en was bekent, dat desen Staet in Oorlog met Vranckrijck was vervallen; ende voorts den Oorlog te verklaren tegens desen Staet by sijn Declaratie, gegeven tot Versailles den 26 November voorleden, sonder eenige andere Reden voor te wenden, als dat Wy eenige extraordinaris Wervingen ende Toerustingen souden hebben gedaen; het welcke Wy uyt het ontwijffelbaer ende wesentlijck Recht van alle Souveraine Staten zijn vermogens te doen; ende waer van Wy aen

niemant

niemant schuldig zijn, eenige Reeckenschap te geven, ende waer toe Wy in desen alleen gekomen zijn, niet, om den Coning van Vrankrijck eenigsints te beledigen; maer uyt een noodsaeckelijcke Voorsichtigheyt, om dat Wy al te wel van de Desseynen van den Coningh van Vranckrijck tegens desen Staet waren geinformeert, dat Wy ons weder buyten alle Defentie souden bevinden, als de Desseynen van den Coning van Vranckrijck tegens desen Staet souden uytbarsten; gelijck die door de voorschreve Declaratie van Oorlog openbaer zijn geworden: Hebbende Wy oock den Coningh van Vranckrijck op desselfs Argwaen ende Dreygementen versekert, dat desen Staet haer met de Electie van een Ceurvorst en Bisschop van Ceulen niet soude bemoeyen; gelijck oock in der daet noyt sal konnen aengewesen werden, sulcks geschiet te zijn; alschoon Wy daer over geen Reden of Rekenschap aen den Coningh van Vranckrijck hadden te geven: Maer hebben wy willen toonen, hoe verre Wy alle occasien sochten te vermijden, die de publijcke Ruste soude konnen verstooren: SOO IS'T: Dat Wy allen ende een ygelijcken, voornamentlijck onse goede Onderdanen ende Ingesetenen, wel hebben willen onderrechten van de voorschreve quade Desseynen ende Machinatien, door den Coning van Vranckrijck tegens desen Staet van tijt tot tijt in het werck gestelt: Voorts deselve oock vermanen, aendachtelijck te overdencken het Tractement, dat deselve soo in het stuck van haer Religie, Liberteyt, als in haer Personen en Goederen, te verwachten souden hebben; dat se, voor soo veel de ware Gereformeerde Religie aengaet, willen gedencken aen de wreede Persecutien, in het stuck van Religie tegens sijn eygene Onderdanen ondernomen; dat se hare Oogen willen slaen op de Ontrouwe, waer mede de Steden en Plaetsen, die haer meynden, op goede ende favorable Conditien overgegeven te hebben, werden gehandelt, ende op de verwoestinge van heele Lantschappen, die deselve weder werden genootsaekt, te verlaten; die van de Roomsche Religie, hare Mede-Geloofsgenoten, alsoo weynig, als de andere, sparende of eenig favorabelder Tractement, als aen andere, latende toekomen; ende sulcks, dat deselve op het vertrouwen van onse rechtvaerdige Saecke ende in verwachtinge van den Zegen van God Almachtigh daer over met een volkomen Liefde en Eendrachtigheyt ende met alle hare Macht ende Middelen het verlies van hare Religie en Vryheyt ende het verderf van hare Personen ende Goederen willen helpen afweeren; gelijck Wy tot Beschermingе van dit alles en tot de reparatie van de Verongelijckingen ende Schaden, door onse Onderdanen soo onrechtvaerdigh geleden, genootsaeckt werden, de Wapenen mede op te vatten ende den Oorlog tegen den Coning van Vranckrijck te declareren; soo, als Wy doen by desen: Lastende en bevelende alle onse Onderdanen, Bevelhebberen, Officieren ende Soldaten, ende wie het verder soude mogen aengaen, de Landen, Luyden, Ingesetenen, Onderdanen van den Coningh van Vranckrijck, alomme soo te Water, als te Lande, vyantlijck te vervolgen ende aen te tasten: Ende, nademael Wy ten voorsz. eynde, en wel voornamentlijck, om soo veel, in Ons is, alle verdere Afbreuck van die zijde voor te komen, verobligeert ende gehouden zijn, naer ons vermogen, en soo verre het buyten verongelijckinge van onse Geallieerden, Vrunden ende Neutralen naer het Volckeren Recht geschieden kan, hoogst-gemelte Coningh te benemen en te verhinderen de Commoditeyten en Behoeften, daer mede deselve den Staet deser Landen ende de goede Ingesetenen van

dien verder Afbreuck soude konnen doen: SOO IS'T: Dat Wy goetgevonden ende noodigh geacht hebben, allen den geenen, die onder Onse Gehoorsaemheyt zijn staende, te ordonneren ende wel scherpelijck te verbieden; oock in het vrundelijck te adverteren en te waerschouwen alle andere Natien, met desen Staet in Verbont, Vruntschap ofte Neutraliteyt staende; gelijck Wy ordonneren, verbieden ende waerschouwen respective by desen:

I.

Eerstelijck: Dat van nu voortaen niemant van de Ingesetenen deser Landen hem sal hebben te vervorderen, uyt dese Landen ofte oock uyt eenige andere Landen, Koninckrijcken, Plaetsen ofte Steden, directelijck ofte indirectelijck, te vervoeren naer eenige Havenen, Eylanden, Steden ofte Plaetsen van Vranckrijck, ofte andere onder de Gehoorsaemheyt van den meer-hoogh-gedachten Koningh van Vranckrijck, eenige Munitie van Oorloge, Vivres ofte eenige Materialen, dienende tot Uytrustinge van Schepen, hoe die genaemt, van wat Soorte, Qualiteyt, Conditie ofte Nature die oock souden mogen zijn, geene van deselve uytgesondert, ofte eenige andere Waren, by Placcate van den Lande verboden, ofte eenige Correspondentie en Gemeenschap houden met de Inwoonderen van Vranckrijck voornoemt ofte haer Onderhorige door Brieven of andersints, streckende tot nadeel van desen Staet, in eeniger manieren: Dat ook niemant ter Werelt, alhoewel een Vremdeling, en geen Ingesetenen deser Landen, zijnde, hem, 't gene voorsz. is, uyt dese Landen sal hebben te onderwinden, op pœne, van daer over als Vyanden van den Staet sonder eenige Conniventie gestraft te werden.

II.

Ende, nademael wy naer de Plicht van alle Wettige Overigheden, als schuldigh zijnde, hare goede Ingesetenen ende Onderdanen met alle mogelijcke Middelen voor Gewelt ende Overlast te behoeden ende te beschermen, niet en konnen, oock volgens het gemeene Recht ende Practijcque van alle Volckeren niet gehouden zijn, te gedogen, dat den hooghstgedachten Coningh ofte sijne Subjecten van iemant ter Werelt werden gesuppediteert eenige Waren van Contrabande: Soo willen wy by desen allen onse Geallieerden, Vrunden ende Neutralen, en generalijck alle Volckeren ende Natien, geadverteert ende wel ernstig versocht ende vermaent hebben, haer niet te willen vervorderen, geduurende den jegenwoordigen Oorlog, tusschen desen Staet en den hooggedachten Coning van Vranckrijck opgeresen, te voeren of te transporteren uyt eenige Landen, Coninckrijcken, Plaetsen ofte Steden, directelijck noch indirectelijck na eenige Havenen, Steden ofte Plaetsen van Vranckrijck of anderen, onder het Gebied van den meer-hoogh-gemelten Coning staende, eenige Waren van Contrabande, alsoo wy gemeynt zijn, voor goeden Prinse ende verbeurt te houden de voorschreve Waren van Contrabande, die contrarie dese Onse Advertentie ende Ordonnantie bevonden sullen werden, geladen te zijn, om derwaerts gevoert te werden; welverstaende, dat ten aensien van Vrunden en Neutralen alleen voor Waren van Contrabande sullen werden gereeckent alle Vuurwercken en het geene daer toe behoort; als allerhande Canon, soo groot, als kleyn, Musquetten, Pistolen en derselver Loopen, Bussen, Mortieren, Petaerden, Bomben, Granaden, Sauzysen, Peck-kranssen, Affuyten, Forquetten, Bandeliers, Kruyt, Lont, Salpeter, Kogels, soo wel Ysere, als Lode, Degens,

Degens, Lancen, Piecken, Hellebaerden, gewapende Dorsvlegels, Stormhoeden, Casquetten, Curassen, Schilden, Paerden, Zalen, Holsters, Pistool-loopen, Rappier-hengsels en alle andere Toerustingen, ten gebruycke van den Oorlog gefatsoeneert en gemaeckt.

III.

Ende, omme, het geene voorsz. is, des te beter met seeckerheyt te beletten, ende insonderheyt te voorsien, dat sulcks uyt dese Provintien onder valssche Prætexten niet en kome te geschieden, en sal niemant voortaen hier te Lande mogen laden ofte doen schepen eenige van de voorschreve Waren, omme naer eenige Landen, Steden of Plaetsen van de Geallieerden, Vrunden ofte Neutralen van desen Staet getransporteert ofte vervoert te werden, sonder daer toe alvoorens te hebben bekomen speciael Consent van de Raden ter Admiraliteyt, in welckers District soodanige Ladinge ofte Inschepinge geschieden sal, ende boven de Betalinge van 's Lants Gerchtigheden te sullen hebben gestelt suffisante Cautie voor tweemael de waerde van de uyt te voeren Goederen, dat die op geen andere, als op der voorschreve Vrunden, Rijcken, Havenen, Steden en Plaetsen, ende geensints, directelijck ofte indirectelijck, op eenige Plaetsen van Vranckrijck of andere, onder het Gebied van den hoogstgemelten Koning zijnde, sullen werden gevoert en gelost, en dat binnen seeckeren tijt, in het daer toe te verleenen Paspoort naer de gelegentheyt en distantie van de Plaetsen te expresseren, behoorlijck en den Rechten genoeg zijnde, by over te leveren Certificatien ofte andere genoeghsame bewijsen sullen doen blijcken, dat alle de voorschreve Waren in 't geheel ter Plaetse, daer op die verklaert en aengegeven zijn, vervoert te sullen werden, gelost ende aen Lant opgeslagen sullen wesen, ofte dat by gebreke van dien, ende den voorschreven geëxpresseerden tijt overstreecken zijnde, de Cautionaris voor de voorschreve dubbelde Waerde van de onuytgegevene Waren, sulks, als die ten tijde van de te stellen Cautie getaxeert en gewaerdeert sullen zijn, aenstonts geëxecuteert te werden.

IV.

Ordonneren voorts allen onsen Ingesetenen ende Onderdanen, adverteren ende vermanen allen onsen Geallieerden, Vrunden ofte Neutralen, ende generalijck alle Volckeren ende Natien, willende varen naer eenige Rijcken, Landen, Steden ofte Plaetsen van desen Staet, Oost, West ofte Noortwaerts gelegen, ofte die van daer herwaerts aen souden willen komen, te kiesen ende te houden de ruyme Zee, alsoo Wy verstaen ende verklaren by desen, dat alle Schepen, die op de Kusten van Vranckrijck ofte andere Landen, Bylanden en Plaetsen, onder het Gebied van de hoogstgemelte Koningh van Vranckrijck zijnde, en voornamentlijck binnen de Baecken en Ondiepten, langs deselve gelegen, gevonden sullen werden, en die alsoo niet buyten suspitie sullen zijn, van tegens dese onse Ordonnantie ende Advertentie iets voor te hebben, soo wanneer die in het geheel ofte ten deele met eenige van de voorsz. Waren van Contrabande geladen sullen zijn, by de Capiteynen en andere Officieren van Oorlogh, oock Commissievaerders deser Landen, aengehaelt en opgesonden sullen werden, om daer over by de Raden ter Admiraliteyt te werden gesententieert in maniere, als in het tweede Articul hier vooren staet geëxpresseert; ten ware nochtans deselve Schepen aldaer gedreven en geraekt mochten

ten zijn door Storm of andere swaren noot, en dat het selve by d'opgemelte Raden ter Admiraliteyt uyt de Circumstantien in dier voegen opgenomen en geoordeelt sal konnen werden.

V.

Ende, om wijders te beter alle Bedrogh, het welck tegens dese Ordonnantie ende Advertentie voorgenomen soude mogen werden, voor te komen ende te verhoeden, belasten ende beveelen Wy mits desen aen alle Schippers en Koopluyden, Ingesetenen deser Landen zijnde ofte hunne Schepen ende Goederen uyt dese Landen uytvoerende; adverteren ende vermanen voorts alle anderen, van wat Natie die oock zijn ofte van waer die komen sullen, geen Goederen, Waren ofte Koopmanschappen in hare Schepen te laden of te doen laden, deselve te vervoeren ofte doen vervoeren anders, dan met eenderhande Zee-Brieven, behoorlijcke Paspoorten, volkomen Certe-Partyen, Cognoscementen, Vracht-, Advys-ende Convoy-Brieven ofte diergelijcke andere Bescheyden, als naer de Wetten en Placcaten van de Plaetsen, daer de Goederen, Waren en Koopmanschappen ingeladen sullen zijn, tot derselver Inladinge en Vervoeringe werden gerequireert, alsoo wy voor verbeurt sullen houden en van nu af aen voor goeden Prinse verklaren alle de Schepen, mitsgaders de ingeladen Goederen, Waren en Koopmanschappen, daer van dat meer, als een Zee-Brief, Certe-Partye, dubbelde Vracht-Brieven, Cognoscementen ofte andere Bescheyden gevonden sullen werden; mitsgaders oock alle de Schepen en Goederen, die met de voorverhaelde gerequireerde Bescheyden niet na behoren voorsien sullen wesen.

VI.

Ten eynde oock alle de Officieren ende Bevelhebberen van Schepen van Oorloge soo van den Staet, als Particulieren, op onse Bestellinge uytgerust, versekert mogen zijn, dat de Schepen, die sy in Zee sullen komen te rencontreren, op geene der voorschreve Havenen, Steden ende Plaetsen van Vranckrijck ofte anderen, onder het Gebied van den hooghstgemelten Coning van Vranckrijck staende, met eenige van de voorschreve Waren van Contrabande mogen hebben gemunt, soo sullen de voornoemde Capiteynen in Zee alle Schepen, daer op eenige suspitie sal vallen, mogen aendoen ende deselve afvorderen hare Zee-Brieven, Paspoorten, Certe-Parthyen ende Cognoscementen, tot blijck, waer het Schip soude mogen t'huys behooren, waer ende op wat Plaetse de Ladinge zy geschiet, waer in dessefs Ladinge bestaet ende op wat Plaetse de Ontladinge sal hebben te geschieden; welcke aen haer vertoont zijnde ende bevonden wesende, dat de voorsz. Schepen met geene van de voorsz. Waren van Contrabande na eenige Havenen ofte Plaetsen, onder het Gebied van den hooghstgemelten Koning van Vranckrijck zijnde, hebben gemunt, sullen sy deselve vry en onverhindert laten passeren; maer, soo het contrarie van dien by deselve Bescheyden ofte andersints mochte werden bevonden, soo sullen sy de soodanige Schepen met hare ingeladene Goederen in goede Verseeckeringe hebben op te brengen ende onder hare Bewaringe te aenvaerden alle de Bescheyden, die in deselve Schepen bevonden ende aen haer vertoont sullen zijn; oock, het geene den Schipper ende het verder Scheeps-Volck soo ten reguarde van haer voorhebbende Reyse, als oock aengaende de gelegentheyt van het Schip ende Ladinge, ter dier tijt sullen hebben verklaert, in de beste forme by Geschrifte doen stellen

stellen ende by den Schipper doen onderteeckenen, omme nevens de voorschreve gevonde Bescheyden met het Schip ende dessells Ladinge aen de Raden ter Admiraliteyt, daer den Veroveraer uytgevaren sal zijn, opgesonden en overgelevert te werden.

VII.

Verders is mede onse meeninge, dat oock alle de Pœnen, hier voren gestatueert, effect sorteren ende geëxecuteert werden sullen tegens onse Ingesetenen, Overtreders, het zy Koopluyden, Schippers ofte andere, wie deselve oock souden mogen wesen, met Confiscatie van de Schepen ende van de ingelade Goederen ofte een gedeelte van dien, invoegen hier vooren verhaelt, of andersints, soo deselve niet voor handen sullen zijn, met Pecuniële Boeten ter concurrentie van de waerde van dien, elcks in hun reguard, ingevalle t'haerder aenkomste in dese Landen ofte oock andersints, de gelegentheyt daer toe gebooren zijnde, sal vernomen ende bewesen werden, dat sy dese onse Advertentie ende Ordonnantie in eenige Poincten sullen hebben gecontravenieert; even, gelijck of sy op het Feyt bevonden en by de voorschreve Schepen van Oorloge daer over uyt'er Zee opgebracht, ofte andersints hier te Lande by andere 's Lants Officiers achterhaelt en betrapt waren geworden.

VIII.

Ende, ten eynde door de Executie van dese onse Ordonnantie ende Advertententie geene rechtvaerdige redenen van klachten mogen werden gegeven aen eenige Coningen, Republijcquen, Princen, Potentaten ofte Steden, met desen Staet in Alliantie ofte Verbont staende, soo belasten ende beveelen wy wel expresselijck by desen alle onse Hoofden en andere Officieren ter Zee, soo over Schepen van Oorloge van den Staet, als over Schepen, by Particulieren op onser Bestellinge ten Oorloge uytgerust, gestelt, haer punctuelijck te reguleren naer de Verbonden ende Tractaten, by ons desen aengaende met andere Coningen, Republijcquen, Princen, Potentaten en Steden albereyts gemaekt of noch te maecken; ordonneren ten selven eynde onse Raden ter Admiraliteyt, alle Capiteynen van Oorloge, uyt hare respective Destricten uytvarende, daer van particulierlijck te adverteren en te instruëren, als na behoren.

IX.

En sal de Judicature over de Transgressie deser onser Ordonnantie toekomen de Raden ter Admiraliteyt, in welckers Destricte de Contraventien sullen werden ontdeckt, of wel de Capiteynen, die de achterhalinge in Zee sullen komen te doen, uytgevaren sullen zijn.

X.

Doch, by soo verre de voornoemde Transgresseurs niet op het Feyt bevonden, maer namaels daer over geaccuseert mochten werden, sal alsdan de kennisse daer af toekomen de Raden van de Admiraliteyt ofte ordinaris Rechters, voor dewelcke deselve eerst in Recht betrocken sullen werden: Ende, ten eynde alle d'Officieren, mitsgaders alle andere, die den Welstant van desen Staet ter Herten soude mogen gaen ende Vyanden van de soodanige Contraventien zijn, des te vlijtiger souden mogen letten, dat dese Ordonnantie oock alomme ende by een yder punctuelijck werde geobserveert ende de Contraventeurs naer den inhou-

den deser, andere ten Exemple, gestraft: Soo sullen alle de Penningen, die by Confiscatie, als andersints, uyt dese onse Ordonnantie komen te resulteren, geappliceert werden soo, als gewoonlijck alle Peynen, Mulcten en Confiscatien by Placcaten van de respective Provintien deser Vereenighde Nederlanden geappliceert ende verdeelt werden; te weten, een derdepart ten profijte van den Aenhaelder ofte Aenbrenger, het zy deselve in Eedt ende Bedieninge van het Lant soude mogen zijn of niet; een derdepart ten profijte van den Officier, die de Calange en Executie sal hebben gedaen, en het resterende derdepart ten profijte van de gemeene Sake.

XI.

Maer, belangende de Schepen en Goederen, die by eenige Schepen van Oorloge van desen Staet ofte van eenige particuliere Commissie- of Retorsie-Vaerders in Zee achterhaelt en van daer ter saecke van Contraventien, tegens dese onse Ordonnantie en Advertentie begaen, opgebracht en vervolgens door de gemelte Raden ter Admiraliteyt verbeurt en van goeden Prinse verklaert sullen werden, daer van sal de verdelinge geschieden volgens de Instructie, Placcaten en Ordonnantien, daer van hier bevoorens gemaeckt of noch te maken.

XII.

Ten eynde oock alle Schepen ende Goederen, die ter oorsaecke van de Contraventien, tegens dese onse Ordonnantie ende Advertentie begaen, sullen werden achterhaelt, aengehouden ende hier te Lande opgebracht, aen handen van de gemelte Raden behoorlijck overgelevert mogen werden, soo lasten Wy by desen wel expresselijck, dat de Aenhaelders van deselve sigh precise sullen hebben te reguleren, oock alle, die het selve aengaen mochte, doen reguleren naer onsen Placcate, op den eersten December, sesthien-hondert veertigh, tegens het onordentelijck plonderen ende veroveren van soodanige Schepen geëmaneert; met waerschouwinge, dat de Pœnen, by het voorschreve Placcaet gestatueert, seveerlijck sullen werden geëxecuteert tegens alle de gene, die contrarie het voorsz. Verbod iets geattenteert sullen hebben.

XIII.

Ende, ten eynde aen de eene zijde magh werden voorgekomen, dat de schade, die by Confiscatie van de voorschreve Schepen en Goederen op de Contraventeurs van dese onse Ordonnantie moet vallen, niet door middel van Asseurantie en kome te redunderen tot schade van eenige andere Ingesetenen deser Provintien; en dat aen de andere zijde de Faculteyt van de Fransche Navigatie en Commercie, soo veel doenlijck, werde besnoeyt: SOO IS'T, dat wy wel expressenlijck ordonneren by desen, niet alleen, dat sigh niemant van de Ingesetenen voornoemt en sal hebben te bevorderen, eenige Goederen of Schepen, de Subjecten van den hoogstgemelten Coning van Vranckrijck toebehorende, nochte oock eenige Schepen en Goederen, gaende of bevracht na eenige Havenen, Steden of Plaetsen van Vranckrijck ofte andere, onder het Gebied van den hoogstgemelten Coning staende, of oock van deselve Havenen, Steden ofte Plaetsen komende, te verassureren, directelijck ofte indirectelijck, selver of door iemant anders hier te Lande of daer buyten, op wat maniere 't selve oock soude mogen geschieden; nemaer oock 't geven en ontfangen van Renversalen, om daer door desen onsen Placcate illusoir te maecken,

ken, 't zy mede directelijck ofte indirectelijck, onder wat prætext sulks oock soude mogen geschieden, op Pœne, dat verbeurt sal zijn en werden soodanige Somme, als by de Assuradeurs sal wesen versekert, en dat het selve soo wel ten reguarde van het doen van de Asseurantie, als van het geven van Renversalen, plaetse hebben ende effect sorteren sal, te appliceren ende te executeren, als vooren. Ende sullen de Officieren, die daer inne bevonden sullen werden nalatigh geweest te zijn, daer over arbitralijck werden gecorrigeert; oock met Privatie van hare Bedieningen of anders, soo, als na gelegentheyt bevonden sal werden, te behooren.

Ende, ten eynde niemant hier van eenige Ignorantie naermaels kome te prætenderen, ontbieden en versoecken Wy de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden en Gedeputeerde Staten van de respective Provintien ende alle andere Justicieren ende Officieren van de selve, dat sy dese onse Ordonnantie van stonden aen alomme doen verkondigen, publiceren ende affigeren in alle Plaetsen, daer sulcks nodig wesen sal en men gewoon is, soodanige Publicatie en Affixie te doen. Lasten en beveelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, de Advocaten-Fiscaels, mitsgaders Admiraels, Vice-Admiralen, Capiteynen, Officieren en Bevelhebberen, als mede de Commissarissen en Commisen ter Recherche soo in de Zee-gaten, als elders, dese onse Ordonnantie te achtervolgen en doen achtervolgen, procederende en doende procederen tegens de Contraventeurs van dien sonder oogluyckinge, faveur, dissimulatie ofte verdrag; want Wy sulcks alsoo ten dienste van den Lande hebben bevonden, nodigh te zijn. Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van de hooghgemelte Heeren Staten Generael in den Hage, op den negenden Maert, 1689.

Was geparaphreert,

JOHAN BECKER, vt.

Onder stont,

Ter Ordonnantie van deselve:

Zijnde op 't Spatium gedruckt het Cachet der selver Heeren Staten in rooden Wassche.

Geteeckent,

H: FAGEL.

Nu blonck als het gesienste tot het verrichten van groote saken ter Zee / met Groot-Brittannien eendrachtig de Toerusting van wedersijts Scheeps-macht en de manier van oorlogen t'overleggen: Haer Ho: Mo: sonden met die en verdere oogmercken de Heeren Witsen / van Odyck en van Dyckvelt in Loumaent voor haer Gedeputeerden / en de Heeren van Catwijck / Turck / de Wild / Godin en Trap wegens de Admiraliteyt in Sprockelmaent na Londen: Spoedig stelde men vast / 80 Schepen van Oorlog / 10 Fregatten / &c. in Zee te brengen; den Staet 30 Oorlog-schepen / 4 Fregatten / 6 Branders / 6 Snaeuwen en 5 Galliots / t'samen met 10572 Koppen bemant / en Engelant de rest te laten besorgen. Van sijn goetkeuring en wijdere Gedachten daer omtrent verstendigde den Coning haer Hoog Mogende door desen Brief.

Missive van sijn Coninckljcke Majesteyt van Engelant.

HOOG MOG: HEEREN:

NAer de komste alhier van de Heeren Gedeputeerden uyt de Collegien ter Admiraliteyt hebben Wy Ons door de Heeren Gedeputeerden uyt Uw Hoog Mog: Vergaderinge ende die van de meergemelde Collegien laten voortbrengen de Advysen, geformeert den 5 en 29 Juny jongstleden op het stuck van de extraordinaris Equipagie; als mede de Memorie, daer over nader aen Uw Ho: Mo: gepresenteert den 15 February jongstleden; ende hebben Ons provisionelijck konnen laten welgevallen de Voorslag, daer by gedaen, omtrent het getal en de conditie van de Schepen van Oorlogh, Fregatten, Snaeuwen, Branders en Galliots, die daer toe geëmployeert souden werden: Versoeckende, dat Uw Hoog Mog: de voorsz. Equipagie alsoo willen arresteren en de saecken sulcks dirigeren, dat in verwachtinge, dat Wy Ons selven nader sullen konnen expliceren over de tijt, dat de voorsz. Schepen met haer gevolgh in Dienst souden moeten werden gehouden, aen de Collegien magh werden aengetelt, het geene deselve sullen competeren yder naer proportie van het geene, dat se hebben gecontribueert onder 's Lants Vloot, omme te konnen dienen tot den aenvangh van het Werck ende Afbetalinge van de gemaeckte Schulden, soo, als by de voorsz. Advysen ende Memorie is ter neder-gestelt; ende dat Uw Hoog Mog: de Provintien daer heenen willen disponeren, om de voorsz. Furnissementen met de meeste Promptitude te doen, om daer door eenigermaten te konnen repareren de Præjuditie, die Wy bereyts hebben geleden door het verlopen van den tijt: Seker zijnde, dat de Wapenen van den Coning van Vranckrijck geen grooter Diversie sal konnen werden gegeven, als door een Macht te Water, die de sijne sal surpasseren; daer toe Wy de Saken alhier, soo veel doenelijck, sullen schicken, om daer inne met Uw Hoog Mog: te concurreren: Ende, vermits Wy oock hebben geremarqueert, dat de Collegien ter Admiraliteyt in West-Vrieslant ende het Noorder-Quartier en Vrieslant niet en zijn voorsien van een genoeghsaem aental van Schepen, om benevens d'andere Collegien haer Contingent te konnen furneren, soo meenen Wy, dat deselve Collegien tot Supplement van haer Contingent haer behoorden te bedienen van de capitaelste uyt de acht in te huuren Coopvaerdy-schepen, die bereyts geëngageert en t'eenemael gereet zijn, soo verre, dat aen deselve niet, als de Manning en de Vivres, manqueren: Van dewelcke dat twee souden konnen werden genomen by de Admiraliteyt in West-Vrieslant en het Noorder-Quartier, geposeert, dat het selve Collegie in Zee soude brengen een Schip met 80, een met 64 en een met 50 Stucken; en vijf voor de Admiraliteyt in Vrieslant, omme dat aldaer geen Schepen in die Staet zijn, die soo kort in gereetheyt konnen zijn, als den Dienst van 't Lant by dese occurentie van tijden komt te vereysschen: En soude door dese schickingh seer konnen werden gefaciliteert het spoedig in Zee komen van het meerder gedeelte van 's Lants Vloot ende (onder Godes Zegen) daer van de verhoopte Effecten afgewacht: Welcke Schepen alle souden konnen werden gemonteert volgens de ingeleyde Memorie, daer van geformeert, en, soo veel doenelijck, egaleren de Lasten van de Collegien ende den een boven den anderen niet beswaren; die Wy de Protectie

van

van de Commercie uyt haer lopende Middelen sullen aenbeveelen ende van Uw Hoog Mog: goeden yver te gemoet sien, dat de Middelen de Lasten sullen accompagneren, alsoo Wy buyten dat geen verwachtinge hebben, dat dese Equipagie sal werden voltrocken, onaengesien den Dienst van 't Lant daer soo hooglijk aen gelegen is: Ende sal seer noodigh zijn, dat in verwachtinge, dat door de Provintien hier op finalijck sal zijn geresolveert en haer Consenten ingebracht, by Uw Hoog Mog: daer van Aenschrijvinge werde gedaen aen de Collegien der Admiraliteyt, om de voornoemde Equipagie te beginnen ende te doen præpareren de Vivres, die by provisie niet minder, als voor 6 Maenden, genomen konnen werden: Oock dat de Provintien van Vrieslant en Stad en Lande werden gedisponeert, om aen de Admiraliteyt tot Harlingen in minderinge van de te dragen Consenten te furneren de Gelden, die deselve tot begin van het Werck nodig hebben sal: Wy sullen dies niet-te-min door de Heeren aenwesende Gedeputeerden alhier doen schrijven aen hare Collegien, om, soo veel mogelijck, te consenteren, 't geen Uw Hoog Mog: sullen goetvinden, te resolveren; dat Wy sullen te gemoet sien, t'accorderen met Onse intentie. Waer mede, &c.

Hoog Mog: Heeren, &c.

Uw Hoog Mog: goede Vrunt,

Withal, den 4 Maert, 1689. *Getekent,* WILIAM REX.

Syn Majesteyt vont behalven de bemanning (gewonelijck door Pressing in Engelant/ maer nu door Werbingh geschiet) meer gemack in het uytrusten van syn gedeelte/ als den Staet; want door de voorige Regeeringh was hem een Reeckx van Schepen/ op de onderstaende Lyst beschreven/ achtergelaten.

Lijst van de Conincklijcke Vloot haerder Majesteyten, nu in Zee zijnde, met het getal der Mannen, Stucken en de Namen der Capiteyns.

Rang.	*Namen der Schepen.*	*Man.*	*Stuk.*	*Namen der Capiteyns.*
3	Elizabeth	460	70	Graef *Torrington*, Admirael, *David Mitchel*, Cap.
2	Duke	660	90	*Edward Russel*, Admiral, Blaeu. *Edward Stanly*, Capt.
3	Resolution	420	70	*William Davis*, Vice-Admirael, Rood. *Henry Rotelere*, Capt.
	Hampton Court	460	70	Lord *Berkly*, Schout-by-Nacht, Rood. *Francis Minden*, Capt.
	Kent	460	70	*Henry Killigrew*, Vice-Admirael, Blaeu. *Edward Good*, Cap.
	Defiance	400	64	Sir *John Ashby*, Schout-by-Nacht, Blaeu. Capt.

Rang.	Namen der Schepen.	Man.	Stuk.	Namen der Capiteyns.
	Edgar	445	72	Sir *Cloud Shovell*,
	Rupert	400	66	Sir *Francis Wheeler*.
	Henrietta	355	62	*John Nevil*.
	Cambridge	420	70	*John Clements*.
	Lyon	340	60	*Charles Shleton*.
	Mountague	355	62	*Thomas Leighton*.
	Pendennis	460	70	*George Churchill*.
	Plymouth	340	60	*Richard Carter*.
	Warſpight	420	70	*William Botham*.
	York	340	60	*Ralph Delavall*.
	Suffolk	460	70	*Matthew Aylmer*.
	Berwick	460	70	*Ruſſel*.
	Dunkirk	340	60	*Lawrence Wright*.
	Harwich	420	70	*Ward*.
	Swiftſure	420	70	*Saunders*.
	Bredah	460	70	*Chriſtopher Maſon*.
	Eſſex	460	70	*Anthony Haſtings*.
	Monmouth	400	66	*Richard Dukemon*.
	Exeter	460	70	*Matthew Tennant*.
4	Advice	230	48	*John Glanvil*.
	Centurion	230	48	*Bazil Beaumont*.
	Happy Return	280	54	*William Bokenham*.
	Oxford	280	54	*Seth Thurſton*.
	Reſerve	230	48	*Richard Kigwin*.
	Woolwich	280	54	
	St. Albans	280	54	*John Laton*.
	St. David	280	54	*Thomas Gradon*.
	Kingfisher	220	46	*Thomas Allen*.
	Portsmouth	220	46	*George St. Loe*.
	Jerſey	230	48	*George Mees*.
	Greenwich	280	54	*Chriſtopher Billop*.
	Diamond	230	48	*Benjamin Waters*.
	Dover	230	48	*George Bying*.
	Hampshire	220	46	*Robert Robinſon*.
	Mordant	230	46	*John Tyrrel*.
	Tyger Prize	230	46	*James Barbarr*.
	Anthelope	230	48	*Henry Wickham*.
	Bonaventure	230	48	*Thomas Hopſon*.
	Deptford	280	50	*George Rooke*.
	Portland	240	50	*Thomas Ley*.
	Mary-Gally	200	34	*Daniel Deering*.
	Charles-Gally	220	32	*Jerom Roach*.
	Ruby	230	48	*Frederick Froud*.
	Conſtant Warwick	180	42	*Abraham Potter*.

James

Rang.	Namen der Schepen.	Man.	Stuk.	Namen der Capiteyns.
4	James-Gally	200	30	*Robert Reynolds.*
	Phœnix	180	40	*Stafford Fairborne.*
	Swallow	230	48	*Woolwern Cornwal,*
	Foresight	230	48	*Daniel Jones.*
	Tyger	230	46	*Thomas Cole.*
	Assurance	180	42	*Symon Foulks.*
	Leopard Hulk			
	Bristol	230	48	*Horton.*
	Nonsuch	180	42	*Robert Sincock.*
	Newcastle	280	54	*David Lambert.*
	Assistance	230	48	
	Dragon	220	46	
5	Dartmouth	135	32	*John Leake.*
	Swan	135	30	*Thomas Johnson.*
	Garland	130	30	*John Jenifer.*
	Pearl	130	30	
	Rose	125	28	*John George.*
	Guernsey	130	30	*Robert Arthur.*
	Saphire	135	32	*Christopher Myngs.*
6	Fire Drake	50	12	*James Goter.*
	Sallamander	35	10	*John Voteir.*
	Fubbs Yacht	40	12	*John Johnson.*
	Greyhound	75	16	*Thomas Gillam.*
	Kingfisher Ketch	15	4	*Edward Boyce.*
	Henrietta Yacht	30	8	*William Sanderson.*
	Sauldadoes	75	16	*Francis Wivell.*
	Portsmouth Sloop	35	10	*Richard Martine.*
	Quaker Ketch	50	10	*Austin Birch.*
	Kitchin Yacht	30	8	*Anthony Crow.*
	Cleveland Yacht	30	8	*Richard Byron.*
	Charlot Yacht	30	8	*Andrew Cotton.*
	Katherine Yacht	30	8	*Gabriel Millison.*
	Mary Yacht	30	8	*Henry Collins.*
	Lark	85	18	*Richard Fitz Patrick.*
	Deptford Ketch	50	10	*Thomas Berry.*
	Dunbarton	80	10	*Simon Rowe.*
	Drake	75	16	*Thomas Spragg.*
	Puntoon			
	Merline Yacht	30	8	*Baron Wild.*
	Monmouth Yacht	30	8	*William Wright.*
	Isabella Yacht	30	8	*Benjamin Hoskins.*
	Navy Yacht	30	8	*Phineas Pett.*
	Fanfan	30	4	*Edward Pottinger.*

Branders.	Man.	Stuk.	Namen der Capiteyns.
Cadize Merchant	45	12	*Daniel Greenhill.*
Charles	20	6	*Thomas Dilks.*
Charles and Henry	25	6	*William Stone.*
Cygnet	25	8	*John Shelly.*
Owners Love	40	10	*Thomas Heath.*
Thomas and Elizabeth	40	10	*Thomas Marshal.*
Half Moon	35	8	
Sophia	22	6	*William Harman.*
Rose of Salleé	32	6	*Thomas Gardiner.*
St. Paul	45	10	*John Crofts.*
Richard and John	35	8	*Edward Poulson.*
Alexander	40	10	*Thomas Jennings.*
John of Dublin	22	6	*Thomas Warren.*
Young Spragg	50	10	*Robert Wiseman.*
Eagle	45	12	

Andere Schepen, in harer Majesteyten Dienst.

Rang.	Namen der Schepen.	Man.	Stuk.	Namen der Capiteyns.
4	Berkly Castle	200	48	*William Tollmash,*
	Coronation	200	48	*Thomas Rainer.*
	Succes	200	48	*William North.*
	Princess Ann	200	48	*Richard Badford.*
	Sampson	220	50	*Henry Robinson.*
	Arch-Angel	200	48	*Jasper Hicks.*
	Scepter	160	40	*William Rogers.*
	George	200	48	*John Frankmore.*
	Hannibal	160	40	*John Waters.*
	Samuel and Henry	180	44	*John Venner.*
	Smirna Merchant	110	34	*Ja. Salmon.*
	Supply	110	34	*William Harding.*
6	Jerusalem	180	44	*John Pepwell.*
	Oweners Endeavour	100	30	*Michaell Perry.*
	Sea Adventure Hoy			*John Turky.*
	Richard and Martha Ketch			*Arthur Condor.*
	Providence Hoy			*John Hood.*
	St. Malloe Hoy			*Robert Waters.*
	Mary			*Abraham Wise.*
	Charity Ketch			*Humphrey Padnir.*
	Prosperous Dogger			*John Pelson.*
	William and Robert Dogger			*Francis Heard.*
	Frogg Dogger			*John Smith.*

Van de tweede Rang 1. Van de derde Rang 24. Van de vierde Rang 47. Van de vijfde Rang 9, Van de sesde Rang 26. Branders 15. Advys-Jachten en ander Vaertuyg 9. In alles 131, 23851 Man, 4564 Stucken, 137 Capiteyns.

Over

Over de Ondernemingen met de Zeemacht liepen de gedachten tweesints; door het versamelen der Fransse Vloot een Landingh op de Fransse Kust te doen/ het doordringen tot in 't Hert van 't Rijck te beproeven en alsoo die Kroon de gevoelijckste Neep te geven/ of boven 't Ontset van Londonderry Yrlant van Wederspannelingen te suyveren: Het laetste overwoegh by de Engelsse/ welcke niet gaern die Doorn in de Voet noch de Inkomsten/ door veele harer lang uyt dat Gewest genoten/ t'soeck hadden. Hierom was de Coning soo haest niet verkooren/ of door het Hoger en Lagerhuys op sijn Majesteyts Aenspraeck dit Adres overgelevert.

Het Adres van de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Commons, vergadert in het Parlement, aen des Conings Aldervoortreffelijckste Majesteyt, gepræsenteert door den Hoog-geëerden Lord Marquis van Halifax, Lord Geheyme Zegel-Bewaerder en Spreecker van het Huys der Lords, in het Banquet-huys op Withal.

Aen des Conings Aldervoortreffelijckste Majesteyt.

Dingsdagh, den 15 Maert, 1689.

WY, uwe Majesteyts aldergetrouwste ende verplichtste Onderdanen, de Geestelijcke ende Wereltlijcke Lords en Commons, vergadert in het Parlement, ten hooghsten gevoeligh over onse laetste groote ende uytmuntende Verlossing van de Papery en arbitraire Macht, waer van 't God Almachtigh belieft heeft, uw Majesteyt 't glorieuse Instrument te maken, en begeerende, na het uytterste van ons vermogen uyt te drucken

Onse Danckbaerheyt aen uw Majesteyt voor soo groote ende edelmoedige Onderneminge, niet minder nootsaeckelijck tot Maintenue van het Protestantsche Intrest in Europa, als tot Wederkrijginge ende Herstellinge van de Burgerlijcke Rechten ende Vryheden van dese Natie, soo blijckelijck geinvadeert ende ondermijnt door der Paepsche Raedslagen; ende insgelijcks ten vollen overtuyght van de onvermoeyde Geesten ende gedurige Pogingen van de Vyanden, soo wel van Uw Majesteyt, als van dese Natie, tot uytroeyingh van de Protestantsche Religie ende omkeeringe van onse Wetten ende Vryheden, verklaren eenparighlijck, dat wy uw Majesteyt met Goet ende Bloet sullen bysspringen tot support en ondersteuning van uwe Alliantien buyten 's Lants; tot 't brengen van Yrlant onder uw Gehoorsaemheyt, en tot bescherming van de Protestantse Religie en van dit Coninckrijck.

Den Coningh bejegende haer dusdanig.

Sijn Majesteyts genadigste Antwoort op het Adres van beyde de Huysen van het Parlement.

MYLORDS EN EDELEN:

SOo de Achtinge ende Inclinatie, die Ik voor Parlementen hebbe, en voornamentlijck voor het tegenwoordige, eenigsints konden vermeerdert werden, souden sy merckelijck aenwasschen door de Genegentheyt, die UL. my

bewijst, en den grooten yver, die UL. voor 't gemeene Best uytdruckt in 't Adres,
dat UL. aen my gepræsenteert hebt, 't welk in de Stijl soo wel, als in de Saecken,
alles bevat, dat my kan recommanderen en aengenaem maken.

Ick verseeckere UL., dat Ick nimmermeer sal misbruycken de gerustheyt,
die UL. in my stellen sult; als zijnde ten vollen overtuyght, dat'er geen
seeckerder Fondament van een goet Verstant is tusschen een Coning ende sijn
Volck, als een onderlingh goet Vertrouwen: als dat eens verbroocken is, is
het Gouvernement wel half ontzenuwt en gedissolveert: daerom sal het mijn uyt-
terste bekommeringe wesen, alles soo aen te leggen, dat geen Parlementen Re-
den sullen hebben, my te mistrouwen; daer Ik geen bequamer middel toe weet,
dan nimmermeer iets van haer te begeren, als 't gene haer eygen Intrest medebrengt,
my toe te staen.

Ik ben hier gekomen ten beste van dit Coninckrijck; en, dewijl Ik op uw begeerte
in desen Stant gestelt ben, sal Ik niet nalaten, dat oogmerk t'achtervolgen, daer Ik om
gekomen ben.

Het heeft Godt gelieft, my tot een Instrument te gebruycken, om UL. van uw
gevreesde Onheylen te verlossen; en het is soo wel mijn innerlijcke begeerte, als
schuldige Plicht, alles aen te wenden tot behoudenisse van Uw Religie, Wetten en
Vryheden, die de eenige Beweegredenen zijn geweest, om my in Engelant te doen
komen; en dese heb Ik alleen al de Zegeningen toe te schrijven, die op dese Onder-
neming gevolgt zijn.

Doe Ick UL. laetst aenspraek, maeckte Ick UL. de nootsaeckelijckheyt
van de Assistentie aen onse Bontgenoten bekent, ende wel voornamentlijck
aen de Staten van Hollant, welckers bereytwilligheyt tot uwe Verlossinge (tot
haer soo merckelijck gevaer ende kosten) van de Extremiteyten, daer UL.
onder gelegen hebt, geen andere Argumenten vereyscht, om by UL. in considera-
tie te komen.

Ende, gelijk als Ick doe een Ooghgetuyge geweest ben van haren Yver ende Ge-
negentheyt tot voortsettinge van de Expeditie, en om mijn Onderneminge te secon-
deren, selfs met te rugstellinge van haer eygen Behoudenisse, ben Ick oock nu ten
uyttersten gevoelig over de onvermijdelijcke Ruine, die sy haer selven op den
Hals gehaelt hebben, met UL. dese Bystant te verleenen, soo UL. 't haer niet soud
vergelden.

Sy hebben haer selven soo merckelijck uytgeput, soo wel van Volck, als Gelt,
dat men het sigh naulijcks kan inbeelden; en Ick ben verseeckert, dat uw Gene-
reusheyt ten haren opsichte soo weynigh gelimiteert sal zijn, als de hare ten
uwen opsichte geweest is, en dat UL. my niet alleen machtig sult maecken, het
Tractaet, met haer opgerecht, te konnen voldoen en te betalen, het geene sy ef-
fectuëlijck by dese gelegentheyt hebben uytgeschooten (waer van wy UL. on-
se Reeckeninge sullen overleveren) maer dat UL. haer verder sult supporte-
ren naer het uytterste van uw vermogen tegens het gewelt van hare Vyan-
den, die oock de uwe wesen moeten van wegen haer Intrest ende haer Religie
en die sekerlijck de Ruine van Hollant op het oog hebben, als d'eerste Stap tot uwen
Ondergang.

Ick behoeve de moeyte niet te nemen, om UL. bekent te maken de beklagelijc-
ken

ken Staet van Yrlant, het welk door den Yver ende Geweldenary van de Paepsche Party daer te Lande en door de Hulp en Aenmoedigingen van Vranckrijk in dien Staet gebracht is, dat het niet geraden valt, haer Herstellinge te ondernemen, als door een considerable Macht, die Ick meene, dat niet minder behoort te wesen, als van 20000 Man, soo te Voet, als te Paert; 't geen onder Gods Zegen soo veel te korter werck sal maecken en by gevolg des te minder kosten, alhoewel 't in 't eerst nootsakelijck hoog sal lopen.

U L. moet considereren, dat tot des te spoediger ende krachtiger Succes, soo wel ten opsichte van Yrlant, als van Vranckrijck, soo considerabele Vloot behoort geëquipeert te werden, die ons, met de Staten geconjungeert zijnde, so t'eenemael Meester ter Zee kan maecken, dat'er uyt Vranckrijck niet kan gesonden werden na Yrlant of elders, 't geen ons ofte onse Geallieerden soude konnen ontrusten.

Ick moet U L. oock recommanderen, over de Revenuen Uwe Gedachten te laten gaen, dat die mogen vastgestelt werden, dat men se sonder dispuyt kan insamelen.

Mylords en Edelen:

DEse saecken sullen een groote Somme vereysschen ende by gevolgh tegenwoordig het Volck lastigh vallen; maer, considererende, dat noch uwe Religie noch uwe Welstant waerschijnelijck sonder dese Hulpmiddelen gesecoureert konnen werden, besluyte Ik, dat uwe Behoudenis niet te duur kan gekocht werden. Ick verbinde my selven solemnelijck, dat, het geene U L. ten besten ende ten behoeve van dese nootsaeckelijckheden sult consenteren, daer enckel en alleen toe besteet sal werden; en, gelijck als U L. soo overbodig zijt, alles, dat U L. lief en waert is, in de Waegschael te stellen, sal ick oock niet meerder mijn eygen Leven sparen tot Onderstant van de Protestantsche Religie en de Welstant en Eere van dese Natie.

De Stad Londen bedanckte door het volgende Adres het Hogerhuys voor het hare.

Adres van de Lord Major, Aldermans en gemeene Raed van de Stad Londen aen de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords in het Parlement.

Aen de seer Eerwaerdige Geestelijcke ende Wereltlijcke Lords, in het Parlement vergadert.

WY, de Lord Major, Aldermans ende Commons der Stadt Londen, in den gemeenen Raed versamelt, nemen de Vrymoedigheyt, onsselven aen dit eerwaerdigh Huys te addresseren met onse seer ootmoedige Dancksegginge voor uwe voortreffelijcke Conduite in de affaires van desen tijt van onse groote Noot en Extremiteyt, en wanneer onse Levens, onse Religie en onse Middelen met groot gevaer gedreygt waren; en insonderheyt voor Uw Adres aen sijn Majesteyt van den 15 deser; waer in UL. Uwe Resolutie verklaert, om sijn Majesteyt te assisteren ende by te staen in het supporteren van sijn Geallieerden buyten

's Lants, in 't herstellen van Yrlant en in 't beschermen der Protestantsche Religie en Wetten van dit Coninckrijck.

Door ordre van den Gemeenen Raed,

Den 18 Maert, 1689. WAGSTAFF.

Den Marquis van Halifax antwoorde:

Mr. RECORDER.

DE Lords hebben het Adres, door U aen haer gepræsenteert, seer danckelijck ontfangen; en, gelijck sy verblijt zijn, dat de Stadt Londen een welgevallen neemt, in het geene sy hebben gedaen voor de publijcke Dienst, moogt gy oock wel versekert zijn, dat sy altoos 't selve Oogmerk sullen hebben en de beste Methode gebruyken tot de Securiteyt van de Protestantse Religie en de Vrede en Vaststellinge der Natie.

Midlerwijl hoorde men / dat twee Capiteyns van het Regiment van Dumbarton met een gedeelte der Soldaten en 't Gelt / tot haer Betalingh geschickt / na 't Noorden waren en voorgaven / den afgesetten Coning weder te willen uytroepen. 't Parlement sont de Krijgshoofden na 't Leger en dit Adres aen den Coning.

Adres van de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords, &c. aen den Coning.

WY, uw Majesteyts getrouwe ende gehoorsame Onderdanen, de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Commons, in het Parlement vergadert, onderrecht, dat verscheyde Officiers en Soldaten in dadelijcke Rebelly ende het verwecken van een Oorlog in dit Coninckrijck tegen uw Majesteyt zijn, ende dat verscheyde andere Soldaten en verraderlijcke Persoonen in dit Coninckrijck ende elders met die Rebellen ende Verraders corresponderen ende haer aenhangen, versoecken uw Majesteyt seer onderdanigh, sulcken krachtigen sorgh, als uw Majesteyt tot spoedige Suppressie ende Brenging aen de Justitie van de Persoonen, hier aen schuldig, en hare Adhærenten het bequaemste sal schijnen, gelieft te dragen, en dat uw Majesteyt ondertusschen door uwe Conincklijcke Proclamatie dese Persoonen ende hare Adhærenten voor Rebellen wil verklaren ende alle uwe goede Onderdanen versoecken, haer te apprehenderen ende vervolgen als sulcke, welcke geen onwetentheyt van haer Plicht by de Wet in dit geval konnen prætenderen. Het effect van sodanigen Waerschouwing, twijffelen wy niet, of sal tot een rechtvaerdige schrick voor uwe Vyanden ende aenmoedigingh van uwe getrouwe Onderdanen dienen. Ende Wy verseeckeren uw Majesteyt onderdanigh, dat wy by verdere vervolgingh van die saeck altijt gereet sullen wesen, uw Majesteyt ons onderdanig Advys en Hulp te geven, als het uw Majesteyt behagen sal, die te begeeren.

De Ruyterey stuypte dra; want den Luytenant Generael van Ginckel / met de Hollantse Ruyters en Dragonders en d'Engelsse Regimenten van Collonels

Collonels Lanier en Kingston na Leafoꝛd / daer sy haer onthielden / vooꝛtgeruckt / ontdeckte de Wederspannigen met een groote Hegge aen d'eene zijde / veel Water aen d'andere en vier byhebbende Stuckjes vooꝛ haer / bꝛacht se dooꝛ 't overswemmen vol schꝛick en tot de Overgave op Genade en Ongenade. 20 Officiers en 500 Soldaten (tot welck getal sy aengewassen waren) wierden na Londen gevoert / de Belhamels te Recht gestelt / ter Doot verwesen; maer nevens de rest dooꝛ sijn Majesteyts Genade in het Leven behouden.

Wanneer het Parlement het overwaepen van dien Nevel vernam / taste het in de Beurs; te milder / wijl de Coning het Haertstede-Gelt (vooꝛ het welck hy dooꝛ haer en de Stad Londen Danckseggingen ontfing) vernietigt had / en beloofde vooꝛ 6 Maenden 420000 Ponden; 1200000 Ponden 's Jaers tot onderschꝛaging der Kroon in Vꝛedens tijt; 700000 Ponden vooꝛ de Vloot; 30736 Ponden / 17 Schellingen / 10 Gꝛoot tot onderhout van 22330 Man vooꝛ 6 Maenden in Yꝛlant; even veel vooꝛ andere 6 Maenden / soo den Ooꝛlog langer duurde; 27451 Ponden / 13 Schell: / 4 Gꝛ: tot Werf en Overvoer Gelden; 81935 Ponden / 17 Schell: : 3 Gꝛ: vooꝛ de Artillery / en 600000 Ponden aen haer Hoog Mog: tot Erkentenis van haer weldoen en gedꝛagene Onkosten in de laetste Zeetocht.

't Lagerhuys deed vervolgens den 5 van Bloeymaent dit Vertoog.

WY, Uw Majesteyts seer getrouwe ende gehoorsame Onderdanen, de Commons, in het tegenwoordige Parlement vergadert, brengen voor Uw Majesteyt seer onderdanigh onse yverige begeerte, dat het Uw Majesteyt behage, in sijn ernstige Consideratie te nemen de destructive Methoden, door den Franschen Coningh in de laetste Jaren tegen den Koophandel, Rust ende Intrest van dit Uw Coninckrijck gebruyckt, en particulier de tegenwoordige Invasie van het Coninckrijck van Yrlant ende het supporteren van Uw Majesteyts Rebellige Onderdanen aldaer; in het alderminst niet twijffelende, of Uw Majesteyts Wijsheyt ende de Alliantien, alreede gemaeckt, en sulcke, die by dese occasie hier naer door Uw Majesteyt gesloten sullen werden, sullen machtigh wesen, den Coning van Vranckrijck in sodanigen Conditie te brengen, dat het in het toekomende in sijn Macht niet meer sal wesen, de Vrede van het Christenrijck te verstooren noch de Koophandel ende het welvaren van dit Uw Majesteyts Coninckrijck te vernadeelen. Ten dien eynde versoecken Wy Uw Majesteyt onderdanigh, op dese onse plechtelijcke en hertelijcke Belottenisse ende Verbintenisse verseeckert te blijven, dat, by aldien Uw Majesteyt goet sal vinden, in een Oorlogh met den Franssen Coning te treden, wy Uw Majesteyt op een Parlementse Wijs sulken Assistentie sullen geven, als Uw Majesteyt onder die Protectie en Zegening, waer mede God Almachtig U altijt ondersteunt heeft, bequaem sal konnen maken, deselve te supporteren en uyt te voeren.

Den Coningh voerde het Huys te gemoet:

Ick ontfange dit als een teken van het vertrouwen, dat UL. op my stelt, het geen my ten hooghsten behaeghlijck valt; ende Ick sal trachten, door alle mijne Daden UL. daer in te bevestigen. Ick verseeckere UL., dat mijn eygen Ambitie my noyt tot een oorsaeck sal verstrecken, om te inclineren, my in een Oorlogh, die de Natie of in gevaer ofte kosten soude wickelen, te engageren. Maer in het tegenwoordige geval (Ick sie op den Oorlogh, genoeghsaem in effect door Vrankrijck tegen Engelant gedeclareert) is het niet soo seer een Daet van Keur, als een onvermijdelijcke Noorsaeckelijckheyt tot onse eyge Beschermingh. Ick sal UL. alleen seggen, dat, gelijck Ick mijn Lijf ende al, dat my dierbaer is, gewaegt heb, om dese Natie van het geene, dat sy geleden heeft, te verlossen, Ick bereytwillig sal blijven, het selve te doen tot præservering van haer van alle hare Vyanden. En, gelijck Ick niet twijffele aen sulcken Assistentie van UL., als UL. bequaem volgens Uw Advys voor my sult oordeelen, om den Oorlog tegen een machtigen Vyant te declareren, kont UL. op my gerust zijn, dat niet 't geringste gedeelte van dat, 't welck UL. sult geven, om die met Succes uyt te voeren, door my tot eenig ander gebruyck gediverteert sal werden.

Zijn Majesteyt nodigde by Proclamatie alle Fransse Protestanten; verbood de Fransse Waren en aen sijne Onderdanen, in Franssen Dienst over te gaen, en verkondigde door de onderstaende Declaratie den Oorlog.

Harer Majesteyten Oorlogs-Declaratie tegen den Franssen Coning.

WILLIAM R.

Angesien het Godt Almachtigh behaeght heeft, ons de geluckige Instrumenten van het verlossen van dese Natien uyt groote ende over het Hooft hangende Gevaren te maecken en ons op de Throon van dese Coninkrijcken te plaetsen, achten wy ons selfs verplicht, alle krachten in te spannen tot het aldermeeste voorsetten van de Welvaert van ons Volck, welcke noyt effectivelijk versekert kan werden, als door 't voorkomen van de Miserien, die haer van buyten dreygen.

Wanneer wy overwegen de meenighvuldige onrechtvaerdige Methoden, die den Fransschen Coningh de laetste Jaren tot aenkoesteringh van sijn Ambitie by der hant gevat heeft; dat hy niet alleen de Territoiren van den Keyser ende het Rijck, nu in Vruntschap met ons, geinvadeert heeft, geheele Landen verwoestende en de Inwoonders door sijne Legers bedervende; maer oock tegen onse Geallieerden sonder eenige Provocatie met openbare schending van de Tractaten, door de Guarantie van de Kroon van Engelant bevestigt, den Oorlog gedeclareert, konnen wy niet minder doen, dan onse Geallieerden in 't aenkanten tegen de Desseynen van den Franssen Coning, als de Verstoorder van de Vrede en de Gemeene Vyant van de Christen Werelt, byspringen.

En behalven de Verplichtingen, die wy door de Tractaten met onse Geallieerden onderworpen ende welcke een genoeghsame Justificatie van ons aennemen der Wapenen ter deser tijt zijn, terwijl sy ons versocht hebben, soo te doen, zijn de meenigvuldige Injurien, ons en onse Onderdanen sonder eenige Reparatie door den Franssen

Franssen Coning toegebracht, soodanig, dat (onaengesien in de laetste Jaren om redenen, aen de Werelt wel bekent, geen notitie daer van genomen is) wy echter deselve niet sonder een publijck en rechtvaerdig Ressentiment van sulcke Outrages willen laten passeren.

Het is niet lang geleden, dat de Fransſche van den Engelsſchen Gouverneur van het nieuw gevonde Lant verlof namen, in de Zeen op die Kust te vissſchen, ende voor die Vryheyt een Tribuyt, als een Erkentenis van het eenige Recht van de Kroon van Engelant tot dat Eylant, betaelden; en dos niet te min hebben de toenemingen van de Fransſche op dat ons voorsz. Eylant en de Handel en de Visſchery van onse Onderdanen meer naer Invasien van een Vyant, als de betamelijcke Bejegeningen van Vrunden, welcke de Voordeelen van den Handel alleen by Permissie genieten, gesweemt.

Maer dat de Fransſche Coningh onse Charibdische Eylanden soude invaderen ende sig in de Possessie van onse Territoiren van de Provintie van Nieu-Jorck ende van Hudsons Baey op een Vyantlijcke manier stellen, met onse Forten te saiseren, de Huysen van onse Onderdanen te verbranden ende sijn Volck met de Roof van der selver Goederen ende Koopmanschappen te verrijcken, sommige van onse Onderdanen onder de hardigheyt van een Gevanckenis op te houden, andere wredelijck te doen vermoorden ende de rest in een kleyn Vaertuygh sonder Voetsel ende Nootsaeckelijckheden tot haer support in Zee te drijven, zijn Daden, selfs aen een Vyant wanvoeglijck; en des niettegenstaende is hy soo ver geweest, van sig soodanig te verklaren, dat hy ter selver tijt hier in Engelant door sijne Ministers over een Tractaet van Neutraliteyt en goede Correspondentie in America liet negotiëren.

De Proceduren van den Fransſchen Coning tegen onse Onderdanen in Europa zijn soo kennelijk, dat wy ons daer over niet behoeven uyt te breyden: Sijn gedogen, dat Engelsſche Schepen door Fransse Particulieren gesaiseert zijn; verbieden van den Invoer van het grootste gedeelte der Vruchten en Manufacturen van ons Coninckrijck, en stellen van exorbitante Costuymen op de rest, onaengesien 't groot voordeel, 't geen hy en de Fransse Natie door haer Commercie met Engelant genoten hebben, zijn suffisante blijken van sijne voornemens tot 't vernietigen der Koophandel, en by gevolge 't ruineren van de Navigatie; waer van 't Welvaren en de Veyligheyt van dese Natie seer veel af hangen.

't Recht van de Vlag, de Kroon van Engelant inhærerende, is door sijn ordres bedisputeert tot Violatie van onse Souvereyniteyt over de Enge Zeen, welcke in alle Eeuwen door onse Prædecesseurs gehanthaeft is en wy geresolveert zijn, tot Eer van onse Kroon en de Engelsse Natie te maintineren.

Maer, het geen ons noch veel gevoeliger moet raecken, is sijn Onchristelijcke Vervolgingh van veele onser Engelsſche Protestante Onderdanen in Vranckrijck over Saecken van de Religie tegen het Volcker-Recht ende expresse Tractaten; haer door vremde ende ongebruyckelijcke Wreetheden dwingende, haer Religie af te sweeren, ende sommige van onse Schippers en Bootsgesellen van onse Koopvaerdy-Schepen gevangen settende ende andere op de Galeyen verwijsende, op voorwendsel, dat sy ofte eenige van sijn eyge miserabele Protestante Onderdanen ofte haer Effecten aen Boort hadden: Ende ten laetsten, wanneer hy weynigh

Jaren

Jaren geleden door Insinuatien ende Beloften van Assistentie getracht heeft, de Regeeringh van Engelant om te keeren; gelijck hy nu door de openbare ende violente Methoden ende de Actuële Invasie van ons Coninckrijck van Yrlant tot support van onse Onderdanen, die tegen ons in de Wapenen ende in Rebelly zijn, de volkomene Extirpatie van onse goede en getrouwe Onderdanen in dat ons Coninckrijck voortset.

Derhalven hebben wy, dus genootsaekt, de Wapenen aen te vatten, ende op de Hulp van God Almachtigh in onse rechtvaerdige Onderneming steunende, goetgevonden, te verklaren, ende verklaren hier door den Oorlog tegen den Franschen Coningh, ende dat wy in conjunctie met onse Geallieerden deselve te Water ende te Lant (doordien hy se soo onrechtvaerdigh begonnen heeft) rigoureuselijck sullen voortsetten; verseeckert zijnde van de hertelijcke Concurrentie ende Assistentie van onse Onderdanen tot support van soo goeden Saeck: Hier door willende ende begeerende op onsen Generael van onse Machten, onse Commissarissen tot het executeren van het Ampt van Hoogen Admirael, onse Luytenants van onse bysondere Graefschappen, Gouverneurs van onse Forten en Guarnisoenen en alle andere Officiers ende Soldaten onder haer te Water en te Lant, alle Acten van Hostiliteyt tot voortsetting van desen Oorlogh tegen den Franschen Coningh, sijne Vassalen ende Onderdanen te beginnen ende te executeren ende haer tegen der selver Ondernemingen te opponeren: Willende en ordonnerende onse Onderdanen, kennis van het selve te nemen: Ende Wy verbieden haer scherpelijck, van nu af aen eenige Correspondentie ofte Communicatie met den voorsz. Franssen Coning ofte sijne Onderdanen te houden. En, aengesien in onse Coninkrijcken veele van de Onderdanen van den Franssen Coning haer bevinden, verklaren en geven Wy ons Coninclijck Woort, dat alle sulcke van de Fransche Natie, welcke haer getrou tegen ons sullen dragen en niet met onse Vyanden corresponderen, veylig voor hare Personen en Goederen en vry van alle Molestatie ende Ontrusting van alle soorten sullen wesen. Gegeven in ons Hof te Hamtoncourt den 17 Mey, 1689. In het eerste Jaer van onse Regeering.

God behoede Coning William en Coningin Mary.

De Raed van Schotlant volgde met hare Oorlogs Verkondiging.

Declaratie van Schotlant tegen den Franssen Coningh.

ALsoo den Franssen Coningh, zijnde den groote Beroerder van het Christenrijck, niet alleen zedert verscheyde Jaren herwaerts de Landen, ende het geen sijn Nabuurige Vorsten en Staten, sijn Majesteyts Geallieerden, toequam, na hem genomen en geinvadeert heeft; maer daer-en-boven Goddeloose Wreetheden, Verwoestingen en een seer Onchristelijcke Vervolging gepleegt, om de Protestantse Godsdienst te onderdrucken en uyt te roeyen; de groote Verwecker en Aenstoocker van de eygenwillige Bedrijven geweest, om onse Religie, Vryheden en Wetten in dese Coninckrijcken te vernietigen; nu onlangs sonder eenige Declaratie van Oorlogh het Coninckrijck van Yrlant geinvadeert en de Rebelly in het selve gefomenteert ende gemaintineert; gelijck mede den Oorlogh tegen sijn

Majesteyt en desselfs Coninckrijcken van Engelant en Schotlant heeft gedeclareert, en Schepen gesonden, om Yrsse Soldaten over te voeren en het voornoemde Coninckrijck van Schotlant te invaderen: Heeft sijn Majesteyt op de Heeren van sijn Geheymen Raed begeert, dat by haer een Declaratie van Oorlog opgestelt en in sijn Naem gepubliceert soude werden: Daerom declareren de Heeren van sijn Majesteyts Geheymen Raed in sijn Majesteyts Naem en Authoriteyt den Oorlog tegen den Fransen Coning en sijne Onderdanen; belastende alle de Ingesetenen of Inwoonders van sijn Majesteyts oude Coninckrijck van Schotlant, geenigen Handel, Correspondentie en Onderwint met gemelde Fransen Coning of iemant van sijn Onderdanen te hebben: Verklarende niet-te-min, dat alle soodanige Fransse Onderdanen, die om de bovengemelde oorsaken uyt het Lant van haer Geboorte uytgedreven ende in dit Coninckrijck van Schotlant haer zijn komen nedersetten, stil leven en met sijn Majesteyts Vyanden niet correspondereren, seecker, gerust en vry onder sijn Majesteyts Protectie sullen mogen blijven woonen; en begeerende insgelijcks op alle Krijgs-Officieren, Capiteynen, Schippers en alle Ingesetenen in het gemeen, den Oorlog met allen ernst tegen den voornoemde Fransen Coning en sijn Onderdanen met alle Actien van Hostiliteyt te Water en te Lande voort te setten: Ordonnerende, dat dese gedruckt en door des Conings Sergeant der Wapenen of desselfs Gedeputeerden, Heraulten en Bedienden by het Marcktkruys van Edenburg, de Poort van het Casteel, den Oever van het Leith en andere Plaetsen, daer sulcks gebruyckelijck is, gepubliceert sal werden.

Geëxtraheert door my,

GILB: ELIOT, CLS. STI. CONCILII.

God beware den Coning William en de Coninginne Maria.

't Engels Parlement vervaerdigde aenstonts tot uytvinding der ingewilligde Penningen tot den Oorlog een Pol-Bil en de Spreecker seyde, doe den Coning sijn Goetkeuring gaf.

DE Commons, in het tegenwoordige Parlement vergadert, hebben in heer seer ernstige Consideratie genomen de deplorabelen Staet van Yrlant, alwaer de fatale Raden, die soo lang dese Coninckrijcken geregeert hebben, soo ver geprævaleert hebben, dat de Wapenen en Guarnisoenen aldaer uw Protestante Onderdanen ontnomen en in Handen van Yrsse Papisten gestelt, en d'Engelsse Protestanten, daer gebleven, naeckt en machteloos gelaten zijn in de Macht van dese hare Vyanden, welcke haer noch noyt, wanneer sy voordeel op haer hadden, Genade bewesen hebben; ende het is noch de kracht van de Yrsche Inboorlingen, alleen met haer yver voor de Papery geanimeert, noch een lange Wensch, haer van alle Afhanckelijckheyt van Uw Kroon van Engelant te bevrijden, welcke Uw Majesteyt aldaer een Oppositie doen ontmoeten; maer sy hebben haer oock daer-en-boven begeven onder de Protectie van den Fransschen Coningh, welcke ongetwijffelt die Macht, waer mede hy de laetste Jaren Europa overstroomt heeft, sal gebruycken, om Uw Majesteyts Rebellige Onderdanen te supporteren ende daer door, is het mogelijck, Uw Majesteyt te diverteren,

sijne ambitieuse Desseynen van een algemeene Monarchy in eenigh ander Gedeelte van de Werelt te stuyten. Derhalven representeren de Commons, soo klaren nootsaeckelijckheyt tot het reduceren van dat Coninckrijck onder Uw Majesteyts Gehoorsaemheyt vindende, als mede de groote kosten, welcke Uw Majesteyt door het maintineren van sulcken Oorlog moet ondergaen, nu onderdanigh aen Uw Majesteyt haer hertelijcke Assistentie in een Pol-Bil, welcke sy aensien als de spoedigste ende krachtigste wegh tot het lichten van gereet Gelt by dese gelegentheyt; haer selven plechtelijck verbindende, Uw Majesteyt met sulcke verdere Aiden te assisteren, als met de Last van den Oorlog, soo lang sy duurt, over-een-komen. Daer benevens hebben sy Uw Majesteyts Revenuen en de Lasten op deselve, oock de klachten tegen verscheyde Exactien, in de laetste Collecten gepractiseert, geconsidereert; maer, wijl die saecken langer tijt tot ondersoeck, dan sy verwachtten, vereyschen, een korte Bil gepasseert tot continuatie van deselve in dien Staet, daer sy nu in zijn, tot aenstaende Kersmis; binnen welcken tijt sy niet twijffelen, of sy sullen sodanigen Ordre, die de Kosten van de Kroon sonder Onderdrucking van 't Volck volkomen sal suppleren, beraemt hebben.

Terwijl men met het uytrusten der Manschap en Schepen tot haer Overtocht na Yrlant den tijt versleet / socht sijn Majesteyt / door Straf de Qualijkdoenders af te schricken / ende had ten dien eynde Collonels Cunningham en Richards op haer wederkomst van Londonderry weggejaegt en haer Regimenten aen den Ridder St. George en Collonel Stuart gegeven; doch te gelijck oock de swacke / die in Yrlant gestruyckelt hadden / door dese Vergiffenis tot haer Plicht te trecken.

Declaratie van Coning William en Coningin Maria voor Yrlant.

WILLIAM R.

Wijl het ons incumbeert, sorg voor alle onse Onderdanen in al onse Domeynen, van wat Gevoelen sy omtrent de Religie mogen wesen, te dragen ende haer te præserveren, en wy ten hoogsten gevoelig zijn over de Ellenden, daer ons Coninkrijk Yrlant in legt en voor welke 't door de Machten, daer geworven en aengenomen onder voorwendsel van Religie op aenporring van Roomsche Priesters, en door het ingeven van vremde Raden tot Oppositie van ons ende onse Regeeringh verder bloot gestelt sal werden; ook begeerig, de Calamiteyten en Distructie, dat op ons Volck in dat Coninckrijck moet vallen, te verhinderen; gelijk onse Machten (die, als wy niet twijffelen, met Gods hulp bestant zijn, dat tot schuldige Gehoorsaemheyt te brengen) nu gereet, in dat Coninckrijck te verschijnen, sullen trachten uyt te voeren, verklaren wy hier by ende beloven aen alle onse Onderdanen in dat Coninckrijck, hoedanige, vol ende volkomen Pardon ende Quijtschelding van alles, door haer geschiet, gedaen ofte bedreven op de Deckmantel ende Glimp van eenige Authoriteyt ofte geprætendeerde Authoriteyt in het voorschreve Coninckrijck, ende een vol ende vry genot van hare respective Staten volgens de Wet, soo sy op de kennis van onse Coninckljicke Wil ende Begeerte, in dese onse Declaratie ontdeckt, haer Wapenen nederleggen ende haer naer hare respective Wooningen ende Verblijf-

Verblijf-Plaetsen op ende voor den 20 April naestkomende begeven, ende haer daer vreedsamelijck dragen ende leven, als goede Onderdanen betaemt, te doen. En wy verklaren ende beloven hier by verder aen alle onse Onderdanen van de Roomsche Kerck, die tot noch toe de Wapenen niet aengenomen hebben, ofte op het weten van dese onse Declaratie haer Wapenen nederleggen, en haer retireren en leven, als boven gemelt is, in het toekomende de gunst, van de private Oeffening van haer Religie, die de Wet toestaet en wy nu aen haer vergunnen konnen, te genieten, en dat wy in het kort een Parlement in dat Coninckrijck sullen beroepen ende daer in een verdere Indulgentie voor haer voortsetten. Ende wy verklaren hier by wijders, dat, indien niettegenstaende onse Declaratie eenige van onse Onderdanen continueren sullen, haer verder gewapent tegen ons te opponeren, wy ons selven als dan vry en suyver sullen achten van al 't Bloet, dat gestort sal werden, en van de Distructie en Miserie, by die occasie te veroorsaken, en dat wy ons selven voor God en de Werelt gerechtvaerdigt sullen sien in onse Proceduren by Gewelt ende Wapenen tegen haer als Rebellen en Verraders (hoedanige Wy hier by betuygen, te sullen zijn, die, als boven gemelt, tegen ons en ons Gesag, gelijk hier in uytgedruckt is, sullen handelen) en dat de Landen ende Staten van alsulcke, die naer de kennis van dese onse Declaratie in haer Rebelly volharden ofte eenigsints Aenweckers daer toe zijn, welcke door de Wet van ons verbeurt sullen vallen, door ons gedistribueert ende verdeelt sullen werden aen de gene, die tot het brengen van 't voorsz. Coninckrijck onder sijn schuldige Gehoorsaemheyt sullen helpen en assisteren. Gegeven in ons Hof te Withal, den 4 Maert, 1689, En het eerste Jaer van onse Regeering.

Op dat de Fransse geen Krijgsvolck, gelijck sy voorgaven, in Yrlant mochten werpen, was den Admirael Herbert, met het Oppergesagh over de Zeemacht voorsien, den 14 van Grasmaent uyt 't Westen van Engelant met omtrent 20 Engelsse Schepen na de Yrsse Kust geseylt; ontdekte na eenige dagen swervens en 't uytstaen van quaet We'er ettelijcke Fransse Oorlogschepen, die Hulp-Benden voor den gewesen Coning in hadden, en raeckte met haer in Gevecht: D'Engelsse verhalen 't op dese wijse.

Aen het Boort van harer Majesteyten Schip de Elisabeth, den 12 Mey.

DEn Admirael Herbert, hebbende te Milford Haven de schade, door eenige van sijne Schepen op de Kusten van Yrlant door het quade We'er geleden, gerepareert, was van voornemen, recht na Brest te wenden; doch zeylde den 4, wijl de Wint na het Oosten draeyde en de Fransse Vloot met deselve uytlopen kost, na Kingsale; daer hy dacht, haer gemackelijcker te sullen konnen rencontreren. Den 9 gaven onse Advys-Schepen t'Zeyn, dat sy een Vloot, die haer van het voordeel der Wint bediende, ontdeckten; het geen ons nootsaeckte, de gantsche Nacht het selve te doen, om haer het inlopen te Kingsale te beletten. Den 10 verstonden wy, dat de Vyanden, sterck 44 Zeylen, haer cours naer Baltimore geset hadden; weshalven wy ons oock derwaerts begaven; doch bespeurden echter geen teeckenen van haer. Op den Avont kregen haer onse Voor-uyt-zeylders

 wederom.

wederom ten Westen van de Claep Cleare in't Gesicht: Wy volgden haer; sagen haer in Bantry inlopen; kruysten den gantschen Nacht voor de Baey; stuurden in het krieken van de Morgenstont daer binnen, en vonden haer ten Ancker. Sy verschenen terstont en gaven, in een Linie gerangeert, met 28 Oorlogh-Schepen en 5 Branders Vuur op ons. Soo haest sy binnen een Musquet-schoot het Schip de Defiance, 't voorste van onse Vloot, genadert waren, stack den Franschen Admirael het Signael van de Battaillie op : sy begondense uyt haer Canon en Musquetterye op de Defiance en onse overige Schepen, terwijl wy ons in een Linie schickten. Wy draeyden verscheydemael, op hoop, van de Wint te krijgen ofte ten minsten de Fransche dichter by te komen; doch, alsoo dese onse moeyte onvruchtbaer was, liep den Admirael Herbert naer de ruymte; soo om ons op een Linie te brengen, als om de Wint op de Vyanden te winnen; doch wy sagen, dat sy soo veel sorgh tot behouding van het voordeel der Wint aenwendden, dat wy noyt gelegentheyt kosten vinden, ons ooghmerck uyt te voeren; weshalven wy alleen het canonneren tot des avonts ten 5 uuren continueerden : Alsdoen verliet ons den Franschen Admirael en vloot dieper in de Baey. 't Beschadigt zijn van het Schip, daer onsen Admirael sig op onthout, en eenige andere aen de Zeylen en het Tou-werck belette ons, de Fransse verder te vervolgen : wy bleven noch een tijt lang aen de Mont van de Baey en op het weg zeylen deed onsen Admirael een Schoot op de Vyanden. Den Heer George Aylmer, welcke de Portlant commandeerde, een Luytenant en 94 Bootsgesellen zijn van onse kant, volgens het geen men naer naeu Ondersoeck zedert de Rencontre bevonden heeft, gesneuvelt en omtrent 250 gequetst. Wijders is de schade aen onse Schepen behalven het Tou-werk en verdere Toebehoortens weynig of niet. Onse Officiers en Bootsgesellen hebben haer mannelijck met soo veel Couragie en Blymoedigheyt gecomporteert, als men van eerlijcke Luyden soude konnen verwachten. In tegendeel moet men van de Vyanden, sonder haer te blamen of verachten, seggen, dat sy of Couragie of Bequaemheyt gemanqueert hebben, om haer van het voordeel van de Plaets, de Wint en 't getal van hare Schepen, eens soo talrijk, als de onse, te bedienen; want sy hadden 18 Schepen soo groot, als d'Elisabeth; en in tegendeel d'Admirael Herbert ten tijde van dit Engagement niet boven 8 Schepen van de derde Rang, 10 van de vierde, een van de vyfde en twee Vracht-Schepen. Wy keeren na Scilly, alwaer 't Rendevous van onse Vloot is, ende hopen, so haest wy met d'overige Schepen geconjungeert sullen wesen, de Vyanden nochmaels te gaen opsoecken.

De Fransse geven het navolgende Verhael.

Frans Verhael van 't Zee-Gevecht op de Yrsse Kust.

DE Vloot tot het werpen van Secours in Yrlant, sterck 15 Schepen van de 3. en 9 van de 4 Rangh, 2 lichte Fregatten en 10 Branders, gingh den 6 van Bloeymaent onder den Grave van Chasteaurenauld, Luytenant Generael van 's Conings Zeemacht, t'zeyl; verstont den 9, dat de Engelsse Vloot op de Kusten van Yrlant dobberde, en won den selven ochtent d'eygenste Kust tegen over Rose tusschen Kingsale en de Kaep Cleare. 's Middags quamen drie Vyantlijcke

Schepen en 'savonts hare Vloot d'onse van verre bekennen. Hierom gingen d'onse den 10 na de Baey van Bantry; anckerden in deselve, voorsien met twee Hoofden, een aen 't Oosten, Mesanhed, en een aen 't Westen, Caep d'Orces genaemt; plaetsten 2 Schepen buyten de Baey op Brantwacht, en deeden dien dag op 6 Branders en 4 Fregatten het meeste Volck, Wapenen, Munitien, &c. te Balgabben aen 't eynde der Baey te Lant setten. Men was hier mede noch besigh, wanneer de Schepen, le Diamant en l'Emporte, de Seynschoten, dat sy d'Engelsse Vloot ontdeckt hadden, losten en haer by de rest der Vloot in de Haven vervoegden: dit deed het aen Lant brengen van de rest der Manschap op de naestbygelege Plaetse verhaesten. Den 11 gaf de Diamant, op de Wacht gekeert, 's ochtents tusschen 5 en 6 uuren het Signael, dat het de Vyanden weder sag. Sy verscheenen haest aen 't eynde van de Kaep van Mazanet. Van d'Ooster Hoeck beschoude men se en telde 28 Zeylen, daer onder 21 Oorloghschepen, 4 seer groot, een Fregat en 6 Vaertuygen, die men vermoede, Branders te zijn. Wegens de Noord-Oosten Wint mosten de Vyanden verscheyde Laveringen doen, eer sy tot omtrent onse Vloot konden genaken: Derhalven begon men eerst ten 7 uuren onse Schepen te schicken. Monsr. Gabaret hielt met 8 Oorlogh-schepen de Voortocht, Monsr. de Chateaurenault met evenveel de Battailse en Monsr. Forant met gelijck getal de Achtertocht. D'onse hadden 't voordeel van de Wint. Monsr. Pannetier, voor aen op de Voortocht, gaf het eerste Engels Schip, dat op hem afquam, soo veel te doen en mishandelde het soo lelijck, dat het haest buyten 't Gevecht weeck. Monsr. Gabaret dreef met sijn Verdeeling d'Engelsse Voortocht op de vlucht. Chateaurenault besprong met sijn achten Herbert, in 't Corps der Battaille en haest voor aen 't Hooft van die Party; werwaerts Chateaurenault hem nazeylde; doch niet wel kon inhalen. De Achterhoede verkreeg het selve voordeel; sulcks dat sy alle de Vyanden, gedurig op deselve schietende, verdreven. Omtrent anderhalf uur duurde 't selve en Herbert scheen lelijck onthavent; dan een ander Schip hervatte voor hem 't Gevecht. Twee Engelsse poogden, in de Haven door te dringen; maer wierden door twee der onse afgewesen, en deynsden, soo dra sy de rest harer Vloot sagen aftrecken. Pannetier en Coëtlogon (Capiteyn der Diamant) mosten uyt haer Rangh deynsen; d'eerste door 't afschieten sijner Masten en de laetste door een Brant, in Granaden en Kruyt in de Raed-kamer ontstaen, welcke de Kamer en eenige Musquettaires deed opvliegen. Chateaurenault, tegen de middag aen 't Hooft der Linie geraekt, vervolgde den Engelsse Admirael met de rest der Vloot tot 's avonts ten 5 uuren; praelde, als mede Gabaret en Forant, insgelijcks des Vyants Admirael ende hare meeste Schepen, door 't afschieten der gewoone oude met nieuwe en nagebootste Vlaggen, en had doen, wanneer 't Gevecht eyndigde, 6 Voeten Water in sijn Schip. Niet eenen Officier is gesneuvelt; maer 4 gequetst; en 't verlies der Gemeene seer gering. Ten 10 uuren geraeckte de Vloot andermael in de Haven van Bantry, ging den 14 na het calefateren der beschadigde Schepen weder t'zeyl en keerde den 18 te Brest.

Herbert quam den 21 van Bloeymaent te Portsmuyden/ daer den Coning de Staet van sijn Vloot ging besichtigen. Sijn Majesteyt vereerde aen de Weduwe van de gesneuvelde Capiteyn Aylmors 100 Ponden 's Jaers

voor haer Leven; aen die van de andere Doot-geblevene na advenant; aen de Officiers Gedenck-Penningen / en aen de Bootsgesellen 3000 Ponden voor haer Dapperheyt.

Dit Voorval deed de Engelsse te meer na de komst van onse Vloot in het Eylant Wicht / de Samelplaets / verlangen. Hier toe had den Coning al in Grasmaent een Brief aen den Staet geschreven.

Missive van sijn Coninckliјcke Majesteyt van Groot-Brittannien.

HOOG MOGENDE HEEREN:

ALsoo het Saysoen van den Jare, alrede soo verre, als het is, zijnde ingeschooten, vereyscht, dat de noodige Aenstal tot uytvoeringe van de geformeerde Desseynen, soo veel mogelijck, werde verhaest, hebben Wy noodigh geacht, Uw Hoog Mog: by desen te versoecken, die Voorsieninge te willen doen, dat de Schepen van Oorlog, dewelcke op ordre van den Staet werden geëquipeert, soo, als die successivelijck sullen wesen vervaerdigt, naer het Eylant Wicht mogen werden afgesonden; vindende Wy sulcks noodigh, om den tijt naer vermogen te menageren; en, sulcks verhoopentlijck sullende te gemoet sien,

Bevelen Uw Hoog Mogende,

Alhier eyndigende,

Hamptoncourt, den 26 April, 1689.

HOOG: MOG: HEEREN:

Geteeckent,

WILLIAM R.

Eer onse Zeemacht echter met de Fransse in Gevecht verviel / oordeelden haer Hoog Mog: nootsakelijck / een nieuwe Alliantie met Engelant aen te gaen / en volmachtigden ten dien eynde en tot het begroeten van den Coning en de Coninginne over haer Verheffing met den Titul van hare Extraordinaris Ambassadeurs de Heeren van Schimmelpennigh van der Oye / Heer van Engelenburg; Witsen / Odijck / van Citters en van Dijckvelt; van welke Witsen / Odijck en Dijckvelt noch als Commissarissen en Citters als gewone Ambassadeur van den Staet in Engelant waren.

Sy deden den 6 van Somermaent haer Intrede te Londen: Den Grave van Sussex / verselt door den Ridder Cotterel / Ceremonie-Meester / en ses Edellupden van 's Conings Geheyme Kamer / ontfing hare Excellentien te Greenwich en bracht se in sijn Majesteyts Barck na den Tour: Voet aen Lant geset / wierden sy door den Gouverneur van dat Gevaert / van het welcke de Standaert af woep / onder het lossen van 't Geschut ingehaelt: Een Stalmeester reed van daer aen 't Hooft van 60 wel-uytgeruste Pages te Paert en 60 Knechten te Voet in schoone Livereyen / en doe de Ambassadeurs in de Carossen van hare Majesteyten / gevolght door 6 van hare Excellentien en 50 andere / alle met 6 Paerden / toebehoorende de voornaemste Heeren / na 't Huys van Clevelant by St. James / alwaer den

Lord

Lord Cornwallis wegens den Coning / den Ridder Eduard Villers wegens de Coningin / Mr. Sayers wegens de Conginginne Weduwe / den Lord Cornbury wegens den Prins en den Luytenant Collonel Sandys wegens de Princes van Denemarken haer verwelkomden. Den 9 hadden sy by hare Majesteyten Gehoor: Den Grave van Pembroke / de Ceremonie-Meester en 6 Edellupden van 's Conings Geheyme Kamer haelden haer uyt 't Huys van Clevelant met de Carossen van sijn Majesteyt / de Ambassadeurs en meer met 6 Paerden: Den Heer Eduard Villars bracht haer van de Poort van Witchal door de Lijfwachten / die in 't Hof in de Wapenen stonden en welckers Officiers hare Excellentien begroetten / tot in de Raed-Kamer; den Grooten Deurwaerder van de Swarte Roede / Thomas Duppa / tot aen de Trap van Banquettinghouse; den Grave van Manchester / Capiteyn van de Jonge-lieden der Wacht / tot aen de Deur / en den Grave van Dorset / Groot-Kamerlingh van 's Conings Huys / door de Loontreckende Edelen / in ordre / aen den Throon. De Ambassadeurs betuyghden de sonderlinge Vreugde van haer Hoog Mog: over de Verheffing van hare Majesteyten tot de Kroonen der Rijcken, met toewensching van een voorspoedige en langdurige Regeering; dat haer Hoog Mog:, indachtig de Voordeelen, door de Verbonden met de Coningen, sijn Majesteyts Voorsaten, genoten, niet alleen neygden, de Tractaten te vernieuwen; maer oock met naeuwer Verbintenissen te bevestigen en tot onderhouding van deselve alles by te brengen, wat hy van sijne goede Vrunden en Bontgenoten kon verwachten. William antwoorde / dat hy haer Hoog Mog: voor de Eer van soo aensienlijcken Besending bedanckte, en dat, de Republijck naest God door hare Hulp het middel der Verlossingh van d'Engelsse Natie van de Onderdruckingh, onder welcke sy waerschijnelijck soude hebben moeten bucken, geweest, hy noch de Coninginne noyt meenden te vergeeten de Weldaden, hem door haer Hoog Mog: bewesen; dat hy van haer beyder wegen haer Hoog Mog: toeseyde, alles, wat eenigsints tot queking van een goet Verstant helpt, te sullen bevlijtigen, ende dat sy gereet waren, de oude Verbonden na te komen, te vernieuwen en nader te bekrachtigen. 't Geschiede in 't kort met bijvoeging van 't onderstaende Tractaet.

Tractaet, tusschen den Coning van Engelant en haer Hoog Mog. gesloten.

Aengesien den Alder-Christelijckste Coningh den Oorlogh tegen de Staten Generael der Vereenighde Nederlantsche Provintien ende andere Geallieerden van den Coning van Groot-Brittannien verklaert, en den Coning van Groot-Brittannien deselve den Alder-Christelijcksten Coningh aengekondigt heeft, betreft het belang van den voorsz. Heer Coning van Groot-Brittannien en de voorsz. Heeren Staten Generael, aen den gemeenen Vyant de meeste schade, die het mogelijck is, te veroorsaken, om hem tot een rechtvaerdige ende redelijcke Vrede ende tot Voorwaerden, welcke de Rust en Tranquilliteyt in Christenheyt sullen konnen herstellen, te brengen; en, aengesien het dienvolgende nootsaeckelijck is, dat men alle sijne Machten gebruyckt, ende bysonder, dat men het soodanig doet, dat

alle

alle de Commercie ende Handel met de Onderdanen van den voorſz. Alder-Chriſte-lijckſten Coningh effectivelijck gebroocken ende verboden werden, tot beneming aen den voorſz. Coning en ſijne Onderdanen van het middel, om een Oorlogh, die anders door ſijn geduurſaemheyt onverwinnelijck ſoude weſen ende een ſware Uytſtorting van Chriſten Bloet veroorſaecken, uyt te voeren; en, aengeſien ſijn voorſz. Majeſteyt van Groot-Brittannien en de voorſz. Heeren Staten Generael, op dat ſy te geluckiger daer toe mogen geraecken, aen haer Vlooten bevo-len hebben, alle de Havens en Baeyen van den voorſz. Alder-Chriſtelijckſten Co-ning te ſluyten:

I.

Is tuſſchen ſijn voorſz. Majeſteyt van Groot-Brittannien en de voorſz. Heeren Sta-ten beſloten ende vaſtgeſtelt, dat aen de Onderdanen noch van den voorſchreven Coning noch van de voorſz. Staten vry ſal ſtaen, met eygene Schepen noch met Sche-pen van eenig ander Coninckrijck, Lant of Staet met de Onderdanen van den Al-der-Chriſtelijckſten Coning op eenigerhande manier te handelen ofte eenige Com-mercie te drijven; noch dat ſy in de Havens of Landen van den voorſz. Heer Coning of de voorſz. Heeren Staten noch in eenige andere Landen ſullen mogen voeren de Koopmanſchappen ofte Waren van het Lant of de Landen van den voorſz. Alder-Chriſtelijckſten Coning, noch in 't voorſz. Lant of Landen eenige Koopmanſchap-pen ofte Waren, hoedanige, brengen, op pœne van Confiscatie van de voor-ſchreve Koopmanſchappen ofte Waren ende van de Schepen, die daer toe gebruykt ſullen weſen.

II.

En, nademael verſcheyde Coningen, Princen en Staten van de Chriſtenheyt al in Oorlog tegen den Alder-Chriſtelijckſten Coning zijn en reets alle Koop-handel met Vranckrijck verboden hebben ofte in korten tijt ſullen verbieden, is tuſſchen ſijn voorſz Majeſteyt van Groot-Brittannien en de voorſz. Heeren Staten Generael overeengekomen, dat, ingeval gedurende deſen Oorlog de Onderdanen van eenig Coning, Prins ofte Staet haer ſullen onderwinden, met de Onderdanen van den Alder-Chriſtelijckſten Coning Koophandel te drijven; of ſoo haer Sche-pen ende Vaertuygen ontdeckt werden, zeylende naer de Havens en Baeyen onder de Gehoorſaemheyt van den voorſz. Alder-Chriſtelijckſten Coning met een waer-ſchijnelijck vermoeden, dat ſy met de Onderdanen van den voorſz. Coningh, als boven gemelt, willen handelen, ende indien de Schepen, de Onderdanen van eenig ander Coning, Prins of Staet ergens, waer het zy, met de Koopmanſchap-pen ofte Waren van het Lant onder de Gehoorſaemheyt van den Alder-Chriſtelijck-ſten Coning gevonden ſullen werden, de voorſz. Schepen ende Vaertuygen, Koop-manſchappen ende Waren in het geval, hier onder uytgedruckt, door de Ca-piteyns van de Oorloghſchepen, Kapers ende andere Onderdanen van den voorſz. Heer Coning van Groot-Brittannien ende de voorſz. Heeren Staten genomen ende geſaiſeert ende door de Competente Rechters van goeden Prijſe verklaert ſul-len werden.

III.

Is geſloten ende gearreſteert, dat de voorſz. Heer Koning van Groot-Brittannien en de voorſz. Heeren Staten op het ſpoedigſte dit Tractaet en Accoort aen alle Co-ningen,

ningen, Princen en Staten van Europa, welcke met Vranckrijck niet in Oorlogh zijn, sullen bekent maken, en dat de voorsz. Koningen, Princen en Staten ter selver tijt geinformeert sullen werden, dat, soo hare Schepen of de Vaertuygen van hare Onderdanen, in Zee voor dese Bekentmaecking uytgelopen, betrapt sullen werden, seylende naer de Havens of Baeyen onder de gehoorsaemheyt van den Alder-Christelijckften Coning, sy door de Schepen van den voorsz. Heer Coning van Groot-Brittannien en van de voorsz. Heeren Staten genootsaeckt sullen werden, aenstonts te rugh te keeren; en dat, indien de Schepen ofte Vaertuygen van de voorsz. Koningen, Princen en Staten ofte van hare Onderdanen, zeylende uyt de voorsz. Havens, geladen met Koopmanschappen ofte Waren van Vranckrijck ontmoet sullen werden, de voorsz. Schepen ende Vaertuygen verplicht sullen wesen, in de voorsz. Havens te keeren ende de voorschreve Koopmanschappen en Waren aldaer te laten op pœne van Confiscatie, en dat, indien de Schepen van de voorsz. Koningen, Princen ende Staten ofte van hare Onderdanen, in Zee gestoken naer de voorsz. Notificatie, gevonden sullen wesen zeylende naer de Havens ende Baeyen onder de gehoorsaemheyt van den Alder-Christelijckften Coningh ofte uyt de Havens van den voorsz. Coning, sy met hare Koopmanschappen ende Waren als van goeden Prijse gesaiseert ende geconfisqueert sullen werden. Ende, voor soo veel aengaet de Princen ende Geallieerden, die reets met Vranckrijck in Oorlogh zijn, is oock gearresteert ende geconvenieert, dat aen haer op het spoedigste van het bovenstaende kennis gegeven sal werden, en sy ter selver tijt versocht, tot middelen, soo nootsaeckelijck voor het gemeene Intrest, te willen concurreren en Ordres, die tot het selve oogmerck strecken, geven en doen executeren.

Dit tegenwoordigh Tractaet sal door sijn Majesteyt en de voorsz. Heeren Staten Generael geratificeert ende de Ratificatien in de spatie van ses Weecken uytgewisselt werden, ten ware een Tractaet van een Offensive en Defensive Alliantie tusschen hare Majesteyten en de voorsz. Heeren Staten Generael voor de Expiratie van dien Termijn gesloten ende onderteeckent wiert; in welck geval dit Tractaet daer in begrepen en geconfirmeert sal wesen. Ondertusschen is gearresteert en geconvenieert, dat men niet versuymen sal van de een en d'andere kant, alle ende yder van de Articulen van dit Tractaet punctueel ende ter goeder Trouwe te doen executeren, even als of de Ratificatien reets uytgewisselt waren. Gedaen op Withal, den 22 van Oogstmaent, 1689.

Was geteeckent,

(L.S.)	Camarthen, P.	(L.S.)	L. Schimmelpenning vander Oye.
(L.S.)	Halifax, P.S.	(L.S.)	N. Witsen.
(L.S.)	Shrewsbury.	(L.S.)	W. de Nassau.
(L.S.)	Nottingham.	(L.S.)	Arnout van Citters.
(L.S.)	T. Wharton.	(L.S.)	E. de Weede.

Separaet Articul.

IS van d'eene en andere kant geconvenieert, dat op 't spoedigste, van 't geen in 't Tractaet vastgestelt is, niet alleen aen de Ministers van de Geinteresseerde Coningen, Princen en Staten, welcke haer by sijn Majesteyt en de voorsz. Heeren Staten Generael sullen bevinden, kennis gegeven sal werden; maer oock door de Ministers, welcke sijn voorsz. Majesteyt ende de voorsz. Staten Generael aen de vremde Hoven by de voorsz. Coningen, Princen en Staten respective sullen hebben. En daer-en-boven is gearresteert, dat, ingeval d'eene of d'andere Party ter oorsaeck van d'Executie van dit tegenwoordige Tractaet of eenig Articul of Clausul van dien geincommodeert of getroubleert wert, sijn voorsz. Majesteyt en de voorsz. Hoog Mog: Heeren Staten Generael beloven en haer verplichten, den een den ander ten desen opsichte te guaranderen.

Den 27 van Slachtmaent keerden de Heeren Ambassadeurs behalven
van Citters in 's Grabenhage en deeden den 29 ter Vergaderingh van haer
Hoog Mog: Rekenschap van hare Handelingen.
Den Coning had tot bewijs van sijn genoegen over haer Hoog Mog: Be-
sending midlerwijl den Grave van Pembroke voor sijnen extraordinaris Am-
bassadeur na Hollant afgeschickt: Sijn Excellentie quam den 23 van So-
mermaent in 's Grabenhage en hielt den 6 van Hoymaent sijn openbare In-
trede: 's Ochtents reed hy na Delft/ alwaer hem den Hofmeester Hesselt
wegens den Staet onthaelde: De Burgermeesters/ mede aen Tafel ge-
weest/ verselden sijn Excellentie buyten de Stad in twee Jachten/ die hem
aen de Hoornbrugh voerden: De Heeren van Oosthuysen en Becker/ haer
Hoog Mog: Gedeputeerden/ ontfingen hem en gingen over hem in de Caros
van Staet sitten: Sijne Pages reden en sijne Dienaers wandelden in blaeu
Laken met Goude Passementen: Voor af sag men twee Hofmeesters soo van
sijn Excellentie/ als haer Hoog Mogende: Doe sijn Excellentie en de Ge-
deputeerden: Veele Engelsse Kooplieden te Paert en d'Engelsse Edelen en
Heeren in Carossen met 6/ 4 en 2 Paerden tot by de 100. Door de Rijswijk-
sche Wegh/ de Wagestraet/ de Venestraet/ de Hoogstraet/ de Plaets/ de
Kneuterdijck/ het Voorhout en het Pleyn geraeckte de Stoet tot in het Loge-
ment van Prins Maurits. Weynigtijts later verwelkomden de Heeren van
Groenendijck/ van Oosthuysen/ Becker/ Benthem/ Schuurmans/
Lemker en Wiggers sijn Excellentie uyt den Naem van haer Hoog Mog: en
tracteerden hem drie dagen. Den 9 brachten de Heeren van Bergesteyn en
Schuurmans den Ambassadeur door de Wacht/ die op 't Hof/ 's morgens ver-
dubbelt/ geschickt stont en 't Geweer onder 't roeren der Trommels vertoon-
de/ in de Vergadering ter Gehoor: In een groene Armstoel over den Heer
Wiggers geplaetst/ redeneerde hy aldus:

HOOG MOG: HEEREN:

'T IS een Eer, door den Coning van Groot-Brittannien gebruykt te werden; maer daer-en-boven een van de voornaemste, niet alleen door hem, maer oock by Uw Hoog Mogende; ende te aengenamer noch voor my, doordien Ik U van wegen den Coning te verseeckeren heb, dat, gelijck hy altijt het Welvaren van dese Provintien gewenscht heeft, hy altijt gereet sal wesen, selfs de geringhste gelegentheden by der hant te vatten, om U een sincere Vruntschap te betuygen ende Secours te geven, naer dat men het van noden sal hebben tot maintineringh van de mutuële Intresten van haer Hoog Mogende ende sijne Coninckrijcken; waer toe hy niet alleen door sijn naturelijcke Inclinatie gedreven wert; maer oock, wijl hy sigh verplicht vint door de rechtvaerdige Sentimenten, die hy van het Succes gevoelt, het geen God hem met de Hulp van dese Machtige Staten tot Beschermingh van de Protestantsche Religie en de Wetten, in Engelant ten voordeel van de gantsche Christenheyt vastgestelt, gegeven heeft. Ik kan, Hoog Mogende Heeren, niet nalaten, hier by te voegen het genoegen, dat Ik scheppe, door te sien, dat, schoon wy het voordeel van den Coning genieten, hy nochtans niet minder by Uw Hoog Mogende is; want men kan niet seggen, dat hy uyt dese Provintie vertrocken is, als hy gedurig verblijft in 't beste gedeelte, namentlijk in de Herten en Gedachten van haer Hoog Mogende.

Den Heer Wiggers antwoorde: Dat haer Hoog Mog: sijn Majesteyt voor die uytmuntende Ambassade bedanckten; hy Heer Ambassadeur den Staet ten hooghsten aengenaem was; haer Hoog Mog: alles tot een vaste Over-eenkoming en goet Verstant wilden aenwenden, en hoopten, dat God Almachtig de Tractaten soude zegenen en de Wapenen van sijn Majesteyt soo voorspoedig maken, dat sy de Raedslagen sijner Vyanden mochten verydelen en hem alom voor de Verlosser uyt gedreyghde Slaverny ende Herstelder der Vryheyt doen erkennen.

Tot in Wijnmaent vertoefde den Ambassadeur hier te Lant en nam den 6/ door de Heeren van Eberwijn en Cupper opgehaelt en over den Heer van Sloghteren gestelt/ sijn Afscheyt met dese Woorden.

HOOG MOG: HEEREN:

EEn Afscheyt-Audientie bestaet gemeenelijck niet, als in Complimenten: Derhalven is sy de difficielste behalven aen dese Vergadering, onder welcke niemant gevonden wert, of hy sal wel geloven al, het geen men kan seggen. Ik ben derhalven geluckigh, dat het geen swarigheyt voor my is; maer Ik heb een grooter; want wie kan sonder leetwesen Afscheyt van dese Hoog Mogende Heeren nemen. Men kan wel geloven, dat Ik meer, als een ander, daer over geraeckt moet wesen, vermits Ik soo veel Civiliteyten, van welcke Ik my vervremde, sonder hoop, van een ander Employ te hebben, genoten hebbe; want wie kan, na dat hy by haer Hoog Mogende geëmployeert is geweest, elders wenschen te gaen of dencken, nochmaels hier gesonden te werden door een Coning, die so nau aen het Intrest en het Welvaren van desen Staet vereenigt is, dat hy mogelijck op een

ander tijt goetvinden sal, het plaisir te nemen, van veel liever selfs over te komen. Vermits UL. alle saecken met soo veel Moderatie uytvoert, dat UL. geen Secours behoeft, ben Ick verheugt, dat UL. een Alliantie met den Coning hebt en dat Ik geordonneert ben, UL. te verseeckeren, dat het een eeuwige Alliantie is. Ik behoeve geen Argumenten tot overtuyging van dese Waerheyt te soecken. Het is genoeg voor Uw Hoog Mogende, te soggen, dat het den Coning is, die se belooft: Een Coning soo rechtvaerdig, dat het schijnt, dat hy het niet alleen is; maer God, die de Leytsman is. 't Is vergeefs, tot de Historien toevlucht te nemen, om daer Exemplaren te soecken: Een soo geëleveerde Persoon sal veel eer voor een Exempel aen de gantsche Posteriteyt verstrecken. Ik sal Uwen tijt niet langer misbruycken; want naer de gestaltenis van saecken is de gelegentheyt gekomen, dat men veel eer behoort te ageren, als te spreken; en met so veel te meer reden, om dat het t'eenemael onmogelijk is, met so veel Succes te spreken, als dese Hoog Mog: Heeren Macht hebben, te ageren.

In sijn plaets quam voor extraordinaris Envoyé Mylord Dursley, die, den 14 van Wintermaent door de Heeren Benting en Wereveus ter Vergaderingh over den Voorsitter, den Heer Becker, geleyt, haer Hoogh Mog: aenspraek:

Harangue van den Grave Dursley, Baron van Berckeley, Envoyé Extraordinaris van sijn Coninckklijcke Majesteyt van Groot-Brittannien by haer Hoog Mog., de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

HOOG MOGENDE HEEREN:

DEn Coningh van Groot-Brittannien, mijn Meester, heeft my geordonneert, aen Uw Hoog Mogende te geven alle onverbreeckelijcke Versekeringe van Vruntschap, dewelcke sijn Majesteyt is geresolveert, t'onderhouden met desen Staet voor het gemeene best van de twee Natien, onse Geallieerden en het geheele Christenrijck: Ik ben niet alleen belast met dese Ordre in mijn Instructie by Geschrift, maer hebbe se oock ontfangen uyt de Mont selfs van sijn Coninklijcke Majesteyt. Dewijl Ik dan, Hoog Mogende Heeren, hier niet kome resideren, als met dese Intentie, gelove Ick, dat het altijt sal zijn mijn Plicht, soo langh Ick mijn verblijf by Uw Hoog Mogende sal houden, te doen alles, wat in mijn Macht staet, niet alleen, om te cultiveren de goede Correspondentie tussen de Kroon van Engelant en dese Republijck; maer ook, om noyt iets by der hant te vatten, dat soude konnen veroorsaken de minste oneenigheyt tusschen beyde: Indien Europa oyt een goede Rust heeft te hopen, 't is uyt dese aengename Vereeniginge; doch op een betere manier, als andere haer inbeelden en selfs vanteren, dat sy de Vrede willen geven, daer sy niettemin den Oorlog aen alle kanten ontsteken.

HOOG MOGENDE HEEREN:

IK soude eerder gevraeght hebben de Eer van een publijcke Audientie, soo Ick niet door Sieckte had verhindert geweest: Om dan geen tijt te verliesen in den Dienst van den Coning, mijn Meester, versoeke Ik, dat Uw Hoog Mogende my

gelieven

gelieven Commissarissen te verleenen, om te tracteren over sekere Saken, die my bevolen zijn.

Maer / wanneer men met dese Gesantschappen besig was / ging den Oorlog sijn gangh en Vranckerijck die buytenspoorigheyt aen / dat hy met dese smadelijcke Verklaring Engelant in't aenseggen der Oorlog nastapte.

Ordonnantie van den Coningh, behelsende een Declaratie van Oorlog tegens den Usurpateur van de Coninckrijcken van Schotlant, van Engelant en tegen sijne Gunstelingen en Aenhangers.

SYn Majesteyt soude tegen den Usurpateur van Engelant, soo haest sijn voornemen eclateerde, den Oorlogh gedeclareert hebben, indien hy niet gevreest had, nevens de Adhærenten van den voorsz. Usurpateur de getrouwe Onderdanen van sijn Brittannische Majesteyt te confunderen, ende indien hy niet gedurig gehoopt had, dat de eerlijcke Luyden van de Engelsche Natie, een afschrick hebbende van het geen, dat de Gunstelingen van den Prince van Orange haer genootsaeckt hebben, tegen haer Wettigen Coning te doen, tot haer Plicht konden keeren en den voornoemden Prince van Orange uyt Engelant en Schotlant helpen verjagen: Maer, aengesien sijn Majesteyt geinformeert is, dat de voorsz. Prince van Orange tegen hem door sijn Ordonnantie van den 17 Mey laetstleden den Oorlogh gedeclareert heeft, heeft sijn Majesteyt geordonneert ende ordonneert aen alle sijne Onderdanen, Vassalen ende Dienaers, op de Engelsche ende Schotten, Begunstigers van den Usurpateur van de Coninckrijcken van Engelant ende Schotlant, te vallen; ende heeft haer verboden ende verbied, voortaen eenige Communicatie, Commercie ofte Intelligentie met haer te houden, op pœne van het Leven: Ende ten desen eynde heeft sijn Majesteyt van nu af aen gerevoceert alle Permissien, Paspoorten, Sauvegardes ende Vrygeleydes, welcke door hem ofte sijne Luytenants Generael ende andere Officiers contrarie de tegenwoordige geaccordeert mogen wesen; deselve nietig en van geen valeur verklaert; verbied yder, wie hy zy, eenig Regard daer op te nemen. Sijn Majesteyt beveelt ende ordonneert aen mijn Heer den Admirael, aen de Mareschals van Vranckrijck, de Gouverneurs en Luytenants Generael in sijne Provintien en Legers, Velt-Marschals, Collonels, Maistres de Camp, Capiteyns, Chef en Leytsluyden van sijne Krijghs-Volckeren soo te Paert, als te Voet, Fransche en Vremdelingen, en alle sijne andere Officiers, die't aengaen sal, dat sy den inhout van de tegenwoordige, yder ten sijnen Opsicht en in de uytgestrecktheyt van sijn Macht en Jurisdictien, sullen doen executeren: Want soo is de Wil van sijn Majesteyt, welcke verstaet, dat de tegenwoordige in alle sijne Steden, soo aen de Zee, als anders, en in alle sijne Havens en Bayen en verdere Plaetsen van sijn Coninckrijck gepubliceert sal werden, gelijck het nootsakelijck sal wesen, op dat niemant eenige Ignorantie daer van prætendere, en dat aen de Copyen van dese, behoorlijk gecollationeert, geloof geslagen sal werden, als aen het Origineel. Gedaen te Marly, den 25 Juny, 1689.

Geteeckent, LOUYS:

En Lager, LE TELLIER:

De meeste sorg van den Vyant viel over het by-een-brengen van sijn Vloot/ ten deele te Toulon en ten deele te Brest; om 't welcke te beletten / den Admirael Herbert den 2 van Somermaent met de voorhanden wesende Engelsse en Hollantse Krijghsmacht uyt Wicht na 't eynde van 't Canael en de Mont van de Haven van Brest gezeylt en ettelijcke Weken swervende was. Het gelukte nochtans de Schepen/onder Monsr. de Tourville uyt Toulon gelopen (sonder d'onse/by geval of door Tegenwint van de Fransse Kust afgeraekt/te bejegenen) in 't uytgaen van Hoymaent de Haven van Brest te winné/en de Fransen/ daer door een Vloot volgens de nevensgaende Lijsten by-een te hebben.

Lijst van het Esquadre, onder Monsr. de Tourville van Toulon gekomen.

Van de tweede Rang.

Schepen.	*Capiteyns.*	*Man.*
Le Conquerant,	*Mr. de Tourville,* (*Mr. Pallas, eersteCap.*)	550
Le Magnifique,	*Mr. de Beaufreville,*	480
Lesclatant,	*Mr. de Villette,*	480
Van de derde Rang.		
Le Content,	*Marquis de Nesmond,*	370
Le Heureux,	*De Baeulieu,*	350
Le Parfait,	*De Congolin,*	350
Le Fougeux,	*De la Breteſche,*	350
Le Ferme,	*De Septesme,*	350
L'Agreable,	*De Belle Isle Erard,*	330
Le Marquis,	*LeChevalier DuMene,*	350
Le Vaillant,	*Le Comte de Sebeville,*	350
L'Aquilon,	*Bidaud,*	...
Van de vierde Rang.		
Le Fidel,	*Du Chalard,*	250
Le ChevalMarin,	*Daligne,*	250
L'Escole,	*Chevalier Du Palais,*	250
Le Tridant,	*Des Franes,*	270

Van de vierde Rang.

Schepen.	*Capiteyns.*	*Man.*
Le Solide,	*De Champigni,*	230
L'Indien,	*Mr. du Chalais,*	250
Le Bisance,	*Chevalier de St. Maur,*	250
Le Maur,	*Chev. de laGalissoniere,*	270
Branders,		
Le Fascheux,	*Lantie,*	30
Le Bienvenu,	*Geoffroy du Torrent,*	40
L'Invente,	*Grand Pré,*	30
Le Duc,	*St. Clair,*	30
L'Extravagant,	*Coetquin,*	30
Le Boutfeu,	*Cadenau,*	30
La Mecon,	*De Laurier,*	25
Fregat,		
La Vipere,	*La Motte Dairain,*	50
Fluyten,		
La Venante,	*Origene Marchant,*	45
La Marseilloise,	*La Bourlasque,*	40
Twee Tartanen,		24

In 't geheel 6874 Man.

*Lijst der Schepen, Capiteynen en Montering van de Coninckl**ijcke Vloot, ten Ancker leggende voor Brest.*

Schepen.	*Capiteyns.*	*Canon.*
Le Grand,	*De Gabaret,*	86
Le Souverain,	*De Chateaurenault,* Lt. Generael,	84
Le Terrible,	*De Betune,* Hooft van 't eerste Esquadre,	80
Le Belliqueux,	*De St. Hermine,*	80
Le Tonant,	*De Foyand,*	80

Schepen.	*Capiteyns.*	*Canon.*
Le Triomphant,	*De la Flaiourd,* Hooft van een Esquadre,	80
L'Illustre,	*De St. Mars,*	76
La Couronne,	*Mr. le Comte d'Estrée,* Lt. Generael,	72
Le Glorieux,	*Langerou,*	70
Le Bourbon,	*De Panatier,*	66

Schepen.

Schepen.	*Capiteyns.*	*Canon.*	*Schepen.*	*Capiteyns.*	*Canon.*
Le Courtisant,	*De la Porte,*	66	L'Entreprenant,	*De Beaujeu,*	56
L'Appollon,	*Montortier,*	64	Le Temeraire,	*Montbron,*	54
Le Courageux,	*Du Vagnon,*	64	Le Moderé,	*De Chamelin,*	54
L'Ardant,	*De St. Aubin,*	60	Le Precieux,	*Salampare,*	54
Le Vermandois,	*De Machauld,*	60	Le Diamant,	*De Goestogam,*	50
L'Exellent,	*De Larigerie,*	60	Le Neptune,	*De Pailleu,*	50
Le Sage,	*De Vaudricourt,*	60	Le Duc,	*De Fourbin,*	50
Le Prince,	*De Relinger,*	60	L'Escoeuil,	*De Combes,*	50
Le Sans Pareille,	*Des Augers,*	60	Le Gaillard,	*Mericourt,*	50
Le Fort,	*De Rosandry,*	60	Le Capable,	*De Grand Fontaine,*	44
Le Brave,	*Chabert,*	60	Le Leger,	*De Villars,*	44
Le Francois,	*De la Rougere,*	60	L'Emporté,	*Roussel,*	44
Le Furieux,	*D'Enost,*	60	L'Oiseau,	*Du Quesne,*	44
Le Fendant,	*De Rial,*	60	Le Conte,	*De Blouarq,*	44
Le St. Michel,	*Dervalt,*	60	L'Arc en Ciel,	*Perniet,*	40
L'Arrogant,	*De la Reteloire,*	60			

T'samen 41 Schepen van de 3, 4 en 5 Rang, 2476 Stucken Canon, 20 Branders en 10 lichte Fregatten.

Omtrent half Oogstmaent liep Tourville met de geheele Vloot in Zee en na d'Yrsse kant/ alwaer d'Engelsse en onse (zedert de komst der Fransse van Toulon van geen nuttigheyt meer voor Brest) het aen Lant setten der Engelsse Krijgs-macht begunstigden. Den Coning had aen den Hertog van Schomberg het Opper-bevel in dien Tocht vertrout en hy den 26 van Hoymaent 't Lagerhuys op dese wijse vaer-wel gesegt.

ICk hebbe dit geluck versocht tot bewijs van mijn rechtvaerdige Erkentenis voor d'Eer, welke Ik van dit Eerwaerdige Huys genoten heb; als oock tot het nemen van Affscheyt, terwijl Ik na Yrlant sta te gaen; alwaer Ik mijn Leven volkomen in den Dienst van den Coning en U L. sal bloot stellen.

De Spreecker voerde hem te gemoet:

DE Dienst, die Uw Genade aen den Coning en dese Natie gedaen heeft, sal noyt vergeten werden; en sy hebben my belast, U te seggen, dat sy ten hooghsten vergenoegt zijn, te sien, dat sijn Majesteyts Leger aen 't Geleyde van Uw Genade toevertrout is, en verhopen Successen, over-een-komende met 't geen Gy voorheen gedaen hebt, en dat, waer Uw Genade oyt is, dit Huys een bysondere opsicht voor Uw belang en d'Armee onder Uw Commando sal hebben.

Den Hertogh begreyp sich den 27 na Chester en den 22 van Oogstmaent met 14 Regimenten te Voet van Highlake: meer en Ruyters wierden nagesonden. Kort voor sijn Overkomst trof de Yren een swaere Kamp; welcke den Major Generael Kirke met Brieven van den 15 van Oogstmaent van 't Eylant Inch aldus overschreef.

VOorleden Woensdagh kregen de Yren de grootste Slagh, die ons Volck haer soude konnen toebrengen. 's Nachts te vooren hadden wy by de acht Compagnien Cavallery en drie Infantery naer de kant van Linaskea gesonden; en 's morgens omtrent ten 6 uuren rencontreerde haer den Collonel Anthony Hamilton met een Regiment Dragonders, drie Compagnien Cavallery en een considerabel Corps Infantery. Ons Volck, haer siende naderen, retireerde omtrent twee Mijl, speelde ondertusschen sterck op de naeste Vyanden ende hielt daer naer stil. De Yren quamen met groot gewelt af; maer de onse ontfingen haer wacker, losten haer Musquetten en schoten omtrent 20 Vyanden onder de Voet: De Yren verkoren hier op de vlucht: de onse sloegen de eygenste Weg op; brachten de Rebellen in wanordre; vervolgden haer door Linaskea tot Donagh; draeyden daer, vermits sy het groote Corps der Vyanden, tusschen Donagh en New-Town-Buttler seer wel geposteert, in het gesicht kregen, ende keerden naer de Plaets, daer de Schermutseringh aengevangen was, tot het inwachten van onse overige Troupen. Wy verloren in al dien tijt niet een Soldaet en bequamen niet boven vijf Gequetsten; maer van de Vyanden sneuvelden 130 Man en wierden 39 gevangen. Ten 10 uuren conjungeerde de rest van onse Manschap met de Voor-Troupen, waer door wy in het geheel 1200 Ruyters ende 1500 Voetknechten uytmaeckten. Wy marcheerden recht na Newn-Town-Buttler en vonden de Vyanden op een scherpe Berg aen de sijde der Stad voordeelig verschanst. Sy verweerden haer onder onophoudelijck schieten omtrent een half uur; doch met soo weynig beleyt, dat sy niemant der onse raeckten en wy ondertusschen 10 der hare ontlijfden. Doen weecken sy door New-Town-Buttler en staken de Toorn en de Huysen aen Brant. Ons Volck dreef haer tot aen een tweede Berg aen d'andere sijde van de Stad, daer sy haer Geschut hadden. Sy boden de onse wacker het Hooft en hadden 7 Canons op de Berg boven de groote Weg, aen wedersijden van welcke Marassen leggen, geplant; sulcks dat de Ruytery onmogelijck voort konde raecken: Doch Collonel Wolseley, die onse Volckeren commandeerde, sont een Detachement Infan'ery door de Marassen aen beyde de sijden van de Wegh, op welcke de Vyanden hevig uyt haer Geschut en Musquettery speelden; maer even ongeluckig, als te vooren; want het Geschut raekte niet eenen Soldaet en de Musquetten schooten'er niet boven 6 onder de Voet. In tegendeel doodden wy omtrent 100 der hare aen de sijde, daer het Canon geplant was; veroverden haer Geschut, en kregen haer Constapels gevangen. Doe verkoor haer gantse Armee de Vlucht en de onse vervolgdese. Haer Ruytery hielt den Grooten Weg; maer haer gantse Infantery wierp sig in de Marassen by 't Lac Earne. Onse Voetknechten achterhaelden haer, die de weg van 't Lant niet wisten, aen 't Lac, dat haer staende hielt, en hieuwen al, dat haer onderwegen bejegende, ter neder. Omtrent 500 wierpen haer in het Lac en verdroncken op een na, die met swemmen overquam. In een Woort: van 3 Regimenten te Voet bleven maer 20 Soldaten over en de rest sneuvelde, verdronck of wiert gevangen. Onse Ruytery reed de hare tot Cavan na. Wy vonden over de 2000 Dooden behalven de Drinckelingen en bequamen over de 300 Gevangens, daer onder ruym 50 Officiers en den Luytenant Generael Maccarty, gevaerlijk gequetst. In het kort hopen wy, van die te Bundrowis by Bellyshannoy zijn, oock iets favorabels

rabels te melden, en sullen vervolgens naer Londonderry, alwaer wy vermits het Ontset voor het ruineren van onse nabygelegene Vyanden niet van noden zijn, opbreken. Aen het ras in rust brengen van het Noorder Gedeelte twijffelt men niet. Wy hebben goede Officiers en Soldaten in groot getal ende wel gewapent door de Buyt, de Vyanden, die na Cavan geweken zijn, afgenomen. D'Armee, die voor Londonderry gelegen heeft, is na Charlemont vertrocken, om van daer na Dublin te marcheren. 't Gerucht loopt, dat de Volckeren onder Collonel Sarsfield te Slego gereverteert zijn.

Den Hertogh van Schombergh lande den 23 te Bangor in 't Graefschap Downe; besette Belfast / door de Yren verlaten / met twee Regimenten / Carrickfergus en 't geheele Noorden. Na verscheyde dagen uytrustens sloeg hy den 12 van Herfstmaent de Weg na Dublin op / legerde dien dag te Lisnegarvy en den 13 te Dromor / vont Nury (dat 't Volck van Innískillingh vergeefs socht te redden) op 5 a 6 Huysen na in Kolen en gaf aenstonts Kuntschap aen de Yren / dat, by aldien sy met die Barbarisse Fransse Handelingen omtrent de overige Steden, door haer beset, voortvoeren, hy noch Man noch Vrou noch Kint dacht te sparen. Dundalk bequam hy ongeschonden; oock Carlingford / en plaetste sijn Leger / van weynigh minder sterckte / als het Vyantlijcke / dat by Drogheda lagh en na haer voorgeven 27000 Man uytmaekte / niet ver van Dundalk. Hy betrapte door trouheyt van een Soldaet / die aen sijn Capiteyn bekent maeckte / dat vier andere Knechten en een Tambour / alle Rooms / meenden over te lopen / eenen Plessy / een Fransman / voorheen in Vranckrijck als Capiteyn der Ruytery gedient hebbende en nu sigh voor slecht Soldaet onder het Regiment van Melonicre gemengt: Dese poogde / sijn Mackers op de hant te krijgen / en ondercrechte / in Yrlant geraeckt / den Grave d'Avaux / dat hy / soo de twee Legers in elkanders Gesicht naderden / 3 a 400 Man soude doen overgaen en een groote Verwarring onder d'Engelsse ontsteken: Hy had nu Brieven aen den Grave de achterhaelde Soldaten medegegeven en sy hem den Autheur betuygt: By de Kop gevat / beleed hy 't Schelmstuck en won met sijn Medestanders de Strop tot Loon. Den Hertog suyverde sonder slapen sijn Leger van Roomsgesinden en schickte se na Engelant.

In 't uytlopen haelden de Knechten van Inniskilling groote Buyt; en onder anderen troffen op den 30 van Herfstmaent 500 der hare onder Thomas Lloyd niet ver van Slego 5000 Yren aen / overrompelden se / dooden 5 a 600 en namen 200 nevens den Collonel O-Kellie / die de Bende bestuurde / Collonel Dillon / Collonel Bourke en 40 mindere Officiers gevangen.

Gedurende het stilleggen der Hooft-Legers rijpte de Herfst / verdween de hoop tot de reddingh van het overschot van Yrlant en werden de Wegen door de swaere Regens onbruyckbaer en Schombergh te rade / in Slachtmaent na 't Voorbeelt der Yren de Winter-quartieren te betrecken; niet sonder leetwesen / dat hy niet hantgemeen met de Vyanden had konnen werden door 't laet oversenden van de Ruytery / uyt Schotlant hem toegesegt /

en door het achterblijven van 7000 Deenen/ welcke aen den Coningh door het onderstaende Tractaet beloofde waren en eerst in 't laetst van 't Jaer meest alle (weynige door de Fransse opgevangen) in Engelant en Schotlant inliepen.

Tractaet tusschen de Coningen van Engelant en Denemarcken.

Yder zy bekent, dat de Coning van Denemarcken en William III., Koning van Groot-Brittannien, door d'Intercessie harer Ministers geconvenieert en geaccordeert hebben, tot wedersijts Securiteyt een vaste en sekere Alliantie aen te gaen, en ten dien eynde de volgende Articulen gepasseert.

1. De Coning van Denemarcken en Noorwegen belooft, aen den Coning van Groot-Brittannien 7000 Man van sijne oude Krijghs-Troupen met Wapenen en Bagagien, voorsien van alle Saecken, tot oorlogen vereyscht, te geven, namentlijck 6000 Man te Voet en 1000 Paerden, hare Generaels en Officiers daer onder begrepen, en haer na Engelant, Schotlant en Yrlant volgens de begeerte van Coning William na de Ratificatie van het voorsz. Tractaet te doen overvoeren onder het geleyde van ses Oorlogschepen, de vier eerste gemonteert yder met 300 Man en 40 Stucken Canon en de twee andere met 250 Man en 30 Stucken Canon en gevult met Vivres en Munitien, nootsaeckelijck soo tot de Overbrenging, als tot een Gevecht.

2. De voorsz. Troupen sullen met hare Generaels en Officiers verplicht wesen, den Eed van Getrouwigheyt aen den Koning van Engelant af te leggen gedurende al den tijt, dat sy onder sijnen Standaert sullen strijden, ende genootsaeckt, onder sijne Vaendels te blijven, soo lang hy in de tegenwoordige Oorlogh gewickelt is; wel verstaende ondertusschen, dat, ingeval den Coningh van Denemarcken by hem selfs Oorlog krijgt ofte eenige Prins ofte Staet se aen hem verklaert, de Coning van Groot-Brittannien gehouden sal zijn, op sijn Eysch, deselve Troupen soo spoedig, als hy kan, en alderlangst binnen den Termijn van drie Maenden, op sijn eyge Kosten te rug te stuuren en hem selfs soo te Water, als te Lant, by te springen.

3. Aen den Coning van Groot Brittannien sal vrystaen, sig van dese Troupen, als van sijne eygene, te bedienen, soo lang den Oorlog 't medebrengt, en hy se niet behoeven te sparen, als in een evidente Necessiteyt.

4. Wijders is geconvenieert, dat de voorsz. Troupen sullen opvolgen het bevel van den Hertog van Schomberg of sodanigen anderen Generael, die den Coning van Groot-Brittannien sal beveelen te gehoorsamen, met welcke sy sullen conjungeren, en dat de Generalen en Officieren van Denemarcken in den Generalen Raed, so menigmael eenige Expeditie 't staet te vereysschen, sullen assisteren en, gelijck de eyge Officiers van den Coning van Groot-Brittannien, haer Advys geven.

5. De Administratie van de Justitie sal onder de Deensche Troupen gehouden werden even eens, als in sijn Lant volgens de Krijgs-Articulen en de Rechten van Denemarcken geschiet; nochtans onder Commando van den Hertog van Schomberg of sulck een ander, als aen den Coning van Groot-Brittannien sal behagen, aen den Generalen Raed te geven.

6. Nochtans,

6. Nochtans, aengesien het Transport van dese Troupen niet sonder sware Kosten en Depenses gedaen sal konnen werden, belooft den Coning van Engelant aen den Koning van Denemarcken de Somma van 240000 Ecus, indien sy na Engelant of Schotlant sullen moeten passeren; maer, ingeval de Coning van Engelant absoluyt begeert, dat dit Transport in eenige Haven van Yrlant sal geschieden, sal hy 350000 Ecus geven; te weten, de helft van die Somme naer de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet, en de andere helft, wanneer de Troupen in de gedestineerde Haven gearriveert zijn, ende dat het Gelt in goede en waerdige Munte te Hamburgh betaelt sal werden; ende ten dien sal men goede ende suffisante Borgen stellen.

7. Vervolgens belooft den Coning van Groot-Brittannien aen de Generalen ende Officiers, welcke door den Coning van Denemarcken gesonden sullen werden, even groote Gages en Betalingen, als hy aen sijne Generalen, Officieren en Soldaten geeft, voor al den tijt, dat sy in sijn Dienst zijn, en dat sy, wanneer sy in sijne Coninckrijcken sullen oorlogen, in alles met de Engelssche gelijck sullen wesen; ende, wanneer sy genootsaekt zijn, elders te militeren, sullen sy haer met de Betaling van Duytschlant ofte Hollant vergenoegen · haer Betalingh sal beginnen op den dagh, dat sy in de gedestineerde Haven arriveren; van welcke tijt af den Coningh van Denemarcken niet verplicht sal zijn, deselve te voldoen. De Coning van Groot-Brittannien sal ten sijnen laste nemen alle de schade en verminderingh, welcke de Troupen na haer aenkomst in de voorsz. Haven overkomt; en alle d'onkosten, van wat nature sy mogen wesen, sullen ten laste van den Coning van Groot-Brittannien vallen; en ten dien eynde sal men, gelijck men in Engelant gewoon is, Commissarissen van wedersijden nemen, welcke se voor en na sonder eenige Veranderring sullen tellen.

8. Wanneer den Oorlog geëyndigt is en den Coning van Denemarcken sijn Troupen weder begeert te hebben, sal den Coning van Groot-Brittannien gehouden zijn, ten hoogsten binnen drie Maenden, na dat hy daer van de Bekentmaecking ontfangen sal hebben, hemse weder te geven, en verplicht, hemse in gelijck getal, als hyse genomen sal hebben, terug te stuuren; en, indiense niet effectivelijck wedergesonden konnen werden, sal den Coningh van Groot-Brittannien verbonden zijn, voor yder Soldaet 18 Ecus ende voor yder Ruyter 60 Ecus te betalen, voor soo veel aengaet de wederkeering van de Troupen in Denemarcken; en de twee Coningen sullen hier over met malkanderen accorderen, wanneer sy een Tractaet van een vaste Alliantie oprechten.

9. Eyndelijk zijn de voorschreve Coningen met malkander geconvenieert en geaccordeert, haer naeuwe Alliantie aenstonts na de Ratificatie van 't voorsz. Tractaet, welcke binnen een Maent, ofte selfs spoediger, gedaen moet werden, te beginnen ende door alle soorten van middelen daer naer te trachten ende onophoudelijck ende sonder interruptie daer aen te arbeyden, om tot hare Ooghmercken te geraecken: Aen welcke Saecken, hier boven gemelt, de Partyen door hare Onderteeckeningen en Zegels Geloof gegeven ense belooft ende gesworen hebben. Gedaen den 25 Augusti, 1689.

Van d'andere zijde had den afgesetten Coning getracht / een nieuw Spul

in 't Hert van Engelant te verwecken door het oversenden van Declaratien, welckers Brengers meest vast raeckten en inhout dusdanig was.

Declaratie van den gewesen Coning James.

ALhoewel het nu blijckt, dat veele Lasteringen ende schrickelijcke Vertellingen, waer door onse Vyanden getracht hebben, ons ende onse Regeeringh by de Werelt gehaet te maecken, door haer zijn voortgebracht niet alleen sonder eenig Fondament; maer ook tegen haer eyge sekere kennis, gelijck baerblijckelijck is, doordien sy niet durven onderstaen, dese Beschuldigingen voor de Werelt te bewijsen; het welck alhoewel wy niet anders konnen, als verhopen, dat het de Oogen van onse goede Onderdanen geopent heeft en haer doen sien, dat sy misleyt geweest zijn door Lieden, die met een Desseyn, om haer Staetsuchtigh ooghmerck te bereycken, niet'er om geven, in welcke Slaverny sy onse Coninckrijcken brengen, moeten wy ons echter verblijden, dat wy een gelegentheyt gehad hebben, om de Valsheyt en Malitie van hare Prætentien te betoonen zedert ons arrivement in dit ons Coninckrijck van Yrlant, door ons voornaemste werck te maecken, van de Gemoederen onser Protestantsche Onderdanen te voldoen; want de Beschermingh van haer Religie, Privilegien ende Eygendommen is even soo wel onse sorgh, als het wederkrijgen van ons eyge Recht. Tot dien eynde hebben wy soodanige van haer, van welcker Getrouwigheyt ende Affectie wy voldaen zijn, gepræfereert tot Plaetsen van de hooghste Eer ende Gewicht omtrent onsen Persoon soo wel, als in onse Armee. Wy hebben door het vergunnen van onse Coninckiijcke Protectie aen soodanige, welckers Gemoederen ingenomen waren door de Listen van onse Rebellige Onderdanen, haer Vreese doen verdwijnen en haer effectivelijck gesecoureert voor de Aenslagen selfs van haer private Vyanden. Ons Oor is altoos open geweest voor hare billijcke klachten; ende soo verre heeft onse Conincklijcke Genade sigh uytgestreckt tot de geene, die tegen ons in de Wapenen waren, dat wy actuèlijck verscheyde honderden van haer gepardonneert hebben; en de uytmuntenste Misdadigers werden in een gemackelijcke Gevangenis gehouden, gelijck sy selve bekennen. Wy hebben sorg gedragen, dat onse Onderdanen van de Kerck van Engelant niet gedisturbeert werden in de Exercitie van hare Religie ende de Possessie van hare Beneficien ende andere Eygendommen; ende alle Protestantsche Dissenters genieten Vryheyt van hare Conscientie sonder eenige molestatie. En uyt onse Conincklijcke sorgh voor de Prosperiteyt onses Volcks hebben wy aen ons Parlement gerecommandeert, als de eerste Saeck, die nodig is, verricht te werden, soodanig een Securiteyt soo wel in de Geestelijcke, als Tijdelijcke, Saecken vast te stellen, die een eynde magh maecken van dese Verdeeltheden, welcke de Bron van alle onse Ellenden zijn geweest: Hebbende geresolveert, naer ons uytterste vermogen de Vryheyt ende Gelucksaligheyt in dier voegen op ons Volck vast te maecken, dat het buyten de Macht van onse Successeurs sal zijn, het eene te invaderen ende het andere te verbreecken; ende dit, God is onse Getuyge, heeft altijt ons ooghmerck geweest: Van het welck wy sien, dat onse goede Onderdanen alhier hoe langer, hoe meer, overtuygt zijn, door het groot getal der gee-

ne,

ne, die, misleyt ofte afgeschrickt zijnde geworden door de rusteloose Importuniteyt onser Vyanden, nu weder tot haer Lant ende Wooningen gekeert zijn ende ons dagelijcks verseeckeren, dat'er meer souden volgen, indien de Havens open waren. Maer de Usurpateurs weten al te wel de Sinceriteyt onser Intentien, als dat sy onse gemelde Onderdanen een vrye Passagie souden toelaten; vreesende niets meer, dan dat haer Experientie de resterende, die meer door onwetentheyt, dan uyt eenigh quaet voornemen, te rugh gehouden werden, uyt den Droom soude helpen; ende daerom weygeren sy haer die Vryheyt, welcke wy aen alle, van welcker Voornemens wy voldaen zijn, dat se niet tot verstooringh der Vrede strecken, præsenteren. Door dese onse genadige ende Coninckljcke Sorgh voor onse Protestantsche Onderdanen alhier, alwaer het grootste gedeelte der Natie Catholijck is en soo wel, als wy, de hooghste Terging van haer Mede-Onderdanen van andere Gesintheden ontfangen heeft, sulcks dat niets, dan onse Inclinatie tot Gerechtigheyt ende Begeerte, om ons Volck te sien floreren, ons tot soodanige Proceduren kan bewegen, verhopen wy, dat onse Onderdanen in Engelant sullen konnen oordeelen, wat sy van ons mogen verwachten. Ende wy beloven ende verklaren mits desen, dat niets oyt onse Resolutien sal immuteren, om sulcke, ende geen andere, Methoden te betrachten, als door onse gemelde Onderdanen in het Parlement bequaem sullen gevonden werden tot onse gemeene Securiteyt, Vrede ende Gelucksaligheyt. Ende, op dat niemant magh afgeweert werden, van ons by te staen in het wederkrijgen van ons Recht ende het verlossen van ons Volck uyt haer tegenwoordige Slaverny uyt vreese van voorigh Misdrijf, verseeckeren wy hier nevens aen alle onse Onderdanen, van wat Qualiteyt sy oock mogen zijn, laten hare Misdaden vry noch soo groot wesen, indien sy binnen twintig dagen, naer dat wy in Persoon in ons Coninckrijck van Engelant sullen verschijnen, weder tot hare Gehoorsaemheyt keeren, door onse Vyanden te verlaten ende haer by ons te voegen, dat wy haer volkomen Pardon sullen verleenen ende alle voorgaende Misdrijf vergeten zijn: soo weynigh behagen hebben wy in het Bloet ofte de Ruine onses Volcks. Maer, indien sy naer dese onse genadige Toegevelijkheyt noch sullen continuëren, onse Rebellen ende Vyanden by te staen, leggen wy in het Gesichte Gods al het Bloet, het geen naderhant soude mogen gestort werden, ten laste van haer ende hare Adhærenten: Ende wy twijffelen niet, of wy sullen onder Godes Zegen door onse Wapenen de hartneckighste tot haer Plicht dwingen; hoewel wy nochtans, gelijck wy in het reduceren van onse wederspannige Onderdanen in dit Coninckrijck betoont hebben, niet anders, dan Sachtigheyt ende Barmhertigheyt, begeeren te gebruycken. Gegeven in ons Hof op het Casteel te Dublin, den 18 Mey, 1689; in het vijfde Jaer van onse Regeeringh.

JAMES R.

Wedersijts Blooten sochten / sonder malkander in Zee ontdeckt te hebben / doe 't Saysoen verliep / de Havens: Den Coning van Engelant verdeelde d'onse / als volgt.

Lijst van 's Lants Schepen van Oorlog, die sijn Majesteyt heeft goetgevonden, te stellen onder 't Commando van den Vice-Admirael Allemonde, om, met 15 Coninckljjcke Engelsse Schepen geconjungeert zijnde, een Reyse na de Straet te doen.

Wegens het Collegie ter Admiraliteyt op de Maze.

Officieren.	*Schepen.*	*Canen.*	*Koppen.*
Capiteyn Snelle,	Eendracht,	70	357
Capiteyn Rees,	De Vryheyt,	72	400
Capiteyn de Liefde,	De Ridderschap,	60	300

Wegens het Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam.

Vice-Admirael Allemonde,	Gelderlant,	72	400
Capiteyn Toll,	Hollandia,	70	360
Graef van Nassau,	Amsterdam,	64	315
Capiteyn Manard,	Haerlem,	64	325
Capiteyn Taelman,	Gaesterlant,	52	210
Capiteyn van Laren,	De Vrede,	52	210
Commandeur du Pon,	Vesuvius, *Brander*,	..	...

Wegens het Collegie ter Admiraliteyt in Zeelant.

Schout-by-Nacht Evertzen,	Zierickzee,	62	328

Wegens het Collegie ter Admiraliteyt in 't Noorder-Quartier.

Schout-by-Nacht Dick,	Noort-Hollant,	70	300
Capiteyn Muys,	Wapen van Hoorn,	52	200
Capiteyn Pael,	Vlaerdingen,	46	170
Commandeur Muysevanger,	De Maegt van Enkhuysen, *Br.*,	6	22

Wegens het Collegie ter Admiraliteyt in Vrieslant.

Capiteyn Jentema,	De Winthont,	34	150
Capiteyn Dirck de Vries,	De Brack,	36	150

Lijst van 's Lants Schepen van Oorlog, die sijn Majesteyt heeft goetgevonden, te stellen onder 't Commando van den Vice-Admirael Callenberg, met Ordre, om te conjungeren met 25 Coninckljjcke Engelsse Schepen en daer mede noch eenigen tijt in 't Canael te kruyssen.

Wegens het Collegie ter Admiraliteyt op de Maze.

Capiteyn Convent,	Honslaerdijck,	50	200
Capiteyn Brakel,	De Phœnix,	26	110

Wegens het Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam.

Capiteyn van der Goes,	Schattershoef,	46	210

Officieren

Officieren.	*Schepen.*	*Canon.*	*Koppen.*
Capiteyn Decker,	Provintie van Utrecht,	56	315
Capiteyn van Nieuburg,	Elswout,	52	210
Capiteyn van Gijsen,	Damiaten,	36	140
Commandeur de Jonge,	De Ses-Gebroeders, *Brander*,	6	22
Wegens het Collegie ter Admiraliteyt in Zeelant.			
Capiteyn de Boer,	Cortienne,	50	200
Wegens het Collegie ter Admiraliteyt in 't Noorder-Quartier.			
Capiteyn Berckhout,	De Tyger,	52	200
Capiteyn Kalf,	D'Alida,	52	200

Lijst van 's Lants Schepen van Oorlog, die sijn Majesteyt heeft goetgevonden, onder den Luytenant Admirael Evertzen te laten repatriëren.

Wegens het Collegie ter Admiraliteyt op de Maze.			
Schout-by-Nacht Brakel,	De Voorsichtigheyt,	74	400
Capiteyn van Zeyl,	Calans-Oogh,	64	325
Commandeur Regat,	De Kroon-Vogel,	14	50
Luytenant Admirael Evertzen,	Walcheren,	70	400
Vice-Admirael van der Putten,	Gekroonde Burg,	62	350
Capiteyn Mosselman,	Veere,	60	300
Commandeur Antonisse,	Bergh Etna, *Brander*,	6	22
Wegens het Collegie ter Admiraliteyt in 't Noorder-Quartier.			
Vice-Admirael Callenburgh,	West-Vrieslant,	80	450
Commandeur Gros,	. . . . .	14	42
Wegens het Collegie ter Admiraliteyt in Vrieslant.			
Capiteyn Hidde de Vries,	Europa,	48	170

Aldus gedaen op het Huys te Kensington, den 27 October, 1689.

Tusschen bysondere Oorlog-schepen gebeurden menigmael Ontmoetingen: Een der braefste was dat van 't Engels Fregat de Nonsuch/ 36 Stucken Geschut ophebbende: dit bejegende in Bloeymaent op de Hoogte van Guernsey twee Fransse Oorlogh-schepen/ 't eene met 30 Stucken en 120 Man en 't andere met 16 Canons/ 6 Bassen en even veel Volck/ met omtrent 20 kleyne Coopvaerdy-schepen uyt Terraneuf: 't Beschoot se/ verloor sijn Capiteyn/ Roomcoyle/ en Kock: De Timmerman kreegh een Wont: De Hoog-Bootsman/ Robbert Sincock/ aenvaerde het Bewint/ veroverde na een Gevecht van 3 uuren de twee Fransse Oorlog-schepen en wiert met 't Capiteynschap begiftigt.

Ettelijcke Fransse Oorlogh-schepen bemachtighden in West-Indien

St. Chri-

St. Cristoffel van de Engelsse en waenden / met Suriname kort na de Aenkomst van den Heer van Scherphuysen / nieuwen Gouverneur / even eens te handelen. Den 6 van Bloeymaent wiert de Besetting door den Sentinel van Motte Creek (twee Mijl benedenwaerts) gewaerschout / dat een Fransse Conings Vloot van 10 Zeylen na de Rivier wende. Den Gouverneur belaste aen alle Capiteyns op deselve / met hare Compagnien 't Fort te naderen: prompt was de gehoorsamingh en 't Volck / selfs Joden / onaengesien de Sabbath / voor nacht binnen: De Vyanden dreven de Rivier op / lieten een Bombardier-schip (een van de 10) op 't Fort schieten en vermeesterden 's Lants Barck / 't Wapen van Amsterdam / op de Brantwacht gelegt. Den 7 haelden de Besettelingen hare Schepen / 6 nevens 2 Branders sterk / aen de Wal en verdeelden haer / 78 Man onder Capiteyn Swart / 84 Joden onder Capiteyn Samuel Nassy en 69 Soldaten onder Capiteyn Lucas Codrt / op de nodige Posten / alle wel gewapent en wel gemoet; te meer / wijl de Stercktens door de goede sorg van den Heer van Vredenburg bvna in gewenschten Staet waren. Den 8 speelde het Frans Bombardier-schip 's nachts hevig en 's daeghs slapper op het Fort en de 6 Schepen; doch de Vyantlijcke Vloot bleef buyten 't Hollants Geschut. 's Nachts sonden de Vyanden Spions uyt / welcke / ontdeckt / haest weken en wegens de duysterheyt niet vervolght konden werden. Den 9 vervaerdighden haer de Fransse tot het bestormen van 't Fort en wierpen tot belemmeringh der Hollanders / die uyttogen / om haer te ontfangen / eenige Bomben; dan sonder vrucht. 's Avonts naderde 't Bombardierschip tot dicht aen 't Fort nevens de Schepen / waer van twee al voorby waren. De Sentinel verwittigde / dat sy haer in een halve Maen een Pistool-schoot van 't Fort bevonden. 't Weer was doncker: Twee van haer losten eerst / sonder dat sy door iemant aen Lant hadden laten weten / waerom sy quamen; maer wierden / onaengesien haer gestadig vruchteloos bombarderen en Granaten werpen / in twee uuren met over de 3000 Canon-schoten soo begroet / dat sy niet wisten / wat sy deeden; haer Anckers kapten / en met d'Eb affakten: Yder riep van binnen met gejuych: Lang leve Orange: De Besettelingen kregen 4 a 6 licht Gequetsten / en 's anderendaegs 2 van de 5 Vyantlijcke Anckers / die sy sagen drijven nevens Mannen sonder Hooft / Beenen en Handen en meer tekenen der Fransse schade. Den 10 keerde 't Bombardier-schip / dat in alles 140 a 150 Bomben / meest van 100 Pont / na (niet een in) 't Fort en de Schepen geworpen had / weder onder 't Fort / hoewel 't door 't sterck schieten haest draeyde. De Vyantlijcke Schepen deynsden oock. De meeste Officiers / in de Tent van den Gouverneur / den Heer van Scherphuysen / by malkander / vernamen / dat hare Schepen ettelijcke Schoten van de kant van beneden de Rivier geslaekt hadden / en bevalen / het beloof de Zeyn van 6 Schoten / twee aen twee / te geven. Den Heer de Chatillon / die het Geschut van de Battery beheerschte / lade en loste vermits het af wesen van sijn Volck selfs; maer in 't ten tweedemael doen vloog het voor de tijt in

Brant /

Brant / nam hem twee Vingers van sijn rechter en drie van sijn lincker Hant/ verschroeyde sijn Aengesicht en quetste hem deerlijk. Den 11 sworden de Fransse noch in 't Gesicht van 't Fort / lusteloos tot een Aenval; dreven 's Nachts na beneden de Mont van Camuina / en / soo haest sy vernamen 't af komen van de 6 Schepen van 't Fort / om haer by 6 daer leggende te voegen / in Zee.

Op de Castiliaensse Grensen begon den Oorlog te Lant/na dat de Coningen van Vranckrijck en Spange (d'eerste nevens t'huys-ontbiedingh van sijn Ambassadeur) elkander den Oorlogh door dese Proclamatien aengesegt hadden.

Oorlogs-Declaratie van den Coning van Vranckrijck tegen Spange.

DE oprechte meeningh van den Coning, om den Treves, in het Jaer 1684 gesloten, te onderhouden, heeft sijn Majesteyt bewogen, het Beleyt van de Ministers van Spangien aen alle de Hoven der Vorsten en Princen van Europa, alwaer sy gestadigh aengedrongen hebben, om deselve de Wapenen tegen Vranckrijck te doen opnemen, te dissimuleren. Ende sijn Majesteyt is van het deel, dat sy in de onderhandelinge van de Ligue van Augsburgh gehad hebben, niet onkundig geweest. Hy is mede wel onderrecht geworden van het part, dat den Gouverneur der Spaensse Nederlanden sig aengematigt heeft in de onderneming, die den Prince van Orange tegens Engelant uytgevoert heeft; maer had, niet konnende geloven, dat de conduite, door hem ten dien opsicht gehouden, hem van den Coningh, sijn Meester, die om soo veel reden van Religie, Bloetstortingh ende Securiteyt voor alle Koningen ten hooghsten verplicht was, diergelijcke Usurpatie tegen te gaen, voorgeschreven was, gehoopt, dat hy den Catholijcken Koning soude hebben konnen bewegen, hem met sigh te vereenigen tot de herstellingh van den Wettigen Koningh in Engelant ende tot behoudenis van de Catholijcke Godtsdienst tegen de Unie van de Protestantsche Vorsten; ofte ten minsten, dat sijn Catholijcke Majesteyt sig by een exacte Neutraliteyt soude geconserveert hebben, ingeval de Staet van de affaires van Spangien hem niet dulde, dusdanigen Verbintenis aen te gaen. Sijn Majesteyt heeft hem zedert de Maent November laetstleden ten dien eynde verscheyde voorslagen daer over laten doen; en sy zijn wel aengenomen geweest, soo lang het Succes van de Onderneming van den Prince van Orangien twijffelachtigh stont; maer die voordeelige Dispositien geheel verdweenen, zedert dat men aen het Hof van Spangien te Madrid het vertreck van den Koningh van Engelant uyt sijn Rijck verstaen heeft, ende men heeft'er van dien tijt af niet, als van een Oorlogh tegen Vranckrijck, gesproocken. Sijn Majesteyt is ter selver tijdt in ervaringh gekomen, dat den Ambassadeur van Spangien aen het Hof van Engelant dagelijcks by den Prince van Orangien quam ende by hem gestadigh aenhielt, dat hy de Engelsche tot een Oorlog tegen Vranckrijck soude bewegen; dat den Gouverneur van de Spaensche Nederlanden in alle spoet Manschap worf; dat hy de Staten Generael beloofde, dat hy se in het begin van de Campagne by hare Volkeren soude voegen, ende dat hy haer soo wel, als den Prince van Orangien, aensocht,

Troupen in Vlaenderen over te senden; ten eynde hy in Staet mocht wesen, Vranckrijck te beoorlogen. Alle dese Kondschappen hebben sijn Majesteyt doen oordeelen, dat hy met Voorsichtigheyt most toesien, op wat wijse hy sijne Saecken schicken soude, en hy derhalven aen den Grave van Rebenacq, sijn Gesant te Madrid, ordre gegeven, de Ministers van den Catholijcken Koningh een positijf Antwoort af te vorderen, met aenbiedingh van de continuatie van den Treves, ingeval hy sigh door het houden van een goede Neutraliteyt wilde verbinden, de Vyanden van sijne Majesteyt directelijck nochte indirectelijck te helpen; maer, de quade Raedslagingen de overhant genomen hebbende, is sijn Majesteyt bewust geworden, dat men van voornemen was, den Usurpateur van Engelant te begunstigen ende sigh by de Protestantsche Vorsten te voegen. Sijn Majesteyt is oock bynaer op deselve tijdt gewaer geworden, dat de Agenten van den Prince van Orangien aensienelijcke Sommen Gelts te Cadix ende te Madrid getrocken hebben; dat de Hollandsche ende Brandenburgsche Troupen in de voornaemste Spaensche Plaetsen in Vlaenderen ingetogen zijn, ende dat den Gouverneur der Spaensche Nederlanden de Staten Generael deed versoecken, haer Leger tot onder Brussel te laten naderen. Alle dese Kondschappen, by het Antwoort, dat gemelde Grave van Rebenacq te Madrid ontfangen heeft, gevoeght, geven gelegentheyt aen sijn Majesteyt, niet te twijffelen, of sijn Catholijcke Majesteyt is van besluyt, sigh met sijn Vyanden te voegen. Sijn Majesteyt heeft gedacht, dat hy geen tijt behoorde te verliesien, om desselfs quade Desseynen voor te komen; ende heeft dieshalven voorgenomen, hem den Oorlog te declareren, soo te Water, als te Lant; gelijck hy door dese tegenwoordigen is doende. Derhalven ordonneert en gebiet sijn Majesteyt aen alle sijne Onderdanen, Vassalen en Dienaers, de Spangiaerden Vyantlijck aen te tasten, met expres Verbod, van na desen met haer eenige de minste Communicatie, Commercie of Intelligentie te hebben, op verbeurte van 't Leven; en ten dien eynde herroept sijn Majesteyt van nu af aen alle Permissien, Paspoorten, Sauvegardes en Vrygeley-Brieven, die door hem of sijn Luyt. Generaels en andere sijner Officieren souden mogen toegestaen geweest zijn, strijdig met dese tegenwoordige, verklaert se nul en van geener waerde en effect en verbied, aen wie 't oock zy, daer eenig reguard op te nemen. Sijn Majesteyt beveelt en ordonneert aen mijn Heer den Admirael, Marschalcken van Vranckrijck, Gouverneurs en Luytenants Generael in sijne Provintien en Legers, Velt-Marschalken, Cornels, Velt-Oversten, Capiteynen, Hoofden en Aenvoerders van sijne Troupen, soo te Voet, als te Paert, Franssen en Vremdelingen, en aen alle andere sijne Officieren, die het sal aengaen, den inhout deser tegenwoordige ter Executie te brengen in de Plaetsen ende Jurisdictien, die onder haer Gebied staen; want soodanigh is de Wil van sijn Majesteyt, welcke begeert en verstaet, dat de tegenwoordige gepubliceert en aengeplackt werde in alle sijne Steden, soo aen de Zeekant, als elders, en in alle sijne Havens en andere Plaetsen van sijn Coninkrijck en Landen, die onder sijne Gehoorsaemheyt zijn, daer 't van noden sal wesen, op dat niemant naderhant hier van eenige reden van ignorantie pretendere. Gedaen te Versailles, den 15 April, 1689.

Ondertekent, LOUYS:

En lager,

COLBERT.

Oor-

Oorlogs-Declaratie van den Coning van Spange tegen Vranckrijck.

OP de meenigvuldige Verbreeckingen ende Hostiliteyten, door de Franssen in het werck gestelt op de Domeynen ende Onderdanen van sijne Majesteyt tegens de Treves, tusschen dese Kroon en die van Vranckrijck in den Jare 1684 gesloten; gevende Represalien op de Goederen van sijne Onderdanen in Nederlant, doordien tot sijn genoegen niet was uytgesproocken seecker Proces, dat tusschen Partyen voor den Raed van Brabant was hangende; occuperende een goet gedeelte van het Lant van de Castelenye van Cortrijck, om sijne Fortificatien daer op te maecken sonder consent van sijn Majesteyt; nemende de Schepen van sijne Onderdanen, gelijck als in een openbaren Oorlog, behalven veele andere Attentaten en Usurperingen, sonder rechtmatige oorsaeck ofte motif in het werck gestelt; waer van de Reparatie een geruymen tijt (hoewel te vergeefs) van wegens sijne Majesteyt door minnelijcke wegen is gesolliciteert, ten eynde, omme de gemeene Ruste, waer toe sijne Majesteyt soo een groot deel van sijne Domeynen en Rechten opgeoffert heeft, niet te troubleren, is Vranckrijck eyndelijck voortgevaren, met den Oorlog aen sijne Majesteyt by Manifest te declareren; sig bedienende van frivole ende niet minder valssche, als onrechtmatige en temeraire, prætexten: ende, alhoewel sijne Majesteyt het selve niet waerdigh heeft bevonden, dat het formelijck beantwoort werde, doordien de Proceduren van het Hof van Vranckrijck aen de Werelt soo seer openbaer zijn, dat het selve doet kennen de weynige Oprechtigheyt der Franssen, ende hoe verschillende hare oogmercken zijn, met het geene sy verkondigen belangende het herstellen van de Vrede ende de Religie in Europa: Want op de eygensten tijt, als sy haer van dese cierlijcke voorwendselen bedienden, hebben sy niet een, maer verscheyde onrechtmatige Oorlogen, by der hant genomen tegens sijne Heyligheyt, den Keyser, de Ceurvorsten van de Paltz, Ceulen, Trier, den Bisschop van Luyck en andere Catholijcke Princen van Duytslant; en door dese machtige Diversie den Algemeenen Vyant van de Christenheyt ondersteunt; op hem begeerende door sijn Ministers, den Oorlog tegens den Keyser te vervolgen ende geen Vrede ten tijde, als desselfs Ambassadeurs, om dit te versoecken, in Duytschlant aengekomen waren, te maecken: Ende men magh het geloven, dat sy haer daer op wederhouden, van die te voltrecken. Vrankrijck, noch niet te vreden zijnde met het breken van de be-eedigde Tractaten van den Treves, met den Keyser ende het Keyserrijck gesloten, heeft getracht, sijn Majesteyt tot deselve Verwoetheden te brengen, met hem van sijn oude Geallieerde af te trecken ende in een Tractaet van Neutraliteyt te slepen, om hem alsoo te prevenieren van de Voordeelen, die soo wel sijn Majesteyt, als den Alder-Christelijckste Coning, by de Pirinese Vrede hadde gereserveert; namentlijck, van dat een yder sijne Geallieerden soude mogen helpen; alleen, doordien Vrankrijk naderhant, als sijn Majesteyt van sijne Geallieerdens soude wesen gediverteert, haer des te gemackelijker soude konnen overvallen, eyndelijck over alle triumpheren ende vervolgens de Universele Monarchye, daer hy na hijgt, bereycken; waer uyt men klaerlijck siet, dat sijne Desseynen meerder strecken, om de Vrede te troubleren, als die te herstellen, en noch meerder tot Verdruckinge van onse Heylige Religie, als tot Voort-

settinge van deselve. Derhalven heeft sijn Majesteyt, als van Nature gehouden, sijn Onderdanen en Staten te beschermen, geordonneert, den Oorlog mede tegens Vranckrijck in alle sijne Domeynen ter Zee ende te Lande te declareren en sijne Onderdanen alle Commercie absolutelijck te verbieden; de Franschen als Vyanden te handelen; oock, dat alle Fransche, die niet genaturaliseert zijn, het Rijck hebben te verlaten; sullende alleen mogen blijven, gelijck als in andere tijden, de geene, die haer onderhouden met geringe Ambachten. Gegeven tot Madrid, den 19. Mey, 1689.

Den Hertog van Noailles/ Vranckrijcks Veltheer in Catalonien/ versamelde sijn Macht/ uytmaeckende 9 Battaillons (van Massia/ Launay/ Dampierre/ 3 Switsers/ van Plessis-Belliere/ Zurlauben en Vlaenderen) de Regimenten te Paert van de Coningin/ Servon en Poinsegut en twee Dragonders van Languedocq/ 12 Stucken Geschut en 2 Mortiers/ den 14 van Bloeymaent te Boulou en sont den 16 2200 Voetknechten en 1200 Ruyters en Dragonders tot het berennen van * Campredon/ terwijl hy mijnen gemaeckt had/ van 't Lampourdan te beoogen. Hy naderde den 17 met sijn Leger te Arles; den 18 te Prats de Mollo/ de laetste Plaets van 't Roussillon; den 19 onder Hagel/ Sneeu en felle Wint door 't Geberghte van St. Margariet tot aen Pla-Ingador; plaetste op de Top in een Capel/ de Pas voor de Toevoer sijner Levensmiddelen/ 200 Man; beval se met een Aerde Reduyt te bevestigen; geraekte den selven dagh met de Voortocht en sijn Voetvolck ter Middernacht by de Berenners van Campredon; bemachtigde 's avonts de Voorstad en Stad; opende de Loopgraben; nam sijn Hooft-Quartier in 't Dorp Llanas; besloeg de naeste Hoogtens met Knechten; eyschte de Toorn van Roque/ op de Punt van een Rots en alleen met Ladders beklimbaer/ op/ en dreygde op het Antwoort van den Vaendrager/ die met ettelijke Soldaten daer binnen lag/ na den Uytslag van de Belegering van Campredon sijn Rekening te sullen maken/ dat hy hem en de sijne/ so sy maer 't minste schot op de Fransse deeden/ by de Verovering na de Galeyen soude af vaerdigen. Delf werk en Genaek-graben dreef hy blijtig voort en leyde op den Berg van St. Anthony/ de hoogste by Campredon/ Mr. Palmerots met een Bende Fransse Miguelets: De Spaensse hadden se gaerne beseten; maer schooten door hulp en versterckingh/ hare Vyanden toegeschickt/ te kort: Sy vereenigden haer onder haren Opper-Bevelhebber/ Trincherie/ in 't Dorp van St. Paul/ met gedachten/ van op d'aenkomst van 8 a 900 meer/ die sy te gemoet sagen en al in Aentocht waren/ Campredon te redden. Noailles merckte het soo haest niet/ of hy stuurde Monsr. de Rivarolles de volgende Middernacht met een swaer getal Ruyters en Dragonders na 't Dorp. In de Morgenstont kreeg dese het in 't Gesicht. De Miguelets/ machteloos tegen welgeoeffende Militie/ deynsden

* 't Casteel van Campredon legt op een Hoogte, aen alle kanten scherp en ruw en aen verscheyde Oorden op een Rots, met vier irreguliere Bastions en een driedubbelde Omring, rontom in hooge, doch ver afgelege, Bergen; maer door kleyne nadere Hoogtens beheerscht.

deynsden van d'eene na de andere en tot op een derde Hooghte / en eyndelijck met achterlatingh van haer Levensmiddelen in Bosschen en Bergen : 4000 Man waren sy sterck; dan verlooren niet boven 80. Laet op den 21 quam 't Geschut / door de slimme Wegen traeglijck voortgevoert. Den 22 speelde het en nootsaekte den Gouverneur / voor een Oproer van sijn Volck / daer het slecht mede gestelt was / besorgt / 's avonts een witte Vlagh op te steken en 's anderendaegs met de Besettelingen / 500 Man / na Aulot / en wijders na Gironne / uyt te trecken. De naeste onweerbare Plaetsen / Ripouille / St. Juan de las Baldeses en de Valeye van Ribes / vielen den Overwinnaer toe. Noailles keerde den 6 van Somermaent te Prats de Mollo / den 7 te Arles en den 8 te Boulou; verscheen den 14 te Bellegarde en Junquieres / de eerste Plaets in 't Lampourdan / en den 15 te St. Locaye / 2 Mijlen van Rose en een groot uur van Figueres; welck laetste hy versekerde. Ondertusschen ruckte den Hertog van Villa Hermosa / Viceroy van 't Spaens Catalonien / omtrent 10000 Koppen te Gironne t'samen; deed den Fransman weder na Boulou wenden en selfs St. Juan de las Baldeses / waer van de Muuren en Poorten sprongen / verlaten / en belegerde omtrent half Oogstmaent Campredon. Noailles hoopte / het te ontsetten / en vertoonde sig den 20 op de Hoogte by Campredon / dat de Spaensse nu al beschoten : Hare Quartieren lagen te Llanas / op de Hoogte van de drie Kruyssen en te Roquasse met de snelvloepende Rivier de Ter voor haer en een Battery op de Hoogte. Den 21 reden vier Spaensse Esquadrons / door twee ondersteunt / in 't krieken der Morgenstont / onaengesien 't hevigh schieten harer Vyanden / over de Rivier en wickelden 300 Ruyters onder den Marquis de Chastelet in een Gevecht en die Engte / dat sy / radeloos / een verkeerde Weg en in plaets van 't Gebergte / daer haer Hulp stont / een Laegte insloegen. Hare Dragonders en Voetknechten gingen na een Rots tot het stuyten der Spaensse / die haer na een groote afbreuck der Vyanden loffelijck reddeden; maer een Regiment Spaensse Infantery / los Amarillos genaemt / om dat het geel Gewaet draegt / van de beste Knechten / oock overgekomen / pooghde / een Huys in een Vlackte te winnen; dan vont te veel Volck. 300 Fransse / daer onder den Luytenant Collonel van 't Regiment van Poinsegut / lieten in dese twee Aenvallen het Leven : Aen de Spaensse zijde was het grootste verlies aen Don Dionisio d'Obregon / Algemeynen Opsiender der Ruyters / Man van Naem / Eer en Achtingh : Don Fernando d'Avila en den Major de Ariola vervielen in handen van Noailles / die op het te rugh ontfangen van sijne Gevangens / daer onder den Capiteyn van 't Regiment Ruyters van de Coningin / du Bouchet / en den Ridder de Chastelet / vol Wonden / van den Hertog van Villa Hermosa uyt een bysondere beleeftheyt haer aen hare Lantsaten te rugh schickte. De Fransse ontsonck ter selver tijt de Moet soo ver / dat sy alle afgelegene Posten ontruymden / haer Macht t'samentrocken en toebereytselen tot het verwoesten van Campredon verdaerdighden. De Spaensse / die 't liefst ongeschonden hadden / brachten den 25 een genoegsame

Bres in de Muur en de Vyanden tot die wanhoop / dat sy's Nachts haer Volck uyt Campredon en 't Casteel Roque wegnamen / in 't een en 't ander de verbaerdigde Mijnen (die echter volgens het Verhael der Spaensse maer sobere wercking wrochten) aenstaken en na haer Gebied vloden.

Dit was de Uytslag van de Somertocht in Catalonien. Meerder Hulp-Troupen kon den Coningh voor dien tijt niet derwaerts senden / doordien hy oock sijne Steden in Africa most besorgen: De Mooren quelden hem daer met een Oorlog; besprongen la Rache; namen de Stad stormenderhant en 't Casteel met Verdrag in / en 1120 Spangiaerden / op 't selve / tot Slaven.

Vroeger in 't Jaer had het Spaensse Hof een andere smert gevoelt door het afsterven van hare Coningin / Louisa Maria de Bourbon, Dochter van Philips / Hertog van Orleans en Soon van Lodewijck XIII., Coningh van Vranckrijck / en Henriette Anna / Dochter van Carel I., Coning van Engelant / op den 12 van Sprockelmaent. Kinderen liet sy niet na; maer wel een Coning / vol sucht / om sijne Rijcken met een Erfgenaem voor sijn afsterven te voorsien / en welcke derhalven in 't kort sijn gedachten op herhuwen liet gaen: Drie Princessen quamen in overleg; d'Infante van Portugael / de Princesse van Parma en een Princes von Nieuburg / Dochter van den Ceurvorst van de Paltz: de laetste wiert om de Vruchtbaerheyt van haer Familie en andere Insichten gekeurt; door den Grave van Mansvelt / Keyserlijcken Ambassadeur in Spange / na Nieuburgh afgeschickt / ten Huwelijck en aen den Coning van Engelant een Esquadre tot haer overbrenging na Spange versocht. De Ondertrou geschiede den 28 van Oogstmaent te Nieuburg door den Coadjuteur van Augsburgh / Broeder van de Bruyt: De Coning van Ongaryen verbeelde den Persoon van de Bruydegom. Hare Majesteyt vertrock in 't begin van Herfstmaent / geraeckte den 19 te Dusseldorp en omtrent half Slachtmaent onder het Gebied van haer Hoog Mog:; welcke haer door de Heeren van Duyvenvoorden / van Hayren en Lemker by Schenckenschans verwelkomden; gelijck de Staten van Hollant door de Heeren van Voorst / Repelaer / Bors van Waberen en van der Does te Dordrecht. Haer Majesteyt liep in 't uytgaen van Wintermaent na Vlissingen tot het inwachten van de Engelsse Schepen.

De Suster van haer Majesteyt / Coningin van Portugael / was den 22 van Wijnmaent van een jonge Prins in 't Kraembed bevallen: dese wiert den 19 van Slachtmaent door den Aerts-Bisschop van Lissabon in de Hof-Capel gedoopt en Juan-Francisco-Anthonio-Jozé-Bento-Bernardo genaemt.

In 't Milanees trock den Gouverneur / den Grave van Fuensalida / in Wijnmaent omtrent 10000 Man by-een; sloeg de Weg na Mantoua op / en dwong den Hertog / te dulden / dat sijne Spangiaerden Guastalla / een onwinnelijcke Sterckte en met Frans Gelt gebout / van alle Verschanssingen ontblootten en slechten.

Had hy eer begonnen en Savoyen gesocht / souden de Piemontoysse Dal-

lupden

uyden waerschijnelijck geluckiger geweest zijn. Dese Menschen/ door de Voorspoet van den Coning van Engelant moedig/ in Switserlant niet gaern en tot haer Vaderlant genegen/ dachten de tijt geboren tot het andermael bewoonen van haer oude Huysen: Sy verdeelden haer in twee Benden: d'eerste/ by de 2500 Man/ voer den 26 van Ooghstmaent over 't Lac van Geneve; drong na eenige kleyne Schermutseringen met de Savoyaerden tot in de Valeyen van Lucern en St. Martin/ en verjoeg de Inwoonders/ door den Hertog in haer plaets geset. De hare/ die de Savoyaerden in handen kregen/ wierden opgeknoopt; dan door de toevloet van de nieuwe Roomsse uyt het Dauphiné het nadeel/ in haer doorslaen geleden/ rijckelijk geboet.

De Fransse Ambassadeur in Switserlant deed op d'eerste tijding van die koute Onderneming dese Vertoogen aen de Switserse Cantons.

Memorie van Monsr. Amelot Houssaye, Ambassadeur van den Alderchristelijksten Coning, aen de Loffelijcke Euangelische en Catholijke Cantons.

MYN HEEREN:

INdien de Passagie der Waldensen door Switserlant ende haer komste in Savoyen niemant, als den Hertogh van Savoyen, raeckte, soude ick my vernoegen, met soodanige Officien in het werck te stellen, als vereyschte het belang, dat den Coningh in de rust van een Prince, soo nauw met hem geallieert, als sijn Conincklijcke Hoogheyt, stelt. Maer, alsoo ick kome te verstaen, dat 'er onder de Piemontoisen veel Fransche Vluchtelingen zijn, en verseeckert ben, dat in het Lant van Vaux noch een goede Party van die arme Menschen haer bevint, die maer naer Wapenen ende de nodige Munitie wacht, om de Wegh van de eerste onder het Beleyt van den Capiteyn Bourgeois te volgen, ofte wel langhs andere Wegen in Vranckrijck, indien sy konnen, in te breecken, sullen U L: wel konnen oordeelen, dat ick rechtvaerdige redenen hebbe, by U L: uyt de Naem van den Coning, mijn Meester, aengaende het gebeurde te klagen en ernstige instantien te doen, ten eynde de Loffelijcke Cantons haer gelieven te verbinden, te beletten, dat dit Quaet van geen grooter, dat is te seggen, dat dese 12 à 1500 Man, die het Lac van Geneve gepasseert zijn, ende nu, indien men wil, licht konnen verstroyt werden, van geen verscheyde duysenden gevolgt mogen werden. Mijn meening is niet, te ondersoecken, of de bedreven Misslagh door ooghluyckingh van de Bailliuwen van het Canton van Bern, ofte by faute, dat de nodige ordres niet in tijts, om dat te beletten, zijn gegeven geweest, geschiet is; maer, het geen seecker is, is, dat dese Piemontoisen nevens de Fransche Gerefugieerden gewapenderhant al een aenmerckelijcke Lantstreeck van Bern zijn doorgetogen; daer in haer selven van Wapenen ende andere Munitien hebben voorsien, ende niet de minste verhindering, om het Lac van Geneve te passeren, ontmoet. Het is oock uyt de Belijdenisse der geene, die door de Cantons van Ury ende Sweyts gearresteert zijn, niet minder seecker, dat dese onderneming een bekuypt Uytwercksel van den Prince van Orangien en de Hollanders is ende alle de Gerefugieerden gewapent ende betaelt geweest door

eenen Conmirnant, die de Hollanders tot Zurich onderhouden. Het is wel waer, dat 12 a 1500 van dese Rampsalige, indien sy derven tenteren, Vranckrijck in te trecken, geen andere Beroerte sullen verwecken, als haer de Straf van hare onbedachtheyt op den Hals te halen. Maer, alsoo de ooghluyckingh van dese op de Switsersche Bodem gesmeede Onderneming op het tipje staet, van, naer Ick bericht ben, noch grooter dingen uyt te wercken, kan men tegens dit quaet geen hulpmiddel te vroeg bybrengen. De Glorie en de Rust van het gantsche Lichaem van Switserlant, en de Eer van het Canton van Bern in het bysonder, zijn daer by geinteresseert; ende U L. kont de gevolgen daer van niet te krachtig tegen gaen; want soodanige t'Samenrottingen moeten van seer schadelijcke gevolgen voor Uwe ruste zijn. En, soo wanneer de Voorsichtigheyt van Uwe Regeeringh, mitsgaders Uw Inspanningen, om het beste van Uw Vaderlant te besorgen, geen genoeghsame Beweeghredenen souden zijn, U L. daer toe te brengen, behoorde de onderlinge Picht van Souvereynen, die met malkanderen in een goede Intelligentie leven, en de Verbintenissen van de altoos durende Vrede en Alliantie U L. daer toe op het nauste te verbinden. Men magh sulcks met Waerheyt seggen, dat, indien de Loffelijcke Cantons niet alles doen, wat in haer is, om de Wortel van dit quaet af te snijden, sy haer nimmer sullen konnen suyveren van het verwijt, van een ondernemingh van Onderdanen, tegens haer Coning, de Oudste ende Getrouste Bontgenoot van Switserlant, begunstigt te hebben. Ik hope derhalven, Mijn Heeren, dat U L., de uytterste Gevolgen van dese Saeck rijpelijck hebbende overwogen, soodanige hulpmiddelen, om daer in te voorsien, sult toebrengen, als de tegenwoordige Conjuncture van Tijden, het wesentlijkste van onse schuldige Plichten, vereyscht. Ende Ik heb te meer reden, dit van UL. te verwachten, om dat het niet mogelijk kan wesen, dat U L. (gelijck als U L. my tot verscheyden malen versekert hebt van Uw erkentenisse) niet eenig gevoelen van de genegentheyt ende goetgunstigheyt, die den Coning U L. in dese laetste tijt heeft betoont, soud hebben. Actum Baden, den 14 September, 1689.

Memorie van den selven Ambassadeur aen de Cantons.

MYN HEEREN:

IK werde van verscheyde Plaetsen bericht, dat alreede tusschen de 2 a 3000 Fransche Vluchtelingen, vermenght met eenige Waldensen ende Switsers, omtrent Lausanne by een gekomen zijn; oock, dat men in die Stadt opentlijck werft ende een yder, die Dienst neemt, met Wapenen voorsiet, daer naer in de Dorpen legt ende dagelijcks met Broot en 5 a 6 Stuyvers aen Gelt versorgt; dat men tot Lausanne voornoemt het Munitie-Broot, dat gemelde Troupen staen mede te nemen, backt; dat de Monster-Rol by eenen Meger in die Plaets wert gehouden; dat het Rendevous van dese Troupen is in het Bosch van Jurat, van waer sy heden het Lac van Geneve, het zy met lief of leet, staen te passeren, en eyndelijck, dat sy, om haer oogmerck te bereycken, de Weg na de Valeyen staen te nemen.

Ick hebbe geoordeelt, het bekent maken van dese Saecken geen langer uytstel te konnen lijden, ten eynde dat de loffelijcke Cantons mochten weten, dat, het quaet dagelijcks toenemende, 't oock nootsakelijck is, dat daer in voorsien wert. 't Is oock

oock seker, dat van alle kanten van dese Vluchtelingen door Switserlant defileren en alle haer Rendevous in 't Lant van Vaux hebben.

Ick laet U L: oordeelen, wat schadelijcke gevolgen dusdanige Ondernemingen na haer konnen slepen ende den Coning sal dencken, wanneer de Cantons, sijne Geallieerden, die hy meent, dat sijne Vrunden zijn, een soo groote meenighte van sijn Onderdanen, om tegens hem op te staen ende in dese ofte geene Provintie haer Wederspannigheyt te toonen, onverhindert door Switserlant laten passeren. Ik bid U derhalven, te overwegen, wat groote Onheylen dit over Uw Lant soude konnen brengen, ende dat het alsnoch aen U L. staet, met kleyne Hulpmiddelen deselve in die Ruste, dewelcke sy nu genieten, te houden; daer gy anders, met langer te vertoeven, U voor gevaerlijke verandering bloot stelt. Het is geen tijt meer, van te delibereren; maer van hant aen het werk te slaen.

Baden, den 17 September, 1689.

De Savoyaert/ onsacht gewekt/ ruckte al sijn Macht onder den Marquis de Parella by-een en besette / door de naestgelegenste Fransse bygesprongen / soo snedig de toegangen / dat / wanneer van de laetste Bende 1100 Man den 21 van Herfstmaent 't Lac insgelijcks overgevaren en geluckig aen Lant geraeckt waren / sonder dat den Grave van Berne 't haer kon beletten / sy in 't voorttrecken alle Engtens vol Volck / de Bruggen over de Wateren afgebroocken en het betreden der Valeyen onmogelijck vonden. Den Savoyssen Resident te Geneve / tijdig van alles verstendigt / versocht op den Raed / dat sy de Dalluyden wilde bewegen / gerust te keeren: Nachelijck scheen de Genevesen toe / haer met saken van dat gevaer te mengen / en aen de Dalluyden / die de Wapenen van Engelant / Duytslant en de Vereenigde Provintien voerden op hoop van hulp van een dier Machten / geen geseggen. 't Soude oock waer geweest hebben / hadden sy / een Mengsel van driederhande Landaert / elkander konnen verstaen: de Switsers niet over gebreck van Montkost gekermt; de Fransse in een kleyn Gevecht haer Plicht beter waergenomen / en het geheele Lichaem een bequaem Hooft gehad. Nu quamen sy van selfs aen de hant en baden de Regeering van Geneve / haer met Barcken na Switserlant te rugh te brengen; 't geen in 't uytgaen der Maent gebeurde.

Die in de Dalen waren / hadden menigmael kleyne Ontmoetingen met de Fransse en Savoyaerden / en haer / schoon merckelijck in getal verswackt / soo wel bevestigt / dat hare Vyanden door de Winter de Dalen mosten ruymen en elders Inquartieringen soecken.

Den Marquis de Gastanaga / Gouverneur der Spaensse Nederlanden / socht al met het begin van 't Jaer / schoon noch in Vrede met Vranckrijck / maer vol angst voor dessels dreygementen / hulp van haer Hoog Mog: te verkrijgen; en dese tot decking harer Landen den Prins van Luyck op haer zijde te winnen. Sijn Hoogheyt wiert door het affacken van een Swerm

Fransse Soldaten in Sprockelmaent genootsaeckt / met haer een Verdragh
aen te gaen en het Casteel van ſijn Hooftſtad te laten ſpringen. De Vyanden /
die haer nu geruſt op de Vruntſchap van dat Gewest waenden / beſtonden/
drie Compagnien Dragonders te Luyck te werven; menigte Kruyt / Loot/
Lonten / Schoenen / Laken / &c. by-een te vergaderen/ en in 60 Schepen te
laden / met gedachten / van Bon daer mede te voorſien. Onſe Beſetting van
Maſtricht / onderrecht / dat ſy den 21 van Lentemaent ſouden vertrecken /
ſchickte een gedeelte van haer Manſchap uyt tot het onderſcheppen van de
Voorraet. Het misluckte; want de Fransse weken / ſoo haeſt ſy kennis van
de aennadering der onſe ontfingen / weder na Luyck. Doe dacht het den
Grave van Flodroff de rechte tijt / om de Vyanden haer Reukeloosheyt en
Stoutigheyt te vergelden / en ſchreef derhalven aen de Magiſtraet van Luyk
de nevensgaende Brief.

Brief, geſchreven van Maſtricht den 23 Maert, 1689, door den Grave van Flodroff aen de Heeren Burgermeeſters der Stad Luyck.

ALſoo tot mijn kennis gekomen is, dat U L. niet alleen toegeſtaen hebt, dat
de Koop ende Arbeytsluyden van uw Stadt aen de Vyanden van deſen Staet
een prodigieuſe quantiteyt Contrabande Goederen van allerhande ſoorten ge-
levert hebben; maer oock, dat U L. na het volbrengen van de Leveringh ende het
geraecken van de Contrabande buyten de Omring uwer Muuren op de Karren ende
Schepen, die de voorſz. Vyanden ten dien eynde te Luyck hadden, toegeſtaen
hebt, ſeg Ik, dat deſe Munitien, welcke van het oogenblick harer Levering niet
meer geacht werden, uw Koopluyden toe te hooren, maer wel de Franſſche, die-
ſe ontfangen ende de Waerdy ofte ten naeſten by betaelt hadden, weder in uw Stadt
gekeert zijn, en ſe, om ſoo te ſeggen, uyt de Handen der Franſſche, welcke ſe
eygen waren, getrocken, om ſe tegen de Attacque van de Troupen van dit Guar-
niſoen, welcke tot het breecken van de Deſſeynen der Vyanden uytgetogen waren,
in veyligheyt te ſtellen (ſaken, die in een geprætendeert Neutrael Lant impracti-
cabel zijn) laet Ick U L. derhalven uyt den Naem van de Staten Generael der Veree-
nighde Nederlanden, mijne Meeſters, weten, dat Ick op alle de voorſchreve Am-
munitien, van wat Natuur ſy mogen weſen, Arreſt doe en ſe in conformiteyt van
het tweede Articul van de Declaratie van Oorlogh van haer Hoogh Mogende tegen
Vranckrijck van goeden Prijſe verklare, en dat, ſoo niettegenſtaende dit Ar-
reſt, mijne Heeren, het gebeurt, dat U L. vergunt, dat de voorſchreve Vyan-
den eenige van de voorſchreve Munitien, van hoe weynigh Waerdy ſy mogen we-
ſen, direct ofte indirect uyt uw Stadt vervoeren, Ick door alle wegen, die Ick be-
quaem ſal achten, ſal handelen, om het ongelijck, dat U L. aen mijn Meeſters
en de Volckeren, welcke onder haer Gebied ſtaen, toebrengt, te wreecken. Maer,
beter hopende van Uw Billijckheyt en de Rechtvaerdigheyt der ſake, over het Sub-
ject van welcke Ick U L. ſchrijve, ſal Ick zijn:

Mijne Heeren, Uw ſeer onderdanige en ſeer gehoorſame Dienaer,

A. G. Z. FLODROFF.

De

De Magistraet sont 't volgende Antwoort.

Antwoort van de Heeren Burgermeesteren van Luyck op den Brief van den Heer Grave van Flodroff.

MYN HEER:

WEl is waer, dat de Koopmans Waren, welcke de Fransche alhier in de Stadt op hare Reeckeninge opgekocht hadden (gelijck alle andere Machten altijt insgelijcks gedaen hebben ende noch doen) naer dat sy eenige uuren hier buyten gebracht waren, weder binnen gekomen, van de Koopluyden ontfangen ende andermael in de Packhuysen geleght zijn; dan noch het Gesagh van sijn Hoogheyt noch dat van ons is hier tusschen gekomen; ende, naer dat de voorgemelde Waren tegen ons weten weder hier in geraeckt waren, hebben wy deselve niet konnen uyt de Stadt doen halen, sonder de Vryheyt ende Neutraliteyt deser Stede, dewelcke wy t'zedert een Eeuwe herwaerts beseten hebben ende van de naburige Vorsten erkent wort, te niet te doen. Daer-en-boven, mijn Heer, behooren de Neutrale Steden, gelijck U E. bekent is, te strecken tot een vrye Schuyl-plaets voor alle Effecten ende Onderdanen van Potentaten, die in Oorlogh zijn ende haer selven in de voorschreve Steden bevinden, om aldaer de Negotie ende Commercie te drijven. Wat aengaet de klachten, dewelcke den Envoyé van Uw Excellentie aen ons gedaen heeft, over ende van wegen dat men den Grave van Berloo geweygert heeft, in de Voor-Steden te laten naderen; als mede, dat de Soldaten van het Fransche Convoy weder binnen de Stadt souden gekomen zijn, is het, dat wy naer genomene Informatie verstaen hebben, dat geen eenigh Soldaet van het Convoy in de Stadt geraeckt is, en dat de Heer Grave van Berloo, vernomen hebbende de redenen van den Officier van het Quartier, betuyght heeft, daer over voldaen te zijn. Wy konnen U E. verseeckeren, mijn Heer, dat wy ten opsicht van haer Hoog Mogende ons soodanig bestieren sullen, dat wy aen haer geen oorsaeck van verwijtinge sullen geven. Dit doet ons hopen, dat Uw Excellentie met dese Redenen voldaen sal wesen ende ons niet willen obligeren, te doen een saeck, die noch onder het Ressort van onse Macht noch Gesag is. Dit dan van Uw Goetheden en gewone Billijkheyt afwachtende, sullen wy in alle gelegentheden doen blijcken, dat wy zijn, &c.

Mijn Heer,

Luyk, den 24 Maert, 1689.

Uw Excellenties seer ootmoedige en gehoorsame Dienaers, de Burgermeesters van Luyk,

DEN BARON VAN EYNATTEN, *Burgermeester.*
J. DESCLESSIN, *Burgermeester.*

Flodroff wederleyde de Brief op dese wijse.

Antwoort van den Heer Grave van Flodroff op den voorgaende Brief der Heeren Burgermeesteren van Luyk, den 25 Maert, 1689.

MYN HEEREN:

INdien een saeck van soo grooten belang, als die geene, aengaende dewelcke ick U L. den 23 van dese Maent geschreven hebbe, door het seggen, dit is buyten mijn weten geschiet, kan geëxcuseert werden, moet ick bekennen, dat ick behoorde voldaen te zijn met het Antwoort op mijnen Brief; doch, by aldien de Burgermeesters van een gepraetendeerde Neutrale Stad, en die soo considerabel, als Luyck, is, alles behooren te weten, het geene aldaer geschiet, moet U L. mede bloot staen, dat van alle redenen, die U L. kont bybrengen, die van te seggen, het Convoy is buyten ons weten weder binnen gekomen, de alderonnoselste ende de alderellendighste is, die bedacht kan werden. Want het was geen Visschers Schuytje noch geen Karretje, dat weder binnen de Stad keerde; maer Schepen; niet eenige alleen; maer een geheele Vloot, en een groot getal van Karren: ja dat meer is, die weynige uuren te vooren in het gesicht van alle het Volck van de Stad, het welk oock haer vertreck en wederkomst, behalven de Burgermeesters alleen, aenschout heeft, uytgetogen waren. U L. hebt moy te seggen: onse Authoriteyt is daer niet tusschen gekomen; dat is niet genoegh: daer-en tegen zijt U L. soo veel te meer schuldig, wijl dit een gelegentheyt was, by dewelcke Uw Gesag behoorde te blijcken ende in dewelcke U L. most toonen, dat U L. in der daet Neutrael wildet blijven ende geen Party kiesen met het beletten, dat het Convoy niet weder binnen mocht keeren. Weshalven, om U L. de Saecken te seggen, soo, als sy in der daet gelegen zijn, is dit seecker, dewijl U L. my anders niet, als valsche redenen, in een soo grooten Saeck komt bybrengen, een teecken, dat U L. de Vyanden hebt willen tollereren, tot præjuditie van 't gene U L. schuldig zijt aen desen Staet ende hare Geallieerden ten opsichte van de Neutraliteyt, en aen het Rijck in 't bysonder, waer van U L. een Lit zijt; mitsdien 't een pernitieuse saeck is, niet alleen toe te laten, dat men gelevert, maer oock vrye toevlucht gegeven heeft aen Wapenen, van welcke men sig bedienen soude tegen den Keyser, Uwen Bescherm-Heer. Uwe Eensijdigheyt heeft noch meer gebleken hier in, dat byna op deselve tijt, als U L. de Voorsteden liet toemaecken aen die kant, daer de Troupen van onsen Staet waren ende Ketens liet spannen aen den ingangh der Straten, en die met Karretjes en Karren besetten, om de aenkomst van den Heer Berlo, Commandant van ons Detachement, die met weynig gevolgh alleen binnen Luyck wilde wesen, om sijn Vrunden te besoecken, te beletten, men de Poorten geopent heeft voor de Fransche, die soo vry binnen Luyck gemarcheert zijn, als of sy daer Meester van waren; niettegenstaende U L. voor de Poorten een Wacht had, op welcke U L. al vermocht; ende hier in heeft het voorwendsel van Onwetentheyt geen plaets. Oock hebt U L. niet raedsaem gevonden, U in die gelegentheyt daer van te bedienen; maer wel van een gantsch belachelijcke distinctie; als (N.) dat geen eenigh Soldaet van het Fransche Escort in Uwe Stadt gekomen is: Maer ick bid U L., wat naem sult U L. dan geven aen drie Compagnien Dragonders, welcke, geworven, gekleet, gemonteert ende gewapent zijnde in Uw Stad,

Stad, in volle toerusting uyt deselve getrocken zijn op deselve tijt, als de Munitien uytgevoert wierden, en welke in 't gesicht van onse Troupen weder binnen de Stad gekeert zijn, sonder dat iemant sig daer tegen stelde? Indien een diergelijcke Procedure mag doorgaen op den naem, van Neutraliteyt te observeren, en indien U L. my hier mede wilt doen geloven, dat U L. altijt ten opsicht van haer Hoog Mogende een Conduite sult houden, welke van alle verwijt sal vry zijn, moet U L. bekennen, dat, die daer op soude bouwen, op een los Fondament te werck soude gaen. U L. moet de Daden vertoonen, mijn Heeren, ende geen schoone Woorden geven: dat alleen kan my voldoen: oock referere ick my selven stiptelijck tot al, het geene ick U L. heb laten weten door mijn vorigen Brief; en, op dat UL. hier van niet moogt onkundig zijn, herhale ik noch uyt den Naem van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, mijn Meesters, dat ik Arrest doe op alle de Munitien der Vyanden, die U L. weder hebt laten binnen Uwe Stad komen, naer datse daer uyt gevoert waren: Versoeckende U L. daer en boven noch twee Dingen; voor eerst, dat U L. my ten eersten laet weten de Quantiteyt en Qualiteyt der voorsz. Munitien, als mede den Naem der Koopluyden, diese weder aengenomen hebben ende welckers Huysen tot der selver Bergingh strecken; ten tweeden, dat U L. doet opsluyten de voorgemelde drie Compagnien Dragonders als Krijghs-Gevangenen ofte wel de Poorten van Luyck voor my openstellen, op dat ick de voorschreve Oorlogs-Behoeften, mitsgaders de voorsz. Dragonders, in mijn vermogen mag krijgen. Indien niettegenstaende dit Arrest en Versoeck U L. toelaet aen de Vyanden, eenige der voorsz. Munitien uyt Uwe Stadt te halen, van wat soort het oock soude mogen wesen, of dat eenige der voorgemelde Dragonders, onder wat prætext het zy, direct of indirect uyt uw Stad sullen gaen, declarere ick U L. in ernst en voor de laetste reyse, dat ick op het oogenblick selfs, op 't welke ick bevinden sal, 't Arrest of Versoeck, 't welk ick uyt den Naem van mijn Meesters doe, gecontraveniеert te zijn, soodanige Mesures sal nemen, waer door ick ten hoogsten ende op allerhande wijsen wreecken sal 't ongelijck, aen haer Hoog Mogende, en by gevolg aen hare Bontgenoten (aen welckers Ministers ick alreede kennis gegeven hebbe van 't gepasseerde) aengedaen; latende het selve op U L. aenkomen, het geen hier op volgen sal: U L. hebt de keur; doch, indien U L. de goede Partye kiest, sult U L. my reden geven, van my selven te noemen, &c.

Mijn Heeren,

Uw seer ootmoedige en seer gehoorsame Dienaer,

A. G. Z. FLODROFF.

Tot het klem geven aen sijne Waerschouwingen brack Flodroff den 2 van Grasmaent in Persoon met 3000 Voetknechten / alle de Ruyters / 4 Canons en 2 Mortiers na Luyk op; besloeg onderwegen de voornaemste Passen / en eyschte / in de Voorstad gekomen / tot dat men hem voldeed / 2000 Rijxdaelders daegs tot onderhout sijner Benden. 't Had sijn gewenschten uytslag / en verder / als in den beginne vermoet wiert; want boven het verdeelen van de Fransse Voorraet onder de Keyserse / Hollanders en Luykenaers schoven

den Prins en het Dom-Capitttel de Neutraliteyt met Vranckrijck van de Hals / voegden haer by de Keyserlijcke en der Bontgenoten Party / namen van de Hollanders Besettingh / herbouden 't Casteel / worven tot haer Bescherming Manschap en stuurden den Grave van Lanoye voor haren Enboyé na 's Gravenhage : Dese had den 12 van Grasmaent Audientie en overleyde met de Gedeputeerden van Staet de Middelen tot haer behout tegen de Fransse Stroperyen soo geluckigh / dat de Vyanden / niet-tegenstaende de swaere pogingen / alleen Huy aen de oversijde van de Maes nevens noch eenige kleyne afgelegene Plaetsjes hebben konnen verbranden : De rest behoedden de Onse mannelijck tegens de Dreygementen / gebruyckt in 't uytschrijven van Brantschattingen / welcke den Grave van Flodroff door dit Bevel verbood / op te brengen.

Den Grave van Flodroff, Baron van Leuth, &c., commanderende te Mastricht en in de omleggende Plaetsen by absentie van den Prince van Waldeck.

VErstaen hebbende, dat Vranckrijck excessive Contributien van alle de Steden ende Dorpen van Condros ende andere Plaetsen van het Lant van Luyck vordert ende nochtans seght, dat hy van die Contributie de Edelluyden by provisie wil ontlasten, vinde Ick my verplicht, ten dienste van mijn Meesters, het Welwesen ende de Nuttigheyt van de Gemeene Saecke, niet alleen aen de voorschreve Edelluyden de Illusien, door welcke onse Vyanden haer willen misleyden ende tegenwoordigh sparen, om haer naderhant met soo veel te meer faciliteyt te opprimeren ende verbranden, bekent te maecken; maer oock aen alle ende yder van haer te doen weten, dat sy volgens het Keyserlijck Bevel aen de Vyanden geenige soort van Contributie moeten betalen noch dulden, dat sy aen haer voldaen werden; doch dat sy ter contrarie haer met haer Onderdanen, Vassalen ende Domestijcken in de Wapenen moeten begeven, excurreren ende haer verweeren tegen een onversoenelijcken ende wreeden Vyant, die geen meer reguard op haer sal nemen, als hy gehad heeft voor de Edelluyden van de Aertsch-Bisdommen van Ceulen, Trier ende Mentz; voor die van Gulick en de Paltz; welckers Ellende ende droevige Overblijffselen van hare prachtige Gebouwen eeuwighdurende Gedenkteeckenen van de yssélijckste van alle Wreetheden sullen wesen. Ingeval wy echter tegen onse hoop vernemen, dat iemant, Edel ofte Onedel, van het Lant van Condros ende verdere Plaetsen van het Lant van Luyck naer de Vyanden gaet, om met haer over de Contributien te handelen, ofte aen de Eysschen ende Beloften, die hem van die kant gedaen souden konnen werden, het Oor verleent, verklare Ick hem volgens de positive Ordre, die Ick daer toe heb, dat Ick hem sal doen executeren en handelen als een Rebel tegen sijn Keyserlijcke Majesteyt, Vyant van de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, mijn Meesters, ende by gevolge van alle hare Hooge Geallieerden, en dat Ick daer-en boven de geene, die de tegenwoordige Waerschouwingh overtreden, overal, waer Ick sal konnen, sal doen opvangen, om haer te senden na de

de Plaetsen, alwaer sy een Straf, die met de grootte van haer Misdaet over-een sal komen, sullen ontfangen. Gedaen te Mastricht, den 25 April, 1689.

A. G. Z. FLODROFF:

Door ordre van sijn Excellentie,

Du MAYNON.

Den Staet van die sijde te rust gestelt / verscheen den Grave van Waldek / door de Heeren van Noortwijck en van der Clouse / als Gedeputeerden van haer Hoog Mog: / verselt / in Somermaent te Judoigne met het Leger van de Vereenigde Nederlanden / versterkt met een gedeelte onser Volckeren / in Engelant geweest / en by de 5000 Engelsse / van welcke sommige haer vry wederhoorig op de Inschepingh aenstelden / onder den Grave van Marlboroug / Opperbevelhebber over de geheele Menigte / en den Hertog van Ormont / Generael der Ruytery; waer by de Spaensse veele Ruyters onder den Luytenant Generael d'Huby voegden / ter oorsaeck dat den Mareschal de Humieres (schoon beyde de Legers door Aen- en Afstochten gedurig van een onseker getal geweest zijn) hem merckelijck in Paerdevolck overtrof.

De Vyant sloegh sijn Leger op een bequame Plaets op de Haine / die / door een Onwe'er op den 2 van Hoymaent geswollen / ettelijcke 100 Paerden / veele Soldaten / Tenten en Packadien wegsleepte. Den Vorst van Waldek geraeckte den 16 van Oogstmaent over de Sambre en had met de Vyanden gedurende de gantse Veltocht twee Ontmoetingen (om welckers eerste den Mareschal door sijn spotsieke Natie genaemt wiert le Mareschal sans Lumiere, *de Marschal sonder Gesicht*) uyt de nevensgaende Verhalen te lesen.

Missive van den Heere Prince van Waldeck.

HOOG MOGENDE HEEREN:

DEsen morgen, als een goet deel van Uw Hoog Mogende Armee op Vouragie was, bequam men tyding, dat den Mareschal de Humieres met sijne Armee, die hy voor eenige dagen met 6000 Man gerenforceert hadde, in Marsch was: men adverteerde de Vouragiers soo datelijck met eenige Canonschoten, gelijck afgesproocken was: Ondertusschen attacqueerde de Avantguarde van den Vyant het Dorp Forgé, het welck men met 800 Man te Voet, om de Vouragiers te decken, beset had, welcke gecommandeert wierden door den Engelsschen Collonel Hodges, Luytenant Collonel Goes en Major van het Hessische Regiment: dese Attacque duurde over de twee uuren; maer sy defendeerden haer soo dapper, tot dat den Major de Roo te Paert (die gesonden wiert, om den Heer Generael Luytenant Webbenum, Malbury en d'Huby, die met de Vouragiers waren, te adverteren, om deselve te rug te brengen) haer met eenige Cavallery succurreerde; waer op, terwijl de gantsche Armee van de Fransche haer op den hals quam, sig vechtende retireerden, tot dat se aen een Hoogte by het Stedeken Walcourt quamen, het welck men met een Battaillon Lunenburgsche van den Collonel Linstau beset hadde ende daer naer door het Battaillon van den Collonel Holle-

ver-

versterckte, terwijl gedachte Stadt met veele Fransche Bataillions ende Canon seer furieus geattacqueert wiert; ende duurde deselve oock twee en een half goede uuren. Den Heer Generael Luytenant Aylua avanceerde met drie Regimenten tegens de Stadt, van welcke hy dat van den Brigadier Talmusch detascheerde. Den Heer Generael Luytenant Malburry volgde daer op met de Guarde des Corps ende twee Engelsche Regimenten; ende avanceerde ondertusschen den Heer Generael Major Slangenburg met eenige gedetascheerde te Voet aen de andere sijde van de Stadt, het welck de Fransche in confusie dede retireren, achterlatende, nevens haer Canon, Kogels ende Kruyt, een groote meenighte van Dooden ende Gequetsten, waer van men het getal noch niet eygentlijck weten kan, onder welcke drie Capiteyns van de Guarde zijn, en Mr. d'Artignan, Officier Commandant des Guardes, nevens noch veele andere, gevangen. In het retireren quamen twee Tamboers, die Stilstant versochten, om hare Gequetsten af te halen ende de Dooden te begraven; seggende, dat 6 Battaillons de Guardes, die de Attacque mede gedaen hadden, ten meerendeel geruineert waren: Van onse sijde is niet sonderlijcks gebleven, als den Luytenant Collonel Grim van de Engelsche ende den Major van de Zellische Dragonders nevens een Capiteyn Luytenant, ende een Capiteyn nevens eenige weynige Vouragiers gevangen, ende in de Stadt zijn heel weynig doot ende gequetst. De Fransche trocken sigh daer op terugh in haer Leger, ende onse Troupen bleven staen, tot dat het Nacht was. Den Heer Velt-Marschalck Grave van Nassau, nevens alle andere Generaels-Persoonen ende Officieren, hebben sigh soodanigh gequeten, als men kan wensschen, ende al het Volck hebben een bysondere Vreugde ende Courage, om in Combat te komen, getoont; ende soude een groot Succes te verwachten geweest zijn, indien de Situatie van het Lant de Fransche te vervolgen toegelaten hadde: sonderlijck hebben sig d'Engelsse in dese Rencontre, die geëmployeert zijn geweest, wel gequeten. Uw Hoog Mog: gratulere ick tot den goede Succes van dese Rencontre, die soo geluckig voor der selver Wapenen is uytgevallen, ende den Vyant sigh heeft moeten retireren; wenschende, dat God de Heere Uw Hoog Mogende Wapenen ende derselver Regeering verder wil segenen; in wiens Goddelijcke bewaringe deselve beveele ende altoos blijve,

HOOG MOGENDE HEEREN:

In 't Campement by Til-Chasteau, den 25 Augusti, 1689, 's avonts laet.

Uw Hoog Mog: onderdanigen gehoorsamen Dienaer:

G. FREDERIK, P: v. WALDEK.

MYN HEER:

Uyt d'annexe Bylage gelieve Uw Edt. te sien, wat alhier gister is gepasseert: daer is veel Volck van de Fransse gebleven; meer, als men weet; en ons Volck is soo couragieus geweest, dat, indien 't Terrain niet soo Bergachtig was, daer soude een Hooft-Battaillie uyt gevolght zijn: Ondertusschen zijn de Fransse wacker geputst: De gantsche Nacht zijn wy allert; en kome ick soo even wederom in 't Quartier, terwijl ick by 't Regiment te Voet ben geweest, dewijl sijn Vorstel: Doorl: aldaer oock in de Koets geslapen heeft. Soo aenstonts hoort men

men wederom schieten : Ick gelove, dat 't Partyen zijn, die op malkanderen komen; maer het kon oock lichtelijck gebeuren, dat de Fransse heden Revengie sullen soecken : Ick vaerdige den Courier ondertusschen af en hope, onsen lieven Heere sal ons verder Geluck en Zegen geven.

Waer mede verblijve Uw Edts. dienstbereyden Dienaer,

In 't Campement by Til-Chasteau, den 26 Augusti, 1689, 's morgens vroeg. FR. SLUYTER.

P.S. Ik gelove, dat de Fransse meer, als 2000 Dooden en Gequetsten, hebben.

Van haer Dooden en Gequetsten in dese Ontmoeting hebben de Fransse selfs de volgende Lijst opgestelt gehad.

Lijst van de Fransse Dooden en Gequetsten, in 't Gevecht by Walcourt bekomen.

HOOFT-OFFICIERS.

Dood,

Den Marquis de Sant Gelais, Velt-Marschal,
Mr. de Mers-Tiercelin, Commissaris der Artillery.

Gevaerlijck gequetst,

Den Bailliu Colbert, Collonel van het Regiment van Champagne.

INFANTERY.
Van de Fransse Guardes.

Dood,

4 Capiteyns,
2 Luytenants,
3 Onder-Luytenants,
1 Vaendrager.

Gequetst,

2 Capiteyns,
6 Luytenants,
2 Aydes Major,
4 Onder-Luytenants,
2 Vaendragers.

INFANTERY.
Van Champagne.

Dood,

1 Capiteyn,
1 Luytenant,
3 Sergeants.

Gequetst,

De Luytenant Collonel Vervins,
Den Major Gasquet,
7 Capiteyns,
8 Luytenants,
2 Sergeants.

Van 't Huys des Conings.

Doodelijck gequetst,

Chaseron, Exempt van de Compagnie van Noailles.

CAVALLERY.
Villepion.

Dood,

1 Capiteyn,
1 Cornet,
400 Gemeene Soldaten gesneuvelt,

CAVALLERY.

Gequetst,

1 Ayde Major, } *dodelijck.*
1 Cornet, }
Calrisson, een Volontair,
300 Gequetst.

Missive uyt het Leger van den Staet onder den Prins van Waldeck in 't Campement by Montigny, sur Sambre, den 6 September, 1689.

MYN HEER:

HEt schijnt, dat de Fransse aen de Chok by Walcourt noch niet genoeg gehad hebben, doordien sy desen morgen met het aenbreken van den dagh tot 9 uuren uyt 30 Canons, die sy op een Hooghte geplaetst hadden, die over ons Leger en over de Sambre leyde, gecanonneert hadden; maer zijn door onse Artillery, die des Nachts daer tegens geplant wierde, soo dapper beantwoort geworden, dat se genootsaeckt zijn geweest, haer selven te moeten retireren. Ons Volck is geen een voet geweken; maer hebben haer alle seer couragieus gedragen. Ick gelove niet, dat'er van ons over de 6 Dooden en Gequetsten zijn, beneffens een Soldate Vrou en een Kint. Het Hooft-quartier wierde gisteren avont verandert, alsoo het onder haer Canon lag en men desen Aenslag wiste. Ick kan niet schrijven, wat voor couragie en blijtschap het Volck betoonde. Sijn Vorstelijcke Genade heeft door dese extraordinaris Post daer van kennisse aen den Staet gegeven. Het schijnt, dat de Vyant ons hier gaerne van daen sag; en ick geloof oock niet, dat se weder iets tegen ons sullen durven ondernemen. Onse Constapels hebben seer wel geschooten en haer devoir gedaen. 't Is te verwonderen, dat soo meenigte van Kogels, die de Vyanden geschooten hebben, niet meer schade hebben toegebracht. God de Heere, hoop ick, sal ons verder bewaren.

NB. Wat de Fransse belangt, die hebben in dese Rescontre veele Dooden ende Gequetsten bekomen en met groote Confusie van de Hoogte moeten retireren, alsoo sy in het minste van onse Tegenstant niet wisten. Verwacht de Particulariteyten per naesten.

MYN HEER, &c.

Dese navolgende zijn van ons gebleven en gequetst.

Van Waldeck te Voet, 1 doot; Aylua, 1 gequetst; Dorfling, 1 doot en 1 gequetst; Coljar, 1 Corporael doot; Linstauw, 1 Soldate Vrou doot; Vriesiant, 1 gequetst; Birkevelt, 1 doot en 1 gequetst; Brandenburg, 1 gequetst; Hessen-Cassel, 4 Paerden doot, en Gecommandeerde, 2 Paerden doot.

In somma, 5 Dooden, 5 Gequetsten en 6 Paerden neffens een Vrou en Kint.

Den Gouverneur der Spaensse Nederlanden verklaerde, eer hy iets aenving, den Oorlog tegens Vranckrijck.

Don Francisco Antonio de Agourto, Marquis van Gastanaga, Ridder van de Ordre van Alcantara, Luytenant Gouverneur en Capiteyn Generael der Spaensche Nederlanden, &c.

NAer alle de Vredens-Tractaten en Treves, soo religieuselijck geobserveert van de kant van den Coning, onsen Heer; soo lichtelijck geschonden, soo vrywillig verbroocken ende soo roeckeloselijck gevioleert door Vranckrijck

rijck met een oneyndige meenighte van Daden, welcke te overtollig souden wesen, op te halen, zijnde deselve overvloediglijck aen geheel Europa bekent, ende dat sy in haer Ambitie het selve t'eenemael verslint, vint sijn Majesteyt, naer soo veel moderatie ten insicht van de conservatie der Algemeene Rust, tot overmaet van soo menigte Attentaten sig overvallen door een onrechtvaerdige Declaratie van Oorlogh door sijn Alder-Christelijckste Majesteyt van den 15 April, ontbloot van allerhande prætexten, gedestituëert van alle Redenen ende Steunsels van Justitie ende self injurieus voor de Godvruchtigheyt van sijn Majesteyt; trachtende te doen passeren voor een belediging de Alliantie, die hy met de Princen ende Staten, sijn Gebuuren, soude mogen hebben en welcke niet soude konnen strecken, als tot het glorieuse eynde ende de seeckerheyt voor de Rust van het Christenrijck ende tot de reciproque Grootheyt deser Staten, terwijl de Wapenen van Vranckrijck op een onmenschelijcke wijs ende met ongehoorde Wreetheden ende Barbarisheden alle de Staten des Rijcks verwoesten sonder eenige insicht voor de Wetten van Religie, van Oorlog ende het Heylig Recht der Capitulatien, en terwijl haer Ministers in het werck stellen al de Listen der Negotiatien en alle andere middelen, om de Harmonie van het Christenrijk te troubleren ende alle de Ottomannische Machten tot de verdelging van Ongaryen te trecken, ende ter selver tijt te dwarsbomen de Conclusie der Vrede tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt, sijn Hooge Geallieerden ende de Ottomannische Porte: Ende, gelijck sijn Majesteyt sig soo onrechtvaerlijk aengetast vint, gebieden wy (willende ons bedienen van en nuttelijk employeren alle middelen, die wy hebben, tot sijn Glorie en tot de Grootheyt sijner Staten, &c., door de natuurlijcke Grontregel van een rechtvaerdige Verdedigingh, welcke wy hopen, dat Godt door sijn Gerechtigheyt sal zegenen ende seconderen de goede ende heylige Intentien van sijn Majesteyt, gelijck de geen, welcke die van alle de Coningen kent) ende commanderen aen alle generale Gouverneurs, Commandanten, Hoofden ende andere Militaire Officieren ende Soldaten, soo te Voet, als te Paert, van wat Natie sy mogen wesen, ende aen alle verdere Officieren ende Onderdanen van sijn Majesteyt, haer uyt al haer Macht te opponeren tegen de Ondersaten van Vranckrijck, haer op het Lijf te vallen ende allerhande Daden van Hostiliteyt, soo te Water, als te Lant, tegen haer te doen, als tegen Vyanden, Aggresseurs ende Verbreeckers der Tractaten. Wy belasten aen alle Vassalen ende Onderdanen van sijn Majesteyt, die haer op eenige Plaetsen der Heerschappy van Vranckrijck bevinden, haer van daer te retireren binnen vijfthien dagen na de Publicatie van dese Ordonnantie ende geen Correspondentie, Communicatie ofte Commercie te houden met de Onderdanen van Vranckrijck sonder onse expresse permissie, op Straf van het Leven volgens den Inhout der Wetten ende Placcaten. Wy verklaren daer-en-boven alle de Goederen, roerende ende onroerende, Renten, Inkomsten, Rechten, Actien, Crediten ende Effecten, toebehoorende aen de Onderdanen van Vranckrijck hier te Lande, geconfisqueert ten profijte van sijn Majesteyt ende gebieden aen alle geboorene Franschen, en sonder onderscheyt aen alle Onderdanen van Vranckrijck, welcke in dese Landen zijn, daer uyt te gaen met hare Vrouwen, Kinderen ende Huysgesinnen binnen acht dagen naer de Publicatie der tegenwoordige Ordonnantie, op Pœne, van Gevangenen van Oorlogh gemaeckt ende als soodanige gehouden te werden. Ende, indien

indien het gebeurde, dat eenige Onderdanen van sijn Majesteyt tot harent ofte elders quamen te huysvesten ofte verbergen eenige Ondersaten van Vranckrijck, sullen sy vervallen in de Boete van 1000 Rijcksdaelders voor de eerstemael, van 2000 voor de tweede ende voor de derde reys in de Confiscatie harer Goederen en andere arbitraire Straf volgens vereysch van de Saeck: de gemelde Boetens te appliceren voor de helft ten profijte van den Aenbrenger en d'andere helft voor de Officier, die het Exploit sal doen. En, op dat de tegenwoordige Ordonnantie aen een ygelijck bekent zy, gebieden wy, datse met den eersten op de gewonelijcke manier en Plaetsen gepubliceert ende geaffigeert sal werden. Gedaen te Brussel, den 3 Mey, 1689, &c.

Sijn Excellentie vertrock omtrent 't begin van Herfstmaent van Brussel na Gent, en verder met een kleyn Lichaem Volks, door den Prins van Vaudemont aen dien Hoeck vergadert tot het inteugelen van Monsr. Calvo, die nevens 2500 Man achter de Linien, door de Fransse opgeworpen tot bedecking harer Landen aen de Vlaemsse kant, verschanst lagh; vermeesterde sonder slag of stoot, doordien Calvo op sijn aenkomst opkraemde, de Linien; slechtese nevens de Reduyten, aen deselve gemaeckt; eyndigde daer mede sijn Campagne, en ontfing in Wijnmaent tegens d'aenstaende Somer 8000 Hanoversse Soldaten, door den Hertog selfs overgebracht. Na sijn Aftocht herstelden de Vyanden de Linien.

Aen die sijde had, terwijl Engelant en Hollant tot het affnijden van allen Vaert en Trafijcq op Vranckrijck selfs de Neutrale Schepen, derwaerts willende of van daer komende, lieten aenhouden, de Koophandel sijn gangh gegaen; maer de Geallieerden drongen door, dat den Marquis de Gastanaga deselve door het verbieden van de Fransse Gewassen en Waren by Placcate van den 5 van Slachtmaent stuyte en veroorsaeckte, dat Vrankrijck door het sijne van den 11 van Wintermaent den Inwoer van alle Goederen uyt de Spaensse Nederlanden belette.

Het Duytse Rijck trat met trage Schreden, dan oock ordentelijck, tot den Oorlogh: Al in Sprockelmaent nam de Rijcks-Vergaderingh een Besluyt van desen sin.

RYCKS-BESLUYT.

DEn Doorluchtigsten Vorst en Heere, den Heer Herman, Marckgraef van Baden en Hoogbergh, Lantgraef tot Sausenberg, Graef tot Sponheym en Ebersteyn, Heer tot Rotelen, Badenweyler, Loor en Maelbergh, sijne Rooms-Keyserlijcke Majesteyts hoogst-aensienlijcke Principale Commissaris op den tegenwoordigen Rijcks-dag, mitsgaders Geheyme Raed, Hof-Krijgs-Præsident, Velt-Marschalck en Generael van de Raabse Grensen, vertoont hebbende met behoorlijckheyt by desen aen alle de presente Raden, Envoyées en Gedeputeerden der Ceurvorsten, Vorsten en Stenden den Vyantlijcken Inval en andere Contraventien der Fransse in 't Rijck, en bysonderlijck de twee Decreten van den Keyser, in dato den eersten en 13 November des voorleden Jaers 1688, als mede de Memorien

morien van verscheyde gelædeerde en verdruckte Kreytsen en Stenden, welke in behoorlijke Deliberatie zijn gelegt en daer uyt niet, dan te veel en wel, gesien en bekent geworden, hoe dat de Kroon Vranckrijck niet alleen den Stilstant, met deselve op den 15 Augusti, 1684, opgerecht, niet-tegenstaende veele gedane Moeyten en Remonstratien, niet heeft willen nakomen; maer oock, hoe dickwils deselve met'er daet daer tegens heeft gehandelt; d'eene Plaets naer d'andere van 't Rijck met gewelt bemachtigt; ongeoorlofde Fortressen selfs op den Rijcks-Bodem opgerecht; Bruggen over den Rhijn gebout; Bosschagien uytgeroeyt en bedorven; door de geweltdadige Prætense-Reunie Lant en Luyden aen haer gebragt tegens den duydelijcken Inhout en Letter van het *Instrum. Pacis Cæs. Succ. Art. V.* en *Cæs. Gallici paragraph.: Cum etiam*, 46.; als mede, hoe dat deselve tegens het 8 Articul van den onlangs opgerechten Stilstant in de soo genoemde gereunieerde en andersints geoccupeerde Plaetsen heeft gehandelt en aldaer tot de hoogste Læsie van de gemelde Stenden een onrechtvaerdige Reformatie in 't Kerckelijcke en Politijcke ingevoert; oock noch tegenwoordigh op een God-, Geest- ende Wereltlijcke Rechts vergeetender wijse tegens de Westphaelsse en Nimweegse soo duur geobtineerde en bekrachtigde Vredens, mitsgaders het gemelde Armistitium, ja tegens de soo dickwils gereitereerde Conincklijcke Parole en Verseeckeringe, met de alderbarbaerste Geweldenarye het Heylige Roomsse Rijck in groote furie aengetast; de Vesting Philipsburg sijne Keyserlijcke Majesteyt en het Rijk ontnomen; de respective Landen, Steden en Vestingen van Ceur-Paltz, Ceur-Trier en Ceur-Ments beneffens de aengrensende Vorstendommen en die op dees en geen zijde gelegene Rijcks-Stenden overvallen; de Franck-, Swaebs- en Over-Rhijnse Kreytsen gebrantschat, geplondert ende daer inne met sengen en branden, mitsgaders het plegen van ergerlijcke Boosheden en groote Gruwelen, gecontinueert; 't Keyserlijcke Kamer-Gerecht en het gedeponeerde Salaris, ja Armen-Gelt aldaer, beneffens de Kamerale Actens wegh-gebracht en verstoort; item de rechtmatige Keur van sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Ceulen, door den Pausselijcken Stoel geconfirmeert, met gewelt op den Cardinael van Furstemburg willen brengen en den selven tot Ceurvorst van het Heylige Roomssen Rijck gepoogt op te dringen; mede het gemelde Ceurvorstendom beneffens de aenpalende Hertogdommen en Landen met Volck opgepropt, en, deselve dreygende te Vuur en te Swaert, noch tegenwoordig met Militaire Executie seer uytputtelijcke Contributien is afperssende; de onschuldige Rijcks-Vasallen sonder onderscheyt in en buyten het Roomsse Rijk opgevangen en gearresteert heeft; oock tot nu toe tegens de arme Rijcks-Onderdanen allenthalven onchristelijck en jammerlijck te werck gaet, en niets nalaet van 't geene, dat tot een volkomen onderdruckinge der getrouwe Rijcks-Stenden en annulleringe van haer Liberteyt en Vryheyt kan strecken: Heeft men derhalven goet-gevonden, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt in den eerste voor dessels affenden van diversse Regimenten te Voet ende te Paert in dit tegenwoordige Gevaer tot Bescherminge en Conservatie van 't Rijk en sijn Vaderlijcke Voorsorge en reets gemaeckte Præparatien, als mede voor sijn genadige Verseeckeringe, van dat hy, of schoon tegens vermoeden de Vrede met de Ottomannise Porte niet gesloten mocht werden, echter noch over de 30000 Man tegen Vranckrijcks ingebeelde Subjugatie tot Assistentie in desen Oorlogh sal senden,

ſeer hooglijck bedanckt ſal werden; gelijck dan geſchiet by deſen; ende deſelve van wegen het Rijck alderonderdanigſt verſocht, daer inne aldergenadigſt te willen continuëren; mitsgaders aen de onderdruckte Rijcks-Stenden deſſelfs krachtigſte Aſſiſtentie ende Protectie verleenen: Verder is geresolveert, dat men ſijn Alderhoogſtged. Keyſerlijcke Majeſteyt in deſe ſijne hoogſtberoemde en aldergenadigſte Intentie en yverig Voornemen van wegen het Rijck, beſt doenlijk, ſal ſeconderen; met byvoeginge, dat de Kroon Vranckrijck (alſoo deſelve door de voorſchreve ontelbare Contraventien en Infractien ſoo in *Eccleſiaſticis*, als *Politicis*, tegens het Rijck ende de Heylige gecontracteerde Stilſtant, mitsgaders tegen de vorige geſlote Munſterſſe, Osnabrugſe en Nimweeghſe Vredens, als mede ſonder de minſte rechtvaerdige oorſaeck, tegenwoordigh het Rijck aengevallen ende op alderley wijſe meer, als onchriſtelijcke, Hoſtiliteyten gepleegt heeft tegens den Inhout en duydelijcke Woorden van het *Inſtrum. Pac. Cæſ. Gall. paragraph.: Qui vero*, 113.) *ipſo Jure & Facto pœnam fractæ Pacus* geincurreert heeft, en haer dienvolgende aen de Straffe, van de Vrede gebroken te hebben, verſchuldigt; oock het profijt en alles, 't geen haer anderſints by ſoodanige Tractaten was competerende, verloren, en haer ſelfs tot Rijcks Vyant verklaert; ſulcks dat deſelve beneffens hare Helpers en Helpers-Helperen tegenwoordigh van wegen het Rijck en met volkome Eenparigheyt formaliter daer voor gehouden ende den afgeperſten Oorlog tegens haer, als een algemeynen Rijcks-Oorlog, gepubliceert moet werden, om vervolgens alle uytgeſtroyde Geruchten en Impreſſien van het pericliteren der Godsdienſt tot het vervremden der Gemoederen weg te nemen en haer met rechtſchape, eenmoedige, couragieuſe en onverbrekelijcke Eendracht naer de Macht, van Gode verleent, dapperlijck te wederſtaen na 't Exempel van de Ceurvorſten en Stenden, die al uyt een welmeenenden Yver en Liefde voor het Gemeene-beſt tot Aſſiſtentie en Beſcherminge van 't Rijck en 't Vaderlant niet alleen met goet Succes hebben begonnen ende den hevigen Aenval geſtuyt en belet, dat ſy niet tot in de uytterſte Kreytzen is doorgebroocken; maer oock reets het geoccupeerde ofte in het Kerckelijcke en Politique veranderde tot Trooſt en Conſolatie van de verdrukte Stenden en hare Onderdanen aengevangen, te redden, en in haer oude en voorigen Stant volgens de fondamentele Rijcks-Wetten en Vrede-banden ſoecken te herſtellen; mitsgaders den Vyant tot behoorlijcke Vergoedinge en afhoudinge van de gedane ſchade en tot het doen preſteren van dadelijcke verſeeckeringe voor het toekomende gerecommandeert en genootſaeckt willen hebben.

Tot beter bekominge van ſoodanigen Oogwit en Voornemen ſal men geen Neutraliteyt, onder wat Prætext en Voorwaerde het oock ſoude mogen weſen, als mede geen Correſpondentie met Vranckrijck, veel weyniger eenige Miniſters ofte haren Aenhangh van de gemelde Kroon in 't Roomſſe Rijck, permitteren; maer alle Stenden gehouden weſen, de Wapenen tegens Vranckrijck op te nemen, ſoodanigh, dat de Stand of Vorſt, die ſig door middel van Neutraliteyt of anderſints de gemeene Hulpe ſoude willen ontrecken ofte den Rijcks-Vyant met Volck, Paerden, Oorlogs-Ammunitien, Proviant ofte door eenige andere bedenckelijcke Middelen aſſiſteren, daeromme ſelfs ſoo lang voor een Rijcks Vyant gehouden ſal werden, tot dat deſelve ſijn Plicht ſal nagekomen en ſig wederom

behoorlijck versoent hebben : De Uytheemsche Potentaten, die ten voordeele van de Kroon Vranckrijck, om eenige Diversie te maecken, ofte uyt wat oorsake en onder wat gesochten schijn het oock mag wesen, eenig Lid of Geallieerde vyantlijck souden willen attacqueren of overvallen, sullen insgelijcks voor Vyanden van 't Rijck geacht en gehouden werden. Men oordeelt, oock niet ondienstigh te wesen, de Vorsten en Republijcken van Italien nadruckelijck te exhorteren; doch, die eenig Leen van 't Rijck zijn hebbende, sal men remonstreren, op verlies van 't selve, dat sy geenige Assistentie van Gelt, Volck of op eenige andere maniere verleenen, direct of indirect, aen de Kroon Vranckrijck; maer sulcks veel eer aen het Roomsse Rijck: Waeromme dan oock sijn Keyserlijcke Majesteyt in sijne en des Rijcks Name niet alleen aen de voorsz., maer oock aen andere Uytheemsse Kroonen, Potentaten en Republijcken, en wel specialijck aen de Eedgenoten, sal schrijven en recommanderen d'onderhoudinge van een goede Nabuurlijcke Correspondentie (op dat hare Hulpe en Assistentie den Vrede-brekenden Fransman onttrocken en veel eer aen het Rijck gedaen werde) ende, indien d'eene of d'andere eenig Quaet in de sin hadde, deselve daer van afmanen. Verder sal men sijn Keyserlijcke Majesteyt mede aldergehoorsaemst versoecken, dat sig deselve gelieft aldergenadigst te neygen, omme de Vrede met den door sijne victorieuse Wapenen verootmoedigden Erf-Vyant der Christelijcken Name te sluyten, om met een onverdeelde Macht dies te beter den Oorlog met en beneffens de Ceurvorsten, Vorsten en Stenden des Rijcks tegens Vranckrijck te konnen voeren, en alsoo het geheele Rijck en de Duytse Vryheyt van de gedreygde Verdruckinge door de Goddelijcke Hulpe vindiceren en redden; met vaste verwachtinge, dat den rechtvaerdige God sijn meerhoogstgedachte Keyserlijcke Majesteyt en het Rijck tegens de soodanige Vredebreeckenden Invasie van de Woort- en Trou-vergetene Kroon Vranckrijck sal beschermen, met Raed en Daed assisteren, des Rijcks Vyanden ruineren en te schande maken. Eyndelijck sal goet en hoogstnoodig wesen, dat men hoe eerder, hoe liever, een seker Concert projecteert en opstelt, hoedanig men den Oorlog tegens de Kroon Vranckrijck in conformiteyt van des Rijcks Constitutien op de beste maniere sal konnen voeren en continuëren: Gelijck men dan oock niet behoort te versuymen, sijne Keyserlijcke Majesteyt wijders alderonderdanigst voor te dragen, hoe de reets geproclameerde en verleende Avocatoria scherper dienen gemaeckt en geëxtendeert te werden; en specialijck, dat volgens het Voorbeelt van 't Verbod der Fransse Goederen en Koopmanschappen in sijne Erf-Coninckrijcken en Landen deselve oock t'eenemael buyten 't Rijck gelaten en als Contrabande verboden moeten werden; en ten dien eynde in de Tol-plaetsen daer op naerstig met visiteren gelet, op dat deselve onder eenigh ander Prætext nergens in 't Rijck gebracht mogen werden, ende oversulcks noch door aengelegene of Neutrale Landen eenigh Transport of Consumtie van dien gepermitteert; maer allesints verhoet; gelijck dan oock alle Fransse, haer hier en daer op 't eene en 't andere Voorwendsel bevindende, ofte ook verdere Verspieders en Verraders, naer seker verloop van tijt, en tegens de Avocatoria haer gedragende, volgens de Rijcks-Constitutie exemplariter ende fiscaliter gestraft en geëxecuteert sullen moeten werden. Waer mede, Hoog-Vorstelijcke Doorluchtige Keyserlijcke Heer Principalen Commissaris, de aenwesende Raden, Envoyées ende Gedepu-

Gedeputeerdens der Ceurvorsten, Vorsten ende Stenden haer behoorlijck bevelen. Getekent Regensburg, den 15 February, 1689.

(*L. S.*) *Cheurv. Mayntse Cantzeley.*

De Goetkeuring quam haest van Weenen en was de volgende.

Aldergenadigst Approbatie-Decreet van den Keyser.

DEn Doorluchtigste Vorst en Heer, den Heer Herman, Marckgraef van Baden en Hochbergh, Lantgraef tot Sausenberg, Graef tot Sponheym en Ebersteyn, Heer tot Rottelen, Badenwyler, Lohr ende Maelbergh, &c.; sijne Keyserlijcke Majesteyts reële Geheyme Raed, Hof-Krijgs-Raeds-Præsident, Velt-Marschalck en Generael van de Raabse Grensen, &c., Principale Gevolmachtigde Commissaris op den tegenwoordigen Rijcksdag, heeft aen sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt, onsen aldergenadigsten Heer, de onderdanigste Rijcks-Resolutie van den 15 February aengaende de onverwachte Vrede-breuck der Fransche alderonderdanigst overgesonden, ende daer uyt sijne Keyserlijcke Majesteyt met allergenadigste satisfactie ende genoegen gesien, hoe goet ende wijslijck de Ceurvorsten, Vorsten ende Standen door de alhier haer plaets repræsenterende Raden, Envoyées en Afgesanten dit wichtige Werck hebben opgenomen, hoe roemlijck deselve daer omtrent haer Liefde, Sorge en Yver voor het waerde Vaderlant hebben getoont ende hoe nuttelijck sy het een en het ander stantvastig hebben aengeraden. Het principaelste van dessels Inhout is, hoe dat voor eerst te recht geoordeelt wert, dat de Kroon Vranckrijck, vermits de onrechtvaerdige Invasie van het Duytsche Rijk ende op allerley verschrickelijcke wijse gepleegde meer, dan onchristelijcke, Vyantlijkheden, haer selfs tot een Rijcks-Vyant heeft gestelt ende getoont, en daer voor te houden en formeelijck te declareren is. Sijn Keyserlijcke Majesteyt conformeert sig allergenadigst te meer daer mede, dewijl notoir en publijck is, dat de gemelde Kroon niet alleen zedert veele Jaren de Rebellen in Hongaryen met Gelt en allerhande Nootwendigheden heeft geholpen en gefomenteert; maer oock selfs der Christenen Erf-Vyant tegens sijne Keyserlijcke Majesteyt en het Rijck aengehitst; mitsgaders, volgens de onlangs en deser dagen vertrouwelijcke en seeckere ingekome Advysen uyt Turkyen, de Porte doet presenteren, een reël *Fœdus Offensivum*, Offensive Alliantie, met deselve te willen ingaen; aenbiedende, haren begonnen Oorlog tot voordeel van deselve te sullen voortsetten ende geen Vrede buyten haer te sluyten; waerom dan dese Kroon seer wel verdient, dat sy tegenwoordigh niet minder, als in het Jaer 1544 tot Spiers door een eenparigh Rijcks-Besluyt geschiet is, voor een openbaren Vyant niet alleen van het Rijck, maer oock van de Christenheyt niet anders, als den Turck selfs, geacht behoort te werden.

Sijn Keyserlijcke Majesteyt bekrachtigt ende advoüeert dan niet alleen allergenadigst het voorgeroerde Rijcksgoetachten ofte Resolutie hier omtrent; maer oock doorgaens in alle sijne overige Poincten, Deelen en Clausulen; houdende vervolgens de Kroon Vranckrijck benevens dessels Helperen en Helpers-Helperen

ren voor Rijcks-Vyanden, ende verklaren en declareren desen afgenodigden Oorlogh tegens alle deselve als een algemeenen Rijcks-Oorlog; en sullen oock de allerondanigst versochte Beveelen in het Rijck en Præcautien naer de Uytheemssche Kroonen, Potentaten en Republijcquen, en voornamentlijck in Italien en Switserlant, allergenadigst doen expediëren ende afvaerdigen; mede de Rijcksvergadering deselve communiceren, en niets nalaten, van 't geene tot Behout en Beschermingedes Rijcks oyt soude konnen gedyen, &c., &c. Waer mede hoogstgedachte Keyserlijcke, &c. Getekent Regensburg, den 4 Maert, 1689.

Onderstont,

(L. S.) Herman, Markgraef van Baden.

De Keyser gaf de nevensgaende Oorlogs-Declaratie in 't Licht.

Oorloghs-Declaratie van sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt tegens den Coning van Vranckrijck en desselfs Helpers en Helperen Helpers, nevens een Pœnael Mandaet tegen de gene, die met deselve Kroon en haer onderhoorige Landen eenige Commercie of Correspondentie souden willen houden.

WY Leopoldus, door Gods Genade verkoren Rooms Keyser, altijt Vermeerderaer des Rijcks; in Germanien, Ongaryen, Bohemen, Dalmatien, Croatien en Slavonien Coning, &c.; Aerts-Hertog van Oostenrijck; Hertogh van Bourgondien, Stirien, Carinten, Crain en Wurtemberg; Graef van Tirol, &c., ontbieden allen en een yder, Ceurvorsten, Vorsten, Geestelijcke en Wereltlijcke, Prælaten, Graven, Vry-Heeren, Heeren, Ridders, Knechten, Lant-Voogden, Hooft-Luyden, Voogden, Curateuren, Administrateuren, Amptlieden, Lant-Rechters, Schouten, Burgermeesteren, Rechteren, Raden, Burgeren, Gemeene, en in het bysonder alle onse en des Rijcks Leen-Mannen, Onderdanen en Getrouwen, in wat Waerdigheyt, Staet ofte Bediening deselve mogen wesen, die dese onse Keyserlijcke Brief ofte een geloofwaerdig Affschrift van deselve magh voorkomen, ende verseeckeren en verleenen haer onse Vruntschap, Vaderlijcke ende Broederlijcke Wille, Keyserlijcke Bescherminge, Genade ende alles Goets.

Hoogwaerdige, Doorluchtige, Hooghgeboorne, Lieve Neven, Broeders, Ceurvorsten, Vorsten, oock Eerwaerdige, Hooge ende Welgeboorne, Edele, Eersame, Lieve, Gehoorsame ende Getrouwe.

HEt sal U lieden buyten twijffel alsnoch in verschen gedachtenisse wesen, hoe dat de Kroon van Vranckrijck tegens alle Goddelijcke, Geestelijcke ende Wereltlijcke Rechten; de soo dier verkregen Munsterse en Nimweegse Vredens-Tractaten, mitsgaders de noch onlangs tot Regensburg gemaeckte 20 Jarigen Treves, ja tegens soo veelvuldige beloftens en versekeringen, het Heylige Roomsche Rijck, ons lieve Vaderlant, gants onverwacht, sonder eenige de minste rechtmatige rede-

nen te hebben, op een Vredebreuckige wijse geweltdadig heeft aengegrepen; verscheyde Steden en Vestingen aen dese en geene sijde van den Rhijn overvallen en ingenomen; de naest aen den Rijn gelege Creytzen gebrantschat, geplondert ende daer in met branden en blaecken naer der selver Veroveringe schrickelijck gehandelt; grouwelijck huys gehouden; het Keyserlijcke Kamer-Gerecht verstroyt; de Gelderen, tot betaling der Tractementen geschikt, en de Armen Gelden, die aldaer in bewaringh waren gebracht, nevens alle de Camerale Papieren en Actens, tot het voornoemde Gerecht behoorende, weggevoert, en het Roomsse Rijck tegens de rechtmatige en van den Paussselijcken Stoel geconfirmeerde Canonicale Verkiesinge van onsen lieve Neef tot Ceurvorst van Ceulen den Cardinael van Furstemburg met gewelt soecken op te dringen; sig aengematigt, 't gem. Ceurvorstendom nevens de daer aen grensende Hertogdommen en Landen met Krijgs-Volkeren te vervullen, en onder verdruckinge van Swaert en Brant door Militaire Executien onopbrengelijcke Contributien afgeperst; de onschuldige Rijcks Vassalen sonder onderscheyt in en buyten het Roomsche Rijck opgevangen, en allesints met de arme Onderdanen des Rijcks seer jammerlijck ende t'eenemael onchristelijck gehandelt: In somma, getracht, het Heylige Roomsse Rijck op eenmael over hoop te werpen ende op een ongeoorlofde wijse alles onder haer Jock te brengen, ende haer alsoo tot een openbaren Vyant des Rijcks aengestelt. Dewijle dese saecke soo is, zijn wy niet alleen uyt kracht van ons allerhooghst Keyserlijck Ampt, maer ook Gemoetshalven, genootsaeckt, onse *Mandata Avocatoria & Inhibitoria* ende andere heylsame Ordonnantien door het Rijck te doen publiceren; gelijk wy mede van de gesamentlijke Ceurvorsten, Vorsten en Standen, in onse en des H. Rijcks Stad Regensburg vergadert, door een gesloten Rijcksgoetachten onderdanigh zijn versocht, goet te keuren, die Kroon, mitsgaders hare Helperen ende Helpers Helperen, voor een opentlijcke Vyant des Rijcks te verklaren, ende den afgedwongen Oorlogh tegens deselve voor een algemeenen Oorlogh van het Rijck te houden en in het Rijk te laten publiceren; ten eynde, om deselve rechtschapen met de t'samengevoegde Macht, ons van God verleent, dapper tegen te gaen, op dat alle en een yder Stende des Rijcks verplicht zijn soude, de Wapenen tegens Vranckrijck aen te grijpen; doch, soo eenige van de Standen haer door een opgerechte Neutraliteyt ofte andersints de gemeene Hulp souden soecken te onttrecken of des Rijcks Vyant met Volck, Paerden, Ammunitien van Oorlogh, Levensbehoeften ofte eenige verdere Middelen willen bystaen, sullen sy insgelijcks volgens het voorgemelde Rijcksgoetachten voor Vyanden des Rijcks aengesien werden; want wy hebben nu alles, wat in die Saken by de Ceurvorsten, Vorsten en Standen met Eenparigheyt goetgevonden en besloten en ons onderdanig aengeraden is, van Keyserlijck Amptshalven genadigh voor goet gekeurt, geapprobeert ende bekrachtigt; en te meer, om dat daer benevens genoegsaem overkennelijck is, dat de Fransche in haer onmenschelijcke Daden dagelijcks continueren en vermeerderen, en in deselve geen Godsdienst, Ouderdom, Geslachten, Afkomsten noch Staet verschoonen; geen Woord houden, en overal, soo verre haer Tyranny kan reycken, onder de Christenen, ja selfs by de Heydenen ende Turcken, noyt gehoorde Grouwelen en Euveldaden bedreven zijn geworden: Ja, dat de gemelde Kroon den Erf Vyant van de Christelijcken Naem tegen ons
en

en 't Rijk niet alleen aengehitst, maer ook noch onlangs aen d'Ottomannische Porte gepræsenteert heeft, een Offensive Alliantie met deselve te maken, om de by haer begonnen Oorlog tot haer voordeel en wederherstelling te helpen voortsetten, ende sonder haer geen Vrede te maken. Waerom dan die Kroon wel verdient heeft, datse niet minder, als in den Jare 1544, volgens een eenstemmig Rijx Besluyt, tot Spiers genomen, voor een openbare Vyant niet alleen van 't Rijk, maer ook van de gantsche Christenheyt, gelijck als de Turcken selfs, gehouden werde. Derhalven verklaren en verkondigen Wy hier mede en uyt kracht van desen Brief, dat Wy en het gantsche Roomsche Rijck gedachte Kroon van Vranckrijck nevens desselfs Helperen en Helperen Helpers voor openbare Vyanden des Rijcks en desen ons opgedrongen Oorlog voor een algemeenen Rijcks Oorlogh achten; ende, gelijckerwijs als Wy tot werckelijcke voltreckingh van dese onse verklaring ende verkondiging t'eenemael besloten hebben, dadelijck tegens de gemelde Kroon, als onse ende het Heylige Roomsche Rijcks gedeclareerde Vyant, een aensienelijke Armee te laten marcheren, om onder Gods Genade, Hulp ende Bystant dese soo onbillijkmatige geweltdadigheden met alle mogelijcke tegengewelt tegen te gaen, gebieden wy oock daerom aen alle Ld: Ld: And: And: ende U en alle en een yder in 't bysonder, ingevolge van de Plicht, waer mede sy aen ons en het H. Roomsse Rijck verbonden zijn, op pœne van onse en des Rijx hoogste Ongenade en Straffe, als in d'algemeene Rechten en Rijx-Ordonnantien, Leenrechten en Gewoontens tegen de soodanige, welcke de Party van den openbaren Vyant des Rijx aenneemt, zijn gestatueert, insonderheyt onse ende des H. Rijx-Ban ende Over-Ban, met verliesing van alle Regalien, Leenen, Vryheden, Genaden, Pandschappen, Tol, Recht ende Gerechtigheden, hoedanig die genaemt mogen wesen, soodanigh, als hare Voorouderen en sy van wijlen onse loffelijcke Voorvaderen en Roomsse Keyseren en Coningen van ons en het H. Roomsse Rijk verkregen hebben, nevens verbeuring van Lijf en Goet; en willen ernstelijk, dat sig niemant de gemelde Kroon van Vrankrijk of desselfs Helperen ende Helpers Helperen sal hebben aen te nemen noch aennemen; te dienen ofte met Gelt, Proviant, Munitien, Paerden of op eenigerhande andere wijse, onder wat prætext 't soude mogen wesen, of eenige hulp te bewijsen; dat alle de gene, die reets in Dienst ende Besolding mochten zijn getreden, op 't eerste sien van desen onsen Brief sonder eenig vertoef die hebben te verlaten, en sig niet verder in Dienst van de gem. Kroon van Vranckrijck of die van hare Helpers ende Helpers Helperen te laten gebruycken of sig aen die grouwelijcke en onmenschelijcke Lasterdaden op de een of de andere wijs deelachtig te maecken; maer in tegendeel veel meer, Ls: Ls: And: And:, met verwerping van alle Collideringen en vercierde Uytstroyselen, om de Gemoederen (die men, dat de Religie gevaer loopt, booslijk poogt in te drucken) tweedragtig te maken, in een regtschape, eenmoedige, manhaftige en vertroude t'samenvoegingh met de ons van God verleende Macht vaerdig en dapper te volgen 't roemwaerdige Exempel der Ceurvorsten en Standen, welcke uyt een trouhertigen Yver ende Liefde tot het gemeene best tot meerder t'samenknoping, vaststellingh ende Defentie van het Heylige Roomsche Rijck ende het lieve Vaderlant reets hebben begonnen en den eersten Aenval, op dat sy niet verder in de Boven-Creytzen soude inbreecken, gestuyt; waer door sy ons ende ons rechtmatigh

voornemen tegens het trouloos ende vredebreeckend Vranckrijck en hare Helpers ende Helpers Helperen krachtig ſullen byſtaen, hulp en aſſiſtentie bewijſen en deſelve alle mogelijcke afbreucken doen en als verklaerde Rijcks-Vyanden in dier voegen helpen vervolgen, om tot trooſt van de by haer geoccupeerde Geeſtelijke en Wereltlijcke de veranderde en bedroefde Standen en der ſelver Onderdanen in de oude Fondamentele Inſtellingen en geſlotene Vredens te herſtellen en den Vyant tot vergoedingh van ſoo grooten Inbreuck ende toegevoegde Schaden te brengen in een Staet, waer door men voor diergelijcke in het toekomende niet te vreſen ſal hebben: En, om ſoodanigen heylſamen werck te beter te bevorderen, gebieden Wy op het eenſtemmig goetvinden en aenraden van de Ceurvorſten, Vorſten en Standen, dat egeene Neutraliteyt, onder wat prætext en voorwendſel het ſoude mogen weſen, by iemant ſal zijn ofte plaets hebben, als mede geen Correspondentie ofte Commercie met Vranckrijck, veel minder Miniſters ofte eenige van de Aenhangers van die Kroon in het Rijck toegelaten werden; maer alle Standen geobligeert zijn, de Wapenen tegens Vranckrijck aen te grijpen ende haer van alle Gemeenſchap en Correspondentie met die Kroon te onthouden; in dier voegen, dat, ſoo een of meer, van wat Stant en Staet hy mochte weſen, niettegenſtaende dit ons Bevel en eenſtemmig Heylig Rijx-Beſluyt, ſig mochte aenmatigen, 't zy op wat wijſe ende wegen het mochte weſen, wederſtrevig zijnde aen het ſelve, ofte door Neutraliteyt, hem de gemeene hulp te onttrecken of des Rijcks Vyant of deſſelfs Helpers en Helpers Helperen met Volck, Paerden, Ammunitie van Oorlog, Proviant of eenigerhande bedenkelijke middelen by te ſpringen, hy niet anders, als een Medehelper van de Franſſe Kroon, &c. en Vyant des Rijx, ſal aengemerckt en met de Ban en Over-Ban, en wijders als Onthouder van de gemeene Lants Vrede, geſtraft werden; ons verder aen de voor deſen op den 11 December laetſtleden gepubliceerde *Avocatoria* en *Inhibitoria* nochmalen gedragende: Waer na ſig een yder kan reguleren en hem voor nadeel en ſchade wachten; want ſulx is Onſe ernſtelijcke meening. Gegeven in onſe Stad Weenen, den 3 April, 1689: Van ons Roomſſe Rijk het 31ſte; het Ongariſche het 34ſte, en 't Bohemiſche het 33ſte Jaer van onſe Regeering.

In 't Najaer volgden na verſcheyde Verbeteringen deſe Avocatoria.

Afſchrift van des Rooms Keyſerlijcke Majeſteyts Goetachten op der Ceurvorſten en Standen 's Rijcks geſcharpte Avocatorien en Inhibitorien tegen het Vredebreeckend Vranckrijck, &c.

WY Leopoldus, door Gods Genade verkoren Rooms Keyſer, altijt Vermeerderaer des Rijcks; in Duytſlant, Hongaryen, Bohemen, Dalmatien, Croatien en Slavonien Coningh; Aertz-Hertog van Ooſtenrijck, Hertogh van Bourgondien, Steyr, Carinten, Crajn en Wurtenbergh; Graef van Tyrol, &c.

Na aenbiedinge aen alle onſe ende des Heyligen Roomſſen Rijcks Ceurvorſten, Vorſten en Stenden, Leenluyden, Lantſaten, Burgers en Onderdanen, nevens alle

alle en yder Hooge en Lage Officieren en gemeene Soldaten te Paert en te Voet, van onse Keyserlijcke Genade. Het is U niet onbekent, hoe dat Wy door de Fransche Kroon in 't gepasseerde Jaer 1688 sonder eenigen schijn van Recht of Reden op een Vredebreeckende wijse in het H. Roomse Rijk geinvadeert zijn; en daer door en om de bovenmatige Barbarische Hostiliteyten zijn wy niet alleen bewogen geweest, onse Keyserlijcke *Mandata Avocatoria* en *Inhibitoria* in 't Rijk te senden; maer oock eenparigh met de gesamentlijcke Ceurvorsten, Vorsten en Standen van sentiment en te rade geworden, tot een afgedwongen Noot weder een algemeenen Rijcks-Oorlog met uytdruckelijck hoog genaemt Bevel te doen publiceren: Dat niemant, des H. Roomsen Rijx Stand, Vassael, Lantsaet ofte Onderdaen, sig in des Fransse Kroons ofte harer Adhærenten en Helpers ofte Helpers Helperen Dienst sal mogen laten gebruycken; veel minder met deselve eenige Correspondentie of Commercie houden, noch oock geen van haer Ministers of Bedienden dulden; als mede haer noch haren Aenhangh in het minsten onderstant noch onderhout geven; maer deselve alle afbreuck doen ende alles bevlijtigen naer den inhout van meergemelde *Avocatoria* en de daer op gevolgde Oorlogs-Declaratie, die wy alsnoch genadelijck willen achtervolgt hebben. Verder leert nu de dagelijckse Ervarentheyt, dat gemelde Fransche Kroon niet alleen met haer Vyantlijckheden voortvaert; maer oock 't H. Roomsse Rijck, ons lieve Vaderlant, en de Duytse Natie met sulke Barbarise ende verschrickelijke Tirannyen ende onmenschelijcke Grouwelijkheyt aenvalt, als noyt in Heydensche noch Turkse Oorlogen gehoort is geworden; men swijge, dat sy in geen Christelijke Historien te lesen zijn; soo dat het schijnt, dat sy tracht en voorheeft, de Duytsche Natie niet soo seer onder het Jock te brengen, als ten vollen uyt te roeyen en te verdelgen; gelijck sy dan tegens alle gegeven Trou, Woort en Gelove op d'alderverwoedste wijse in de overaloude Steden Spiers, Wormbs, Manheym, Offenburgh ende veele andere soo ontsinnigh gedoolt ende gewoet heeft, dat nevens het branden, springen en nederwerpen van Huysen in het openen van de Graven de Beenderen der Roomsse Keysers en Coningen, die daer in voor eenige hondert Jaren herwaerts gerust hadden, niet zijn verschoont gebleven; ja de overoude Godshuysen, en selfs d'eene Steen op den anderen, niet gelaten geworden; het welck een klaer ende onwedersprecckelijck teecken is, dat men des te meer sorgvuldigheyt moet dragen, om daer tegens te gaen en sodanige Godlose en Onchristelijcke gevaerlijckheden, direct noch indirect, niet de geringste onderstant te geven: Dienvolgende hebben Wy naer rijpe gepleegde Raedslagen en ingekomen Goetachten van de gesamentlijcke Ceurvorsten en Standen nodig en goetgevonden, Onse bovengenoemde *Mandata Avocatoria & Inhibitoria*, welcke Wy naer der selver inhout tegenwoordig weder herhalen, op de navolgende wijse te scharpen en te vergrooten: Daerom gebieden Wy nochmaels eerstelijck uyt Onse Rooms Keyserl: volkomen Macht wel ernstelijck en willen, dat alle onse ende des Rijx in Dienst van den Coning van Vrankrijck ende dessels Geallieerden, oock der heymelijcke ende openbare Helpers ofte Helpers Helperen, 't zy Civil of Militair, aen wat Plaetse of waer datse haer ophouden, zijnde Leenluyden, Onderdanen en Onderhorigen haer aenstonts na de Afkondinge van dese Onse Keyserl: Avocatorien by de daer in en oock in vorige Avocatorien uytgedruckte Pœnen daer uyt

weg en in het Heylig Roomsse Rijck, Onse Erf-Coninckrijcken en Landen, sullen hebben te begeven; sonder dat oock in het gemeen iemant sigh nu, of soo lang den Oorlogh duurt, voor een ander, wie hy oock is, als het Vaderlant ende de nu zijnde ende toekomende Bontgenoten, die aen den tegenwoordigen Oorlog tegen de gedeclareerden Rijx-Vyant deel hebben, op gelijke Straffen sal laten gebruyken; veel weyniger op nieuw aennemen; maer alle vreemde Dienst hebben te quiteren: daer tegen sullen de geene, die sulcke *Mandata Avocatoria* naer behooren observeren ende haer by Ons ofte by sijne Lants Vorst, Heer en Overigheyt ter rechter tijt laten vinden, in alle billijckheyt en na haer Qualiteyt geaccommodeert en gevordert werden. Wy beveelen uyt Keyserlijke Macht met eenparig goetvinden der meergedachte Ceurvorsten, Vorsten en Standen, dat alle Fransse Afgesanten ende Ministers, haer Aenhang of Dienaers, en alle van deselve of andere Natien verdachte Persoonen by de Ceurvorstelijke, Vorstelijcke ofte andere Hoven en Steden des Rijcks, als mede alle Fransse Mannen en Vrouwen, Geestelijk en Wereltlijk, van Hoge en Lage Stant, Gestichte Kloosters en Collegien, ofte in Dienst aengenomen en die daer in zijn, op sware Straffen uytgeset sullen werden; ten ware aengaende de Geestelijken, dat deselve, de Magistraten of haer Superieurs versekerende en daer voor instaende, dat sy tegen Ons noch het Rijk by eenige wegen iets sullen ondernemen, gedult sullen werden, en uytgenomen de Wereltlijke, die lange Jaren in't Rijck gewoont hebben, ofte Fransse, Religieshalven by eenige Rijx-Standen in Beschermingе aengenomen, soo sy haer Heerschappy en Overheyt op alle Plaetsen Gehoorsaemheyt betonen en de tegenwoordige en onse andere Rijx-Wetten en Ordonnantien betrachten. Geen Duytser, wie hy ook zy, sal, onder wat naem of voorwendsel, toegelaten werden, in Vrankrijck te reysen. Welcke Potentaet ten voordeel van Vranckrijck, onder wat schijn ofte oorsaeck, een der Rijx-Standen ofte der selver Geallieerdens, tegenwoordigh ofte in 't toekomende, staende desen Oorlog aengrijpt, sal aenstonts voor een Rijx-Vyant gehouden werden: daerom sal geen Duytser deselve mogen dienen; maer schuldig zijn, aenstonts van daer te gaen ende sigh voor het Vaderlant ende dessels Geallieerden tegens de gemeene Rijcks-Vyanden te laten gebruycken. Wy verbieden allen Handel en Wandel, Wissels, Correspondentie, of wat voor Hanteringe het soude mogen wesen, te Water of te Lant, met de Rijx-Vyanden; en willen, dat se sonder eenige Conniventie gants en t'eenemael sullen hebben op te houden; en dat ook niet alleen de Rijcks-Standen by den Eed, aen Ons en 't Rijk gedaen, vast en stijf sullen blijven; maer oock Onse ende hare Onderdanen by gelijke Plicht verbonden zijn, haer daer by te houden, en tegens d'Overtreders en Vertreders van Onse Keyserl: begeertens de Rijx en de respective Fiscalen aen yder Oort volkomen op hoge Gelt-ende Lijf-Straffen doen procederen; ende sullen de Waren, Schepen, Wagens, Paerden en overige Vaertuygen, die aengehaelt werden, nevens de Geltboeten verbeurt zijn, als de eene helft voor den Aenbrenger en d'andere helft voor den Fiscael, die de Calange sal doen. Wy interdiceren ook insgelijx den Invoer van alle Fransse gefabriceerde Waren en soo genaemde Galanteryen; mede de Fransse Wijn en Brandewijn, Oly en alle andere Gewassen en Koopmanschappen, 't zy door wat wegen datse ter sluyp ofte door andere Landen in het Rijck gebracht zijn, en bysonderlijk in de Zee- en Handel Steden, op 't scherpste by Confiscatie en na Bevindinge op swa-

re

re Lijf-Straf; en daerom willen Wy, dat ten dien eynde in alle Grens, Pas, Tol ende andere Steden, daer de Koopluyden en hare Goederen plegen te passeren, aen alle Plaetsen en Wegen, sonder aensien van Persoonen, alles gevisiteert, op de best gevoeglijcke manier ordre gestelt en dit Verbod doorgaens sonder uytsondering, voornamentlijk in Zee- en Koop-Steden, in het toekomende onderhouden sal werden; soodanig, dat tot voorkoming van alle Bedrog van diergelijcke Waren geen andere, als onder geloofwaerdige Attestatien van de Overigheden der Plaetsen, daer sy gemaeckt zijn, immediatelijk of door een tweede, derde of verdere hant vervoert sullen mogen werden of doorgaen. Beveelende ten dien eynde mits desen op het nadruckelijckste alle Krijghs-Generalen, Oversten ende verdere Bevelhebbende Officieren, die in onse, des H. Rijcks ofte dessels Ceurvorsten en Standen Dienst mochten wesen, immers soo seer, als alle andere Overigheden, aen geenige In of Uytlantse Trafiquanten, die by haer om Vryheyt tot het invoeren van sommige Fransse Waren binnen korten ofte toekomende tijt mochten aenhouden, Brieven van Vrygeleyde of Beschuttinge te verlenen; gelijck ook niet aen Gesanten of eenige Vremden, die haer op een ongepermitteerde wijse in 't Rijck bevinden; maer begeerende, dat op sodanige Passen ofte Vrygeleyden, *ipso facto* als krachteloos zijnde, niet gelet sal werden: Wat nu de Fransche Goederen, die voor het publiceren van de eerste Keyserlijcke *Inhibitorien* in het Rijck mochten geweest zijn, aengaet, daer mede sal dusdanigh gehandelt werden; dat alle ende een yder der Winkelieren in de respective Kreytzen, daer het noch niet mochte geschiet wesen, aen haer Overheden in 8, of ten langsten in 14 dagen, een deugdelijcke Lijst onder Eede, op pœne van Confiscatie, sal hebben over te geven van alle de Fransse Manufacturen of Waren, die onder haer zijn berustende, en sulcks binnen dese sekere gestelde tijt, dewelcke om gewichtige redenen niet sal verlengt werden, met aenwijsing van Lant, Stad en Persoon, waer die verkocht zijn, en 't geen haer na verloop van deselve Termijn noch mochte resteren; welke binnen korten tijt, mede op pœne van Confiscatie, uyt 't Rijk vervoert of in handen vande respective Overheden, onder welke sy wonen, geconsigneert sullen moeten werden; soodanig, dat wy een yder der Hooge Overigheden genadighst aenbeveelen, alle hare in dese overtredende Onderdanen, Burgeren en Inwoonders na behooren tot 't betalen van Geltboetens te brengen ofte aen den Lijve te straffen; ten eynde, dat daer door het beooghde Nut en Heyl voor het Vaderlant ende den afbreuck van den gedeclareerden Vyant des Rijcks magh bereyckt werden. Insonderheyt vermanen en ordonneren Wy hier nevens alle Hoge Lants Overheden, alle vlijt aen te wenden en toe te sien, dat geen Koorn, Paerden, Buskruyt, Loot, Swavel, Salpeter en verdere Waren van Contrabande uyt het Rijck, selfs niet naer de Landen van Neutrale en Vrienden, sonder een uytdruckelijcke Acte van Toelating te sien, vervoert werden. Insgelijx recommanderen Wy ook alle, so Geestelijke, als Wereltlijcke, Overheden, haer Onderdanen, Burgers ende Inwoonders ernstelijck aen te beveelen, dat deselve, en in het bysonder de Koopluyden en Trafiquanten, geen aen haer komende verdachte Brieven ende Pacquetten voort senden; maer se in handen van hare Overheden stellen, die daer mede haer Plicht sullen hebben in acht te nemen; gelijk dan oock alle Onse en des Rijkx Postmeesteren, ende welcke Brieven bestellen, duydelijck wert aengesegt, dat sy, yder aen sijn Plaets, goede toesicht

hebben

hebben te dragen, de Brieven en Pacquetten wel te noteren en, die verdacht zijn, de Overigheyt te overhandigen ende alle gebeurde saecken aen te geven. Soo d'eene of d'andere Rijcks-Stend, niet onder Vyantlijck Gewelt staende, nalaet, dese en andere Rijks-Besluyten en sijn Plicht aen 't Vaderlant na te komen, sal hy en die, welcke met Vranckrijck in de Neutraliteyt of andere Tractaten reets staet of sig in 't toekomende daer mede inwickelt, vervallen wesen van alle sijne van 't Rijk hebbende Leenen en Beneficien, en de Straf van de Executie en wijdere Rijks-Ordonnantien en het gemeyne Recht op 't scherpst staen te gevoelen; gelijck oock alle overige, die tegens dit geordonneerde handelen, wel keurlijck of na de hoedanigheyt der Overtredinge aen alle hare Erf- en Leen-Goederen, Eygendommen, Recht; oock Gelt, Goet, Ampten en Digniteyten, en, soo men se daer op betrapt, aen Lijf en Leven, ende, die uytlandigh zijn, mede in haer Beeltenisse gestraft sullen werden; ende sy of hare Descendenten haer Stam ende Wapens voortaen niet verder voeren, en niet bevoorrecht, veel minder oyt Stift of Riddermatig gehouden, maer alle Eer onwaerdig verklaert werden; ja de een en andere Straf van de Overigheyt door het gantsche Rijck, daer men hem by navorschingh mochte bevinden te wesen, onderworpen zijn. Sluytelijck bevelen Wy oock aen alle Hooge ofte Lage, Geestelijcke en Wereltlijcke, Overigheden, Ouders, Voogden of andere Opsienderen, den inhout van desen bekent te maken en te doen gehoorsamen, En, gemerckt het swaer, ja genoegsaem onmogelijck, is, een soo algemeene Instelling en Ordonnantie op te rechten, waer in tegens alle toekomende en niet verwachte toevallen voorsien is, wert aen alle Overigheden de Vryheyt gelaten, in hare Landen respective dese *Avocatoria* en *Inhibitoria* soodanig verder te scherpen, als de gelegentheyt van Tijden, Personen, Omstandigheden en niet verwachte Voorvallen ten besten van het Gemeen en af breuck van den algemeynen Vyant des Rijcks sal komen te vereysschen; niemant in het geheel ofte ten deele daer van te ontheffen; maer sig in alles na den inhout van desen te gedragen; ende sulcks in diervoegen, als een yder, om sijn Trou en Liefde tot het Vaderlant te betuygen en de hier boven gestelde Pœnen en Straffen te ontgaen, schuldig en aengelegen is: Waer na een yder, het welcke mijn ernstelijcke Wille is, sig te reguleren heeft. Gegeven in onse en des Heyligen Rijcks Stad Augsburg, den 23 September, in 't Jaer 1689; van ons Roomsse Rijck het 32; Hongarisse 35, en Boheemse 34 Jaer.

LEOPOLD.

Ad Mandatum Sac. Cæs. Majestatis proprium,

C. F. CONSBRUCH.

Na Italien stuurde den Keyser tot voldoeningh van het hier vooren verhaelde Rijcks-Besluyt aen sijne Leenmannen de volgenden Brief.

Brief van sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt aen de getrouwe gekorene Leenmannen en Onderdanen in Italien.

WY LEOPOLDUS, door Gods Genade verkoren Rooms Keyser, altijt Vermeerderaer des Rijcks; Coning van Duytslant, Hongaryen, Bohemen, Dalmatien,

Dalmatien, Croatien, Slavonien, &c.; Aerts-Hertog van Oostenrijck; Hertog van Bourgondien, Styrien, Carinthen, Crain en Wirtembergh; Grave van Tyrol, &c., wenschen aen alle en de bysondere Onse en des Heyligen Roomschen Rijcks door geheel Italien getrouwe, gekorene Leenmannen en Onderdanen, van wat Staet, Ordre, Gelegentheyt, Waerdigheyt en Uytnementheyt die oock mogen zijn, onse Keyserlijcke Gunste, Genade en alles Goets.

Wy willen, dat aen Uwe Geliefden en U selve bekent en versekert zy, dat, alsoo de Kroon van Vranckrijck nu al voor lang de Wetten van den Twintigjarigen Stilstant van Wapenen, bevestigt in het Jaer 1684 in de algemeyne Rijks-Vergaderinge tusschen Ons en het Rijck aen d'eene en die Kroon aen d'andere zijde, niet alleenlijck veelmalen overtreden en tegens den uytgedruckten inhout soo van deselve, als van de Westphaelse en Nimweegse Vredens, verscheyde Plaetsen en Inkomsten in het Rijck met gewelt bemachtigt, Bruggen op den Oever van den Rhijn, die de sijne niet is, opgeslagen, Stercktens in de Landen van het Rijck gemaeckt, Bosschen uytgehouwen en op veele andere wijsen de Stenden en Onderdanen van't Heylige Roomsche Rijck gefoolt; maer eyndelijck oock, ongeduldig over onse lijtsaemheyt, of uyt nijt van Onsen goeden voorspoet tegens de Turcken ofte door een onversadelijcke begeerte, om hare Lantpalen uyt te breyden, gedreven, niet denckende aen de van haer soo dickwijls gegevene ende een weynigh te vooren vernieuwde trouwe, alle het Goddelijcke, Kerckelijke Recht en dat van de gemanierste Heydenen vertredende, op dien selven tijt, op welcke onse Heyr-Legers ende die van veele Stenden des Rijcks, steunende op de openbare Over-een-komsten en de Heyligheyt van het Coninckklijcke Woort, by Griecksweyssenburgh voor de Eere Gods tegens de Ongeloovigen vochten, Ons en het Rijk, niet minder, dan sulks, vermoedende, als uyt Lagen, ende sonder de minste voorgaende Aenseggingе, met hare onrechtmatige Wapenen aengetast; Philipsburg, op vertrouwen van de Verbonden van een nodige Besettinge ontbloot, met het grootste gewelt overmeestert; de Paltz, Franckenlant, Schwaben ende andere Landen aen den Rhijn overvallen, ende door het senden van Soldaten in den Ban ende het Aertsch-Bisdom van Ceulen Ons ende het Heylige Roomsche Rijck den Cardinael van Furstemburg tegens de wettige ende van den Roomschen Paus selve naer behooren bevestighde Verkiesinge van den Doorluchtigsten Prins Joseph Clemens, uyt de Hertogen van Beyeren, heeft soecken op te dringen; Ments, Worms, Spiers, Heylbron, Heydelberg, Franckenthal, Manheym en meer Steden en Stercktens, middelijck of onmiddelijck aen het Heylige Roomsche Rijck onderworpen, soo door gewelt, als door Overgevinge, onder seeckere Voorwaerden onder sijne Macht gebracht, en, selfs de Plaetsen, aen de Justitie toegewijt, niet verschonende, de hoogste Vierschaer van het Rijk, die in de genoemde Stad Spiers onder de felste Ontsteeckingen van de voorgaende Oorlogen altijt onaengeraeckt is gebleven, de Stucken ende Bewijsen, behoorende tot het geheele Roomsche Rijck, naer Vranckrijck vervoerende, omgekeert ende verstroyt ende het Gelt van Armen en Weesen, aldaer in vertrouder Hant gestelt ende bewaert, Godlooselijck na sig getrocken; doorgaens onmenschelijcke Brantschattingen afgeperst; ja geheele Steden, Vlecken en Dorpen, alhoewel die hare opgeleyde Brantschattingen betaelden, tegens het gegeven ende door den hant van den Doorluchtigsten Dauphijn self geteeckend

Woort uytgeplondert, ten deele door het Vuur verteert, ten deele door het op den hals senden van Soldaten met soo groot een Woede, dat d'eene Steen niet op den anderen bleef, tot de diepste Fondamenten uytgeroeyt ende, oock noch van de Kercken selve noch van de alderoutste Paleysen der Vorsten hare Goddeloose handen onthoudende, tot de Gront toe geslecht, op sommige Plaetsen de sterckste Onderdanen naer de wijse der Barbaren in Slavernye ofte, om in Vranckrijck de Wapenen te dragen, geweldiglijck weggevoert; andere, 't Koorn, 't welcke naer soo veele Plonderingen noch overig was, hebbende doen opbrengen, noch daer-en-boven, om den Ploegh door hare bezaeyde Landen te doen gaen, gedwongen, en alle Lantbouwen in het toekomende onder Straffe van het Leven op het alderstrengste verboden: eyndelijck alles overal soo verre, als de beestige woede van hare Soldaten heeft konnen wercken, met Moort, Stael, Vuur, Roof en andere Folteringen meer, die onder de Barbaren naulijcks zijn bekent ende de Wreetheyt en Boosaerdigheyt van de Tartaren en Turcken verre te boven gaen, met vreesselijcke Exempelen van Toorn, Wreetheyt, Gierigheyt, ongebondene Wellusten op het schrickelijckste vervult ende noch tegenwoordigh vervult; en noch daer-en-boven voortgaet, met de geswoorene Vyanden van het Heylige Kruys tot den laetsten Ondergang van de Christen Werelt aen te hitsen ende met deselve in een nauwer Verbintenisse van Wapenen te treden: Dienvolgende hebben Wy Ons met de algemeene Ceurvorsten, Vorsten en Stenden des Rijks, in onse Keyserlijke Stad Regensburgh by-een vergadert, op het rijpste beraden, de Vryheyt van Ons alderliefste Vaderlant te beschermen ende van hare soo oogenschijnelijcke Ondergang te redden; en Wy zijn van deselve met aller gemeene toestemminge verfocht, dat Wy niet alleenlijck by algemeyne en door het gantsche Roomsche Rijck afgekondighde Placcaten ende door een rechtvaerdigen Oorlogh volgens onse Keyserlijcke Plicht te samen met haer soodanige Ongelijcken souden soecken af te weeren en den Welstant en de Vryheyt van het Rijck met alle krachten te verseeckeren; maer oock de geene, die de Kroon van Vranckrijck met Krijgsvolck, Paerden, Wapenen, Leeftocht, Gelt of andere Middelen, hoedanigh die souden mogen zijn, komt te helpen, voor een algemeynen Vyant des Rijks houden, en in het bysonder Onse ende des Heyligen Roomschen Rijcks Leenmannen in Italien op het ernstighste verbieden, dat sy de geseyde Kroon eenighsints ten Dienst staen ende desselfs verdoemelijcke Voornemens, directelijk of indirectelijk, voortsetten ofte behulpig zijn, en wel op het strengste en strafste van het verlies van hare Leenen ende andere Weldaden, die sy van wegen Ons en het Heylige Roomsse Rijck besitten ende genieten. Gelijckerwijs Wy dan het voorverhaelde eenstemmige gevoelen van de Ceurvorsten, Princen ende Stenden des Rijcks, als met het Goddelijcke en Naturelijcke Recht ende met een ygelijcks Verbintenisse over-een komende, door ons Keyserlijck Gesag goetgekeurt en, steunende op de Hulpe van de Goddelijcke Gerechtigheyt, onse Wapenen voor de nodige Bescherminge des Rijcks opgenomen hebben, hopen wy niet, dat iemant van U lieden soo vervremt van de Godsaligheyt ofte sijner Trouwe ende Verbintenisse ongedachtig sal zijn, dat hy sigh aen soo verfoeyelijck een Wreetheyt ende Meynedigheyt ofte aen de grouwelijcke Misdaden, die daer uyt zijn voortgevloeyt ende verders sullen voortvloeyen, deelachtigh soude willen maecken en aen de bose Voornemens

mens

mens der Vyanden, enckelijk streckende tot Ondergang ende Omkeeringe van het Vaderlant, eenige de minste Dienst of Hulpe bewijsen. Wy echter willende in geen gebreke blijven, om onse Keyserlijcke Sorge en Bekommeringe aen allen bekent te maecken, is het, dat Wy uyt de volheyt van onse Keyserlijcke Macht U ende de Uwe goedertierentlijck ende daer nevens ernstiglijck vermanen ende onder Onse en des Heyligen Roomschen Rijcks hoogste Ongenade ende op Straffe van het Verlies van uwe Leenen en alle van Ons en het Roomsse Rijck aen U lieden verleende Voorrechten, Rechten ende Gunsten, die wy alle met'er daet sullen intrecken, beveelen, dat niemant van U, van wat Staet, Trap, Gelegentheyt, Waerdigheyt en Uytnementheyt hy oock zy, welcke deselve Gunsten en Voorrechten geniet ofte die aen het Roomsche Rijck eenigermaten is verbonden, naer dat hem dese Onse Wille ofte uyt Onse oorspronckelijcke Brieven ofte uyt het Dubbel derselve (waer aen wy een gelijck Geloof gegeven willen hebben) of op een andere wijse sal zijn bekent gemaeckt, voortaen eenigen Dienst aen de Fransse Kroon of desselfs t'Samenverbondene en Aenhangers meer sal doen noch eenige Hulp-Troupen stuuren; maer de reets gesondene te rug roepen en de Weddens, die sy by deselve of der selver Verbondene verdienen ende te goet hebben, laten varen; of oock in het toekomende aen deselve eenige Dienst toeseggen ofte met Volck, Gelt, Leeftocht, Voorraet, Geschut, Posten, Doortochten, Raetgevingen, of op wat voor een andere wijse het oock zijn mag, hare soo onrechtmatige Voornemens onderschragen en bystaen, of ongeoorlofde Handelingen tot nadeel van het Rijck aengaen; veel min, van selfs of door het aenhitsen van de Beroerders van Europa, de Fransse ofte andere, het zy in onse Erf-Coninckrijcken ende Landen ofte tegens Onse getrouwe en Leden des Rijcks of Leenmannen of Verbondene in de Landen van het Rijck ofte buyten het selve, onder wat voorwendsel het oock mochte zijn, met sijne Vyantlijcke Vanen tegens Ons ofte haer iets Vyantlijcks ondernemen; ons vermoeden van soodanige Ondernemingen geven, of, op wat voor wijse men oock soude konnen beducht worden, daer toe raet ofte daet verleenen. Derhalven Uwe Geliefden en U L. gunstiglijck en goedertierentlijck vermanende, dat U L., indien mogelijck eenige van Hare ofte Uwe Kinderen, Bloetverwanten, Nabestaenden, Leenmannen en Ondersaten in Dienst van de Kroon van Vranckrijck ofte hare Goetgunstigen ende Aenhangers, die Ons en het Rijck ende desselfs Leden, Leenmannen en Verbondene willen tegen gaen, souden mogen zijn of gereet staen, daer in te treden, de soodanige niet alleen onder bedreyginge van de alderswaerste Straffen, ende wel uytdruckelijcken op verlies van alle hare Leenen, vrye Goederen, Rechten, Gunsten, Voorrechten, Leenmanschap, Eer ende Leven te rugh roept, en tegens de Wederhorigen aenstonts strengelijck voortvaert; maer oock alle uwe Kracht en Hulpe veel eer wackerlijk voor de rechtveerdige sake en tot Bescherminge van het Rijck besteed; want dus sullen Uwe Geliefden ende U L. veel van Ons ende het Heylige Roomsse Rijk, als ook aen de geheele Christenheyt het beste, verdienen. Maer, by aldien iemant, buyten onse verwachtinge ende tegens dit uytdruckelijck Bevel van Ons en het geheele Roomsse Rijck, bevonden sal werden, de onrechtvaerdigste voornemens van Vranckrijck te begunstigen; aen 't selve of haer Aenhangers en oock de Aenhangers of Begunstigers van dese, of eyndelijk aen wie ons of onse Bontgenoten oock mochte tegen zijn, eenighsints de behul-

pige hant te bieden, of tegens Ons of een of alle de Ceurvorsten, Princen ende Stenden en andere Leenmannen ende Verbondene iets Vyandelijcks te bedrijven ofte te ondernemen, die gelieve te weten, dat hy van alle Weldaden, Rechten ende Voorrechten, die hy van ons en het selve Roomsse Rijck besit, aenstonts berooft, ende tegens hem van onse Keyserlijcke Lantsrechts Fiscael op het scherpste sonder uytstel gedongen sal werden. Op dat sulcks aen allen meer magh openbaer werden ende niemant reden van Onwetentheyt voorwenden, versoecken Wy van Uwe Geliefde ende U L. op het goedigste, dat U L. dese onse Verklaringe overal in uwe Lantvoogdyen en Grenspalen gelieft te laten af kondigen en aenplacken. 't Welk volbrengende, sullen Uwe Geliefden en U L. een Saeck doen, die Haer en U L. waerdig is en met Onse Wil en Uwe Verbintenisse overeen-komt. In teecken van Waerheyt hebben Wy desen Brief met Onse eygene Hant onderteeckent ende met uytdruckinge van Ons Keyserlijck Zegel gesterckt. Geschreven in onse Stadt Weenen, den 9 April, 1689; in het eenendertighste Jaer van ons Rooms Coninckrijck; het vierendertighste van dat van Ongaryen, en het drieendertighste van dat van Bohemen.

LEOPOLDUS.

Aen Polen en de Switserse Cantons schreef de Rijcks-Vergaderingh selfs: De Brief aen sijn Majesteyt bestont uyt dese Woorden.

Brief van de Raedsheeren en Afgesanten der Ceurvorsten, Princen en Stenden des Heyligen Roomssen Rijcks, op den Rycksdag tot Regenburg by-een vergadert, aen den Doorluchtigsten en Machtigsten Coning van Polen, geschreven den 7 Mey en den 13 van deselve Maent uytgegeven.

JOHANNE DE DERDE, &c.

Doorluchtigste en Machtigste Coning, Aldergenadigste Heer:

BUyten allen twijffel sal het gedurig Gerucht van eenige voorgaende Jaren ter Ooren van Uwe Coninckliјcke Majesteyt hebben gebracht, hoe het Heylige Roomsse Rijck onder het schoonschijnende, maer in der daed ydele en roofgierige, Verdichtsel van Reunie zedert de Nimweegse Vrede met gedurige Invallen, Innemingen van Landen en Steden door de Fransse getergt zijnde, eyndelijck in het Jaer 1684 gedwongen is geweest, met aen een zijde settinge van het hooghste Recht der Landschappen, de niet min harde, als onbillijcke, Voorwaerden van een Stilstant van Wapenen aen te gaen. Den Staet van het Gemeenebest, belemmert met den Turckſen Oorlogh, ende den Yver, om het Christelijcke Geloof en het Vaderlant te beschermen, leyden aen ons ter dier tijt de Nootsakelijckheyt op, van deselve te aenvaerden; en de gestalte der Saken was oock niet t'eenemael sonder gevolg, ja stont geschapen, om noch grooter dingen te verrichten en aen Uwe Majesteyt en het Coninckrijck van Polen Ruste en Veyligheyt te besorgen, wanneer den Fransse Coning, trachtende, de Westphaelsse en Nimweegse Vredens en de Heylige Wetten van den Twintigjarigen Stilstant, nijdig zijnde over de Overwinningen der Christenen, te verbreecken, en (gelijck men

bevonden

bevonden heeft) de Turcken en Tartaren begunstigende en pogende, der selver Nederlagen te herstellen, sonder eenige voorgaende Aensegging, of iets in 't minste te reppen van Swarigheden of Klachten, den Geheyligden Keyser en het Roomsse Rijck, met den Turcksen Oorlog besommert en niets minder denckende, schandelijck en meynediglijck Vyandelijck van achteren aentast; de Steden en Sterckte ns, insonderheyt die aen den Rhijn gelegen zijn, op het vertrouwen van de Vrede van genoegsame Besettingen ontbloot, door een onmenschelijcke Wreetheyt en Gewelt of door scherpe Bedreygingen of bedriegelijcke Schoonprateryen inneemt; Coblents, buyten eenige hoop, van te veroveren, om de Trouwe van den Doorluchtighsten Ceurvorst van Trier, aen den Keyser en het Rijck bewesen, alleen uyt een rasende lust tot moorden en branden, met Bomben ende diergelijcke Vindingen in de Assche legt; Lantschappen verwoest; de onschuldige Onderdanen van het Rijck, en die in het minste hier op niet verdacht waren, verdruckt en van alle hare tijdelijcke Goederen berooft; insonderheyt de Leeraers en Geestelijken op een Barbarise wijse gevangen met sig sleept, en de overige door het ontnemen of verderven van de dingen, die tot onderhout van het Leven nodigh zijn, sommige door den Honger en sommige door het Swaert, om Hals brengt. Het Herte schrickt ons in den Boesem, wanneer wy slechts gedencken, hoe schelms dat Meynedige Volck de Ceurvorstelijcke Stoel, Heydelberg, door de Keyseren gesticht en byna de voornaemste Sterckte onder de Berg-Casteelen van Europa, onder Voorwaerden van Vryheyt, met de eygen Hant van den Dauphijn bekrachtigt en ondertekent, sig selven overgegeven hebbende, uyt Coninklijk Bevel door het Vuur tot de Gront toe heeft verwoest; Manheym, de netste Koopstad en Sterckte van dien Ban, na een Belegeringh van eenige dagen sigh op voordeelige Voorwaerden inruymende, schendig haer gegeven Woort en Trouwe brekende, niet alleen tot de Gront toe geslecht, maer oock de bysondere Huysen en Kercken, ja die, in welcke de Catholijcke Godsdienst wiert gepleegt, t'eenemael door Buspoeder omgekeert; de Paltzische Archiven vervoert, en door het wegh-nemen van de Stucken en Bewijsen van het Keyserlijcke Opper-Kamer-Gerecht, in de voorgaende Oorlogen mede van de Vyanden verschoont, met een onvergoedelijcke schade van veele duysenden, welckers Processen aldaer dienden, de Bedieninge van het Heylige Recht ontvoert: En, wat oock voor Schelmstucken ende boose Wreetheden de alderverwoedste Vyanden in de voorgaende Eeuwen tot Uytroeyinge van Landen en Steden hebben konnen bedencken, is in het vruchtbaerste ende schoonste Gewest van geheel Duytslant door dit goddelooste ende troulose Volck uytgevoert; waer van de Puynhopen van soo veele Lantschappen getuygen konnen zijn: Soo dat de Geheyligste Keyser, de Ceurvorsten van het Roomsse Rijck ende de Princen en Stenden, door trouloose Verwoestingen en Straetschenderyen (want den naem van Oorlogh verdienen sy niet) getergt en verdrietig over de soo dickwils te voren gepleegde Wreetheden; oock om de Bescherming des Rijcks en der Ondersaten, haer van God toebetrout, en gedenckende aen haer Plicht, den Oorlog tegens de Franssen hebben verklaert en, Krijgsvolck (tot groote schade der Christenen) ten deele uyt den Turcksen Oorlog ontboden en ten deele op andere Plaetsen geworven en beschreven zijnde, besloten, eerst desen onrechtvaerdigsten Inval te stuyten en, steunende op hare soo rechtvaerdige Sake, als oock

op de Goddelijcke Hulpe en Bystant, tot vergoedinge van soo bittere en onmenschelijcke Ongelijcken en Schaden ende met onlosmaeckelijcke Verbintenissen en Krachten tegens den Vyant op te trecken en het Rijck in een stercke Veyligheyt en Rust te stellen; gelijck aen Uwe Coninckliјcke Majesteyt uyt het eenstemmigh Goetachten der Stenden, van sijn Keyserl: Majesteyt op het genadigste goet-gekeurt (waer van Wy U met desen het Dubbel oversenden) overvloediger sal blijcken.

Daer-en-boven, t'over-bewust zijnde, met hoe verfoeyelijcke en voor den Coninckliјcken Naem onwaerdige Guytestucken en Bedriegeryen den Fransse Coning sulcke, die van hem getergt en op hare Verweeringe verdacht zijn, dickwijls in onderlinge Nayver en Oneenigheden gewoon is in te wickelen; gelijck dat onder een leugenachtig Voorwendsel van verscheyde Godsdiensten nu onlangs ongeluckig in het werck gestelt is en oock noch aengedreven wert, hebben sy eerst wel ter saecke, ja oock nootsakelijck, geacht, alle Neutraliteyt, gelijck men seght, t'eenemael te vernietigen, om alle de Krachten, die de Goddelijcke Voorsienigheyt aen den Keyser en het Rijck verleent heeft, eendrachtig t'samen te brengen en deselve met allen ernst en een manhaftig Gemoet tegens den Vyant te keeren, en daer van niet af te staen, dan na een genoegsame herstellinge (die wy van God hopen) van soo veele bittere Quaden; als oock, om deselve voor het toekomende met alle seeckerheyt te besorgen; ja oock hem of haer, die iemant van haer, oock buyten de Palen des Rijcks, sal hebben getracht, door Invallen of Folteringen te tergen of de Wapenen van het Rijck of van de Verbondenen tot Gunste van Vranckrijck af te wenden, voor Vyanden des Rijcks te verklaren; als mede alle Kroonen en Heerschappyen, van een beter en geheyligder Trouwe, tegens sulken Trouloosheyt te hulp te roepen en tot dese Verbintenisse te nodigen. En, alsoo, Alderdoorluchtigste Coning, de verouderde en vaste Vruntschap, die tusschen de Keysers en het Rijck met het Coninckrijck van Polen is geweest en die Uwe Coninckliјcke Majesteyt nevens de Poolsse Republijck nu soo onlangs door het opslaen en verlossen der Belegeringe van Weenen (welcke Weldaet oock noch met een danckbaer Gemoet wert erkent en van de Nakomelingen in Eeuwigheyt erkent sal werden) met gemeenderhant soo baerblijckelijck heeft getoont, door dese verfoeyelijcke Straetschenderye der Franssen, die ons gedwongen heeft, een gedeelte van onse overwinnende Troupen uyt Servien en Bossina t'huys te roepen, hoewel niet strack op de zijde van het verbondene Poolsse Rijk toegeiet, in desselfs geruste Veyligheyt twijffelachtig gemaekt wert; en voornamentlijk, aengesien wy geensints twijffelen, of Uwe Majesteyt verfoeyt dese soo bittere en boose Inval van Herte, hebben Wy een vaste hope geschept, dat het gebeuren sal, dat Uwe Majesteyt, om soo een wreede en voor de Werelt schadelijcke Macht, en die een yder na haer lust en believen aentast, ja die haer beroemt, geheel Europa den Oorlogh aengedaen te hebben, gelijck sy noch onlangs aen den Catholijcken Coning tegens de uytgedruckte Schriften van den Stilstant van Wapenen, met hem aengegaen en die van Woort tot Woort in het Keyferlijke Bestant met den Fransman geschreven staen en bevestigt zijn, door openbare Aenseggingе om beuselachtige oorsaken den Oorlog heeft verklaert, te bedwingen, sijne Raedslagen en Wapenen, als oock die van de Poolsse Republijck, met die van den Keyser en het Rijck sal t'samenvoegen: Waerom wy Uwe Majesteyt uyt bysondere last van onse Heeren

en

en Meesters ootmoedighlijck versoecken, het gemaeckte Verbondt met den Doorl: Keyser tegens desen nieuwen en van alle Trou ontbloten, en daerom des te meer gevaerlijcken, Vyant verder uyt te breyden of andersints affonderlijck t'samen te komen; en, herhalende die Saken, die wy weten, dat van den Onverwinnelijcken Keyser aen Uwe Majesteyt zijn verklaert, nodigen wy Uwe Majesteyt tot een nader Verbintenisse.

Maer, by aldien wy, doordien den Oorlog met de Turken noch in volle kracht is, buyten onse Verwachtinge geene hulpe van Uwe Majesteyt en de Poolsse Republijck konnen krijgen, vertrouwen wy echter in het seker, dat Uwe Majesteyt met alle sorge en bekommertheyt sal voorsien, dat niet door de oproeyinge der Fransse en andere quade Konsten door byeen vergaderde Krijgsbenden in de Landen van den Keyser en de Stenden of iemant van de t'Saemverbondenen in of buyten de Palen van het Rijck eenige Roveryen sullen geschieden of der selver Ondersaten, in wat Plaets die oock zijn, met Invallen en Plunderingen gequelt werden, en, by aldien, het geene God verhoede, iets ergens mochte gebeuren, met een bereytwillig Gemoet sijne Wapenen met de onse t'samenvoegen in het vervolgen en uytroeyen van sulcke boose en wreede Moortbranders. Wy bidden den Goeden en Alwijsen God, dat hy Uwe Majesteyt soodanige Raedslagen, als een Christelijck Vorst waerdig zijn, gelieve in te geven, door welcke, de Hovaerdye der Vyanden beteugelt zijnde, voor Europa een gedurige Vrede en Gerustheyt magh werden verkregen, en wenschen voor het overige van Herten, dat God Uwe Majesteyt met geluckige Gevolgen en voorspoedige Uytkomsten in Uwe Regeeringe in alles, wat Gy ten besten van de Christen Werelt reets ter hant genomen hebt of ter hant nemen sult, gelieve te zegenen en te begenadigen.

Regensburg, uyt de Rijcks-Vergaderinge, den 4 Mey, 1689.

Uwe Coninckluijcke Majesteyts Onderdanigste, &c.

De Missive aen de Switsers was de onderstaende.

Brief van de Rijcks-Vergadering te Regensburg aen de Switsersse Cantons.

Wel-Edele, Gestrenge, Edele, Erentfeste, Voorsichtige, Vrome en Wijse; seer gunstige geëerde Heeren.

UYt het schrijven van den 30 December des jonghst verstreecken Jaers 1688, door sijn Keyserlijcke Majesteyt, onsen aldergenadighsten Heer, aen de Heeren afgeschickt, hebben wy volkomen vernomen, hoe welmeynend aen deselve voorgestelt is, dat, naer dat de Kroon Vranckrijck tegen alle trouw ende geloof de Vrede met sijn Keyserlijcke Majesteyt ende het Rijck onvoorsiens ende onbillijck gebroocken heeft, sijn Keyserlijcke Majesteyt vervolgens tot de Neutraliteyt, door de Heeren tusschen hem ende de Kroon Vranckrijck voor de Stadt Costants ende de vier Wout-Steden, oock een alsoo genaemt tweeuurig District, voorgeslagen, wegens sijn Aertsch-Huys niet heeft konnen verstaen noch inwilligen, wijl het noch voor sijn Keyserlijcke Majesteyt en het Rijk noch oock voor de Heeren selfs raetsaem ende oorbair is, met de voorsz. Kroon Vranckrijck by een soo gevolgde Vredens-breuck eenige particuliere Neutraliteyt

in te gaen; maer voor haer ende voor de Conservatie van haer Staet prijsselijcker, het goede naburige Verstant, met sijn Keyserlijcke Majesteyt, oock het hooghloffelijcke Aertsch-Huys Oostenrijck, tot nu toe roemwaerdig gehouden, verder onverbroocken te continuëren, op dat sijn Keyserlijcke Majesteyt ten dien eynde van de Heeren met dadelijcke hulp aen de hant gegaen ende bygesprongen magh werden; alles breeder in het gemelde Keyserlijck Schrijven begrepen. Wy stellen daer benevens buyten twijffel, dat de Heeren reets voorgekomen sal wesen, wat eenparige Resolutie ondertusschen in die Saeck by dit hooghloffelijck Rijcks-Convent, door sijn Keyserlijcke Majesteyt selfs geapprobeert, genomen is; en daer in de Kroon Vranckrijck wegens sijn Inval, tegens de Westphaelsche ende Nimweegse Vredens-Tractaten (aen welke de Heeren ten opsichte van de aensienelijcke veele Vryheden en Weldaden, daer in van het Rijck verkregen, selfs groot deel hebben) ende het jongst hier opgerechte 20jarigh Armistitium, oock de veelvoudige herhaelde Sinceratien op het Conincklijck Woort, in het Heylige Roomsse Rijck, voornamentlijck in hare Ceur- ende Opper-Rhijnsse, insgelijcks Franckische, Swabische en Westphaelsche Kreytzen, sonder eenige daer toe gegevene ofte te vinden grondige oorsaeck, gedaen, en de gepleegde grouwsame Dadelijkheden, voor een algemeyn Rijx-Vyant verklaert, en besloten, nevens andere mede hooghnodig te zijn, voornamentlijck aen het loffelijcke Eedgenootschap te schrijven en het selve tot 't houden van een goet nabuurlijk Verstant te vermanen; gelijk uyt de Bylagen, aen welke wy ons kortheyts halven gedragen, wijtluftiger te sien is.

Of wy nu wel niet twijffelen, of sulcke voorstellingh ende begeerte van alderhooghstgedachte sijn Keyserlijcke Majesteyt, uyt trouwe ende voor het Heylige Roomssche Rijck ende de gantsche Christenheyt dragende onnadenkelijcke sorghvuldigheyt geschiet ende door ons verder ernstigh gesocht, sullen van de Heeren, als welckers eygen belangh merckelijck daer onder speelt, van selfs wel plaets vinden, hebben wy echter op speciael bevel van onse Heeren Principalen, Overheden ende Committenten niet konnen nalaten, de Heeren hier door welmeenend aen te schrijven ende de nootwendigheyt na behooren voor te dragen. En sullen deselve sig voor eerst wel van het voorleden erinneren, niet alleen, dat sy door de voorsz. saken van de Kroon Vranckrijck door het wegnemen van der Elsas, Sundgau, Brisack, Freyburg en 't vrye Graefschap Bourgondien, gelijk ook Lottharingen en verscheyde andere Oorden meer, reets dadelijk voor een goet gedeelte, en hoe langer hoe meer, ingebonden zijn; maer ook, dat sy, om haer te meer alle Hulp van het Rijck af te snijden, door het bouwen van veele Vestingen, Schantsen en Bruggen soo wel aen dees, als geen zijde, den Rhijn noch naeuwer ingesloten werden; waer toe oock tegenwoordig het dadelijck voornemen met Crentznach streckt en ongetwijffelt soo wel nu, als in het toekomende, voortgeset sal werden, nadien den Coningh van Vranckrijck het van sijn Convenientie sal achten, het ongehindert de Heeren te konnen doen of haer selfs aen te grijpen; gelijck hy dan gedurende den tijt van sijn Regeeringh veelvoudig betuygt heeft, dat hy alles onder sijn Gebied soeckt te brengen; ja sijn inwendige Rust alleen in uytwendige Oorlogen stelt; weshalven de Heeren licht Rekening konnen maecken, wat sy vroeg of laet, wanneer Vranckrijck na sijn boos voornemen

nemen

nemen in het Rijck mocht prævaleren, te verwachten hebben; men verswijge het ontfangen slechte Tractement van de Gesanten der Heeren, jongst in Vranckrijck geweest, en wat doenmaels verder gepasseert is.

Als nu de Heeren sulcks, en diergelijcke meer, rijpelijck overwegen; bysonder haer oock te gemoet voeren, hoe weynig men sig op eenige Toesegging of Belofte van den Coning van Vranckrijck, hoe krachtig deselve oock gestelt mag wesen, kan verlaten, dewijl geen door hem besworе Vrede of ander Tractaet gehouden is, maer op alderhande nietige, oock wel sonder Prætext, na eygen believen tot noch toe gebroocken, konnen wy niet geloven noch hopen, dat sy tegen sijn Keyserl: Majesteyt met eenige, in dit geval of volgens de Rijcks-Constitutien en het boven aengeroert geapprobeert Rijcks Besluyt geen plaets grijpende, Neutraliteyt wegens de bovengemelde Steden genegen sullen zijn, haer verder te bemoeyen noch oock selfs van wegen haren Staet diergelijcke met den Coningh van Vranckrijck, als waer door de Macht van den Vyant vermeerdert en haer het onuytblijffelijck Gevaer en Nadeel toegebracht werden, in te gaen. Wy versoecken derhalven gedienstelijk aen de Heeren, dat het haer gelieve, de Vyantlijcke Aen- en Voorslagen, die bereyts gedaen zijn of in het toekomende mochten geschieden, geen gehoor te geven; maer veel meer van de Kroon Vranckrijck gantsch af en het H. Roomsche Rijck by te treden; doch alvorens hare Nationale Volckeren en vrye Compagnien, waer sy haer mogen ophouden en in Dienst van Vranckrijck staen (als welcke sonder dat reets, schoon, soo men hoopt, buyten weten en willen der Heeren, en t'eenemael tegen de Erf-vereenigingh, haer dadelijck tegens het Rijck laten gebruycken en het selve reets groote schade toegevoegt hebben) op scherpe Straffen na het Exempel der vorige tijden ende in de Voetstappen harer Voorvaders sonder uytstel te rug te roepen; voortaen geen verdere Wervingen of Recruteringen voor gemelde Kroon te gedogen; geen Paerden, Koorn, Ammunitien en Vivres uyt te laten voeren; haer direct noch indirect eenige Hulp aen Gelt, besorgingh van Pas of op andere wijse te verleenen; de Fransse Manufacturen in alle Cantons en haer toebehoorende Oorden te verbieden, en in 't gemeen alle Commercie met deselve te staken; niet minder oock Constantz en de overige vier Wout-Steden, aen welckers Conservatie de Staet van de Heeren soo wel, als sijn Keyserl: Majesteyt en het Rijck, gelegen legt, in hare bysondere Bescherming te nemen, en op alle ontstaende en vereyschte noot met de aenmarchering harer Troupen gereet te staen. Welck alles gelijck 't op de bovenverhaelde manier, voor het eygen en waerachtige Intrest van de Heeren selfs, oock tot behout van een goet Nabuurlijck Verstant (tot betrachting van 't welck sy haer tot noch toe echter aengeboden hebben ende 't geen oock het Verbont, voorheen met de Kroon Vranckrijck opgerecht, daer-en-boven niet verhinderen kan noch sal, alsoo sijn Keyserl: Majesteyt nevens het H. Roomsche Rijck expres daer in uytgesondert wert; men verswijge, dat het tot Defentie aengesien was; daer Vranckrijck voor tegenwoordig notoir wederom een volkomen Vrede-brekende Vyantlijcke Aggresseur van Duytslant is) streckt en dient, hopen wy derhalven, dat sy wel bedachtelijck sullen overleggen; en haer van onbedenckelijcke Jaren af met het voorsz. Roomsche Rijck gehouden goet Verstant, insonderheyt oock met het Gloriewaerdigh Aerts-Huys Oostenrijck roemelijck staende en wedersijts loffelijck versprokene Euwige Erf-Vereeniging, welcke

welcke sy ons noch voor weynige Jaren hooghlijck betuygt hebben, dat sy met alle haer verbindelijcken inhout altijt getrou, stantvastigh, vast en onverbreeckelijck houden willen, verder voortsetten; en haer over het aldergenadigst begeeren van sijn Keyserlijcke Majesteyt en dit ons gelijckmatigh billijck versoeck by den tegenwoordigen van ons afgestuurden eygenen Expresse, gelijck ons op deselve gestelt goet vertrouwen geschickt is, wilvaerdig verklaren, en in tegendeel aen haer Oort versekert leven, dat het H. Roomsse Rijck by alle voorvallen niet mangelen sal, haer wederom behoorlijcke nadruckelijcke Bystant te leveren: Waer mede wy de Heeren tot bewijsing van aengename Diensten willig en bereyt blijven.

Gegeven tot Regensburg, den 7 Maert, Anno 1689.

Op 't tegendeel drong den Franssen Ambassadeur/ d'Amelot/ en had 't Oor by de Roomsse Cantons. De Euangelische dorsten haer uyt vrees voor Basel/ naburig aen Hunningen/ niet alleen openen. Derhalven besloot de een en d'ander/ tot versekering harer Grensen een Tractaet van Neutraliteyt op te rechten; Costance/ Lauffenburg en Rhijnfelden in haer behoeding te nemen; de Pas t'Augst met 1500 Man tot kosten van den Keyser ende Vranckrijck te beleggen/ en niemant de Doortocht toe te staen. Vranckrijck alleen bewilligde het en sijn Ambassadeur deed op het ontfangen der Goetkeuringh dit Vertoogh.

Propositie van den Franssen Ambassadeur, in Mey op de Vergadering van de Switserse Cantons te Baden gedaen.

GElijck sijn Conincklijcke Majesteyt by de tegenwoordige gestaltenisse sijn oprechte begeerte, om aen het loffelijcke Eedgenootschap de Rust te besorgen en te versekeren, metter daet en soodanig betuygt ende verklaert heeft, dat men geen aenleyding gehad heeft, te twijffelen, of hy sal 't Tractaet, het geen Ik in de laetst gehoude Vergadering met U L. ondertekent hebbe, nakomen en bevestigen, kome Ik U L. oock aenseggen, dat my de Ratificatie van het selve in de beste Form overgesonden is en dat alles, 't geen Ik in den Naem van hooggemelde sijn Majesteyt belooft en aengegaen hebbe, van sijn sijde sonder uytstel ende getrouwelijk werkstellig gemaeckt sal werden: Hy versekert sig, dat van uw kant alles insgelijck voltrocken sal werden met die Punctualiteyt en groede Trou, welcke hy altijt by UL. gevonden heeft, en twijffelt niet, of het sal, gelijck voorheen, op 't aldernauste gehouden werden.

U L. sult niet vergeten hebben, wat Ick U L. in de laetst gewesene Maent Maert op dese Plaets voorgestelt hebbe, hoedanig sig den Keyser tegen U L. draegt. Men heeft meer, als oyt, oorsaeck, te vresen, dat, het geen Ick doenmaels seyde, ter deser dage waer sal werden door soo veel naer malkander gevolghde schimp ende verachtelijcke tergingen, welcke (sonder dat daer aen te twijffelen valt) aen den dag sullen brengen, hoe sober men voor de Rust van dese Republijck genegen is: Maer, alsoo ick van U L. vernemen sal, of men van de sijde des Keysers, het geene sijn Minister onderteeckent heeft, met ernst wil ingaen ende aennemen ofte by de gewoonelijcke Afslagen volhart, streckt mijn instandighst begeeren op U L. daer heenen, het my op het spoedigste te berichten: En Ik bid

U L.

U L. ondertusschen, op nieu te reflecteren ende in achting te nemen, dat (daer geschiede, wat wil) het Intrest van de Loffelijke Oorden; haer Recht; de Hanthaving van haer Souvereyniteyt; uwe Eer; uw Roem; de Trouw der soo heerlijck beswooren Verbintenis; 't Tractaet, 't geen U L. met sijn Majesteyt jongst onderschreven hebt, en met een Woort alles, wat onder de Menschen het heyligste is, U L. verplichten, met al uw Macht en door de bequaemste en sekerste middelen te verhinderen, dat uwe Pas niet overweldigt en daer door 't Eedgenootschap in plaets, van dat het een Centrum des Rechts en Vredens is, een Schouburg des Oorlogs werde.

Verder ben Ik vaerdig en bereyt, op de gewonelijke manier de Ratificatie van sijn Majesteyt tegen die van de loffelijke Oorden uyt te wisselen; en, voor dat Ick my uyt dese hoogaensienelijcke Vergadering begeve, versekere Ik U L. op nieu van de begeerte, die Ik hebbe, om tot alles, wat U 't meest behagen en tot Uw meeste voordeel strecken kan, 't mijne te contribuëren.

Dit bracht te weegh 't versterchen van de Besettingh t' Augst met andere 1500 Man; daer het / gevoeght by het rucken van Monsr. de Choiseul met 4000 Soldaten over den Rhijn te Hunningen / het plonderen van een gedeelte van 't Marckgraeffelijcke Badense Gebied en 't vol schrick brengen van Basel / van de Veltocht by bleef.

Amelot streeck hierom de Switsers dese Honing aen de Mont.

Voortreffelijcke Heeren:

'T IS onnut, hier te verhalen al, het geen den Coningh heeft willen doen, om met U L. tot de Tranquilliteyt van het loffelijcke Switsersche Lichaem te concurreren; of de Engagementen, waer in hy, op dat hy U mocht welgevallen, getreden is, ende de Voordeelen, welcke hy tot beneming van alle reden van ongerustheyt aen U L. gerenuncieert heeft. U L. weet soo wel, als Ik, en U L. hebt beproeft, welcke sijne ware Sentimenten zijn tot Conservatie van de Unie, die U L. soo glorieus en nootsakelijck is. Weshalven ick naeulijcks moeyte sal vinden, U L. te persuaderen, dat sijn Majesteyt de eenparige Resolutie, welcke U L. op Uwe laetste Vergadering genomen, en de wijse middelen, die U L. tot bevestiging van de rust uwer Republijk door 't versekeren van die uwer Frontieren verkoren hebt, met groot plaisir verstaen heeft.

De Saeck, die U L. soo langh besig hielt, is door de dadelijcke Executie van uwe voorsichtige Deliberatien eyndelijck getermineert; ende my resteert niet meer, U L. over dat subject van wegens den Coning te representeren. Ik sal alleen hier by voegen, dat, gelijk hy de oprechtste en genereuste van Uwe Vrunden is, hy so wel, als U L. selfs, de geluckige continuatie van een volkomen Eendracht tusschen de Cantons wenscht. Hy is overtuyght, dat U L. het gewicht daer van weet; ende naer de bewijsen, die U L. daer van komt te geven, kan men niet twijffelen, of U L. sult volharden, de gevaerlijke Insinuatien en Negotiatien, welke tot troublering van Uwe Rust geprepareert werden door 't pogen, van eenige der loffelijcke Cantons in een onrechtvaerdig Querel t'interesseren, met een gemeen Accoort te verwerpen.

Vint, Voortreffelijke Heeren, goet, dat Ik, voor dat Ik uyt dese Illustre Vergadering trede, aen U L. herhale de Versekeringen van de Passie, welke Ik heb, om aen U L. in alle gelegentheyt mijne Achting te betuygen ende mijn Gesantschap aen U L. aengenaem te maken.

De Fransse Vleyeryen flickerden soo behaeglijck/ dat veele van 't verlof geven tot nieuwe Wervingen aen Vranckrijck begonden te spreecken en den Spaenssen Ambassadeur op dese wijse de Mont te openen.

Memoriael van den Heer Casati, Ambassadeur van den Coning van Spangie, in October aen de Loffelijcke Switsersse Cantons overgelevert.

SEER DOORLUCHTIGE EN VOORTREFFELYKE HEEREN:

NAer dat Ick verstaen hebbe, dat, in plaets, van dat uwe Heerlijckheden naer de Vredensbreuck der Kroonen volgens de Erfeeniging hare Volkeren uyt Franschen Dienst te rug soud ontbieden ende met nieuwgebruyckte ernst, gelijck sy aen het Doorluchtigste Huys van Oostenrijck verplicht zijn, het Verbod, het geen sy voorleden Jaer tegens de Recruten der Werving gedaen hebben, weder herhalen, de Catholijcke Plaetsen deselve in tegendeel dulden; ja dat gesproocken wert, als of, wijl Vranckrijck nieuwe Patenten tot Overstens Plaetsen uytdeelt, men noch nieuwe Regimenten soude laten oprechten ende volgen, moet Ick ondertusschen uyt den Naem van den Coning, mijn Heer, aen uwe Heerlijckheden sulcke Klachten doen, als soodanige Contraventie, soo veel te vremder by de tegenwoordige tijden, eyscht, dewijl uwe Heerlijckheden daer door de Defensive Alliantie, die sy met Vranckrijck hebben, in een Offensive verandert tegen de oude ende beste Verbintenissen, die tusschen haer ende het Doorluchtigste Huys van Oostenrijck gevonden werden, ende haer in de grouwelijckste ende onrechtvaerdigste Oorlog, gelijck nimmermeer van de Christenheyt gevoert is en van de gantsche Werelt gevloeckt wert, te gelijck inlaet. Aengesien uwe Heerlijckheden op de Regensburgsche, ja Keyserlijcke, Avocatoria geantwoort hebt, dat U L. uyt kracht van de Defensive Alliantie, door haer met Vranckrijck aengegaen, schoon dit maer een verwerpelijcke Prætentie is, Neutrael kost blijven, hoe sien sy haer te excuseren, nademael dese Verbintenis vereyscht, dat sy deselve Kroon niet meer, als op het hoogste 16000 Man te Voet, sullen overlaten, daer in tegendeel de Erfeeniging sonder eenige Limitatie medebrengt, dat uwe Heerlijckheden in tijt van Oorlog hare Volckeren uyt den Dienst van de Vyanden van het Doorluchtigste Huys te rug sult ontbieden. Uwe Heerlijckheden overtreet nu niet alleen in desen de voornaemste Poincten van de Erfeenigings Verbintenis; maer staet oock toe, dat hare Troupen noch dagelijcks in Vranckrijck versterckt ende schier op het dubbelde getal gekomen zijn; gelijck de Verbintenis met die Kroon behelst. Uwe Heerlijckheden helpt niet alleen, maer bevordert oock, met hare Troupen de Wapenen tegens beyde de Doorluchtigste Huysen, hare Geconfedereerden, ende soo veel schade in het Rijck, daer het selve nochtans in alle hare Verbintenissen uytgesondert is soo veel,

als

als betreft Brant ende Verwoesting der Kercken ende Kerck-Goederen, tegen den Yver, die Uwe Heerlijckheden altijt in de saecken van den Godsdienst betuygt hebt. Wijl dan nu uwe Heerlijckheden op dese wijs aengaet tegens het Doorluchtigste Huys ende den onwederspreeckelijcken inhout van de Verbintenis met 't selve; gelijk mede tegen de vermaning des Rijx, voor welke ook de gantsche Staet Respect draegt, geve Ik Uwe Heerlijkheden selfs in bedenking, of de Weldaden van de sijde van sijn Majesteyt, na dat sijn Verbont gebroken wert, jegens deselve gecontinueert sullen konnen werden en of 't Rijk tegen haer de Vyantlijckheden sal ontveynsen; 't geen doch geen Vorst sal toestaen. Indien 't Uwe Heerlijkheden niet behaegt, op de Verplichting van de Verbintenis te reflecteren; en met allen ernst ende punctualiteyt de Executie van deselve te effectuëren, ende het Intrest van het gantsche Vaderlant om dat van eenige of een privaet te behartigen, sullen Uwe Heerlijkheden haer volgens de natuurlijcke billijckheyt in gevaer stellen; doch Ik verhoop van haer een beter Resolutie en verblijve, haer alle Geluksaligheyt wenschende, &c.

Liep het aen de Switserse kant sober af/ beter geluckte het in 't Noorden/ daer men tot het ruym maken van de handen der Evangelische Bontgenoten besig was/ de Holsteynsse Misverstanden uyt de weg te ruymen. 't Gewicht van 't Werck had haer Hoog Mog: de moeyte waerdigh doen achten/ den Heer van Heemskerck voor haren Envoyé tot het bywoonen der Onderhandelingen te Altona af te senden. Men kon het echter niet voor 't laetst van Somermaent eens werden. Den 29 gaven de Deensse Ministers dit Ontwerp over.

Laetste Project over de Altonaesse Tractaten, den 29 Juny door de Deensse Ministers aen de Mediateurs overgelevert.

Kont en Kennelijck zy hier door aen een ygelijck, dat de sware Verschillen, tusschen sijn Coninckl: Majesteyt van Denemarcken, Noorwegen, &c., en sijn Vorstel: Doorluchtigheyt, den Heer Hertog van Sleswijck-Holsteyn, een tijt lang gesweest hebbende, door de sorgvuldige bemiddeling van sijn Keyserlijcke Majesteyt; oock hare Doorluchtigheden, den Heer Ceurvorst van Saxen en den Heer Ceurvorst van Brandenburg, op de volgende wijse bestandig vergeleken en bygelegt zijn.

I.

Een generale Amnestie en eeuwige Vergetentheyt sal wesen en blijven van al, 't geen van beyde kanten, oock hare Ministers, Onderdanen en Aengehorigen, tot nu toe voorgenomen of geschiet mag zijn, en derhalven niemant der selve wedersijts met eenige Verantwoordingh, Straffe of Schade daerom beladen; bysonderlijck de Onderdanen van sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt, alle en yder, wegens dat sy haer sijn Coninckl: Majesteyt gesubmitteert hebben, met geene Ongenade aengesien werden. In tegendeel sal een vertroulijcke Vruntschap en Unie tusschen sijn Coninckl: Majesteyt van Denemarcken, Noorwegen, &c., sijne Erven ende Successeurs in de Regeering, en sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Sleswijck-Holsteyn en sijne Navolgers hier mede weder vernieut en vastgestelt wesen.

II.

Sijn Coninckl: Majesteyt van Denemarcken restitueert sijn Doorluchtigheyt, den Heer Hertog, in alle sijne Landen en Goederen; in specie het Goet Gods Gave, sijne Souvereyniteyt, Regalien, Jura Collectarum, Fœderum, Vestingh te bouwen en te besitten, en wijders in Somma in alle de Jura, Hoogheden, Rechten en Gerechtigheden, gelijck hy deselve voor ende na de Westphaelsse en Noordsche Vredens tot in 't Jaer 1675 gehad ende beseten heeft; oock het geene sijn Vorstel: Doorl: na de Fontainebleause Vrede kan toekomen; welcke Vredens-Besluyten dan hier mede nochmaels geconfirmeert werden: Insgelijcks sijne Bedienden en Aengehoorigen in hare Goederen en Capitalen. In tegendeel renuntieert sijne Vorstel: Doorl: alle Aen- en Opspraken, welcke hy niet alleen op sijn Coninckliјcke Majesteyt, dewijl deselve sijne Landen een tijt lang ingehad, beseten en genoten heeft, kan of magh maken; maer laet oock de Processen, die hy aen de Keyserl: Rijcks-Hof-Raed tegen 't Vorstel: Huys Pleun aengevangen heeft, varen en vallen.

III.

Als oock sijn Vorstel: Doorl: in sijne Postulatis onder anderen begeert, dat sijn Coninckl. Majesteyt 't Eylant Fehmern nevens de Ampten Steynhorst, Tremsbuttel en Trittau van de daer opgestelde Hypotheeck en Schultvordering sal verlossen en aen sijn Vorstel: Doorl: absque ullo Onere restituëren, wil sijn Coninkl: Majesteyt tot te meerder betuyging van de oprechte Vrunt-Swagerlijcke Affectie en Toegenegentheyt tot sijn Vorstel: Doorl:, den Heer Hertog, de Hypotheek en Aenspraek, die hy op 't Ampt Trittau heeft, afstaen en 't aen sijn Vorstel. Doorl. te gelijck met sijn andere Landen, onaengesien hem aen 't Pant-Capitael noch veel resteert, inruymen. Maer, wat het respective Eylant en Ampten Fehmern, Steynhorst ende Tremsbuttel aengaet, heeft de hooghste en hooge Mediatie, wijl deselve niet in handen van sijn Coninckl. Majesteyt, maer van dessel fs Heer Broeder, sijn Hoogheyt, den Prince George van Denemarcken, zijn, tot te beter vaststelling en behouding van de Rust in het Noorden met dese Neder-Saxise Kreytz, waer aen het Gemeen soo veel gelegen legt, op sig genomen, het middel, tot het contenteren en bevredigen van sijn Coninckl: Hoogheyt wegens de Pant-Somme, die hy daer op heeft, sonder toedoen en Nadeel van sijn Coninckl: Majesteyt te besorgen en by te brengen, op dat het voorsz. Eylant en Ampten in dier voegen met Consent van sijn Coninckl: Hoogheyt aen sijn Vorstel: Doorl: van gelijcken vry en sonder Losgelt gerestitueert werden.

IV.

Voor soo veel de Unien, Pacta Familiæ en de Verdragen, tot het Jaer 1675 opgerecht, gelijck oock de Communie, betreft, blijft het by de tot doe gebruyckte Herkomen en den duydelijcken Inhout van de Westphaelsse, Noordse en Fontainebleause Vredens; doch de aengerechte Unien, soo veel het Hertogdom Holsteyn aengaet, tegen sijn Keyserl: Majesteyt en het Rijck sullen niet verbindend, maer volkomen sonder werking zijn. Oock blijven alle te rug staende Kamer-Inkomsten en Contributien van de Coninckl: zyde volkomen ongeëxigeert.

V.

De overige Gravamina werden ad amicabilem Compositionem, en by manquering van deselve ad Viam Juris, verwesen; en sal geen Party tegen 't bovenstaende iets Viâ Facti ondernemen.

VI. De

VI.

De Ratificatien van dit Vergelijck sullen binnen 14 dagen na de datum van de Ondertekeningh hier t'Altona uytgewisselt en aenstonts daer op, en ten langsten in 8 dagen daer na, onfeylbaer in 't werck gestelt werden.

Ter oirkonde, &c.

De Coninckliicke Ministers verklaerden te gelijck / dat / soo het Ontwerp niet voor de middagh aengenomen wiert / sy hare Mesures daer na souden schicken en den Hertogh van Pleun aen alle hooge en lage Bedienden bevolen had / haer tot de Optocht gereet te houden en by 't van de hant wijsen der Coninklijcke Voorslag in 't Lauwenburgse te gaen en de Bruggen-Bou te Boitsenburg te verhinderen: Oock waren Schepen met Vuurwercken tot het verwoesten van 't opgetimmerde bereyt; doch na 't verloop van noch eteliicke uuren onderteeckenden het de Holsteynsse Ministers / alleen met de volgende Verandering.

IN 't tweede Articul is uytgelaten: *In tegendeel renuntieert*, &c. tot den eynde; en daer van het vierde Articul gemaeckt. In het vierde Articul het vijfde soo ver uytgelaten: *Maer de aengerechte Unien*, &c. tot: *Oock blijven.*

By dese Overkomst voegde den Prince George van Denemarcken sijn inwilliging tot het inruymen van Femern / Tremsbuttel en Steynhorst.

Het sammelen van het Verdrag baerde een late Velttocht; want Brandenburg / Saxen en andere aen dien hoek belangh hebbende Vorsten wilden voor de Veressening traeglijck van huys en d'overige voor der selver Aenkomst niet hooftsakelijks beginnen. 't Was oock onmogelijk; want / gelijk Brandenburg aen den Neder-Rhijn met hulp van Hollantse en Munsterse Volckeren het suyveren van 't Ceurvorstendom Ceulen toebetrout was / mosten Saxen en Lunenburg geen geringe klem aen de Ondernemingen der andere Rijks-Armee van Keyserse / Beyerse / Hessen-Casselse / Swabise / Franckise / Ec. Manschap geven. Beneden ving 't Werk aldereerst aen met kleyne tergingen; want 't gebeurde in Lentemaent / dat de Bontgenoten drie Franse Benden / d'eene vry gewichtig / by Ordingen in het Sticht Ceulen tot een Beginsel der Krijgshandelingen leliick affmeerden: de omstandigheden zijn in de twee nevensgaende Verhalen te lesen.

Missive, geschreven uyt Ordingen aen den Heer Carel Rosenboom, Agent van haer Hoog Mog., in dato den 14 Maert, 1689.

MYN HEER:

WY zijn op Donderdag, den 10 deser, 's morgens ten drie uuren, met alle onse Cavallerye van Santen opgebroocken, medenemende eenige Musquettiers nevens drie Stuckjes Canon; en hebben met den dag dicht by een Plaetsje, Alpen genaemt, gerencontreert en geconjungeert met den Heer Luy-

tenant

tenant Generael Velt-Marſchal Schoning, komende met de Cavallery van Weſel, en zijn alſoo t'ſamen gemarcheert tot op het Klooſter te Kamp; alwaer 's avonts even voorby onſe Voorwachten zijn komen marcheren drie Luytenants met omtrent 60 Man, komende van Kempen en de wil hebbende naer Rijnberck; daer op onſe Voorwachten aenſtonts Vuur gaven, acht nederſchooten en de geheele reſt gevangen namen; ende zijn wy des Vrydags 's morgens vroeg opgebroocken en, aen het Contreſcharp van Meurs komende, kontſchap bekomen, dat een Convoy van 300 Musquettiers nevens 150 Karren met Rogge op Weg waren, om naer Rijnberck te gaen; doch, kenniſſe van ons bekomen hebbende, te rugge getrocken waren: daer op onſe Voor-Troupen ſtracks avanceerden ende haer ſoo binnen, als even voorby dit Plaetsje, aentroffen, 8 a 10 dootſchooten ende een Major nevens eenige andere Officieren, 147 gemeene Soldaten en twee Vendels bequamen nevens alle de Karren met Koorn en Paerden, daer oock ettelijcke duyſent Rijcksdaelders by zijn geweeſt; ende zijn dien Nacht alhier gebleven, en des Saturdags omtrent twaelf uuren met een Allarm van Tafel afgejaegt op de tyding, dat de Vyanden recht tegen over Keyſerswaert, ſterck 25 Esquadrons Paerden en 800 Voetknechten, haer vertoonden: wy zijn daer op aenſtonts alle uytgetrocken recht naer den Vyant toe; en, na dat wy daer omtrent 2 uuren tegens den anderen bleven ſtaen, zijn wy, na dat de Heeren Generaels alles in ordre geſtelt hadden, met onſe geheele Linie tegens den Vyant aen gemarcheert; en keerden ſy ons aenſtonts de rug ende liepen door Heggen en Slooten ſoo hart voort, dat wy haer niet konden inhalen, als tot op een uur na by Nuys; alwaer ſy haer ſtelden, ende daer ging het Schaepſcheeren aen; want onſe rechter Vleugel, zijnde omtrent 1000 Paerden ſterck, viel met ſulcken Couragie op haer aen ende ſloeg haer ſoodanig in disordre, dat ſy-luyden met groote confuſie moſten retireren; als wanneer het Regiment van den Collonel Baron Erpha den Vyant tot voor de Poorten van Nuys dreef: In deſe Rencontre zijn meer, dan 500, Dooden van den Vyant gebleven, en wy hebben van haer omtrent 40 Gevangens, ſoo Officiers, als Soldaten of Ruyters, nevens een Keteltrom ende een Standaert. Des Sondags bleven wy alhier ruſten ende is niets voorgevallen; maer des Maendags 's morgens voor den dag zijn onſe Musquettiers gemarcheert naer een Stedeken Lijm, een half uur van hier gelegen; alwaer weynig Reſiſtentie vonden ende ſtracks binnen quamen; doch het meeſte Guarniſoen vluchte op het Caſteel; en toonden een Capiteyn met omtrent 120 Man, hun te willen defenderen; dan, wy daer by gekomen zijnde ende het Canon daer voor hebbende doen planten, wiert het Caſteel ſtracks ſonder ſlag ofte ſtoot op genade en ongenade overgegeven, en vonden wy daer op 12 Gevangens van 't Guarniſoen van Maſtricht, die dan alſoo verloſt zijn.

So aenſtonts komt tyding, dat den Vyant Nuys verlaten heeft; en is albereyts Volk gecommandeert, om die Plaets in Beſetting te gaen nemen.

Brief

Brief van den Generael Aylua aen den Graef van Waldeck uyt Ordingen, den 14 Maert.

MYN HEER:

IK kan niet nalaten, nette tyding van onſe Marſch aen Uw Hoogheyt te geven: Wy trocken voorleden Donderdag van Santen ende zijn met de Ruytery en Dragonders op de Brenninckhoet gekomen ende, door den Heer Schoning geconjungeert, naer het Klooſter te Camp gemarcheert en ie daer dien Nacht gebleven: doen wy'er quamen, vont onſe Voortocht aen geen ſijde het Klooſter 60 Voetknechten, die aenſtonts geſlagen ende omtrent 40 met twee Luytenants gevangen genomen wierden en een gedoot. 's Anderendaegs ontfing Ik, alſoo Ik de Avantguarde voerde, advys, dat een Convoy van 300 Voetknechten en eenige Ruyters 150 Karren, met Koorn geladen, naer Rijnberck voerde. Ik ſtuurde mijn Avantguarde voort en ſouteneerde ſe met de Dragonders en drie Esquadrons Cavallery; maer mijn Avantguarde kon'er niet eer, als hier, by komen. Wy vonden de Poort open, drongen ſpoediger voort ende bequamen ſoo op de weg, als hier in de Stadt, alle de gelade Wagens, een Major, drie Luytenants ende omtrent 140 Soldaten, alle Duytſchers, ende Ik deed noch ettelijcke in de Gracht van Linne dooden. Alles geſchiede, ſonder een Gequetſte te bekomen: hier uyt kan Uw Hoogheyt oordeelen, dat ſy haer, ſonder te verweeren, overgegeven hebben. Saturdag jongſtleden wierden wy geallarmeert, dat de Vyanden haer met 25 Esquadrons ende eenige Fantaſſins een groot uur van hier vertoonden; het geen in der daet waer was: Wy gingen haer recognosceren ende beſloten met rijpe overweging, onſe Troupen te laten marcheren ende haer aen te taſten; het geen gedaen wiert; maer den Heer de Sourdis lichte aenſtonts ſijn hielen ende had reets ſijn Infantery, die uyt 800 Man beſtont, laten aftrecken. Wy volgden haer. In alle de Defilées liet hy Dragonders te Paert. Wy verdreven geſtadig deſe Dragonders, volgden ſachtjes ende lieten meer, als twee derdeparten van ons Volck, achter; niet gelovende, by haer te konnen rucken. Wy vonden haer andermael gepoſteert in een Dorp, een uur van Nuys; maer, by haer komende, om haer verblijf te ſien, weecken de Esquadrons terſtont achter het Dorp ende achter haer Infantery, die doenmaels niet boven 400 Voetknechten uytmaeckte. Wy deeden onſe Dragonders af klimmen: deſe attacqueerden haer ſoo geluckig, dat ſy aenſtonts geſlagen wierden. De Esquadrons, in plaets, van haer te onderſteunen, vloden laf hertig: Wy dreven haer tot de Barriere van Nuys ende ſouden, ſoo den dag noch twee uuren geduurt had, haer alle in Nuys gekregen hebben; want wy ſouden met haer peſle meſle daer in gedrongen hebben. In deſe Rencontre hebben de Vyanden wel 300 Dooden ende wy niet boven 10 ende weynig Gequetſten gehad: dit kleyne voordeel heeft haer de ellendigſte beweging van de Werelt doen maecken; want dien ſelven avont liet hy ſijn gantſche Cavallery aen de andere kant van Erp paſſeren en giſteren avont ten negen uuren de gantſche Infantery en Bagage in de grootſte haeſt ende confuſie van de Werelt naer Bon marcheren. Heden hebben wy het Caſteel van Linne geſommeert, en 't ſig op diſcretie overgegeven: een Collonel Luytenant,

tenant, twee Capiteyns, een Luytenant en over de 80 Soldaten zijn Krijgs-gevangens: daer-en-boven hebben wy 10 van onse Gevangens van het Guarnisoen van Maestricht verlost. 't Is een sterck Casteel en daer men sig vry lang tegen het Geschut kan verweeren. Morgen gaen wy na Nuys en sullen sien, hoe de Vyanden haer sullen dragen.

* Nuys en meer Plaetsen van gering belang kregen de Zegenpraelders sonder slag of stoot: Selfs wiesch de schrick onder de Fransse (Menschen / die tegen geen Wanfortuyn opmogen) tot die hooghte / dat sy / gelijck men naderhant bericht is / hadden de onse haer op de hielen gevolght / van Bon weggekraeint souden hebben. In tegendeel gingen de Bontgenoten / de Nucken der Fortuyn kennende en wetende / hoe veel Overwinning het nimmermeer te rugh stappen na sig sleept / met alle omsichtigheyt en beroof den Nuys (tot het uytstaen van een Belegeringh onbequaem) voor een tijt / en tot dat men meerder ruymte won / van sijne Sterchtens; hoewel kort daer na dat Besluyt en dien Handel t'eenemael veranderden.

De Capitulairen van Ceulen / Partylingen van Furstemburgh (naderhant van hare Waerdigheden door den Ceurvorst berooft) weecken in het begin van Grasmaent van Bon na Straetsburgh en den Cardinael in Persoon den 7 onder een Wacht van 7 a 800 Man na Metz.

Den 14 van Bloeymaent gaf sigh ++ Rhijnberck / wanneer sorgh voor 't losmaken der stramme Slooten en Grendels gedragen was / op dese Voorwaerden goetwillig over.

Conditien, gemaeckt op het overgaen van Rhijnberck.

I.

DAt men den Gouverneur, den Generael Major van Bernsau, sal bewijsen, dat de pluraliteyt van Stemmen voor den Prins Clemens is en den Cardinael afgevallen, dewijl hy en alle sijne Officiers niemant anders, als de pluraliteyt, volgens de Ceulsse Lant-Vereeniging gesworen hebben.

II.

Dat sy door de geene, aen wien sy gesworen hebben, van 't Dom-Capittel ontslagen sullen werden.

III.

Dat alle Officiers, soo sy willen, in hare Charges en Gagien voor haer gantse Leven sullen continuëren.

IV. Dat

* Nuys, Novesium, Nivesium of Nussia, door Drusus ten tijde van Augustus tot een Casteel en naderhant tot een Stad gemaekt; een tijt lang van d'eene zijde door den Rhijn, eer sy haer Loop verwisselde, bespoelt; onder andere Oorlogs-Rampen de Belegering van Hertog Carel de Stoute van Bourgondien, Grave van Hollant, &c., byna een ront Jaer om de Verschillen wegens de Aerts-Bisschoppelijcke Keur onderworpen geweest; doch door Keyser Fredrick IV. by manier van Verdrag geret. Hier huwde naderhant den Aerts-Hertog Maximiliaen met Vrouwe Maria van Bourgondien, eenige Dochter van Carel.

++ Rhijnberck, een voorname Sterckte in het Ceurvorstendom Ceulen, vint men niet wijt van 't Graefschap Meurs en is in de laetste Oorlogen tusschen Spange en de Vereenigde Nederlanden menigmael heen en weer geslingert.

IV.

Dat 't aen den Gouverneur sal vrystaen, 't overige Gelt tot Betaling van 't Guarnisoen weder aen den Cardinael met Convoy te senden.

V.

Dat hy 1000 Man onder sijn Commando van de Geallieerden sal innemen.

VI.

Dat alle Politijke en Geestelijke Saken in den Staet, daer sy tegenwoordig in zijn, sullen blijven.

VII.

En dat hy alle Charges by sijn Regeeringh te Voet ende te Paert op de Duytsche manier sal mogen vergeven en de Ceur-Ceulsche Troupen als Generael en Chef commanderen.

Den 16 togen de Hollanders en Brandenburgers / 680 Man sterck / in de Stad: Den 17 leyden de Burgers / op het Stadhuys ontboden / in handen van twee Capitulairen en den Heer van Slangenburg den Eed van Getrouwigheyt aen den Ceurvorst van Ceulen / Prins Clemens van Beyeren / af.

Voor * Keysersweert / zedert de Veroveringh van Nuys besloten gehouden / verscheen den Ceurvorst van Brandenburgh den 21 van Somermaent in sijn Leger en begon ten eersten de Nadernissen en Batteryen. In 't voortstuwen der Loopgraven tusschen den 22 en 23 bequamen den Generael Schomberg aen sijn lincker zijde met een dubbelde Haeck en den Adjutant Generael Natzmer aen sijn eene Hant door een Musquet Wonden. Den 24 en 25 spilde men met beschieten; waer door de groote Toorn nevens diverse Huysen in Brant vlogen en sprongen. Marcognet / de Commandant / hielt / wijl hy sig door dat toeval onder Dack onveylig keurde / op een Bolwerck Krijghsraet over het beramen van de verdere middelen tot de Verweering; doch voor 't scheyden viel een sware Bombe / sloeg verscheyde Officiers op 't selve omver en bedeckte sommige met Aert. Dit deed den Commandant besluyten / in Onderhandeling te treden: Sy duurde den 25 van 's Middaghs ten 2 tot 's Nachts ten 12 uuren en bracht dese Overkomst te weeg.

Capitulatie, gemaeckt tusschen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburg en den Heer Marcognet, commanderende de Troupen van den Coningh.

I.

HEt geheele Guarnisoen, alle Officieren daer onder begrepen, benevens de Commissarissen van Oorloge, Ingenieurs, Oorlogs-Commissaris, Ingenieur-Commissaris van de Artillery ende andere dadelijcke Officieren, en in 't generael alle, die 't souden mogen wesen; mits dat sy Fransse zijn, sullen op Maendag ten negen uuren des morgens uyttrecken; uytgesondert de Duytsche ende

* Keyserswaert, Stad en Slot, leggen aen den Rhijn niet ver van het Hertogdom Cleve.

ende alle Onderdanen des Rijcks, dewelcke haer met hare Equipages sullen mogen retireren, werwaerts het haer goetduncken sal, ende haer oock geoorloft zijn, Dienst onder de Troupen van sijn Ceurvorstelijke Doorluchtigheyt en onder die van sijne Geallieerden te nemen; maer sy sullen gantsch geene Vryheyt hebben, langer in Fransschen Dienst te mogen verblijven. Het voorsz. Fransche Guarnisoen sal op Maendag morgen ten negen uuren uyttrecken, soo als gesegt is, met slaende Trommels, aengestokene Lonten, Kogels in de Mont, vliegende Vaendels, Wapenen en Bagagie, te Paert en te Voet, met haer Ketel-Trommels, Standaerts, Trompetten en Trommels, ende generalijck met alle, 't geen haer soude mogen toebehoren.

II.

Geen Canon van den Coning in de Stad en Fortresse van Keyserswaert zijnde, sal alle 't selve, 't welk daer in is, aen de Dispositie van sijne Ceurvorstelijke Doorluchtigheyt verblijven.

III.

Is geaccordeert, dat 't voorn. Guarnisoen gesont en vry ende in volkomen veyligheyt door een Convoy na Luxemburg door de alderveyligste en kortste weg gebracht sal werden.

IV.

Den Heer van Marcognet sal gehouden zijn, een Paspoort voor de wederkomste en voor de veyligheyt van het voorsz. Convoy te verleenen.

V.

Het sal den voorn. Heer de Marcognet vrystaen, met een Trompetter van het Convoy van sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt naer Bon om sijne Goederen en Bagagie te senden.

VI.

Het voorsz. Guarnisoen sal sig door de naeste Weg naer Luxemburg begeven ende maer gehouden zijn, vier of vyf Mijlen des daegs af te leggen, drie dagen achter een marcheren en daer na een dag stil blijven.

VII.

Is geaccordeert, dat alle Overlopers vry ende sonder vermommainge sullen uyttrecken, en selfs oock de drie, die haer in de Plaets begeven hebben, naer dat men die heeft beginnen te belegeren.

VIII.

Den Gouverneur sal gehouden zijn, ter Middernacht de Koe-Poort met desselfs Halve Mane aen sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt en sijne Geallieerden in te ruymen; in welcke Posten men een Battaillon van 600 Man sal doen trecken ende logeren; edoch sal niemant in de Stadt treden, voor dat het Guarnisoen uytgetogen sal zijn.

IX.

Tot transport van de Equipagie en Goederen van den Heer Marcognet en van het gantse Guarnisoen zijn 50 Wagens of Karren toegestaen tot de voorsz. Stadt van Luxemburg toe, dewelcke tot die Plaets toe Fransse sullen zijn.

X.

Is geaccordeert, dat de Stad van de Privilegien, die deselve altijt gehad heeft, sal blijven jouïsseren; gelijck oock het Capittel en de Capucijnen.

XI. En

BON.
1 Hoff Slot. 2 de Kraen.
3 Niewe werken. 4 den Dom Kerk.
5 Brandenb: 6 Hollandse Approches.
7 Schans ingenomen. 8. Münsterse.
DEN RHYN

XI.

En, wat de Duytsche Troupen aengaet, waer van in het eerste Articul gesproken is, dat het Regiment van Furstemburgh in Battaille met den Gouverneur ende tot buyten de Plaets sal uyttreden, ende, het selve eenigen tijdt gemarcheert hebbende, halte houden ende de Capiteynen Kaber en Lokmaecken, die gevangen zijn, alsdan met hunne Compagnien weder te rug trecken; gelijck oock al de gebore Duytsers en Onderdanen van 't Keyserrijck; uytgesondert de Luyckenaers van Geboorte, die heenen mogen gaen, soo 't hun goetdunckt, en die, dewelcke by het Regiment sullen willen blijven, daer by continuëren.

XII.

Sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt belooft in sijnen naem ende die van de Geallieerden alle, het geene voorschreve staet, onder beding, dat den Gouverneur gehouden sal zijn, alle de Mijnen ende Fornuysen getrouwelijck aen te wijsen ende een Lijst van de tegenwoordige Oorlogs- ende Mont-Ammunitie ende andere Magasijnen te geven: Ende, wat het Gelt ofte Penningen van den Coning, die in Keyserswaert gevonden werden, aengaet, sullen, alsoo den Gouverneur versekert, dat daer van, wanneer de Gagies van het Guarnisoen en de Schulden, die hy van wegen den Coning te betalen heeft, voldaen sullen zijn, niet meer, als een kleyne Somme van 4 a 5000 Kroonen, overschiet, deselve aen sijn dispositie gelaten werden; maer, by aldiender een veel merckelijcker Somme, als men die gedebiteert heeft, gevonden sal werden, aen de goetvinding van sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt en van de Geallieerden verblijven. Gedaen in 't Leger voor Keyserswaert, den 26 Juny, 1689.

Sijn Ceurvorstel: Doorl: voorsag den Generael Schoning met het Commando over de Stad, geraeckte den 3 van Hoymaent te Nuys en verboegde sig den 22 voor * Bon. Tot een begin had den Luytenant Generael Barfus den 11 een Schans, kort te vooren door de Fransse over den Rhijn opgeworpen, overweldigt en de Besettelingen krijghs-Gevangens gemaeckt. Den Ceurvorst liet door den Munstersschen Luytenant Generael Swartz de Stad opeyschen; dan dese ontfing van den Commandant, Graef van Asfelt, tot Antwoort: Dat hy noch niet recht verstont, sulcken Vesting, van alles overvloedigh voorsien, te benauwen: men kon aenkomen en sigh wat oeffenen. Ceur-Brandenburg, onderrecht, dat in de Stad 6000 Man, Bloem van 't Fransse Leger, lagen en veele Officiers, die den Cardinael van Furstemburgh in sijne Ondernemingen de behulpsame Hant geboden hadden, dacht se, tot winningh van tijt, Volck en Moeyte door Bomben tot de Overgabe te dwingen; deed op de bemachtigde Schans een Hooft-Batterij verbaerdigen, oock een Kessel, en beplante se met 34 vier-en-twintig,

* Bon, aen den Zuyd-Oever des Rhijns, 4 Mijl boven Ceulen; eertijts Ara Ubiorum genaemt, om dat d'Ubii, in dat Gewest woonachtig, het Beelt van Mercurius aldaer aenbaden, door Drusus, Veltheer van Augustus, tot een Casteel gebout en daer na tot een Stad door Keyser Juliaen bevestigt geworden, is de Zetel-Plaets van den Ceurvorst van Ceulen, en ten dien eynde met een heerlijck Slot voorsien; onder Keyser Carel de Vette door de Noormannen verbrant; in 't Jaer 1673 door de Bontgenoten ingenomen, en 't voorleden door toedoen van den Cardinael van Furstemburg weder onder de Fransse gebracht.

twintig / 14 twaelf / 14 acht / 8 ses en 30 drie Ponts Metale Stucken / 46 Vuur-Mortiers en 4 Haubitzen. Den 9 verplaetste sigh het Leger van Niel na Rothkirchen langs den Rhijn in een nieu Campement en den 11 na Oberweszlingen. Den 12 vont den Ceurvorst goet / de Batteryen en andere Wercken aen de Overzijde des Rhijns in Persoon te gaen besichtigen / en begon den 14 's avonts ten 8 uuren het bombarderen en Vuur inwerpen; soo hevigh / dat de Aerde daverde en na 't verloop van een half uur de gantsche Stad en de Ceurvorstelijcke Residentie-plaets aen veel kanten in Vlam geraeckten en 24 uuren later weynig meer van alle de schoone Gebouwen / Kloosters en Kercken te betreden viel. Den 15 en 16 duurde het schieten en branden soo helder / dat men in het Leger Brieven kon lesen: De Stads Muur storte van de Waterkant vol Gaten. Den Commandant weeck / sonder sigh het geweit van buyten te bekreunen / met sijn Manschap in de Buytenwercken / Gewelfsels en Kelders; hielt sijne Magasijnen onder de Wallen verborgen / en vergunde aen de Burgers / met achterblijving van 't hare de Plaets te ruymen. De Ceurvorst en Ceurvorstin besagen den 17 alles. Doe bespeurt wiert / dat Bomben geen wackere Manschap tot het overgeven van een weerbare Stad konnen nootsaken / besloot den Ceurvorst den 20 in een Geheyme Krijgs-Raed / een volle Belegering te ondernemen; ten welcken eynde reets aen de Lantzijde op twee Plaetsen Post gevat was. Den 21 ging sijn Ceurvorstel: Doorl: met den Generael Schoning onder 't geleyde van 1000 Paerden en 500 Dragonders de Gelegentheyt der Stad omtrent het Dorp Poppelsdorf beschouwen: De Bontgenoten wierden op haer wederkeering door ettelijke uytgetoge Vyanden onderwegen besprongen; maer redden haer spoedig en sonder noemenswaerdigh verlies. Den 23 passeerde met wedersijts speelen / 't in Kolen leggen van 't Dorp Popelsdorf en 't plunderen van 't Casteel door de Fransse / die den 25 op eenige Arbeyders uytvielen; dan door de Brandenburgse Ruyters en Dragonders na een Gevecht van drie quartier uurs met achterlating eeniger Dooden en Gevangens weder na binnen gedreven wierden. Dien dagh verscheenen den Obersten Magny en jonge Heer d'Asselt by de Brandenburgse Commissarissen (den Auditeur Generael Schutz / den Obersten Luytenant Below van Donhoff en den Capiteyn Ruchat) te Bruel tot het oprechten van eenige Articulen wegens het uytwisselen der Gevangens gedurende de Belegering / en wendden den 28 met het Accoort na binnen. Van den 26 af vernieude het canonneren en Bomben werpen op de groote Kerck / &c.; daer men Kondschap kreeg / dat de Besettelingen hare beste saecken in geborgen hadden. De Overlopers brachten van doe af aen van tijt tot tijt eenparig bericht / dat de Fransse / schoon van genoeghsame Levensmiddelen besorgt / gebreck aen Heel-Kruyden en Salven leeden en daer door de Gewonden meest storven. Den 30 wiert door 't naber Post-vatten in een Lust-Plaets van den gewesen Ceurvorst / niet boven de 2 a 300 Schreden van 't Contreschaep / de Stad enger ingesloten. Tweemael stortten de Fransse uyt; vruchteloos. Den 2 van Oogstmaent
haelden

MENTS.
1 St Jacobs Schans
2 't Hoff.
3 de Kraen.
4 Watermolens
5 Schipbrugh
6 Lotringse Appr.
7 Saxise Appr:
8 Beyerse Appr:
9 Gustavus Berg.
Ments.
RHYN

haelden de Belegeraers 6 Tonnen Kruyt uyt een Vyantlijcke Mijn. Den 3 verschansten sy haer achter een kleyne Bergh niet ver van 't Contrescharp: 1200 Fransse te Voet/ te Paert en Dragonders wilden 't stuyten; naderden de Geallieerden tot op den Berg bedeckt; doodden en quetsten omtrent 10 Arbeyders nevens den aenvoerenden Hooftman/ Fabian/ die door twee Kogels levenloos ter Aerde plofte/ en namen even veel gevangen: dan mosten echter door de hulp/ die den Marckgraef Philips Wilhelm bybracht/met 40 Lijken en Gewonden onverrichter sake deynsen. Den 14 begon men 't Leger langs den Rhijn aen d'eene en d'andere zijde der Stad af te steecken en sommige Battaillons der Lijf wacht te Voet op de Kruysberg/ daer den Ceurvorst 2 dagen later in 't Servitaner Klooster sijn Hoofquartier nam/ te leggen. Tot den 16 werckte men. Alsdoen stelde den Ceurvorst op 't versoeck van Lotharingen/ Beyeren en Saxen vast/ de Belegering op te schorten en 6000 Man onder den Generael Barfus tot haer hulp af te vaerdigen: Sy lagen voor * Mentz/ daer het dus geschapen stont.

Met 't aenschieten der Velttocht had men voorgenomen/ het openen der Rhijn aen alle kanten te verhaesten en voor al 't Ceurvorstendom van Mentz/ in 't Hert van 't Rijck/ te herwinnen. Ten dien eynde quam den Hertogh van Lotharingen met het uytgaen van Bloeymaent/ en wel soo vroegh den Lantgraef van Hessen-Cassel/ te Franckfort. Lotharingen reed den 30 met 400 Man tot aen de Schans tegen over Mentz en besag de gestaltenis/ terwijl de Fransse hevig uyt haer Geschut en 2 Ruyters naest sijn zijde doot schoten: De Hessen overweldigden se den 31 en slechten se/ als onhoudbaer tegen het grof Geschut uyt de Stad: Cassel viel in haer handen. Ceur-Saxen volghde den 6 van Somermaent te Franckfort/ en omtrent deselve tijt de Ceur-Prins van Hanover/ de Groot-Meester der Duytse Ordre en meer aensienelijcke Personagien. De Keyserlijcke Macht toog by Cobientz in die Maent over de Rhijn en de Saxise sachtjes na de zijde van de Gustavus Berg. Ceur-Beyeren/ die een tijt lang de Besetting van Philipsburgh ingeteugelt hielt/sloeg met sijn meeste Macht weynig dagen trager de eygenste Wegh op: De rest wiert te Stolhoven en in de kleyne Plaetsjes daer omtrent verlegt en ten deele door de Fransse met het overrompelen der selve gevangen genomen.

Den 6 van Hoymaent 's nachts berende den Hertogh van Lotharingen met eenige 1000 Man de Vesting: De Saxen/ met lichte Vaertuygen en swaere Schepen over den Rhijn gevoert/ versterckten hem den 7 met 3 Regimenten te Voet. Den 8 betrocken de Keyserse/ Saxise en Lunenburgers het Leger/ voor haer afgestoocken/ en ontfingen den 10 Ceur-Beyeren met eeniger sijner en sommige Keyserlijcke Volckeren. Ceur-Saxen en Ceur-Beyeren namen haer Hooft-Quartier te Weissenau/ Lotharingen te Bretzenheim en den Prins van Hanover by Gundesheim.

't Geheele Leger/ dat met een Linie van Circumvallatie van den Rhijn

tot

* Siet de Aenteekeningen in 't 39 Deel van de Mercurius Fol. 88.

tot Weissenau / en verder aen den Rhijn na Biberich / streckte / was op dese wijse geschickt: Van Weissenau tot Bretzenheym stonden de Wurtsburgse Dragonders met de Battaillons van Stadel en Beck: Doe 't Caraffisch Regiment te Voet nevens de Battaillons van Beck en Caunits: 't Saxise Lijf-Regiment te Paert: 't Beyers Lijf-Regiment: 't Saxisch Lijf-Regiment te Voet: De Generael Majors Plato te Paert: Generaels Flemmingh te Voet: Oberstens Brons te Paert: Hertogs Christiaen te Voet: Generaels Reus te Paert: Oberstens Kuffer te Voet: Prins Fredrich te Paert: Sintzendorffs te Voet: Ramsdorffs te Paert: Weimarsch te Voet: Bareutse Dragonders: Palfisch en Starrenbergs te Voet: Commercys te Paert: Ceur-Prins van Saxen te Voet / en 't Heddersdorff Franckisch te Voet: Van Bretzenheim tot aen 't Hanoverse Hooft-Quartier 't Regiment van den Obersten Schorten te Voet: Breittenbachs te Paert: Sommerfelds te Voet: Wolffenbuttels te Paert: Generael Majors van Ohr te Voet: Generaels van der Lippe te Paert: Smiedbergs te Voet: Generael Majors van Ofen te Paert: Generaels van der Lippe te Voet / en 't Dragonders van Wolffenbuttel; en van daer beneden na den Rhijn na Biberich 't Opper-Franckisch Regiment te Paert: Franckisch te Voet: Prins Carel van Nieuburgh te Paert: jongh Lotharings te Voet: Caffisch te Paert: Duytse Meesters te Voet: Dunewalts te Paert: Out-Starrenbergs te Voet: Graefs van der Lippe Dragonders: Oberstens Keller ende Over-Rhijns te Voet: 't Fuldise Battaillon: 't Wartenlebisch Regiment te Voet: Spiegels te Paert / en een Lijf-Regiment te Voet. Den 11 beraemden de Ceurvorsten / Lottharingen en overige hooge Generaels in een Krijgs-Raed / van twee kanten de Stad te bespringen; van d'eene onder de Ceurvorsten by 't Carthuys na de nieuwe Poort en van d'andere onder Lottharingen by 't Hooge Gericht of tusschen de Gau en Out-Munster Poorten op de twee Bolwercken van Bonifacius en Alexander; waer mede men den eygensten Nacht door Post vatten een aenvang maeckte. De Hessen-Casselse Volckeren hielden haer over den Rhiju tusschen Costheym en Cassel verschanst. Soo haest de Fransse het wercken aen de Linien van Circumvallatie door honderden opgebode Boeren sagen / schoten sy met een hevig gewelt op de Bontgenoten / en den 13 Prins Fredrick van de Paltz met een Falconnet-Kogel in het Hooft; waer door hy levenloos ter Aerde storte. Den 18 begonden de Saxen van 2 kleyne Batteryen / d'eene van 2 en d'andere van 4 Stucken / niet ver van het Carthuys op de Rhijn-Schans te speelen. De Hessen / die in een Linie van de kant van Costheym en Cassel na deselve Schans drongen / verbraken de vliegende Brugh. Tot openhouding van de Wegh voor Boden sloegen de Keyserse een Schipbrugh by Biberich over den Rhijn / een by Hocheim over den Meyn en de Saxen den 19 een omtrent Weissenau / waer over noch sommig achtergeblebe Volck met groot Geschut en allerhande Krijgs-behoeften / in het Rijck alomme versamelt / gebracht wierden. Den 19 wierpen de Hessen veele Vuur-Kogels in de Fransse Schans

en

en de Baracken/ Fascinen/ &c. in Brant/ en ondertusschen sterkten 3000 Beyersse en Keysersche/ niettegenstaende het gestadigh canonneren der Belegerden/ een nieuwe Post dicht onder de Stadt. Omtrent desen tijt wiert den jongen de Heer de Cormallion/ welkers Vader sig in Deenssen Dienst onthout en die van Montroyael in Mentz socht te komen/ door den Marquis de Parella opgevangen. Den 30 en 31 spilde men wedersijts met schieten: de Bontgenoten bequamen 160 Soldaten doot en gewont; by d'eerste een Oversten Luytenant en Capiteyns Schenck en Dalwigh/ en by de laetste Capiteyns Borneman en Stocken. Den 2 van Oogstmaent reeden drie Officiers/ in het root gekleet/ door het Leger in de Stad: d'eene hoorde men naderhant/ den vermaerden Vernufteling Barbezier te wesen. Den Duytschen Meester sloegh 's nachts in het besichtigen der Posten een Falconnet-Kogel onder de Voet; dan bracht hem geen letsel toe. Den 3 vielen de Fransse aen de Saxise kant (alwaer sy haer reets vier reysen vertoont hadden) uyt; maer mosten/ met tamelijck verlies afgekeert/ spoedigh deynsen en kosten niet beletten het maecken van een Redoute ende het beplanten van dien met vier Mortiers en twee halve Cartouwen. Een andere Reduyt met twee Stucken tot bedekking der Arbeyders raeckte oock haest gereet. Den 4 betrapte men een Boer met drie Brieven/ te net geschreven/ om ontcijffert te werden. Den 5 kreeg den Hertogh van Savoyen een Wont in de Naderníssen aen het Hooft en de Keyserse het Kruyt uyt twee Vyantlijcke Mijnen. Tot den 6 besteede men den tijt met arbeyden: Dien dag weeck een Luytenant van een Frans Regiment uyt de Stadt; nam met hem een Soldaet van sijn Compagnie/ onder schijn/ van te willen recognosceren; dan dwong desen/ wanneer sy tot op 200 Schreden na aen de Wacht der Belegeraers waren/ door het setten van het Pistool op sijn Borst/ over te lopen: By den Hertogh van Lotharingen gelept/ overhandigde hy twaelf Gronttekeningen der Stad. Den 7 vertrok den Generael Dunewald op de tijding/ dat den Mareschal de Duras Heydelbergh met 25000 Man belegert had/ met een Bende Ruyters derwaerts: De Besettelingen/ wanende/ dat dese Macht haer Ontset het Hooft ging bieden/ besprongen met 3000 Man te Paert en te Voet de Keysersche; dan waren geperst/ met menigte Lijcken en Gewonden af te trecken. Een Oversten Luytenant/ een Major/ drie Capiteyns/ twee Luytenants en by de 200 Soldaten wierden van de Duytse gedoot en gequetst.

Dat de Fransse nu weder voor Heydelberg ruckten/ daer sy het 't voorleden Jaer bemachtigt hadden/ geschiede by dit voorval: Sy/ die haer te swack tot het voeren van een aenvechtenden Oorlog tegen byna geheel Christenrijk gevoelden/ bedachten vroeg in de tijt dien averechtsen Greep van Staetkunde/ dat sy door 't verwoesten der onhoubare Steden en Landen hare Vyanden de Levensmiddelen tot het voeden harer Legers souden afsnijden en de gelegentheyt tot 't aenvatten van Ondernemingen van nadruk beroven. De Paltz/ uyt den Aert/ hoewel een voortreffelijke Lansdouwe/ t'eenemael weereloos/ besuurde haer Woede; en mochten de plechtelijcke Voorwaerden/ met des Coninghs

Soon aengegaen ende door hem toegestaen en belooft / niet het geringste (gelijk in de hier voorzen ingevloeyde Rijks-Besluyten en Brieven aengeroert is) hel= pen. In Loumaent maeckten sy de Toestel; dan versleten noch een geruy= men tijt met het uytsuypen der Ingesetenen door afgeperste oneyndige en t'el= kens vernieude Brantschattingen. De Cancelery en andere Papieren nevens al 't bekoorlijke voor onversadelijke Begeerders sleepten sy na hare Vestingen: Het Ceurvorstelijcke Slot in Heydelbergh stont den 2 van Lentemaent des Nachts / alle de Huysen met Peck-Kranssen / Stroo / Ec. gevult / ende ter selver tijt de Stadt in lichte Vlam; van het eerste in het kort luttel meer; doch van de Plaets (behalven het Stadhuys / de groote Brug / Molens ende ettelijcke Huysen) het meeste gedeelte tot leetwesen der Brantstichters / die in weynig uuren met die stanck ruymden : 400 Keyserse trocken ten eersten voor Besetting daer binnen. Van Manheym en de Vesting Fredricksburgh bleef naeulijcks iets over / dat de Naem kan voeren. Wormbs / Spiers (van waer het Kamer-Gerecht naer Wetzlar verleght is) Franckenthal/ Bacherach / Kreutznach ende meest alle de geringer Steden / Dorpen ende Gehuchten aen dien Oort smaeckten het eygenste Lot / d'eene wat gelucki= ger ende de andere weder rampsaliger. Men verhaelt / dat de Coningh / wanneer hy van het uytvoeren van sijn Bevel verwittigt wiert / sig liet hoo= ren / *dat het hem leet was, dat Redenen van Staet soo grooten Verwoestingh veroorsaeckten; maer dat hy het niet kon beletten.*

Om echter de Duytse te quellen / troch Duras / na dat hy de Burgers van Ments voor haer insluyting afgevordert had/of sy ingeval van een Belegering haer getrou souden verweeren/en op haer stilswijgen gedreygt/by de minste te= kenen van het tegendeel haer na 't Voorbeelt van Spiers en Wormbs te sullen doen onthalen / een Leger / alschoon niet soo sterck / als de Duytsche waen= den / by-een; en deed / den 4 van Oogstmaent voor Heydelbergh (dat hy niet waerdig achte / uyt sijn Geschut te beschieten / en alleen met 500 Man beset was; doch dien dag een Wurtemburgs Regiment van 1000 Koppen / het geen naer Wurtzburgh wilde / maer op het ernstig aenhouden der Bur= gers bleef / ende den 7 noch 2000 Man inkreeg) getogen / het den eygenste 7 des avonts bestormen : Ettelijcke Soldaten drongen door tot in de Op= per-Stadt en poogden / in de nieu geboude St. Jacobs Kerck Post te vat= ten ; dan wierden alle ter nedergemaeckt. Van de Besettelingen / voor de Fransse in de Stern-Schans aen de Spierse Poort bloot / sneuvelden ver= scheyde ende van de Vyanden 350 Man : Duras deynsde met dese Eer ende verbrande Wikloch / Smitzheym / Ec.

Met dat nieuws keerde den 9 den Oversten Luytenant Thevenot voor Mentz. Den 8 had Lottharingen van sijn kant het schieten aengevangen ; de Vyanden twee Uytvallen gedaen/en een Fransman met twee Blasen onder de Armen / en Brieven voor den Gouverneur daer binnen / den Rhijn overge= swommen. Tusschen den 8 en 9 quetsten de Fransse den Hertog van Holsteyn van 't Saxisch Kusserisch Regiment. Den 9 vermeerderden 4000 Hessen de

Keyserſſe ende Lunenburgers in haer Attacque : sy dreven met Bomben van Costheym Brant in de Vestingh. Een Saxisch Musquettier vont in een holle Boom een groot Pacquet Brieven / van den Commandant en Officiers aen den Mareschal de Duras en hare Bloetverwanten na Parijs geschreven : In d'eerste versochten de Vyanden / te weten / hoe sy by 't nijpen der Belegering haer te dragen hadden. Den 12 stortten de Fransse aen de Saxische kant uyt ende beseerden den Major Generael / Graef van Reuss / aen het Hooft nevens 70 Soldaten / van welcke een gedeelte het Leven verloor. Onder het mineren ontdeckten de Saxen den 17 een Fransse Mijn en haelden 24 Centner Kruyt daer uyt. Den 20 doodden de Belegerden in een Uytval den Oversten Wachtmeester Schweinitz ende ettelijcke Beyersſche ende Saxische Soldaten ; doch verlieten het Stadianische Hof. Den 25 trof een Musquet-Kogel uyt de Stadt den Prins van Paltz Veldentz doodelijck. Den 26 barsten de Fransse met 1500 Man aen de Keyserlijcke kant na buyten : Den Luytenant Velt-Marschal Wallis bood haer 't Hooft ende sy naer een Gevecht van drie Quartiers ende het verliesen van een groot getal der hare hem de Rugh. Van de Keyserſſe sneuvelden den Capiteyn ende Baron van Sickingen / Dom-Heer te Mentz geweest / een Capiteyn der Hessen ende sommige Soldaten : Den Marquis Lunatti / Hooftman der Granadiers / wiert gequetst. Den 28 verscheen den Ceurvorst van Beyeren op de Redupt van St. Emanuel ende speelde men den gantschen dagh / gelijck oock al ettelijcke te vooren geschiet was / op de Muuren / &c. / die ten deele over hoop geraeckten. Tegen allen Ontset verhaerdigden de Belegeraers by Weissenau een Uytlegger van 6 groote Schepen en bespanden den Rhijn met stercke Ketens / Bomen / &c. / door Geschut aen wedersijde den Oever beschermt. Den 3 van Herfstmaent ontstaken de Keyserſſe een Mijn / die omtrent het Contreſcharp eenige schade veroorsaeckte. Den Hertogh Christiaen van Saxen / Luytenant Velt-Marschal / bequam een doodelijcke Wonde en bestorf het. Den 4 bebolwerkten de Keyserſſe haer niet boven 20 Schreden van de Palissaden. Den 5 bracht men / met de Wercken na wensch genadert ende met alles tot de Storm op de Contreſcharpen wedersijts gereet / de Manschap / daer toe geschickt / in de Trenchee. Den 6 speelde het Canon van overal veel hebiger / als lang te voren / tot een Voorbereytsel der Aenval. De Belegerden ontfonkten een Mijn aen de Ceurvorstelijcke sijde ; dan sy was te kort en de Makers alleen nadeelig. Tot het aenbinden der Storm hadden de Bontgenoten ter Rechterhant geplaetst een Hooftman / twee Luytenants / 150 Granadiers / in drie Benden ; weder een Hooftman / twee Luytenants / 200 Arbeyders met een Oversten Luytenant / in drien / en twee Hooftluyden / twee Luytenants / 200 Arbeyders met een Oversten Wachtmeester / in vieren. In het midden een Hooftman / een Luytenant / 100 Granadiers / in tween ; een Hooftman / een Luytenant / 100 Fuseliers

in tween / en een Hooftman / een Luytenant en 100 Arbeyders in tween: En ter lincker sijde een Hooftman / twee Luytenants / 150 Granadiers / in drien; een Hooftman / twee Luytenants / 150 Fuseliers nevens een Oversten Luytenant / in drien / en twee Hooftluyden / twee Luytenants / 200 Arbeyders met een Oversten Wachtmeester / in vieren. Tot een Waerborg stont even veel Volck in deselve ordre; en in de Linien tegen de Vyantlijcke Wercken ter Rechterhant 1000 Man en ter Linker diergelijk getal. Meer Soldatesque wiert tot voltoying van 't voornemen geschikt en 's avonts tusschen vier en vijf uuren van de Ceurvorstelijcke sijde vier Stucken Geschut gelost ende een Bombe / die in de Lucht berste / opgeworpen; het Teyken / tot de Storm met de Keyserse beraemt. Den Aenval was heftigh ende bloedigh; want de Fransse hadden aen alle Oorden de Hoecken harer Wercken met Geschut / Mortiers en kleyn Schietgeweer / dat onophoudelijck Vuur braeckte / opgepropt. De Duytsche Granadiers en Fuzeliers dreven nochtans de Fransse van de twee Spitsen der Contrescharpen / en de Arbeytsluyden onder het gedurig speelen der Belegeraers op de Bolwercken van de Stad hare Arbeyt ter Rechter en Linckerhant soo wacker voort / dat de Vyant de Posten most verlaten: Ter Rechter niet sonder groote swarigheyt door het springen van een Mijn tusschen de gevatte Post en den Uytgang / daer de Linie van Communicatie gemaeckt most werden. Den Oversten Wachtmeester Hompeph struyckelde onder de Voet; dan bracht / weder opgestaen / sijn Volk / aen het deynsen / te recht en by elkander en de Communicatie tot voltoying. De Hessen dachten / in het midden haer oock te verschanssen; maer op het sneuvelen van hare Officiers al in den beginne raetsamer / trager tot te schieten. De Ceur-Beyersche en Saxische Volckeren deeden onder de wackeren aenvoering harer Opper-Hoofden sien / dat haer Lant Soldaten uytlevert / en droegen haer soo mannelijck / dat de Vyanden aen die ende alle andere kanten de Contrescharpen inruymden / na dat sy haer drie uuren onvertsaegt geweert en de Duytsche soo gehavent hadden / dat naeulijcks een der aenleydende Officiers onbeseert gebleven was. De Storm geschiede aen de Keyserlijcke zijde onder opsicht van den Duytse Meester / den Luytenant Velt-Marschal van Wallis en den Wachtmeester Generael / den Hertogh van Saxen-Weissenfels. Den Hertog van Lottharingen en overige Hooge Personagien vonden haer by der hant / om by 't gewont werden van Bedienden en verdere Toevallen de nootsakelijcke Bevelen te geven. De voornaemste Gequetsten waren den Velt-Marschal en Grave van Starremberg / gevaerlijk aen 't Hooft; den Velt-Tuygmeester en Grave Souches / mede aen 't Hooft / maer niet swaer / en den Luytenant Velt-Marschal van Wallis / boven 't Oog doodelijck. De overige Geblevenen en Gequetsten zijn uyt de volgende Lijsten te lesen.

Lijst van de Dooden en Gequetsten, onder de Keyserlijcke Regimenten in de Storm van den 27 van Oogstmaent, 1689, op de Contrescharpen van Mentz bekomen.

Van 't Out-Starrembergs Regiment.

Dooden,

1 Overste Luytenant, Heer Carel, Graef van Lamberg; 22 Soldaten, daer onder 6 Granadiers.

Gequetsten,

1 Overste Wachtmeester, Graef van Starremberg; 2 Hooftluyden, Fredrick Weitzman en Joan Michaël Rugraf; 2 Luytenants, Jacob Hinsel en Michaël Steindl; 1 Vendrich, 1 Feldwabel, 1 Corporael, 104 Soldaten, daer onder 16 Granadiers.

Van 't Nieuburghse Regiment.

Dooden,

11 Soldaten.

Gequetsten.

1 Hooftman, 2 Luytenants, 1 Feldwabel, 4 Corporaels, 2 Vrye, 60 Gemeene.

Van 't Hedersdorffise Regiment.

Dooden,

De Hooftman van Klingen, 1 Vendrich, 1 Corporael, 28 Soldaten.

Gequetsten,

De Hooftman Seyter, 1 Luytenant, 1 Feldwabel, 5 Corporaels, 165 Gemeene.

Van 't Erffise Regiment.

Dooden,

2 Hooftluyden, 1 Luytenant, 1 Vendrich, 1 Fourier, 1 Corporael, 29 Gemeene.

Gequetsten,

D'Overste Luytenant van Schonbeck, 1 Capiteyn Luytenant, 1 Luytenant, 2 Feldwabels, 1 Fourier, 6 Corporaels, 114 Soldaten.

Van 't Maximiliaen Starrenbergs Regiment.

Dooden,

1 Luytenant, 5 Corporaels, 12 Soldaten.

Gequetsten,

1 Overste, 2 Hooftluyden, 1 Luytenant, 1 Feldwabel, 4 Corporaels, 133 Gemeene.

Van 't Princelijk Lotharings Regiment.

Dooden,

De Overste Wachtmeester Parella, 4 Corporaels, 10 Gemeene.

Gequetsten,

2 Hooftluyden, 4 Luytenants, 3 Corporaels, 102 Soldaten.

Van 't Ceur-Princelijk Saxise Regiment.

Dooden,

1 Overste Wachtmeester, Graef van Geyersberg, 2 Corporaels, 4 Gemeene.

Gequetsten,

1 Overste Luytenant, 2 Hooftmans, 3 Luytenants, 2 Feldwabels, 2 Corporaels, 71 Gemeene en 8 Soldaten t' soeck.

In Somma 140 Dood, 815 Gequetst, 8 Verloren.

Lijst van de Granadiers, in de Storm van den 27 Oogstmaent gedoot, gequetst en noch bequaem.

Out-Starrembergh.

1 Hooftman, 1 Luytenant, 49 Gemeene gequetst; 9 doot, 26 ongeschonden.

Maximiliaen Starremberg.

1 Hooftman, 1 Luytenant en 35 Gemeene gequetst; 1 Feldwabel en 5 Gemeene doot, 15 ongeschonden.

Nieuburgh.

1 Hooftman, 1 Luytenant, 1 Feldwabel en 30 Gemeene gequetst; 4 Gemeene doot, en 13 ongeschonden.

Thungen.

27 Gemeene gequetst, 4 doot en 24 nevens een Feldwabel ongeschonden.

Lottharingen.

1 Hooftman, 1 Luytenant, 1 Feltwabel en 36 Gemeene gequetst; 6 Gemeene doot, en 23 ongeschonden.

Saxen.

1 Hooftman, 1 Luytenant, 1 Feldwabel en 24 Gemeene gequetst; 3 Gemeene doot, en 10 ongeschonden.

Hedersdorff.

1 Hooftman en 32 Gemeene gequetst; 2 Gemeene doot, 13 ongeschonden.

Erffa.

1 Feldwabel en 22 Gemeene gequetst; een Luytenant en 8 Gemeene doot, en 14 ongeschonden.

In 't geheel 6 Hooftluyden, 5 Luytenants, 4 Feldwabels en 255 Gemeene gequetst; 1 Luytenant, een Feldwabel en 41 Gemeene doot; 1 Feltwabel en 138 Gemeene ongeschonden.

Lijst van de Saxise Gequetsten en Dooden.

Gequetste Saxen.

VAn de Saxise Artillery vrye Compagnie Luytenant Buchner; van 't Lijf-Regiment Major Sahlen, Capiteyns Krahe en Vichtingshoffen, Vendrich Schonberg, Adjutant Buchholtz; Flemmings Regiment Major Rodewits, Capiteyns Vieszthum en Pistorins, Luytenants Metzsch en Manshuvwer (haest aen sijn Wonden overleden) Luytenant Haugwitz, Vendrich Nostitz; Hertog Christiaens Regiment Major Ziegler, Capiteyns Ronop en Stangen, Luytenants Wolde en Trapendorf en Vendrich Kayser; Reussisch Regiment Capiteyn Roder en Vendrich Wesenig; Kufferisch Regiment Capiteyn Esserte, Capiteyn-Luytenant Sonder, Luytenant Michel en Vendrich Reisewitz; Sintzendorfs Regiment Oversten Sintzendorf, Overste Luytenant Roteln, Capiteyn Borschdorff, Luytenants Rumor en Wendischen en Vendrichs Harlin, Winckeln en Brotzte, en 't Gotische Regiment Overste Luytenant Beilheim en Vendrich Zscheitzschel.

Doode Saxen.

Van 't Lijf-Regiment Vendrich Keitzing; Flemmings Regiment Capiteyn Aemicken en Vendrich Waldau; van 't Reussisch Regiment Luytenants Ziegesor en Neschwitz; Zintzendorfs Regiment Luytenant Velckershorffen; Gottisch Regiment Capiteyn Mattenberg, en 't Itterodische Regiment Capiteyn Gleichem.

Van de Beyersse sneuvelden den Marquis Semenis, den Commissaris-Generael Lidel en den Adjutant Generael Bilbis; en in 't geheel van de Geallieerden 600 Man: Veele wierden gequetst.

Na het vermeesteren van het Contrescharp begroeven haer de Bontgenoten met allen ernst en speelden onophoudelijk op de Wallen. Den 28 deeden de Fransse twee Ovens aen de Lunenburgse kant springen; dan sonder voordeel. Den 29 sloegen de Belegerde by mangel van Kruyt / daer haer geen 60 Centner van overschoot / de Chamade / staken witte Vanen uyt en sonden een Oversten Luytenant nevens een Capiteyn na buyten / en de Belegeraers den Lottharinghse Oversten Pinni met twee andere Officiers na binnen. De Fransse / by den Hertogh van Lottharingen ter Middag-Maeltijt onthaelt /

onthaelt en vervolgens by Ceur-Beyeren en Ceur-Saxen gebracht / droegen haer ontworpe Articulen van Accoort voor. 't Verschil / dat daer over ontstont / belette de Onderteykening tot 's Avonts laet ; als wanneer het volgende Verdrag getroffen wiert.

Articulen, die aengaende de Overgave der Stadt Ments zijn voorgeslagen ende bewilligt tusschen sijne Hoogvorstelijcke Doorluchtigheyt, den Hertog van Lottharingen, in den name van sijne Keyserlijke Majesteyt, hare Ceurvorstelijcke Doorluchtigheden van Beyeren ende Saxen, hare Doorluchtigheden van Hanover en Hessen, als sijne Keyserlijcke Majesteyts Geallieerden ter eenre, ende den Heer Marquis d'Uxelles, Ridder van de Coninckklijcke Ordre ende Generael Lieutenant over desselfs Armeen, ter andere zijde.

I.

HEt Guarnisoen sal naestkomende Sondag, 's voormiddags omtrent 11 uuren, met Geweer ende Bagagie, Kogels in de Mont, speelende Instrumenten, aen beyde eynden brandende Lonten, met Loot en Kruyt, gevulde Patronen, vliegende Vaendelen, Musquetten en Piecken op de Schouder; de Ruytery te Paert en de Zabel in de Hant; de Dragonders mede te Paert, haer Roers om hoog houdende, ende alle hare Bagagie met losse Standaerden ende Vanen, uyttrecken, indien het selve tusschen nu ende den elfden deser Maent niet met een Armee ontset wert.

II.

De Stadt sal op den elfden deser des morgens overgelevert werden; ende, soo dra dese Capitulatie sal onderteeckent ende de Gyselaers over en weer gegeven wesen, vermogen hare hoogstgemelde Doorluchtigheden, hare Logementen tot in den bedeckten Weg te houden, doch niet in de Gracht, noch oock eenige Wercken te maken.

III.

Het Guarnisoen sal door de naeste ende veyligste Weg naer Landau met een genoegsaem Convoy van de Keyserlijcke en Geallieerde Ceurvorstelijcke en Vorstelijcke Volckeren, gecommandeert door een hoog Officier, in alle mogelijcke Verseeckertheyt soo wel van den Keyser, als desselfs hooge Geallieerden, met haer Provisie, Wapenen en Bagagie geconvoyeert werden en vertoeven in een Stadt, Vleck of Dorp, die niet meer, als drie of vier Fransse Mijlen, van malkander mogen leggen: daer men sal vernachten, sal het Guarnisoen met nodige Levensmiddelen in alle billijckheyt voorsien en aen de Officieren, Soldaten, Ruyters, Dragonders, Artillery-Bedienden en andere van het Guarnisoen Haver en Hoy voor hare Paerden gegeven werden.

IV.

Den Uyttreckende sal geoorloft wesen, ses Metale Stucken, schietende 24 Pont, met des Coninghs Wapenen gemerckt, op hare Affuyten benevens Kruyt ende Kogels, om vyf schooten met elck te doen, mede te nemen; en sullen haer

haer de Paerden en andere Nootwendigheden, om die na Landau te brengen, besorgt werden.

V.

Deselve sullen oock vier Vuur-Mortieren, om Bomben te schieten, met 's Conings Wapenen beset, uytvoeren.

VI.

Al 't Silver en Gout, dat in Ments te vinden is en aen de particuliere Officieren, Koopluyden en andere der Fransse Natie toebehorende, sal in alle seeckerheyt vrystaen, na Landau gebracht te werden.

VII.

Het Gout en Silver van den Coning sal insgelijcks in alle securiteyt uyt Ments na Landau met 't Guarnisoen sonder eenig beletsel geconvoyeert en aen den Schatmeester hier toe genoegsame Wagens gelevert werden; oock sonder eenige Lasten ofte Tollen daer van te betalen.

VIII.

Het Guarnisoen sal vrystaen, Broot, Wijn, Spijs, Medicamenten, Huysraet ende alle overige nootsaeckelijckheden voor de Gequetsten en Siecken mede te nemen, en een genoegsaem getal Schepen met Schippers en Convoy, om de Gequetsten en Siecken tot na Philipsburg in alle sekerheyt te voeren, benevens de Doctoren, Chirurgijns, Barbiers, Apothekers en andere Persoonen, die deselve konnen oppassen en bedienen, gegeven en verschaft werden.

IX.

De Officieren, Ruyters, Dragonders, Soldaten ende verdere Gequetsten ende Siecken, die vermits haer Indispositie niet mede gevoert konnen werden, sullen vermogen, in Ments te verblijven; en aen deselve genoegsame Logementen benevens nodige Hulp-Persoonen voor een redelijcke Prijs besorgt; en, wanneer deselve gecureert en gesont sullen wesen, sy langs de kortste Weg naer een van sijn Alder-Christelijckste Majesteyts toebehorende Steden gebracht, en haer de nodige Paspoorten en Convoyen, om in seeckerheyt derwaerts te geraecken, vergunt moeten werden.

X.

Geen Officier, Ruyter, Dragonder, Soldaet ofte iemant anders, van hoedanigen Staet ofte Conditie deselve oock mogen wesen, sal ofte sullen wegens de Contributien, Confiscatien, opgeleyde Lasten, ende in het generael wegens eenige gelichte Penningen, ten hoedanigen Plaetse des Lants sulcks oock mag geschiet wesen, noch wegens tot dato deses gepleegde Vyantschap aengevochten of gemolesteert, maer ten desen eynde een schriftelijke Asseurantie ende Versekeringe van sijne Doorluchtigheyt, den Heer Hertog van Lottharingen, verleent werden.

XI.

Van alle de Confiscatien ten laste van de Heeren Ceurvorsten ende alle andere Persoonen, van hoedanigen Staet en Wesen deselve oock zijn, aen Gelt, Wijn, Vruchten, Paerden, Muyl-Esels, Carossen, Wagenen, Vee, en generalijck alles in de gemelde Stad Ments tot onderhout van het Guarnisoen, en de nootwendigheden, die in de Belegering vereyst wierden, sal niets wederom of eenige Vergoedinge gevordert mogen werden.

XII. Alle

XII.

Alle Burgers, soo Fransche, als Duytsche, ende andere Inwoonders van Ments sal vrystaen, te blijven ofte met het Guarnisoen uyt te trecken ende alles, wat hun toebehoort, mede te nemen: haer sal sulcks oock noch voor den tijt van drie Maenden geoorloft wesen en sy om geenige oorsaeck gemolesteert werden; mits dat sy haer diesaengaende uytterlijk op den elfden deser Maent September komen te verklaren.

XIII.

Sonder permissie van beyde Partyen sal geene Commercie ofte Handelinge tusschen de Keyserlijcke en Rijcks-Armee ende het Guarnisoen van Ments gepleeght werden, nochte iemant van het Leger, onder hoedanigen voorwendsel, de Stad in of uytgaen.

XIV.

De Gevangens, die gedurende de Belegering gemaeckt zijn, sullen wedersijts vry gegeven werden.

XV.

De Gyselaers, die wegens het nakomen ende observeren van dit tegenwoordigh Tractaet van de Keyserlijcke en Rijcks-Armee gegeven werden, sullen tegen de gene, die men ons toesent, van beyde zijden uytgewisselt en op Parole met nodige Paspoorten en Geleyde voorsien werden.

XVI.

Gedurende d'Uyttocht van de Besettingh op den geconsenteerden Tijt sal tusschen beyde Partyen een Stilstant van Wapenen zijn, en om geenige oorsaeck, hoe die oock genaemt soude mogen wesen, eenige Vyantlijckheyt gepleegt werden; maer een ygelijck op sijn Post tot het voltrecken van den Inhout des tienden Articuls moeten verblijven.

XVII.

Den Keyserlijcken Generalen Commissaris en' den Graef van Hautefort sullen t'samen contracteren wegens het getal der Wagens, met goet Tuyg en Paerden voorsien, en hoe veele tot de Uyttocht van de Besettingh en Bagagie nodig vereyscht sullen wesen.

XVIII.

Alle Officieren van het Guarnisoen in het algemeen, tot de Generaels-Staf behoorende, item den Heer Petit, die des Intendants Plaets is waernemende, de Krijgs-Commissarissen, de Betaelmeester, de Coninckliicke Ingenieurs, Mineurs, Vuurwerckers, Bombardiers, Constapels, haer Bediendens, Timmerluyden, Metzelaers ende alle andere, niemant uytgesondert, sullen in dit Accoort begrepen wesen.

XIX.

Het Guarnisoen sal genoegsaem Meel tot na Landau besorgt werden.

XX.

Geen Officier van de Keyserlijcke of Rijcks-Armee, hy zy van hooge ofte lage Staet, sal eenigen Ruyter, Dragonder of Soldaet, hoewel deselve voor desen van de Keyserse of Geallieerden mocht gedeserteert wesen, wederom eysschen ofte aenhouden.

XXI.

De Ruyters ende Dragonders sullen voor twee dagen Haver en vier dagen Broot, en d'Infantery mede voor soo veel dagen Provisie, met haer nemen.

XXII.

Niemant der Partyen sal vermogen, eenige Buyt of Paerden, die voor of gedurende de Belegering genomen zijn, wederom te vorderen.

XXIII.

Den Marquis d'Uxelles sal alomme doen publiceren, dat alle Officieren en Soldaten gehouden sullen wesen en bevolen werden, binnen 24 uuren alles, wat sy aen de Burgers mochten schuldigh zijn, te betalen; ende, ingeval d'Officieren of Soldaten hun sulcks weygerden, sullen sy deselve by hem aenklagen; doch naer expiratie van dien tijt men niet om Schult ofte andersints eenig Officier, Soldaet ofte iemant der Besettelingen konnen arresteren. Alle welcke Capitulatien door beyde Partyen getrouwelijck nagekomen ende voltrocken sullen werden.

Gedaen in het Velt-Leger voor Mentz, den 9 September, 1689.

In de Name van sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt en desselfs gesamentlijcke Hooge Geallieerden.

N. N.

(L. S.) *UXELLES.*

Van de Dooden en Gequetsten der Fransse gedurende de Belegeringh is dese Lijst van haer zijde in 't Licht gekomen.

Lijst van de Fransse Dooden en Gequetsten in de Belegering van Mentz.

't Regiment van Bourbon.
Dooden,
2 Luytenants.
Gequetsten,
3 Capiteyns,
3 Luytenants.

Den Dauphin.
Dooden,
De Ridder Marion de Charrost,
4 Capiteyns,
8 Luytenants.
Gequetsten,
4 Capiteyns,
10 Luytenants.

Du Mayne.
Dooden,
3 Capiteyns,
2 Luytenants.

Gequetsten,
Den Marquis de Thury, Collonel,
2 Capiteyns,
10 Luytenants.

Orleans.
Dooden,
1 Capiteyn,
5 Luytenants.
Gequetsten,
De Collonel de Bailleul.
7 Capiteyns,
12 Luytenants.

Bretagne.
Dooden,
2 Luytenants.
Gequetsten,
1 Luytenant Collonel.
1 Major,
1 Ayde Major,
6 Capiteyns,
5 Luytenants.

Bombardiers.
Dooden,
4 Luytenants.
Gequetsten,
De Collonel de Vigny,
8 Capiteyns,
7 Luytenants.

Cursol.
Dooden,
2 Capiteyns,
2 Luytenants.
Gequetsten,
1 Ayde Major,
4 Capiteyns,
5 Luytenants.

Jarné,

Jarzé.
Dooden,
1 Major,
1 Ayde Major,
3 Luytenants.
Gequetsten,
1 Luytenant Collonel,
2 Capiteyns,
3 Luytenants.
Anjou.
Dooden,
4 Capiteyns,
3 Luytenants.
Gequetsten,
De Collonel en Grave de Hautefort,
De Luytenant Collonel,
8 Capiteyns,
11 Luytenants.

Bezuvoisis.
Dooden,
5 Luytenants.
Gequetsten,
4 Capiteyns,
9 Luytenants.

CAVALLERY.
Vivans.
Gequetst,
1 Luytenant,

DRAGONDERS.
La Lande.
Dooden,
1 Luytenant,
1 Cornet.
Gequetsten.
De Collonel la Lande,
1 Major,
1 Capiteyn,
1 Luytenant,
1 Cornet,
1 Quartiermeester.

Dooden,
15 Capiteyns,
40 Luytenants, Onder-Luytenants en Cornetten,
7 a 800 Sergeanten en Soldaten.
Gequetsten,
57 Capiteyns,
80 Luytenants, Onder-Luytenants en Cornetten,
Ruym 1200 Sergeanten en Soldaten.

Den 11/ de dag tot het uyttrecken van het Fransse Guarnisoen/ plaetsten
haer 's morgens ten 6 uuren ettelijcke Keyserlijcke Compagnien te Paert
ende twee Dragonders aen de rechter zijde van de Gaupoort: aen
de lincker hant stonden aldereerst de Ceur-Beyersse/ en daer na de Ceur-
Saxische Lyf-Compagnien/ en doe weder sommige Keyserlijcke Com-
pagnien te Paert en Dragonders. De Uyttocht begon ten 7 uuren. Voor af
quamen 50 Paerden nevens 4 Officiers. Vervolgens 60 Dragonders met
2 Officiers. 80 Voetknechten met 10 Officiers. 8 Muyl-Esels. 6 Hant-
Paerden. 12 Wagens. 5 Last-Paerden. 50 Voetknechten met 6 Officiers.
24 Wagens. 26 Last-Paerden. 54 Voetknechten nevens 3 Officiers. 80 Last-
Paerden. 26 Wagens. 54 Voetknechten nevens 3 Officiers. 83 Last-Paer-
den. 17 Wagens. 1 Chaise. 48 Voetknechten met 6 Officiers. 37 Last-
Paerden. 12 Wagens. 49 Voetknechten/ 3 Officiers. 2 Muyl-Esels.
22 Wagens. 6 Officiers. 23 Last-Paerden. 49 Voetknechten met 3 Offi-
ciers. 7 Muyl-Esels. 87 Last-Paerden. 37 Wagens. 50 Voetknechten
met 3 Officiers. 2 Hant-Paerden. 1 Chaise. 1 Rosbaer. 49 Wagens.
46 Last-Paerden. 57 Voetknechten met 4 Officiers. 31 Last-Paerden.
51 Voetknechten met 4 Officiers. 31 Last-Paerden. 32 Wagens. 9 Muyl-
Esels. 1 Chaise met 2 Dames. 26 Wagens. 26 Last-Paerden. 64 Voet-
knechten met 6 Officiers. 63 Last-Paerden. 11 Wagens. 66 Voetknechten
met 5 Officiers. 26 Last-Paerden. 10 Wagens. 1 Koets met 6 Paerden.
1 Koets met den Collonel der Dragonders/ gequetst. 2 Chaises. 5 Muyl-
Esels. 12 Wagens. 3 Hant-Paerden. Mr. de Vienbour. 40 Piqueniers
en 23 Voetknechten met 5 Officiers. 44 Wagens. 76 Last-Paerden.

32 Voetknechten met 7 Officiers. 41 Dragonders met 2 Officiers. 32 Paerden. 2 Officiers. Mr. d'Uxelles met sijn Stoet van 40 Paerden. 98 Dragonders / 12 Officiers met 2 Standaerden. 78 Dragonders / 10 Officiers en 2 Standaerden. 80 Dragonders / 13 Officiers met 2 Standaerden. 9 Gequetste Officiers. 75 Paerden / 4 Officiers en 2 Standaerden. Van 't Battaillon van 't Regiment van den Dauphijn 611 Voetknechten / 6 Vanen en 40 Officiers. Van 't Regiment van Anjou 603 Voetknechten / 28 Officiers en 6 Vanen. Van 't Regiment van Bretagne 250 Voetknechten / 3 Vanen en 23 Officiers. Van 't Regiment Bombardiers 267 Voetknechten / 31 Officiers en 3 Vanen. Van 't Regiment de Jarsé 207 Voetknechten / 31 Officiers en 3 Vanen. Van 't Regiment van Bourbon 379 Voetknechten / 32 Officiers en 3 Vanen. Van 't Regiment van Orleans 246 Voetknechten / 16 Officiers en 3 Vanen. Van 't Regiment du Maine 273 Voetknechten / 21 Officiers en 3 Vanen. Van 't Regiment van Cursoll 339 Voetknechten / 26 Officiers en 3 Vanen. Van 't Regiment van Bauboists 311 Voetknechten / 24 Officiers en 3 Vanen. Van 't Regiment van la Lande 43 Dragonders met 6 Officiers. En verder daer benevens noch 44 Paerden met 5 Officiers. 76 Voetknechten. 250 Soldaten te Voet / die nevens de Bagage liepen. 300 Paerden van Officiers. Uytmaeckende in 't geheel 4572 Voetknechten / 357 Officiers : 400 Dragonders onder 45 Officiers : 287 Paerden / 29 Officiers. Noch 1000 Man / die naest de Wagens / Paerden / Koetsen en Last-Paerden gingen. Welcke al t'samen bedroegen 6690 Man ; en 't andere uytgetrockene te Lant 572 Last-Paerden / 334 Wagens / 31 Muyl-Esels / 11 Hant-Paerden / 6 Chaisen / 2 Koetsen / 1 Rosbaer / 36 Vanen ende 10 Standaerden. In de Bagage / geloofde men / dat veel gerooft Goet was ende verseeckerde onder andere / dat de Fransse van de Ceurvorstel: Lijf-Koets / voorleden Jaer gemaeckt / het Hout en Leer wegh-geworpen ; maer het kostelijck Overtrecksel / goude Franje / &c. gepackt en mede-gesleept hadden. Den Gouverneur / d'Uxelles / nam in d'Uyttocht van den Hertog van Lottharingen / de Ceurvorsten van Beyeren en Saxen / die aen sijn sijde waren / en de overige Hooge Generaels afscheyt. Omtrent 10000 Man leydden haer na Landau; maer de begeerde Cavalliers bleven / tot dat alle de Articulen volbracht waren / als Gijselaers. Voor de Stad dobberden 8 a 10 groote Straetsburger Schepen / waer in men 6 Fransse halve Cartouwen / 2 Mortiers / 2 Haubitzen en 1500 Siecken en Gequetsten scheepte : Van deselve storven alle uuren sommige en wierden in 't Water gegopt. Uyt de St. Stephens Kerck voerde men veele Karren met doode Fransse na den Rhijn en wierp se van 't Lant af ; daer onder uyt het gelupt maken gegist wiert / dat swаre Gequetsten zieltoogden. Eenige 100 lagen onbegraven en andere in Gaten en in de Kloosters met weynig Aerde bedeckt. 't Ceurvorstelijcke Slot / door de Vyanden tot haer Gasthuys gebruykt / was vol Lijcken en verscheyde Siecken / die in drie dagen geen laeffenis gekregen hadden.

hadden. Na het vertreck van de Fransse / dat ten 3 uuren eyndigde / besette
aenstonts een Compagnie te Voet de Gaupoort : ten 5 uuren togen 1000
Man door d'Alt-Munster-Poort in de Stad ; wierden van meer andere ge-
volgt / en plantten de Keyserlijcke Vanen rontom op de Bolwercken. Den
12 deed den Dom-Heer van Bubenheym in tegenwoordigheyt van de Ceur-
vorsten van Beyeren en Saxen en den Hertogh van Lottharingen de Mis en
song het Te Deum Laudamus in de Dom-Kerck. In de Stad vonden sy al-
leen een Nonnen-Klooster door de Bomben beschadigt en de Daken der Huy-
sen vol gaten. De stanck viel niet lastig; behalven by de Kercken / daer de
Dooden lagen. De Wercken / door de Fransse gemaeckt gedurende de 9
Maenden / die sy in 't besit der Stad geweest hadden / waren uyttermaten
fraey ; insonderheyt de Schans in den Rhijn.

Na het uyt de weg ruymen van de groote Hinderpael van Mentz / draeyde
Lottharingen oock sijne sinnen naer Bon. Den 29 van Ooghstmaent was
den Graef van Flodroff met seven Hollantsche Regimenten Ruyters naer de
Hollantse Armee in Brabant opgebroken. Den 1 van Herfstmaent hielt Ceur-
Brandenburg t'Argenfels Mont-gesprek met Ceur-Trier. 's Nachts ten een
uur stortten de Belegerden naer gissing met 2500 Man / Granadiers / Voet-
knechten en Ruyters / uyt ende bestormden met 250 een Redupt / door de
Munsterse voor haer Wercken opgeworpen ; dan sneuvelden / behalven den
Capiteyn de Grance / die gevangen wiert / in korten tijt alle : Driemael
hervatte den Fransman den Aenval ; t'elckens ydel ende met verlies ; soo
dat hy naer een drieuurig Gevecht met het aenbreken van den dagh aftrock :
De Luytenant Generael Barfus bestierde het Werck in de Redupt en de
Munsterse Luytenant Generael Schwartz by de Ruytery. Van de Bele-
geraers bleven den Major Schade en omtrent 40 Gemeene. Den 2 betrapten
de Brandenburgers twee Spionnen / met Brieven van Monsr. de Louvoy /
de Gouverneurs van Luxemburg en Montroyael in Bon willende. Den 9
keerde den Luytenant Velt-Marschal Schoning / met eenige Voetknechten
na der Eyffel tot het opsoecken van Bouflers / die Cocheym stormenderhant
overrompelt en de Besetting nedergesabelt had / geweest ; dan wegens het wijc-
ken van den selven sonder iets verricht te hebben. 's Avonts te vooren had
den Markgraef Carel Philips advys van 't veroveren der Contrescharpen
voor Mentz gebracht: Den selven dag liet den Ceurvorst op het ontfangen van
een Expresse en de tijdingh van het overgaen sijn Volck onder Barfus /
even opgebroocken / na het Heyr ten eersten te rugh keeren en de Belegering
met allen ernst vervolgen. 's Avonts schoot men tusschen acht en negen uuren
Salvo en van den Kruysberg en alle kanten uyt het Geschut op de Stad.
Den 10 deed de Ceurvorstelijcke Hof-Predicker een Danck-Predica-
tie ende songh het Te Deum : Den Ceurvorst verstendigde door een Trom-
petter aen den Gouverneur / d'Asfelt / den Uytslag van Mentz en vroeg hem /
of hy noch niet tot een Verdrag wilde verstaen of iemant van het Guarnisoen
tot een Mont-gespreck uytschicken ? Hy antwoorde / dat sulck een Plaets,
de

de Kroon van Vranckrijck ten hooghsten aenbevolen, soo licht niet overgegeven konde werden noch men het oock vorderen, terwijl soo brave Luyden daer binnen lagen en sy wel verdienden, beter aengetast te werden; maer dat hy den Marquis de Castro tot aen de halve Weg, daer de Wercken begonden, soude stuuren. Sijn Ceurvorstel: Doorl: sont den Major Generael en Grave van Schombergh en den Oversten Luytenant der Grand Musquettaires en Grave van Dona hem te gemoet. Na eenige Woordenwisseling beloofde Castro tegen 's anderendaegs Antwoort op de gedane Voorslag: ettelijcke Fransse / onder de Stilstant buyten getreden / om 't een en 't ander in 't Hollants Leger op te koopen / en niet ras genoegh in haer wederkeeren / bleven gevangen. Een Overloper verhaelde / dat door 't omver schieten der Koorn-Molen de Belegerden geperst waren / haer Koorn tusschen Steenen tot Meel te wrijven; daer door de Soldaten in 4 dagen naeulijcks drie Pont Broot bequamen; menigte Paerden geslacht wierden; 't Vleesch sonder Sout gegeten; niet / als Water / gedronken / en wegens dat gebrek veele Soldaten siek. Den 12 ruckte den Hollantse Luytenant Generael Delwig uyt sijn Hoost-Quartier Heussel een half uur hooger by Bon: 's Achtermiddags besprongen de Belegerden de nieuwe Hollantse Wercken; schooten door een Falconet-Kogel den Capiteyn Miros de Kin af / den Capiteyn Hinckler de Hantschoenen uyt de Hant en den Ingenieur Isaac van Werden en den Luytenant van den Oversten Braum de Beenen weg. De Communicatie-Linie van d'eene tot d'andere Batterey wiert voltoyt. Den 13 ontfing men een Antwoort van den Gouverneur / beleest; dan vol onvertzaegtheyt en sonder genegentheyt tot de Overgave. Den 14 vereerde hy twee Esels / met Ys geladen / aen de Graven van Schomberg en Dona. Den 15 begon men toestelling tot een scherpe en spoedige Verovering te maken. Den 16 geschiede de Opening der Trencheen: d'eene Attacque / door Ceur-Brandenburg alleen gevoert / liep ter linckerhant van de Poppeldorfse Weg recht na de Stad; en was men de vorige nacht van de laetste Reduyt 100 Schreden na het Contrescharp voortgedrongen. De Hollanders en Munsterse / die een bysondere Attacque / hoewel met de Brandenburgse na malkander streckende / hadden / vorderden 150 Schreden en wierpen aen 't eynde een Reduyt op. Den 17 's avonts verscheen den Luyt. Velt-Marschal Dunewald by den Ceurvorst van Brandenburg / om de Quartieren voor den Hertog van Lottharingen / die met omtrent 12000 Man van M:ntz afdaelde / te bespreken. De volgende dagen sleet men met naderen. Den 21 verjoegen de Brandenburgse Granadiers de Fransse uyt haer uytterste Linie voor 't Glacis; vervolgden se tot aen 't Contrescharp; wonnen by de 100 Gevangens / daer onder veele Gequetsten / ende besorgden de Linie met Reduyten. Den 22 bracht men wedersijts 't Geschut op nieuwe Batteryen; 't geen de Fransse door een kleyne Uytval poogden te stuyten; vruchteloos. Dien dagh kreeg men noch 8 halve Cartouwen / de Stad Ceulen eygen. Den 23 arriveerde den Duytse Meester; en den 24 den Hertog van Lottharingen nevens den Prins de Commercy / seer hoflijck

door

door den Ceurvorst ontfangen / en der selver byhebbende 12000 Keyserse /
Saxise / Hanoverse en Hessise Voetknechten boven Bon by den Rhijn tegen
een Hoornwerck / daer sy haer Quartier namen / den 27 begroeven en
door 500 Brandenburgers in hare Approches bygesprongen wierden. Dien
dag quam eenige Hessise Cavallery en twee Regimenten Nieuburghse Ruy-
ters en Dragonders. De volgende Nacht besichtigde Lotharingen de
gemaekte Nadernissen. Twee dagen te vooren was den Major Generael /
den Hertog van Holsteyn / aen de roode Loop gestorven. Den 28 raeckten
de Keyserse met 100 Dooden ende Gequetsten tot op 150 Schreden
na aen het Hoornwerck en vingen aen / een Battery van 12 Stucken op te
werpen. 's Nachts drongen de Brandenburgers / Hollanders ende
Munsterse hare Werken by de 100 Treden voort / joegen de Belegerden uyt
eenige Linien en Traversen en beschansten haer daer in. Den 29 op de mid-
dagh begonden de Brandenburgers van een Battery van 10 en de Hollanders
en Munsterse van een van 24 Stucken te speelen. Den 30 mengden dese drie
Volkeren hare Linien in. Den 1 van Wijnmaent ontledigden de Fransse
alle de hare ende deynsden in 't Contrescharp. Tot den 8 dreef men de Werc-
ken van alle kanten met ernst voort / en soo geluckig / dat men van de Keyserse
by het Hoornwerck en van de Brandenburghse / Hollantse en Munsterse
sijden op 't Glacis van het Contrescharp logeerde. Ondertusschen was den
Hertog van Hanover den 4 en den Lantgraef van Hessen-Cassel den 5 by
den Ceurvorst van Brandenburgh verscheenen. In dese Gestaltenis van
Saecken besloot men in een Krijgs-Raed / een algemeyne Storm op de Con-
trescharpen door de Geallieerden en op 't Hoornwerck door de Keyserse te
ondernemen. Tusschen den 8 en 9 schikte men den gantschen toestel. Na het aen-
breken der dag sprack den Ceurvorst de sijne een Moet in 't Lijf / verseeckerde
haer (insonderheyt die gequetst souden werden) sijne Genade / beloofde de
Weduwen der Officiers / in de Storm sneuvelende / een milde Teer-Pen-
ning 's Jaers en deed aen yder der uytgekipte Soldaten 4 Rijxdaelders / en aen
de Officiers eens soo veel / uytreycken. In Persoon begaf hy sig na de Bat-
tery aen de Poppeldorffise Garten en liet 's avonts ten 5 uuren / noch helder
dag / het Teecken tot de Storm uyt 3 halve Cartouwen geven. In een oogen-
blick geschiede van alle Oorden den Aenval: Aen de Brandenburghse ver-
toonden haer eerst 3 Luytenants met 3 Sergeanten / 3 Corporaels en 60
Duytse Granadiers; d'eene met 20 ter rechter / d'andere met gelijck getal
ter lincker-hant en de derde met even veel in 't midden: 3 Capiteyns met 180
Granadiers tot ondersteuning der vorige: De Fransse Compagnie Grana-
diers onder den Major du Puis nevens 14 Fransse Opper-Officiers / de helft
ter rechter- en de rest ter linker-sijde / en in 't midden den Oversten Luytenant
d'Ohr met 3 Compagnien Fransse Cadets en 20 Granadiers van den Over-
sten Pavenue: Daer achter en ter rechter-hant den Oversten Luytenant en
Graef van Dona met 80 Grand-Musquettaires / en 10 Officiers van die
Manschap ter lincker: Den Adjutant en Oversten Nazmer met even
veel

veel Duytse Grand-Musquettaires en hare Officiers : Den Oversten Schoning met 600 Musquettiers: Den Oversten Graef van Dona met 500 Soldaten; en eyndelijck 900 Man met Faschinen / Sacken en Schans-korven tot den Arbeyt.

Dus geschickt / togen de Brandenburgers uyt en gaven geen Vuur / voor dat sy by de Palissaden waren : De Fransse begntwoordden se met een volle Salvo / sonder veel quaet te doen : De Hollanders en Munsterse vlogen tot aen de Palissaden voort en de rest der Manschap volgde in goede Ordre. Een korten Tijt stonden de Belegerden in de Contrescharpen het Vuur uyt; maer / soo dra sy vernamen / dat de Belegeraers door en over de Palissaden sprongen en intraden / verlieten sy de Contrescharpen ende liepen voorby de Ravelijnen naer de Stadt. In dese Storm wierden de Contrescharpen bemachtigt nevens de bedeckten Weg ; het Ravelijn tusschen de Bolwercken van St. Maximiliaen en la Chaine ; dat van St. Anna / de la Chaine genaemt ; 2 Tenailles / en alle de andere Wercken tusschen de twee Bolwercken / en de Fransche / daer in betrapt / ter nedergehouwen. De Moet wies soo hoog / dat veele Brandenburgers over de tweede Grachten tot aen de Muur voortsprongen en den Oversten Luytenant Courneau 200 versse Soldaten tot het voltoyen van 't gantsche Werck begeerde ; maer veyliger oordeelde men / wijl de Wal noch door geen Bres te genaecken was / het veroverde seecker te bewaren en sig daer in veylig te verschanssen. De Hollanders en Munsterse / aen haer sijde door een talrijcker meenigte Vyanden langer ende met grooter gewelt gaende gehouden / overrompelden echter oock het Contrescharp en geraeckten met de Brandenburgers tot op een Ravelijn. De Keyserse beklauterden het Hoornwerck ende verkrachtten het / wijl de Vyanden door het te vroeg laten springen van haer Mijn haer geen hinder toebrachten / en in tegendeel schoon Spel gaven niet alleen tot dat gedeelte / maer oock de binnewaerts gelege Contrescharpen ; welcke laetste sy echter / als alleen voorsien met nootwendigheden tot het vergraven van haer in het Hoornwerck / weder ruymden. Het Gevecht duurde van 5 tot 7 uuren. Van de Belegerden wierden ettelijcke Capiteyns / Luytenants / andere Officiers en gemeene gevangen. De Brandenburgers maeckten dese Lijst der Dooden en Gequetsten.

Brandenburghse Dooden en Gequetsten, in de Storm van den 9 van Wijnmaent op Bon bekomen.

Dooden,
Major Tellon,
Hooftman Dewitz,
Wachtmeester Bergen,
Major du Puis,
Bernhard, Marschal de Logis,
Capiteyn Trabe,
Capiteyn Souville,
Capiteyn Feze.

Gequetsten,
Generael Major Heyden,
Generael Major Belling, naderhant overleden,
Overste Luytenant Nazmer, d'Outhe en Bonnet, de laetste gestorven,
Brigadier Baas,
Hooftman Luderitz,
Capiteyns de la Beaume, Daufane, de Loche, du

du Defans, de Pluriame, Pais le Comte, de Artis en Revilliac,
Luytenant Breda.
Van de Cadets van Lottum.
Dooden,
1 Luytenant,
5 Cadets.
Gequetsten,
1 Capiteyn,
4 Onder-Officiers,
12 Gemeene.
Van de Guarde te Voet.
Dooden,
2 Vendrichs,
3 Onder Officiers,
39 Soldaten.
Gequetsten,
4 Capiteyns,
2 Luytenants,
2 Vendrichs,
11 Onder-Officiers,
148 Soldaten.
Van't Ceur-Princel: Battaillon.
Dooden,
1 Luytenant,
2 Onder-Officiers,
18 Gemeene.
Gequetsten,
1 Capiteyn,
1 Luytenant,
5 Onder Officiers,
24 Gemeene.
Van't Markgraeffel: Battaillon.
Gequetsten,
1 Luytenant,
1 Vendrich,
5 Onder Officiers,
24 Gemeene.
Van 't Anhaltse Battaillon.
Dooden,
2 Onder-Officiers,
21 Gemeene.
Gequetsten,
1 Luytenant,
2 Vendrichs,
3 Onder-Officiers,
24 Gemeene.
Van 't Dorfflingse Battaillon.
Dooden,
1 Vendrich,
2 Onder-Officiers,
130 Gemeene.
Gequetsten,
1 Luytenant,
1 Onder-Officier,
23 Gemeene.
Van't Spanise Battaillon.
Dooden,
2 Gemeene.
Gequetsten,
1 Oversten Luytenant,
2 Capiteyns,
1 Vendrich,
22 Gemeene.
Van 't ander Anhaltse Battaillon.
Dooden,
1 Onder-Officier,
13 Gemeene.
Gequetsten,
1 Luytenant,
1 Onder-Officier,
35 Gemeene.
Van d'overige Battaillons.
Dooden,
1 Oversten Luytenant,
1 Capiteyn,
3 Luytenants,
1 Vendrich,
11 Onder-Officiers,
113 Gemeene.
Gequetsten,
1 Overste,
2 Majors,
3 Capiteyns,
3 Luytenants,
6 Vendrichs,
18 Onder-Officiers,
346 Gemeene.

Onder de voornaemste Hollantse ende Munsterse Gewonden telde men den Hollantsen Luytenant Generael Delwigh en den Munsterssen Swarts: twee Overstens ende een Hooftman sneuvelden behalven de Gemeene.

Van de Keyserlijcke kant bleven 1 Major en 40 Soldaten: 100 kregen Wonden.

Na de Storm en de wederkomst van den Ceurvorst van Brandenburg op de Kruysberg beval hy/ dat 1000 Man vers Volck aenstonts in de Werken souden trecken en alle Battaillons den 10's ochtents ten 4 uuren by het Poppeldorfse Lusthuys verschijnen/ nieuwe Mijnen ende Batteryen maecken en den benaeuden Vyant geen Uytstel of Verposingh vergunnen. Ten 6 uuren liet den Gouverneur / d'Asfelt / de Chamade slaen; de Ceurvorst het schieten ophouden; het wercken echter voortsetten; de Articulen/ door

door d'Asfelt ontworpen/ sijne Geallieerden lesen; van alle/ als onbillijck gewraeckt/ te rug stuuren/ en den Gouverneur aenseggen / dat de tijt tot sulken Verdrag lang vervlogen was en hy sig op Genade en Ongenade over te geven had: Tegen den avont schickte hy een ander Contract en den Marquis de Castre met den Oversten Luytenant la Tour voor Gijselaers na buyten / en Brandenburg den Oversten Slabberendorf en Oversten Luytenant Below in de Stad. Na eenige Woordenwisseling wiert het volgende Accoort getroffen.

Capitulatie, gesloten tusschen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburg, soo uyt den Naem van sijn Keyserlijcke Majesteyt, als de sijne en van sijne Geallieerden, namentlijck de Heeren Staten Generael der Vereenighde Provintien ende den Heer Bisschop van Munster, van de eene zijde, ende den Heer Grave d'Asfeld, Mareschal de Camp, &c. van de Armeen van den Alder-Christelijckſten Coningh, van de andere.

I.

DAt het Fransse Guarnisoen twee dagen naer de Ondertekening van de Capitulatie sal uyttrecken met Wapenen ende Bagage, Kogels in de Mont, klinckende Tymbalen en Tambours, stekende Trompetten, vliegende Vanen en Standaerden, aen twee kanten aengestoocken Lont, haer Bandeliers gestoffeert met Loot en Lont, Musquetten en Piecken op de Schouders, de Ruytery te Paert met de Degen in de Vuyst en de Dragonders oock te Paert, het Fusil om hoog met al haer Equipage; maer, voor soo veel de Vanen en Standaerden der vremde Machten aengaet, sullen deselve niet medegenomen; maer aen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburg in het uyttrecken van het Guarnisoen overgelevert moeten werden.

II.

De Officiers en Commissarissen van de Vivres en de Artillery, de Postmeester, Ingenieurs en Aennemers ende alle andere Fransse Officiers en Onderdanen van den Coning, welcke in de Stad zijn, sullen nevens het Guarnisoen met haer gantsche Bagages en Equipages uyttrecken; maer den Intendant Heiss en d'andere Intendanten, Commissarissen van den Oorlog, Thesauriers en Commisen en Ontfangers van de Contributien Oorlogs-Gevangens blijven.

III.

Dat het voorschreve Guarnisoen door de kortste ende rechtste Wegh naer Diedenhove sal gaen met een suffisant Geley van de Troupen van sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburg tot aen Diedenhove voornoemt, gecommandeert dor een Collonel en Chef, besorgende de nootsaeckelijcke Paspoorten van de Geallieerden; ende men sal accorderen over de Steden, Burgten en Dorpen, alwaer men alle Nachten slapen sal, welcke niet boven drie a vier Fransche Mijlen afgelegen sullen mogen zijn, alwaer de nootsaeckelijcke Vivres door ordre van sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt aen de Officiers en Soldaten, Ruyters ende Dragonders, en aen andere Officiers van het Guarnisoen, voor een redelijke Prijs besorgt

sorgt sullen werden; als mede Hoy en Haver voor de Paerden. Men sal den vierden dagh rusten; en voor de seeckerheyt van het Geleyde Ostagiers gegeven werden, die men niet ontslaen sal, voor dat het Geleyde te rug gekeert sal wesen: Alsdan sullen aen de Ostagiers securiteyten voor haer reverteringh verleent werden.

IV.

Alle de Canons, als mede alle de Krijghs- ende Mont-Munitien, sullen ter dispositie van sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt en sijne Geallieerden in de Plaets blijven.

V.

Men sal geen Gout noch Silver medenemen, als het geen, dat aen het Guarnisoen, soo aen d'Officiers, als de Soldaten, toebehoort: al de rest sal blijven, sonder dat men daer aen eenige Fraude plegen sal, waer voor d'Intendant en d'Ontfangers responsabel sullen wesen; en, ingeval men eenige quade trou in dit Articul pleegt, sal de gantse Capitulatie van onwaerde zijn.

VI.

Tot transport van de wedergesontwerdende Siecken ende Gequetsten, soo Officiers, als Soldaten, sal men Vaertuygen aen de Haven van dese Stadt op den Rhijn besorgen, om met Schippers ende het nootsaeckelijcke Geleyde naer Montroyael gebracht te werden: En een volkomene Verseeckertheyt sal'er wesen soo voor de voorschreve Gequetsten, als voor de Officiers, Commissarissen van de Vivres, Chirurgijns ende andere Persoonen, die gedestineert sullen werden tot haer Conduite, en van gelijcken de Medicamenten, Gereetschappen, Onderhout en verdere nootwendigheden, welcke soo wel, als de Vracht van de Vaertuygen, betaelt sullen werden.

VII.

Het gantsche Guarnisoen, soo Officiers, als Soldaten, sal om geenige Acte van Hostiliteyt, die het tot nu toe bedreven soude mogen hebben, het zy over het Subject van de Contributien, of om wat reden het zy, in het alderminste geinquieteert mogen werden.

VIII.

Alle de Gevangens, die in de Stad sullen wesen, soo Militaire, als Politique, van sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt en desselfs Geallieerden, particulier van de Aerts-Stichten van Ceulen en Trier en de Hertogdommen van Gulick en Berg, sullen ontslagen werden.

IX.

Daegs voor het vertrecken sal voor de Equipages van de Officiers van het Guarnisoen 't getal van 60 Wagens met 4 Paerden besorgt werden voor een redelijken Prijs, die men alhier reguleren sal.

X.

Naer het onderteeckenen van de Capitulatie sal men aen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt ende desselfs Geallieerden leveren de Stern-Poort, waer van men die van de oude Omring reserveert: Sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt sal de voorsz. Stern-Poort door 300 Man met een voornaem Officier, om disordre te beletten, doen bewaren.

XI.

. Alle siecke ende gequetste Officiers soo wel, als Ruyters, Dragonders en Soldaten of andere, welcke noch te Lant noch te Water getransporteert konnen werden, sullen in de Stad mogen blijven: Welcke op haer kosten getracteert ende gemedicamenteert sullen konnen werden door de nootsakelijcke Personen, die men aldaer tot haer volkome genesing sal laten: na welcke genesing aen haer Paspoorten gegeven sullen werden, om haer na Vranckrijck te retireren, ofte Vaertuygen besorgt, om se veylig na Montroyael te conduiseren.

XII.

Alle de vremde Officiers, Ruyters, Dragonders en Soldaten, onder welcke men oock begrijpt de Lottharingers en die, welcke van de gereünieerde Landen zijn, sullen met het Guarnisoen niet uyttrecken; maer gehouden wesen, Dienst onder de Troupen van sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt ofte sijne Geallieerden te nemen; of men sal haer Paspoorten besorgen, om naer huys te keeren: indien ondertusschen onder de vremde Compagnien Soldaten, gebore Onderdanen van den Coning, haer bevinden, sullen sy 't Lot van 't Guarnisoen volgen.

XIII.

Al, wat in de Kercken, Kloosters ende andere Religieuse Plaetsen in de Stad genomen en in wesen sal zijn (waer na men een exact Ondersoeck door wedersijts Commissarissen sal laten doen) sal gerestitueert werden. Al, het geen men overigh sal vinden, de Burgers toebehorende, sal wedergegeven werden; en haer vry staen, in de Stad te gaen en daer na ondersoek te doen; en alle de Schulden, die men in de Stad gemaeckt sal hebben, betaelt werden.

XIV.

Men sal oock restituëren, wat men voor handen bevint, van het geen den gewesen Ceurvorst van Ceulen ende het Ceurvorstendom toebehoort heeft; ende men sal verplicht wesen, te seggen, soo veel men weet, waer het geen, dat niet meer in de Plaets is, vervaren is. Boven al sullen d'Archiven ende alle de Papieren, die aen het Ceurvorstendom van Ceulen behoort hebben, aldaer geheel verblijven. Men sal oock aldaer laten de Goederen en Meubelen van den Cardinael van Furstemberg en van sijne Ministers, die noch aldaer zijn; en die geene, welke se in handen hebben, sullen verplicht wesen, een exacte Inventaris daer van over te leveren.

XV.

Men sal gehouden zijn, aenstonts de Mijnen aen te wijsen en de Lijsten soo van de Mont, als de Krijgs-Magasijnen, te geven.

XVI.

Men sal oock al, 't geen in wesen bevonden wert, den Grave van Schombergh toebehorende, restituëren.

XVII.

Sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt verplicht sigh uyt den Naem van sijn Keyserlijcke Majesteyt en sijne Geallieerden, dat al, het geene dese Capitulatie behelst, stipt van haer kant nagekomen sal werden.

Gedaen in 't Leger voor Bon, den 12 October, 1689,

FREDERICK, *Ceurvorst van Brandenburg.*

(L. S.) D'ASFELDT.

Ingevolge van dese Overkomst nam den Oversten Schoning de Sternpoort in Besettingh ende vertrocken de Fransse den 15.

Alle de Regimenten te Paert en te Voet / Brandenburghse / Hollantse en Munsterse / naderden ten 9 uuren uyt haer Legerplaets. De Infantery schickte sig in twee Linien : De Ceur-Brandenburgse Guardes met blauwe Liveryen te Voet stonden aen de Stern-Poort ter Rechterhant en achter haer alle de Brandenburgse Regimenten / die te vooren in de Belegeringh ter Linckerhant gelegen hadden. Tegen over de Guardes sagh men 't Hollants Regiment van den Generael Delwig en het Lunenburghse Regiment / het geen in Hollantsen Dienstijs / beyde in 't Rood en door malkander : de naestvolgende waren de Regimenten van den Generael Majors Slangenburg en Lanoy / in het Wit en mede door elkander gemengt / en na haer de verdere Hollantse ende Munsterse Regimenten te Voet. De Brandenburghse Ruytery vertoonde sigh in drie Linien; in de eerste de Dragonders; in de tweede de Ruyters / tot het leyden der Fransse na Diedenhove geschickt / ende in de derde de overige Cavallery. Het Keyserlijck en Geallieerd Paerde-Volck bleef boven Bon. Den Hertogh van Lotharingen / den Prins van Commercy ende den Grave van Dunewald naderden door beyde de Linien tot aen de Poort; doch den Hertogh van Lottharingen gingh niet in de Stad; maer sont den Prins van Commercy daer binnen. De Hollantse en Munsterse Generaels / Delwigh en Swarts / hoewel beyde gequetst / begaven haer nevens den Brandenburghse Generael Spaen en andere Heeren oock in de Plaets tot het nemen van Afschept van den Franssen Commandant / d'Asfelt. 's Morgens ten 9 uuren was de tijt / dat het Guarnisoen most upttrecken; maer by gebreck van Wagens / Karren en andere Behoeften wiert tot 's Avonts ten 5 uuren daer mede gesuckelt. D'Uyttocht geschiede ter dier tijt : Voor af quam een Herpaucker / slaende op een Ketel-Trommel / ende 5 Trompetters / die haer wacker lieten hooren / in Rode Liverey met Goude Passementen : Achter haer twee Officiers te Paert. 16 Officiers / als Volontairen / te Paert / in Geledern. Een Standaert. 96 Ruyters. 1 Standaert. 8 Paer Hant-Paerden en 2 Bagagie-Wagens. Een Battaillon te Voet als Convoy van de Bagagie ; bestaende uyt een Rust-Wagen met 6 Paerden / swaer beladen : Een Chaise met 2 Paerden : 10 belade Paerden en wijders na malkander so veel Wagens met 4 en Karren met 4/3 en 2 Paerden / en soo een menigte Last-Paerden en Esels daer tusschen / dat alles wel 60 Wagens en Karren behalven de Carossen en Chaises / 130 Last-Paerden en Esels uytmaeckte : De Paerden waren op beyde de zijden ongemeen swaer en de Bagage-Wagens soo seer belast / als de Fransse eenigsints doenelijck oordeelden : Veel Volck liep en reed gewapent nevens het selve ; als mede omtrent 100 Vrouwen / Kinderen en Knechts te Paert en te Voet: Na de Bagage quamen de Dragonders in groene Liverey ; 8 Muyl-Esels / onder groene Deck-Kleden ongemeen beladen. Een Wagen met 4 Paerden.

Weder veele Bagage-Wagens / Karren en Last-Paerden. Een Battaillon te Voet; en voor eerst een Collonel te Paert: doe 5 Capiteyns te Paert; een Luytenant te Voet met 144 Musquettiers behalven de mindere Officiers / en 3 Vaendels / wit / swart en root: 172 Musquettiers en 3 Vaendels van de vorige Couleur: 153 Musquettiers: verscheyde Officiers te Paert: 8 Last-Paerden: 8 Dragonders te Voet en veel Knechten. De Commandant d'Asfelt / in 't Gemacht en daer omtrent in de laetste Storm soo swaer geschoten en sieck / dat hy niet wel konde gaen / staen / rijden of varen: Hy sat in een Kosbaer (met blaeu en wit gestreept Doeck overtrocken en door twee Muyl-Esels voortgehaelt) in een kostelijcke Japanse Rok op een Bed; passeerde door beyde de Linien; knikte aen wedersijden tegen d'Officiers met 't Hooft / en toonde eenige Eerbiedenissen: drie andere voorname krancke en gequetste Officiers volghden in diergelijcke Kos-Baren / door twee Paerden getrocken. 14 Officiers te Paert en een Battaillon te Voet; 124 Musquettiers te Voet / en tusschen haer 3 Vaendels / swart / wit en geel; noch 100 Musquettiers en 13 Opper- nebens d'Onder-Officiers. Een nieu Battaillon; 4 Officiers te Paert; 25 Man te Voet; 6 Opper- en 12 Onder-Officiers / behalven de Wijven en Kinderen / Knechten en Byloopers. Een derde Battaillon te Voet; 2 Officiers te Paert; 24 Man te Voet; 6 Officiers te Paert; 76 Man te Voet / en daer by 3 Vaendels / swart / wit en root: 170 Man te Voet en veele Byloopers: Een Officier te Paert; 18 Man te Voet; 3 Officiers te Paert; 150 Man te Voet; 6 Officiers en eenige Last-Paerden. Weder een Battaillon: Een Collonel te Voet; 8 Officiers te Paert / een te Voet / 30 Man te Voet / 4 Capiteyns te Voet / 68 Musquettiers / en by haer 3 Vaendel-Stocken sonder Vlaggen nevens een half afgebroke Stock; 93 Musquettiers te Voet / 8 Officiers te Paert en een te Voet; 30 Man te Voet en 4 Capiteyns te Paert. 't Laetste Battaillon; 8 Officiers te Paert; 58 Man te Voet en 3 Vaendels / met witte en roode Kruytjes daer in en welcke de Vaendragers / niet vertrouwende / dat sy te Voet gedragen souden werden / op de Paerden namen. 300 Man te Voet / 8 Officiers te Paert en 4 Karren met Bagage. Een Regiment Dragonders te Voet; 2 Officiers te Voet; 20 te Paert; 66 Dragonders te Voet; 2 groene Standaerden; 72 Man te Voet / en 34 Last-Paerden: Voor 't laetste sagh men een Compagnie Duytsers met een wit Vaendel. Ondertusschen viel den Avont en veroorsaeckte sommige wanordre; want de Fransse raeckten verwart onder malkander: wel 100 waren sonder Hoeden / die sy in de Storm verlooren hadden. Verscheyde Duytsers en Lotharingers wierden in 't uyttwijcken aengehouden en de Vyanden afgenomen; en de Compagnie van den Cardinael van Furstemburgh keerde voor de Nacht te rugh. Van 8000 Man / waer uyt 't Guarnisoen in het begin der Belegeringh bestont / was 't volgende getal overig gebleven.

Lijst

Lijst van het Fransse Guarnisoen, uyt Bon getrocken.

Het Regiment te Paert van den Marquis la Varenne,	142 Paerden.
1 Herpauck, 6 Trompetters,	7 Man.
2 Standaerden.	

INFANTERY.

't Battaillon van den Marquis de Grance,	237 Man.
26 Lazare,	273
36 Marquis de Castrée,	279
1 Compagnie Canonniers,	33
26 Pionsi,	338
5 Battaillons Provance,	344
6 Battaillons Bourbon,	203
7 Battaillons Vendôme,	238
86 Poictou,	244
D'Asfelts Dragonders te Paert en te Voet,	352
Lijf-Compagnie van Furstemburg,	53
Te Voet en te Paert by de Bagagie,	1137
In 't geheel uytmakende	3880 Man.
In de Stad bleven Siecken en Gequetsten	1500.

De Ceurvorst van Brandenburgh sat te Paert tusschen beyde de Linien/ tot dat den Commandant d'Asfelt buyten quam; reed aen de Ros-Baer/ en hielt noch een Mont-gesprek met den selven. 's Anderendaeghs liet sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt op de Kruysberg na de gehoudene Predicatie een Dancksegging voor de Veroveringh der Stad doen en 't Te Deum Laudamus singen onder het driemael lossen van al 't Geschut en 't Schiet-Geweer behalven van de Keyserse Manschap/ die in d'Uyttocht oock niet in de Wapenen was. Van de Brandenburgers/ Hollanders en Munsterse Volckeren wiert van yder een Battaillon by voorraet in de Stad gelegt; en over de Brandenburgers den Oversten Slabberendorf/ over de Hollanders den Oversten Berchem en over de Munsterse den Oversten Lantsberg gestelt: By beurten voerden sy met haer drien elck een dagh het Opper-Bevel.

De Gouverneur d'Asfelt reysde na Aken/ om sig van sijn Wonde te laten genesen; maer was naeuwelijcks daer/ of overleed met de Roem/ van sigh een wacker Soldaet getoont te hebben.

Dat den Keyser geen swaerder Macht in het Rijck schickte/ verhinderde den Turcksen Oorlog. De twee Ottomannische Gesanten/ in Wijnmaent des voorleden Jaers/ 1688/ te Pottendorf aengekomen/ verworven op haer ernstigh aenhouden/ naer Weenen ende ter Gehoor op den 8 van Sprockelmaent gebracht te werden. Sy saten in een Keyserlijcke Caros met ses Paerden/

Paerden / en nevens haer den Tolck / Lockewitz. D'Eerste Gesant Effendi was een der voornaemste Turcken en de tweede Maurocordato / Grooten Tolck van de Porte / een Grieck van Afkomst ende Godsdienst / te Scio in de Archipel geboren / te Padoua in sijn Jeugt in de Studien opgevoet / over het dooden van een Bediende van het Gerecht naer Turckyen gevloden ende door de schranderheyt van sijn Vernuft tot die Waerdigheyt verkoren. Aen de eene kant liepen langs de Caros de Voetknechten van den eersten Gesant / alle Turcken / met Tulbanden op het Hooft ende aen de andere die van den Maurocordato / Griecken / met dubbelde Zabele Bonnetten: Veele Ottomannen te Paert en te Voet / Edellupden / Hupsgenoten ende Lackeyen (omtrent 80 sterck / alle welgemaeckte Persoonen en daer onder eerwaerdige Grijsaerts) omswermden / met een Lijfwacht van Musquettiers van vooren ende achteren bestuwt en alle met Zabels op de zijde / nevens vijf schoone Hant-Paerden de Koets. Door de Poort van Carinthen ende langs het Augustijner Klooster reden sy tot aen het Hof / traden daer uyt de Karos / gingen te Voet over de Binnen-Plaets tot om hoogh in de Antichambre van den Keyser / welcke haer met gedeckten Hoof de aen een Tafel Audientie gaf. Naulijcks waren sy ingetreden / of den Effendi maeckte een diepe Eerbiedigheyt ende den Tolck / Maurocordato / ontbloote met sijn Gevolg het Hooft ende kuste 's Keysers Kleet. D'Eerste Gesant hief op:

DE Machtighste ende Groote Keyser van de Musulmannen ende hooghste Monarch van de Werelt, Sultan Soliman Han, Soon van den Sultan Ibrahim Han, welcke Soon van den Sultan Achmed Han geweest is, onsen Heer, sent aen U, die de Hooghste ende Glorieuste Keyser onder de Christene Princen, Coning ende sijnen Grootsten Vrunt zijt, een Keyserlijcken Brief, welcke sijn geluckige Verheffingh tot den Throon, door Gods Genade in het Jaer 199 ende op den tweeden dag van den gesegenden Maent Muharren voorgevallen, gelijck mede de genegentheyt ende Vruntschap, van outs tusschen sijne Hooge Voorsaten ende uwe waerlijck beroemste Prædecesseurs onderhouden, behelst, en heeft oock mondelingh aen ons, sijne Knechten, bevolen, aen U, sijn Grootsten Vrunt, het respect en de inclinatie, die hy in sijne Keyserlijcke Boesem tot de Vruntschap sijner Voorsaten draegt, bekent te maken. Den Alderhoogsten God wille in hare verlichte Herten altijt indrucken ende inspireren, het geen Keysers voegt ende nut voor Gods Knechten is.

Den Effendi bood de Brief van den Grooten Heer den Keyser aen; doch sijn Majesteyt ontfingse niet met eygen handen; maer wees aen den Turck / dat hyse op de Tafel soude leggen; gelijck hy gehoorsaemde; en den Baron van Herwarth / Rijcks-Hof-Raed / antwoorde op sijn Voorstel:

De

DE Wijt-beroemste, Groot-machtighste ende Onverwinnelijckste Roomschen Keyser, Coningh van Ongaryen ende Bohemen, Aertsch-Hertogh van Oostenrijck, onsen Aldergenadighsten Keyser ende Heer, heeft genadighst verstaen ende wel begrepen, wat de tegenwoordige Gesanten aen sijn Keyserlijcke Majesteyt uyt den Naem van den Doorluchtighsten ende Grootmachtigsten Prins ende Heer, Sultan Soliman, Keyser der Turcken, ootmoedighst geproponeert ende genotificeert hebben; namentlijck, dat sy de Verheffingh van den selven tot den Throon bekent ende te gelijck gewagh van de oude Vruntschap tusschen de Voorsaten van beyde de hooge Potentaten hebben willen maecken. Aengesien sijne Keyserlijcke Majesteyt noyt in de gedachten gekomen is, sijn goet voornemen en het goet Verstant te breecken, soude het sijn Majesteyt bysonder aengenaem geweest zijn, indien de geslote Stilstant van gelijcken door de Ottomannische Porte stantvastigh ende ongekreuckt nagekomen ende daer door soo veel Menschen Bloet, onschuldigh vergoten, gespaert was. Nu de Alderrechtvaerdighste God aen het Vredelievende Gemoet van sijn Keyserlijcke Majesteyt soo veele, soo considerabele ende soo glorieuse Victorien verleent heeft, is deselve echter aldergoedertierentst gereet (soo haest hy den inhout van den Brief van den Sultan gesien sal hebben) door sijne Keyserlijcke Ministers aen de verdere Voorslagen het Oor te leenen en sig wijders op deselve, na dat sy zijn, te verklaren. En dit is het geene, 't welcke sijn voorsz. Keyserl: Majesteyt goedertierentst bevolen heeft, dat men per interim tot Antwoort aen dese Gesanten geest.

Sy wierden op de eygenste manier / als in haer Ophaling / na haer Verblijf-Plaets in de Voorstad uytgeleyt ende op 's Keysers Naem onthaelt; doch toonden haer soo bedroeft / dat sy luttel konden eeten. Den 9 bracht men haer ter Gehoor van den Grave van Starremberg / Onder-Krijghs-Voorsitter / met byna deselve plechtelijckheden / behalven dat sy een Caros van sijn Excellentie gebruyckten. Ingetreden / bleyden sy haer na het Voorbeelt van den Grave in Stoelen / overhandigden hem een Brief van den Primo Vizir (welcken hy op de Tafel plaetste) en klaegden onder anderen / dat men haer soo lang als Gevangens op het Casteel van Pottendorf gehouden had. Sijn Excellentie betuygde / dat het door haer schult en buytensporige Eysschen omtrent de Ceremonien veroorsaeckt was. De Keyserse handelden haer in der Waerheyt oock niet als een plechtelijcke Ambassade / maer als Vyantlijcke Gesanten / duldden haer niet in de Koetsen op de Binnen-Plaets van 't Hof / lieten de Trommels niet roeren / de Vaendels niet ontwinden en geen Soldaten buyten de gewoone Lijf wacht in ordre geschickt staen. Den 10 begonnen de By-een-komsten met den Grave Kinski / Cancelier van Bohemen; den Grave van Straetman / Cancelier van het Hof; den Grave van Starrembergh / Onder-Krijgs-Voorsitter / en den Grave Caraffa / algemeynen Krijgs-Commissaris / met bywoning der Poolsse ende Venetiaensse Ministers. Over de Rang viel het eerste krackeel; dan de Turcken in haer begeerte / om voor den Pool te sitten / te kort ende de laeghste Plaets te beurt.

Effendi verklaerde / dat ſy gehouden waren, aen den Keyſer te kennen te ge-
ven het verheffen van haren Sultan tot den Throon ende te herſtellen het goet
Verſtant, dat eertijts onder de Voorſaten van beyde de Keyſers gebloeyt had,
op dat ſoo veel onſchuldigh Menſchen Bloet niet meer vergoten mocht werden;
doch dat Soliman in de aenſtaende Velttocht ſijn Leger ſelfs dacht aen te voe-
ren. Kinsky dreef hem te gemoet / dat ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt haer By-
een komſt alleen gedoogt had tot het vernemen, wat ſtipt ende net den inhout
van haer Ordre was, ſonder omwegen te gebruycken, ende of ſy ge-
noegſame Volmacht tot handelen hadden; maer, wat aenbelanghde het be-
ſluyt van haren Sultan, van ſelfs te Velde te gaen, dat men weynigh daer voor
ſchrickte ende ſijn Meeſter gereet ſtont, de Alliantien met ſijne Bontgenoten
te vernieuwen; oock, dat ſy voortaen hare Vertogen ſchriftelijck ende niet al-
len mondelingh moſten voordragen. De Turcken voeghden daer op / dat
hare Volmachten genoeghſaem door de Brieven des Sultans ende Grooten Vi-
zirs openbaer geworden waren, en gaven oock hare Geloofs-Brieven aen
de Miniſters van Polen en Venetien. In nadere t'Samenſpraecken lieten
de Ottomannen haer hooren / dat ſy aen den Keyſer / Polen ende Venetien
al / het geen hare Wapens in den Oorlogh bemachtigt hadden / wilden af-
ſtaen. Vruchteloos; want den Keyſer eyſchte boven Wallachyen / Zeven-
bergen ende Moldavien het uytbreyden ſijner Grenſen tot aen Thracien / den
Teckeley in handen ende een Jaerlijcks Tribuyt: Polen Caminiec / ende
Venetien het overſchot van Morea / Negroponte ende het leyden der Palen
van Lepanto tot in Achayen ende van Dalmatien tot in Epirus. Het Ge-
ſantſchap toonde ſig verwondert ende ſeyde / dat de Porte, eer ſy ſoo veel ver-
loor, noch Jaren vryelijck mocht oorlogen ende een betere Fortuyn af-
wachten; dat ſy ongelaſt tot het aengaen van ſulcke Voorwaerden was; maer
tot volkomene voldoening begeerde, door een Courier aen de Porte het voorge-
valle over te ſchrijven en nader Bevel te verſoecken. 't Keyſerlijke Hof wees het
eerſt van de hant / om dat de Turcken voor ſeven Jaren die Vryheyt aen haer
Ambaſſadeur geweygert hadden; dan vergunde het naderhant met eenige Be-
palingen omtrent het gaen ende komen. Hy vertrock in Somer ende keerde in
Slachtmaent; maer ſonder dat van het Jaer iets naders in de handelingen
gebeurde.

Het eertijts vermaerde Sigeth / een tijt lang nau ingeſloten geweeſt / be-
dong voor haer Overgave in Loumaent deſe Voorwaerden.

Articulen, geaccordeert op d'Overgave van Sigeth.

I.

DAt naer de wederkomſt van den Aſſan Bey de Stad, &c. aen de Keyſerſſe over-
gelevert ſal werden; 't Guarniſoen, tot dat men 't afvoert, waer van men haer
24 uuren te vooren kennis ſal geven, in de Beneden-Stadt gelegt en door
een Keyſerlijcke Wacht bewaeckt, ende haer Wapens in een Plaets van veylig-
heyt gebracht.

II. Dat

II.

Dat men haer ondertusschen en in haer Aftocht van alle nootwendigheden voor haer Gelt sal voorsien.

III.

Dat men haer geen gewelt noch ongelijck in de Uyttocht sal aendoen.

IV.

Dat Ouden en Jongen Karren en Paerden tot haer Convoy tot aen 't Water besorght sullen werden.

V.

Dat alle Renegaten, voor desen Oorlogh geapostaseert, met de Turcken sullen mogen uyttrecken; die in desen Oorlog afgevallen zijn, moeten, ende andere, die willen, konnen blijven.

VI.

Dat men genoegsame Karren tot aen het Water en daer Barken tot haer uytgeleyde na de Turckse Grensen sal besorgen.

VII.

Dat de Turcken alle Gevangens sullen ontslaen.

De Besetting toog den 16 en 17 van Sprockelmaent met 300 Wagens uyt.

De Croaten hadden omtrent het eynde van Somermaent ende het begin van Hoymaent een geluckige Ontmoeting: Graef Jan Drascowitz vernam/ dat eenige 1000 Turken tot 't overrompelen ofte verbranden sommiger Plaetsen na Wihiz en Novi afquamen; ruckte met 1200 Croaten derwaerts / en vont / op een Steylte gestegen / de Vyanden noch hooger. Sy/ op het gering getal der Christenen moedig / sackten in allen haest; dan bejegenden soo mannelijcken tegenstant / dat sy over een Bergh in een Achterhoede van haer eygen Volck / naer het seggen der Gevangens 5000 Man sterck / niet ver van de Unna/over hals en over kop gejaegt wierden en se mede ontsnoerden; so ver / dat sy in het overtrecken der Rivier elkander daer in drongen ende het Water met 2000 Zielen vulden : 400 ledige Paerden/ 450 Gevangens en elf Vanen wonnen de Croaten.

Den Prins Lodewijck van Baden voerde van het Jaer het Opper-Gesag over het Hooft-Leger in Servien: Hy verliet in het uytgaen van Bloeymaent Weenen ende brack den 14 van Somermaent met een onvolmaeckt Leger/ dat echter tot by de 20000 Man aenwiesch/ naer de Morava op. Aen de andere zijde stont den Seraskier met omtrent 10000 Man meer ende wachte den Primo Vizir (wijl den Sultan het vertonen van sijn Persoon in het Leger voor hem niet oorbaer dacht) met de rest van de Manschap. Terwijl hy sammelde / passeerde den Prins in Oogstmaent de Rivier ende naer Nizza; maer sag sig / van Levensmiddelen ontbloot / gedwongen / de hertret na de Morava te kiesen. Daer vloog hem 't geluk in de Mont door een Veltslag/ waer van 't Verhael hier nevens gaet.

Uyt het Keyserlijcke Leger onder den Prins Louys van Baden by Pattochin den den eersten September.

WY, door de quade Wegen van de Toevoer aller Behoeften verstoocken, genootsaeckt geworden, in plaets, van naer Nizza verder op te trecken, naer de kant van het Fort by de Brugh te Possaroviz te keeren, marcheerden den 26 Augusti uyt de Landeryen van Konigsfelt; quamen den 27 met de Infantery ende den 28 met de Cavallery tot aen het Dorp Grabovez, en sloegen van de medegevoerde Barcken een Schip-Brugh over de Morava: De Vyanden attacqueerden met een uytgesocht Detaschement Ruyters den 28 onse Vouragiers dicht by de Armee; maer wierden spoedigh sonder verlies van belangh aen onse kant verdreven: Twee Gevangens verhaelden, dat niet alleen de Ottomannen, door Fransche, &c. Overlopers onderrecht, dat wy by gebreck van Levensmiddelen naer Semendria ende Belgrado weecken, gedurig van de kant van de Rivier ons meenden te incommoderen; maer dat oock den Seraskier met 4000 Man aen de andere sijde naer het Fort Possaroviz ende Semendria wende; met hoop, van ons tusschen het een en het andere Leger gesloten te krijgen. Men resolveerde derhalven, eerst het Detaschement Ruyters, en daer naer de Turcksche Armee, die men anderhalf uur van ons sagh camperen, te attacqueren en de Wegh naer ons Magasijn te Semendria te openen. Dienvolgende vatte den Collonel en Baron van Houchin naer het voltoyen der Brug met den Collonel Palffi en 500 Voetknechten dien selven avont aen dees sijde de Rivier post; ontfing noch 1500 Man by hem, ende verschanste sig in twee a drie uuren naer wensch. Den 29 in het kriecken der Morgenstont gingen de Regimenten Dragonders van Styrum en Serau op een hooghte dicht by de Brugh en 500 Ruyters in een Valley tusschen het Leger en de Brug tot bedecking der Marsch leggen: De Infantery onder den Baron Heister ende den Collonel Guido van Starrembergh trock, gevolght van de Bagage, recht over de Brug ende legerde haer op een veylige Plaets aen dees sijde. De Cavallery reed met de Rechter Vleugel op een hoogte ende de Lincker in een Vlackte tot by Ressava aen de overkant der Rivier en deed, op dat het Vyantlijck Detaschement soude geloven, dat sy alleen de Overtocht der Infantery most decken, sommige af klimmen. Den Collonel St. Croix met eenige hondert Duytsche Ruyters en de Graven Chaky, Paolo Deak en Bodiani met haer Ongaren en Rasciaensche Hussaren, in een Valey voor de Ruytery t'samen getrocken, sakten schielijck met volle Ren op de Vyanden af: De Ruytery volgde. De Turken weecken slapjes; hielden haer Reserf, 10000 Ruyters (daer onder 500 Janitsaren) achter een Bos, en hoopten, d'onse in Embuscade te locken: Maer, wanneer sy de Rechter Vleugel, en insonderheyt de Lincker onder den Generael Piccolomini, schielijck sagen naderen, vloden sy haestiger: De Lincker Vleugel achterhaelde en dwong haer na 4 uuren volgens, aen een engte stant te houden: Soo haest den Generael Veterani, en vervolgens de Prins van Baden, met eenige Regimenten van de Rechter Vleugel gearriveert waren, wierden de Turcken over Hals over Kop in een Bos gejaegt, anderhalf uur en tot aen de Vlackte vervolgt: d'onse rangeerden haer daer op nieu en sloegen de Vyanden so geluckig, dat'er 400 van de beste Turkse Ruy-

Ruyters en Tartaren op de Plaets sneuvelden; ettelijcke voorname, daer onder den Commandant der Janitsaren, gevangen, en 12 Standaerden nevens eenige Timbalen verovert wierden: Veele Ottomannen, van de Paerden gesprongen, sochten het door meenigte wegen te ontvlieden. Eenige 1000 Lancien, honderden Tulbanden, Kleederen, &c., in haest weg geworpen, vonden de Ongaren en Hussaren, die de Vluchtelingen lang najoegen en veele noch ter nedermaeckten, onderwegen. 3 Mijlen keerde de Ruytery den eygensten dag na de Brug, om de Turcken aen dees sijde, eer sy met de geslage Cavallery kosten conjungeren, oock op te soecken. De Infantery had ondertusschen onder een Sergeant Major 500 Man uytgecommandeert tot het besetten van een Engte aen de uytgang van een dichte Bosschagie van anderhalf uur, alleen door een weg te gebruycken en waer buyten na de kant van het Turckse Leger een Vlakte streckte: 3000 Janitsaren en weynig Ruytery, daer verborgen, poogden het te beletten en dreven de onse met achterlating van sommige Dooden te rug; dan de onse vatteden echter in het Bosch post en hielden het daer, tot dat de dag van den 30 aen en de gantsche Infantery onder een dicke Nevel tot in de Vlackte voor het Bosch doorbrack: Sy hadden achter haer dat; aen de Rechterhant een ander Bosch, tot aen de Morava uytstreckende, en aen de Lincker de Morava selfs. De Prins van Baden, 's avonts te vooren al by de Infantery gereverteert, liet de Ruytery over de Rivier in de Legerplaets, daer de Voetknechten de Nacht te vooren geweest waren, komen; ende alleen seven Esquadrons met een Luytenant Collonel, de Ongaren, Rascianen ende afgeklomme Ruyters en Dragonders tot bedecking van noch weynige Bagagie aen de andere kant blijven. Men had gehoopt, dat men eenige Cavallery door het Bosch achter de Infantery gebracht soude konnen gehad hebben, eer de Vyanden gereet geweest waren; maer wy sagen de Turcken, soo haest den Nevel ophelderde, voor ons in Battaille staen en hadden naulijcks tijt, de tweede Linie van de Infantery achter de eerste te schicken; want de Vyanden vielen aenstonts te Voet ende te Paert, onaengesien ons hevig canonneren en uyt Musquetten schieten, ter rechter en linckerhant aen en drongen tot de Vriesse Paerden door: hevig duurde onder gedurig schieten van wedersijde 't Gevecht twee uuren, tot dat de Generael Castelli met de Dragonders uyt het Bosch quam en het eerste Esquadron van het Regiment van Kisel met Trompetten en Tymbalen gehoort wiert; want de Vyanden begonden, soo haest sy dat vernamen, in een ander Bosch te deynsen en soo veel tijt en plaets aen ons te laten, dat men de Ruyters achter de Voetknechten kon posteren. Een Beyers Soldaet, door de Turcken voor Buda gekregen, quam overlopen ende rapporteren, dat achter 't Bos, daer de Vyanden in nestelden, oock een Vlakte gevonden wiert ende Verschanssingen 's nachts te vooren door haer gemaeckt waren. Den Grave Guido van Starremberg, hebbende de Weg in het Bosch gerecognosceert, breet genoegh ende niet boven 500 Passen verbevonden ende dat de Turcken in hare Schanssen lagen, wiert met 300 gecommandeerde, een Battaillon van sijn Regiment ende een van Strasser uytgesonden ende van een goet getal Voetknechten gevolgt; dreef de Ottomannen uyt haer eerste Verschanssingh in een tweede, hondert Passen verder, met een Gracht vol Water, een afgebroke Brugh ende maer aen een kant toeganckelijck, en liet uyt de eerste Verschanssingh schieten, gelijck de Turcken uyt de tweede anderhalf uur niet sonder schade;

 want

want gedurende het canonneren en de vorige Actie sneuvelden eenige hondert onser Soldaten nevens den Capiteyn en Grave Daun en drie andere Capiteyns, en verscheyde kregen Quetsuren. Daer na wiert, op dat de Vyanden geen tijt tot haer meerder verstercking souden hebben, de eerste Verschansing geslecht en passabel voor de Ruyters gemaeckt: Den Grave Piccolomini, dien dag de Avantguarde voerende, posteerde sig, gemengt met d'Infantery, op de rechterhant in het Leger en trock na het stellen der behoorlijcke Ordre na de tweede Verschansing, terwijl den Grave Palffi met sijn Regiment Heyducken ende het geluyt van Trompetten, Tymbalen en Tambours door het Bosch de Vyanden allarmeerde ende in gedachten socht te brengen, dat een groot Corps haer van achter wilde attacqueren: Het een ende het an ler had succes; ende de Turcken naulijcks bespeurt, dat Piccolomini onaengesien haer sterck speelen even moedig voortmarcheerde, of sy verlieten haer Post ende weecken door een ander dicht Bosch in haer Legerplaets. D'Onse mosten door de eenige Passagie, die sy naer de Verschansing vonden, een voor een naer malkander derwaerts gaen ende kosten daerom de Vyanden, welckers Janitsaren oock te Paert ontvloden, niet ras genoeg volgen: Maer, soo haest men weder wat gerecolligeert was, sont men den Collonel Zand met de Guarde tot het bespringen der Vyantlijcke Achtertocht en liet hem door de gantsche Ruytery Regiment voor Regiment volgen: Zand en het Regiment van Serau dreven de Turcken uyt het Bosch in haer Leger op een Hoogte voor Pattochin: Hy wachte, tot dat hy met de rest der Ruytery geconjungeert was; maer most echter, vermits een harde Regen en de Nacht vielen, alleen naer de Vyanden voortrucken en bracht haer in soo grooten confusie, dat sy haer Legerplaets verlieten en de onse se gemackelijck bemachtigden: In deselve zijn 105 Stucken Geschut, 3 Mortiers, veel Bomben, Munitien, Proviant, Karren, Cameelen, Ossen, Buffels, Vivres, Tenten en de gantsche Bagage gevonden. De Vyanden hebben haer verstroyt; ten deele na Jagodin en ten deele na Krakolovez geretireert, en de Ongaren en Rascianen, haer volgende, noch veele ter nedergemaeckt. Wy leggen nu in het Turckse Leger, ontfingen gisteren de rest onser Bagagie van de Brug ende hebben heden onder het driemael lossen van het Geschut en Musquetten en 't geluyt der Trompetten, Tymbalen en Trommels het Te Deum gesongen, oock aen den Commandant van Semendria ordre gestuurt, de Courier, van't Turckse Gesantschap te Weenen afgeschickt en tot nu toe aldaer opgehouden, met dese tyding aen den Sultan te senden. Voor de toevoer der Proviant en andere Behoeften is de nodige sorg gedragen.

Weynig tijt later volgde een tweede Zegen/ uyt 't volgende te sien.

Uyt Nissa, den 26 September.

DE Veltslagh, met de Turcken op nieu gehouden, is op dese manier aengevangen, voortgeset ende geluckigh ten eynde gebracht: Wy arriveerden den 23 een uur van dese Stad ende vonden den Vyant in volle Battaille gerangeert, met brave Affnijdingen, op de Duytse manier gemaeckt, voor sig: D'Affnijdingen en het Leger breyden haer uyt van de Rivier

Nissa tot op een swaer Gebergte in 't midden van een breede Vlackte, alwaer oock de groote Burgt van Nissa, met een goede Gracht en Palissaden op de Turckse wijse gesterckt, gevonden wert : Dien dag passeerde, vermits het reets laet was, niets, als kleyne Schermutseringen tusschen onse Volontairen en de Turcken : Wy sloegen ons twee Canon-schooten van de Vyanden en in haer gesicht ter neder. Den Ochtentstont van den 24 brack soo haest niet aen, of den Prince van Baden deed het Leger tegen het Turckse in Slaghordre stellen; ons, overwegende, dat de Vyantlijcke Verschanssingen tegen het gewonelijck gebruyck der Turcken te veel gesterckt waren, om door een Leger, kleyn in opsicht van het Ottomannisch, geattacqueert te werden, een Contramarsch door een andere Valey, welcke echter oock door het selve Geberghte gemaeckt wert, aenvangen, en in 4 Partyen verdeelen : d'eerste bestont uyt d'eerste Linie ; de tweede uyt de kleyne Linien, geschickt tot het beschermen van de zijden ; de derde uyt de tweede Linie, ende de vierde uyt de Bagagie, gedeckt door het Leger : Dus trock men in de Contramarsch door de bovenstaende Valey : de lincker Vleugel, aen welckers Hooft den Prins van Baden sig continueel bleef onthouden, begon se en liet het Gebergte met den Vyant ter Rechterhant : De Turcken, onse Marsch ontdeckende, beweegden haer oock op 't Gebergte en schickten haer, na dat sy ons sagen doen : Veele der hare (alle uytgelesen Volck) quamen schermutserende met een overgeve stoutigheyt tot aen onse Linien ; weshalven den Prins van Baden genootsaeckt was, eenige Canonschooten, soo hy haer te rug wilde houden, te laten doen : Een van de Vyantlijcke Officiers onderwont sig des niettegenstaende, met ettelijcke 100 Ruyters tot in onse Linien te naderen : De Prins sont den Grave Cziacki met sijne Hussaren derwaerts en deed haer door den selven verstuyven. Het Gros van de Turckse Armee, op 't Gebergte gepostcert en konnende onse Marsch gemackelijk sien, loste een generale Salvo uyt al haer Schietgeweer onder een groot Geschreeu van Allah Allah in de Lucht ; mogelijck, om d'onse haer groote menighte, die het gantsche Gebergte besloegh, te doen vernemen. Wy avanceerden ondertusschen met goede ordre in 't Gebergte en kregen een Turck, welcke verhaelde, dat de Vyant geen Verschanssing achter sig had en dat men van achter het Gebergte gemackelijck tot aen de Plaets van sijn Verblijf soude konnen geraken. Onse Armee marcheerde met alle mogelijcke snelligheyt ; en ter selver tijt ontfingh den Prins van Baden tijding van den Generael Veterani, die in de Arrierguarde van de rechter Vleugel was, dat de Tartaren, met eenige Turcken geconjungeert, tegen deselve Vleugel begosten te schermutseren : derhalven beval sijn Hoogheyt aen den Generael Veterani, de Bagagie en de rechter Vleugel met alle bedencklijke haest de lincker Vleugel, die gedurig achter het Gebergte voorttrock, te doen volgen : na dat men soo ver geruckt was, vont men achter het Vyantlijcke Leger een Velt voor meer, als 30, Esquadrons ; doch, vermits onse Armee niet talrijck genoeg was, om tot aen de Rivier Nissa uytgebreyt te werden, deed den Prins van Baden deselve in een Linie avanceren ; ende echter kon men na de Waterkant niet boven 1500 Passen avanceren. De Vyant, siende d'onse achter hem, detascheerde 4000 Ruyters tot het overrompelen van het achterste der lincker Vleugel, bestaende uyt de Regimenten van Holsteyn en Noirkermes, van ter zijde : sy naderden, niettegenstaende wy eenige Canonschooten losten, sachtjes sonder geschreeu na de

Regi-

Regimenten en verdeelden haer tot het overrompelen van het Holsteynsse (doenmaels alleen) van achteren, alwaer de Hussaren van den Grave Cziacki geposteert waren: de Generael Piccolomini, in de eygenste lincker Vleugel tegenwoordig, merckte soo haest 't Vyantlijcke Desseyn niet, of hy nam drie Esquadrons van het Regiment van Noirkermes, om de Turcken van ter zijden te bespringen en te beletten, van achteren te komen: nochtans naderden de Ottomannen onbeschroomt en soo dicht aen het Regiment van Holsteyn en de drie Esquadrons van Noirkermes, dat sy malkanderen met het Geweer, sonder te schieten, geraeckt konden gehad hebben; doch de onse losten eyndelijck een geheele Laeg, drongen geluckig voort en de Vyanden 400 Passen te rugh; dan mosten door ordre van den Prins, die haer te ver van de Linie oordeelde te dwalen, stant houden en in haer oude ordre in de Linie reverteren: De rechter Vleugel won onder sterck schieten uyt Musquetten en Geschut allengskens de Hooghte: middelerwijl recolligeerde sig de Vyant aen onse lincker Vleugel en viel met sijn gantsche Linie, groote Furie en Geschreeu op d'onse, insonderheyt 't Regiment Heyducken van den Grave Palffy, 't welcke, bygesprongen van d'andere Regimenten, de Turckse Cavallery verjoegh tot by de Janitsaren, die, over de Laf hertigheyt harer Spahis vergramt, een volle Laeg op deselve loschten. Terwijl dit gebeurde, sloot onse rechter Vleugel onder den Velt-Marschal van Croy en den Generael Veterani, geholpen van 't Corps van de Battaille onder den Generael Heister, de Vyanden tusschen hare Verschanssingh, ons Leger en de Rivier Nissa soo eng, dat sy haer genootsaeckt sagen, tot den laetsten droppel Bloets te vechten of de Rivier, seer snel van Vloet, te passeren: 't laetste en wanvoeglijckste beviel haer; maer, doe sy aen de Brug quamen, vonden sy se met veel Bagagie-Karren, die de hare reets hadden beginnen te vervoeren, op hoop, van se te salveren, beset en de Weg voor soo talrijcken menighte gestopt: Goeden Raed was duur: de meeste wierpen haer, met gedachten, van de Rivier over te swemmen, in 't Water; dan met soo grooten haest en confusie, terwijl d'onse haer vervolgden en onophoudelijck beschoten, dat de Rivier, swart van de Vyanden, haer cours niet konde vervolgen; maer wederzijts buyten haren Boesem en over het naeste Lant vloeyde. De twee Princen van Hanover traden selfs in de Rivier en wilden de Turcken vorder op de hielen volgen; maer de Prins van Baden oordeelde 't wegens het op handen zijn der Nacht onraetsaem en contramandeerde haer. Ter selver tijt bemachtighden d'onse dese Stad Nissa, wijl sy al door de Turcken verlaten was, sonder tegenstant: De Prins van Baden stelde aenstonts de nodige ordre, leyde een Guarnisoen van ettelijcke Battaillons hierbinnen en liet de Stad van de Brant (die gemackelijck onder dese confusie ontstaen soude konnen gehad hebben) bewaren. In deselve hebben wy genoeghsame Vivres voor ons Leger voor drie Weecken gevonden. De gantsche Vyantlijcke Artillery, bestaende uyt 29 genoegsaem alle sware Stucken; haer Leger; veel 1000 schoone Tenten; 3000 Paerden en Muyl-Esels, ten deele geladen, ende een groote menigte Buyt van alderhande soorten zijn in ons Gewelt geraeckt; en men gist, ten minsten 10000 Turcken gesneuvelt en verdroncken te zijn. Dese Victorie is te considerabelder, doordien de Vyanden soo veel talrijcker waren, als wy: De Deserteurs en Gevangens begrooten haer op 80000, doch onse Generaels op 40000 Combattanten; daer wy volgens de Lijsten van alle onse Collonels maer

15000

15000 Man by ons hädden. De hierrontomgelege Landen, door de Turcken Nitch genaemt, kan men noch niet beschrijven; maer, behalven dat men veele Dorpen siet, versekeren de Gevangens, dat het een seer schoon vruchtbaer Lant is, vol bevolckte Gehuchten en Burgten. De Prins van Baden verwacht nu ordre van het Keyserlijcke Hof, wat hem verder te doen sal staen.

De Prins Lodewijck wende den 6 van Wijnmaent van Nissa na kleyn Tinock; den 7 door groote Gebergtens van den Berg Hemus tot aen de Rivier Tinock; den 9 tot aen 't Dorp Szonize; den 10 langs de Tinock / en den 11 te Brestaz. 's Avonts te vooren was een Bende Duytsers en Ongaren na Widin gesonden tot het besichtigen der Wegen / Plaets en Turcken: dese keerde den 12 in de Morgenstont met eenige Gevangens / uyt welcke verstaen wiert / dat de Ottomannen Orsowa en Fietislau afgebrant hadden; dat twee Bassaes met haer Volck na Widin geweken waren / en den Teckeley met de sijne verder na Sophia of op sijn vertreck stont. 't Leger toogh tot Bergfelt; den 13 tot Drenoua /. en den 14 's ochtents ten 10 uuren schielijck in de Vlackte van Widin; daer de Keyserlijcke Vouragiers hare Vyanden in Allarm brachten. Eer de Ottomannen haer in postuur kosten stellen / geraeckte de rechter Vleugel over drie swaere Steene Bruggen op Marassen en schickte sigh onder 't inwachten der lincker in Slagordre; doch soo / dat / wijl d'Ottomannen haer het naderen der Christenen na de Stad niet bekreunden / sy sigh met den Donau sloot / ende de lincker haer voor een Maras tegen over de Vyantlijcke Ruytery sette: Dese (3 a 4000 Man sterck) toonde in den beginne wel wackeren Moet; maer wiert door de lincker Vleugel / aen welckers Hooft den Prins van Baden in Persoon stont / spoedigh op de Vlucht gejaeght ende in een Schans / nieulincks door haer voor de Stad gemaeckt / vervolght: Ettelijcke Esquadrons mosten door het schieten der Janitsaren eenige Passen achter uyt deynsen; vernieuden haer Aennadering sonder lang sammelen andermael achter een kleyne Hoogte tot op 40 Treden na aen de Turckse Gracht / en hielden haer in dat postuur / tot dat de rest der Vleugel op een Kerckhof verschanst lagh. Terwijl dit by de lincker Vleugel voorviel / beval den Generael Veterani aen 200 Dragonders van Serau en Kiesel / van de Paerden te klimmen en de Vyantlijcke Schans ter Rechterhant na de Waterkant t'overrompelen; het geen soo ongemeen na wensch geluckte / dat de Christenen spoedig met de Degen in de Vuyst selfs de Stad bemachtigden. Aen den Oever van den Donau vonden sy 40 à 50 Barcken en Galeyen / welcke met seylen van den Oever en in het midden der Rivier dreven; weshalven veele Turcken / die haer op deselve waenden te behouden / in het Water ploften en voor het grootste gedeelte verdroncken. Ter selver tijt drong de Ruytery van de lincker Vleugel oock sonder merckelijcke tegenstant met gewelt in de Stad. In desen Staet der Saken / terwijl men de rest der Paerden / noch achterwaerts / niet had willen inwachten / en by gevolge de Linie niet gesloten was / reden 4000 Turckse

Ruyters van boven na de kant van den Donau in een opene Vlackte; dan wierden door vier Regimenten langhs de gantsche Vlackte van Widin soo wacker op de hielen geseten / dat sy gedwongen waren / tot het winnen van de Weg na Sophia vlak door de Keyserlijcke Bagage / die volgde / te slaen. In die hantgemeenschap sneuvelden ettelijcke Duytsen by de Packen; maer van de Turcken over de 2000 / hier en daer soo in de Stad / als op het Velt / verstropt. De Gevechten vielen aen alle kanten bloedig / vermits de Ottomannen (welcke volgens de Kontschappen 10000 Man uytmaeckten) haer mannelijck verweerden ende veele Keyserse ontzielden: en onder haer den Luytenant Collonel van het Regiment van Kiesel / den Baron van Orlich / en meer: Onder de voornaemste Gequetsten telde men den Generael Veterani aen het Hooft by het Oor / de Graven Guido van Starremberg en Trautmansdorf; dan sonder gevaer. De Ottomannen / die met de Barcken noch Ruyterye hadden konnen vluchten / weecken op het Casteel en boden soo dapperen tegenweer / dat de Keyserse na 't openen der Loopgraven Geschut en Mortiers van Semendria ontboden. Den 18 kregen de Belegerde vreedsame sinnen en bedongen / met hare Goederen na Nicopoli te wijcken. Baden voer met een gedeelte van sijn Leger over den Donau en bewoogh den Prins en Stenden van Wallachyen / 12 en een half Keyserlijck Regiment te huysvesten / 1500 Paerden voor de Ruyterye te besorgen en 400000 Rijxdaelders boven 200000 / in 't Voorjaer belooft / op te brengen.

Met de rest sloeg den Luytenant Velt-Marschal Piccolomini / tot Commandant van Nissa en 't nieu-bemachtigde Lant aengestelt / de Wegh na Sophia op; verseckerde Pyro en Mussa Pascia / en begon den 21 sijn Voorttocht tot het suyveren van het overige Lant. De Bergen aen dien Oort resen Hemelhoog / en daer boven op twee Graefschappen / Climent en Rosaiaba genaemt / noyt het opbrengen van Schattingen aen de Turcken onderhevig geweest; maer wel gewoon / van haer t'ontfangen / en noch onlangs door den Momur Bassa met 2000 Ongaren begiftigt: Sy boden aen / haer / mits het besit harer Goederen behoudende / onder de Gehoorsaemheyt van sijn Keyserlijke Majesteyt te begeven. Veele Lantsaten tusschen die Plaetsen en Scopia baden 't selve. Piccolomini ruckte den 22 van Pristina tot Robouse en verstont / dat den Luytenant Collonel van Holsteyn met 50 Paerden Neu-Porto / een Pas in 't Geberghte na Sophia / bemachtigt had. Den 23 won hy de Pas Kasaneck sonder slag of stoot en verstropde de naeste Nacht in het midden van de Pas 300 Ottomannen / die van Scopia na Kasaneck reden / doode 19 / nam elf gevangen / eenige Paerden en Standaerden. Den 24 drong hy door tot halfwegen de Pas / soo moeyelijck / dat men met groote swarigheyt 't Geschut most voortvoeren en alle de Lastwagens te Kazaneck laten. Den 25 bereyckte hy 't eynde van de Pas / acht uuren langh en soo onbruyckbaer / dat elck in 't Leger rontuyt betuygde / noyt diergelijcken in de gantsche by haer bekende Werelt gesien te hebben. Buyten de Pas sinckt een lieffelijcke Vlackte van drie uuren en tot aen Scopia. De Boeren vloeyden

den toe en quamen kontschap brengen / dat alle de Griecken den Momur Bassa / 5 dagen vroeger aldaer aengekomen / verlaten hadden; dat hy / die in den beginne aen het Hooft van 10000 Man stont / nu met een gering Overschot in een Valey tusschen twee steyle Hoogtens vol ziddering der Christenen Ondernemingen af wachte/en dat Scopia selfs ledig was. De Keyserse losten een Vreugde-Salvo uyt 10-Stucken / die sy by haer hadden; dreven daer door den Bassa (sulcken kloeckert was hy) op de Vlucht; dan dorsten hem vermits de onsterckte van haer getal niet / als door 2000 Hussaren en weynige Duytsers / najagen: Sy achterhaelden de Turcken; verlosten 2000 Boere Karren met Rascianen en Christenen / die de Vyanden met gewelt meenden te vervoeren / en sleepten over de 100 Ottomannen en Joden met haer te rug. Scopia of Uscopia / een Stad soo groot als Praeg / viel na het weghalen der Koopmanschappen / Graen en Meel / door de Inwoonders by haestigheyt verwaerloost / het Vuur te beurt; want hare vertreasgelegentheyt sleepte na sig een onmogelijckheyt / van se te behouden. Piccolomini keerde na Kazaneck en wijders na Prisseran / de Hooftstad van Albanien / daer hy 5000 Ottomannen onder den Keyser bracht en na 't ontfangen van de H. Sacramenten uyt Handen van den Aerts-Bisschop en Patriarch van dat Lant overleed. Den Hertogh van Holsteyn aenvaerde tot Keyserlijcke Ordre het Opper-Gesagh en geraeckte in Bulgarien in een geluckigh Gevecht met de Turcken. 't Verhael daer van / in sijn Leger opgestelt / is dit.

Uyt het Corps onder den Hertogh van Holsteyn te Czemet den 11 November.

DEn eersten deser wende den Hertog van Holsteyn met sijn Regiment ende het Regiment Curazziers van Hanover van het groote Corps, in het Naher Jaer door den Generael Piccolomini gecommandeert geweest, naer den Berg Hemus. Naeulijcks vernam hy, dat de Turckse Inwoonders van Stippo, uyt vrees der onse gevlucht geweest, derwaerts gereverteert waren ende haer met Vrouw en Kinderen weder ter neder geslagen hadden, met inbeeldingh, dat het gantsche Corps naer het verwoesten van Scopia naer hare Winter-Quartieren opgebroocken was, of hy begaf sig met de twee bovenverhaelde Regimenten ende het Hussaersche van den Collonel Cziacki, welcke anders gereet stonden, haer in Cumanovo, Wranie ende Noviponto te verdeelen, van Orisare, 16 Mijlen van Stippo, alwaer hy al gekomen was, naer Stippo op weg ende sette sijn Marsch soo vlijtig voort, dat wy gisteren, den 10, de Stadt ontdeckten. Onse Avantguarde, bestaende uyt eenige Hussaren van het Regiment van Cziacki en 40 Duytschers, besprongh mannelijck de Vyantlijcke Voorwacht, welcke ten getale van 300 Ottomannen te Voet ende te Paert haer op een groote Hoeve by de Stadt bevont: Dese, schoon over onse schielijcke komst verwondert, bood wackeren tegenweer ende hielt tot de aenkomst der Regimenten de onse staende; maer alsdoen bemachtigde den Luytenant Collonel van Hanover, den Grave van Rederen, met

met de twee Esquadrons de Hoeve; en de Vyant most met achterlatingh van 50 Dooden, soo hy best kon, naer de Stad vlieden: daer binnen rees aenstonts een groot Allarm; en de Turcken, 6000 Man sterck onder den Bassa van Scopia, avanceerden met alle Macht tegens de onse, welcke gedurigh voortdrongen ende aen de Barbaren geen tijt gaven, haer in goede ordre ofte postuur te stellen; maer haer spoedig in Confusie brachten ende met het vervolgen van een geheel uur soo wacker verdreven, dat 2000 in stucken gehouwen ende veele gevangen bekomen wierden. Sommige der voornaemste Ottomannen verweerden haer soo desperaet in hare Huysen in de Stadt, dat onse Ruytery most af klimmen, haer attacqueren ende selfs met Vuur dwingen: de hartneckighste wierden omgebracht ofte verstickten door de Vlammen. Van onse kant sneuvelden omtrent 70 soo Duytschers, Ongaren, als Rascianen. Den Hertogh rangeerde vervolgens sijn Troupen buyten op de Vlackten en deed de Stad, te ver afgelegen, om te behouden, verbranden. Kort, naer dat wy onse te rugge Marsch aengevangen hadden, geviel het, dat een Party van 300 Turcken te Paert, twee dagen te vooren uyt Stippo tot het recognosceren van Scopia uytgetrocken, op haer reverteringh door ons ontmoet wiert: De Vyanden hadden van ons geen kennis ende geloofden, dat wy haer Mede-Soldaten uyt Stippo waren; maer sagen haer (want wy overvielense ten eersten) dra bedrogen en sochten, in allen haest in de Geberghtens te vluchten; dan wierden soo snel nagejaegt, dat 150 onderweegh nedergemaeckt zijn en de rest sig alleen geluckigh gesalveert heeft.

Sober was desemael de Venetiaensse Velttocht; soo men anders dien Naem magh geven aen 't slijten van een gantsche Somer met het van verre en van de Zeezijde besloten houden van Napoli di Malvasia, de noch overige enckelde Turkse Zeesteyger in Morea en geschat voor een der grootste Sterktens. De meeste hinderpalen aen manhaftige Ondernemingen verstreckten het achterblijven der Pausselijcke ende verdere Hulp-Galeyen en Lantmacht, eertijts soo milt geschoncken; de brack, 't laetste Jaer voor Negroponte gehaelt, en de sieckelijckheyt van den Doge, Morosini. Den Raed verkoor in Lentemaent den Heer Girolamo Cornaro tot Provediteur Generael van d'Armade tot aflossingh van sijn Doorluchtigheyt (die op sijn te rugreys na Venetien in den Herfst Dalmatien bereyckte) en den Heer Alessandro Molin tot Cornaros Nasaet in Dalmatien; maer, eer sy een van beyde ter behoorlijcker Plaets quamen, schoot het guure Saysoen op handen.

De Polen dachten, in Herfstmaent Caminiec met verrassing te overrompelen; maer stieten 't Hooft.

De Muscovise Veltheer brack met het begin van Bloeymaent na de Krim op; hielt twee a drie voordeelige Veltslagen met de Tartars (waer van sy na haer voorgeven duysenden ter neder maeckten) dan keerde sonder winst van Vestingen te rug. Op sijn wederkomst bejegenden de Muscoviters hem met groote

groote Pracht en Deftigheyt ende haelden hem nevens het Beelt van onse L. Vrou en St. Nicolaes / in 't Leger geweest / onder het luyden der Klocken te Muscou in; maer in het Najaer hemelde den jongste Czaar / Peter Alexowitz / 't Hof na sijn sinlijckheyt op : Hy ontdeckte in Herfstmaent een Verraet / door veele Grooten tegen sijn Persoon en Leven gesmeet : De schuldigste liet hy de Tong uyt de Hals rucken / de Ooren van 't Hooft snijden en onthalsen : den Knees Wassily Wassilowitz verwees hy na Kosgipol; Oxeffskie / een der Geheyme Raden / na Bangen; Colosaurff na Castwoom / en Widsingli Andres de Dummo na Perkysloff : Hare Goederen wierden verbeurt.

Na 't eyndigen der Velttochten ving men van alle kanten aen / Voorsorgh tegen het naeste Jaer te dragen. Den Keyser / recht Ty kavelende en pogende / de Duytse Vorsten vet in Eenigheyt en aen sijn Huys te verknochten / vertey alle de Ceurvorsten na Augsburg tot het verkiesen van sijnen Joseph / reets Coning van Ongaryen / tot Rooms Coningh. Hy bevont sig met sijn Gemalinne / Soon en gantsche Hofstoet daer al den 31 van Ooghstmaent. Langsaem volgden de Ceurvorsten van Mentz / Trier / Ceulen / Beyeren en de Paltz. Aen haer en de Gesanten van Saxen / de Heeren Gerstorf en van Friessen; van Brandenburg / den jongen Heer Danckelman / terwijl sijn Vader een ongemak aen d'eene Voet had; van Mentz / Dalburg / Meisstrohn en Cainbel; van Trier / Selbstat / Leyen en Metternich; van Beyeren / Fugger en Leibelfinch / en van de Paltz / Steyn-Callenfels en Firsch / op het Raedhuys den 15 van Wintermaent versamelt / stelde sijn Majesteyt het hier nevensgaende voor Oogen.

Aenspraeck van sijne Roomsch Keyserlijcke Majesteyt, gedaen aen de Ceurvorsten en Afgesanten, tot Augsburg vergadert.

SYne Roomsch Keyserlijcke ende Conincklijcke Majesteyt van Hongaryen en Bohemen, &c., onsen allergenadigsten Heer, bied des Heyligen Roomschen Rijcks præsente Ceurvorsten en der absente gemachtighde Raden, Ambassadeurs ende Gedeputeerdens by desen desselfs Vrunt, Oom, Neef ende genadelijcke Groetenisse, Keyserlijcke Hulde ende alles Goets aen. Alsoo haer genoegsaem bewust is, dat sijne allerhooghstgedachte Keyserlijcke Majesteyt uyt een oprechte Trouw, Vaderlijcke Liefde ende Voorsorge aen hare Ceurvorstelijcke Genadens en Doorluchtigheden den tegenwoordigen beklaeglijcken Staet des Heyligen Roomschen Rijcks, het beminde Vaderlant en Duytsche Natie heeft laten voorstellen; en met eenen in alle confidentie doen proponeren ende alomme recommanderen de wegneminge van dien, de bondige gerustheyt en desselfs welvaren door sijn afgesondene Ministers; welke Remonstrantie en welmeynend vertoog hare Ceurvorstelijcke Genadens en Doorluchtigheden haer oock hebben laten welgevallen en toegestaen, dat dieswegen een Collegiale Vergadering en Deliberatie met den eersten alhier mocht aengestelt en ondernomen werden;

Het welck sijne Keyserlijcke Majesteyt sonderling aengenaem ende troostelijck opgenomen hebbende; mitsgaders Vrunt, Oom, Neef en Genadelijck dancksegende, van dat deselve ingevolge van des Hoogwaerdigsten Vorsten, Anselmus Franciscus, Aerts-Bisschop tot Ments, des Heyligen Roomschen Rijcks Aertsch-Canceliers, Brieven van Convocatie, als mede op sijn particuliere Invitatien, die deselve gesonden en gedepescheert heeft gehad aen de Heeren, sijne mede Ceur en Vorsten, tot Eer ende selfs Welvaren van het Heylige Roomsche Rijck gehoorsaemst ende goetwilligh eensdeels in eygener hooge Persoonen verscheenen zijn op de tegenwoordige Collegiale t'Samenkomste en sommige, die haer tot noch toe door verscheyde hoogwichtige oorsaken belet vinden, hare aensienlijcke Raden, Ambassadeurs en Gedeputeerdens herwaerts gesonden hebben, acht sijne Keyserlijke Majesteyt onnodig, de oorsaken, waerom deselve dese By-eenkomst heeft aengelegt, hier in't breede te verhalen.

Te meer wegens den beklaeglijcken ende gevaerlijcken Toestant, waer inne het Heylige Roomsche Rijck, ons lieve Vaderlant, in het laetst voorleden Jaer geraeckt is door de Invasie van de Fransse; geen acht gevende op eenige Trouw, Geloof ofte het algemeene Recht der Volckeren, sonder dat haer oock daer toe eenige oorsaeck was gesuppediteert; ja selfs in een tijt, wanneer sijne Keyserl: Majesteyt effective tegens den geswooren Erf-Vyant der Christenheyt in een seer hevigen Oorlog gewickelt was ende met sijne Legers benevens een gedeelte der Geallieerde Rijcks-Troupen in openbare Operatie, en sulcks over de 200 Mijlen ver van de Rhijn-Stroom doende; als wanneer deselve met branden en blaecken, ruineren en doen springen van veele Aeloude Steden, Residentien, Stam- ende Gods-Huysen uytgeborsten zijn; exercerende mede veel andere onmenschelijcke Gruwelen; continuërende alsnoch in hare Vyantlijkheden, en zijnde sulks allenthalven oogenschijnelijck, en insonderheyt seer gevoelig wegens de meer, als Barbaersche en Onchristelijcke, Devastatie en Verwoestinge, die deselve hebben gepleeght in sommige van de Ceurvorstelijcke ende Vorstelijcke Landen. 't Is waer, dat sijne Keyserlijcke Majesteyt, soo dra door de Voorsienigheyt des Allerhooghsten, mitsgaders door een ordentelijcke Verkiesinge van des Heyligen Rijcks Ceurvorsten, aen den selven de Keyserlijcke Regeeringe was opgedragen, sijne Voorsorge, Raedsplegingen ende Daden steets soodanigh heeft gedirigeert, dat hy het Heylige Roomsche Rijck in dessels Hoogheden, Eere, Waerde ende de dierbaer verkregene Ruste heeft gemaintineert, mitsgaders met de Naburige Kroonen, Potentaten ende Republijcquen, en specialijck met de Kroon Vranckrijck, altoos een goede Harmonie soecken te cultiveren ende alle het misvertrouwen, oneenigheyt ende onnodigh Bloetvergieten der Christenen te verhoeden; insgelijcks omtrent de voorvallen van een somtijts afgeperste Tegenweer ende Defentie altijt conform het allerhooghst Keyserlijck Ampt sigh het minste niet laten ontnemen; maer steets naer sijn en sijn Erf-Lants uytterste vermogen alles op het yverigste beschut ende beschermt, en oock gedurig ter hant gevat en in het werck gestelt, wat tot behout en conservatie van de bekommerde ende aengevochte Ceur en Vorsten, als mede Rijcks-Standen, eenigsints heeft konnen dienen; gelijck deselve dan oock noch onlangs in het voorleden Jaer, soo dra hy kennisse bequam van den trouwloosen Inval der Fransche, een goet gedeelte van sijne Armee

uyt Hongaryen (hoewel deselve aldaer noch in een volkomene loop van Overwinninge was en gantsche Provintien hadde konnen bemachtigen) met achterstellinge van de gelijk als in de hant hebbende Voordeelen te rug ende naer den Rhijnkant op sware kosten en met veele ongemacken heeft doen marcheren; sodanig, dat den Allerhoogsten de geconjungeerde Wapenen van deselve en van de andere machtige Ceur en Vorsten, welcke haer tot haren onsterffelijcken Roem ende ten eeuwigen Danck van sijne Keyserlijcke Majesteyt ende het Heylige Rijck aenstonts in de Bresse stelden ende tot noch toe de Bescherminge des Vaderlants soo glorieus hebben onderwonden, als bekent is, sulcken merckelijcken Succes heeft verleent, dat sy daer door den Vredebreeckenden Vyant tot sijn groote Confusie reets verscheyde voorname Steden ende Fortressen wederom ontnomen hebben ende voor hare respective wettige Heeren gerevindiceert; in welck voorspoedigh begin sijn Keyserlijcke Majesteyt onder den Goddelijcken Zegen en Bystant tot de finale Herstellinge van een algemeene seeckere ende reputatieuse Vrede voornemens en getroost is, te volharden, ende vrywillig geneyght, ten desen eynde alle sijne krachten ende de noch resterende Assistentie van dessels door den langdurigen Turcksen Oorlogh uytgeputte getrouwe Erf-Coninckrijcken en Landen te consacreren; vastelijck vertrouwende, dat de gesamentlijcke Ceur ende Vorsten, mitsgaders de Stenden des Rijcks, hem daer omtrent getrouw ende vigoureus sullen bystaen; met voornemen, indien middelerwijl de Ottomannische Porte tot billijcke ende redelijcke Condisien van Vrede condescendeert, ende dat hy oversulcks van achteren een geruste Rugh bekomt, deselve alsdan gesamentlijck den niet min, als grouwsamen, Rijcks Vyant met meerder kracht en nadruck te sullen ontmoeten.

Doch, alsoo het sluyten van de Vrede met de Turcken noch ongewis is, gemerckt deselve door de Kroon Vranckrijck met alle bedenckelijcke middelen ende wegen tot het pousseren van den Oorlogh aengehitst werden; ende daer-en-boven haer Grensen met soo veel byna onverwinnelijcke Fortificatien soodanigh verseeckert, dat by haer soo lichtelijck niet te komen is, ende echter voor het wegnemen ofte opruymen van dien geen seeckere vaste Vrede staet te hopen; ende, alsoo het Heylige Roomsche Rijcks Heyl en Welvaren in een gelijckmatigh gevoegde continuatie van desen Oorlog, reets van soo goeden voortgangh, als uyt rechtmatige oorsaecken begonnen, nootsaeckelijck is bestaende, ende tot soodanige combinatie en voortsetting van dien hoogstnoodigh, dat op de innerlijcke Rust en Seeckerheyt geconsidereert wert, ende, wijl oock door de menigvuldige Veranderingen of Hooftwisselingen in 't Rijck haer dickwils hooghstschadelijcke Oneenigheden en Disputen opdoen, dient in Overslag genomen te werden, hoe sulcks op 't best doenlijck verhoet en voorgekomen kan werden; waeromme dan oock sijne meer-alderhooghst-gemelte Keyserlijcke Majesteyt nodigh geacht heeft, sig met haer Ceurvorstelijcke Genadens en Doorluchtigheden, als de voornaemste Rijcks-Leden, en hare geheymste Hooge Raden in Conferentie te begeven ende niet alleen hare hoogwijse Gedachten en Advysen dieswegen in te nemen; maer oock aen te hooren, hoedanig voor het toekomende sijne Keyserlijcke Majesteyt en sylieden neffens d'andere Vorsten en Standen, die deselve tot noch toe soo dapper en advantagieus geassisteert hebben, den Oorlog sullen konnen voortsetten

ende

ende van de innerlijcke Securiteyt en Ruste mogen verseeckert blijven; mitsgaders hoe men alle soo wel d'Aenslagen en Practijquen van den boosaerdigen Vyant, als alle andere in 't Rijck te duchten staende Confusien en Onordentelijckheden, sal konnen voorkomen ende wat verders buyten dien tot het pousseren van desen Oorlog staet geobserveert te werden, op dat altoos alle het geene, 't welck tot de algemeyne Securiteyt, mitsgaders tot het Welvaren van 't Rijck, loffelijcker wijse in de aenstaende Vergadering tot Regensburg geproponeert soude moeten werden, met eenparigheyt en concurrentie van alle d'andere getrouwe Mede Vorsten en Stenden alhier geconcludeert en besloten werde. Sijn Keyserlijcke Majesteyt heeft mede niet konnen nalaten voor al, en puur uyt een sonderbare oprechte Confidentie en nodig Vertrouwen, te allegeren, gelijck buyten twijffel hare Ceurvorstelijcke Genadens en Doorluchtigheden selfs genoegsaem bekent is en geobserveert sullen hebben, dat de Kroon Vranckrijck het H. Roomsse Rijck door soo veel gepleegde onverantwoordelijcke Attentaten en Vredebrekingen heeft aengevallen alleenlijk uyt een oversettelijcke Ambitie en Hope, die deselve tot nu toe steets heeft gevoet, van de Rooms Coninckl ijcke Kroon, 't zy door een afgeperste Verkiesinge ofte door opentlijck Gewelt, op sig ende sijne Familie te brengen: Sulcks behoeft hier in 't breede niet te werden opgehaelt, nochte 't geene soo voor, als oock gedurende het aenvaerden der Regeeringe van sijne Keyserlijcke Majesteyt, tegen deselve, als oock sijne getrouwe Ceurvorsten, Vorsten en Standen, doorgaens tot op de Nimweegsche Vrede gemachineert is geworden: het bleeck doe oock; want, soo dra de gemelde Vrede was gesloten ende sijne Keyserlijcke Majesteyts en andere Rijcks-Volckeren, op het goede Gelove te rugh getrocken, ten deele gelicentieert ende afgedanckt, quam de gemelte Kroon Vranckrijck door dreygementen soo aen den Boven-Rhijn, als in den Bourgondischen Creytz, onder allerhande nietige voorwendselen de eene Plaets voor ende de andere na innemen: Sy heeft verder sijne Keyserlijcke Majesteyts wederspannige Onderdanen in het Coninckrijck Hongaryen met Gelt, Officiers ende andere Middelen gefomenteert ende aengestuwt; eyndelijck die gantsch ontsaggelijcke Ottomannische Macht hem en sijne getrouwe Erf-Landen op den Hals gestuurt; ende, of wel deselve doenmaels sigh ontsagh, opentlijk met sijne Keyserlijcke Majesteyt te breken, heeft de eygenste Kroon echter een groot gedeelte van haer Manschap, op de Rijcks Grensen gereet staende, gesonden, met volkomen vertrouwen, dat sijne Keyserlijcke Majesteyt onder de overgroote Vyantlijcke Macht (die echter door den Almachtigen Godt tot spot ende confusie der Vyanden ende hare Helpers gekeert is) soude zijn besweecken, ende alsdan aenstonts nevens de Ceurvorsten, Vorsten en Standen des Rijcks den Coningh van Vranckrijk als in den Arm hebben moeten lopen en van deselve Hulp en Wetten aennemen; gelijck het dan eenlijck daerom en nergens anders om is geschiet; als hebbende hy korteling te vooren tot Constantinopolen door sijnen Ambassadeur sigh mede seer yverig bevlijtigt, de Negotiatie van sijn Keyserlijcke Majesteyts Internuntius, den Grave Albert Caprara, tenderende, om de Treveshandelinge te prolongeren, allenthalven sinisterlijck te traverseren; ja sig selfs niet ontsien, sijn misnoegen te toonen aen de Republijck van Venetien, ter saecke dat haer Gedeputeerdens aen de Porte de Negotiatie van den gemelden Grave Caprara eenigsints hielpen bevorderen,

ren en secunderen; gelijck deselve oock vervolgens de opgerechte Alliantie met de Kroon Polen op alderley wijse heeft getracht te vernietigen; ende, wanneer men vervolgens aen deselve van 's Rijcks wegen de volle Maet hadde gemeten en alles, wat hy zedert de Vrede van Nimwegen door de soo genaemde Reunien onrechtvaerdelijck bekropen en van 't Rijck als gescheurt hadde, naer sijn eygen begeeren en welgevallen tot op twintigh Jaren toe volkomen afgestaen; oock een Stilstant van Wapenen (ongewoon in Vredens tijden) na uytterlijcken schijn aengegaen, heeft hy deselve soo weynigh, als alle sijne andere Tractaten, gehouden; maer sijn begonne Vestingen, hoewel t'eenemael strijdende met den inhout van den Stilstant, tot volkome perfectie op des Rijcks Bodem gebracht en, sijn Keyserlijcke Majesteyts Armee beneffens 's Rijcks Auxiliaire Volckeren omtrent Griecksweyssenburg effective in Oorlogs-operatien begrepen zijnde, onvoorsiens met een Leger het Rijck ingedrongen, de vier Ceurvorstendommen en andere Lantschappen aen den Rhijn t'eenemael over hoop geworpen en geruineert; oock ter selver tijt sijne Ambitie en onbehoorlijcke begeerte tot de Roomsse Kroon soo weynig konnen verbergen, dat selfs sijne Ministers by d'eene en d'andere Heeren Ceurvorsten opentlijck den Dauphijn daer toe hebben voorgeslagen en geproponeert; mede hare Gemoederen eensdeels door onbetamelijcke Dreygementen en anderdeels door bedriegelijcke Toesegginge en Promesse durven bestrijden en aensoecken; ende, alsoo tegenwoordigh niet in twijffel kan getrocken werden, of, soo lange de gemelte Kroon Vranckrijck eenige apparentie of hope heeft tot dit haer soo onbeweeghlijcke ende voorgestelde Desseyn en ooghmerck, deselve sal hare heymelijcke en openbare Machinatien en Listigheden niet nalaten of willen versuymen, nochte oock het Rijck, insonderheyt wanneer het selve soude komen open te vallen of te vaceren, een bestandige Eenigheyt, Rust en Vrede te hopen of te verwachten hebben; maer dat in tegendeel, hoe meer haer benomen wert de wensch en gelegentheyt, om haer voornemen te bereycken, des te meer oock de Inlantse Gerustheyt en Securiteyt bevestigt sal blijven: En, gemerckt sijn Keyserlijcke Majesteyt met alle en een ygelijck der Heeren Ceurvorsten reets voor de tegenwoordige Byeenkomst door gepleegde vertrouwelijcke Communicatie en Overlegh heeft bevonden, dat sy met sijn Keyserlijcke Majesteyt van een en deselve Opinie en Gevoelen zijn, te weten, dat sulcks niet beter sal konnen geschieden, als wanneer van nu af aen, en selfs by 't Leven van sijn Keyserlijcke Majesteyt, het H. Roomsche Rijck met een Successeur wert versorght; te meer, gemerckt men by dese Oorlogs-tijden geen andere Mesures met Vrankrijck heeft te observeren, als desselfs Vyandelijcke Machinatien en Pogingen op 't best doenlijck te verydelen, acht hy met haer, dat het 't H. Roomsche Rijck loffelijck, ja nodig, wesen sal, dat door hare Ceurvorstelijcke Genadens en Doorluchtigheden, mitsgaders de Raden, Ambassadeurs en Gedeputeerden der absente, by dese tegenwoordige Samenkomst voor al dit Poinct in overslagh genomen en daer over geconsulteert wert; namentlijck hoe men door een bondige gereguleerde Verkiesinge van een Roomschen Coning en sijn Keyserlijcke Majesteyts toekomenden Successeur tot het dies te beter stutten ende inbreydelen der Fransse vermetele Eersucht de Securiteyt van 't H. Roomsche Rijck sal konnen vaststellen, ende dat sulcks by het Collegie in een spoedig Overleg genomen behoort te werden.

't Is wel waer, dat ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt tegenwoordigh in ſijne beſte Ouderdom is en, God ſy gelooft, ſig met ſoodanige Lichamelijcke krachten voorſien vint, dat deſelve niet alleen in dit Jaer; maer oock, natuurlijcker wijſe te ſpreecken, noch veele Jaren in het toekomende ten genoegen van de Ceurvorſten, Vorſten en Standen de Regeeringe ſal konnen voorſtaen; doch, dewijl hy niet minder, als alle andere Menſchen, de Menſchelijcke toevallen ende de onſeeckere Uure van de onvermijdelijcke Doot onderworpen is, en dat oock deſelve ſeer bekommerlijck ter Herte gaet de uytvoering van de ſchrickelijcke ongemacken ende Inlantſche Scheuringe, waer voor het Heylige Roomſche Rijck ſoude komen bloot te ſtaen, wanneer het Heerloos ofte vacant ſoude vallen, deſen tegenwoordigen Oorlog niet ten eynde zijnde, ofte oock naer deſelve, voornamentlijck, wanneer die niet na wenſch komt uyt te vallen; te meer, alſoo het Rijck in Vredens-tijden gemeenlijck ontwapent is, en Vranckrijck in tegendeel, gelijck de Ervaringe heeft geleert, ſteets even ſterck gearmeert blijft, ende inſonderheyt in deſe laetſte tijden, en dewijl hy alsdan het Rijck, naer dat deſſelfs Grenſen byna tot de binnenſte Ingewanden toe geſloopt zijn, met gewelt ende vreeſe in ſijne Vryheyt van Omſtemminge en Raedsplegingen op allerhande bedenckelijcke maniere ongetwijffelt ſal ſoecken te hinderen ende beletten, indien ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt ſonder ſijnen ſeeckeren Succeſſeur ſoude komen te overlijden, ſullen in alle gevallen niet alleen ſijne Keyſerl: Majeſteyt, maer oock hare Ceurvorſtel: Genadens en Doorluchtigheden, voor de Ruſt en Securiteyt van het beminde Vaderlant ende der geheele Chriſtenheyt door het determineren van een toekomende Succeſſeur lichtelijck beſeffen, dat daer door veele voor oogen ſtaende gevaren ende ongelegentheden van deſelve ſullen werden afgekeert; te meer, dewijl haer Voor-Ouderen in het Rijck nevens des Heyligen Roomſchen Rijks Ceurvorſten haer om diergelijcke, ja om andere veel lichtere beweegredenen, van dit middel, als 't bequaemſte tot het af houden van alle bekommerlijcke ſwarigheden ende opſchuddinge, dickwijls ſoo geluckelijck bedient hebben; waerom dan ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt de tegenwoordige præſente Ceurvorſtelijcke Genadens ende Doorluchtigheden, als mede der afweſende Gevolmachtigde Raden, Ambaſſadeurs en Gedeputeerdens, Vrunt, Neef, Oom, genadelijck ende genadighſt vermaent ende aenſoeckt, dat deſelve haer aen deſe Importante Saecke, als waer door, voornamentlijk by deſe Tijden, het Rijck by deſſelfs aloude wel hergebrachte forme van Regeeringe verſeeckert en de boosaerdige Machinatien en laetdunckende pogingen der Franſſe tijdelijck beteugelt, geſtut en te keer gegaen werden, op het hoogſte gelieven te laten gelegen zijn en in betrachting van de voorverhaelde wichtige oorſaecken hare Raedsplegingen ſoodanig aen te leggen en te dirigeren, ten eynde tot meerder beveyliging der innerlijcke of Binnenlantſe Securiteyt voor al dit werck wegens eenen toekomenden Succeſſeur in het Rijck by de tegenwoordige Vergaderinge den verhoopten Voortgang magh hebben; mitsgaders ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt met getrouwe Advyſen en Raed geſecondeert werden, om te weten, wat tot den tegenwoordigen ons opgedrongen Oorlog tegens de Kroon Vranckrijck waergenomen ende geobſerveert dient; en ſulcks te eer en meer, gemerckt de aenſienlijcke tegenwoordigheyt van ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt hooghſt nootſaeckelijck in deſſelfs Erf-Landen

den wert vereyscht, omme met meerder expeditie ende gemack aldaer de no-
dige middelen te beramen tot het bekomen van de groote Subsidien, die'er
behooren, om twee soo sware Oorlogen vigoureuselijck te konnen voortset-
ten en sustenteren: Streckende mede tot het bevorderen van de Vredens Negotiatie
met de Turcken, als waer omtrent sijne Keyserlijcke Majesteyt oock wel præsent
dient te wesen.

Sijne Keyserlijke Majesteyt contesteert ende betuygt wel expressselijk hier mede,
dat hy door dese Negotiatie ende Aenmaninge de vrye Verkiesinge, Wael, Waer-
digheden, aloude loffelijcke Gewoontens ende Gerechtigheden van hare Ceur-
vorstelijcke Genadens en Doorluchtigheden, nochte het Heylige Roomsche Rijck
in hare Vryheyt, Hoogheyt ofte Reputatie, in het minste soeckt te verminderen
of te besnoeyen; maer deselve veel meer, als indachtig zijnde dessels beëedighde
Ceur-Capitulatie, by haer aloude Gebruyck ende Præeminentien te conserve-
ren, en desen aengaende niet anders voorgenomen ofte geinclineert te wesen, als
het geene dessels loffelijcke Voor-Vaderen in diergelijcke gelegentheden hebben
gedaen ende altoos van des Heyligen Rijcks Vryheden, Voorrechten ende oude
Costuymen gedependeert gehad. Sijne Keyserlijcke Majesteyt soude niet
gaerne de aengeborene Vaderlijcke affectie ende genegentheyt, die deselve is heb-
bende tot sijnen outsten Soon, den Coning van Hongaryen, al te veel toegeven;
sulcks dat hy hem een onbehoorlijcken Lof soude attribuëren ofte yets anders
met den selven voorhebben, als het bevorderen van het Voordeel, Intrest en Eere
des Heyligen Roomschen Rijcks; doch, alsoo het Heylige Roomsche Rijck sig
by de Vredelievende ende sachtmoedige Regeeringe van het loffelijcke Aertsch-
Huys Oostenrijck tot nu toe niet qualijck heeft bevonden ende hooghgemelde
sijne Soon naer het overlijden van sijne Keyserlijcke Majesteyt met voor-
treffelijcke Coninckrijcken ende andere aensienelijcke Vorstendommen ende Lant-
schappen sal voorsien wesen, die niet alleen het Heylige Roomsche Rijck tegens
den Erf-Vyant van Christi Name tot veel sonderlinge stercke Bolwercken ende als
Voor-Muuren konnen strecken; maer oock tegens andere hare Vyanden een seer
mogende Hulpe ende Assistentie doen genieten, kan sijne Keyserlijcke Maje-
steyt het hooghloffelijcke Ceurvorstelijcke Collegie vastelijck verseeckeren,
dat hy sijn gemelde Soon ter Eere en in de Vreese des Almachtigen, mitsgaders
in alle Coninckklijcke en Aertsch-Hertoglijcke Manieren en Deugden, met een son-
derlinge Vaderlijcke Voorsorge heeft laten instruëren ende opvoeden en niet son-
der groote Vaderlijcke Vreughde eygentlijck bespeurt, dat sijne hooghgemelte
Coninckklijcke Majesteyt van den Alderhooghsten met een, sijnen Ouderdom ver
overtreffend, rijp Vernuft en hoogen Geest, mitsgaders onbevreest, Eer en Vrede-
lievend Gemoet ende andere natuurlijke Talenten en goede Gaven, voorsien is;
waer uyt men sigh alles kan beloven, wat dessels hooge Geboorte toestaet ende ey-
gen is; oock overeenkomende met de naergelate Roem ende Renommé van
sijn prijswaerdige Voorvaderen; sulcks dat deselve het Roomsche Rijck ende
de geheele Christenheyt seer voordeeligh en met eenen hoogst-aengenaem sal we-
sen. Sijn Keyserlijcke Majesteyt weet sig oock seer wel te erinneren, dat sijnes
gemelte Heers Soons Ouderdom voor alsnoch eenighsints te swack is, om tegen-
woordig de dadelijcke Regeeringe op sig te nemen; doch, gelijck dese Verkiesinge
van

van een toekomenden Successeur alleen is, om een Interregnum te verhoeden, het welck gemeenlijck voorvalt, en dat sulcks (bysonderlijck in dese twistgierige tijden) veele verwarringen en moeyelijckheden soude konnen veroorsaken; mitsgaders, om de Machinatien en Practijck der Vyanden te prevenieren, en niet, om de Last der Regeeringe aenstonts te transporteren, dewijl in dit Geval de Goude Bulle geen Jaren noch Ouderdom stipuleert, bevint sigh oock sijn Keyserl: Majesteyt door Gods Genade tegenwoordig noch in soodanigen Stant en Dispositie, dat deselve onder Gods Hulpe de Regeeringe wel eenige Jaren ende ten minsten soo lange sal konnen dragen en bestieren, tot dat door desselfs sorgvuldige Directie en Addresse (waer omtrent hy geene naerstigheyt noch moeyte sal sparen) sijne Coninckl: Majesteyt genoegsaem sal geëxperimenteert ende tot de Regeeringe effective machtig en capabel geacht wesen: Men verswijge, dat het oock aen het hooglöffelijcke Ceurvorstelijcke Collegie vrystaet, ingevalle sijn Keyserlijcke Majesteyt door de Wille Gods deser Werelt eerder quame te overlijden, nopende de interims Administratie soodanig te disponeren, als sulcks ingevolge van de Goude Bulle, mitsgaders met den Dienst en 't believen van haer Ceurvorstelijcke Genadens en Doorluchtigheden en 't H. Roomsche Rijck, sal konnen over-een-komen. Dienvolgende heeft oock sijn Keyserlijcke Majesteyt het Vrunt, Neef, Oom en genadige en genadigste Vertrouwen op hare Ceurvorstelijke Genadens en Doorluchtigheden, mitsgaders der afwesende gemachtigde Raden, Ambassadeurs ende Gedeputeerden, dat sy sijne Keyserlijcke Majesteyt niet sullen willen soupçonneren ende verdacht houden, van dat deselve Majesteyt sijnen Heer Soon, den Coning van Hongaryen, tot dese Rooms-Coninckclijcke Waerdigheyt soo blootelijck recommandeert; maer dat sy oock van haer zijde de menighvuldige hooge Schattingen en Oorlogs-kosten, die sijn Keyserlijcke Majesteyt in verscheyde Oorlogen gedurende sijne Regeeringe op sig genomen heeft, beneffens de moeyelijcke Bekommeringe, Arbeyt en rechtschape Liefde en Affectie tot het H. Roomsche Rijck ende de Duytse Natie in behoorlijcke consideratie sullen nemen ende, deselve gevoegt by de voor-aengeroerde treffelijcke oorsaken en motiven, sijnen hoogstgemelden lieven Soon by de tegenwoordige Onderhandelinge en Negotiatie (doch ongekreuckt de vrye Electie, Wale of Verkiesinge van de Heeren Ceurvorsten) in behaeglijcke consideratie, opmerckingh en overlegh houden, op dat hem door een ordentlijcke Electie ende Krooninge de Rooms Coninckclijcke Waerdigheyt aenvertrout ende sijn Keyserlijcke Majesteyt daer door noch voor sijn Vertreck wegens de toekomende Successie in 't Rijck verseeckert magh werden: sulcks sal niet alleen sijne Keyserlijcke Majesteyt tot een sonderlinge troost en het H. Roomsche Rijck en desselfs Staten in 't gemeen ten nutte, securiteyt ende welvaert gedyen; maer boven dien hare Ceurvorstelijcke Genadens en Doorluchtigheden tot merckelijcke Glorie en Roem verstrecken: Oock sal sijne Keyserl: Majesteyt, sulcks tegens deselve en hare gevolmachtigde Raden, Ambassadeurs en Gedeputeerden in allen genege wille, mitsgaders Keyserlijcke Genade, danckbaerlijck erkennende, 't ten goede noyt vergeten.

Geteeckent tot Augsburgh onder 't Secreet Zegel van sijn alderhoogst-gemelte Keyserlijcke Majesteyt, den 10 December, 1689.

Na

Na vier Byeenkomsten besloten d'aenwesende Heeren / den 18 van Louwmaent / 1690 / tot de Verkiesing en den 22 tot de Krooning van den Roomsschen Coning te treden / en de Ceurvorsten van Saxen en Brandenburg nochmaels in Persoon derwaerts te nodigen. 't Achterblijven van hare Ceurvorstelijcke Doorluchtigheden veroorsaeckten de slechte Winter-quartieren harer Volckeren; meer hinderpalen / en onder die de Saxen-Lauwenburgse Erffenis; want den Hertog had den 29 van Herfstmaent het tijdelijcke afgelegt; geen mannelijck Oir / maer twee Susters / en tot Eyschers van het geheele of een gedeelte van 't Hertoghdom den Coningh van Sweden voor Bremen / den Ceurvorst van Saxen / 't Huys van Lunenburgh en den Vorst van Anhalt nagelaten / en Lunenburg op de Naem / van Kreyts-Overste te wesen / het meeste Lant beset.

Lang voor d'Afreys van Weenen / en den 26 van Lentemaent / storte de Keyserin van een jonge Princes / den 27 gedoopt en Maria-Magdalena-Josepha-Antonia-Gabriëla genaemt / in 't Kraembed: Haer Gemoeder / de Ceur-Princes van de Paltz / Maria-Anna-Josepha, overleed den 4 van Grasmaent: Sy was de Dochter van Keyser Ferdinand III. en Eleonora Gonzagues / Telgh van Hertogh Carel van Mantoua; halve Suster van Keyser Leopold; in den Jare 1654 gebooren; in 1678 met Joan-Willem-Joseph-Ignatius van Nieuburg / Ceur-Prins van de Paltz / Hertog van Gulich / Soon van Philips Willem / Ceurvorst van de Paltz en Hertogh van Nieuburg / en Elizabeth Amelia van Hessen-Darmstat / gehuwt; dan had geen Kinderen.

Het selve ongeval smaeckte den jongen Ceur-Prins van Beyeren / van welcke de Ceurvorstin den 22 van Bloeymaent beviel / na drie dagen Levens op den 25 daer aen volgende.

Een Lot trof den 16 van Ooghstmaent de Ceurvorstinne Weduwe van Brandenburg te Carelsbad; den 24 de jongste Coninckliicke Deensse Princes / Christina Charlotta; den 24 van Wijnmaent Jan Adolph / Oom van den Coning van Sweden / op sijn Slot Steegburg / en al in de Lente op den 19 van Grasmaent de gantsche Werelt door bekende Coningin Christina Alexandra van Sweden in haer Paleys van Longara te Romen: Sy wiert in den Jare 1626 uyt Gustavus Adolphus / Coningh van Sweden / en Maria Eleonora / Dochter van Joan Sigismundus / Ceurvorst van Brandenburg / geboren; naer desselfs sneuvelen in de Slagh tegen Walsteyn te Lutzen by Leypzig op den 16 van Slachtmaent / 1632 / Coningin van Sweden; stont het Rijck in den Jare 1654 aen haer Neef / Carel Gustavus / Soon van Jan Casimir / Hertog van Twee-Brugge (de Soon van welcke Carel Gustavus tegenwoordigh onder de Naem van Carel XI. regeert) vrywillig af; deed den 3 van Slachtmaent / 1655 / Belijdenis van de Roomssen Godsdienst; besag in 1656 Romen / en ging haer 2 Jaren later ter dier Plaets nedersetten.

De Lant-Gravin van Hessen-Cassel beviel den 8 van Somermaent van een Prins te Marburg in de Kraem.

Praeg veranderde den 21 van Somermaent / door Branstichters aen verscheyde Oorden aengestoken / voor een gedeelte in een Puynhoop.

In Grasmaent was een diergelijcke Ramp te Coppenhage by ongeluck met veel kleynder verlies van Gebouwen / maer grooter van Menschen / voorgevallen. Den 21 besag de Coning en het Coninckliicke Huys nevens eenige der voornaemste Ministers een Musijck Opera: Door meerder Volk vont men de Plaets te onruym / en derhalven wiert den jongen Adel / soet op sulcke Vermakelijckheden / tegen den 29 genodigt: Met het openen der Gordijnen 's achtermiddags tusschen drie en vier uuren vloog de Verbeelder van Mercurius op het Toneel ende bromde uyt de Woorden: Donder, Blixem, Hagel, Vuur: Op het eygenste oogenblick vloog het Behanghsel door een Lamp in Brant: sy versprevde sig sonder suckelen het gantsche Huys door: Wegens de verbaestheyt ende het dringen der gantsche meenigte na de Deur bleefse gesloten ende kon niemant se openen. Van 300 Menschen / daer binnen geweest / daer onder de voornaemste Jeugt der Stadt en 18 Hof-Dames / wierden de meeste jammerlijck gesticht / verbrant / vertreden ofte gequetst. Vlijt tot het lesschen spilde de Gemeente vruchteloos. Gantsch Coppenhage kermde en rouklaegde: dese over sijn Dochter / die over sijn Soon / andere over Mannen / Broeders / Bloetverwanten en Vrunden. 't Schoone Amalienburgh / door de Coninginne Weduwe zalr. gebout / viel door dat Toeval met de Meubelen / Cieraet en Schat in Asch.

Den 2 van Oogstmaent volgde te Riga een Vuur uyt een Schrijnwerckers Huys dicht by de Stads Muur tusschen de Weber en Petauy Poorten door de onvoorsichtigheyt van een Knecht / die Lijm kookte en / terwijl sy op het Vuur stont / weg ging: De Lijm vloog over / joeg de Vlam in de nabygelegene Spaenders en door deselve in het Huys: Geheele Straten / meest van houte Gebouwen / en t'samen 571 groote en kleyne Huysen / daer onder het schoone Weeshuys en het Raeds-Gerichthuys / verteerden: De Gloet flickerde soo vinnigh / dat het Geschut op de Wallen van selfs ontsprong.

In Engelant quam 't Parlement / zedert den 30 van Oogstmaent van malkanderen geweest / den 29 van Wijnmaent weder byeen: Den Coning begroete het met dese Aenspraeck:

MYLORDS EN EDELEN:

SChoon de laetste Sitting soo lang geduurt heeft, dat het U ten opsicht van uwe bysondere belangen mogelijck aengenamer soude geweest zijn, niet soo spoedigh te hersamelen, heeft nochtans het Intrest van 't Algemeen een onvermijdelijcke

mijdelijcke verplichting op my gebracht, om U ter deser tijt weder te roepen. In Uw laetste Vergadering gaeft U L. my soo menigvuldige bewijsen so van Uw genegentheyt tot, als vertrouwen op my, dat Ik in 't alderminste niet twijffele, of Ik sal in dese nieuwe preuves van beyde ontfangen. Ik acht het een van de grootste ongelucken, die my treffen konnen, dat Ik in 't begin van mijn Regeering genootsaeckt ben, soo groote Geltmiddelen te versoecken; hoewel Ik dese vergenoeging hebbe, dat sy tot geen andere oogmercken, als tot voortsettingh van de Oorlogen, waer in Ik met uwen Raed en Verseeckering van uw Hulp getreden ben, begeert werden. Ik kan oock niet twijffelen aen de Zegen Gods over een Onderneming, waer in Ik niet door een ydele opgeblasentheyt gewickelt werde; maer uyt een nootsakelijckheyt tot tegenstant van dese, welcke haer voornemens tot verwoestingh van onsen Godsdienst en Vryheden soo klaer ontdeckt hebben. Het is wel bekent, hoe ver Ik my bloot gestelt hebbe, op dat Ik dese Natie soude verlossen van de Gevaren, die niet alleen uw Vryheyt dreyghden; maer oock de Protestantse Godsdienst in 't gemeyn, van welcke de Kercke van Engelant een van de grootste Steunselen is en voor de Bescherming van welke Ik gereet ben, wederom mijn Lijf te wagen.

MYLORDS EN EDELEN:

'T GEen Ik tegenwoordig op U te versoecken heb, is, dat, 't geen U goet sulc vinden, my tot de Lasten van den Oorlog voor 't aenstaende Jaer te geven, sonder uytstel gedaen magh werden. En daer is een reden, die my seer bysonder verplicht, U tot een spoedig Besluyt in dese saeck aen te porren, vermits een Algemeyne Vergadering van de Ministers van alle de Princen en Staten, die in den Oorlogh tegen Vranckrijck begrepen zijn, in dese naeste Maent in 's Gravenhage aengestelt is, met voornemen, om de Mesures over de aenstaende Velttocht te overleggen: En, voor dat Ik uwe voornemens weet, sal Ik niet alleen voor my selfs in onsekerheyt tot het beramen van Besluyten wesen; maer oock onse Geallieerden in deselve twijffelingen, tot dat sy my door Uw Hulp ondersteunt sien. Behalven dat Ik, indien Ik niet by tijts weet, wat U L. sult doen, sulcke Voorsieningen, als vereyscht sullen werden, niet sal konnen uytvoeren; maer in het toekomende Jaer bloot gestelt werden voor deselve ongemacken, welcke de oorsaeck geweest zijn, dat de toebereytselen voor dit niet soo krachtig noch spoedigh geweest zijn, als nootsaeckelijck was. De Last sal insgelijcks merckelijck verlicht werden door het geven van tijt tot het besorgen van de saken beyde in haer Saysoen en sonder Verwarring. Ik heb geen ander oogmerck in dese, als in Staet te zijn tot het aentasten onser Vyanden op soo krachtigen manier, die ons door de hulp van God in een korten tijt tot een langdurige en loffelijcke Vrede soude konnen brengen; door welcke mijne Onderdanen van de ongewoone Kosten van een langwijligen Oorlog ontlast mogen werden. En, dat Ik geen grooter genoegen heb, dan in het bevorderen van haer Rust, hope Ik, dat Ik reets hebbe doen blijcken. Op dat U L. voldaen moogt zijn, hoe het Gelt, dat U L. reets gegeven hebt, besteet is, heb Ik belast, dat de Rekeningen, wanneer 't U goet sal duncken, die voor U te doen komen, voor U open gelegt sullen werden.

MYLORDS

MYLORDS EN EDELEN:

IK heb noch een Saeck aen U te recommanderen, namentlijck het voltoyen van de Bil van Vergiffenis, op dat, de Herten van mijn goede Onderdanen gerust gestelt, wy tot het voortsetten van de Welvaert en Eer van dit Coninckrijck alle eendrachtig mogen t'samenspannen.

Hallifax verliet het Spreeckerschap van 't Hogerhuys en kreeg den Ridder Robbert Atkins/ Baron van d'Exequer/ tot sijn Nasaet.

Tot voorkoming van eenige gevreesde Misverstanden verschoof sijn Majesteyt tot den 2 van Slachtmaent de Raedspiegingen ende voerde haer alsdoen te gemoet:

DAt hy, hebbende laetst tot haer gesproocken, niet nootsakelijck oordeelde, nu iets tot haer te seggen, terwijl de saecken zedert dien tijt niet verandert waren; dat hy haer derhalven refereerde aen het geen, dat hy tot haer gesproocken had, wanneer hy de laetste mael daer was, en dat hy versocht, dat sy vaerdig in hare Resolutien wilden zijn.

't Lagerhuys beval/ haer Vota te laten drucken; begeerde op den Coning/ een Staet van Oorlog voor het toekomende Jaer op te stellen; sagh de Onkosten/ van 't Jaer gedaen/ na; vernam/ dat de Vloot met veele onbruykbare Levensmiddelen van de Somer besmet was geworden; liet de Besorgers verseeckeren/ en schonck aen sijn Majesteyt voor de Krijghsbehoeften van 't naeste Jaer 2000000 Ponden Staerlings.

Met de verwisseling der Regeering droomden de fijne Engelsse Protestanten/ dat de Presbyteriaensse en verdere Onroomsse Onafhangelingen niet minder begunstigt souden werden/ als sy/ ende/ soo dat gebeurde/ haer Kerckelijck/ by gevolgh oock Wereltlijck Gesagh/ merckelijck ontsenuwt. De anxt vermeerderde een Smeeckschrift van de Stad Londen aen 't Lagerhuys/ waer by sy versocht/ dat den Coningh Vryheyt mocht hebben, alle sijne Onroomsse Onderdanen sonder onderscheyt in 't Civil en Militair te besigen. Uyt dese verlegentheyt sproten alle de soo menigmael herhaelde Verseekeringen/ welcke den Coningh onophoudelijck deed/ van d'Engelsse Kerck te willen handhaven; 't geen haer soo ver overtuygde/ dat het Parlement hem voor sijn beloften door dit Adres al in 't uytgaen van Grasmaent bedanckte.

Adres van de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Commons, in het Parlement vergadert, aen den Coningh.

MET BELIEVEN VAN UW MAJESTEYT.

UW Majesteyts seer getrouwe en gehoorsame Onderdanen, de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Commons, in het Parlement vergadert, bedancken Uw Majesteyt seer onderdanig en hertelijck met de meeste plicht ende toegenegentheyt voor Uw genadige Verklaring en herhaelde Versekeringen, dat

Gy

Gy de Kerck van Engelant, door de Wetten vastgestelt, welcke Uw Majesteyt behaegt heeft, met gevaer van Uw Coninckl ijcke Persoon te verlossen van die gevarelijcke Conspiratie, welke tot haer vernietiging aengelegt was, sult beschermen.

En, alsoo haer yver tegen de Papery van allen tijden, en wel bysonderlijck nu laetst, buyten tegenspreecken van haer quaetaerdigste Vyanden gebleken heeft, en het van gelijcken evident is, dat haer getrouwigheyt altijt ontwijffelbaer geweest is en de Rampen van de laetste Regeering nergens meer aen toegeschreven konnen werden, als aen de Pogingen tot haer Omkeering:

Bidden wy derhalven Uw Majesteyt onderdanig, genadig Uw sorg te continuëren voor de Præservatie van deselve, waer door Uw Majesteyt Uw Throon met'er daet sal vaststellen door het tot sig trecken van de Herten van Uwe Majesteyts Onderdanen in dese Coninckrijcken, welcke geen beter Yver voor Uw Dienst konnen toonen, als door een vaste aenklevingh aen die Kerck, welckers Constitutie tot support van dese Monarchy het best geschickt is.

Wy bidden insgelijcks, dat volgens de oude Practijck en Gebruyck van dit Coninckrijck ten tijde van 't Parlement Uw Majesteyt genadiglijck Uwe Geschriften soo spoedig, als bequamelijck kan geschieden, gelieft af te senden tot het beroepen van een Convocatie van de Geestelijckheyt van dit Coninckrijck, om over Kerckelijcke Saken geadviseert te werden; Uw Majesteyt verseeckerende, dat het onse meeningh is, met den eersten tot het overwegen van het geven van verquickingh aen Protestantse Dissenters te sullen procederen.

Den Coningh sprack:

Schoon Ik veele gelegentheden gehad heb, om U L. te verseker en, dat Ik de Engelsse Kerck, gelijck sy by de Wet vast-gestelt is, wil maintineren, behaegt my echter ten hoogsten, by alle gelegentheden te herhalen dese beloften, die Ik geresolveert ben, te voltrecken door 't supporteren van de Kerck, welckers getrouwigheyt Ik niet twijffele, of sal my bequaem maecken, uw rechtvaerdige Verwachtingen te beantwoorden. En, gelijck mijn Desseyn in mijn herwaertskomst geweest is, U L. van de Miserien, waer onder U L. worsteldet, te verlossen, streckt het tot mijn groot vergenoegen, dat Ik door het succes, 't geen God aen my verleent heeft, in Staet ben, de Kerck, die dadelijck haer yver tegen de Papery betoont heeft en altijt in mijn bysondere sorg sal wesen, te beschermen. En Ik hope, dat de verquicking, die U L. voor de Dissenters beoogt, seer veel voor dese Kerk sal contribuëren: Derhalven recommandere Ik U ernstig, dat d'occasien van Verschillen en Animeusiteyten geremoveert mogen werden; en Ik sal, soo haest het kan zijn, een Convocatie ontbieden.

De Convocatie der Geestelijcken / waer af in het Adres gerept wiert / beschreef sijn Majesteyt tegen 't Najaer; maer vont / eer sy byeen geraeckte / veel sporreling met de Bisschoppen. De meeste / Cantelbergh onder haer / maer niet Yorck / Londen / St. Asaph / Salisbury / &c. / toonden haer ongenegen / de nieuwe Eeden / door het Parlement opgestelt / af te leggen / en begonnen het Hogerhuys soo ver op de hant te winnen / dat het haer daer

van ontlast soude hebben / by aldien het Lager niet tusschen beyde geschoten was ; met het affetten van den Lord Fanshaw en Ridder Monson / twee harer Leden / oock tot de Eeden onwillig / een Doorgang gemaeckt / en by het Hogerhuys doorgedrongen had / dat de weygerende Bisschoppen in 6 Maenden van hare Ampten verstoken souden werden en alleen aen 12 een derdepart van haer Inkomen gelaten. Cantelberg volharde in sijn hertneckigheyt ; kreeg het eerste tot sijn laste het uytvoeren van de Parlementaire Ordre / en de Bisschoppen van Londen / St. Asaph en Salisbury het waernemen van dat Aerts-Bisdom en de twee eerste oock de Bisdommen van Norwich / Peterboroug en Ely / in handen.

De tegenstribbeling der Bisschoppen bracht echter soo veel te weeg / dat de Nonconformisten / in Ampten hier en daer geset / uyt kracht van d'oude Wetten (terwijl 't Parlement door dit krackeelen geen nieuwe kost maken) haer van haren Dienst / soo haest de tijt / binnen welcke Amptenaers het H. Avontmael in d'Engelsse Kerck moeten ontfangen / verliep / gedwongen ontsloegen / en dat den Coning voor het versamelen der Geestelijcken door den Aerts-Bisschop van Jorck ; de Bisschoppen van Londen / Winchester / St. Asaph / Rochester / Carlisle / Exeter / Salisbury / Bangor en Chester ; Drs. Stillingfleet / Tillotson / Patrick / Megoll / Sharp / Ardridge / Hall / Beamont / Montague / Goodman / Balleley / Beveridge / Alston / Tennison / Scott / Fowles en Grawe / en Mrs. William en Kidar in Wijnmaent over het toebereyden van Veranderingen in de Liturgie en verdere Saken / nut tot het brengen van de Dissenters in de Schoot van d'Engelsse Kerck / liet handelen.

De gantsche Geestelijckheyt quam den 30 van Slachtmaent te Westmunster. Dr. Beveridge predickte in 't Latijn uyt het 16 vers van 't 11 Capittel des eersten Sentbriefs aen de Corinthen : Doch, indien iemant schijnt twistgierig te zijn, wy hebben sulcken gewoonte niet noch de Gemeynten Godts De Bisschoppen / in 't Scharlaken gekleet / verkoren den Bisschop van Londen en d'overige Geestelijcken / in 't swart / Dr. Jane (daer Tillotson oock na dongh) tot hare Spreeckers. Den 14 van Wintermaent bracht den Grave van Nottingham haer dese Bootschap.

WILLIAM REX.

SYn Majesteyt heeft dese Convocatie ontboden, niet alleen, om dat het by het houden van het Parlement gebruyckelijck is; maer oock uyt een Godvruchtigen Yver tot het doen van al, het geen kan strecken tot de beste vaststelling van de Kerck van Engelant, welcke soo uytstekende gedeelte van de Reformatie is; oock de meest over-een-komende met de gestalte van dese Regeering, en derhalven het gesignaleerste verdient en altijt beyde sijn Gunst en Beschermingh genieten sal : En hy twijffelt niet, of U L. sult hem assisteren in het voortsetten van het welvaren van dien; sulcks dat geen vooroordeel, het welck sommige Persoonen getracht hebben, U in te boesemen, U van sijn goede meeningh afkeerigh sal konnen maecken of de Kerck van eenige Weldaet van Uwe Raedsplegin-

gen

gen beroven. Sijn Majesteyt verwacht derhalven, dat UL. de Saken, die voorgestelt sullen werden, vreedsaem en onpartijdig sult overwegen, en versekert, dat hy niets aen UL. sal voordragen, als 't geen tot Eer, Vrede en Voordeel beyde van de Protestantse Religie in het algemeen en de Kerck van Engelant, die soo grooten Bolwerck daer van is, in 't bysonder kan strecken.

De Bisschoppen verbaerdigden aenstonts een Ontwerp van een Danckschrift aen den Coning; 't geen de mindere Geestelijcken mishaegde; want sy begeerden / daer in te laten vloeyen / dat sy den Coning voor de Bescherming van d'Engelsse Kerck bedanckten; hem wilden believen, voor soo veel met de Wetten van haer Lant, door haer gesworen, in den tegenwoordigen Staet in het Kerckelijck en Wereltlijck te sullen verdedigen, bestont, en hem in de Hantbaving van deselve byspringen. De Bisschoppen traden met haer in Mondtgesprech en beraemden die Adres / dat sy met malkander in Banquettinghouse den 22 overreyckten.

Adres van de gantsche Convocatie aen sijn Majesteyt.

WY, uw Majesteyts seer getrouwe ende gehoorsame Onderdanen, door den Grave van Nottingham een Bootschap van Uw Majesteyt ontfangen hebbende, achten ons selven uyt plicht ende uyt danckbaerheyt verbonden, onse seer onderdanigste Erkentenis aen Uw Majesteyt te præsenteren voor deselve en voor de Godvruchtige Yver en Sorg, welcke Gy daer in betuygt hebt voor de Eer, de Vrede, het Voordeel en de Vaststelling van de Kerck van Engelant, door welcke wy niet twijffelen, of het Intrest van de Protestantsche Religie ende alle andere Protestante Kercken (welcke ons soo dierbaer zijn) sal beter onder de influentie van uw Majesteyts Regeering en Bescherming bevestigt werden; ende Wy bidden verlof, U Majesteyt te verseeckeren, dat wy volgens het vertrouwen en de confidentie, die Gy op ons stelt, al, het geen van Uw Majesteyt ons voorgedragen sal werden, sonder præjuditie en met alle vreedsaemheyt ende onpartijdigheyt sullen overwegen en stantvastig betonen die Getreuwigheyt en Gehoorsaemheyt, welke wy aen Uw Majesteyt en de Coningin (die wy God bidden, lang en geluckig over ons te willen laten regeeren) gesworen hebben.

Den Coningh gaf tot bescheyt:

MYLORDS:

IK ontfange dit Adres, seer voldaen van de Convocatie. Gy moogt op het geen, dat Ik beloofte hebbe, gerust wesen, en dat Ik, wat Ik ten Dienst van de Kerck van Engelant kan doen, wil doen; en Ik geve U dese nieuwe versekering, dat Ik in alle occasien en gelegentheden haer voordeel sal voortsetten.

Den 26 scheyde de Convocatie tot den 3 van Sprockelmaent / 1690 / en bedongh / buyten noodsakelijckheyt niet ontboden te werden.

Over de Erffenis van de Kroon / ingeval de Coninckljjcke Personagien en de Princes van Denemarcken sonder Kinderen storven / vielen tusschen het Hoger en Lagerhuys bedenckingen; maer sleten door het in de Kraem bevallen van de Princes Anna op den 3 van Oogstmaent 's ochtents ten vier uuren in tegenwoordigheyt van de Coningin / den Coning en de voornaemste Heeren van het Hof oock voor de Bevallingh in de Bed-Kamer tredende / van een jongen Prins / die den 6 / voorsien van sijn Majesteyt en den Grave van Dorset tot Peters en de Marquisin van Hallifax tot Meter / door den Bisschop van Londen gedoopt / William genaemt en Hertog van Glochester wiert: Want na dien tijt stelde het gesamentlijcke Parlement d'onderstaende Acte (die den Coning goetkeurde) vast.

In het eerste Jaer van de Regeering van William en Maria, Coning en Coningin van Engelant, Schotlant, Vranckrijck en Yrlant, den 26 December, 1689.

NAdemael de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens, te Westmunster vergadert, wettelijck, volkomen ende vry alle de Staten van het Volck van dit Coninckrijck verbeeldende, op den 23 February in het Jaer onses Heeren 1689 aen hare Majesteyten, doen by Naem en Stijl van William en Maria, Prince en Princes van Orange, genaemt en bekent, in haer eyge Persoonen tegenwoordig, aengeboden hebben een Verklaringh in Geschrifte, door de voorsz. Lords en Gemeentens met de volgende Woorden opgestelt.

(Hier volgt van Woort tot Woort de Declaratie van den 22 February, waer by Jacobus II. *van de Kroon vervallen verklaert wert en deselve aen hare Majesteyten op de daer in vermelde Voorwaerden aengeboden.)*

Op welcke hare voorschreve Majesteyten de Kroon ende Coninckljjcke Waerdigheyt van de Coninckrijcken van Engelant, Vranckrijck ende Yrlant en de Domeynen, daer onder horende, volgens de Resolutie ende begeerte van de voorsz. Lords ende Gemeentens, in de voorschreve Declaratie begrepen, aengenomen hebben.

Ende waer op het hare Majesteyten behaegt heeft, dat de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens, de twee Huysen van het Parlement zijnde, souden blijven sitten ende met harer Majesteyten Koninckljjcke Byspringingh een krachtdadige Voorsieningh voor de Vaststelling van de Religie, Wetten en Vryheden van dit Coninckrijk besorgen; soo, dat deselve in het toekomende niet meer in gevaer mogen geraken, van omgekeert te werden; gelijck de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens aengenomen hebben en daer op voortgetreden zijn, om conform dien te handelen.

Versoecken nu ingevolge van de Præmissen tot goetkeuringh, bevestigingh ende vaststelling van de voorschreve Declaratie en de Articulen, Clausulen, Materien en Saecken, daer in begrepen, door de kracht van een Wet, in behoorlijcke form gemaeckt, de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens, in het Parlement vergadert, dat verklaert ende vastgestelt mag werden, dat alle ende

yder

yder der Rechten en Vryheden, in de voorsz. Declaratie geëygent en begeert, de ware, oude en ontwijffelbare Rechten en Vryheden van het Volk van dit Coninckrijck zijn en geacht, toegestaen, verklaert, geoordeelt en genomen sullen werden, soo te wesen; en dat alle en yder van de voorgaende by sonderheden, gelijck sy in de voorsz. Declaratie uytgedruckt zijn, vast en stipt gehouden ende nagekomen sullen werden, en alle Officiers en Ministers, hoedanige, hare Majesteyten en hare Nasaten volgens deselve in alle toekomende tijden dienen.

En de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens, ernstelijck overwegende, hoe het God Almachtig door sijn wonderbare Voorsienigheyt ende genadige Goetheyt jegens dese Natie geliest heeft, harer voorsz. Majesteyten Coninck lijcke Persoonen seer geluckig te voorsien ende te bewaren, om over ons op den Throon harer Voor-Ouders te regeeren (voor 't welcke sy hem uyt den Gront harer Herten haer onderdanige Danckseggingen ende Verheerlijckingen opofferen) dencken waerlijck, vastelijck, sekerlijck en in de oprechtigheyt harer Herten en erkonnen, bekennen en verklaren hier by: Dat, Coning Jacobus II. de Regeering afgestaen hebbende en hare Majesteyten de Kroon en Conincklijcke Waerdigheyt, als gemelt, aengenomen, hare voorsz. Majesteyten mosten wesen, waren, zijn en na Recht behoren te wesen volgens de Wetten van dit Coninckrijck onsen Souvereynen Opper-Heer en Vrou, Coning en Coningin van Engelant, Vranckrijck en Yrlant en de Domeynen, daer onder behorende; in en tot welcke Persoonen de Conincklijcke Staet, Kroon en Waerdigheyt van de voorsz. Coninckrijcken met alle Eeren, Stijlen, Tijtels, Regalia, Voorrechten, Machten, Jurisdictien ende Authoriteyten, aen deselve eygen en behorende, volkomen, rechtelijk en t'eenemael gehecht, ingelijft, vereenigt en toegevoegt zijn.

Ende tot voorkomingh van alle Verschillen ende Tweespalten in dit Coninkrijck uyt oorsaeck van eenige gewaende Tijtels tot de Kroon ende tot het besorgen van een Vastigheyt in de Successie van dien, in en op welke d'Eendracht, Vrede, Rust ende Veyligheyt van dese Natie onder God volkomen bestaen ende afhangen, versoecken de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens aen hare Majesteyten, dat het vergunt, vastgestelt ende verklaert magh werden, dat de Kroon en Conincklijcke Regeeringh van de voorsz. Coninckrijcken ende Domeynen met alle en yder der Præmissen, daer aen eygen ende behoorende, op hare voorsz. Majesteyten en de langstlevende van haer gedurende hare Levens ende het Leven van de langstlevende van haer sullen wesen en continuëren, en dat de volkomene, geheele en volle uytvoering van de Conincklijcke Macht ende Regeering eeniglijck sal zijn en gehandelt werden door sijn Majesteyt op de Naem van beyde hare Majesteyten gedurende hare gesamentlijcke Levens; en dat naer haer overlijden de voorsz. Kroon en Præmissen by de Erfgenamen van het Lichaem van hare Majesteyt sullen wesen ende blijven; en by gebrek van sodanigen Afkomst by haer Conincklijcke Hoogheyt, de Princes Anna van Denemarcken, en d'Erfgenamen van haer Lichaem, en by gebrek van sulken Afkomst by de Erfgenamen van het Lichaem van sijn voorsz. Majesteyt; ende daer onder onderwerpen haer de voorsz. Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeentens op de Naem van al het voorsz. Volk seer onderdanig en oprechtelijk haer selven, hare Erfgenamen en Posteriteyten voor altoos en beloven getrouwelijck, dat sy hare voorsz. Majesteyten en

de Limitatie en Successie van de Kroon, hier in gespecificeert en begrepen, willen byspringen, handthaven en beschermen na haer uytterste Macht met haer Levens en Goederen tegen alle sulcke Personen, hoedanige, die iets in 't tegendeel sullen ondernemen.

En, aengesien de ondervinding geleert heeft, dat het met de veyligheyt en het welvaren van dit Protestantsche Coninckrijck niet bestaen kan, door een Paepsch Prins ofte door eenigen Coning of Coningin, een Papist trouwende, geregeert te werden, versoecken de voorschreve Geestelijcke ende Wereltlijcke Lords en Gemeentens verder, dat vastgestelt mag werden, dat alle en yder Persoon en Persoonen, die versoent is, zijn ofte sullen werden, ofte Communie houden met den Stoel of Kerck van Romen, of de Paepsche Religie belijden ofte een Papist trouwen, uytgesloten sullen wesen en voor altijt onbequaem, de Kroon en Regeering van dit Coninckrijck en Yrlant ende de Domeynen, daer onder behoorende, of eenig gedeelte van dien, te erven, besitten of genieten, of eenige Conincklijcke Macht, Gesagh en Jurisdictie in deselve te hebben, gebruycken ofte uytvoeren; ende in allen en yder van sodanigen Geval en Gevallen sal het Volck van dit Coninkrijck wesen ende wert by delen ontslagen van haer Gehoorsaemheyt; en de voorschreve Kroon en Regeering sal van tijt tot tijt dalen en genoten werden door sulcken Persoon ofte Persoonen, Protestanten zijnde, als deselve geërft ende genoten souden gehad hebben, ingeval de voorsz. Persoon ofte Persoonen, soo versoent, Communie houdende, of belijdende of trouwende, als boven gemelt, natuurlijck doot waren geweest.

En dat yder Coningh en Coningin van dit Coninckrijck, die hier naer t'eeniger tijt tot de Imperiale Kroon van dit Coninckrijck sal komen ofte succederen, op den eersten dagh van de Vergadering van het eerste Parlement naest na sijn ofte haer geraecken tot de Kroon, in sijn of haer Throon in het Huys van de Pairs sittende, in tegenwoordigheyt van de Lords en Gemeentens, daer in vergadert, ofte op sijn of haer Krooning voor sulcken Persoon of Persoonen, welcke de Kroonings-Eed aen hem of haer sal of sullen bedienen, ten tijde van sijn of haer afleggen van de voorsz. Eed (welcke het eerste gebeurt) sal bevestigen, ondertekenen en behoorlijck herhalen de Declaratie, gemelt in het Statuyt, in het dertigste Jaer van Coning Carel II. gemaeckt, geintituleert: *Acte tot te krachtiger behoedingh van des Conings Persoon en Regeeringh door het onbequaem maken van Papisten tot het sitten in yder van de Huysen van het Parlement.*

Doch, ingeval het gebeurt, dat soodanige Coning of Coningin op sijn of haer Successie tot de Kroon van dit Coninckrijck onder den Ouderdom van twaelf Jaer sal wesen, sal sulcke Coningh of Coningin de voorsz. Declaratie bevestigen, ondertekenen en behoorlijk herhalen op sijn of haer Krooning of de eerste dagh van de Vergadering van het eerste Parlement, als boven gesegt, welcke, na dat soodanige Coningh of Coningin de voorsz. Ouderdom van twaelf Jaren bereyckt sal hebben, het eerste voorvalt.

Al het welcke hare Majesteyten gelieft ende behaegt heeft, dat op Authoriteyt van dit tegenwoordige Parlement verklaert, toegestemt en vastgestelt sal werden en staen, blijven en wesen de Wet van dit Coninckrijck voor altoos; en het selve is by hare voorsz. Majesteyten op en met Advys en Consent van de Geestelijcke en Werelt-

Wereltlijcke Lords en Gemeentens, in het Parlement vergadert, en op Authoriteyt van deselve vervolgens verklaert, toegestemt ende vastgestelt.

En het is wijders op de voorsz. Authoriteyt verklaert en vergunt, dat van en na de tegenwoordige Sitting van het Parlement geen Dispensatie by Non obstante van of wegens eenig Statuyt of een gedeelte van dien toegestaen sal werden; maer deselve gehouden voor vrucht- en krachteloos; uytgesondert dat een Dispensatie vergunt sal werden in sulcken Statuyt en soodanige Gevallen, als specialijck door een of meer Bil of Billen, gedurende de tegenwoordige Sitting van 't Parlement te passeren, besorgt sal werden.

Wel verstaende, dat geen Charter, of Vergunningh of Pardon voor den 2 November in het Jaer onses Heeren 1689 door dese Acte ontsenuwt of krachteloos gemaeckt sal werden; maer van deselve Macht en effect in de Wet wesen en blijven, en niet anders, dan of dese Acte nimmer gemaeckt had geweest.

't Hogerhuys hoorde van 't begin hares Sittings af de Getuygenissen / die veele onder Eeden voordroegen tot beweering / dat den laetsten Grave van Essex niet sig selfs den Hals afgesneden had; maer vermoort was. De twee Huysen verstonden oock tot het vernietigen van de Vonnissen tegen den Lord Russel / den Collonel Algernone Sidney / den Alderman Cornish / den Ridder Thomas Armstrong / Mr. William Williams / den Grave van Devonshire en meer / voorheen onder de laetste Regeeringen ter Doot of in Gelt-Boeten verwesen; maer konden met malkander niet over-een-komen over den bekenden Dr. Oates / die / op 't Hogerhuys 't omkeeren van 't Vonnis van Meyneedighеyt tegen sijn Persoon begeerende / van de hant gewesen / en die in tegendeel door 't Lagerhuys gehanthaeft wiert; soo ver / dat het Hogerhuys sig liet geseggen / het verwerpen van het Vonnis te dulden / mits dat Oates nimmer in Rechtbancken soude mogen getuygen / voor dat hy volkomen sijn onnoselheyt in Rechten bewesen had; daer het Lagerhuys het tegendeel geboelde en sig liet beduncken / sulcks overtollig en de Vervolging van Oates tot bedecking van de Roomsse Samensweering uytgevonden geweest te zijn.

Den vermaerden Robbert Peyton overleed den 15 van Bloeymaent / en van de Staets-Gevangenen (onder welcke den gewesen Ambassadeur te Romen / den Grave van Castlemaine / nu mede in Sprockelmaent in den Tour geraeckt was) de laetste Cancelier / George Jeffryes / die men naest 't Graf van den Hertogh van Monmouth begroef / den 28 van Grasmaent in den Tour en de gewese Opper-Rechter van 's Conings Banck / Wright / in Newgate.

Londen verloor den 27 van Lentemaent haren Lord Major / Chapman; verkoor voor de rest van 't Jaer met 1973 Stemmen Sr. Thomas Pilkington / en ten tijde van de gewone Verkiesing hem voor noch een Jaer in deselve Waerdigheyt / en Sr. John Hublon en Mr. Charles Lethalier tot Sherifs. Op de dagh van d'Installeringh des Lord Majors onthaelde de Stad den Coning / Conninginne / Prins en Princes van Denemarcken / de twee Huysen van het Parlement / &c. boven voorige tijden kostelijck en prachtig.

Den

Den Envoyé van den gewesen Coningh verstoute sig noch / schoon lang sijn Caracter van Uytheems Minister by de Hollanders versleten was/ in 's Gravenhage te vertoeven / tot dat den Staet hem beval / het Lant te ruymen: Hy volbracht het den 26 van Bloeymaent / weeck na Vranckrijck en liet sijn Gemalinne achter / na 't de Naem had / tot betaling der gemaeckte Schulden; maer 't ging soo sober toe / dat de Schuld-eysschers / voor een schielijcke Afreys beducht / hare Goederen besloegen: Sy daegde se te Recht en hielt staende / dat 't Voordeel / aen de Uytheemsse Ministers vergunt / dat niemant hare Personen of Goederen magh aenhouden, geschonden was: Sonder gront wiert dese Reden geoordeelt / om dat men haer Gemael lang gewaerschuwt had / dat hy niet meer voor een Gesant ging of in achting quam; de Schulteysschers wel gefondeert / en sy haer / voor hare Goederen te genieten / te moeten voldoen.

Den Grave van Sunderlant / gewese Voorsitter van den Raed des ouden Conings / wiert in Sprockelmaent te Rotterdam gevangen; een tijt lang vast gehouden; doch weder ontslagen.

Den Heer Mr. Michiel ten Hove / by voorraet het Raed-Pensionarisschap van Hollant bekleedende / overleed den 24 van Lentemaent. Haer Ed: Groot Mog: voorsagen den Heer Heynsius / Pensionaris der Stad Delft / den 29 per interim en den 27 van Bloeymaent uyt een Nominatie van sijn Persoon nevens de Pensionarissen van Leyden / Burgersdijck / en Alckmaer / Baert / met dat Ampt en kort daer na oock met het Groot Zegelbewaerderschap en het Stadhouderschap der Leenen.

De Fiscael Kievit wiert den 18 van Ooghstmaent van de Voorpoort ontslagen: 't Vonnis / eenigen tijt te vooren tegens hem geveld / verklaerde hem Meyneedig / Eerloos en Infaem; vervallen van d'Ampten / by hem bekleet; incapabel / om voortaen Staten of Officien te bedienen; in de vierdubbelde Betaling ten behoeve van den Lande van d'onbillijcke genote Penningen; gebannen ten eeuwigen dage uyt de Vereenigde Nederlanden en het Gebied van de Heeren Staten Generael; in de Kosten en Misen van Justitie / en in beslote Hechtenisse tot de tijt van de voldoening der Penningen.

Door het afwesen van den Stadhouder resen ongemacken omtrent de Veranderingen der Jaerlijckse Regeeringen in de Hollantse Steden: By voorval van d'Amsterdamsse besloten haer Ed: Groot Mog: 't nevensgaende.

Resolutie van haer Ed: Groot Mogende.

DE Heeren Gedeputeerden van de Stad Amsterdam hebben ter Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: gerepræsenteert, dat, de Vroetschap (bestaende in 36 Raden) der voorsz. Stad volgens de Privilegien, by de Graven ende Gravinnen in der tijt aen deselve verleent, en in conformité harer aloud gebruyck op den 28 January jonghstleden hebbende gemaeckt eene Nominatie van 14 Personen, waer uyt seven Personen tot Schepenen voor dit lopende Jaer

Jaer geëligeert mosten werden, de Heeren Burgermeesteren de voorsz. Nominatie hadden gesonden aen de Heeren Præsident ende Raden in Hollant, met versoeck, om daer uyt de voorsz. Electie te doen, nademael sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orange, Stadhouder deser Provintie, sig tegenwoordigh in Engelant bevint; ende, alhoewel de Privilegien, aen de voorsz. Stad van Amsterdam verleent, als dat van Hertog Philips van den Jare 1449, van Vrouw Maria van 1476, van Keyser Carel van 't Jaer 1516, van de Gouvernante Margareta van 1565 ende speciael dat van Coning Philips van den 3 January, 1581, alwaer sijne Majesteyt, als Grave van Hollant spreeckende, seyde, *dat sy Vroetschappen of 36 Raden volgens de Privilegien der voornoemde Stad aldaer mochten procederen tot de Verkiesinge van 14 Persoonen, omme daer uyt by Onsen Stadhouder ofte in sijne absentie by die van Onse Raden in Hollant 7 tot Schepenen der voorsz. Stede gecreëert te werden*, den welgemelden Præsident ende Raden authoriseren, om in absentie van den Stadhouder d'Electie te doen, ende Burgermeesteren en Vroetschappen niet anders hadden gehoopt, ofte deselve soude oock door haer Ed: Mog. geschiet wesen, dat sy nochtans tot haer uytterste verwonderinge zijn bericht geworden, dat den Heere Præsident van den Hove van Hollant aen den Heere Pensionaris der Stad Amsterdam, die aen sijn Ed: de Missive met de bygevoeghde Nominatie van 14 Personen hadde overhandigt, tot Antwoort heeft toegevoegt, dat de Heeren van den voorsz. Raed na rijpe deliberatien hadden goetgevonden ende geresolveert, in het voorsz. Versoeck, van de Electie gedaen, niet te konnen treden, sonder alvorens daer op ingenomen te hebben het hoogwijs Advijs van sijne Hoogheyt, den Heere Prince van Orange: En, alsoo daer door stont te gebeuren, dat den dag van den 2 February, op welcke oock volgens de Stads Privilegien de Beëedigingе van de Heeren Schepenen moste werden gedaen, de twee Præsidenten aengestelt ende de tijt van de Bedieninge van de voorgaende Heeren Schepenen komt t'eyndigen, sonder Electie soude komen voorby te schieten, en' alsoo den Cours van de Justitie gestremt, de Schepens Banck en andere Subalterne Rechtbancken onvoorsien gelaten, de Vierschaer niet gespannen, de Loos en Eygen-Panden niet gedaen, d'Arresten niet beklaeght ende daer door alles in confusie raecken; het welck niet anders konde strecken, als tot het uytterste nadeel van de gemelde Stad, in welcke soo menigvuldige en importante saken dagelijcks te verrichten zijn; daer in nochtans ten genoegen was voorsien, soo wanneer den Heer Præsident ende Raden van den Hove van Hollant aen de voornoemde Stad hadden gelieven te doen hebben het genot van hare Privilegien ende hare Schepens Banck binnen den gepræfigeerden tijt door eene behoorlijcke Electie te voorsien; te weten in soodanigen geval, als voor het tegenwoordige, daer den Stadhouder absent is; konnende Burgermeesteren ende Vroetschap noch te minder Redenen uytdencken, waerom de Heeren Raden van den Hove van Hollant difficulteren, ingevolge van den klaren Text van de Privilegien de versochte Electie te doen, alsoo sulcks in absentie van de Stadhouders aen haer immers is gedefereert ende deselve niet sullen willen ontkennen, te meermalen in sulcken gevalle door haer geschiet te wesen, ende dat het oock seecker is, sulcks volgens expresse begeerte van de Graven in der tijt geweest te zijn, die, wetende, dat de seven Schepenen op den 2 February aldaer ter Stede geset ende geëedt mosten werden ende dat hare Stadhouders niet altoos præsent waren, sulcks hebben gedemandeert aen

aen de Heeren Præsident ende Raden van den Hove van Hollant, als altoos in loco ende tegenwoordig zijnde; dat dit oock de reden was geweest, waerom Burgermeesteren na voorgaende goetvinden van de Vroetschap ende Raden haer aen gemelde Præsident ende Raden hebben geadresseert; als niet wetende, dat haer een ander middel, om hare Privilegien, waer aen sy soo hooghlijck verbonden ende het maintien der selver by soo dieren Eede hadden gesworen, ongekreuckt te houden, ende ingevolge van deselve de Justitie op haer tijt bestelt te sien, overigh was, ende dat haer doen daer op alleen heeft gecollimeert, onder betuyginge, dat sy geen minder Deference en Respect voor sijn Hoogheyt, als die van den Hove van Hollant, hebben, ende aen wie de Heeren Burgermeesteren ende Vroetschap oock noyt gedurende desselfs Stadhouderschap hadden gemanqueert, hare Nominatie van 14 Personen toe te senden, als d'Electie binnen den tijt, by de Privilegien vastgestelt, heeft konnen geschieden: 't Welck nu t'eenemael onmogelijck zijnde ende by Burgermeesteren niet anders gedaen wesende, als in conformité harer Privilegien; oock in geen andere verwachtinge waren, of haer doen soude by sijn Hoogheyt te sijner tijt werden gelegitimeert; doch, dewijle den Præsident ende Raden in Hollant op versoeck van Burgermeesteren en Vroetschappen niet hadden gelieven te doen d'Electie uyt de toegesondene Nominatie en dat echter wierde vereyscht, dat de Justitie aldaer op sijn behoorlijcke ende by de Privilegien geordonneerde tijt wierde bestelt, dat sy Gedeputeerden der Stad Amsterdam versochten, dat haer Ed: Groot Mog: den Præsident ende Raden van den Hove van Hollant wilden gelieven t'ordonneren, ilico de gerequireerde Electie uyt de overgesondene Nominatie te doen; ofte, soo wanneer daer omtrent eenige swarigheden by de Leden mochten werden gemaeckt, dat haer Ed: Groot Mog: alsdan tot voorkominge van alle Inconvenienten en Swarigheden *ex plenitudine Potestatis* de Heeren Schepenen en Subalterne Rechtbancken in haren Dienst gelieven te continuëren, ter tijt en wijlen toe, dat een Wettige Electie uyt de meergemelde Nominatie sal zijn gedaen; onverminderd nochtans ende buyten Præjuditie van de voornoemde Stads Privilegien in 't toekomende. Waer op gedelibereert ende in achtinge genomen zijnde, dat tot noch toe in andere Steden gebruyckelijck is geweest, dat, soo wanneer den tijt in 't veranderen der Magistraten, by der selver Hantvesten en Privilegien bestemt, is ingevallen ende deselve hare Nominatien aen sijne Hoogheyt, den Heere Prince van Orange, als Stadhouder van dese Provintie, in desselfs absentie hebbende toegesonden, om d'Electie daer uyt te doen, deselve Magistraturen soo in de Administratie van de Politie, als Justitie, zijn blijven continuëren, ter tijt en wijlen by sijne Hoogheyt de voorsz. Electien zijn gedaen geweest, sonder dat de voorsz. Steden expresse Authorisatie hebben versocht ende sonder dat de Wettigheyt van de voorsz. Magistrature, in die continuatie gebleven zijnde, en 't geene by deselve soude mogen zijn gedaen ende verricht, oyt is gecontesteert of in twijffel getrocken, is goetgevonden ende geresolveert, voor soo veel des noot, te verklaren, dat de Schepenen, mitsgaders de Subalterne Rechtbancken van de voorsz. Stad van Amsterdam, in haren Dienst sullen mogen continuëren, ter tijt en wijlen toe d'Electie van de nieuwe Schepenen voor de voornoemde Stad sal zijn gedaen; gelijck oock de respective Magistraten soo in Justitie, als Politie, in de andere respective Steden mede sullen vermogen te doen, indien op deselve hare Nominatien

minatien aen sijn Hoogheyt, als Stadhouder van dese gem: Provintie, d'Electien boven den tijt, in der selver Hantvesten ende Privilegien bestemt, quamen uyt te blijven, sonder dat, het geene in het selvige geval reets by de Magistraturen in eenige Steden soo in de Politie, als Justitie, soude mogen wesen gedaen of verricht, van eenige Onwettigheyt sal mogen werden gequerelleert ende sonder dat haer Ed: Groot Mog: verstaen, by desen eenige præjuditie te willen leggen aen Privilegien van de Stad van Amsterdam en andere respective Steden competerende en toebehoorende.

In Wintermaent overleverden de Gedeputeerden van Amsterdam wegens het verkiesen van den Heer Mr. Cornelis Teresteyn van Halewijn / Raedsheer in den Hove van Hollant/ tot Schepen van Dordrecht uit Vertoog.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant, genomen in haer Edele Groot Mogende Vergaderinge op Vrydagh, den 23 December, 1689.

DE Heeren Gedeputeerden der Stadt Amsterdam hebben uyt speciale Last ende Ordre van de Heeren hare Principalen ter Vergaderinge voorgedragen, dat Burgermeesteren ende Vroetschap was voorgekomen, dat in de jongste veranderingh van de Regeeringe der Stadt Dordrecht den Heere Mr. Cornelis Teresteyn van Halewijn, bekleedende het Raedsheers Ampt in den Hove van Hollant, was genomineert ende geëligeert tot Schepen aldaer; dat sijn Ed., vervolgens oock ge-eedt ende in het selve Ampt geinstalleert ende bekrachtight zijnde, daer van Possessie hadde genomen; doch immediatelijck daer na van het voorschreve Schepens Ampt wel was ontslagen; maer dat hy echter sijne Plaetse in den Oudt-Raedt (daer hy door het be-eedigen van Schepen was komen in te vallen) prætendeerde te behouden ende te gelijck Raedsheer te blijven; daer nochtans notoir ende kennelijck is, dat niemant het Ampt van Schepen, Raed ofte Vroedschap kan bedienen noch blijven behouden, indien deselve naderhant met een Ampt, daer tegens strijdig, wert voorsien; als mede, dat iemant Schepen, Raed ofte Vroedschap soude konnen werden, wanneer deselve bereyts een Raedsheers Plaets in een van beyde de Hoven bekleet en soude willen behouden; gelijck haer Edele Groot Mogende by der selver nader Ampliatie van den vier-en-twintighsten Maert, sesthien-hondert vier-en-veertigh, op het 231ste Articul van de Instructie van den Hove van Hollant ende den Hoogen Rade daer tegens wel expresselijck hebben voorsien ende geordonneert: luydende het voorschreve twee-hondert een-en-dertigste Articul:

Wy verbieden insgelijcks deselve op gelijcke peynen, te wesen van den Rade van eenige Partyen, Kercken, Abdyen, Kloosteren, Steden, Castelnyen, Heeren, Vrouwen of andere, wie sy zijn, in Saecken, die sy te doen sullen hebben in onse voorschreve Kamer, of Pensioen van iemant Jaerlijcks te ontfangen, of eenige Officie van Heeren ofte Vrouwen te aenvaerden of die behouden, indien sy als nu eenige hebben; maer sullen gehouden zijn, binnen een Maent naer dato deses deselve hun quijt te maecken, of anders sal haerluyder Staet impetrabel wesen.

Ende de voorseyde Ampliatie:

Dat de Præsidenten, Raden, Advocaet Fiscael ofte Procureur Generael, Griffiers of Substituyt Griffiers ende Secretarissen van beyde Hoven niet en sullen vermogen te wesen van den Rade van eenige Partyen, Kercken, Abdyen, Kloosteren, Steden, Castelnyen, Heeren, Vrouwen of anderen, wie sy zijn, in Saecken, die sy te doen sullen hebben in de voorschreve Kameren, ofte oock te zijn Magistraten, Raden ofte Vroedschappen van Steden, Bewinthebberen van de Oost- ende West-Indische Compagnien, Dijckgraven ofte Heemraden, of Pensioen van yemant Jaerlijcks t'ontfangen, ofte eenige Officien van Heeren ofte Vrouwen te aenvaerden ofte die behouden, indien sy alsnu eenige hebben; maer sullen gehouden zijn, binnen een Maent naer dato van desen deselve hun quijt te maken, of dat andersints haer Staet (dat is Ampt) impetrabel sal wesen.

Naer welcke nader Ampliatie zedert den Jare sesthien-hondert vier-en-veertigh de respective Leden van haer Edele Groot Mogende sigh oock preciselijck hadden gereguleert, als wanneer van hare Vroedschappen ofte Raden tot Raedsheeren in den Hove van Hollant ofte Hoogen Rade waren aengestelt geworden; dat het immers incontestabel was, dat die Wet soo lange bleef ende geconsidereert soude moeten werden van de eygenste kracht ende vigeur, tot dat deselve by den Souvereyn was geabrogeert ende door een nadere dispositie te niet gedaen; het welcke hier niet geschiet zijnde, hadden Burgermeesteren ende Vroedschappen verwacht, dat den welgemelten Heer ende Mr. Cornelis Teresteyn van Halewijn naer de voorschreve Electie ende Beëedigingh sijn Raedsheers Ampt, in conformiteyt van deselve Ampliatie, aenstonts soude hebben gequiteert: Ende, of schoon ergens al yets tegens dese Ampliatie mocht zijn ingeslopen, dat Burgermeesteren ende Vroedschap echter niet en weten, ende dat men in dit geval uyt soodanigh misbruyck soude willen argumenteren ende consequentien trecken, sulcks en kan haers oordeels noch met reden noch met billijckheyt werden gesustineert, alsoo het evident was, dat de Wetten waren, om onordentelijckheden voor te komen; verre van daer, dat door soodanige misbruycken de Wetten souden konnen werden ontzenuwt ende krachteloos gemaeckt: Waerom Burgermeesteren noch Vroedschap haer niet en konnen verbeelden, met wat glimp men dese Saeck soude trachten te bekleeden, aengesien de Wet aen de eene kant in klare ende duydelijcke Termen quam te spreecken, ende dat aen de andere zijde den Heer ven Halewijn naer sijne Be-eedigingh tot Schepen der Stadt Dordrecht actuélijck het Ampt van Raedsheer in den Hove bekleede ende exerceerde; en kan in de immediate ontslagingh van het Schepenschap der voorschreve Stadt, als uyt het geseyde klaer ende openbaer bleeck, aen deselve Wet niet voldoen; te meer, dewijle den meer-welgemelten Heere van Halewijn, te gelijck oock uyt den hoofde van dat Schepenschap Oud-Raed geworden zijnde, daer van niet en hadde gedesisteert. Dat nu oock te wesen in den Oud-Raed der Stadt Dordrecht ende te gelijck Raedsheer in den Hove van Hollant incompatibel ende strijdigh was, soude een yeder konnen sien, die de voorschreve nader Ampliatie hadde gelesen ende die daer by soude weten, dat den Oud-Raed der voorschreve Stadt was een soort van Magistrature, ende wel soodanige, waer uyt de Regeeringe der voorschreve Stadt Dordrecht principalijck quam te bestaen, even als uyt de

Vroed-

Vroedschappen van de andere Steden van Hollant ende West-Vrieslant, ende dat, die dat Ampt bekleeden, Burgermeesteren helpen kiesen, over alle Lants ende Stads Saecken helpen delibereren ende oock als Gedeputeerdens ter Vergaderinge van haer Edele Groot Mogende werden gecommitteert. Ende, alsoo Burgermeesteren ende Vroedschap gaerne sagen, dat de Ordres ende Reglementen van haer Edele Groot Mogende, insonderheyt die by nadere Ampliatie gemaeckt en van soo veel nadruck waren, als de boven-geallegeerde, overal door gantsch Hollant ende West-Vrieslant tot voorkominge van Confusie, soo in Justitie, als Politie, ende oneyndige daer uyt te resulterene swarigheden wierden gerespecteert ende achtervolght, dat de gemelte Heeren Gedeputeerden der voorsz. Stadt Amsterdam uyt den name ende van wegen, als voren, haer Edele Groot Mogende derhalven versochten, dat sy hare voorsz. nadere Ampliatie gelieven te maintineren en het Raedsheers Ampt van den meer-welgemelten Heere van Halewijn vacant ende impetrabel te verklaren.

Waer op gedelibereert ende by de Leden generalijck Copye van het voorschreve geproponeerde versocht zijnde, omme de intentie van de Heeren hare Principalen dienaengaende te mogen verstaen, is de finale Resolutie, daer op te nemen, uytgestelt tot nader Deliberatie.

Accordeert met de voorschreve Resolutien.

Den 8 van Sprockelmaent beviel de Princesse van Nassau / Gemalin van d'Erf-Stadhouder van Vrieslant / omtrent 4 uuren in de Morgenstont in 's Gravenhage van een Princes in 't Kraembed: Sy kreegh de Naem van MARIA AMELIA; en de Princes van Orange / noch niet na Engelant / stont / verselt door de Marquisinne van Mompouillan / Gravinne van Styrum / &c. / 's avonts in de Doping in de Groote Kerck als Meter.

Den Erf-Stadhouder selfs deed den 9 van Bloeymaent een Tocht na Engelant en keerde den 6 van Somermaent met een Brief van den Coning in 's Gravenhage: Sy was de volgende.

Missive van sijn Coninckl: Majesteyt van Engelant aen haer Hoog Mogende.

DEn Heere Prince van Nassau is Ons hier komen versoecken, ten eynde Wy den selven aen Uw Hoog Mog: souden recommanderen tot de Charge van Velt-Marschalck van den Staet: Wy hebben uyt verscheyde Consideratien sulcks niet mogen weygeren; en willen hopen, dat Uw Hoog Mog: den gemelten Heere Prince met dat Employ sullen gelieven te voorsien in overweginge van sijne Geboorte ende van de groote Diensten, by sijn Heer Vader en Voorouders aen den Lande gedaen, als in die seeckere verwachtinge, dat hy naer der selver loffelijck Exempel met alle Applicatie, Getrouwigheyt en Yver die Functie sal waernemen en den Dienst van den Staet betrachten. Waer mede,

HOOG MOGENDE HEEREN,

Uw Hoog Mog: goede Vrunt,

Hamptoncourt, den 30 Mey, 1689. WILLIAM R.

Desgelijcken Missive ontfing den Staet ten voordeele van den Grave van Nassau / Generael der Ruyterye en Gouverneur van 's Hertogenbosch / en verkoor daer op den 15 van Hoymaent desen volgens versoeck van sijn Majesteyt tot tweeden en den Erf-Stadhouder van Vrieslant tot derde Velt-Marschal.

Omtrent half Grasmaent sonden haer Hoog Mog: den Heer van Heeckeren voor extraordinaris Envoyé na Lunenburg en andere Hoven.

Den Heer Hop keerde den 8 van Ooghstmaent uyt sijn Envoyéschap aen het Keyserlijcke Hof en vertrock in Wijnmaent in deselve Waerdigheyt na Engelant.

Uyt Oost-Indien quamen de volgende Schepen met de bygevoeghde Ladingh.

Carga van de Schepen, Oosterlant voor Zeelant, Java voor Amsterdam, Voorschooten voor Delft, de Schelde voor Rotterdam, Langewijck voor Hoorn en Oosthuysen voor Enckhuysen, van Batavia.

2344284 pont swarte Peper. 29768 p. witte Peper. 300000 p. Nagelen. 300000 p. Noten Muscaten. 90244 p. Foely. 6075 Stucks geconfijte Noten. 58 p. Mannetjes Noten. 390 p. Tonequinse Muscus. 46385 p. geconfijte Gember. 168750 p. Japans Staef Koper. 43718 p. Siams Tin. 1054000 p. Salpeter. 291250 p. Bimaes Sappanhout, 40000 p. Benjuyn. 12372 p. Japanse Camphur. 9411 p. Chinese rouwe Zyde. 5849 p. Bengaelse rouwe Zyde. 1026 p. Zaetlack. 50 p. Indigo. 68 p. Draken-Bloet. 12 p. Javaense Cardamom. 184 p. Marmelade. 122 p. Assa Fœtida. 5200 pieces rou Bengaels Zeyldoeck. 500 ps. Tonquinse Chiourongs. 92 ps. diverse Chinese Schenkagie Stoffen. 30 ps. Japanse Zyde Rocken. 1 ps. Chinees Schutsel. 1 Doos met Paerlen. 5 ps. Pedro de Porco. 2 Besoar-Steenen. 53 Kannen Camphur Oly. 169645 p. Ertz.

Carga van de Schepen, Honsholredijck voor Zeelant, de Maes en Waterlant voor Amsterdam, van Ceylon.

542606 pont Peper. 26060 p. Canneel. 602684 p. Salpeter. 2077 p. Geconfijte Gengber. 100050 p. Tin. 60000 p. Spiaulter. 189830 p. Bimaes Sapanhout. 400506 p. Cauris de Maldives. 798 Mutsjes wilde Canneel-Oly en 24 p. Camphur. 5075 p. Borax. 498 p. Schorsenera Wortel. 73920 p. Bengaelse Zyde Tanny. 455 p. Naey- en Stik-Zyde. 19828 p. Florette Garen. 4488 p. Bengaels Cattoene Garen. 5689 ps. Armosynen en Zyde Stoffen. 450 ps. Adlassen. 400 ps. diverse Cormandelse Chitsen. 950 ps. Pattenase dito. 30 ps. Tutocorinse dito. 22160 ps. divers Guinees Lywaet. 10880 ps. diverse Salampouris. 1016 ps. diverse Percallen. 900 ps. fijne Mourisse. 1550 ps. Hammans. 200 ps. Sanen. 640 ps diverse Cormandelse Baftas. 1000 ps. Cormandelse Nachtrocken. 390 ps. dito Monsterkleden. 5040 ps. diverse Zeylkleden. 1280 ps. Pieremoenemolan Caetchies. 720 ps. breede Tutocorinse dito. 2200 ps. gebleeckte Garras. 500 ps. Tassachelas Gingans. 1400 ps.

effene

effene Gingans. 40 ps. Salpicados. 160 ps. Dongrys. 870 ps. Neusdoecken. 1500 ps. Marados Fotas. 1323 ps. Mallemolens. 2000 ps. Douriassen. 1691 ps. Cassa Bengale. 600 ps. Adathys. 6800 ps. Roemaels.

Generale Carga ofte Ladinge van vijf Oost-Indische Retour-Schepen, met Namen: Oostsouburgh voor de Kamer Zeelant, Suydbevelant voor de Kamer Amsterdam, op den laetsten February deses Jaers van Batavia t'zeyl gegaen; Saemslagh voor de Kamer Zeelant, Spierdijck ende Nierop voor de Kamer Amsterdam, den eersten Maert deses Jaers van Ceylon vertrocken, en te samen den 29 October voor de Stad Vere (God danck) gearriveert, te weten:

1478908 Pont swarte Peper. 1586 p. witte Peper. 76000 p. fijne Caneel. 902590 p. Salpeter. 146330 p. Siams Sapanhout. 12600 p. Bimaes Sapanhout. 15610 p. Caleatourshout. 54000 p. Malax Thin. 37720 p. Siams Thin. 103872 p. Ligoots Thin. 119828 p. diversse Indigo. 20563 p. rouwe Chinese Cabessa Zyde. 44437 p. buyten en binnen gerede Zyde. 252 p. Naey- en Stik-Zyde. 56 p. Tonquinse Monster-Zyde. 2001 p. root Zegellak. 15415 p. geconfijte Gengber. 207 p. drooge geconfijte Schorsonera Wortel. 30118 p. Cauris de Maldives. 3153 p. Borax. 3318 ps. witte Gilams. 1430 ps. roode Gilams. 2796 ps. groote witte Pansjes. 2215 p. Chineesse Thee. 2405 ps. kleyne witte Pansjes. 1111 ps. geblomde Pelangs. 180 ps. effene Pelangs. 24 ps. diversche Chineesse Schenckagie-Stoffen. 1000 ps. diversche Kannekijns. 10040 ps. diversche Souratse Chitsen. 2000 ps. diversse Golgas. 4000 ps. diversche Tapekankenias. 3000 ps. witte breede Baftas. 8160 ps. Niquanias. 6083 ps. Chiauters Deriabadijs. 6000 ps. Chiadder Borael. 5960 ps. diversse Bherms. 12420 p. Sourats Cattoene Garen. 1500 ps. effene Gingans. 600 ps. Taffachelas Gingans. 450 ps. Atlassen. 8067 ps. Roemaels. 1516 ps. Mallemolens. 599 ps. Garras. 6398 p. Mogta of Florette Garen. 480 ps. Sanen. 702 ps. Hammans. 1184 ps. Cassa Bengale. 709 ps. Douriassen. 4487 ps. Armosijnen en Stoffen. 3540 ps. Pattenaesse Chitsen. 2600 ps. Bengaelsche Zeylkleden. 1650 ps. Marados Fotassen. 2992 ps. Bengaelsch Cattoene Garen. 100 ps. Allegias. 5040 ps. gebleeckte Coromandelsse Salempouris. 2710 ps. diversch Coromandels Guinees Lywaet. 130 ps. Negapatnamsche Chitsen.

Dese laetste brachten met haer 2 Fransse Oost-Indise Retourschepen / die / van den Oorlogh onkundig / aen de Caep de Bon Esperance om Verversing aengelopen / terwijl hare Officiers / door den Gouverneur aen Lant genodigt / opgehouden wierden / sonder veel hinder bemachtigt waren. Haer Ladingh bestont uyt 't nevensgaende.

Generale Carga ofte Ladinge van twee Fransche Oost-Indische Retour-Schepen, met namen Africa en de Goede Hoop, den 29 October, 1689, alhier in het Vaderlant gearriveert.

100 pieces Soupes of Bast van Bomen. 600 ps. Sousjes. 2994 ps. Armosijnen ende andere

andere Zyde Stoffen. 56 ps. diversche Zyde Stoffen tot Monsters. 500 ps. Gingans. 1300 ps. Pinasse. 2100 ps Nestlis ofte gestreepte Gingans. 300 ps. Chacalate of Taffichelas Gingans. 980 ps. Sanen. 3281 ps. Hammans. 888 ps. Cassa Bengale. 1957 ps. Mallemolens. 1236 ps. Tansjeps soo geblomt, als effen. 3415 ps. Gerras. 40913 ps. diversche Salampouris. 12730 ps. diversch Guinees. 960 ps. blaeuwe Camis. 1100 ps. Percallen. 400 ps. Mouris. 7100 ps. diversche Bethilles. 10080 ps. Dasjes. 5000 ps. Geborduurde Dasjes. 2547 ps. Neusdoecken. 480 ps. Sukentons. 603 ps. Gestreepte Bethilles of Dourias. 11 ps. Bethilles met Goude ende Silvere Streepen. 23 ps. diversche Lywaten tot Monsters. 78 Balen Bengaelsche Zyde. 16 dito Florette Garen. 250 pont Gommelack. 1220 pont Benjuyn. 1500 stucks Sapanhout. 141 Bar Peper. 151882 pont Salpeter. 3 Sacken Saya.

NOTA: Op de Kust van Coromandel is een Bar 480 Pont; waer naer men vertrout, dat dese Bar moet gerekent werden.

In het veroveren van dese Schepen zijn eenige weynige Balen gemist, als oock door beschadigtheyt aen de Caep aen Lant gebleven.

Carga ofte Lading van de Fluyt Immenes voor de Kamer van Enckhuysen; van Batavia vertrocken den 6 April, 1689, en in de Eems voor Delfzijl gearriveeet den 30 November des selven Jaers.

212100 pont swarte Peper. 25000 pont Japans Staef Koper. 103980 pont Siams Tin. 5612 pont witte Peper. 4000 pieces gemeen gebleeckt Guinees Lywaet. 25000 pont soo Gout, als Silver, Arts aen de Kamer van Amsterdam.

Tijdiger en met grooter ernst dacht niemant op d'aenstaende Veldtocht/ als Vranckrijck. Van binnen besorgde den Coningh met het ten eynde lopen van het Jaer nevens vergrootingen van Zee- en Lant-Machten Millioenen Gelt door het besnoepen der Cieraedjen van sijne Paleysen. In Wintermaent beval hy aen Monsr. du Mets/ al het Silverwerck/ behalven 't geen tot de Coninckliicke Tafel behoorde/ op te schrijven en door een gedeelte te laten munten. Mets stont verbaest; maer sijn Majesteyt uytte: Men moet de Ydelheden aen 't Welwesen van den Staet opofferen: Wy sullen, wanneer wy onnut Gelt hebben, weder andere laten maken. 't Hof en d'Onderdanen wierden (op dat niemants Pracht des Conings soude overtreffen) door Placcaet geperst/ d'eygenste Voetstappen te volgen en geen Silver noch Gout van belang gemaeckt te houden.

Van buyten socht hy Vrunden tot krencking sijner Vyanden; sonder sig te bekreunen/ wat Naem sy voerden en hoe ver van de Christenheyt vervremt. Dit Beslupt dreef een Oorlogschip na Algiers en met veel schoon spreecken van de Fransse kant/ ooch (soo de Algerinen vermoedden) niet sonder Gelt spillen aen haren Dey/ een Vrede op Voorwaerden van dit geringh profijt door.

Artijckelen van Vrede, tusschen den Coningh van Vranckrijck en de Regeering van Algiers gesloten.

I.

DE Fransse sullen aen de Algerinen restituëren 5 Schepen, voor de Declaratie van Oorlog door haer genomen, met der selver gantsche Armatures en Volk in de gestaltenis, daer sy doen in waren.

II.

Sy sullen oock verplicht zijn, het Schip van Memet Rats Cordati, door haer by Oran verbrant, te betalen, ende daer voor te geven een Somme van 50000 Realen van Achten effective: daer-en-boven 8000 Bomben met vijf Mortiers ende een Meester Bombardier, te gebruycken tot het belegeren van Oran: Ende, soo by geluck die Stadt door de Algerinen verovert wert, sullen sy aen de Fransche toestaen het resideren van een Franschen Consul aldaer, met permissie, dat oock aldaer in Fransch Vaertuygh geladen mogen werden Granen, Huyden en Wasch.

III.

De Algerinen sullen Authoriteyt hebben tot het visiteren van alle Fransche Schepen en het lichten en tot Slaven maken der Menschen, die sy van andere Natien daer in vinden.

IV.

De Fransche Oorlogh-Schepen sullen op de Kust van Algiers niet mogen kruyssen.

V.

Voor de Christene Slaven, dewelcke in de vijf bovengenoemde Turcksche Schepen waren, verbinden haer de Fransche, soo veele Turken te geven: wegens de Turcken ende Mooren, die dan noch in Vranckrijck souden mogen blijven, is geadjusteert, dat de Fransche yder Turck voor 150 Realen ende yder Moor voor 100 Realen sullen moeten relaxeren, mits dat een yder sigh voor sijn eygen Gelt lost; sonder dat d'Algerinen gehouden sullen wesen, een generale Lossinge te doen.

VI.

D'Algerinen moeten restituëren al, 't geene sy in vijf Vaertuygen, die ten tijde van de Rupture in haer Haven lagen, genomen hebben.

VII.

Alle de Fransse Slaven van Particuliere Personen sullen door de Fransse gelost moeten werden tot soodanige Somme, als de Patronen daer voor prætenderen; doch sy werden echter tot de generale Lossinge niet geforceert.

VIII.

De Fransche sullen de Ratificatie van desen ende de Voldoeninge van de Gelt-Sommen, Bomben en Mortiers in den tijt en termijn van 40 dagen moeten laten komen.

By Europæische Potentaten stelde hy sijne Konstenarijen te werck; maer

te laet selfs voor den alderplompste / dien sijne afschuwelijcke Verwoestingen te verschrickelijck voorquamen / om met soo een Prins in Verbont te treden. Het Roomsche Hof scheen hem door de voorgevallene Verandering een flickering van hoop te geven; doch sy drongh niet door. Daer ging 't aldus: Paus Innocentius XI. (een Man gantsch anders in Daet / als Naem) bedankte in Sprockelmaent sijn Majesteyt voor het koesteren van de gevluchte Coning en Coningin van Engelant; roemde hem den Tytel van Alder-Christelijckste Coning ende outsten Soon der Kerck dubbeld waerdigh / en vermaende hem / te volharden. Stout op dese Pleyeryen / verscheen Mylord Porter / als Envoyé van James / in Lentemaent te Romen; dan keerde met een Schenckagie van Rose-Kranssen / Aflaten / Goude en Silvere Penningen en de Wint-Woorden / dat de Kamer uytgeput en de Staet door Vrankrijks Dreygementen buyten postuur was, van hulp te geven; doch die Kroon, indien het haer ter Herte ging, alleen machtig genoeg tot het redden van sijn Meester. Hier by sloeg het soo ver verwijderen der Roomsche en Fransche Verschillen / dat het den Coning tijt raemde / 't Roomsche Hof angst aen te jagen. Derhalven verhaelde den Cardinael d'Etré in deselve Maent aen den Cardinael Cibo (want de toegang tot den Ouden Heer was gestopt) dat sijn Majesteyt in een Brief / hem overgesonden ende aen den Paus horende / betuygde / dat, wijl hy met overtollige Lanckmoedigheyt het besorgen van de vereyschte Voldoening verwacht, in 18 Maenden niet verkregen en men daer-en-boven sijn onnoselen Ambassadeur Kerckelijcker wijse gebannen en meer buytensporigheden bedreven had, hy van voornemen was geworden, Lavardin te herroepen en aen hem d'Estré alle Macht, tot Vereffening der Misverstanden verleent, t'onttrecken: Innocentius toonde / wanneer Cibo hem kennis van het voorgedragene gaf / sig blymoedigh en seyde / dat hy verheugt was, dat Vranckrijck door het t'huys ontbieden van sijn Ambassadeur (een van de grootste Hinderpalen in de Beslechtingh der Tweespalt) redelijck met hem begon te handelen, en hoopte, dat sijn Majesteyt van dagh tot dagh meer en meer in Billijckmatigheden soude toenemen. Lavardin verliet den laetsten van Grasmaent Romen.

Doch dese schrandere Paus / omtrent 79 Jaren out / storf / staende de saken in dusdanige Verwartheyt / in Oogstmaent. Na een langwijlige Quijning / die hy menigmael / als 't hem niet luste / Voorslagen tegen sijn sin te hooren / voor een kunstige Deckmantel wist te besigen / riep hy den 10 's avonts ten drie uuren / dat hy alle tekenen van de Doot bespeurde en het laetste Olysel begeerde; ontfing den 11 's ochtents van den Cardinael Coloredo / Opper-Biechtvader / de Zegening / in de Stonde des Doots gebruyckelijck / en van yder Ordre en andere Geestelijcken de hare. Ten 12 weeck elck na Huys; want de Paus geleeck beter ende sprack hertigh; maer ten 14 vernieude de Koorts met groote hevigheyt; ende men bespeurde / dat het Ongemack / 't geen hem een wijl in de Zijde alleen gequelt had / na de Rug voortgeschoten was: Hy ontbood andermael Colloredo en eyschte benevens desselfs tegenwoordig

woordig wesen in sijn afsterven / aen het Sacro Collegio bekent te maken het
ongenoegen, dat hy had, dat hy in geen Staet was, haer byeen te doen verschij-
nen; doch dat hy bad, dat het sijne gebreecken wilde vervullen; dat hy betuyg-
de, noyt willens gedwaelt te hebben, en altijt gelooft, wel te doen; dat hy ver-
socht, dat het een Nasaet, die sijn Misslagen soude konnen verbeteren, mocht
verkiesen; dat hy op den selven begeerde, het Gelt, dat hy hem naliet, tot
ontlasting der Onderdanen te besteden, en dat hy onder sijn Sieckte van gedach-
ten geweest was, de Pacht op het Gemael te vernietigen; maer nu vermits
het ten eynde lopen van sijn Leven dien Roem aen sijn Nasaet te gunnen. Ten
22 uuren verloor hy de Spraeck; maer behielt tot den volgenden ochtent ten
10 uuren een volkomen Kennis; beweegde sijn eene Hant / en draeyde sijn
Oogen: Eyndelijck overleed hy den 12 ten 21 uuren en een half. Den Car-
dinael Altieri / Kamerling / trad / gevolgt door de Bedienden van de Ka-
mer/na sijn Vertrek en 't Bed: De Commissaris riep driemael na gewoonte:
Benedetto Odescalchi: Niemant antwoorde: daer door wiert het sterven be-
vestigt en aenstonts de Visschers Ring door Altieri gebroocken. Het Inge-
want vont men by d'Openingh aen de rechter kant / daer hy 't meest op ge-
legen had / wat geraeckt; in een sijner Nieren een Steen van 7 Oncen / ver-
scheyde kleyne Steentjes in sijn Water en 7 in de Galblaes; waer uyt men
oordeelde / sijn sittend en leggend Leven gesproten te wesen. Sijn Nalaten-
schap bestont uyt derdehalf Millioen aen Effecten / 300000 Scudi aen In-
komen boven de Lasten aen de Kamer / 100000 Scudi aen opene Ampten
en 10 Cardinaels Hoeden. Hy was langh en welgemaeckt van Persoon /
kloeck van Begrijp / stantvastigh in sijn voornemen en de Soon van een
rijcke Banquier van Coma / alwaer / gelijck in gantsch Italien / veele
Edelen haer met dien Handel behelpen. In sijn Jeugt te Brussel gekomen /
nam hy Dienst onder de Spaensse tegen Vranckrijck en kreeg in een Gevecht
een Quetsuur aen de rechter Schouder / die hem sijn gantsche Leven hin-
derde. Na 't afleggen der Wapenen reysde hy na Romen; vont in en soo
grooten toegang by den Cardinael Pancirola / Geheymschrijver van Staet
van Innocentius X., dat hy hem tot Clerck van de Kamer verhief en in de
Gunst van Donna Olympia / Schoonsuster van d'eygenste Paus en Wer-
veldraeyster van 't Hof / en dese / aen welke de Paus in 't Jaer 1645 de Lij-
sten van de nieuwe Cardinalen / die hy dacht te verkiesen / vertoonde / tot die
Waerdigheyt bracht door 't uytschrabben van een der Namen en 't in de plaets
setten der sijne. Gedurende sijn Cardinaelschap besteede hy sijn tijt in een af-
gesondert Leven / tegen yder even beleeft / en Aelmoessen uyt te deelen. De dag
van sijn Verheffing tot het Pausdom was den 21 van Herfstmaent / 1676 /
op den dagh van St. Matthijs / Feestdag der Banquiers; weshalven men
door sijn bevel op 't eerste Gelt na dien tijt een St. Matthijs sloeg.

Den 14 openden de aenwesende Cardinalen het Conclave ende namen
Don Livio / Neef des Overledenen / tot Generael der Stoel / schoon d'Etré
het poogde te stutten. Ettelijcke dagen liepen door / eer een genoegsaem ge-

tal tot het doen der Verkiesingh voor de hant was. Wanneer men daer van begon te spreecken / draeyden de meeste Stemmen op Cibo / Altieri / Ginetti / ende voornamentlijck Capizzucchi / dien eens niet boven vier mangelden; maer de Venetianen en d'Etré vertraegden den Uytslag tot d'aenkomst van den Franssen Ambassadeur / den Hertog van Chaulnes / en de Fransse Cardinalen/de Bouillon/de Bonzi en Furstemburg. D'eerste gaven haer de Naem van Yveraers en tot een voorwendsel / alleen den bequaemsten Cardinael te soecken. Van den Keyser verscheen den Prins van Lichtensteyn voor extraordinaris Envoyé. Den 6 van Wijnmaent won 't de Party voor den Cardinael Pietro Ottoboni / d'eerste Venetiaen na Pietro Barbo / anders Paulus II., in 't Jaer 1464; geboren den 19 van Grasmaent in den Jare 1610 uyt Marco Ottoboni (Groot Cancelier van Venetien en 1646 voor 100000 Ducaten tot den Adeldom verheven) en Victoria Torniella; met sijn eerste Studien te Venetien en met de Philosophie / het Civile en Canonijcke Recht in 't Hogeschool te Padoua / daer hy sijn Promotie haelde / omhangen; met sijn 20 Jaren na Romen tot het Geestelijck Leven overgegaen / en door Innocentius X. in 't Jaer 1652 tot Cardinael gemaeckt. Chigi was de Man / die dese mael het groote Woort voerde / en bewoog met goetvinden van Don Livio de Partylingen van 't Huys van Odescalchi / met 19 Stemmen tot hem over te vallen: Weynige suckelden met haer hyspringing: Altieri twijffelde om eygen belangh: Marescotti was uyt d'eygenste oorsaeck een der ongenegenste; voerde nevens Franzoni en Accialoli een Reden tot nadeel van Ottoboni / en versocht de hulp van de Keyserse en Spaensse Cardinalen: Medicis antwoorde / Ottoboni wegens sig selven en oock als Beschermer van Spange gunstigh te moeten zijn. De Fransse toonden behalven d'Etré weynigh tegenstribbelingen. 's Avonts laet vorderde Chigi de Stemmingh: Van 49 Cardinalen / doenmaels tegenwoordig / waren 48 voor Ottoboni en Ottoboni alleen aen Ottoboni wangunstig. Een half uur na 23 uuren wiert het Conclave gebroocken en ten een uure in de Nacht den nieuwen Paus na St. Pieter gebracht en na d'Aenbidding van 't Sacrament aen 't Groot Altaer geset / om neder te sitten. Den Cardinael Bichi deed voor Onderdeken by gebrek van Chigi en Cibo de Gebeden en Reden en kuste Ottobonis Handen: d'Andere Cardinalen volgden een voor een: Altieri gaf hem als Kamerling de Vissers Ring. Hy liet sigh Alexander VIII. noemen ten opsicht van de naeuwe Vruntschap / met den Cardinael Fabio Chigi / naderhant Alexander VII., te gelijck met hem tot Cardinael verkoren / voor heen gehouden. Na de Plechtelijckheyt keerde den Cardinael Maidalchini / eerste Deken / het Kruys na 't Venster van de Cellen van Altieri / Bonzi en Ginetti / op St. Pieter uytkomende / ende seyde in 't Latijn: Ik verkondige U een groote Blijtschap: Wy hebben een Paus, Petrus, Cardinael Ottoboni, Bisschop van Porto, welcke sig den Naem van Alexander VIII. gegeven heeft. Aen de Heerschappy van Venetien openbaerde hy door de volgende Brief/met eyge Handen geschreven/sijn Verhoging.

Paus

Paus Alexander VIII. geeft sijne geliefde Soonen, N. N. V. V., den Heer Hertogh en gantschen Venetiaenschen Raed, sijn Groet ende Apostolischen Zegen.

Geliefde Soonen N. N. V. V.

HEt heeft de Goddelijcke Goetheyt behaegt, ons sonder eenige onser Verdiensten te verheffen tot een Waerdigheyt, welcke onse krachten verre te boven gaet ende waer voor oock de Engelen souden schricken. Doch, nademael het Gods Wil alsoo geweest en sijn Besluyt soodanig aen de gantsche Werelt bekent geworden is, hebben wy ons sijne Barmhertigheyt gantsch en t'eenemael onderworpen ende volkomen overgelaten. Wy hebben niet willen versuymen, door dit schrijven met eygene Handen den hoogh voortreffelijcken Senaet sulcks te berichten, het geen gisteren avont laet met eenparigh consent ende vergenoegen van alle en yder der Cardinalen, geen uytgesondert, alsoo gevolgt is; oock tot elck eens Vertroosting; doch geensints tot onse eygene, welcke wegens de swarigheyt, die by soo hoogen Waerdigheyt gevonden wert, voornamentlijk in de tegenwoordige verwarde en aen alle kanten met Swaert, Vuur en allen Onheyl opgevulde tijt, zidderen en met vrees soodanigen Digniteyt, noch van ons verdient noch gehoopt, aentreden. De Cardinalen Delfino, beyde Barbarigi en Coloredo hebben seer wercksaem hier omtrent geweest; doch meer uyt aenporring van haer goet Gemoet, als dat sy door bysondere oorsaecken daer toe verplicht waren geworden: Sy verdienen derhalven billijck alle hoogen Danck en openbare Erkentenis, vermits sy hier in meer op de Roem van de Natie, als op onse Wille, Bequaemheyt en Vermogen, gesien hebben. Gelijck dan oock insgelijcks de N. N. Johannes Lando, een seer waerdig Minister van een soo heerlijcken Republijck, als ons Vaderlant is, ons treffelijck gefavoriseert heeft met de groote Achting, waer in hy sigh by meenigte aen dit Hof door sijne soo ongemeene Bequaemheden en Qualiteyten gebracht heeft. Weshalven wy ons betamelijck verplicht erkennen, hem dese openbare waerachtige Getuygenis soo by de Republijck, als aen hem selfs, te geven. Wy verseeckeren haer, dat op de Pausselijcke Stoel geen Paus noch voorheen geseten sal hebben noch in het toekomende sitten, die met soo oprechten verlangen en krachtige betrachtingh het Vergenoegen en de Geluckfaligheyt van sijn beminds te Vaderlant bevordert heeft ofte bevorderen sal, als Wy in dit werck het toonen willen; want wy sullen ons by alle gelegentheyt te binnen brengen, wat onse Voorvaders en wy selfs van de Genereusheyt van de Republijck genoten hebben; gelijck wy ons daer omtrent wat nader verklaert hebben tegen de voorsz. Mr. Lando, welcken wy nevens alle overige Senateurs hier mede in onse Vaderlijcke Liefde insluyten en uyt de gantsche Gront des Herte zegenen; by de Goddelijcke Goetheyt ootmoedigst aenhoudende, dat hy de Republijck met verdere veele en heerlijcke Zegeningen tegen de Ongelovigen; als mede met alle tijdelijcke en eeuwige Geluckfaligheden, wil verheugen. Gegeven te Romen in Palatio Vaticano S. Petri, den 7 October, 1689.

Den Franssen Ambassadeur stont in d'eerste Audientie uyt last sijns Conings Avignon/ en kort daer na de Vryheyt der Quartieren/af: Groote beloonigen schreven van dien tijt aen de Fransse haer toe en een Paus na haer sinlijckheyt gebonden te hebben; dan hebben echter noch voor haer noch voor den ouden Coning van Engelant iets konnen verwerven. De Sinspreuck/ Pænitentia Gloriosa (*Roemwaerdig Berou*) door hem opgevat/ om dat hy/ te vooren te diep in d'Intresten van Vranckrijck gewickelt en leetwesen krijgende/ aen Innocent XI., sijn Voorsaet/ de gewichtigste Geheymen geopenbaert en hem altijt in de Verschillen met dat Hof bygesprongen heeft/ doet andere gedachten voeden. Sijne handelingen bevestigen 't niet weynig; doch sijn meeste Lust schijnt de Vreugde sijner Namagen; aen sommige der welcke hy op een Avont eens te gemoet voerde: Vrunden, laten wy ons haesten; want het is reets 23 uuren. Aen sijn Achter-Neef/ Don Pietro Ottoboni/ Jongeling van 23 a 24 Jaren/ schonk hy plings 't Cardinaelschap en het gantsche Bewint aen 't Hof; aen dessels Vader/ Antonio/ 't Generaelschap over de Kerckelijcke Wapenen/ en aen Don Marco/ een andere Neef/ 't Generaelschap over de Pausselijcke Galeyen.

E Y N D E.

DRUCK-FAUTEN.

Fol. 7. lin. 23. en 24. *voor* gevoeglijcker *afgestaen*, dan *verlaten*, *leest*: gevoeglijcker *verlaten*, dan *afgestaen*.

Fol. 20. lin. 21. voor Macklesfield; Herefort/leest: Macklesfield; Hertford.

Fol. 34. onderste lin. *voor* St. James, den 24 January, *leest*: St. James, den 14 January, 1689.

Fol. 55. lin. 12. *voor* versekering gegeven, dat sy, *leest*: versekering gegeven sal werden, dat sy.

Fol. 163. lin. 17. *voor* ende, alhoewel sijn Majesteyt het selve niet waerdig heeft bevonden, *leest*: ende sijn Majesteyt heeft het selve niet waerdig bevonden.

Fol 185 lin. 1. *voor* ende verklaren ende declareren desen afgenodigden Oorlog tegens alle deselve als een algemeenen Rijcks-Oorlog en sullen, *leest*: ende verklarende en declarerende desen afgenodigden Oorlog tegens alle deselve als een algemeenen Rijcks Oorlog en sullende.

Fol. 221. lin. 2 en 32. in plaets van *Storm van den 27 van Oogstmaent*, leest: *Storm van den 6 van Slachtmaent.*

Fol. 222. lin. 35. voor 28 seven en 36 voor 29 acht.

REGISTER.

B.

BAden (Prins Lodewijk van) komt met 't Keyserlijke Leger te Velt, 243. Slaet tweemael de Turcken, 244 en 246. Verovert Widin, 249. Treckt in Wallachyen, 250.

Beyeren (Ceur-Prins van) geboren en gestorven, 261.

Bon door Brandenburg beslоten en vergeefs opgeëyscht, 213. De Schans aen d'overzijde bemachtigt, ibid. De Stad gebombardeert, 214. Belegert, ib. De Ceurvorst krijgt hulp van Ments, 230. Bemachtight de Contreschar-pen, 232. Lijst van de Doden en Gequetsten, ibid. Capitulatie, met de Besetting getroffen, 234. Sy treckt uyt, 237. Lijst van haer overgehouden Volck, 239. De Gouverneur sterft te Aken, ibid.

Brandenburg (Ceurvorstinne Weduwe van) overleden, 261.

C.

Campredon wert door de Fransse belegert, 164. Bemachtigt, 165. Door de Spaensse besloten, ibid. Door de Fransse in Brant gestoken, 166. En door de Spaensse beset, ibid.

Capitulairen van Ceulen (Aenhangers van Furstemburgh) vertrecken van Bon na Straetsburgh en werden van hare Waerdigheden berooft, 210.

St. Christoffel door de Fransse ingenomen, 159.

Coppenhaegse Brant, 262.

Croaten slaen de Turcken, 243.

D.

Denemarcken (Princes van) sterft, 261.

Dursley (Grave) komt als Engelsen Envoyé by haer Ho: Mo:, 148.

E.

Engelants Convocatie versamelt, 1. Sprekers van de twee Huysen verkoren, ib. Brief van den Prince van Orange, 2. Adres van de Conventie aen sijn Hoogheyt, 3. Desselfs Antwoort, ib. Dankdag uytgeschreven, ib. en 4. Ordre van de Lords tegen de Papisten, ib. Handelingen van de Conventie, ib. Het Lagerhuys verklaert den Throon open, 5. Verschil daer over met het Hogerhuys, ib., 6, 7. Bygelegt, 8. Besluyt der twee Huysen, ib. Haer Justificatie, 12. Princes van Orange vertreckt naer Engelant, 14 en 15. De Conventie draegt aen den Prince en haer de Kroon op, 15. Sijn Majesteyts Antwoort, ib. Haer beyder Uytroeping, 16. Bedanckingen voor het aennemen der Kroon, 18. 's Coninghs Antwoort aen de Geestelijckheyt, ib. Brief aen den Staet, ib. Nieuwen Raed, 19. en andere Bedienden, ib. 's Conings Aenspraeck in het Hogerhuys, 21. Acte tot wegneming van de Verschillen over het vergaderen van het doenmaels wesende Parlement, ib. Proclamatie tot de Krooning, 23. Acte tot vaststelling van de Eed der Krooning, 24. Krooningh, 26. Vreughde in Engelant, 30. Begroetingh van het Lagerhuys, ibid. 's Conings Antwoort, 31. Vieringh in 's Gravenhage, ib. tot Haerlem, 32. Amsterdam, 33. Lijst van d'Engelsse Vloot, 125. Adres van het Parlement over 's Coninghs Alliantien, Yrlant en de Protestantsche Religie, 129. Sijn Majesteyts Antwoort, ib. Dancksegginghh van Londen aen het Hogerhuys, 131. Sprekers Bescheyt, 132. Adres wegens eenige Muytery, ib. Die haest ten eynde loopt, ib. Besluyten van het Parlement, 133. Adres van het Lagerhuys tot het verklaren van den Oorlog tegens Vrankrijck,

rijck, ibid. 's Conings Reden, 134. Oorloghs-Declaratie tegens Vranckrijck, ibid. Pol-Bil door het Parlement vervaerdigt en Harangue van den Spreker, 137. Declaratien van den ouden Coning in Engelant gestroyt, 156. Parlement scheyt en hersamelt, 262. Sijn Majesteyts Aenspraeck, ib. Atkins wert Spreker van het Hogerhuys voor Hallifax, 264. 's Conings nader Reden, ib. Resolutien van 't Lagerhuys, ib. Religies-Verschillen, ib. Adres van 't Parlement, ib. Sijn Majesteyts Bescheyt, 265. Convocatie der Geestelijcken beschreven, ib. Moeyte met de Bisschoppen, ibid. Sommige Geestelijcken komen vooraf en eyndelijck de Convocatie by een, 266. Bootschap van den Grave van Nottingham, ib. Adres der Convocatie, 267. 's Conings Antwoort, ibid. De Convocatie gaet van een, ib. Verschil over de Erffenis der Kroon door de Geboorte van den Hertogh van Glochester gesleten, 268. Acte van het Parlement over die Saeck, ibid. Het Hogerhuys hoort Getuygenissen tot beweering, dat Essex vermoort is, 271. Stemt met het Lagerhuys het vernietigen van verscheyde Vonnissen toe; maer verschilt met haer wegens Oates, ib. Castlemaine raeckt in den Tour, ibid. Peyton, Jeffryes, Wright en Chapman sterven, ibid. Pilkington wert Lord Major en Hublon en Lethalier Sherifs van Londen, ib. Albeville, gewese Envoyé van den ouden Coning, moet de Vereenigde Provintien verlaten, 272. Sunderlant raeckt te Rotterdam vast; dan weder los, ib.

F.

Furstemburgh (Cardinael van) verreyst van Bon na Straetsburg, 210.

Fransse by Ordingen geslagen, 207.

G.

Gastanaga (Marquis de) verklaert als Gouverneur der Nederlanden den Oorlogh tegen Vranckrijck, 178. Slecht de Fransse Linien in Vlaenderen, na sijn Vertreck herbout, 180. Krijgt 8000 Hanoversse Soldaten, ib. Verbied den Invoer der Fransse, en sy die der Spaensse Waren, ibid.

Guastalla door den Gouverneur van Milaen geslecht, 166.

H.

Halewijn (Raedsheer) wert Schepen van Dordrecht, 275. Vertoogh der Stadt Amsterdam daer tegen, ibid.

Hekeren (Heer van) gaet voor Envoyé van den Staet na Lunenburg,

Hessen-Cassel (Prins van) geboren, 262.

Heydelbergh door Duras bestormt, 218 en 219. Hy wert afgeslagen en verbrant verscheyde Dorpen, 219.

Heynsius (Pensionaris van Delft) wert Raet-Pensionaris van Hollant, Groot-Zegelbewaerder en Stadthouder der Leenen, 272.

Hollantse Ongemacken over de Verkiesing der Jaerlijckse Regeeringen, 272. Resolutie van haer Ed. Groot Mo., ib.

Holsteyn (Hertog van) slaet de Turcken in Bulgarien, 251.

Holsteynsse Verschillen, 205. Heer van Heemskerck komt te Altona, ibid. Deensse Ministers geven een Ontwerp over, ibid. Haer bygevoegde Verklaring, 207. Tractaet gesloten en den Hertog herstelt, ibid.

Hop (Envoyé) komt uyt Duytslant t'huys en gaet na Engelant, 278.

Hove (Mr. Michiel ten) by Voorraet Raed-Pensionaris van Hollant, overleden, 272.

K.

Keyserlijcke Princes geboren, 261.

Keyserswaert wert door Brandenburgh belegert,

belegert, 211. Door de Franſſche afgeſtaen, ibid. Capitulatie, ibid.
Kievit (Fiscael) wert ontſlagen, 272. Sijn Sententie, ibid.

L.

Luyck gaet een Neutraliteyt met de Franſſe aen, 169. Dragonders, voor Vrankrijck daer geworven, en Munitien, by een verſamelt, werden door de Hollanders belet, te vertrecken, 170. Flodroff beſlaetſe door een Brief aen de Burgermeeſters van Luyck, ib. Antwoort, 171. Tweede Brief van Flodroff, 172. Hy ruckt met Krijghs-Volck na Luyck, 173. Brengt dat Bisdom in het belang van het Rijck, 174. De Prins ſent een Envoyé naer 's Gravenhage, ib. Flodroff verbied, Brantſchattingen aen de Franſſe op te brengen, ibid.

M.

Mentz door de Duytſe berent ende belegert, 215. Het Contreſcharp beſtormt, 219. Bemachtight, 220. Lijſt van de Duytſe Dooden en Gequetſten, 221. Den Gouverneur ſlaet de Chamade, 222. Accordeert, 223. Lijſt van ſijn Lijken en Gewonden in de Belegering, 226. De Beſetting treckt uyt, 227.
Muscoviſe Velttocht, 252. Verraet tegen den jongſten Czaer ontdeckt, 253.

N.

Naſſau (Grave van) geraekt tot 't 2. Velt-Marſchalſchap van haer Ho. Mo., 278.
Nieuburgh (Princes van) wert voor den Coning van Spange ten Huwelijk verſocht, 166. Ondertrout en vertrekt na Hollant, ibid.
Nonſuch (Engels Fregat) verovert 2 Franſſe Oorlogſchepen, 159.
Nuys gaet aen de Geallieerden over, 210.

O.

Ooſt-Indiſche Schepen komen in Hollant, 278. Haer Cargaes, ibid. Oock die van twee medegebrachte Franſſe Schepen, 279.

P.

Paltz (Ceur-Princes van de) overleden, 261.
Paltze Steden door de Franſſe verwoeſt, 218. Oock Spiers, en daerom 't Keyſerlijcke Kamer-Gerecht na Wetzlar verlegt, ibid.
Paus Innocentius XI. blijft in Verſchil met Vranckrijck, 282. Laet Porter, voor den geweſen Coning van Engelant te Romen gekomen, onverrichter Sake na Yrlant en Lavardin na Vrankrijk keeren, ib. Sterft, ib. Ottoboni wert Paus, 284. Neemt den Naem van Alexander VIII., ibid. Sijn Brief aen de Heerſchappy van Venetien, 285. Vranckrijck ſtaet aen hem Avignon af, 286.
Pembroke (Grave van) komt voor Engelſſen Ambaſſadeur in 's Gravenhage, 146. Heeft Audientie, ib. Sijn Aenſpraeck, 147. Antwoort van den Præſident, ib. Sijn Exc. neemt Afſcheyt, ib.
Piccolomini (Lt. Velt-Marſchal) breyt de Keyſerlijcke Grenſen in Bulgarien uyt, 250. Sterft, 251.
Piemontoiſſe Dalluyden keeren in hare Dalen, 166 en 167. Memorie van den Franſſen Ambaſſadeur daer over aen de Switſerſſe Cantons, 167. Nader Memorie, 168. Een tweede Party breekt na de Dalen op, 169. Maer moet te rug keeren, ibid.
Polen loeren vergeefs op Caminiec, 252.
Portugael (Prins van) geboren, 166.
Praeg verbrant, 262.

R.

La Rache wert door de Moren bemachtigt, 166.
Rhijnberk geeft ſig aen de Geallieerden over, 210. Conditien, ibid.
Riga raeckt in de Aſch, 262.
Rijx-Vergadering neemt een Beſluyt tegen Vranckrijck, 180. Keyſerlijcke

Goetkeuring, 184. Oorlogs-Declaratie, 185. Avocatoria, 188. Brief aen de Leenluyden in Italien, 192 Van de Rijcks-Vergadering aen Polen, 196. Aen de Switsers, 199. Averechtien handel der Switsers, 202. Memorie van den Franssen Ambassadeur aen deselve, ib. Haer Besluyt daer op, 203. Choiseul over den Rhijn, ib. Nieuwe Memorie van den Ambassadeur, ibid. Memorie van den Spaenssen Ambassadeur, 204.

Roomsch Conings Verkiesingh voorgenomen, 253. Vergadering t'Augsburg, ib. Aenspraeck van den Keyser, ibid. Besluyt der Ceurvorsten en hare Gesanten, 261.

S.

Saxen-Lauwenburg (Hertog van) overleden, 261. Verschil over sijn Erffenis, ibid.

Schotlants Afgesondenen overleveren een Adres aen den Prince van Orange, 34. Sijn Antwoort, 35. Verschillen over de ondertekening van het Adres, ib. Conventie versamelt, ib. Twist over de Voorsitters, ib. Reden van een Lid, ib. Acte aen Gordon tot 't inruymen van het Casteel van Edenburgh, 40. Verdere handelingen der Conventie, ib. Brief van den nieuwen Coning van Engelant gelesen, 41. Brief van den ouden naer voorafgaende voorsorgh voor de Vergaderingh der Conventie, 42. De Brenger wert een tijt lang bewaert; de Heeren, die het Adres aen den Prins overgelevert hadden, bedanckt, en den Lord Ross met een Antwoort op 's Princen Brief na Londen gestuurt, 43. Ross keert met een Replicq, 44. Verschil met de Bisschoppen, 45. Waerom sy uyt de Vergadering gesloten werden, ibid. Oude Coning van de Kroon verstoocken verklaert, ibid. Instrument der Regeering, ib. William en Maria tot Coning en Coningin uytgeroepen, 50. Proclamatie, ib. Een andere, rakende de Gehoorsaemheyt aen hare Majesteyten, 51. Gedeputeerden præsenteren te Londen de Kroon, 52. 's Coninghs Antwoort ende Aenneming, ib. en 53. Nieuwe Schotse Raed, 53. Handelingen met het Casteel van Edenburgh, ib. Articulen van de Overgave, 55. Brief van Dundee aen de Conventie, 56. Sy verklaert hem Rebel, 57. Hy trekt te Velt, ib. Sneuvelt, 58. Tweespalt onder sijne Aenhangers, ibid. Pardon voor haer afgekondigt, ibid. Veele nemen het aen, 60. Listen van den Ouden Coningh, ib. Verraderyen ontdekt, ib. en 61. Verdachte Personen gevangen genomen en verdere voorsorg der Conventie, ib. en 62. Sy wert op 's Coninghs Brief in een Parlement verandert, 63. Haer Besluyt daer op, ib. Hamilton wert Lord Hogen Commissaris, 64. Reden van Crawford, ib. Bevestigingh der verwisseling van de Conventie in een Parlement, ibid. Hare handelingen, ib. en 65. Presbyterianen in plaets van Predicanten der Engelsse Kerck gestelt, ibid. Het Parlement gescheyden, ib. Remonstrantie van de Schotten aen den Coningh, ib. Presbyteriaensse Gedeputeerden te Londen ende haer Uytwerckingh, 68. Schotlants Oorlogs-Declaratie tegen Vranckrijck, 136.

Sigeth gaet aen den Keyser over, 242.

Spange (Coningin van) sterft, 166.

Spanges Oorloghs-Declaratie tegens Vranckrijck, 163.

Staten Generael verklaren den Oorlogh tegen Vranckrijck, 114. Senden Gedeputeerden na Engelant, 123. Welke met den Coningh het uytrusten der Vloot beramen, ib. Sijn Majesteyts Brief tot de Verhaesting, 124. Nader

Brief, 142. Der Staten Ambassadeurs in Engelant doen haer Intrede te Londen, ibid. Hebben Gehoor, 143. Sluyten met de Coninckli jcke Commissarissen een nader Tractaet, ibid. Keeren na Huys, 146. Verdeeling van de Vloot op het scheyden, 158.
Suriname wert door de Fransse besprongen, 160. Maer sy afgeslagen, ibid.
Sweden (Coningin Christina van) overleden, 261.
Sweedsche Hertogh Jan Adolph sterft, 261.

T.

Turcksche Gesanten hebben Audientie by den Keyser, 239. Aenspraek van den Effendi, 240. Antwoort van den Baron van Herwarth, 241. Sy komen by den Grave van Starremberg, ibid. Hare Handelingen met de Keysersche, Poolssche ende Venetiaenssche Gesanten, ibid.

V.

Venetiaenssche Velttocht, 252. Haer Raed verkiest Cornaro tot Proveditteur Generael der Armade en Molin tot Generael in Dalmatien, ibid. Den Doge Morosini keert naer Huys, ibid.
Vranckrijcks Oorloghs-Declaratie tegen Engelant, 149. Toerustingen, 150. Lijst van sijn Vloot, ibid. Haer uytlopen, 151. En vruchteloos te rug keeren, 157. Hy roept sijn Ambassadeur uyt Spangie t'huys ende verklaert den Oorlog tegen die Kroon, 160. Laet sijn Silver-Werck smelten, 280. Maeckt Vrede met Algiers, ibid. Het Verdragh, 281.
Vrieslant (Erf-Stadhouder van) gaet naer Engelant en keert met een Brief van den Coningh, 277. Wert derde Velt-Marschal van den Staet, 278.
Vrieslant (Princes van) geboren, 277.

W.

Waldeck (Prins van) komt met het Hollantse Leger te Velt, 175. Sijn Ontmoetingen met het Fransse, ib. en 178.

Y.

Yrlants Staet, 68. Tyrconnel weygert ende verbied, den nieuwen Coningh van Engelant te gehoorsamen, ibid. Ouden Coningh vertreckt uyt Vranckrijck, ibid. Komt in Yrlant, 69. Geeft te Dublin Audientie aen den Grave d'Avaux, ibid. Desselfs Aenspraeck, ibid. Den Coningh beroept een Parlement, 70. Gaet nae het Noorden ende besiet de Staet der Belegeringh van Londonderry, ibid. Fransch Verhael van deselve, ibid. Engelsch Dagh-Register met een Relaes van het Ontset, 74. Gewesene Gouverneur Walker komt te Londen en wert minnelijk onthaelt, 112. Doch Lundy gevangen geset, ib. Aenspraeck van den Ouden Coningh aen het Yrssche Parlement, ibid. Haer Handelingen, 113. Vergiffenis voor Yrlant door den nieuwen Coningh in het Licht gegeven, 138. Nader Hulp door de Franssche overgebracht, ibid. Gevecht tusschen de Franssche Schepen, die het gedaen hadden, ende de Engelssche Vloot, ibid. Engels Verhael, ibid. Fransch Verhael, 140. Engelssche Vloot keert te Portsmuyden, daer de Coningh sijn Volck rijckelijck beloont, 141. Schombergh gaet met Engelsche Manschap naer Yrlant, 151. Neemt Afscheyt van het Lagerhuys, ibid. Geluck op de Reys Wenssing van den Sprecker, ib. Hy treed te Highlake t'scheep, ibid. De Yren werden voor sijn Overtocht geslagen, ibid. Verhael, 152. Hy Lant te Bangor, 153. Treckt tot Carlingford,

ford, ib. Slaet sijn Leger te Dundalke; gelijck de Oude Coningh te Drogheda ende ontdeckt een Verraet, ibid. Buyt van de Inniskillingers, ibid. De Armeen soecken de Winter-Quartieren, ibid. Het Engelsse om het te traegh komen van Hulp uyt Schotlant en 7000 Deenen, ibid. Tractaet, daer over met Denemarken opgerecht, 154.

Eynde van het REGISTER.

HOLLANDSCHE
MERCURIUS
Tot Haerlem,
by Abraham Casteleijn A°.1691.